רטנר

אהבת ציון וירושלים

על הירושלמי

ספר

אהבת ציון וירושלים

כולל

שנויי נוסחאות וגירסאות

מתלמוד ירושלמי

הנמצאים בספרי הראשונים, בדפוסים ישנים ופראגמענטין כתבי יד

עם הערות ותקונים.

ממני

בער ראטנער

נין ונכד להגאון בעל פנים מאירות ז"ל.

מסכת ברכות

ווילנא

בדפוס האלמנה והאחים ראם

תרס"א

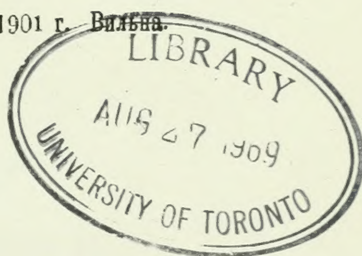
АГАВАТЪ ЦІОНЪ ВЕ-ІЕРУШОЛАИМЪ.

Варіанты, разночтенія и пополненія текста Іерусалимскаго Талмуда, изданные по древнимъ печатнымъ и рукописнымъ источникамъ съ критическими замѣчаніями и объясненіями Б. РАТНЕРОМЪ.

Трактатъ Берахотъ.

ВИЛЬНА. Типографія Вдовы и братьевъ Роммъ.
Уголъ Духовскаго и Глухаго пер. собств. домъ № 1315.
1901.

Дозволено Цензурою 10 Января 1901 г. Вильна.

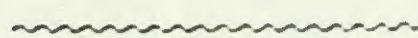

AHAWATH ZION We-JERUSCHOLAIM

Varianten und Ergänzungen des Textes des Jerusalemitischen Talmuds nach alten Quellen und handschriftlichen Fragmenten ediert, mit kritischen Noten und Erläuterungen versehen

VON

B. Ratner.

TRAKTAT BERACHOT.

WILNA.

Buchdruckerei v. Wittwe & Gebr. **Romm.**

1901.

הקדמה

כבר נודע בין לומדי תורה, שהירושלמי הנמצא אצלנו הנהו משֻׁבש למאד, ובאשמת המעתיקים נלקה בחסר ויתיר; וכמעט לא נגזם אם נאמר שאין בו שורה שלמה נקיה מטעות סופרים, ויותר ידאב לב כל המוקיר תורתנו וספרותנו על כי לא ימצא בבתי עקד הספרים כתב יד מהירושלמי שממנו היה אפשר להגיה את הירושלמי שלנו משבושיו.

הכתב יד מהירושלמי הנמצא בעקד הספרים בליידען, כבר שמענו שאין לו ערך יקר, כי גם הוא הנהו משֻׁבש ושקרוב לאמר, כי הירושלמי ד. וויניציא נדפס ממנו.

כמה רחוק גורל התלמוד ירושלמי מגורל הגמרא הבבלית, הכל תלוי במזל ואפילו ס"ת שבהיכל! ותחת אשר הש"ס בבלי הוגה ומבואר מדור דור וארזי הלבנון אדירי התורה שקדו עליו ויגעו תמיד לנקותו משגיאות וטעיות סופרים וגם כמה כתבי יד נמצאו ממנו באוצרות הספרים, והנהו נדפס תמיד בדפוסים יפים ונחמדים = הנה הירושלמי, זה זמן כביר נעזב מכל באין מאיר דרכו ונתמעטו הלומדים אותו, ואין בידינו הלכות קצובות ממחלוקתן של בני א"י (לשון הרמב"ן במלחמותיו) ומעטים מאד המפרשים שפירשו אותו, ועוד דחו אותו מערכו ונקבע שאין הלכה כמותו כנגד הבבלי.

אנכי הוכחתי במאמרי „טעות סופרים" ובמקום אחר, שלא כן הדבר, והראיתי שרבינו חננאל ור' נסים גאון והרי"ף והרמב"ם ועוד, פסקו תמיד כהירושלמי אף נגד הבבלי ונחשב אצלם קדושת הירושלמי במדרגה אחת עם קדושת הבבלי.

אמנם לתקן את הנוסחאות המשֻׁבשות בהירושלמי נשאר לנו רק דרך זה לקבץ את המקומות מהירושלמי המובאים בספרי הראשונים (כי עפ"י רוב נשארו שם הגירסאות נקיות משבושים, לפי שלפני רבותינו ז"ל הראשונים היו להם כתבי יד מהירושלמי מדויקים) ולהשוותן עם הנוסחאות הנמצאות אצלנו. במקומות רבים יראה הלומד איך עי"ז תארנה עיניו לראות הנוסחאות הישרות והאמתות וממש אבני נזר, מרגליות ופנינים יקרות ימצא בהמאמרים מהירושלמי הנמצאים בספרי הקדמונים.

ואנכי בחמלת ה' עלי התעוררתי על זה מכבר ואקבץ המאמרים מהירו' המובאים בספרי הקדמונים כמעט על כל הסדרים מהירו' הנמצאים אצלנו. אקוה כי הקורא המבין לא יקפח את ערך מלאכתי ויכיר וידע, כי אמנם כבדה היתה מלאכת עבודתי, שהיא גם מלאכת מחשבת, מאד מאד: הראשונים בהביאם מאמר מירו' לא ציינו עפ"י רוב שם המסכת והפרק רק כתבו כדאיתא

בירושלמי

בירוש׳, ויש בירוש׳ או מצאתי בירוש׳, ובתלמוד דבני מערבא וכדומה, ומהצורך איפוא לדעת איה מקום המאמר בירושלמי, והיגיעה לעיין ולבדוק אחרי הנוסחאות ולהשוותן עם נוסחתנו גדולה היא ודורשת עיון וזמן רב.

זולת השנוים הבאתי בקצור הפירושים שפירשו הראשונים את הירושלמי בהביאם מאמר ממנו ודבריהם עפ״י רוב יקרים ואמתים ואוצר נחמד המה למבינים. ובכמה מקומות יגעו לחנם מפרשי הירושלמי להבין דבר, ובאמת כבר הוא מבואר יפה בספרי הקדמונים.

כן נמצא בספרי הקדמונים מובאים כמה מאמרים בשם הירושלמי ובכל ההוצאות מהירוש׳ שלפנינו אין זכר להם וחסרים לגמרי ומאמרים כאלו רבים המה במספר; ואנכי הראיתי, עפ״י רוב על מאמרים כאלה, את המקום הראוים להזכר בו, ואולי ימצא בהמשך הזמן איזה כת״י מהירו׳ יותר שלם מאלה הכת״י שהדפיסו המדפיסים הראשונים, אז בנקל יהיה להלומד לראות אולי נמצאו בו המקומות הנ״ל החסרים אצלנו. והנה הכת״י היותר שלם מהירושל׳ היה לפני הראבי״ה ז״ל, שהוא הביא מאמרים רבים מהירושלמי שלא היו לפני הראשונים, בזמננו. גם זה ראוי לדעת כי הנוסחאות והגרסאות מהירוש׳ המובאות מהקדמונים שגרו בארצות שונות אינן שוות אשה אל אחותה, לדוגמא מאמר מהירושל׳ המובא מרבינו הננאל משונה בנוסחו מהנוסח המובא מקדמון אחר שארץ מולדתו צרפת, ספרד או אשכנז מהמת שכתבי יד שונים היו תחת ידם; אי לזאת מההכרח היה להביא המאמרים בשלמות מכל ספרי הקדמונים, ולא לאמר די להביא, רק מאמר המובא מקדמון אחד. כי הקורא הנבון יראה כי בכל מאמר ומאמר המובא מהראשונים שישבו בארצות שונות נמצאו שנוים שונים וגרסאות משונות. ולפעמים נוכחתי שמאמר אחד מהירושלמי מובא מהרבה ראשונים בשנוים קלים ורק אצל קדמון אחד נמצא באותו המאמר שנוי רב הערך, שהשכל הישר מעיד עליו שהוא העקרי ושכן צריך להיות; הנה כי כן הוכרחתי להביא המאמר בשם כל הראשונים שהיו תחת ידי.

והדבר הזה הוא לתועלת רבה להלומדים את הירושלמי: כי רואים אנחנו שגם לפני המדפיסים הראשונים את הירושלמי היו כתבי יד שונים כמו שנראה מירושלמי ד׳ וויניציא רפ״ד, קושטנטינא שכ״ב, אמשטרדם ת״ע ומגנצא תרל״ה עם פי׳ ר׳ שלמה סיריליאו ז״ל, שנוסחאות שונות נמצאו בם לפי שהדפיסו מכתבי יד שונים, גם את זה הוכחתי בהערותי שהרא״ש הביא בכמה מקומות בפי׳ לברכות את הירושלמי בגירסאות נפלאות, ובש״ס ההדשים שבשו את דברי הרא״ש והגיהו דבריו בכדי להתאימן להנוסחאות בירוש׳ שלפנינו, ולא ראו כי באמת דברי הירוש׳ המובאים ברא״ש יתאימו לד׳ קושט׳ הנ״ל, שמזה נראה שלפני המדפיס מקושטנטינא היה אותו הכתב יד מהירושלמי שהיה לפני הרא״ש.

וכן מצאתי במקומות רבים שנוסחאות הראשונים שוות רק לנוסחת ד׳ אמשטרדם הנ״ל ולפעמים לד׳ וויניציא או לד׳ מגנצא הנ״ל. על כן מה מאד נכבד אם נקבץ כל הנוסחאות שהיו לפני הראשונים בהירושלמי

אל

אל מקום אחד והלומד הבא לעיין, הרי הוא כמו שמונחים לפניו כמה כ״י שנוסחאותיהם שונות, והגע בעצמך קורא יקר! אם נתגלה עתה איזה כתב יד מהירוש׳ הלא היה לפנינו רק נוסח אחד, שמקורו ממעין אחד אבל עתה יש לנו נוסחאות שונות מכתבי יד שונים.

זולת כל זה בהקבץ למקום אחד מאמרי הירושלמי שהביאו הראשונים יראה מזה החוקר לאמתו של תורה עד כמה השתמשו רבותינו הראשונים בהירושלמי וגם סמכו עליו לפעמים להלכה אף כי בבבלי מפירש להפך וזה יסתור הדעה הכוזבה הנפוצה בין בעלי אסופות שרבותינו הלכו לדינא רק לאור הבבלי.

כן השתמשתי באיזה פראגמענטין שיצאו לאור מכת״י, זה זמן לא כביר. מדפוסי הירושלמי הנחתי לעיקר את ההוצאה הראשונה ד׳ וויניציא, ובכל מקום שאני כותב בהערותי: ״לפנינו כתוב״ כוונתי לדפוס הנ״ל.

ומראש חשבתי להדפיס את גוף הגמרא ירושלמי מלמעלה ולרשום מלמטה השנוים שמצאתי בספרי הקדמונים; אך שתי סבות מנעוני מזה ראשית הוצאות הדפוס כי רבו למאד עי״ז, ושנית כי השנוים רבים הם והקורא יתבלבל מרוב הציונים.

לפעמים הנני מעיר לשנוי נוסחא בהתוספתות המובאית בהירושל׳ והנני מרמז לבבלי שמובא שם בשנוים. גם הבאתי איזה הערות והדושים מדעתי, בקצור לשון, המאירים את הענין, אך נזהרתי בלשוני לשנות בדרך קצרה, ומהרבה דברים כבשתי את נבואתי ואראה מה יאמרו חברי למלאכתי ואם תמצא מלאכתי חן בעיניהם אז אם יחיינו ה׳ אאריך דברי בחלקים הבאים.

והנני נותן בזה תודתי לראשי החברה הנכבדה צונץ שטיפטונג בברלין שהיו בעזרתי בהוצאות הדפוס

בער ראטנער

מחבר המבוא להסע״ר וס״ע עם הערות ותקונים.

ווילנא בחדש טבת בשנת תרס״א

אהבת ציון וירושלים.

ברכות

פ"א ה"א במשנה נכנסין לוכל בתרומתן. בד' קושטאנטינא לאכול בתרומתן וכן היא בד' מגנצא.

פ"א ה"א במשנה ר"ג אומר עד שיעלה עמוד השחר. באבות דר"נ נוסחא א' סוף. פרק ב' (הוצאת הרב ר"ש) הגי': רבן גמליאל אומר עד קרות הגבר. ובנוסחא ב' פרק ג' עם רבן גמליאל אומר עד קריאת הגבר. וקרות הגבר קדים טובא לעמוד השחר. עי' פסחים ב' ע"א. וראיתי להעיר שבעל ס' הרדים בפי' על הירושלמי כאן הביא מס' תוספות הרא"ש על ברכות ומה שהביא נמצא בתוספות הרא"ש על ברכות שנדפס בס' ברכה משולשת ד' א' ע"ב (ווארשוי תרמ"ב) אבל מסופק אני אם התוספות המה באמת להרא"ש כי ממקומות רבים נראה שדברי התוספות הרא"ש סותרים לפי' הרא"ש.

פ"א ה"א במשנה ולא זו בלבד אמרו אלא כל שאמרו כו' הכבא הזאת הכרה בד' קושטאנטינא.

פ"א ה"א אנן תנינן משעה שהכהנים כו' בדפוס קושטאנטינא (שנת תכ"ב) הגי' תנינן משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן ותני רבי הייא משעה שבני אדם נכנסין לאכול פתם בלילי שבתות. ולפנינו בתוספתא ריש פ"א נאמר זה בשם רבי מאיר. וכן היא בבבלי ברכות ב' ע"ב ועי' בשו"ת רמ"ע מפאנו סי'. א' ובירושלמי מתני לה משמיה דר' הייא.

פ"א ה"א משעה שדרך בני אדם נכנסין לאכול פתן בלילי שבת כו' עי' בשו"ת מהרמ"ע מפאנו סי' ב' ומקשו איתא המי כהנים לתרומתן יממא היא ועם ככביא היא ובני אדם בלילי שבת שעה ותרתי בליליא הוא (לפנינו ועם כוכביא היא משעה שדרך בני אדם נכנסין לאכול פתן בלילי שבת שעה ותרתי ליליא היא) א"ר יוסי באילין כופרניה דקיקיא דארחתהון (לפנינו דאורהיהון) מסתלקא עד דהיא יממא דצדי לון מקמי הויתא (לפניני הוותא) עכ"ל ובד' קושטאנטינא הגי' וצדי לון מקמי הוות. ובירושלמי ברכות (ד' מגנצא תרל"ח) שעה ותרתי עשירי ליליא היא. והגהת מהרש"ם היא המלה עשירי. אבל נראה שלא נכון להגיה כן כי לא כוונו הז"ל לתת שיעור מצומצם לעת אכילת בערבי שבתות.

פ"א ה"א וצדון לון. פי' מפחדים מפני האויב.

פ"א ה"א תני הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו כו' עי' בפי' רב נסים גאון בברכות ג' ע"ב כדגרסינן בגמרא דבני מערבא תני הקורא את שמע (לפנינו ליתא המלות את שמע) קודם לכן לא יצא ידי חובתו עכ"ל ובפי' הרא"ש ברכות פ"א סי' א' והכי תניא בברכות ירושלמי בריש פרקין הקורא את שמע

קודם

קודם לכן לא יצא א"כ למה קורין אותה בבית הכנסת לא להוציא את הרבים (לפנינו בשביל לצאת ידי חובתו) ידי חובתן כו' עכ"ל וכן בתוס' הרא"ש בריש ברכות מביא את הירושלמי לא להוציא את הרבים ועי' במעדני יום טוב בהרא"ש שם אות כ'. ובאבודרהם (ד' א' דפוס פראג) הגירסא לא להוציא אחרים ידי חובתן. ועי' במאור פרק א' דברכות שהביא גם כן הירושלמי. ובפרדס לרש"י סי' נ"ט מביא זה בלא זכרון הירושלמי וז"ל תני הקורא ק"ש (לפנינו ליתא המלות ק"ש) קודם לכן לא יצא ידי חובתו וא"כ למה קורין אותה בבית הכנסת. אמר ר' יוחן (לפנינו אמר ר' יוסי) אין קורין אותה בביהכנ"ס בשביל לצאת ידי חובתן (לפנינו חובתו) אלא כדי לעמוד בתפלה מתוך דברים (לפנינו דבר) של תורה עכ"ל ועי' ברש"י ברכות ד' ב' ע"א ד"ה עד א"כ למה קורין אותה בבית הכנסת כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה והכי תניא בברייתא בברכות ירושלמי עכ"ל ועי' בתוס' ברכות ב' ע"א ד"ה מאימתי והא דקאמר בירושלמי למה היו קורין בבית הכנסת וכו' ולעיל שם בתוס' והכי איתא בירושלמי אם קרא קודם לכן לא יצא ואם כן למה אנו מתפללין קריאת שמע בבית הכנסת (לפנינו א"כ למה קורין אותה בביהכנ"ס) כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה עכ"ל ועי' בספר השלמה על מס' ברכות (צד 1) וז"ל ירושלמי שכתב רש"י ז"ל אם כן למה קורין בבית הכנסת כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה ועל הירושלמי הזה סומכין עכשיו כו' עכ"ל ובאור זרוע ח"א סי' א' בשם פיר"ח א"ר אסי (לפנינו א"ר יוסי) אין קורין אותה בבית הכנסת כדי לצאת בה כו' ובשלטי הגבורים בגליון הרי"ף פ"א דברכות בשם ריא"ז וז"ל ושיטת תלמוד א"י הוא כדברי המורה (כיוון לרש"י) ורבינו חננאל ועליו הם סומכים כו' עכ"ל ועי' לקמן שכולם סמכו על הירושלמי בזה נגד הבבלי. ובבמ"ג עשין י"ח גרסנן בירושלמי תניא הקורא ק"ש קודם יציאת הכוכבים (לפנינו ליתא ב' מלות אחרונות) לא יצא ידי חובתו כו' א"כ למה קורין אותה קודם לכן בביהכנ"ס כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה עכ"ל. ובס' אדם וחוה נתיב ג' חלק שני גורס: מאחר שהוא קודם צאת הכוכבים ולפנינו ליתא ובהג"מ ה' תפלה פ"ג אות ח' וכן תניא להדיא בירושלמי הקורא קודם יציאת הכוכבים לא יצא ידי חובתו עכ"ל.

פ"א ה"א אלא כדי לעמוד בתפלה מתוך דבר של תורה עי' בפי' הרא"ש ברכות פ"א סי' א' ומה שאמר בירושלמי שהיו קורין את שמע כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה לא שהיו קורין אותה בברכותיה אלא שהיו קורין פרשת שמע כמו שאנו רגילין לקרות אשרי קודם תפלת המנחה כו' עכ"ל ועי' במעדני יום טוב שם ועי' בשבלי הלקט השלם סי' מ"ח. ובסמ"ג עשין י"ט כתב בשם ר"ת שהיו רגילין לקרות ק"ש במנחה אחר תפלה ונתבטל אח"כ עכ"ל ועי' בתמים דעים להראב"ד סי' קי"ח. ובחי' הרשב"א ברכות ד' ב' ע"א. ועי' בראב"ן סי' קכ"א ובירושלמי תניא הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו קודם צאת הכוכבים (לפנינו ליתא ג' תיבות אחרונות כמ"ש לעיל) א"כ למה קורין אותה בבית הכנסת אמר ר' יוסי אין קורין אותה לצאת ידי חובת אלא כדי לעמוד בתפלה מתוך דבר תורה ואמר רבינו חננאל לדבריהם יוצא אדם ידי חובתו בק"ש של מטתו שנאמר אמרו בלבבכם וגו' ומדקאמר לדבריהם מכלל לתלמוד שלנו יוצא ידי חובתו בק"ש שבבית הכנסת כו' עכ"ל ובס' בית נכות ההלכות צד 51 בתשובת רב האי ז"ל רבנן דבארץ ישראל הכי עבדי מצלי של ערבית ובתר הכי לזמן קרית שמע קרו ולא איכפת להו

יכתוק

לסמוך גאולה לתפלת ערבית ואנן הזינן לא למיעבד הכי כו׳ עכ"ל ובטור או"ח סי׳ רל"ה איתא בירושלמי שחוזר וקורא אותה וכן פירש"י שזמנה מיציאת הכוכבים וכתב מה שאנו קורין אותה בביהכ"נ אין אנו יוצאין בה אלא במה שאנו קורין אותה לפני מטתינו ואותה של ביהכ"נ אינה אלא כדי לעמוד בתפלה מתוך ד"ת עכ"ל.

פ"א ה"א ספק בירך על מזונו ספק לא בירך צריך לברך כו׳ מזה כתב הרמב"ם פ"ב ה׳ ברכות הי"ד וכן אם נעלם ממנו ולא ידע אם בירך או לא בירך חוזר ומברך. ובדפוס קושטאנטינא מפורש הגירסא ספק ברך על מזונו ספק לא ברך חוזר ומברך דכתיב ואכלת ושבעת ואח"כ ראיתי שהגר"א בבאורו לאו"ח סי׳ קפ"ד הביא הירושלמי מקור לשו"ע שם.

פ"א ה"א ספק קרא ספק לא קרא כו׳ עי׳ בפרדס לרש"י סי׳ נ"ט ספק קרא קרית שמע (לפנינו ליתא ק"ש) כפק לא קרא נשמיע מן הדא (לפנינו נישמעינה) הקורא קודם לכן (פי׳ דהיינו קודם צאת הכוכבים) לא יצא ידי תובתו וקודם לכן לא ספק הוא (דהיינו בין השמשות) ותאמר (לפנינו ואת אמרת) צריך לקרות הדא אמרה ספק קרא כפק לא קרא צריך לקרות עכ"ל עם המוסגר ועי׳ בתמים דעים להראב"ד סי׳ קי"ח שרמז על הירושלמי כאן ובטור או"ח סי׳ רל"ה ואפילו קראה תוך בה"ש שהוא ספק יום כפק לילה איתא בירושלמי שחוזר וקורא אותה כו׳ עכ"ל ובחי׳ הרשב"א ברכות ד׳ ב׳ ע"א דגרסינן התם (בירושלמי) ספק קרא ק"ש ספק לא קרא צריך לחזור ולקרות (ג׳ מלות אחרונות ליתא לפנינו) נשמיענה מן הדא הקורא קודם לכן לא יצא ידי תובתו וקודם לכן לאו ספק הוא ותימר (לפנינו ואת אמרת) צריך לקרות כו׳ עכ"ל.

פ"א ה"א וקודם לכן לאו ספק הוא. בד׳ קושטנטינא הגי׳ וקודם לכן ספק הוא ועי׳ בבאורו הגר"א באו"ח סי׳ רל"ה שהביא הירושלמי לדינא.

פ"א ה"א סימן לדבר משיצאו הכוכבים. בפרדס שם הגירסא צאת הכוכבים. ובד׳ קושטנטינא בירושלמי כאן משעת צאת הכוכבים.

פ"א ה"א כמה כוכבים יצאו ויהא לילה כו׳ בפרדס שם וכמה כוכבים יצאו ויהיה לילה א"ר (לפנינו ר׳ פנחס בשם ר׳ אבא בר פפא ובחי׳ הרשב"א ברכות ג׳ ע"א רבי מנחם בשם רבי בא בר פפא) כוכב אחד יום ודאי שנים ספק ג׳ לילה. שנים ספק והכתיב מעלות השחר עד צאת הכוכבים מיעוט כוכבים ב׳ (לפנינו בטעות אלא מיעוט כוכבים ב׳, ובדפוס מגנצא לאו מיעוט כוכבים) קדמהא לא מתחשבי עכ"ל ובפי׳ ר"ה שבת ד׳ ל"ה ע"ב ירושלמי בתחילת ברכות כמה כוכבים יצאו ויהיה (לפנינו ויהא) לילה ר׳ פנחס בשם ר׳ אבא בר אבא (לפנינו בר פפא) כוכב אחד ודאי יום שנים ספק ג׳ לילה כו׳ ועי׳ באו"ז חלק ב׳ סי׳ י"ד שהביא הירושלמי. ובמנהיג צד 22 דגרסינן בריש ברכות ירושלמי הקורא קודם לא יצא ידי חובתו אם כן לכה קורין אותו בבית הכנסת כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה עד צאת שלשה כוכבים שנים ספק והא כתיב עד צאת הכוכבים אלא מיעוט כוכבים שנים קדמאה לא מתחשב ירושלמי כך מצאתי עכ"ל ובד׳ קושטנטינא בירושלמי כאן הגי׳ רבי פנחס אמר כוכב אחד ודאי יום שנים ספק שלשה ודאי לילה שנים ספק והכתיב עד צאת הכוכבים מיעוט רבים שנים קדמיא לא מתחשב.

פ"א ה"א לילה שלשה ודאי. בחי׳ הרשב"א שם· שנים ספק ושלשה לילה אלא מיעוט כוכבים שנים קדמיא לא מתחשב.

פ"א ה"א שנים מביא אשם. בד׳ קושטנטינא שנים ועשה מלאכה אשם תלוי.

פ"א ה"א באילין דלית אורתתהון מתחמיא בימּמא כו' עי' בפי' ר"ח שבת ל"ה ע"ב ואסקינן הדא דתימר באילין דלית אורחיהן (לפנינו אורתתהון) למיתחמי בימּמא ברם באילין דאורחיהון למתחמו בימּמא לא משערינן בהו עכ"ל ובחי' הרשב"א שם הדא דתימר באילין דלא אורחוהון דמתחמיין בימּמא (לפנינו דלית אורתתהון מתחמיא בימּמא) ברם אילין דאורתהון דמתהמיין בימּמא לא משערין בהון עכ"ל.

פ"א ה"א א"ר יוסי בר בון ובלחוד דיתחמין תלתא כוכבין בר מן הדא מכבבתא. כן היא בד. זיטאמיר וכן היא בד. וויניציא. אבל בד' מגנצא ובלחוד דיתחמו תלת כוכבים דדמן הדא כוכבתא ובד' קושטנטינא ובלבד דיתחמון תלתא כוכביא כחדא כוכבתא. והגירסאות האלו היו לפני כמה מהראשונים ומחולקים בזה ראה בפי' הר"ח בשבת שם א"ר יוסי בר' אבין (לפנינו בר' בון) ובלחוד דתיהמון תלתא כוכבים בר מן חד כוכבתא זהו גי' ד' וויניציא רק במקום שנאמר לפנינו בר מן הדא כוכבתא נאמר בפי' ר"ח בר מן חד כוכבתא. וכמו שהוא בד' וויניציא כן הוא גם בחידושי הרשב"א בברכות ד' ג' ע"א. ועי' בר"ן ריש יומא (ד' צ"ד ע"ב ד. ווילנא) כעין שאמרו בירושלמי בברכות דגרסינן התם ובלבד שיתחמו תלתא כוכבין דדמיין הדא כוכבתא כלומר רצופין במקום אחד היו מפוזרין אסור בעשיית מלאכה כו' עכ"ל ובר"ן ספ"ב דשבת כענין שאמרו בירושלמי דברכות דגרסינן התם ובלבד דיתחמון תלתא כוכבים דדמיין כהדא כוכבתא כלומר רצופין במקום אחד כו' עכ"ל ודברי הר"ן מובאים בב"י טור או"ח סי' רצ"ג. ובהגהות מיימוני פ"ה מה' שבת ה"ה בירושלמי פליג ר' יוסי בר בון ובלבד שיתחמו תלתא כוכבין כמו חד כוכבא עכ"ל ובריטב"א שבת ל"ד ע"ב דגרסינן התם (בירושלמי) ובלבד שיתחמו תלתא כוכביא כמין הדא כוכבתא כלומר רצופין במקום אחד כו' עכ"ל ובריטב"א רה"ש ט' ע"א ד"ה יכול ובירושלמי אמרו והוא דיתחמון ג' ככבין דכדמין חד ככבא פי' שיראה ג' כוכבים רצופים כאלו נראין תוך אמה אחת וי"מ תוך ד' אמות עכ"ל ובס' תולדות אדם והוה נתיב י"ב הלק א' ובירושלמי כתב כל דקיימי שלשה כוכבים כהציבה היי לילה ודאי עכ"ל וזהו גירסא חדשה ועי' בערוך ערך הצב. ובתורת האדם להרמב"ן (ד' פ"ד ע"ב) אי נמי כעין שאמרו בירושלמי בברכות ובלבד התתמון תלתא כוכבים כד מן הדא כוכבתא כלומר רצופין במקום אחד הא מפוזרין אסור בעשיית מלאכה עכ"ל והגרא"ו הגיה בהגהותיו על הירושלמי זרעים ד' ה' ע"א ובלהוד דיתהמון תלתין כוכבין כהדא ומלת כוכבתא לא גרס כלל. אבל נראה בעיני כי נוסח דפוס וויניציא שזהו נוסח הר"ה והרשב"א נכונה. כי בבבלי שבת ל"ה ע"ב תניא נמי הכי ככב אחד יום שנים בין השמשות שלשה לילה א"ר יוסי לא כוכבים גדולים הנראין ביום ולא כוכבין קטנים שאין נראין אלא בלילה אלא בינונים והב"ח בהגהותיו הגיה בשבת שם תחת שנאמר לפנינו א"ר יוסי סתם אמר ר' יוסי בר אבין ובאמת כן הוא ברי"ף וברא"ש שבת שם סי' כ"ג ובאו"ז ח"ב סי' י"ד. ובסדר רב עמרם גאון (ד' י"ח ע"ב) ובמה כוכבים יצאי ויהיה לילה ר' נתן אומר (לפנינו משונה) כוכב אחד יום שנים בין השמשות שלשה לילה ואמר ר' יוסי בר אבין לא כוכבים גדולים הנראים ביום ולא כוכבים קטנים הנראים בלילה אלא בינונים עכ"ל וכן הוא בסמ"ג עשין ל"ב ועל כן נראה שבעל המאמר בבבלי ר' יוסי בר אבין ור' יוסי בר בון בירושלמי כאן אחד הוא וכוונתו במאמרו ובלהוד דיתהמון תלת כוכבים כמין חדא כוכבתא שדוקא אז לילה בעת שיתראו ג' כוכבים אשר

לילה

לכל אחד ואחד הוא בגדלו כמו הכוכבתא והוא מיוחד לכוכב אחד בינוני וזה שאמר בבבלי לא כוכבים גדולים כו׳ אלא בינונים. וקרוב לזה גירסת האור זרוע בהירושלמי וזה לשונו (בחלק ב׳ סי׳ י״ד) אמר ר׳ יוסי בר אבון ובלחוד דמתחמי תלתא כוכבים מן כוכביא וכן הלכה דבשלשה כוכבים בינונים הוי לילה כו׳ עכ״ל ובארחות חיים ה׳ ק״ש כי׳ ב׳ ירושלמי בברכות ובלבד דיתחמון תלתא כוכבים כמין הדא כוכבתא כלומר רצופין במקום אחד ולא מפוזרין. ובה׳ שבת סי׳ ה׳ ואמרינן בירושלמי דברכות ובלבד דתתחמון תלתא כוכבא כמין כוכבא כלומר רצופין במקום אחד כו׳ עכ״ל.

פ״א ה״א בר מן הדא כוכבתא. וכן לקמן באותה הלכה א״ר יוסי ברבי בון הדא איילתא דשחרא מאן דאמר כוכבתא היא טעיא. וכבר העירו שתרגום מלכת שמים היא כוכבתא דשמיא. ועי׳ פסיקתא רבתי פ׳ והאמר ציון ד׳ קמ״ג הוצאת הרב רמא״ש.

פ״א ה״א כוכב אחד ודאי יום כו׳ בפרדס לרש״י סי׳ נ״ט ר׳ יהודה בן פזי אומר (לפנינו ר׳ יעקב דרומנה בשם ר׳ יהודה בן פזי, ובדפוס מגנצא ר׳ יעקב דרומיא). כוכב אחד ודאי יום ב׳ לילה ולית ליה ספק אלא בין כוכב לכוכב (לפנינו ולית ליה ספק אית ליה ספק בין כוכב לכוכב) ובד׳ קושטנטינא הגי׳ ר׳ יעקב דרומנא כוכב א׳ יום שנים לילה אית ליה ספק בין כוכב לכוכב.

פ״א ה״א הכסיפו זהו בין השמשות כו׳ עי׳ בערוך ערך כסף בריש גמרא דברכות ירושלמי הכסיפו זהו בין השמשות השחירו נעשה העליון שוה לתחתון זהו לילה עכ״ל ובתורת האדם להרמב״ן שם וגרסינן התם בפרק מאימתי קורין תני כל זמן שפני חמה מאדימות (לפנינו מזרח מאדימים) כו׳.

פ״א ה״א נעשה העליון כו׳. בתורת האדם להרמב״ן ד׳ פ״ה ע״א ונעשה העליון כו׳.

פ״א ה״א רבי אומר הלבנה בתקופתה כו׳ עי׳ בריטב״א שבת ל״ד ע״ב והכי מוכח בירושלמי שאין בין השמשות מתחיל עד סוף השקיעה דגרסינן התם רבי יוסי אומר (לפנינו רבי אומר) הלבנה בתקופתה התחיל גלגל החמה כו׳ ובשבלי הלקט רע״ט ירושלמי בברכות בזמן שהלבנה זורחת בכך (בכח) בידוע שכבר שקעה החמה פי׳ ונ״מ לענין תענית עכ״ל ובאור זרוע ח״ב סי׳ ת״ד וכתב רבינו יצחק בר׳ יהודה זצ״ל הוא הנקרא שירליאון שיש בברכות ירושלמי בשעה שהלבנה זורחת בכח בידוע שכבר שקעה החמה (לפנינו הגי׳ משונה) וכתב דנ״מ לענין תענית עכ״ל ובד׳ קושטנטינא בירושלמי כאן הגי׳ ר׳ אומר התחיל גלגל חמה לשקוע וגלגל לבנה לעלות בין השמשות ר׳ חנינא אמר סוף גלגל חמה לשקוע ותחלה גלגל לבנה לעלות ותני שמואל אין כו׳.

פ״א ה״א אמר רבי חנינא סוף גלגל חמה לשקע ותחילת גלגל לבנה כו׳ עי׳ בר״ן שבת פ״ב (ד׳ ט״ו ע״ב) פי׳ ר׳ חנינא משבש לה לברייתא דקתני רבי אומר סוף גלגל חמה ומכאן למדנו שאין בין השמשות מתחיל עד שעה שסוף גלגל החמה שוקע כו׳ עכ״ל וכן כתב הר״ן ריש יומא (ד׳ צ״ד ע״ב) פי׳ ר׳ חנינא משבש לה לברייתא ואמר הכי קתני רבי אומר סוף גלגל חמה כו׳ עכ״ל ועי׳ בתורת האדם להרמב״ן ד׳ פ״ה ע״א.

פ״א ה״א ותני כן שמואל כו׳ בתורת האדם להרמב״ן שם ותני שמואל כי (כן) אין הלבנה זורחת בשעה שהחמה שוקעת ובשעה שהחמה זורחת כו׳ ולפנינו הגי׳ ולא שוקעת בשעה שהחמה זורחת.

פ״א ה״א ר׳ שמואל בר חייא בר יהודה בשם רבי חנינא התחיל גלגל חמה כו׳

כו׳ בריטב״א שבת שם וזהו שאמרו בירושלמי רבי שמואל בשם רבי חייא רבי יודן בשם רבי נחמיה (לפנינו בר יהודה בשם רבי חנינא) התחיל גלגל חמה לשקע אדם עומד בהר הכרמל ויורד וטובל בים הגדול ועולה ואוכל בתרומה (לפנינו בתרומתו) חזקה ביום טבל עכ״ל ועי׳ תוס׳ שבת ל״ה ע״א ד״ה וירד ובירושלמי משמע בפרק ב׳ (צ״ל בפ״א) דברכות דמשיעלה מתחיל בין השמשות כו׳ עכ״ל ובחי׳ הרשב״א שבת ל״ד ע״ב והביא ראיה מהירושלמי דגרסינן התם רבי שמואל בר׳ חייא רבי יודן בשם רבי חנניה התחיל לו (ליתא לו) גלגל החמה לשקוע (לפנינו לשקע) כו׳ ע״ש ובגי׳ הרשב״א כן הוא בתורת האדם להרמב״ן ד׳ פ״ה ע״א.

פ״א ה״א ועולה ואוכל בתרומתו. בד׳ קושטנטינא ליתא ג׳ מלות אלה.

פ״א ה״א לא מסתברא סוף הצי מיל דר׳ נחמיה כהרף עין. בד׳ קושטנטינא כהרף עין דר׳ יוסי.

פ״א ה״א א״ר מנא קשיית קומי ר׳ חייא. בד׳ קושטנטינא קומי ר׳ חזקיה.

פ״א ה״א אם יודע הראיה מהיום. בד׳ קושטנטינא אם יודע שמקצת ראיה מהיום ומקצת למחר ודאי הוא לטומאה ולקרבן.

פ״א ה״א ר׳ חנינא חבריהון דרבנן בעי כמה דאת אמר בערבית כו׳ עי׳ תוס׳ הרא״ש בברכות א׳ ע״ב והכי איתא בירושלמי כמה חבריהון דרבנן (לפנינו ר׳ חנינא חברהון) בעי כמה דתימר בערבית נראו ג׳ כוכבים אע״פ שהחמה נתונה באמצע ויימר אף דשחרית כן אמר רבא (לפנינו ר׳ בא) כתיב השמש יצא על הארץ כו׳ א״ר אבא כתוב (לפנינו א״ר בא) הבוקר אור כו׳ ובחי׳ הרשב״א שבת ל״ד ע״ב שאמרו בירושלמי בפ״ק דמ׳ ברכות דגרסינן התם ר׳ חנניה (לפנינו חנינא) חבריהן דרבנן בעי כמה דתימא (לפנינו כמה דאת אמר) ערבית (לפנינו בערבית) נראו שלשה כוכבים אע״פ שהחמה נתונה באמצע הרקיע פי׳ באמצע עובי הרקיע ויימר (לפנינו ומר) אף בשחרית כן פי׳ אע״פ שהתחילה החמה לצאת ועדיין הוא בעובי הרקיע נדון אותו כלילה ומפני מה אמרו מעלות השחר הוי יום א״ר בא (לפנינו א״ר אבא) כתיב השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה דהתורה קראה לאור בקר (לפנינו ליתא ד׳ מלות אחרונות) וכתיב ובא השמש וטהר הקיש יציאתו לביאתו מה ביאתו משיתכסה הבריות כלומר שנתכסה זריחתו מן הבריות והתחיל להשתקע ברקיע אף יציאתו משיתודע לבריות דהיינו משתתחיל לכנס ברקיע אמר ר׳ בא כתיב הבוקר אור התורה קראה לאור בקר תני ר׳ ישמעאל בבקר בבקר כדי לתן תחום לבקרו (לפנינו לבוקרו) של בקר אמר ר׳ יוסי בר׳ בון אם אמר את (ליתא את) לתן עביו של רקיע ללילה בין בערבית בין בשחרית נמצאת אומר שאין היום והלילה שוין דתני (לפנינו ותני) באחד בתקופת ניסן ואחד בתקופת תשרי היום והלילה שוים אמר ר׳ חייא (לפנינו א״ר הונא) נלפינה מהרך ארץ שרי מלכא נפיק אע״ג דלא נפיק אמרין נפיק (לפנינו דנפק) שרי מלכא (לפנינו ליתא מלכא) עייל (לפנינו עליל) לא אמרין דעל עד שעתא (לפנינו שעתה) דייעיל ע״ב בירושלמי עכ״ל הרשב״א ועי׳ בחי׳ הרשב״א בברכות ג׳ ע״א שמביא הירושלמי בשינויים אחרים.

פ״א ה״א תני ר׳ ישמעאל בבוקר בבקר כדי ליתן תחום לבקרו של בוקר. אבל עי׳ במכילתא בשלח מס׳ ב׳ פרשה ד׳ וילקטו אותו בבוקר בבקר בשחרית.

פ״א ה״א ותני באחד בתקופת ניסן כו׳ ראה ויקרא רבה פ׳ כ״ז וש״נ.

פ״א ה״א שרי עליל. בד׳ קושטנטינא שרי מלכא עליל.

פ״א

פ"א ה"א צריך להשוות את רגליו כו' עי' בסדר רב עמרם גאון צד 7 ובתלמוד א"י זה שעומד ומתפלל צריך להשוות את רגליו תרין אמוראין ר' לוי ור' סימון חד אמר כמלאכים וחד אמר ככהנים מאן דאמר ככהנים דכתיב ולא תעלה במעלות על מזבחי וגו' שהיו עקב בצד גודל וגודל בצד עקב ומאן דאמר כמלאכים ורגליהם רגל ישרה עכ"ל ובאשכול חלק א' צד 17 וגרסינן בירושלמי זה שעומד ומתפלל צריך להשוות רגליו ר' לוי ור' סימון חד אמר כמלאכי השרת (לפנינו כמלאכים) וחד אמר כו' ובכלבו סי' ט' הגי' ג"כ חד אמר כמלאכי השרת ובפי' רבינו יונה פ"א דברכות (ד' ז' ע"א) ובירושלמי נחלקו אמוראים חד אמר ככהנים וחד אמר כמלאכים כו' ובטור או"ח סי' צ"ה חד אמר כמלאכי השרת כו'.

פ"א ה"א חד אמר ככהנים. ברוקח סי' שכ"ב הגי' א"ר אמי בכהנים. ולפנינו מחלוקת ר"ל ור' סימון.

פ"א ה"א עקב בצד גודל. ברוקח סי' שכ"ב עקב בצד אגודל.

פ"א ה"א המלאכים אין להם קפיצין כו' בילקוט יחזקאל ר' של"ז בשם הירושלמי שאין להם קפצים. ועי' בשוחר טוב מזמור א' ששם הובא המאמר בשינוים ועי' בהערות הרב ר' שלמה באבער שם. ובד' קושטנטינא בירושלמי כאן ליתא כל זה עד והכמים אומרים עד תצות.

פ"א ה"א זה שרואה את הכהנים כו' עי' בשו"ת ראבי"ה ד' נ"ד ירושלמי ברכות ובגמרא דידן כו' אר"ה זה שרואה את הכהנים פושטים כפיהם (לפנינו ליתא ב' מלות אחרונות) בבית הכנסת בברכה ראשונה צריך לומר כו' עכ"ל ובאור זרוע ח"ב סי' ת"ג ואותן הפסוקים המפורשים בפרק אלו נאמרין ובירושלמי דברכות שהעם אומרים בזמן שהכהנים מברכים אותם אין אנו אומרים אותם כמסקנא דשמעתין כו'.

פ"א ה"א אמר ר' חננא. בירושלמי יומא פ"ג ה"א ובבראשית רבה פ' נ' אמר ר' חנינא וע"ש.

פ"א ה"א ומניין מאיילת השחר עד שיאור המזרח כו' עי' בפי' ר"ח פסחים צד ע"א ירושלמי מאילת השחר עד שיעלה עמוד השחר (לפנינו עד שיאיר המזרח) ארבעה מילין שנאמר וכמו השחר עלה מדהוה ליה למכתב כמו השחר עלה וכתב וכמו מלה דדמיא לחברתה עכ"ל ובב"ר פ' נ' מובא המאמר בשנוים ועי' בפירוש המיוחס לרש"י שם בברכות ירושלמי בתחלת המסכתא מאילת השחר עד שיאיר המזרח אדם מהלך ד' מילין ומשיאור המזרח עד שתנץ החמה ד' מילין עכ"ל ועי' במתנות כהונה שם וז"ל וכן משמע בספר ישן וז"ל מלשון בבראשית רבה דקאמר משיעלה עמוד השחר עד שיאיר המזרח אדם מהלך ארבע מילין ומירושלמי דקאמר מאילת השחר עד שיאיר המזרח אדם מהלך ארבע מילין שמעינן דעמוד השחר הוא אילת השחר עכ"ל המ"כ.

פ"א ה"א הדא איילתא דשחרא כו' עי' בב"ר שם בפירוש המיוחס לרש"י ובירושלמי בברכות האי איילתא דשחרא מאן דאמר כוכבתא הוא טעי למה שפעמים פוחתת פעמים טוספת (לפנינו זמנין דהיא מקדמא וזמנין דהיא מאחרה) פירוש פעמים מקדמת כוכב לאילת פעמים מאחרת אלא כמין דוקרנין (לפנינו דקורנין) דנהור סלקין מן מדינחא ומנהרין לעלמא (לפנינו ליתא מלה אחרונה) עכ"ל.

פ"א ה"א ואתיא דר' חייא כר' יודה דתני בשם כו' צ"ל ואתיא דר' חנינא בר' יודה וכן הוא מפורש בילקוט המכירי על ישעיה צד 112 בשם הירושלמי כאן.

פ"א

פ"א ה"א בהדא בקעת ארבל בקריצתה כו' בילקוט תהלים ר' תרפ"ה מובא הירושלמי בשינוי קטן.

פ"א ה"א תני עץ חיים מהלך חמש מאות שנה כו' עי' בילקוט עה"ת ר' תתע"א שהביא הירושלמי בשינוי נוסחאות וכן מובא במדרש תהלים מזמור א' ע"ש, ובילקוט המכירי על תהלים מזמור א' סי' ל"ט ע"ש בהערות.

פ"א ה"א לא סוף דבר גופו אלא אפילו כורתו בילקוט שם אלא אפילו קורתו וכן הוא בירושלמי כאן בד' אמשטרדם ת"ע עם פי' ר"א פולדא.

פ"א ה"א עץ חיים כו' מזה מקור התרגום תהלים א' ג' ויהיו כאילן חיי.

פ"א ה"א תמצית כוש מצרים. בילקוט תהלים ר' תרט"ז מביא הירושלמי גורס תמצית כוש שותה מצרים. נמצאת אומר (לפנינו ליתא ב' מלות אחרונות) מצרים מהלך כו'.

פ"א ה"א ורבנן אמרין כשני אבות כו' בילקוט שם ובר' תתנ"ט רבנן אמרין מהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה (ה' מלות אחרונות ליתא לפנינו) כנגד אבות הראשונים מה טעם אשר נשבע ה' לאבותיכם וגו' (ז' מלות אחרונות ליתא לפנינו) כימי השמים על הארץ ממזרח למערב מהלך ת"ק שנה מה טעם כגבוה השמים וגו' כרחוק מזרח ממערב עכ"ל.

פ"א ה"א מן הארץ ועד הרקיע כו' עי' ב"ר פ"ו.

פ"א ה"א א"ר בון יהי רקיע בתוך המים יהי רקיע בתווך. עי' בבראשית רבה פ' ד' יהי רקיע בתוך המים ביניים ובנתיים. ובפי' המיוחס לרש"י שם ומהכן מצא לו להסמך שדורש בינים ובנתים מדכתיב יהי רקיע בתוך המים קרי כאן בתוך וקרי כאן בתוך יש אם למקרא ולמסורת והכי דריש במסכת ברכות ירושלמי עכ"ל ולפנינו ליתא זה כאן.

פ"א ה"א דא"ר אחא בשם ר' תנינא תרקיע עמו לשחקים חזקים כראי מוצק תרקיע מלמד שהן עשויין כמס כו' עי' בבראשית רבה פ' ד' ומ"ש המפרשים שם.

פ"א ה"א בנוהג שבעולם אדם מותח אוהל על ידי שהות רפה כו' בדפוס מגנצא הגי' בנוהג שבעולם אדם מותח אהל אננקי ע"י שהות היא רפה כו' עי' ערוך ערך אננקי ובבראשית רבה פי"ב בשר ודם מותח אהל אננקי ע"י שהות היא רפה כמעט וא"ת שהן רפין ת"ל חוקים רשב"ל אומר בשר ודם מוסך בולם אננקי כו' וכן ישנו בירושלמי בברכות פ"א עכ"ל ועי' מה שהעיר בעל ערוך השלם שם. ועי' במתנות כהונה בבראשית רבה שם שהביא ג"כ הערוך והירושלמי. ובילקוט ישעיה ר' ת"נ שהביא הב"ר.

פ"א ה"א בנוהג שבעולם אדם נוסך כלים בילקוט המכירי על ישעיה צד 112 בשם הירושלמי דילן אדם נוסך בולים. ובערוך ערך בלם ב' בשר ודם מוסך בלום ועי"ש. שכצ"ל כאן.

פ"א ה"א ארבע אשמורות ביום כו' עי' ילקוט שופטים ר' ס"ג שמביא הירושלמי בשינוים.

פ"א ה"א העונה אחד מעשרים וארבעה לשעה כו' עי' בפסקי תוס' ע"ז סי' ד' עשרים וארבע שעות היום עשרים וארבע עונות בשעה עשרים וארבע עתים בעונה עשרים וארבע רגעים בעת כו' והמקור מכאן.

פ"א ה"א הרגע אחד מחמשת רבוא וששת אלפים ושמונה מאות וארבעים ושמונה לשעה. בס' היושר לר"ת סי' תצ"ג וכמה רגע נראה דהכי גרסינן אחד מרבוא ושלושת אלפים ושמונה מאות ועשרים וארבעה בשעה כך מצא ר'

מבוון

כבוון עפ"י התוספתא שאומר כ"ד עונות בשעה כ"ד עתים בעונה כ"ד רגעים בעת כו' עכ"ל והתוספתא הנ"ל נזכרת לעיל בירושלמי כאן .

פ"א ה"א אעירה שחר איתעיר יקרי כו' עי' גי' הגר"א בבאורו לאו"ח סי' ג', המאמר נשנה בפסיקתא ויהי בחצי הלילה יע"ש מ"ש בהערות ידידי הרב הגדול ר' שלמה באבער הי"ו .

פ"א ה"א ר' יסא בשם ר' יוחנן הלכה כחכמים . על זה סמך הרמב"ם (ה' ק"ש פ"א ה"ט) אי זהו זמן ק"ש בלילה מצותה משעת יציאת הכוכבים עד חצי הלילה ואע"פ שבבבלי (ברכות ח' ע"ב) אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל מכל מקום סמך הרמב"ם על הירושלמי כדרכו בכמה מקומות ובד' קושטנטינא הגי' א"ר יסא הלכה כחכמים . ולפלא שבתשובות לרבינו אברהם בן הרמב"ם ז"ל (ברכת אברהם סי' ל"ה) שנשאל מדוע פסק הרמב"ם כחכמים לא התעורר שמקורו מהירושלמי כאן .

פ"א ה"א הלכה כחכמים עי' ראב"ן כי' קכ"א והו גרסינן בירושלמי וחכמים אומרים עד חצות ר' אבא (לפנינו ר' יסא) בשם ר' יוחנן הלכה כחכמים מ"ט מפני הרחק עבירה היא שהא אדם יוצא ידי חובתו בתפלה ואח"כ אוכל ושותה ומברך על מזונו וקורא שמע על מטתו וישן לו קודם שיבוא לידי הטיפת שינה עכ"ל .

פ"א ה"א ר' יסא מפקד לחברייא כו' עי' בחי' הרשב"א ברכות ט' ע"א ממה שאמרו בירושלמי דגרסינן התם ר' יוסי (לפנינו יסא) מפקד לחברייא אין בעיתון מתעסק' באורייתא תהון קריין שמע (לפנינו אתון קרייה שמע) קודם לחצות (לפנינו חצות) ומתעסקין כלתא אמרה שהלכה כחכמים עכ"ל . ובב"י טור או"ח כי' רל"ה מובא דברי הרשב"א ממה שאמרו בירושלמי ר' יוסה מפקד לחברייא אין בעיתון מתעסקא באורייתא וכו' תהון קריין שמע קודם הצות ומתעסקין וכו' .

פ"א ה"א תני הקורא את שמע בבית הכנכת כו' עי' או"ז ח"א כי' ג' ירושלמי תני הקורא את שמע כו' מה בין קורא (לפנינו הקורא) שחרית לקורא ערבית (לפנינו הקורא בערבית) רב הונא משום ר' יוסף (לפנינו רב הונא בשם ר' יוסף) מה טעם כו' ובס' אדם והוה נתיב ג' חלק ב' אמרו במדרש תלים ומייתי לה בירושלמי תניא הקורא קריאת (ליתא לפנינו מלה אחרונה) שמע בברכותיה (ליתא לפנינו) בבה"כ שחרית יצא ידי חובתו ערבית (לפנינו בערב) לא יצא ידי חובתו אלא אם כן החזיר וקורא על מטתו (לפנינו ליתא ז' מלות אחרונות) ומה טעם כו' עכ"ל .

פ"א ה"א ר' הונא בשם רב יוסף מה טעם אמרו צריך לקרות ק"ש כו' בבבלי ברכות ד' פ' ע"ב בשם א"ר יהושע בן לוי .

פ"א ה"א תני הקורא את שמע בבית הכנסת בשחר יצא ידי חובתו כו' עי' מדרש תהלים מזמור ד' שמובא הירושלמי בשינוים .

פ"א ה"א מילתי' אמרה שאין אמר דברים אחר אמת ויציב . עי' תוספתא ברכות פ"ג . באבודרהם (תפלות של חול ד' ב' ע"א) היה לו כאן גירסא אחרת וז"ל כדאמרינן התם הקורא את שמע בביהכ"נ כו' רב הונא בשם ר' יוסף מה טעם אמרו צריך (לפנינו אדם צריך) לקרות ק"ש בביתו בערב כדי (בשביל) להבריח המזיקין פי' בברכותי' קאמר ולא היו סומכין גאולה לתפלה בלילה כדאמרינן התם זאת אומרת אומר דברים אחר אמת ויציב (לפנינו מילתיה אמרה שאין אמר דברים אחר אמת ויציב . ולעיל נשנה הדברים מילתיה אמרה שאמר דברים אחר אמת ויציב) ומקשי' והא תניא אין אומר דברים אחר אמת ויציב פתר לה באמת ויציב

ויציב

מציב של שחרית עכ"ל וגי' האבודרהם אמיתית והמפרשים דחקו בחנם. ועי' בה"ג פ"ה דברכות אין אומר דברים אחר אמת ויציב ואולי מקורו מכאן.

פ"א ה"א רשב"נ כד הוה נחית לעיבור' הוה כו' עי' בתוס' ר' יודא חסיד בברכות ד' ס' ע"ב ד"ח ואומר בירושלמי בפרקא קמא רשב"נ כד הוה נחית לעיבורא היה מתקבל (לפנינו מקבל) גבי ר' יעקב גרוסא והוה ר' זעירא מטמר ביני קופי (לפנינו קופייא) משמיעניה (לפנינו משמענא) היך הוה קרי ק"ש והוה קרי וחזור וקרי עד דהוה שקע גו שנתיה עכ"ל (לפנינו שקע מיניה גו שינתיה). ובאור זרוע ח"א סי' כ' ואמרינן בירושלמי בפ"ק דברכות רשב"נ כד הוה נחית לעיבור החודש (לפנינו לעיבור') הוה מתקבל בבית (לפנינו גבי) רבי יעקב גרוסה והוה ר' זעירא מיטמר ביני קופי' משמעינא האיך היה קרי את שמע והדר וקרי עד דהוה שקע מגו שינתיה עכ"ל. ובאור זרוע ח"א סי' ג' ירושלמי תני הקורא כו' ר' שמואל בר נחמן כד הוה נפק לעיבורא הוה מקבל גבי יעקב גריסא (לפנינו ר' יעקב גרוסה) והוה ר' זעירא מיטמר ביני קופיא משמעיני' דקרי ק"ש והדר קרי (לפנינו היך הוה קרי שמע והוה קרי וחזר וקרי) עד דהוה שקע מיניה גו שינתיה עכ"ל. ולפלא על מ"ש בסמ"ג עשין י"ח ואם קרא כל הפרשה וחזר וקרא בזה לא דבר כלום כדאיתא בירושלמי דרבי זירא הוה קרי וחזר וקרי ושמא התם דוקא על מטתו עכ"ל. ובסמ"ג שם בירושלמי רבי זעירא הוה קרי שמע וחזר וקרי עד שהיה משתקע בשינה עכ"ל. ובב"י (טור א"ח סי' רל"ט) ובכ"מ ה' ק"ש פ"ב ה"א כתבו הגהות מיימון בפרק ז' בירושלמי רבי זירא היה קרי ק"ש והדר קרי כמה פעמים עד שיהא משתקע בשינה מכאן משמע שק"ש צריך שתהיה סוף קריאתה סמוך לשינה וכן הוכיח רב נסים גאון ע"כ עכ"ל הב"י. וכן הוא בהג"מ ה' תפלה פ"ז ה"א. ובס' אבודרהם (סדר ק"ש ד' י' ע"ב) וכתב רב האי שראוי להקדים הברכה לק"ש ולמזמורים ולכל הפסוקים האלו כדי שישן מתוך הקריאה ומביא ראיה מהירושלמי דאמר דר' זעירא הוה קרי את שמע וחוזר וקורא עד דהוה שקע מיניה גו שינתיה עכ"ל ובסמ"ק (יום ג' דף א') כדאשכחן דרבי זירא הוה קרי והדר קרי עכ"ל. ובס' אדם וחוה נתיב ג' חלק ב' כדאיתא בירושלמי רבי פלוני הוה קרי וחזר וקרי עד דפקע גו שינתיה (לפנינו עד דהוא שקע מיניה גו שנתיה) משום דכתיב אמרו בלבבכם וגו' אמרו בלבבכם על משכבכם זו ק"ש (לפנינו ליתא ג' מלות אחרונות) עכ"ל. ועי' בלחם משנה ה' ק"ש פי"ב ה"ג ובכלבו דיני ק"ש ובהלכות גדולות אומר ודוקא על מטתו יכול לכפול כל הפרשה כדאמרי' בירושלמי דר' זירא קרי והדר קרי כו'. ולפנינו בירושלמי כאן כתוב זה על רשב"נ ולא על ר' זעירא. ועי' לקמן בירושלמי בפרק ו' ה"ד אמר ר' זעירא ויאות כן דאנן חמנן רבנן סלקין לריש ירחא כו'. ובתוס' הרא"ש ברכות ד' ס' ע"א ומביאין ראיה מירושלמי דפרקא קמא ר' שמואל בר נחמני כד הוה נחית לעיבורא הוה מתקבל גבי גרוסא (לפנינו ר' יעקב גרוסא) והוה זעירא (לפנינו רבי זעירא) מטמר ביני קופיא אמר אשמעינה היך הוה קרי ק"ש והוה קרי עד דהוה שקע גו שינתה מילתא דריב"ל פליגי דריב"ל הוה קרי מזמורים בהדה (לפנינו בתרה) עכ"ל וברוקח סי' שכ"ז כדמשמע בירושלמי קרי וחזר קרי עד דהוה שקע מגו שנתיה עכ"ל. ועי' בראבי"ה על ברכות סי' א'. ובס' בית נכות ההלכות צד 56 הגי' כד הוה מחית לעיבורה הוה מקבל יעקב גרסיה כו' ועי' בבאורי הגר"א לא"ח סי' קל"ט שהביא הירושלמי כפי נוסחת הדפוס למקור להשו"ע שם.

פ"א ה"א ומאי טעמא כו' רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם וגו' עי' בב"י בטור או"ח סי' ס"ב כתוב בא"ח לפי דעת הירושלמי נראה שאם מחמת חולי או

איום

אינם אתר קרא ק״ש בלבו יצא שנאמר אמרו בלבבכם וכו׳ עכ״ל ולפנינו ליתא זה .

פ״א ה״א דמר ר׳ זעירא בשם ר׳ אבא בר ירמיה שלש תכיפות כו׳ בסמ״ג עשין כ״ז ובמנורת המאור נר ג׳ פרק ג׳ הגי׳ אמר רב. ועי׳ בבבלי ברכות מ״ב .

פ״א ה״א שלש תכיפות הן תכף לסמיכה שחיטה כו׳ עי׳ בסדר ר׳ עמרם גאון צד 6 ובבעי ליה למסמך גאולה לתפילה ר׳ זעירא בשם ר׳ אבא בר ירמיה אומר שלש תכיפות הן תכף לסמיכה שחיטה תכף לנטילת ידים ברכה תכף לגאולה תפלה תכף לסמיכה שחיטה וסמך ושחט תכף לנטילת ידים ברכה שאו ידיכם קודש וברכו את ה׳ תכף לגאולה תפלה יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי וכו׳ מה כתיב בתריה יענך ה׳ ביום צרה, א״ר יוסי בר אבין כל מי שתוכף לסמיכה שחיטה אין פסול נוגע באותו קרבן לנטילת ידים ברכה אין השטן מקטרג באותה סעודה לגאולה תפלה אין השטן מקטרג כל אותו יום א״ר אמי כל. מי שאינו סומך לגאולה תפלה למה היא דומה לאוהבו של מלך שבא ותרתיק על פתחו של מלך ויצא המלך לידע מה היא מבקש מצאו שהפליג עוד הוא הפליג עכ״ל באיזה שינוים קטנים מנוסחתינו. וכנראה שהמאמר בירושלמי הכתוב לפנינו א״ר זעירא אנא תכפית גאולה לתפלה ואיתצדית באנגריא מובליא הדס לפלטין כו׳ לא היה בהירושלמי לפני רב עמרם גאון שהשמיטו ולא זכרו יעו״ש. ובהלכות גדולות (הוצאת מקיצי נרדמים צד 26) ואמ״ר זעירא משום ר׳ אבא בר׳ ירמיה שלש תכיפות הן תכף לסמיכה שחיטה דכתיב וסמך ושחט תכף לנטילת ידים ברכה דכתיב שאו ידיכם קדש וברכו תכף לגאולה תפלה דכתיב יהיו לרצון אמרי פי וכתיב בתריה יענך ה׳ ביום צרה אמר ר׳ יוסי בר׳ אבון כל התוכף לסמיכה שחיטה אין הפסול נוגע באותו קרבן וכל התוכף לנט״י ברכה אין השטן מקטרג באותה סעודה וכל התוכף גאולה לתפלה אין השטן מקטרג לו באותו היום עכ״ל ומקורו מהירושלמי כאן. וכן הוא בשאלתות פ׳ יתרו וגם השאלתות לקח זה מהירושלמי כאן. ובילקוט שמעוני תהלים ר׳ תתפ״ג מביא הירושלמי בשינויים ע״ש. ובתוס׳ סוטה ל״ט ע״א ד״ה כל והכי איתא בירושלמי ג׳ תכיפות הן כו׳. ועי׳ באור זרוע חלק שני סי׳ מ״ב ובטור א״ח סי׳ קי״א ירושלמי תיכף לגאולה תפלה שנאמר יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה׳ צורי וגואלי היינו גאולה וסמיך ליה יענך ה׳ ביום צרה היינו תפלה א״ר אמי כל מי שאינו סומך גאולה לתפלה כו׳ עכ״ל. ועי׳ רש״י ברכות ד׳ ד׳ ע״ב ד״ה זה ואמרינן בירושלמי בברכות מי שאינו סומך גאולה לתפלה למה הוא דומה לאוהבו של מלך שבא הפק (לפנינו והרתיק) על פתחו של מלך יצאו המלך ומצאו שהפליג אף הוא הפליג כו׳ עכ״ל וכן היא בפרדס לרש״י סי׳ נ״ו. ומובא הירושלמי ג״כ בילקוט המכירי על תהלים מזמור י״ט אות ס״ז. ובמזמור קל״ד אות ז׳. ובמנהיג (ד׳ ט׳ ד. ברלין) ובירושלמי במי שסח לגאולה לתפלה לאוהבו של מלך שבא והרתיק על תרעו של מלך יצא המלך לקראתו מצאו שהפליג ועוד הוא מפליג עכ״ל ובמנהיג צד 14 אמר ר׳ חמי (לפנינו ר׳ אמי) כל מי שאינו תוכף כו׳ ובאבודרהם (שחרית של חול ד׳ כ״ח ע״א) ובירושלמי פ״ק דברכות אמר רבי אמי כל מי שאינו תוכף גאולה לתפלה למה הוא דומה לאוהבו של מלך שבא והרתיק על פתחו של מלך כו׳. ועי׳ בספר יחוסי תנאים ואמוראים ערך ברונא מה שכתב בזה. ומ״ש והרתיק על פתחו של מלך פי׳ שדפק על פתחו של מלך עי׳ בערוך ערך רתק. ובד׳ ווניציא משובש והרחיק. וכן הוא בחי׳ ראבי״ה על ברכות ד׳ ג׳ ע״ב .

פ״א

פ"א ה"א תכף לגאולה תפלה כו׳ בפרדס שם תכף לגאולה תפלה יהיו לרצון אמרי פי מה כתב בשחרית (לפנינו בתריה) יענך ה׳ ביום צרה עכ"ל.

פ"א ה"א תכף לגאולה תפלה כו׳ עי׳ בטור או"ח סי׳ קי"א ירושלמי תכף לגאולה תפלה שנאמר יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה׳ צורי וגואלי (ששה מלות אחרונות ליתא לפנינו) היינו גאולה וסמיך ליה יענך ה׳ ביום צרה היינו תפלה (ב׳ מלות אחרונות הם דברי הטור בעצמם) א"ר אמי כל מי שאינו סומך (לפנינו תוכף) גאולה לתפלה למה הוא דומה לאוהבו של מלך שבא ודפק (והרתיק) על פתחו של מלך יצא המלך (המלה אחרונה ליתא לפנינו) לידע מה הוא מבקש ומצאו שהפליג אף (לפנינו עוד) הוא מפליג עכ"ל.

פ"א ה"א גאולה לתפלה. בבבלי ברכות ט׳ ע"ב נאמר זה בשם קהלא קדישה דבירושלים. ואפשר שכוונו להירושלמי.

פ"א ה"א מי שתוכף לסמיכה שחיטה אין פסול נוגע כו׳ בילקוט ויקרא ר׳ תל"ם הגי׳ אין הפגול נוגע באותו קרבן ועי׳ בזית רענן שם. וכן בילקוט שמעוני על תהלים הנ"ל.

פ"א ה"א אין השטן מקטרג. ברוקח סי׳ שכ"א בירושלמי אין השטן מקטרג כל אותו היום כולו.

פ"א ה"א כל מי שהוא תוכף לנטילת ידים ברכה אין השטן מקטרג באותה סעודה. משמע שנטילת ידים שנאמר כאן הוא על מים ראשונים שכן קאמר אין השטן מקטרג באותה סעודה. אולם בבבלי ברכות מ"ד ע"א תכף לנטילת ידים ברכה ופירש"י לנטילת ידים דמים אחרונים כו׳ עכ"ל. ובתוס׳ סוטה ל"ט ע"א ד"ה כל ומשמע בירושלמי פ"ח דברכות (צ"ל בפרק א׳) דבברכה דמשתעי קרא בעינן נטילת ידים סמוך לה דמייתי התם אברכת המזון והכי איתא שלשה תכיפות הן תכף לסמיכה שחיטה כו׳ תכף לנטילת ידים ברכה שנא׳ שאו ידיכם וברכו כו׳ ובפרק כיצד מברכין משמע דההיא ברכה איירי בברכת המזון כו׳ עכ"ל. ועי׳ ב"י טור או"ח סי׳ קנ"ח שהביא דברי התוס׳ הנ"ל וכתב גם כן ומשמע בירושלמי בפ"ח דברכות דבברכה דמשתעי ביה קרא בעי נט"י סמוך לה כו׳ עכ"ל ועי׳ במנהיג צד 14 ד"ב שהביא הירושלמי ומסיים ונראה דתכף לנטילת ידים ברכה איתה לנטילת ידים ברכה דתלמוד דידן לאו בכלל תיכף לנטילת ידים ברכה אתה דההוא דירושלמי מהמוציא ודבבלי מברכת המזון כדמוכח בפ׳ כ"מ כו׳. ובאבודרהם (סדר ברכת המוציא ד׳ צ"ט) ומיהו מן הירושלמי משמע דההיא דתכף לנטילת ידים ברכה דקאי על מים ראשונים ור"ל ברכה ברכת המוציא דאמרינן התם התוכף ברכה לנטילת ידים אינו ניזוק בכל אותה סעודה וכן היה נוהג הרא"ש כו׳. וכן כתב הטור או"ח סי׳ קס"ו ומתוך הירושלמי משמע ג"כ דההיא דתיכף לנטילה ברכה אמים הראשונים קאי דאיתא התם התוכף ברכה לנט"י אינו ניזוק בכל אותה סעודה עכ"ל וע"ש בדרכי משה ובב"י שם. ובסמ"ג עשין כ"ז מביא הירושלמי ומסיים אית דמפרשי במים ראשונים וטורי רבינו יהודא קיבל דמיירי במים אחרונים כו׳.

פ"א ה"א שבא והרתיק על פתחו. בד׳ אמשטרדם עם פי׳ ר"א מפולדא שבא ודפק על פתחו.

פ"א ה"א אתיא דרבן גמליאל כר׳ שמעון כו׳ עי׳ במלחמות להרמב"ן פ"א דברכות (ד׳ י"ב) ובירושלמי מצאתי דתני בשם ר"ש בן יוחאי. (לפנינו ליתא בן יוחאי) פעמים שאדם קורא ק"ש שתי פעמים (לפנינו ליתא ב׳ מלות אחרונות) אחת לפני עמוד השחר ואחת לאחר שעלה (לפנינו חסר המלה אחרונה) עמוד

השחר

השחר ונמצא יוצא ידי חובתו וכו׳ ושאלו הא רבן גמליאל כר״ש בערבית אף בשחרית כן א״ר אבא כיון דמר ר׳ זעירא תני (לפנינו אי יהא בה כיי דמר ר׳ זעירא תנאי) אחוה דרב חייא בר אשי (לפנינו אשיא) ודרב אדא (לפנינו אבא) בר חנא הקורא עם אנשי משמר לא יצא כי משכימין היו כו׳ עכ״ל. ובד׳ קושטנטינא הגי׳ כאן דמר רבי זעירא תני אחוי דרב חייא ודרב אבא בר חנה. ועי׳ באבות דר״נ ספ״ב בהוצאת הרב שעכטער.

פ״א ה״א והא רבי מאיר פליג על רבנין ולא עבד עובדא כו׳ עי׳ תוס׳ ע״ז נ״ט ע״א ד״ה בצר כמו שאמרו בירושלמי בברכות כמה תנאים שלא היו עושים הלכה כמותם כו׳ עכ״ל.

פ״א ה״א סכין אלונתית להולה בשבת כו׳ בפרדס סי׳ נ״ז ור׳ מאיר פליג ארבנן ולא עביד עובדא כוותיה דתני סכין אלונתית (לפנינו אלוונתית) לחולה בשבת אימתי בזמן שטרפו מערב שבת (לפנינו בזמן שטרפו ביין ושמן מערב שבת) אבל לא טרפו מערב שבת אסור תני ר׳ שמעון (לפנינו אמר ר׳ שמעון בן אלעזר ועי׳ בבלי שבת קל״ד ע״א) מתיר היה רבי מאיר לטרוף יין ושמן כו׳ אמר לנו אע״פ שהייתי אומר כך לא מלאני לבי לעבור על דברי חבירו (לפנינו ואמר לן אף על פי שאני מיקל לאחרים מחמיר אני על עצמי) עכ״ל.

פ״א ה״א מעשה שהביאו קופה מליאה עצמות כו׳ בפרדס שם כדתני באהלות בפרק רובע עצמות (המראה מקום הוא מבעל הפרדס) מב׳ מתים ר׳ עקיבא מטמא וחכמים מטהרין (לפנינו מובא התוספתא פ״ב דאהלות בארוכה) ותני מעשה שהביאו קופה מלאה עצמות ונכנס תודוס (לפנינו תודרוס) הרופא ואמר אין כאן שידרה ממת אחד כו׳ ותודרוס הרופא זה אולי הוא טוביה הרופא הנזכר בר״ה ספ״א שראה החדש בירושלים.

פ״א ה״א מכפר טבי והניחוה באויר הכנסת בלוד. עי׳ בבבלי נזיר נ״ב ע״ב. ובתוספתא אהלות פ״ד בבת״י אחד בהוצאת הרב צוקערמאנדל הגי׳ בכפר טמיא אבל הגי׳ מכפר טבי יותר נכונה כי יודעים מבבלי ביצה ה׳ ע״א וש״נ שכפר טבי היה קרוב ללוד. ועי׳ תוס׳ חולין נ״ז ע״ב ד״ה כטלית.

פ״א ה״א הואיל והיית מטמא וטהרת טהור. בבבלי נזיר נ״ב ע״א מפורש שר״ע תהר מזה.

פ״א ה״א רבי שמעון אומר כל הספיחין כו׳ עי׳ בפרדס שם כדתני תמן כל הספיחים אסורין (לפנינו מותרין ועי׳ שביעית פרק ט׳ משנה א׳ ובבלי פסחים נ״א ע״ב שמפורש שם הגירסא גם כן אסורין ועי׳ מ״ש בגליון הגמרא פסחים שם) ר׳ שמעון בן יוחי הוה עבר בשמיטה (לפנינו הגירסא בברכות כאן רבי שמעון בן יוחי עבד עובדא בשמיטתא. ובירושלמי שביעית פרק ט׳ ה״א הגי׳ ר״ש בן יוחי הוה עבר בשמיטתא ובפי׳ ר״ה בפסחים נ״א ע״ב הגי׳ ר״ש בן יוחאי הוה עבר בשמנוניתא וע״ש בתוס׳ ד״ה אני שזכרו הירושלמי) חמא חד מלקט ספיחים של שביעית (בפי׳ ר״ה פסחים שם המא חד מלקט שביעיה ובתוס׳ שם ד״ה אני הוא להחוא גברא מלקט ספיחי כרוב בשביעית וגירסת התוס׳ נראת עיקרית) אמר ליה ולית אסור אמר ליה ולא את הוא שאתה מתיר ולפנינו הגי׳ משתה יע״ש ובפי׳ ר״ח שם אמר ליה אסור אמר ליה ספיחין אינון ולית אנת דשרי אמר ליה ולית הברי כו׳ (ועי׳ בתוס׳ שם) אמר ליה ואין הברי׳ אוסרין והלוקין עלי קרא עליה ופורץ גדר ישכנו נחש וכן הוות ליה עכ״ל הפרדס. ובערוך ערך ספח והו גרסינן ר׳ שמעון בן יוחאי הוה עבר בשמיטתא חמא חד מלקט שביעית א״ל אסור א״ל כפיחין אינון ולית את דשרי א״ל ולאו חבירי חולקין עלי קרא עליה ופורץ גדר ישכנו נחש ואע״ג דאיכא לשנויי

כי

כי הפפיחים הללו דהוה מלקט כרוב הוו מיהו כי מעיינת ביה בקצירת ספיחים חלקו כו' עכ"ל. ועי' בס' כבוד חכמים הוצאת מק"נ תרנ"ט צד 53.

פ"א ה"א שנייא הבא שהיא לישנק כו' עי' בתוס' מו"ק ט' ע"ב ד"ה כאן ובירושלמי זה שנינו. ובחי' הרשב"א ברכות ב' ע"א שניא היא (לפנינו ליתא היא) הבא שהיא לשנק מעתה (לפנינו מעתה אף) משעלה עמוד השחר עכ"ל.

פ"א ה"א הוו יכולין. בחי' הרשב"א שם כשהיו יכולין.

פ"א ה"א אנן תנינן אכילת פסחים, פי' במשנה וכמו שגרסו במכילתא בא מסכת דפסחא פ"ו מכאן אמרו אכילת פסחים ואכילת זבחים והקטר חלבים ואיברין מצותן עד שיעלה עמוד השחר כו' ובירושלמי דפוס מגנצא מפורש במשנה הקטר חלבים ואיברים ואכילת פסחים. וכן הוא במשנה בספר מתניתא דבני מערבא (קאמברידז תרמ"ג). והרמב"ם בה' קרבן פסח פ"ח הי"ד כתב גם כן שאין הפסח נאכל אלא עד הצות כדי להרחיק מדין העבירה ומקורו מכאן. ועי' באור זרוע ח"ב סי' רל"ב דאמרינן בירושלמי דברכות אמתניתין דהקטר הלבים אנן תנן (לפנינו תנינן) אכילת פסחים אית דלא תני אכילת פסחים מאן דתנא אכילת פסחים רבנן ומאן דלא תני כו' אמר ר' הונא (לפנינו חונה) לית כאן אכילת פסחים. ובהגהת מימוני ה' חמץ ומצה פ"ח ה"ח אבגם ה"ר שמחה כתב דההיא דברכות אתיא כר' עקיבא ולא גרסינן בגמרא ואלו אכילת פסחים לא קתני אלא הכי גרסינן ק"ש ואכילת פסחים עד הצות אמר רב יוסף הא ר"ע הא ראב"ע פי' מתניתין כר"ע ובריתא כראב"ע כו' עכ"ל ועי' בבלי ברכות ס' ע"א.

פ"א ה"א ומאן דלא תנא אכילת פסחים ר' אליעזר ומ"מ דרבי אליעזר כו' בבבלי פסחים ק"כ ע"ב ברכות ט' ע"ב ובמגילה כ"א ע"ב הגי' ר' אליעזר בן עזריה. ובזבחים נ"ז ע"ב הגי' ר' אליעזר והגיה בשיטה מקובצת שם ר"א בן עזריה. ועי' במכילתא בא. ובאור זרוע ח"ב סי' רל"א והכי משמע בירושלמי דרבנן דר' אליעזר בן עזריה אית להו הרחקה כו' עכ"ל ואחרי כן ראיתי בד' קושטנטינא בירושלמי כאן הגירסא מפורש ר' אליעזר בן עזריה.

פ"א ה"א ולית כן אכילת פסחים אפילו כרבנן. עי' מ"ש בתוספת רבינו יודה חסיד (ברכות דף ט' ע"א) והא דמוקי בירושלמי משנה דערבי פסחים כר' עקיבא הולק על התלמוד שלנו שמעבידה שם דלא כר' עקיבא עכ"ל וזה שלא כגירסתינו. ועי' באור זרוע ח"ב סי רל"א והכי משמע בירושלמי דרבנן דראב"ע אית להו הרחקה אפילו דרבנן דתנינן הפסח אחר הצות מטמא את הידים כל הנאכלים ליום אחד כגון קדשי קדשים כו' (לפנינו קדשים קלים) אם אומר אוכלו (לפנינו ליתא המלה האחרונה) עד שיעלה עמוד השחר והוא שעלה (לפנינו הוא סבור שלא עלה עמוד השחר) ונמצא אוכל ומתחייב ומתוך שאתה אומר לו עד הצות אפילו הוא אוכל אחר חצות אין מתחייב פי' סתמא דהלמודא דירושלמי סובר כגמרא דיקן דמאן דלא תנא אכילת פסחים מיתוקמא מתני' כראב"ע ומדאורייתא איירי ורב תנא סובר מדרבנן משום הרחקה ודכולי עלמא עכ"ל. ובד' קושטנטינא הגירסא אם אתה אומר עד שיעלה עמוד השחר הוא סבר שלא עלה ועלה נמצא אוכל ומתחייב כו'.

פ"א ה"ב במשנה כאימתי קורין את שמע בשחרית. כן הוא בד' וויניציא אבל בד' קושטנטינא ומגנצא בשחרין. ובשו"ת רמ"ע מפאנו סי' א' והו שמעינן לתנאי קמאי דתני בערבין ובשחרין תרווייהו בנון ובמערבא ה"נ עכ"ל. ובמשנה (מתניתא דבני מערבא) בשחרים.

פ"א ה"ב במשנה בין תכלת לכרתן. בד' קושטנטינא ומגנצא לכרתי אבל בד' וויניציא לכרתן.

פ"א ה"ב במשנה עד הגיץ החמה. וכן הוא במשנה במתניתא דבני מערבא וזה מדברי ר' אליעזר עי' ברכות כ"ה ע"ב. ובד' וויניציא וגומרה עם הנץ החמה. ובד' קושטנטינא וגומרה עד הנץ החמה. ובד' מגנצא ליתא מלת וגומרה. ועי' בתוי"ט במשנה כאן. ובשו"ת ר' מנחם מפאנו סי' א' ואית דמתני וגומרה עד הגין החמה וע"ש.

פ"א ה"ב במשנה ור' יהושע אומר כו' במשנה מתניתא דב"מ ר' יושע.

פ"א ה"ב במשנה כאדם שהוא קורא בתורת. בד' קושט' כקורא בתורה.

פ"א ה"ב כיני מתני' בין תכלת שבה ללבן שבה. עי' בערוך ערך תכלת ירושלמי כיני מתניתא בין תכלת שבה ללבן שבה מאי טעמא דרבנן וראיתם אותו מן הסמוך לו ומאי טעמא דר"א וראיתם אותו כדי שיהא ניכר בין הצבעין (לפנינו בין הצבועים) עכ"ל. ובתוס' מנחות מ"ג ע"ב ד"ה בין ובפ"ק דברכות ירושלמי כיני מתניתין בין תכלת שבציצית (לפנינו ליתא שבציצית) ללבן שבה וראיתם אותו מן הסמוך ר"א דאמר כדי שיכיר בין תכלת לכרתי (חמשה מלות אחרונות ליתא לפנינו) וראיתם אותו שיהא ניכר בין הצבועים עכ"ל. ובתוס' בברכות ט' ע"ב ד"ה אלא פי' בן מדעתם ולא הביאו הירושלמי. ולפלא שבברכות לא זכרו הירושלמי הנשנה במקומו ובמנחות הביאו. ובתוס' רבינו יודה חסיד בברכות ט' ע"ב וכן מוכח בירושלמי דפרקין כיני מתניתין בין תכלת שבה ללבן שבה ודבר מועט הוא ומוטל בין שני הוליות של תכלת ואינו ניכר כמו שתי גבבות זו מזו. (הי"ז מלות ליתא לפנינו וקצתם הם דברי רי"ת בעצמם) מאי טעמא דרבנן וראיתם אותו מן הסמוך לו ומאי טעמא דר"א וראיתם אותו כדי שיהא ניכר בין הצבעים כו' עכ"ל. ובתוס' הרא"ש ברכות ט' ע"ב וכן מוכח בירושלמי דפרקין דמפרש על מתניתין כיני מתניתא בין תכלת שבה ללבן שבה מ"ט דרבנן וראיתם אותו מן הסמוך לו ומ"ט דר"א וראיתם אותו כדי שיהא ניכר בין הצבועים פי' בין שני צבועים הדומין זה לזה כגון תכלת וכרתי עכ"ל וכן הוא באו"ז ח"א סי' י"ג. ובפי' הרא"ש בברכות פ"א סי' י' וגרסינן בירושלמי דפרקין תני (לפנינו כיני) מתניתא בין תכלת שבו כו' עכ"ל. ובדפוסים החדשים הגיהו שצ"ל כיני מתניתא אבל באמת גירסת הרא"ש תני מתניתא הנכונה כי אין הכוונה כאן שהירושלמי מגיה בהמשנה, רק שבברייתא תני בין תכלת שבה ללבן שבה. וכן הוא בבבלי ברכות ט' ע"ב תנא (כן גירסת הכת"י בגמ' שם עי' דקדוקי סופרים שם), בין תכלת שבה ללבן שבה. ובד' קושטנטינא בירושלמי כאן הגי' בעי מתניתא. וכן היה לפני בעל ס' הרדים כאן. ועי' בפי' רבינו יונה פ"א דברכות (ד' ו'. ע"ב) ולפיכך נראה יותר כמו שפי' בתלמוד ירושלמי שבהוליות שבציצית יש אחד של תכלת ואחד של לבן וכשמכיר בין הוליא של תכלת להוליא של לבן הוא זמן קימה ומשם ואילך מתחיל קריאת שמע של יום עכ"ל (לפנינו אינו מבואר כל זה וקרוב זה למה שמפרש לעיל רי"ת בהוספותיו). ובעיטור ה' ציצית צד 150 ירושלמי כיני מתניתין בין תכלת שבה ללבן (לפנינו ללבן שבה) מ"ט דרבנן וראיתם אותו מן הסמוך לו מ"ט דר"א וראיתם כדי שיהיה ניכר בין הצבעונים עכ"ל (ולפנינו בין הצבועים).

פ"א ה"ב ומה טעמא דרבנן. בחי' הרשב"א ברכות י' ומה טעם דרבנן.

פ"א ה"ב כדי שיהא ניכר. בחי' הרשב"א שם שהיא ניכר.

פ"א ה"ב מגיד שהתכלת דומה לים כו' עי' תוס' סוטה י"ז ע"א ד"ה מפני בירושלמי

בירושלמי דפ"ק דברכות מגיד שתכלת דומה לים והים דומה לעשבים ועשבים לרקיע (לפנינו דומין לרקיע) ורקיע לכסא (לפנינו ורקיע דומה לכסא הכבוד) והכסא לספיר (לפנינו דומה לספיר) וכתיב וארא והנה על הרקיע וגו'; ובתוס' סוכה ל"א ע"ב ד"ה הירוק אבל בירושלמי משמע שהוא צבע ויורד כעין עשבים דאההוא דבין תכלת לכרתי מסיים לה תכלת דומה. לים והים דומה לעשבים ועשבים לרקיע כו' עכ"ל. ועי' בגליון הש"ס מנחות מ"ג ע"ב ובד' קושטנטינא בירושלמי כאן ליתא המאמר של ר' מאיר.

פ"א ה"ב רב חסדא אמר כהדא דאתרים כו' בפסקי ר' ישעיה מטראני (בית נתן ד' מ"א ע"ב) ירושלמי רב חסדא בהדא דאתרים מה אנן קיימין כו' וכן בחי' הרשב"א ברכות ט' ע"ב רב חסדא בהדא דאתרים כו'.

פ"א ה"ב כי אנן קיימין. בחי' הרשב"א כן נן קיימין.

פ"א ה"ב כההוא דאזל ליה לאבסניא ואתא לקיצין. עי' באבודרהם (ד' כ' ע"א) כהדין דאזיל לאבסניא ואתא לקיצין פי' משיכיר חבירו שאינו רגיל בו אלא רואהו לפרקים באדם שבא לאבסניא לפרקים עכ"ל. ובתוס' רבינו יהודה חסיד (ברכות ג' ע"ב) דאזיל ליה לאבסניא ואתי לקייצין עכ"ל. ובמרדכי ה' תפילין סי' תתקס"ח וזמן הנתתן הלכה כאתרים משיכיר חבירו ברחוק ארבע אמות ומפרש בירושלמי באדם שאין רגיל בו אלא לפרקים רואהו כמו אבסניא עכ"ל. ובבית יוסף (טור או"ח סי' כ"ט) מביא הירושלמי והסיום כההוא דאזל ליה כו' לא היה לפניו. ובסמ"ג עשין כ"ב ופי' בירושלמי שם ברגיל ואינו רגיל כהדא דאזיל לאבסניא ואזיל ואתי לקיצים פי' משיכיר חבירו שאינו רגיל בו אלא לפרקים כאדם שבא לאבסניא לפרקים עכ"ל. ובסמ"ק (יום רביעי ד' י"ד) ומפרש בירושלמי דרגיל ואינו רגיל כאבסניא דאזיל ואתי לזמנים עכ"ל ועי' בטור או"ח סי' נ"ח שכתב משיראה חבירו הרגיל עמו קצת מרחוק ד"א וכתב הב"י שמקורו מירושלמי כאן. ובס' אדם וחוה נתיב ג' חלק ג' ומפורש בירושלמי בחבירו שאינו רגיל בו כ"ב עכ"ל. ובהג"מ ה' תפילין פ"ד סי' ה' ואתי לקיצין פי' ליום עכ"ל.

פ"א ה"ב בין תכלת לכרתן עי' בחי' ראבי"ה בברכות (ד' ג' ע"א) וגרס בירושלמי בין תכלת לכרתי בין פורפירון ובין פריפינין והוא מעיל שקורין בלע"ז פירפורא ויש שדומה לו קצת ולפנינו בירושלמי ליתא זה.

פ"א ה"ב כדי שיהא אדם רחוק מחבירו כו' עי' תוס' יומא ל"ז ע"ב ד"ה אמר וכן משמע בירושלמי דקאמר כאן דאמר (לפנינו דמר) כדי שהוא רואה את חבירו ברחוק ד' אמות ויכירנו כו' (לפנינו כדי שיהא רחוק מחבירו ד"א ומכירו) אבל אמרו מצוותה עם הנץ החמה כדי שיסמוך כו' עכ"ל. ובתוס' רי"ח ברכות נ' ע"ב וכן משמע בירושלמי דקאמר מ"ד כדי שיהא רואה את חבירו ברחוק ד' אמות ויכירנו כמ"ד בין תכלת ללבן אבל אמרו מצוותה כו'.

פ"א ה"ב כדי שיסמוך גאולה לתפלה. עי' במלחמות להרמב"ן פ"א דברכות ד' י"ד ובירושלמי נמי איתא אית תנוי תני בין זאב לכלב כו' כדי שיסמוך לה תפלה נמצא מתפלל ביום עכ"ל ועי' בתוס' הרא"ש ברכות ט' ע"ב שמביא הירושלמי. ובחידושי הרשב"א ברכות ה' ע"ב הגי' משנה וז"ל ועוד מצאתי בירושלמי כן בהדיא דגרסינן התם אית תניי תנו בין זאב לכלב בין חמור לערוד אית תניי תני כדי שיהא אדם רחוק ד' אמות ומכירו הח בעי (לפנינו הוא בעי) מימר מה דמר בין זאב לכלב בין חמור לערוד כמאן דמר בין תכלת ללבן (לפנינו כמאן דמר בין תכלת לכרתן) אבל אמרו מצוותה כו' עכ"ל.

פ"א ה"ב אמר ר"ז ואנא אמרית טעמא כו' בתוס' הרא"ש ברכות שם

הגי'

הגי' ושנא אמרת טעמא. ובפי' הרא"ש ברכות פ"א ס' י' הגי' כנוסח הדפוס.

פ"א ה"ב הותיקים היו משכימים וקורין אותה כדי שיסמכו לה תפילתן עם הנץ החמה. נראה שהותיקים הם האיסאים שמהם מספר יוסף הכהן במלחמות היהודים (2. 8. 5) וזה לשוני: מהם בטרם תצא השמש על הארץ לא ידברו דברי חול רק שפתותיהם תבעה רננות ותפלות לאל חי אשר הגדילום אבותיהם הראשונים ופניהם קדמה לשמש עכ"ל.

פ"א ה"ב והגיע עונת ק"ש. המאמר נובע מתוספתא ברכות פ"א ויש בהוצאת צוקערמאנדל הגירסא והגיע זמן ק"ש כמדומה אני שנתייאשו מלקרות מפני שהן עסוקין בצורכי ציבור. ובתוספתא עם האלפס הגי' כמדומה אני שנתייאשו מלקרות אלא שעוסקין בצרכי ציבור. ולפנינו ליתא הטעם מדוע נתייאשו מלקרות. ומהתוספתא זו לקח הרמב"ם ה' ק"ש פ"ב ה"ה במה שכתב היה עוסק בצרכי רבים לא יפסוק כו' והמפרשים לא ידעו מקורו.

פ"א ה"ב וכבר היתה החמה על ראשי ההרים. בתוספתא ברכות פ"א הוצאת צוקערמאנדל וכבר נראית חמה על ראשי ההרים. ובתוספתא עם האלפס (ווילנא תרכ"א) וכבר נראתה חמה על ראש ההרים. ובמנהיג (ד' י' ע"ב ד' ברלין) מביא התוספתא בשינוי נוסחאות וז"ל ובתוספתא דברכות בפ"ק א"ר יהודה פעם אחת הייתי מהלך בדרך אחר ר' עקיבא ואחר ר' אלעזר ב"ע הגיע זמן ק"ש כמדומה אני שנתייאשו מלקרות אלא שהם היו עוסקין בצרכי צבור קריתי ושניתי ואח"כ התחילו הם וכבר נראתה החמה על ראשי ההרים עכ"ל. ועי' בחי' הרשב"א ברכות ט' ע"א וכן נראה מן התוספתא דקתני אמר ר' יהודה פעם אחת הייתי מהלך כו' ואחר כך נראתה החמה על ראשי ההרים אלמא מודה רבי עקיבא דקורין של שחר קודם להנץ אלא שבירושלמי מצאתי גירסא זו להיפך דהתם אמרו וכבר נראתה החמה על ראשי ההרים דמשמע דלרבי עקיבא אינו קורא עד שתנץ החמה ושמא גירסא שבירושלמי משובשת עכ"ל הרשב"א.

פ"א ה"ב רבי זבדי בריה דרבי יעקב כו' עי' במאור בפ"א דברכות (דף ה') גרסינן בירושלמי עם (לפנינו עד) הנץ החמה ר' זכריה (לפנינו זבדי ובדפוס מנצא זכריה) בריה דרבי יעקב בר זבדי (לפנינו זבדיה) רבי (לפנינו ליתא רבי) בשם רבי יונה כדי שתהא מטפטפת על ראשי ההרים עכ"ל ובמלחמות להרמב"ן יש כתב שנוסחא משובשת נזדמנה לבעל המאור בהירושלמי שגרס עם הנץ החמה וצ"ל עד הנץ החמה כגירסתנו ע"ש. ובשו"ת רמ"ע מפאנו סי' א' אלא אי תנינן עם הנץ החמה כו' עכ"ל. ובסמ"ג עשין י"ח ומפרש בירושלמי ייראוך כדי שתהא החמה מטפטפת בראשי ההרים הוא הנץ החמה עכ"ל ובלקוטים בס' בית נכות ההלכות ח"ב צד 56 ירושלמי אי זהו הנץ החמה בזמן שהחמה מטפטפת על ראשי ההרים עכ"ל.

פ"א ה"ב הלכה כר' יהושע בשוכח עי' במלחמות להרמב"ן בברכות ד' ז' ע"א וזה כענין שאמרו בירושלמי הלכה כרבי יהושע בשכירו (לפנינו בשוכח ואולי ט"ס בדברי הרמב"ן) וכי יש הלכה בשכיח (בשוכח) אלא (ליתא אלא) כך היא הלכה ולמה אמרו בשכירו כדי שיהא אדם מזרז עצמו לקרותה בעונתה עכ"ל. ובחי' ראבי"ה על ברכות (ד' ג' ע"א) וראיתי דגרס בירושלמי ר' יהושע אומר עד ג' שעות רב איחי (לפנינו הגי' משונה) בשם רב הלכה כר' יהושע בשוכח רב הונא אמר תרין אמוראין חד אמר בשוכח מתיב (לפניני אגיב) ליה חבריא וכי יש הלכה בשוכח כו'.

פ"א ה"ב מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה. בבבלי שבת ט' ע"ב הגי'

מפסיקין לקרות ק"ש ואין מפסיקין לתפלה. ופירש"י מפסיקין לק"ש דאיתא מדאורייתא. עכ"ל ובגמ' שם ד' י"א ע"א פריך הגמ' הא תנא ליה רישא אין מפסיקין סיפא אתאן לדברי תורה ופירש"י והא תנא ליה רישא אם התחילו אין מפסיקין וגבי תפלה קיימינן ולמה ליה למיהדר למתני ואין מפסיקין לתפלה אתאן לדברי תורה ומלתא אחריתא נקט עכ"ל ובס' מתניתא דבני מערבא במשנה בשבת שם הגי' מפסיקין בקרית שמע ואין מפסיקין בתפלה ואפשר שהכוונה כאן שבק"ש מותר להפסיק ולדבר אבל בתפלה אסור וכמו שאמרו בבבלי יומא י"ט ע"ב ודברת בם ולא בתפלה. שוב ראיתי בתו"י יומא שם ד"ה ודברת שכתבו וז"ל ועוד יש לפרש כדאמרינן בפ"ק דשבת חבירים שהיו עסוקים בתורה מפסיקין לקרית שמע ואין מפסיקין לתפלה עכ"ל ועי' מה שכתבתי לקמן פרק ב' סה"א.

פ"א ה"ב אמר רבי אחא ק"ש דבר תורה כו' בפרדס לרש"י סי' נ"ט הגי' א"ר יוחנן קריית שמע דבר תורה כו' אמר ר' אבא (לפנינו ר' בא) ק"ש זמנה קבוע כו' עכ"ל. ובחי' הרשב"א ברכות ח' ע"ב וכענין שאמרו בירושלמי גבי הפסקה דגרסינן התם תמן תנינן מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה אמר רבי אבא (לפנינו רבי יוסי) קרית שמע אינה צריכה כוונה ותפלה צריכה כוונה אמר רבי מונא (לפנינו מנא) קשיתא קומי ר' יוסי ואפילו תימא (לפנינו תימר) קרית שמע אינה צריכה כוונה שלשה פסוקים הראשונים אינן (לפנינו ליתא המלה אינן) צריכין כוונה כן .נו דאינון ציבחר הוא (ליתא הוא) מכוון עכ"ל. ובחי' הראבי"ה על ברכות (ד' ג').ובירושלמי מפרש הכי ק"ש דבר תורה חמנה קבוע כו'.

פ"א ה"ב כגון אנו שעוסקים. בחי' הרשב"א ברכות י"א ע"א כגון אני שאנו עוסקין.

פ"א ה"ב אפילו לק"ש אין אנו מפסיקין. בחי' רבינו יונה על הרי"ף בברכות פ"א כתב: כמו שמצינו שרבי שמעון בן יוחאי לא היה מתפלל אלא משנה לשנה עכ"ל וזה ליתא בשום מקום ואפשר שכן היה הגירסא לפניו בירושלמי כאן.

פ"א ה"ב דרשב"י אמר אלו הוינא קאים על טורא דסיני כו' עי' במנהגים של מהר"ם מרוטנבורג סי' תק"ל שהביא הירושלמי בשנוים קטנים. ובפי' רבינו יונה על אבות פ"א דאבות משנה י"ז וכן אמרו בירושלמי ארשב"ל (לפנינו רשב"י) אלו הוינא בטורא דסיני בעינא תרי פומי הדר אמר השתא דלית לן אלא חד לא יכולנא למיצל נפשין מלישנא בישא כל שכן אי הוה לן תרין כו' עכ"ל וגירסתו משונה משלפנינו. וכן מובא הירושלמי בשנוים בלקוטים בס' בית נכות ההלכות ח"ב צד 56.

פ"א ה"ב כותבי ספרים תפילין ומזוזות מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה. לפלא שלא נזכר כאן מדעת ר' שאומר (שם בתוספתא ברכות פ"ב) כשם שאין מפסיקין לתפלה כך אין מפסיקין לקרית שמע ומזה ראיה לדעת ר"ש בן יוחי שאומר אפילו לק"ש אין אנו מפסיקין?

פ"א ה"ב ר' חיננא בן עקביא אומר כשם שמפסיקין לק"ש כך מפסיקין לתפלה ולשאר כל מצותיה של תורה. בתוספתא ברכות עם הוצאת צוקרמאנדל ר' חנניא בן עקביא אומר כשם שמפסיקין לקרית שמע כך מפסיקין לתפלה. וכן הוא בתוספתא עם הרי"ף (ווילנא תרכ"א). אבל בבבלי סוכה כ"ו ע"א מובא התוספתא בגירסא תמוה שאמרו שם: תניא א"ר חנניא בן עקביא כותבי ספרים תפילין ומזוזות הן ותגריהן ותגרי תגריהן וכל העוסקין במלאכת שמים (לאתויי מוכרי תכלת) פטורים מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצוות האמורות בתורה (לקים דברי ר' יוסי הגלילי שהיה רבי יוסי הגלילי אומר העוסק במצוה פטור מן המצוה) ע"כ

לשון

לשון הברייתא. והדברים שרשמתי בחצאי עגולה המה ממסדרי הגמרא לפרש דברי הברייתא. וגירסת הבבלי תמוה מכל צד היתכן לאמר שפטורים מכל מצות האמורות בתורה? ובפי' רבינו הנגאל בסוכה עם הגירסא שחייבין בק"ש ופטירין מן התפלה ומן התפילין ומכל מצוות האמורות בתורה כו'. ובדקדוקי סופרים מביא שם מגמ' כת"י שכתוב במקום שנאמר לפנינו פטורין מק"ש: פטורין מן הסוכה. ובבנהיג (ד' י' ע"ב ד' ברלין) מביא התוספתא הנ"ל בשינוי נוסח ר' אומר כשם שאין מפסיקין לתפלה כך [אין] מפסיקין לק"ש ע"ש. וע' בבית יוסף (טור או"ח סי' ל"ח) משום דאיתא בירושלמי פ"ק דברכות כו' אתיא דר' יוחנן כר' חנינא בן עקיבא (לפנינו עקביא) דתניא כותבי ספרים כו' וע"ש מה שכתב בב"י שם. ובט"ז שם. ובחי' ראבי"ה על ברכות (ד' ג') תני כותבים ספרים ותפילין (לפנינו מוכיף ומזוזות) מפסיקין לק"ש ולא לתפלה ור"ח (לפנינו ר' חנינא בן עקביא) פליג ואמר שמפסיקין גם לתפלה ולתפילין ולשאר מצות שבתורה כו' עכ"ל.

פ"א ה"ב הלומד ע"מ לעשות ולא הלומד שלא לעשות כו' עי' רש"י ברכות י"ז ע"א ד"ה שעושה שלא לשמה פי' שאינו לומד כדי לקיים אלא לקנטר כו' וכן משמע בירושלמי דפרקין עכ"ל. ובתוס' ר"ה בברכות י"ז ע"ב ואמר בירושלמי בפרק קמא ולא מודה ר"ש שמפסיקין לעשות סוכה ולולב ולית ליה לר' שמעון הלומד ע"מ שלא לעשות נוח לו שלא נברא (לפנינו הלומד ע"מ לעשות ולא הלומד שלא לעשות שהלומד שלא לעשות כו') א"ר יוחנן הלומד ע"מ (לפנינו ליתא ע"מ) שלא לעשות נוח לו אלו נהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לאויר העולם (לפנינו ולא יצא לעולם) עד כאן לשונו. ובהא"ש פסחים פרק ד' סי' ב' וכה"ג אמרינן בירושלמי פ"ק דברכות לא מודי ר"ש בן יוחי שמפסיקין לעשות סוכה ולעשות לולב ולית ליה לר"ש ב"י המלמד (לפנינו הלומד) שלא לעשות נוח לו שנהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לאויר העולם עכ"ל. ובפי' רבינו יונה פ"א דברכות (ד' י"א) ובירושלמי שואל למאן דסבירא ליה דק"ש דאורייתא אמאי לא היה פיסק מן הלימוד לקריאת שמע כמו שפוסק לשאר מצות כגון שופר ולולב ומקרא מגילה (לפנינו ליתא שופר ומקרא מגילה) ומוצא בהן שחייב להפסיק בהם כדי לקיים המצוה והלא אמרו כל הלומד ואינו מקיים (לפנינו ליתא ואינו מקיים) נוח לו שנהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לאויר העולם כו' עכ"ל. ובחי' הרשב"א ברכות י"א ע"א ולית ליה לרשב"י שפוסקין לעשות סוכה לעשות לולב (לפנינו ולא מודה רשב"י כו') א"ר יוחנן הלמד שלא לעשות נוח לו אלו נהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לאויר העולם כו' אמר רבי יודן רשב"י ע"י שהיה הדד (לפנינו תדיר) בדברי תורה לפיכך אינה חביבה עליו (לפנינו ליתא עליו) יותר מד"ת כו' עכ"ל. והירושלמי שנוי בויק"ר פ' ל"ה בשינויים קטנים. ובמאור פ"ק דשבת (צד 16) ירושלמי ר' יוחנן בשם רשב"י כגון אנו שאנו עוסקין בתלמוד תורה אפילו לק"ש אין אנו מפסיקין ולא מודה רשב"י שמפסיקין לעשות סוכה ולעשות לולב ולית ליה לרשב"י הלמד לעשות ולא הלמד שלא לעשות שהלמד שלא לעשות נוח לו כאלו לא נברא אמר רבי יוחנן הלמד שלא לעשות נוח לו כאלו נהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לעולם טעמיה דרשב"י זה תנינן הקירא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם שקורא בתורה הא בעונתה חביבה היא יותר מן התורה אמר רבי יודן רשב"י ע"י שהיה מהודד (לפנינו תדיר) בדברי תורה לפיכך אינה חביבה עליו יותר מד"ת א"ר אבא מדלא (לפנינו מרי לא) תנינן אלא כאדם שקורא בתורה הא בעונתה כמשנה היה רשב"י בדעתיה דרשב"י אמר העוסק במקרא מדה ואינה מדה ורבנן אמרי מקרא כמשנה עכ"ל. ובתוס' מו"ק ט' ע"ב ד"ה כאן שהיה מפסיק אפילו לר"ש בן יוחי לעשות

סוכה

סוכה ולולב כדאיתא בירושלמי אבל בהפסקה דתפלה וק"ש אין מפסיקין לר"ש בן יוחי עכ"ל וגירסתם משונה משלפנינו. ובמס' כלה רבתי פ"ה נאמר זה בשם ר' עקיבא ע"ש.

פ"א ה"ב מעמיה דרשב"י זה שונה וזה שונה כו' בתוס' מו"ק ד' ט' ע"ב ד"ה כאן ובירושלמי זה שנה וזה שנה ואין מפסיקין שנה מפני שנה עכ"ל.

פ"א ה"ב אמר רבי אבא מרי בפרדס לרש"י סי' נ"ט אמר רב.

פ"א ה"ב לא תנינן בחי' הרשב"א שם לא תניא.

פ"א ה"ב דרשב"י אמר העוסק במקרא מידה ואינה מידה. עי' בפרדס לרש"י סי' נ"ט שהביא זה בלא שם האומר, ובשם ר' שמעון בן יוחאי נשנה זה המאמר בירושלמי שבת פט"ז ה"א והוריות פ"ג ה"ה וכן הוא במס' סופרים פרק ט"ז אבל בבבלי ב"מ ל"ג ע"א בשם תנו רבנן ושם להלן א"ר יוחנן בימי רבי נשנית משנה זו. וגירסת הירושלמי יותר נוח.

פ"א ה"ג במשנה כל אדם קורין כדרכן כן הוא בכל הדפוסים. אבל בד' קושטנטינא כל אדם קורא כדרכן.

פ"א ה"ג מעשה בר"א ור' ישמעאל כו' עי' בתוספתא פ"א דברכות הגי' משונה משלפנינו ועי' בבלי ברכות י"א ע"א.

פ"א ה"ג אומר לאחר מן השוק מה לך זקנך מגודל והוא אומר יהיה כנגד המשחיתים. בחי' הרשב"א ברכות י"א ע"ב ובירושלמי אומרין לאחד מפני מה זקנך מגודל אמר להם כנגד משחיתים ורש"י ז"ל לא פירש כן עכ"ל.

פ"א ה"ג ד"א שלא יראוני התלמידים ויעשו הלכה קבע כדברי ב"ש. בתוספתא שם (הוצאת צ"מ) דבר אחר שלא יראו התלמידים ויעשו קבע בדבריך. ובבבלי ברכות שם הגי' ולא עוד אלא שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות מאי ולא עוד וכי תימא בית הלל נמי כו'.

פ"א ה"ד ר' אבא בר כהן בשם ר' יהודה בן פזי כו' עי' באור זרוע ח"א סי' י"ה ירושלמי ר' אבא בר כהן בשם ר' יהודה בן פזי תדע לך שדברי סופרים חמורין (לפנינו חביבים) מדברי תורה שהרי ר' טרפון אלו לא קרא כלל (לפנינו כלל ליתא) היה עובר בעשה ומשום שעבר על דברי ב"ה (לפנינו וע"י שעבר) נתחייב מיתה שכך אמרו לו כדי היית להוב בעצמך שעברת על דברי ב"ה על שכתוב ופורץ גדר ישכנו נחש (לפנינו הלשון משונה) ופר"ה ז"ל ואסיקי' אחר שנתנה בת קול ביבנה עכ"ל האו"ז ולפנינו איתא זה בסוף הלכה הנ"ל שביבנה יצאה בת קול. ובחי' ראבי"ה (ברכות ד' ג' ע"ב) ירושלמי חמורים דברי סופרים מדברי תורה שאילו לא קרא ר' טרפון כלל עבר בעשה והשתא נתחייב מיתה דאמרו לו כדאי היית להוב בעצמך וכו' עכ"ל. ובפי' ר"ח ע"ז ד' ל"ה ע"א מובא הירושלמי בגי' מתוקנת וז"ל ירושלמי דודים דברי סופרים, יין דברי תורה, טובים דודיך מיין חביבין דברי סופרים מדברי תורה תדע שהרי ר' טרפון אלו לא קרא קריית שמע לא היה עובר אלא בעשה, ומפני שעבר על דברי חכמים נתחייב מיתה על שם ופורץ גדר ישכנו נחש ותנן נמי האומר אין תפילין לעבור על ד"ת פטור טוטפות להוסיף על דברי סופרים חייב עכ"ל.

פ"א ה"ד למלך ששולח ב' פלטורין שלו כו' עי' בערוך ערך סמנטר ירושלמי בפ"ק דברכות בגמ' א"ר טרפון (גם מזה נראה שגם לפני בעל הערוך לא היה המאמר א"ר טרפון במשנה עי' לקמן) נביא וזקן למה הן דומין (לפנינו למי הן) למלך ששלח ב' פולמנטרין (לפנינו פלמטרין) שלו למדינה על אחד מהן כתב אם

אינו

אינו מראה תותם שלי וסימנטירין שלי אל תאמינו לו פי' מצנפת עכ"ל וע"ז העיר בעל מוסף הערוך א"ב פי' בלשון יוני תותם כו' עכ"ל.

פ"א ה"ד תני יצאת בת קול כו' בסדר רע"ג שם הלא כך גורסין בתלמוד ארץ ישראל תניא (לפנינו תני) יצתה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלהים חיים הם (ליתא הם) אבל הלכה כבית הלל לעולם (לפנינו הלכה כבית הלל). ובערוך ערך בת קול בפ"ק דברכות ירושלמי קודם שיצאת בת קול הרוצה לעשות כבית הלל בקוליהן וכחומריהן עושה כבית שמאי עושה לאחר בת קול העובר על דברי ב"ה חייב מיתה היכן יצאת בת קול ר' ביבי בשם ר' יוחנן אמר ביבנה עכ"ל.

פ"א ה"ד הדא דתימא משיצאת בת קול כו' עי' בסדר רע"ג צד 5 ועוד באותו ענין בתלמוד א"י עד שלא יצתה בת קול המחמיר על עצמו כחומרי אלו וכחומרי אלו עליו נאמר הכסיל בחושך הולך, בקולי אלו ובקולי אלו רשע אלא או כבית שמאי בקוליהון וכחומריהון או כבית הלל בקוליהון וכחומריהון אבל משיצאת בת קול הלכה כבית הלל לעולם (לפנינו הג' משונה) וכל העובר על דברי בית הלל חייב מיתה ובתלמוד א"י בענין אותו, הלכה רב נחמן בר יצחק אמר עשה כדברי בית שמאי חייב מיתה א"ר טרפון אני הייתי בא בדרך והטיתי לקרות כדברי בית שמאי וסכנתי בעצמי כו' עכ"ל ולפנינו בירושלמי ליתא המאמר מן רב נחמן בר יצחק אמר כו' וישנו בבבלי ברכות י"א ע"א. והנה בדפוס וויניציא ליתא בהמשנה הבבא א"ר טרפון אני הייתי בא בדרך והטיתי לקרות כדברי ב"ש כו' ונראה שגם לפני רע"ג לא היה זה במשנה שהביא זה בשם מאמר, ולא בשם המשנה. ובבבלי ברכות י"א סע"א מובא זה בדבור הצעה דתנן א"ר טרפון כו' וזה מראה שהיה זה במשנה.

פ"א ה"ה ר' סימן בשם ר' שמואל בר נחמן ע"ש והגית וגו' עי' סדר רב עמרם גאון צד 6 וקא מתני עלה בתלמוד ירושלמי ר' סימון בשם ר' ישמעאל (לפנינו שמואל) בר נחמן אומר על שם והגית בו יומם ולילה והוי (לפנינו שתהא) הגיית היום והלילה שוין ר' יוסי בר אבין בשם ריב"ל אומר על שם שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך ר' נחמן בשם ר' מנא (לפנינו מנא) אומר כל המקיים שבע ביום הללתיך כאלו מקיים (לפנינו קיים) והגית בו יומם ולילה עכ"ל. ובתוס' ברכות ב' ע"א ד"ה מברך בירושלמי ח' ברכות הוו כנגד שבע ביום הללתיך וגו'. וברש"י ברכות י"א ע"א ד"ה בשחר כדאמר בירושלמי בברכות שבע ברכות הללו על שם שבע ביום הללתיך וגו'. ובחי' הראבי"ה בברכות ג' ע"ב וראיתי בתלמוד ירושלמי בפרקין ג' ברכות של שחרית וג' פרשיות של ק"ש וציצית הרי שבע ביום הללתיך בערב ד' ברכות וג' דק"ש ולפי שאין מצות ציצית בלילה ולפיכך מוסיף שומר עמו ישראל א"ר לוי הדא תאמר בחול אבל בשבתות ויו"ט אומר פורס סכת שלם וכל המקיים שבע ביום הללתיך כאלו מקיים והגית בו יומם ולילה עכ"ל ולפנינו בירושלמי ליתא מן ראש המאמר עד וכל המקיים שבע ביום וגו' ואפשר שאיזה תיבות הם נוספו מראבי"ה בעצמו אבל בעיקר המאמר הכר בירושלמי שלפנינו וראה בשבלי הלקט השלם סי' נ"א, ובפרדס לרש"י סי' נ"ז שמביא ג"כ הירושלמי. והמאמר מר' לוי שהביא הראבי"ה הנ"ל מובא גם כן בשם הירושלמי באבודרהם (סדר מעריב של שבת ד' מ"ד ע"א) וז"ל ועוד דאמרינן בירושלמי הדא דתימא בחול אבל בשבת אומר ופרוס עלינו סוכת שלום וכן כתבו הגאונים כו' עכ"ל ובטור או"ח סי' רס"ז ועוד דבירושלמי גרסינן בהדי' הדא דתימר בחול אבל בשבת אומרים ופרוס עלינו סוכת שלום. וכן כתבו הגאונים עכ"ל. וכן ברוקח סי' מ"ם בירושלמי בפ"א דברכות לפי שאין מצות ציצית בלילה לפיכך

מוסיפין

—סיפין שומר עמו ישראל אמר ר' לוי הדא דתימר בחול אבל בשבת וביו"ט פורס סכת שלום עכ"ל ועי' לקמן פ"ד ה"ה. ובחי' הרשב"א ברכות י"א ע"ב והכי נמי משמע בירושלמי דאמרו שם מפני מה תקנו בשחר שתים לפניה ואחד לאחריה ובערב שתים לפניה ושתים לאחריה ואמרו כדי להשוות מדת יום ומדת לילה (לפנינו שתהא הויית היום והלילה שווין) כלומר דבשחר קורא שלש פרשיות ושלשה ברכות הרי שש ובערב שתי פרשיות וארבע ברכות הרי שש כדי להשוות מדת יום למדת לילה כו' עכ"ל ועי' בשו"ת הרשב"א סי' נ"א (בוליניא רצ"ט) שהביא הירושלמי כנוסח הדפוס בשינוים קלים.

פ"א ה"ד ר' יוסי בר אבון בשם ריב"ל כו' עי' בטור או"ח סי' רל"ז ירושלמי רבי יוסי בר בון בשם ריב"ל על שם שבע ביום הללתיך ר"נ בשם רבי מנא כו'. ובב"י שם ירושלמי ר"י בר בון בשם ריב"ל ע"ש שבע ביום הללתיך כלומר שבשחר מברך שתים לפניה ואחת לאחריה ובערב שתים לפניה ושתים לאחריה הרי ז' עכ"ל. ובילקוט המכירי על תהלים מזמור קי"ט אות צ"ב מביא הירושל' בשינויים, ובילקוט שמעוני על תהלים תתע"ח הגי' רבי יהודה בר אבין בשם רבי יהודה בן לוי על שם שבע ביום הללתיך. רבי תנין בשם רבי שבע מצות עושה אדם בכל יום קריאת שמע שני פעמים ומתפלל שלשה פעמים ואוכל ומברך שני פעמים. וכל המאמר האחרון ליתא לפנינו בירושלמי.

פ"א ה"ה מפני מה קורין שתי פרשיות הללו פי' שמע והיה אם שמוע שאומרין אותן בבוקר ובערב. ועי' תוס' ברכות י"ב ע"ב ד"ה בקשו איתא בירושלמי דאותן ג' פרשיות שתקנו בקריאת שמע לפי שבהן עשרת הדברות ועי' בו ותמצא הכל עכ"ל. ובאור זרוע ה' ק"ש פי' ל' ובפרדס סי' נ"ה ובתוס' רי"ח (ברכות י"ב ע"ב) הגי' שתי פרשיות כמו שכתוב בנוסחתינו. ובילקוט ואתחנן ר' תתל"ז מביא מירושלמי מפני מה אומרים פרשיות הללו בכל יום כו' ובאבודרהם ד' כ' מפני מה קורין פרשיות הללו כו'. ובמנהיג (ד' ט"ו ד"ב) ברכות ירושלמי בק"ש נאמרו עשרת הדברות כו' למדנו מזה שצריך האדם לקרות את השלשה פרשיות בכונת הלב כו' כי בכלל אלו הפרשיות השלשה הם עשרת הדברות כמו שאומר בירושלמי עכ"ל.

פ"א ה"ה שהיא שקולה כנגד כל מצותיה של תורה. בפרדס לרש"י שם ובאו"ז שם ובתוס' רי"ח שם שהיא שקולה כנגד כל המצות.

פ"א ה"ה להודיעך שהיא שקולה כו' בדפוס מגנצא מוסיף א"ר אליעזר בר אבינא כתיב ואת שבת קדשך וגו' באור זרוע שם כתוב א"ר אליעזר בר אבונה. ובתוס' רי"ח ברכות שם א"ר אליעזר בר אבינא לומר ששקולה כנגד כו'. ובאבודרהם סדר שחרית ד' כ' אמר רבי אליעזר בר אבינא מצוה דשבת מנין דכתיב ואת שבת קדשך וגו'. ובאו"ז שם הגיהו בצדו לתגם: בירושלמי לפנינו ליתא.

פ"א ה"ה ומצוות ותקים וגו' בדפוס מגנצא מוסיף מהו מצוות מלא כו' וכן היה בהירושלמי כאן לפני הפרדס לרש"י סי' נ"ה. וזה מבואר בירושלמי נדרים פ"ג ה"ט אמר ר' אליעזר בר ר' אבונה מצוות שבת מליא להודיעך שהיא שקולה כנגד כל מצותיה של תורה עכ"ל ועי' בירושלמי שבת (פ"ז ה"ה) זרועה מלא. ועי' מבוא הירושלמי ערך ספרא שנעלם ממנו הירושלמי נדרים הנ"ל.

פ"א ה"ה כבד את אביך ואת אמך למען ירבו וגו' במנהיג (ד' ט"ז ע"א) מוסיף וכל מאן דמייקר אבוהי ואימיה יהיבנא ליה אריכות יומין עכ"ל.

פ"א ה"ה מאן דקטל מתקטיל. במנהיג שם דאמרי אינשי כל דקטיל מתקטיל.

פ"א ה"ה א"ר לוי ליבא ועינא תרין סרסורין כו' בילקוט במדבר ר' תשט"ן

כובא

מובא הירושלמי והגי' א"ר יצחק ליבא ועינא תרין סרסורין דחטאין כו' ובמנהיג (ד' נו"ז) הגי' היינו דאמרי אנשי שקורץ בעיניו ורומז לעבירה לעשות עכ"ל ובילקוט משלי ר' תתק"ס ג"כ הגי' א"ר יצחק.

פ"א ה"ה מהו אמת אמר ר"א שהוא אלהים חיים ומלך עולם. בחי' ראבי"ה הגי' וכתיב וה' אלהים אמת הוא אמת וחותמו אמת עכ"ל.

פ"א ה"ה אמר ר' לוי אמר הקב"ה אם העדת כו' בחי' ראבי"ה שם הגי' אמר ר' בון אם העדת כו' ובארחות חיים ה' ק"ש סי' מ"ו כגי' הדפוס.

פ"א ה"ה כאלו העדת עלי שלא בראתי שמים וארץ. בראב"ן סי' קמ"ז כאלו העדת עלי שלא בראתי עולם לששה ולא נחתי בשביעי עכ"ל.

פ"א ה"ה ביתך ולא בית חבירך. בחי' ראבי"ה עם מוסיף רמ"ה תיבות יש בק"ש חסר ג' כנגד רמ"ח איברים שבאדם מוסיפין רבנן עלה שלש אל מלך נאמן עד ההוך רמ"ח ע"כ גמרא דארץ ישראל עכ"ל ראבי"ה ולפנינו ליתא. ועי' בשיטה מקובצת ברכות מ"ה ותקנו כן להשלים רמ"ח תיבות בק"ש כנגד רמ"ח איברים כדאיתא באגדה עכ"ל. ובפרדס לרש"י סי' נ"ח יש הוספה אחרת שג"כ לא נמצא לפנינו וז"ל וכתבתם על מזוזות ביתך ולא ביתו של חבירך והייתם קדושים זו היא קדושת כל המצות עכ"ל ושבע תיבות אחרונות ליתא לפנינו.

פ"א ה"ה מפני טענות המינין. כן היא הגי' בפי' רב נסים גאון בברכות י"ב ע"א. אבל באבודרהם ד' כ"ז מפני טינת המינין פי' שלא יאמרו לעמי הארץ אין שאר התורה אמת ותדעו שאין קורין אלא מה שאמר הקב"ה בסיני ויש מפרשים מפני תרעומות המינים (עי' בבלי ברכות י"ב ע"א) שלא יאמרו כופרים אתם בכל התורה שאין אתם אומרים אלא עשרת הדברות עכ"ל. ובפי' הרמב"ם לתמיד פ"ה משנה א' ולא באר הבבלי מה היא תרעומת המינין אלא שנתבאר בתחלת ברכות בירושלמי ואמרו בדין היה שקורין (לפנינו שיהיו קורין) עשרת הדברות בכל יום ויום (לפנינו ליתא ויום) אלא (ליתא) מפני מה אין קורין אותם מפני המינין (לפנינו מפני טענות המינין) שלא יהיו אומרים אלו לבדם (לבדן) ניתנו למשה מסיני וכבר אמרנו זה בהלכות ירושלמי שחברנו עכ"ל. ובערוך (ערך תרעומות) ירושלמי מפני טינת המינים שלא יאמרו אילו לבדם ניתנו למשה בסיני עכ"ל.

פ"א ה"ה זו היא השוכן בבית הזה כו' בדפוס קושטנטינא הגי' מי ששכן שמו בבית הזה ישכין ביניכם אהבה ואחוה שלום ורעות.

פ"א ה"ה שמואל אמר השכים לשנות קודם ק"ש צריך לברך לאחר ק"ש אין צריך לברך א"ר בא והוא ששנה על אתר ובד' מגנצא הגי' השכים לקרות כו' ובבבלי ברכות י"א ע"ב א"ר יהודה אמר שמואל השכים לשנות עד שלא קרא ק"ש צריך לברך משקרא ק"ש אין צריך לברך שכבר נפטר באהבה רבה. ובתוס' שם ד"ה שכבר בירושלמי יש הא דאמרינן שכבר נפטר באהבה רבה והוא ששנה על אתר פירוש לאלתר שלמד מיד באותו מקום כו' והשיב ר"י דלא קיימא לן כאותו ירושלמי הואיל ולגמרא שלנו לא אמרו ואין צריך לאלתר ללמוד ועוד אפילו לפי הירושלמי דוקא אהבה רבה דלא הוי עיקר ברכה לברכת התורה דעיקר אהבה רבה לק"ש נתקן ובשבילה כו' עכ"ל. ובסמ"ג עשין י"ט גרסינן בירושלמי בברכות הרוצה לשנות קודם קריאת שמע צריך לברך על התורה (פי' כמו שאנו נוהגין קודם זמירות לברך לפני פרשת צו ומשנת איזהו מקומן ובריתא דרבי ישמעאל) (לפנינו ליתא המלות על התורה) ולאחר קרית שמע אין צריך לברך שכבר נפטר באהבה רבה אמר רבי בון (לפנינו רבי בא) והוא ששנה על אתר פירוש והוא

שׁשנה

ששנה לאלהר או נראית אהבה רבה לשם ברכת התורה כו' הנה בירושלמי שהזכרנו ובסתם התלמוד בפ"ק דברכות מזכיר אהבה רבה בשל שחרית וכן עמא דבר עכ"ל הסמ"ג וכן הוא באגודה סי' כ"ה. והנה לפנינו בירושלמי בכל הדפוסים הישנים והחדשים לא נזכר כלל מהגי' שהיה לפני התוס' והסמ"ג והאגודה שכבר נפטר באהבה רבה. ועי' בתוס' רי"ח ברכות י"א ע"ב ירושלמי השכים לשנות קודם ק"ש צריך לברך לאחר ק"ש אינו צריך לברך וא"ר בא והוא ששנה על אתר כו' אבל מתוך המנהג נראה כי הירושלמי לא הצריך הוא ששנה על אתר אלא בנפטר באהבה רבה כו'. ובמנהג (ד' י' ע"א ד. ברלין) לאחר שקרא ק"ש אין צריך לברך שכבר נפטר באהבה רבה מצאתי בירושלמי א"ר אבהו (לפנינו ר' בא) והוא ששנה לאלתר (לפנינו על אתר) שמעינא מינא דאם הפסיק ולא שנה לאלתר צריך לברך ברכת התורה על כל פעם ופעם שהפסיק עכ"ל. ובס' המנהיג שם ד' ח' ע"א ואמרינן בירושלמי א"ר אבהו והוא ששנה לאלתר בלא הפסק כיד כו'. ובתוס' הרא"ש ברכות (ד' י"א ע"ב) בירושלמי מסיק עלה א"ר אבא (א"ר בא) והוא ששנה על אתר ונראה דהיינו דוקא ברכה דאהבה רבה כו' עכ"ל. ובספר השלמה על ברכות צד 4 אמר רב יהודה אמר שמואל השכים לשנות כו' שכבר נפטר מאהבה רבה ירושלמי והוא ששנה על אתר פי' לאלתר אבל אם הפסיק צריך לברך. איכא מאן דגריס הוא שקרא על אתר פי' שקרא ק"ש לאלתר שברך אהבה רבה ולפי' אין צריך לברך ברכת התורה ואפשר אפילו כשהפסיק ומסתברא כגירסא קמייתא כו' עכ"ל. ובשבלי הלקט ענין תפלה סי' ה' אמר להן כתוב בירושלמי והוא ששנה לאלתר כלומר שאינו נפטר באהבת עולם אלא א"כ שנה לאלתר כו' וההיא דירושלמי דקאמר והוא ששנה לאלתר לאו אתלמוד תורה קאי אלא אקריאת שמע גופו קאי ואל תתמה על לשון ששנה לאלתר לפי שבהרבה מקומות בירושלמי נאמר בקריאת שמע לשון שינון כדאיתא התם (לעיל ה"א) שנייא התם קרית שמע שהוא לשינון ועקרו מלשון ושננתם וזהו פירוש של הירושלמי כו' עכ"ל. ובהגהת מיימוני ה' תפלה פ"ז ה"ח דלא קיי"ל כירושלמי דאמר והוא ששנה על אתר פירוש לאלתר עכ"ל. ובפי' רבינו יונה ברכות פ"א ד' א' והכי גרסינן התם והוא דשנה על אתר והעולם אין חוששין לזה הירושלמי ואפילו כשקורין שעה גדולה אחר קריאת אהבה רבה אינם מברכין כלל וחכמי לוני"ל ז"ל שאלו זה מרי"ה ז"ל והשיב להם דכיון שהדבר מסופק דבירושלמי משמע דאין ברכת אהבה פוטרת אלא בששנה על אתר ובתלמוד שלנו נראה שפוטר כל היום ואין צריך לברך כו' והעולם נהגין שלא לברך יש לנו לתת טעם למנהג כפי יכלתנו כו' עכ"ל. ובאור זרוע ח"א סי' כ"ב דאמר עלה בירושלמי אמר ר' בון (לפנינו ר' בא) והוא ששנה על אתר פי' והוא ששנה לאלתר כו' והרב ר' שמעיה זצ"ל תלמידו של רש"י זצ"ל כתב שרש"י זצ"ל כשהיה משכים לעסוק בתורה מברך ברכות התורה וכשהלך לביהכ"נ לומר ברכות ופסוקי דזמרה חוזר ומברך בתורה כו' ונראה בעיני משום שאי אפשר שלא היה מפסיק משום כך היה מברך והיה סומך על הירושלמי עכ"ל האו"ז. ובחי' הרשב"א ברכות י"א ע"ב השכים לשנות כו' שכבר נפטר באהבה רבה וגרסינן עלה בירושלמי והוא ששנה על אתר וכתב הראב"ד ז"ל שיש נוסחאות שגורסים והוא שקרא על אתר ולאותה גירסא כל שקרא ק"ש סמוך לאהבה רבה יצא ידי ברכה כל היום לפי שכבר בירך על התורה פעם אחת בבקר אבל לספרים דגרסי והוא ששנה על אתר אין הברכה מוציאתו אלא מידי קריאה הסמוכה הא אם הפסיק כו' עכ"ל. ובבית יוסף (טור או"ח סי' מ"ז) מביא את הירושלמי והתוס' בברכות והרשב"א ומאריך בזה.

ובמרדכי

ובמרדכי ברכות פ"א סי' כ"ז בירושלמי מפרש והוא ששנה על אתר פירוש מיד שלמד מיד באותו מקום כו' עכ"ל, ובחי' ראבי"ה על ברכות (ד' ד' ע"א) ירושלמי א"ר אבין והוא ששנה על אתר פי' לאלתר שלא יסיח דעתו וכן פר"ח עכ"ל, ובלקוטים בס' בית נכות ההלכות ח"ב צד 54 ירושלמי גבי הא דאמרינן דהשונה אתר שקרא שמע אינו צריך לברך דנפטר באהבת עולם והוא ששנה לאלתר עכ"ל. ובלקוטים הנ"ל יש ט"ס הרבה.

פ"א ה"ה נהגין הוין יתבין קומי רב. בד' קושטנטינא הגי' נהגין הוינא בירבא בין מדרש בין הלכות מזקקינן למברכה. ובברכות י"א: בספרא דבי רב.

פ"א ה"ה ביומי דר' יוחנן הוות נפקין לתעניתא כו' עי' במאור פ"א דברכות (ד' א') וז"ל הפירוש הזה מבואר בתלמוד ירושלמי בפרק זה רבי יוסי ורבי אחאי (לפנינו אחא) נפקין לתעניתא אתא צבורא בעין (לפנינו חסר המלה בעין) מקרא את שמע בתר ג' שעין בעיא ר' אחא ממחי (לפנינו מחויי) בידן אמר לו רבי יוסי והלא קראוה (לפנינו כבר קרא אותה) בעונתה כלום אין קורין (לפנינו ליתא המלה אין) אותה אלא כו' עכ"ל. ובלקוטות הרמב"ן בחי' לתענית (ד' א') הגי' רבי יוסי ורבי אחא סלקין (לפנינו נפקין) לתעניתא אתא צבורא בעי מקרי (לפנינו הכרה המלה בעי) כו' עכ"ל. ובספר המנהיג (צד 12 ד. ברלין) דאמרינן בירושלמי דבאימתי קורין נפקין לתעניתא בעין צבורא למקרי (לפנינו אתא צבורא למקרי) שמע בתר תלת שעין בעי מימחא בידיהון ולא כבר קרמו אותה בעונתה כלום קוראין אותה לעמוד בתפלה אלא מדברי תורה עכ"ל ולפנינו הגירסא משונה, ועי' בכסף משנה ה' ק"ש פרק א' הי"א וכן מוכח בירושלמי דהיינו עד סוף ג' שעות כו' עכ"ל וע"ש. ובהגהת מיימוני ה' ק"ש פ"א הי"א וכן משמע בירושלמי שזמן ק"ש עד סוף ג' שעות דגרס רבי זעירא בשם רבי אבי ביומי דר' יוחנן הוינן נפקין לתעניתא וקרינן (לפנינו וקרוי שמע) שמע בתר ג' שעין ולא הוה ממחי בידן ר' יוסי ור' אחא נפקין לתעניתא אתא ציבורא ומקרי שמע בתר תלת שעין בעי ר' אחא מחויי בידן א"ל ר' יוסי והלא כבר קראו אותה בעונתה כלום קורין אותה אלא כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה א"ל מפני ההדיוטות וכו' עכ"ל. ובחי' הרשב"א ברכות ד' א' ע"ב דגרסינן התם ר' יוסי ורבי אחא נפקין לתעניתא אתא צבורא מקרא את שמע בתר תלת שעין בעי ר' אחא כי מחויא בידון כו' עכ"ל. ובחי' הראבי"ה על ברכות (ד' ג') ובירושלמי דפרקין גרסינן ביומי דר' יוחנן הוי נפקין לתעניתא וקודים שמע בתלת (לפנינו בתר תלת) שעין ולא הוי מחין בידיהון והו מייתי דהוה קרו בתר תלת שעין בעא ר' אחא ממחי בידיהון כו' עכ"ל.

פ"א ה"ה כלום קורין אותה כו' בחי' הרשב"א שם כלום הן (לפנינו ליתא הן) קורין אותה אלא כדי לעמוד בתפלה מתוך דבר של (ליתא של) תורה.

פ"א ה"ה בעתתה הן קורין אותה. בחי' הרשב"א שם בעונתה היו קורין אותה.

פ"א ה"ה אלו ברכות שמקצרים בהם כו' המקור בתוספתא ברכות פרק א' ולפנינו בהוצאת צוקערמאנדל כתוב שם אלו ברכות שמקצרין בהן מברך על הפירות ועל המצוות ברכות הזימון וברכה אחרונה שבקרית שמע. ולפנינו בירושלמי ועל הפירות וברכת הזימון וברכה אחרונה של בה"מ אחר המזון. ובכת"י אחר בתוספתא שם הגי' וברכה אחרונה שבברכת המזון. ועי' בחי' הרשב"א ברכות י"א וגדולה מזו אמרו בירושלמי המברך על המצוות ועל הפירות וברכת המזון וברכה אחרונה שלאחר המזון (לפנינו וברכת הזימון וברכה אחרונה של בה"מ אחר המזון) הא שאר

כל

כל הברכות אדם מאריך כו' עכ"ל. ובס' השלמה על ברכות צד 6 ירושלמי אלו ברכות שמקצרין בהן המברך על המצוות ועל הפירות וברכת זמון וברכה אחרונה של ברכת המזון עכ"ל. ובפסקי ר' ישעיה מטראני (בית נתן ד' מ"ב ע"א) ירושל' אלו ברכות שמאריכין בהן ברכות ר"ה ויוה"כ וברכות תענית צבור ואלו ברכות שמקצרין בהן המברך על המצוות ועל הפירות וברכת הזימון וברכה אחרונה שלאחר המזון עכ"ל. ובחי' ראבי"ה ברכות ד' ע"א מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר מפורש בתוספתא ובירושלמי דמבלתין כגון ברכות של ר"ה ויום כפורים ותענית שמוסיף שש ברכות מקום שאמרו לקצר כגון ברכות הפירות וברכת המצוות וברכת הזימון וברכה אחרונה שבק"ש (עי' לעיל מה שהעירותי) אר"א בר"צ אבא הוי מתפלל תפלה קצרה בלילי שבת ומאהבתך ה' אלהינו וכו' (י"ז מלות אחרונות ליתא לפנינו בירושלמי אבל בתוספתא איתא) עכ"ל. ובמנהיג (ד' מ' ד"ב) בתוספתא אלו ברכות שמקצרין בהן וכו' על ברכת המזון שהיא המוציא ובברכה אחרונה שהיא הטוב והמטיב ר' יוסי הגלילי חותם בה ומאריך ואין הלכה כמותו כו' עכ"ל. ועי' בפי' רב נסים גאון בברכות י"ב ע"א. ובתוס' רבינו יהודה בר"י לברכות מ"ו ע"ב ובתוספתא דברכות תניא אלו ברכות שמקצרין בהן ואין חותמין בהן בברוך ברכת הפירות וברכת המצות וברכת הזימון וברכה אחרונה של ברכת הזימון וכו' ונוס' ברכה אחרונה של בהמ"ז שהיא הטוב והמטיב שהיא קצרה בוודאי משונה משלפנינו.

פ"א ה"ה אמר חזקיה מן מה דתני המאריך הרי זה מגונה כו' עי' בפרדס לרש"י סי' קע"ד והכי נמי מפרש בירושלמי אלו ברכות שמקצרין בהן וכו' (המעתיקים קצרו בהפרדס וכתבו וכו') הא שאר ברכות מאריכין (לפנינו הא כל שאר ברכות אדם מאריך) מדתניא (לפנינו אמר חזקיה מן מה דתני) המאריך הרי זו מגונה והמקצר הרי זה משובח הדא אמרה אין זה בכלל (לפנינו הדא אמרה שאין זה כלל) והכין פירושו אמאי תני אלו ברכות שמקצרין בהן בכל מקום ששונה התנא מיעוטא הוא דתניא אלו דברים כו' עכ"ל. ובלקוטות הרמב"ן (ד' מ"ט ברכות) וראיתי שנתלין לומר במטבע קצר הוא במה שאמר בירושלמי בפרק קמא אלו ברכות שמקצרין בהם המברך על הפירות ועל המצוות וברכת הזימון וברכה אחרונה שבברכת המזון (לפנינו וברכה אחרונה של בה"מ אחר המזון) ולאו כלתא היא שדרך הירושלמי בזה אינו מטבע קצר דפתיחה ולמטבע ארוך דפתיחה והתימה שלא יאריך בנוסח ברכות קצובות ולא יקצר בארוכות ואעפ"י שאמרן במטבען ובריותא היא שנויה בתוספתא והביאה בירושלמי עלה דמתניתין דתנן בערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה אחת ארוכה ואחת קצרה ותני עלה למה אמרו אחת קצרה ואחת ארוכה מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר מקום שאמרו לקצר אינו רשאי להאריך לחתום אינו רשאי שלא לחתום שלא לחתום אינו רשאי לחתום לשוח אינו רשאי שלא לשוח שלא לשוח אינו רשאי לשוח (המעיין יראה שלפני הרמב"ן היה כתוב בהירושלמי כאן התוספתא ברכות פ"א מן ותני עלה למה אמרו אחת קצרה כו' עד סוף המאמר ולפנינו ליתא זה בירושלמי וקצרו המעתיקים) אלו ברכות שמקצרין בהם כו' עכ"ל הרמב"ן. והנוסח בהתוספתא שלפנינו משונה מנוסחת התוספתא של הרמב"ן. ועי' מ"ש ר' ישעיה בפסקיו ד' מ"ב ע"א שהביא הירוש'. ועי' בשיטה מקובצת ברכות מ"ו ע"א וגרסינן בתוספתא אלו ברכות שמקצרין בהן ואין חותמין בהן ברכת הפירות וברכת המצוות וברכת הזן פירוש ברוך שאכלנו משלו כו' עכ"ל. ועי' בחי' הרשב"א ברכות י"א דגרסינן התם אמר רבי (לפנינו הסר המלה רבי) חזקיה מן דתני המאריך הרי זה מגונה והמקצר הרי זה משובח הדא אמרה שאין זה כלל כו' עכ"ל.

פ"א ה"ה תני צריך להאריך בגואל ישראל כו' עי' בערוך ערך ארך ג' ובספ"ק דברכות ירושלמי תני צריך להאריך בגואל ישראל בתענית הא בשש שהוא מוסיף אינו מאריך עכ"ל ועי' בלקוטות הרמב"ן דברכות שם. ובריטב"א תענית ט"ו ע"א גרסי' בירושלמי תני צריך להאריך בגואל ישראל בתענית ופריך הא בשש שהוא מוסיף אינו (לפנינו אינו מאריך) פי' אתמהה א"ר יוסה (לפנינו יוסי) שלא תאמר הואיל והוא מעין י"ח לא יאריך להכי תנינן (לפנינו לפום כן צריך מימר) צריך להאריך בגואל ישראל ע"כ עכ"ל ולפנינו בגואל ישראל בתענית. ובחי' הרשב"א ברכות י"א ע"א צריך להאריך בגואל ישראל בתעניות (לפנינו בתענית) הא בשש שהוא מוסיף אינו מאריך בתמיה אמר רבי יוסה (לפנינו א"ר יוסי) כו'.

פ"א ה"ה תנא רבי חלפתא בן שאול הכל שוחין כו' עי' בסדור רב עמרם גאון צד 11 ובשמגיע ש"צ למודים צריכין כל הציבור לשוח עמו דתניא (לפנינו תנא) ר' הלפתא בר' שאול הכל שוהים עם שליח צבור בהודאה ר' זעירא אמר ובלבד במודים. ר' זעירא סמיך (לפנינו סבר) לקרובא (לפנינו לקרובה) כדי לשוח עמו תחלה וסוף. ר' יסא כד סלק להכא חמנינן (לפנינו חמתון) גהנין ומלחשין אמר מהו הדא (דין) להישא ולא שמיע ליה דמר ר' חלבו כו' (המעתיק קצרו והציגו וכו') עד בשם ר' סימון (לפנינו ר' סימאי. ובד' קושטנטינא בירוש' כאן הגי' דמר ר' חלבו בשם ר' סימאי). מודים אנחנו לך אדון כל הבריות אלוה כל (ליתא כל לפנינו) התשבחות צור כל עולמים (לפנינו צור העולמים) חי העולמים (לפנינו חי העולם) יוצר בראשית מחיה מתים שהחייתנו וקיימתנו וזיכתנו וסייעתנו וקרבתנו להודות לשמך בא"י אל ההודאות רב ביבי דידיה ור' שמואל דידיה ובר קפרא דידיה וכולהי בתתימה הכי בגמרא דהתם עכ"ל וקיצר מאמרי רב ביבי (לפנינו רבי בא בר זבדי בשם רב) ורבי שמואל בר מינא ובר קפרא ע"ש. ובס' השלמה בברכות צד 25 ובירושלמי מוכיח ותני הכל שוהין עם שליח ציבור בהודאה אמר ר' זירא (לפנינו ר' זעירא) ובלבד במודים זעירא הוה סמיך לקרובה (לפנינו ר' זעירא סבר לקרובה) כדי שיהא כורע עמו תחלה וסוף פי' קרובה חזן וכתב הראב"ד ז"ל נראה מן הירושלמי הוה ששוחים במודים דרבנן בסוף כו' עכ"ל. ובתוספת רי"ח בברכות ד' י"ב הגירסא בגירסתינו ר' זעירא סבר לקרובה כדי לשוח עמו תחלה וסוף. ובפי' הרא"ש ברכות פ"א סי' ט"ו ירושלמי תני דבי (לפנינו רבי) חלפתא בן שאול הכל שוחין עם ש"ץ כו' עכ"ל. ובמנהיג ד' י"ח ד"ב דתניא בירושלמי תני (תנא) רב תחליפא בר טובי (לפנינו רבי הלפתא בן שאול) הכל שותחי' עם ש"ץ בהודאה א"ר זעירא ובלבד במודים ור' זעירא סמיך (לפנינו סבר) לקרובה כדי לשוח עמו תחלה וסוף ר' יפא (לפנינו יסא) כי סליק להכא חמתין גהנין ומלחשים אמר להדי לחישא (לפנינו אמר לון מהו דין לחישה) ולא שמיע ליה דא"ר חלבו בש"ר סימון (לפנינו בשם אמוראים אחרים) מודים אנחנו לך ומפרש בירושלמי בכמה ענינים והשתא נכללינהו לכולה כו' עכ"ל. ובאבודרהם (סדר שחרית של חול ד' ל"ת ע"ב) ובברכות ירושלמי רבי זעירא הוה סמיך לקרובה כדי שיהא שוחה תחלה וסוף עכ"ל ובפי' רב נסים גאון ברכות ל"ד ע"א פי' בתלמוד א"י בפרק מאמתי קורין הכל שוחין בהודאה עם ש"צ ר' זעירא אמר ובלבד במודים וכו' תני ובלבד שלא ישוח יותר מדאי עכ"ל. ובמנורת המאור סי' קי"א דגרסינן בירושלמי פ"ק דברכות הכל שוחין עם ש"ץ בהודאה. ר' זירא אומר ובלבד במודים עכ"ל. ובב"י (טור או"ח סי' קכ"ז) בשם הרשב"א (וכן הוא בחי' הרשב"א ברכות ל"א ע"ב) כדגרסינן בירושלמי

בירושלמי תני הכל שוחין עם ש"ץ בהודאה א"ר זעירא ובלבד במודים זעירא היה סמוך (לפנינו רבי זעירא סבר) לקרובה כדי שיהא שוחה עמו תחלה וסוף כו' דהא דא"ר זעירא ובלבד במודים היינו לומר שאין צריך לשחות אלא בתיבת ומודים בלבד וקאמר דזעירא דהיינו חכם אחד שהיה שמו כך ולא הגיע ליקרא רבי היה נוהג לשוח עם הש"ץ תחלה ומחמיר על עצמו היה ואנו אין לנו אלא דברי רבי זעירא כנ"ל עכ"ל. ובחידושי הגהות ממהרל"ח בטור שם והראב"ד גורס דמיך לקרובה ופירש הרא"ף שהיה אומר בלחש עם הש"צ מודים דרבנן כדי לסיים בשוה עכ"ל. ובערוך ערך צד א' בסוף פ"ק דברכות ירושלמי הכל שותחין עם ש"צ במודים ומלחשים ואומרין (ב' מלות אחרונות ליתא לפנינו) ויש שם ענינים הרבה עכ"ל ובפסקי הלכות ממס' ברכות מר' ישעיה האחרון ד' ד' ובתלמוד ארץ ישראל מפרש שהעם שוחים ולוחשים לומר כך עכ"ל וזה ליתא לפנינו. ובכלבו דיני תפלה וכתב הראב"ד ז"ל בסוף פרק אין עומדין ששוחין במודים דרבנן בתחלה וסוף ומוכיח זה מהירושלמי שאמר זעירא הוה סמוך לקרובא כדי שישחה עמו תחלה וסוף פירוש לקרובה חזן כו' עכ"ל. וכן הוא בתוס' הרא"ש ברכות ד' ל"ד ע"ב ד"ה רבא.

פ"א ה"ה תני רבי חלפתא בן שאול, ברוקח סי' שכ"ב רב תחליפא בן שאול.

פ"א ה"ה ר"ת רבא הראה כריעה כו' עי' בפי' ר"ת סוכה נ"ג ע"א ר' חייא רבא אחוי כריעה קדם רבי ונפסח ונתרפא לוי אחוי קידה כריעה קמי רבי ונפסח ולא נתרפא עכ"ל ומקורו מכאן. ובבראשית רבה פ' ל"ט מובא כל המאמר בשינוים וע"ש בחדושי הרד"ל שם במה שהעיר להירושלמי כאן.

פ"א ה"ה רבי בא בר זבדי בשם רב מודים אנחנו לך כו' עי' תוס' סוטה מ' ע"א בירושלמי פ"ק דברכות איתא נמי ר' אבא (לפנינו בא) בר זבדא (לפנינו זבדי) בשם רב מודים אנחנו לך שאנו חייבין להודות לך (לפנינו להודות לשמך) שמך תרננה שפתי כי אזמרה לך וגו' בא"י האל (לפנינו אל) ההודאות רבי שמואל בר אוניא (לפנינו בר מינא) בשם רב אחא הודאה ושבח לשמך הגדול (לפנינו ליתא המלך הגדול) לך גבורה לך תפארת (לפנינו לך גדולה כו') יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתסמכינו בתפלתינו ותזקפינו מכפיפותינו כי אתה הוא (לפנינו ליתא הוא) סומך נופלים וזוקף כפופים מלא רחמים ואין עוד מלבדיך בא"י האל (לפנינו אל) ההודאות בר קפרא אומר לך לך כריעה לך ברכה (לפנינו ליתא ב' מלות אחרונות) לך כפופה לך השתחויה כי (ליתא כי) לך תכרע כל ברך וכל לשון לך תשבע (לפנינו תשבע כל לשון) לך ה' הגדולה והגבורה וגו' והעושר והכבוד מלפניך וגו' ואתה ה' אלהינו בכל לב ובכל נפש לך משתחוים כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך בא"י האל (לפנינו אל) ההודאות אמר רבי יודן נהגין אמרי רבנן כולהון ואית דאמר (לפנינו דאמרי) או אדה (לפנינו הדא) או אדה או אדה (לפנינו חסרים ב' מלות אחרונות) עד כאן לשונם. ובהגהת מיימוני ה' תפלה פ"ט כתב הטור בירושלמי חותם בה בא"י אל ההודאות וכן היה א"א ז"ל נוהג עכ"ל ובטור או"ח סי' קכ"ז שלפנינו ובירושלמי חותם בה בא"י האל ההודאות עכ"ל. ובאשכול ח"א צד 28. ובירושלמי הכל שוחים עם שליח ציבור בהודאה ואומרים מודים אנחנו לך שאתה ה' אלקינו אלקי כל בשר יוצרנו וכו' ולפנינו גירסת האשכול אינו מבואר יפה ועי' בסוטה שם. וברי"ף סוף פ"א דברכות ירושלמי הכל שוחין (לפנינו שוחחין) עם ש"צ בהודאה רבי זעירא אמר ובלבד במודים עכ"ל ועי' בפרדס סי' נ"ט. ובפי' רב נסים גאון בברכות ל"ד ע"א פי' בתלמוד א"י בפרק

באימתי

מאימתי קורין הכל שוחין בהודאה עם ש"צ ר' זעירא אמר ובלבד במודים כו' עכ"ל וכן הוא בפי' הרא"ש פ"ה דברכות סי' כ"ב. ובטור או"ח קכ"ז הגרסינן בירושלמי הכל שוחין עם ש"צ בהודאה כתב הרמב"ם ז"ל ולא ישחו יותר מדאי ואינו משמע כן בירושלמי דאיתא התם מעשה באחד ששחה יותר מדאי והעבירו ר"י משמע דקאי דוקא אש"צ דלא שייך העברה אלא בש"צ כו' עכ"ל. ובבית יוסף שם ורבינו כתב שאינו נראה כן מדאיתא התם בתר הכי מעשה באחד ששחה יותר מדאי והעבירו ר' אמר רבי חייא בר אבא דלא הוה מעביר אלא גער (לפנינו הגי' משונה) ועי' בב"ח ובדרישה שם. ובחי' ראבי"ה (ברכות ד' ד' ע"א) ירושל' מעשה באחד ששחה יותר מדאי והעבירו רבי ר' יוחנן גער בו כו' עכ"ל. ובאבודרהם (סדר שחרית של חול ד' ל"ה ע"ב) אבל בירושלמי תותם בה בא"י אל ההודאות וכן היה נוהג הרא"ש ואמרינן בירוש' בפ"ק דברכות הכל שוחין עם הצבור (לפנינו הכל שוחחין עם ש"צ) בהודאה ר' זעירא אומר ובלבד במודים עכ"ל.

פ"א ה"ה חי העולם בפרדס סי' נ"ט חי העולמים.

פ"א ה"ה ובלבד שלא ישוח יותר מדאי כו' עי' בפי' רב נסים גאון ברכות ל"ד ע"א שהביא זה. ובתוס' ברכות י"ב ע"ב ד"ה כרע בירושלמי בפרקין ובלבד שלא ישוח יותר מדאי אמר רבי ירמיה ובלבד שלא יעשה כהדין הדרונא (לפנינו הרדונא) והיינו תרגום ירושלמי של צב ויקרא י"א עכ"ל. ובסדר רב עמרם גאון ד' י' ע"א ולא לעביד כורקונא וע"ש בהערה. ובתוס' הרא"ש בברכות י"ב ע"א דלא לעביד כהדין חורינא. ועי' בערוך ערך הדרונא תרגום ירושלמי והצב למינהו א"ב בנוסחא דידן כתוב תרחונא. וע"ז כתב בעל ערוך השלם והאחרון עיקר וכן היא בל"ע וסורי ועי' ערך הרדון עכ"ל. וברוקח סי' שכ"ב ובלבד שלא יעבד כהדין חדותא. ובפי' הרא"ש ברכות פ"א סי' ט"ו א"ר ירמיה ובלבד דלא נעביד כהדא הורנא (לפנינו שלא יעשה כהדין הדרונא) אלא כל עצמותי תאמרנה ופי' בערוך בערך הור הצב למינהו תרגום ירושלמי הורנא עכ"ל ולפנינו בערוך שם ליתא זה. ובאו"ז ה"א סי' כ"ח הגי' כהדין הדרונא. ובס' אדם וחוה נתיב ג' חלק ג' ובירושלמי ולא יכרע יותר מדאי והכל שוחין עם ש"צ במודים (לפנינו בהודאה) ע"ב בירושלמי עכ"ל.

פ"א ה"ה מעשה באחד ששחה יותר מדאי כו' עי' בתוס' רי"ח ברכות י"ב בירושלמי פ"ק דברכות ר' שמואל בר נתן בשם ר' אחא (לפנינו חמא) בר חנינא מעשה באחד ששחה יותר מדאי והעבירו רבי ר' אמי אמר ר' יוחנן העבירו (לפנינו הוה מעביר) אמר ליה רבי חייא בר בא לא היה מעבירו אלא גער ביה עכ"ל. ובפי' הרא"ש ברכות פ"א סי' ט"ו ר"ש בר נתן משום ר' אבא בר חיננא (לפנינו ר' חמא בר חנינא) מעשה באחד ששחה יותר מדאי והעבירו ר' יוחנן (לפנינו הגי' משובש והעבירו רבי כו') אמר ר' חייא לא הוה מעבר אלא גער עכ"ל. ובאו"ז ה"א סי' כ"ח מביא זה וגרס גם כן ר' שמואל בר נתן בשם ר' אחא בר חנינא כו' עכ"ל. וכן הוא בתוספות הרא"ש בברכות י"ב ר"ש בר נתן משמיה דר' אבא בר חנינא מעשה באחד ששחה יותר מדאי והעבירו ר' יוחנן א"ר חייא בר אבא לא העבירו אלא גער בו עכ"ל. ובסמ"ג עשין י"ט ובירושל' גרסינן מעשה באחד ששחה יותר מדאי והעבירו רבי אמי ורבי חייא בר אבא לא מעבר אלא גער בו עכ"ל. ובשלטי הגבורים בגליון הרי"ף פ"ה דברכות (ד' כ"ד ע"ב) בשם הטור (או"ח) ואינו משמע כן בירושלמי דאיתא התם מעשה באחד ששחה יותר מדאי והעבירו ר' יוחנן כו' עכ"ל. וברוקח סי' שכ"ב רבי שמואל בר נתן בשם ר' אחא ב"ר חנינא מעשה באחד ששחה יותר מדאי והעבירו

רבי

רבי אמי. רבי יותנן הוה מעבר רבי חייא בר אבא לא הוה מעבר אלא גער עכ"ל. ובהגהת מיימוני ה' תפלה פ"ט ה"ד דגרסינן בירושלמי הכל שוחין עם ש"צ בהודאה רבי זירא אמר ובלבד במודים ומעשה באדם אחד ששחה יותר מדאי והעבירו רבי יוחנן רבי חייא בר אבא אמר לא אעבר אלא גער ע"כ עכ"ל.

פ"א ה"ה כל הברכות פותחין בהן בברוך ואם היתה כו' עי' בפי' רב נסים גאון ברכות י"ב ע"א. ועי' בתוס' ברכות י"ד ע"א ד"ה ימים ומייתי ראיה מירושלמי מההיא דמייתי עלה דכל הברכות פותחין בברוך חוץ מן הברכות הסמוכות לחברתה וברכת הפירות והמצות (לפנינו ליתא ג' מלות אחרונות ובבבלי ברכות מ"ו ופסחים ק"ד ע"ב מובא הברייתא ושם נמצא הגי' כפי שהביא התוס' כאן בשם הירושלמי). ופריך בירושל' עלה והא איכא גאולה פירוש אשר גאלנו דסמוכה לחברתה ואמאי פותחת בברוך שנייא דאם שמעה בבית הכנסת יצא ופריך והרי סופה פירוש יהללוך דאינה סמוכה שהסעודה מפסקת ואפילו הכי אינה פותחת בברוך ומשני שתים הנה אחת להבא ואחת לשעבר (לפנינו אחת לבא) כו' ע"ש. ובתוס' פסחים ק"ד ע"ב ד"ה חוץ ובירושלמי פריך והרי גאולה פי' אשר גאלנו דסמוכה לברכה דקריאת הלל ומשני שנויא היא הלל אם שמע בבית הכנסת יצא פי' שהיו קורין הלל בלילי פסח בבית הכנסת כדאיתא במס' סופרים פרק ב' התיב ר"א בר רבי יוסי והרי סופה פי' רבינו שמואל בר רבי שמעיה סופה סוף ברכה דאשר גאלנו כו' ומשני שתים הן אחת להבא ואחת לשעבר כו' ע"ש. ובתוס' ר' יודה חסיד בברכות ד' מ"ו ע"א ד"ה וברכה שמביא ג"כ הירושלמי יע"ש. ובאו"ז ח"א סי' מ"ג ובירושלמי דפרק קמא כל הברכות פותחין בהן בברוך ואם היתה ברכה סמוכה לחברתה כגון ק"ש ותפלה אין פותחין בהם בברוך התיב ר' ירמיה הרי גאולה שני' היא דאמר ר' יותנן הלל אם שמעה בבית הכנסת יצא אתיב ר' אליעזר בר' יוסי והא סופה א"ל שתיהן (לפנינו שתים הנה) אחת לבא אחת לשעבר ופי' מורי רבי יהודה בר יצחק של"י הרי גאולה כלומר אשר גאלנו וגאל את אבותינו שאומרים בלילי פסח אחר הללויה סמוכה לחברתה ואם כן ברכו על קריאת הלל תחילה ועל זה מתרץ שאם שמע בבית הכנסת יצא ואינו מברך עליו בביתו משמע הא לא אמרוהו בביהכ"נ יש לברך עליו לפניו בביתו ושוב חזר מורי רבי יהודה ופי' דירושלמי לא דבר כי אם במקום שאינו מפסיק בסעודה כגון אדם שעשה הסדר בבית אחר כו' וזה יסוד רבינו יצחק בר אברהם זצ"ל בלילי פסח צריך לברך כו' וכן משמע בירוש' בפרק קמא דברכות דקאמר כל הברכות פותחין בהן בברוך ואם היתה ברכה הסמוכה לחבירתה כגון ק"ש ותפלה אין פותחין בהן בברוך מתיב ר' ירמיה הרי גאולה פי' בליל פסח דמתחיל ברוך אשר גאלני אע"פ דסמוכה לחבירתה דקריאת הלל ומשני שנייא היא דאמר ר' יותנן אם שמע בביהכ"נ יצא מתיב ר' אליעזר ב"ר יוסי והרי סופה פי' שתי פעמים מברך על קריאת הלל לאחר סעודה שאינה פותחת בברוך וחותמה בברוך ולא סמוכה שהרי הפסיקה סעודה א"ל שתים הוי אחת להבא ואחת לשעבר פי' שתי פעמים מברך על קריאת הלל אחת לשעבר לפני הסעודה ואחת להבא לאחר הסעודה כו' עכ"ל. ובמרדכי פסחים פרק י' וכן משמע בירושלמי דפריך עלה דהך דהבא מתיב רב ירמיה הרי גאולה פי' אשר גאלנו שפותחת בברוך אע"פ שסמוכה היא לברכת הלל דפסוקי לא הוי הפסקה ומשני שניא היא דא"ר יותנן אם שמעה בבית הכנסת יצא ואז לא הוי סמוכה ולכך פותחת בברוך ברכת גאולה אף כשאומר הלל בביתו ופריך והרי סופה פירוש סוף הלל דהיינו יהללוך אמאי אינו פותחת בברוך שהרי אינה סמוכה לברכת הלל

שהרי

שהרי הפסיק בסעודה ומשני שתים הן אחת להבא ואחת לשעבר כו' מיהו קשה דסופה לא משמע דר"ל סוף הלל אלא משמע דקאי אברכת גאולה לכן נראה לפרש דודאי אין מברכין על הלל לאחר אכילה והכי פירושו והרי סופה דברכת גאולה שחותמת בברוך כו' עכ"ל.

פ"א ה"ה ברכה הסמוכה לחברתה. בשו"ת הרשב"א סי' שי"ח אם היתה ברכה הסמוכה לברכה.

פ"א ה"ה כגון ק"ש ותפלה. בחי' מהר"ם חלאוה על פסחים ד' קי"ח ליתא ד' מלות אלו.

פ"א ה"ה הרי גאולה. בחי' הרמב"ן פסחים פ"ה ע"ב הגירסא והתיב ר' ירמיה הרי גאולה של הלל.

פ"א ה"ה הלל אם שמעה כו' ברוקח סי' רפ"ג ליתא מלת הלל.

פ"א ה"ה והא סופה א"ל שתים הנה אחת כו' בשו"ת לראבי"ה סי' קס"ח הגי' משונה וז"ל והא סופה אמר לה שתים הכא אחת להבא ואחת לשעבר כו' הרי סופה אמר לה שתים פי' אמר תתמינן לה בסופה וכי צריך לומר שתי חתימות בברכת המצוות כו' עכ"ל וברוקח סי' רפ"ג הגי' אמר ליה שתים הוו אחת להבא ואחת לשעבר עכ"ל ובארחות חיים ה' ליל הפסח סי' כ' הגי' שתים הנה אחת לבא לפני הסעודה ואחת לבא לאחר הסעודה עכ"ל.

פ"א ה"ה התיבון הרי הבדלה כו' עי' בתוס' פסחים שם ופריך והרי נברך פי' ברוך הוא שאכלנו משלו כו' ומשני שנייא היא שאם היו שנים אוכלים אין אומר נברך (לפנינו שאם היו שנים יושבים ואוכלים) ופריך והרי הזן כו' קשיא. ועוד פריך והרי הטוב והמטיב פי' בברכת המזון דסמוכה לחבירתה ופותחת בברוך שנייא ביבנה תקנוה (לפנינו ליתא ביבנה תקנוה, ורק משנתנה כו' ועי' לקמן צד 33) ופריך והרי קידוש (לפנינו קדושה) פירוש דסמוכה לבורא פרי הגפן ופותחין בברוך שנייא היא שאם היה אוכל מבעוד יום עד שיקדש היום אינו מברך בורא פרי הגפן ופריך והרי סופה (לפנינו והא סופה) של קידוש שחותמת בברוך וסלקא דעתך דכולה הודאה היא והוי כברכת פירות ומצות א"ר יונה (לפנינו ר' מנא) טופס ברכה כך היא דאמר ר' יודן מטבע קצר פותח בברוך ואינו חותם בברוך מטבע ארוך פותח בברוך וחותם בברוך פי' וקידוש הוא מטבע ארוך ויש הפסק שאומר כי הוא יום תחלה למקראי קדש ולכך חותם בברוך עכ"ל. ובאו"ז ח"ב סי' כ"ב דאמרינן בירושלמי בפ"ק דברכות כל הברכות פותחין בהן בברוך ואם היתה הברכה סמוכה לחבירתה כגון קריאת שמע ותפלה אין פותחין בהן בברוך כו' התיבון הרי הבדלה שניא היא דמר רבי בא בר זבדא ר' היה מפורן והוזר וכוללן על הכוס כו' הרי קדושה שנייא היא שאם היה יושב ושותה מבע"י וקדש עליו היום שאינו אומר בפ"ה פי' הרי קידוש דסמוכה לבפ"ה ופותחין בברוך שניא היא שאם היה אוכל מבע"י ומשך סעודה עד שקדש היום אינו אומר בפ"ה הרי למדנו מן הירושלמי שאינו אומר בפ"ה מיהו נראה דפליג אתלמוד דידן כו' עכ"ל. ובמרדכי פסחים פרק י' מיהו קשה לפר"ת דאמר בירושלמי התיבון הרי הבדלה ומשני שנייה משום דר' היה מפורן וחוזר וכוללן על הכוס הא קידוש שנייא היא שאם היה יושב ושותה וקדש עליו היום שאינו אומר בפ"ה והא סופה א"ר (לפנינו א"ר יונה) טופס ברכות כך הוא כו' עכ"ל. ובשבלי הלקט ענין תפלה סי' ב' דהכי אמרינן בירושלמי אמר ר' יודן (לפנינו אמר ר' יונה) טופס ברכות כך הוא מטבע קצר פותח בברוך ואינו חותם בברוך מטבע ארוך פותח בברוך וחותם בברוך עכ"ל. ובעיטור ברכת התנים צד 128 כדגרסינן בירושלמי מאימתי כל הברכות כולן

פותח

פותח בברוך וחותם בברוך ואם היתה ברכה הסמוכה לחבירתה כגון ק"ש ותפלה אין פותח בה בברוך ואקשינן הרי הבדלה שניא הוא דמפורן והרי קידוש שניא שאם היה שותה כל היום כלו וקידש עליו היום אינו מברך על היין (לפנינו הגי' משונה) כו' ובהא אתשל לרבינו האי ואמר ברכה הסמוכה לחבירתה שאין פותחת בברוך הני מילי שחבירתה יש בה פתיחה ותחימה אבל יש בה פתיחה ולא חתימה חתימה ולא פתיחה פותח בברוך ורבינו אב"ן מיג"ש ז"ל השיב עליו מהא דרבני מערבא דמקשי והרי הבדלה וקידוש ש"מ דאי לאו ר' מפורן סמוכה לחברתה ואעפ"י שסמוכה לברכה שיש בה פתיחה בלא חתימה ומסתבר לן טעמא דרבינו האי והא דמקשה בגמ' דבני מערבא למאי דס"ד מעיקרא מקשי דל"ש בין מטבע ארוך למטבע קצר לכך פריך מהבדלה וקידוש אבל למסקנא מסקי התם טופס ברכות כך הוא מטבע קצר פותח בברוך כלומר אעפ"י שהן סמוכות זו לזו כו' והכי מסקנא דבני מערבא. אשר יצר שהיא ארוך לקצר לא סמיכי לחבירתה היא ואשר ברא נמי כו' (לפלא שבירושלמי שלפנינו לא נזכר כלל בהמסקנא מברכות אשר יצר ואשר ברא ולענ"ד שבעל העיטור גרס בהירושלמי תחת שנאמר לפנינו והא סופה, ובמלחמות להרמב"ן פסחים פרק י' ד' כ"ז ע"ב הגי' והא סופא. ובחי' מהר"ם חלאוה על פסחים שם הגי' והא סיפא. הנה בעל העיטור גרס והא חופה. שהמקשה הקשה מברכות חופה אשר יצר ואשר ברא וע"ז מתרץ ר' מנא ור' יודן מה שתרצו) עכ"ל ועי' בשו"ת מראבי"ה ד' ס' ע"א שהאריך בזה. ושם להלן בעטור וקשיא דהתם דאמרינן והרי הזן והרי גאולה לא ברור לן פירושא עכ"ל. ובתוס' רי"ח בברכות מ"ו ע"א התיבון הרי הבדלה שניא היא כו' הרי הזן את הכל קשיא הרי הטוב והמטיב שניא היא דאמר רב הונא משנתנו הרוגי ביתר לקבורה נקבע הטוב והמטיב הטוב שלא הסריחו והמטיב שנתנו לקבורה והא קידוש (קדושה לפנינו) שניא היא שאם היה יושב ושותה כו' עכ"ל. ועי' בר"ן פסחים פרק י' (ד' כ"ז) מה שכתב בפי' הירושלמי. ובתוס' הרא"ש בברכות מ"ו ע"ב ובפי' הרא"ש בברכות ובפרדס סי' נ"ט. ובחי' הרשב"א ברכות י"א ע"ב כדאיתא בירושלמי דגרסינן התם כל הברכות פותחין בהן בברוך ואם היתה ברכה סמוכה לחברתה (לפנינו כגון ק"ש ותפלה) אין פותחין בה (לפנינו בהן) בברוך מתיב רבי ירמיה הרי גאולה שנייה היא דמר ר' יוחנן הלל אם שמעה בבית הכנסת יצא היתיב רבי אלעזר (לפנינו אליעזר בי רבי יוסי) והא סופא (לפנינו סופה) אמר ליה שתים הן אתת לבא ואתת לשעבר התיבון הרי הבדלה שנייה היא דמרבי בא בר זבדי רבי היה מפורן כו' התיבון הרי נברך שנייא היא שאם כו' הרי הזן את הכל קשיא כו' והא סופא (לפנינו סופה) אמר ר' מונא (מנא) טופס ברכות כך הוא א"ר יוחנן (לפנינו א"ר יודן) ממטבע קצר כו' עכ"ל הרשב"א וע"ש שמפרש באורך הירושלמי. ועי' בסמ"ג עשין מ"א שהביא ג"כ הירושלמי. ובאבודרהם (סדר ברהמ"ז ד' ק"א) ועוד מקשי והרי הזן את הכל קשיא פי' והרי הזן את הכל שלפעמים אינו אומר כגון שהיו שלשה אוכלין והפסיק האחד לשנים עד נודה לך ואחר כך גמר סעודתו כו' א"כ היה לה להתחיל בברוך ונשארו בקושיא וכתב בהידושי רב"ש יש לתמוה אמאי לא שנו ליה דהא מלתא לא שכיח ומשום הא לא קבעו לה פתיחה כו'.

פ"א ה"ה דמר ר' בא בר זבדא בכלבו ה' פסח דמר זבדא אמר.

פ"א ה"ה רבי מפורן כו' עי' רש"י כתובות ח' ע"א מידי דהוה אברכת בשמים וברכת על האור במוצאי שבת דאמרינן בירושלמי רבי מפורן וחוזר וסודרן (לפנינו וכוללן) על הכוס ורבי חייא (לפנינו רבא) מכנסן הואיל ויש שם כוס כו' עכ"ל

עכ"ל. ובד' קושטנטינא בירושלמי כאן הגי' דמר ר' זבדא רבי היה מפזרן כו'.

פ"א ה"ה הרי נברך. בשו"ת להראבי"ה סי' קס"ח הרי נברך שאכלנו משלו.

פ"א ה"ה הרי נברך שנייא היא שאם היו שנים יושבים כו' הרי הזן את הכל קשיא בתשובות המיוחסות להרשב"א סי' ר"א נמצא גי' אחרת ח"ל וכן אמרינן בירושלמי במס' ברכות דגרס התם ברכה כו' עוד הקשה והא איכא הזן ופריק שניא היא שאם היו שנים אין אומר נברך שאכלנו משלו עכ"ל וכן הוא בשו"ת הרשב"א סי' שי"ז וכן אמרו בירושל' בברכת הזן שפותחת לעולם בברוך ואע"פ שסמוכה לברכת ברוך שאכלנו משלו שנייה היא שאם היו שנים אינו אומר נברך שאכלנו עכ"ל.

פ"א ה"ה שאם היו שנים יושבים ואוכלים שאינן אומרים נברך. בשבלי הלקט סי' רי"ח ומתרץ שנייא היא שאם היו שנים אין זימן ואינה סמוכה עכ"ל.

פ"א ה"ה משנתנו הרוגי ביתר. בד' קושטנטינא הגי' משנתנו הרוגי ב"ד לקבורה כו' וזה תמוה. וברוקח סי' רפ"ג הגירסא שנייה היא ביבנה תקניה עכ"ל.

פ"א ה"ה הא קדושה שנייא היא שאם היה יושב ושותה מבעוד יום כו' עי' במגיד משנה פכ"ט מה' שבת הי"ב וגדולה מזו אמרו בירושלמי בפרק קמא דברכות שאם כבר בירך על היין בתוך הסעודה כשהוא מקדש עכשיו על הכוס אינו מברך ברכת היין שהרי כבר נפטר ממנה עכ"ל ועי' בלחם משנה פ"ד דברכות ה"ה מ"ש בזה. ועי' בטור או"ח סי' רע"א ומיהו בירושלמי יש שאם היו שותים יין תחילה שא"צ לברך על היין אלא אומר קידוש לבד כיון שהיו יושבין ושותין תחלה וכ"פ הרי"ץ גיאות כו' וע"ש בב"י. וברוקח סי' רכ"ג הגירסא הרי קידוש פירוש דסמוכה לבורא פרי הגפן ופותחין בברוך שנייה היא שאם בעי כולי אובל מבעוד יום נמשך סעודה עד שקדש היום אינו אומר בורא פרי הגפן עכ"ל; ובשו"ת הרשב"א סי' שי"ז וכמו שאמרו בירושלמי בברכת קדוש שפותחת בברוך ושאלו שם והלא סמוכה לברכת היין ופריקו שניה היא שאם היה יושב ושותה מבעוד יום שאינו אומר בורא פרי הגפן עכ"ל ולפנינו הגי' משונה.

פ"א ה"ה א"ר מנא טופס ברכות. בפרדס לרש"י סי' נ"ט א"ר מנין טפוס של ברכות כך הוא.

פ"א ה"ה התיב רבי יצחק ברבי אלעזר קומי רבי יוסי מכיון דתימר כו' עי' בפרדס לרש"י סי' נ"ט הגירסא מכיון דאיתמר אתר חותמיהן ואמר ברכה פסוק (לפנינו מכיון דתימר אתר היתומיהון אין אומרים ברכה פסוק) ועי' בירוש' תענית פ"ג ה"ה. ובשו"ת מהרמ"ע מפאני סי' ק"ב גרסינן בירוש' א"ר יוסי כל הברכות אתר חותמיהן אין אומר ברכה פסוק ופירשו רבנן דתרתי קאמר הא דגרסינן בבבלי נמי דהכל הולך אחר החתום ברכות ועוד אין חותמין מתוך פסוק כו' עכ"ל. ובפי' רבינו חננאל בתענית י"ח ע"ב מביא הירושלמי בלא זכרון שם הירושלמי וז"ל כל הברכות כלן (לפנינו ליתא כלן) אתר חותמיהן (לפנינו היתומיהון) ואינו (אינו) אומר בברכת (ברכה) פסוק כלומר אינו מזכיר פסוק לבדו וחותם ברכה ואלין דאמרי צהלי ורני יושבת ציון וחותם בברכה (לפנינו ליתא ב' מלות אחרונות) אין בו משום ברכת (ברכה) פסוק עכ"ל. ואח"כ ראיתי בשבלי הלקט השלם סי' קכ"ט שמביא דברי רבינו חננאל הנ"ל ומפרש שם הירושלמי ע"ש. ובמנהיג צד 110 כל הברכות אתר תתימתן ואין אומרים ברכה על הפסוקים ירוש' עכ"ל. ובשו"ת ראבי"ה ד' נ' ע"ב דגרסינן בירושלמי סוף פרק א' דברכות כל הברכות כולם אחר חיתומיהן אין אומר ברכה פסוק בא"י למדני חוקיך (לפנינו ליתא ה' מלות אחרונות)

א"ר יוסי חכימי כו' עכ"ל ובהי' ראבי"ה ד' ד' ע"א גרסי' בירושלמי ופרקין כל הברכות אחר היהומיהם אין אומרים ברכה פסוק כגון. בא"י למדני חקיך עכ"ל. ובאבודרהם (סדר שחרית ד' ט"ו) ואין לחתום ברוך אתה ה' למדני חקיך משום דבירושלמי סותר התיבה זו מפני שאין עושין פסוק ברכה עכ"ל וכהמפרש ס' הראבי"ה נעלם דברי האבודרהם ע"ש וע' בטור או"ח סי' מ"ו ואין לחתום בא"י למדני חקיך שאינה לשון ברכה והודאה לשעבר אלא לשון בקשה ודוד דרך בקשה אמרו ה' שאתה ברוך למדני חקיך עכ"ל וזה מדברי הארחות חיים ה' מאה ברכות סי' י"ב. ומרש"י ותוס' ברכות י"א ע"ב.

פ"א ה"ה היה עומד בשחרית כו' בפרדס שם שאם היה בשחרית ושכח והזכיר של ערבית וחזר וחתם בשל שחרית יצא א"ר אהא כל הברכות אחר חותמיהן (לפנינו כל הברכות כעין חותמיהן) ולתועלת הלומדים הנני מעתיק נוסחת הירושלמי כאן בדפוס קושטנטינא כל הברכות אחר התומיהן ואין אומרים בהן ברכה פסוק התיב ריר"א קומי ר' יסא מכיון דו אמר אחר התומיהן ויאמר ברכה פ' אמרין הכין הוא הדין מליא דהוא סבור מהו אחר התומיהן שאם היה עומד בשחרית והזכיר של ערבית וחזר ותהם בשל שחרית יצא א"ר ארא כל הברכות מעין חתומיהם כו'. ובמלחמות להרמב"ן פ"ב (ד' י"ג ע"ב) וכן שנויה בירושלמי היה עומד בשחרית והזכיר של ערבית וחזר והתם בשל שחרית יצא עכ"ל.

פ"א ה"ו במשנה להביא את ימות המשיח. בד' קושטנטינא ומגנצא להביא לימות המשיח.

פ"א ה"ו אע"פ שנכנס לגדולה האריך ימים כו' עי' בתוס' רי"ה בברכות כ"ח ע"א ובירושלמי קאמר אעפ"י שנכנס לגדולה האריך ימים משמע שהיה רוצה לומר דבן שבעים ממש קאמר או שמא מילתא באפי נפשה היא ולא קאי אמילתיה דראב"ע אלא הכי גמיר להו שהאריך ימים עכ"ל. ובהי' ראבי"ה ברכות ד' ד' ע"ב הגי' משונה קצת וז"ל ירושלמי אע"פ שהגדולה מקצרת ימים וראב"ע נכנס לגדולה אעפ"כ האריך ימים עכ"ל ובד' קושטנטינא כאן ליתא כל המאמר אע"פ שנכנס כו'. ובמלאכת שלמה ספ"א מביא הירושלמי בגי' משונה.

פ"א ה"ו ורבנן דהתם אמרין מתחיל ואינו גומר צ"ל ורבנן דהכא בני א"י. וכן הוא מפורש בדפוס מגנצא ובד' אמשטרדם ת"ע עם פי' ר"א פולדא. וכמו שאמרו בבבלי (ברכות י"ד ע"ב) אמרי במערבא ערבית דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלהיכם אמת ופירש"י ק"ש של ערבית אין קורין בה פרשת ציצית כולה לפי שאין מצות ציצית בלילה אבל מתחילין אותה ומפסיקים בה ומדלגים ואומרים אני ה' אלהיכם אמת עכ"ל. אח"ז ראיתי בד' קושטנטינא שגם כן הגירסא ורבנן דהכא. וכן הוא במלאכת שלמה לר' שלמה העדני במשניות ברכות ספ"א.

פ"א ה"ו ר' בא רב יהודה בשם רב. בד' קושטנטינא ר' בא בשם רב יהודה בשם רב וכן הוא במלאכת שלמה שם.

פ"א ה"ו מתניתא פליגא על דבנן דתמן. צ"ל דהכא וכן גרס הגר"א בשנות אליהו כאן. ובמלאכת שלמה שם כגירסת הדפוס. וראיתי להעיר שלפני הר"ר שלמה העדני הנ"ל שכתב ספרו בירושלים בשנת שע"ט היה הירושלמי דפוס וויניציא כמו שנראה בכמה מקומות כספרו לדוגמא ראה בפי' לברכות ספ"א שהביא ברכות ירושלמי וציין עלה ז' וזהו כן בד' וויניציא. וגם היה לפניו פי' הירושלמי של ר"ש סיריליו ז"ל ומביאו תמיד לזרעים. בכל זאת נוסחאות הר"ש העדני

בהירושלמי

בהירושלמי משונות בהרבה מקומות מד' וויניציא ומנוסחאות הר"ש סירילייו וזה מראה שהיה לפניו מהירושלמי גם כן כתבי יד שונות .

פ"א ה"ו א"ר חנינא מכתברא דר' יוסי דר' זעירא מחמיר. בד' קושטנטינא מכתברא דר' יסא כר' זעירא מחמירין ויינין מחמירין והוא עבד נהיג דכוותהון. פי' שר' יסא סובר כר' זעירא שהיו מחמירין .

פ"א ה"ז הקורא את שמע בבוקר כו' בתוספתא ברכות פ"ב הגי' הקורא את שמע צריך שיזכיר יציאת מצרים באמת ויציב רבי אומר צריך כו' .

פ"א ה"ו ר' אומר צריך להזכיר בה מלכות אחרים אומרים צריך להזכיר בה קי"ס כו' בהג"מ סדר תפלות כל השנה אות ה' כתוב בגי' אחרת וז"ל גרסינן בירושלמי צריך להזכיר יציאת מצרים באמת ויציב רבי אומר צריך להזכיר בה קריעת ים סוף ומכת בכורות ריב"ל אומר צריך להזכיר את כולן עכ"ל .

פ"א ה"ו צריך להזכיר באמת ויציב כו' עי' בטור או"ח סי' ס"ו ואיתא בירושלמי צריך להזכיר באמת ויציב יציאת מצרים ומלכות וקריעת ים סוף ומכות בכורות וצור ישראל וגואלו כו' ובראבי"ה ברכות ד' ט"ז ע"א אבל בפ"ק בירושל' איתא הכי צור ישראל וגואלו עכ"ל ובפי' תלמידי רבינו יונה (ברכות ד' א' ע"א ד"ה ואיפסקא) ואע"פ דאמרינן בירושלמי וצריך להזכיר יציאת מצרים בזמנה כו' ולפנינו אינו מבואר יפה . ובלקוטים בס' בית נכות ההלכות צד 56 מובא גם כן הירושלמי ועי"ש .

פ"א ה"ו לא הזכיר תורה בארץ כו' עי' בב"י (טור או"ח סי' קפ"ז) וכ"כ בהדיא בירושלמי ספ"ק דברכות אם לא הזכיר תורה בארץ מחזירין אותו אם לא הזכיר ברית בארץ או שלא הזכיר בבונה ירושלים מלכות בית דוד מחזירין אותו עכ"ל .

פ"א ה"ו ר' בא בר אחא בשם רבי . בבאורי הגר"א לאו"ח סי' קפ"ז בשם רב . ועי' בבבלי ברכות מ"ט ע"א שנאמר זה בשם ר' אבא ועי"ש בהגרי"ב .

פ"א ה"ו אם אמר מנחם ירושלים יצא . אולי משום שאמרו לקמן בירושל' פ"ב ה"ד ששמו של משיח מנחם שמו .

פ"א ה"ו בר קפרא אמר כל הקורא כו' בילקוט בראשית ר' פ"א מובא הירושלמי יע"ש וכן מובא הירושלמי בב"ר פ' מ"ו ופ' ע"ח בשינויים גדולים ועי' מתנות כהונה שם ובמפרשים שהביאו הירושלמי דילן .

פ"א ה"ו ולמה נשתנה שמו של אברהם ושמו של יצחק כו' עי' בפי' רב נסים גאון בברכות י"ג ובשבלי הלקט ענין תפלה סי' ו' ובתוס' ברכות לרי"ח ד' י"ג שהביאו הירושלמי בשינויים קטנים .

פ"א ה"ו ודכוותה הקורא לישראל יעקב עובר בעשה כו' בילקוט שם הגי' ודכוותה הקורא לישראל יעקב עובר בעשה תני לא שיעקר שם יעקב אלא כי אם ישראל יהיה שמך ישראל עיקר ויעקב טפל ר' זכריה בשם ר' אחא אמר מכל מקום יעקב שמו אלא כי אם ישראל יהיה שמך יעקב עיקר וישראל מוסיף עליו עכ"ל ולפנינו רק הקיצור מזה . ואגב אעיר על מ"ש המנהיג (ד' ל"ו ד"ב) ירושל' דברכות כל ימיו של אותו צדיק יעקב אבינו לא היה מצטער אלא על פנימי וחיצון פי' פנימי המאכל שיורד פנימי לגוף וחיצון המלבוש שהוא חוץ לגוף שנאמר ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש עכ"ל ולפנינו ליתא זה בירושלמי .

פ"א ה"ז ארבעה נקראו עד שלא נולדו כו' בבראשית רבה פ' מ"ה מובא זה בשינויים יעו"ש .

פ"ב

פ"ב ה"א במשנה ואם לאו לא יצא. כן הוא בכל הדפוסים. אבל בד' קושטנטינא ליתא ארבע מלות אלה.

פ"ב ה"א א"ר בא כו' בד' קושטנטינא הגי' גמרא היה קורא בתורה וכו' א"ר בוא כו'.

פ"ב ה"א א"ר בא זאת אומרת שאין הברכות מעכבות לעיל בפרק א' ה"ה נאמר זה בשם רבי אמי בשם ר"ל זאת אומרת שאין הברכות מעכבות. ועי' בהלכות גדולות (הוצאת מקיצי נרדמים צד 21) ואיכא בתלמוד דמערבא אמר לי אבא הדר (הדא) אמרה הברכות מעכבות עכ"ל ויע"ש בהערה. ובהלכות גדולות (דפוס זאלקאווא תקע"א) סוף פרק א' דברכות ואית בתלמוד דמערבא אמר ר' אבא הדא אמרה שאין הברכות מעכבות עכ"ל וכן הנכון. ובתוס' ברכות י"ג ע"א ד"ה היה בירושלמי אמרינן ברכות אינן מעכבות דאע"פ שלא אמר שתים לפניה ושתים לאחריה יצא כו' עכ"ל. ובתוספת ר' יודה החסיד ד' י"ג (ווארשא תרנ"ג) ואמר נמי בירושלמי א"ר אבא זאת אומרת ברכות אינן מעכבות ע"כ. ובתוספת הרא"ש שם ואמרינן נמי בירושלמי אמר ר' בא זאת אומרת ברכות אין מעכבות עכ"ל. ובשיטה מקובצת ברכות שם ואע"ג דבירושלמי דייק מהכא דברכות אין מעכבות אפשר דטעמא משום דהני ברכות הם קבועות ומיוחדות לק"ש כו' עכ"ל. ובאור זרוע ה' ק"ש סי' ל"א בשם פיר"ח ובפירש אמרו בתלמוד ארץ ישראל אמר ר' אבין (לפנינו ר' בא) זאת אומרת ברכות לא מעכבות עכ"ל. ובשו"ת הרשב"א סי' שי"ט וגרסי' עלה הדא אמרה שאין ברכות מעכבות עכ"ל. ובבבלי ברכות י"א ע"ב הגירסא זאת אומרת ברכות אין מעכבות זו את זו. ופירש"י בירך את האחת ולא בירך את השניה נפקא מהכא ידי חובתו בההוא שבירך ואין חברתה מעכבת עכ"ל ולפי הנאמר לפנינו בירושלמי שברכות אין מעכבות הכוונה שבאם לא אמר הברכות כלל גם כן יצא, אכן בשלטי הגבורים פ"ב דברכות (ד' ט') כתב וז"ל כתב הרא"ש ואע"פ שלא קרא בברכותיה יצא וכן פר"ח ואמרינן נמי בירושלמי א"ר אבא זאת אומרת ברכות אינן מעכבות זו את זו כו' עכ"ל ובר"אש פ"ב דברכות סי' א' מביא הירושלמי ולא גרס המלות זו את זו כמ"ש גם בתוספתיו לעיל. ובפסקי ר' ישעיה מטראני ירושלמי אמר רבא (לפנינו ר' בא) זאת אומרת שאין הברכות מעכבות פי' אם קרא ק"ש בלא ברכותיה יצא שהרי כשהיה קורא בתורה לא היה אומר הברכות עכ"ל. ובאבודרהם סדר שחרית של חול ד' כ"ד ואמרינן נמי בירושלמי אמר רבי אבא זאת אומרת ברכות אינם מעכבות עכ"ל ובאגודה סי' ל"ב בירושלמי הדא אמרה ברכות אינן מעכבות עכ"ל. ובבית יוסף (טור או"ח סי' ס') ברפ"ב דברכות תנן היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא וכתב הרא"ש ע"ז ואע"פ שלא קראה בברכותיה יצא וכן פי' ר"ח ואמרינן נמי בירושלמי א"ר אבא זאת אומרת ברכות אינם מעכבות זו את זו ורב האי גאון כתב דאין סדרן מעכב אבל צריך לקרות את שתיהן כו' עכ"ל תראה מזה מפורש שברא"ש הגי' ברכות אינם מעכבות זו את זו כגירסת בעל שלטי הגבורים שהבאתי לעיל ונראה שיד מגיהים באמצע להגיה בדברי הרא"ש מבין שלא מצאו בהירושלמי שלפנינו המלות זו את זו. שוב ראיתי בפי' הרא"ש הנ"ל בגמרא משנת ר"פ (ראיתיה באיצר הספרים להח' הגדול הפראפעססאר מר דניאל חואלזאן הי"ו) ושם הגי' ברא"ש ברכות אינן מעכבות זו את זו. ועי' בספר המנהיג ד' נ"ז ברכות ותקיעות דכל השנה אין מעכבות זו את זו אית דמפרשי שאם הקדים אהבת עולם ליוצר אור כדאיתא בפרק היה קורא ובפרק אמר להם הממונה ובירושלמי דפרק היה קורא עכ"ל תראה שגם לפני המנהיג

היה

היה הגירכא בירושלמי כאן ברכות אין מעכבות זו את זו. ובמנהיג צד 12 ובירושלמי דפרק היה קורא בתורה אם לא בירך לפני ק"ש לא הפסיד בברכות שאחריה דברכות אין מעכבות זו את זו וכן היא בתלמוד בבלי עכ"ל הרי מפורש שכן היה לפני המנהיג בירושלמי. ובשו"ת הרשב"א סי' מ"ח וגרסינן עלה בירושלמי זאת אומרת ברכות אין מעכבות זו את זו כו' עכ"ל ושם סי' ס"ט אלמא ברכות אינן מעכבות והכין דייק מינה בירושלמי עכ"ל ועי' לעיל.

פ"ב ה"א אע"פ שלא כיון לבו בפרק שני יצא. בתשובות הרשב"א סי' שמ"ד אע"פ שלא כיון את לבו לפרק אחרון יצא.

פ"ב ה"א מה בין פרק ראשון כו' עי' בפרדס לרש"י סי' נ"ט מה בין פרק הראשון לפרק שני (דהיינו שמע לוהיה אם שמע) אמר רבי (לפנינו א"ר עולא) הראשון ליחיד השני לצבור הראשון לתלמוד השני למעשה עכ"ל עם המוסגר. ובד' קושטנטינא הגי' א"ר הונא הראשון ליחיד כו'.

פ"ב ה"א א"ר חנינא כל מה שכתוב כו' בד' קושטנטינא ליתא א"ר חנינא.

פ"ב ה"א צריך לקבל עליו עול מלכות שמים מעומד כו' עי' בהלכות גדולות (הוצאת מקיצי נרדמים צד 19) היה מהלך בדרך והגיע זמן ק"ש יעמוד ויקרא עד על לבבך ואחר כך ילך בדרך כו' ומקורו מירושל' כאן יעו"ש בהערה. ובאור זרוע ה"א ה' ק"ש סי' ל"ג ופיר"ח דפרשו בתלמוד ארץ ישראל צריך לקבל מלכות שמים מעומד מיהו אם היה יושב עומד לא אלא אם היה מהלך עומד כלומר אם היה מהלך והגיע זמן ק"ש לא יקרא כשהוא מהלך אלא יעמוד ויכוין את לבו כהוגן כו' עכ"ל. ועי' בתוס' ברכות י"ג ע"ב ד"ה על בירושלמי מפרש לאו דאי היה יושב עומד אלא דאם היה מהלך עומד כו' עכ"ל ועי' בס' האשכול חלק א' צד 12 שהביא הירושלמי. ובפסקי ר' ישעיה מטראני (ד' מ"ג) ירושל' רב יהודה בשם שמואל צריך לקבל עליו עול מלכות שמים מעומד מה אם היה יושב עומד ואם היה (לפנינו לא ואם היה) מהלך עומד כו' עכ"ל. ובפי' הרא"ש ברכות פ"ב סי' ג' ירושלמי לא אם היה יושב עומד אלא אם מהלך בדרך (לפנינו ליתא בדרך) עומד. ובתוס' רי"ה ברכות י"ג ע"ב פירש ר"ח ובירושלמי ר' אידי רב הונא רב יוסף (לפנינו ר' חונה ר' אורי) ורב יהודה בשם שמואל צריך לקבל עליו עול מלכות שמים מעומד כו' עכ"ל. ובמנהיג (צד 13) ובירושלמי משם ר' שמואל (לפנינו ר"י אמר שמואל) צריך לקבל עליו עול מלכות שמים מעומד כו'. ובשבלי לקט סי' ט"ו ירושלמי רב הונא רב אידי בר יוסף בשם שמואל צריך לקבל עליו מלכות שמים מעומד מה אם היה יושב כו' עכ"ל. ובערוך ערך עד ה' בירושלמי פי' צריך לקבל מלכות שמים בעומד כיצד היה מהלך בדרך והגיע זמן ק"ש לא יקרא כשהוא מהלך בדרך אלא יעמוד ויכון לבו כהוגן ויקבל עליו עול מלכות שמים ואח"כ יחזור לדרך אבל האומר שאם היה יושב יעמוד טעות הוא בידו עכ"ל. ובד' קושטנטינא כאן הגי' ר' הונא אמר צריך לקבל עליו עול כו' ובמדרש רבה דברים פ' ב' הגי' אמר רב יהודה אמר רב ולפנינו הגי' רב יהודה בשם שמואל. וברוקח סי' ש"ב ירושלמי אם מהלך עומד בקבלת עול שמים עכ"ל.

פ"ב ה"א רב נחמן בר יעקב אמר ובלבד בד' עי' טור או"ח סי' ס"א ירושל' אמר רב נחמן בר יצחק ובלבד שידגיש בדלי"ת שלא תהא כרי"ש ולא יחטוף בחי"ת שלא ימהר בה לקרותה כו' ולא יאריך באל"ף שלא יהא נראה כאי חד כו' ועי' בבית יוסף שם ירושלמי בפ"ב אמר רב נחמן בר יצחק ובלבד שידגיש בדלית וכו' ונראה שעל פי זה הירושלמי נוהגים העולם להדגיש הדלי"ת יותר

מראי

מדאי כו׳ ולא יאריך באל״ף וכו׳ כן כתב הרא״ש בר״פ היה קורא והוא בירושל׳ עכ״ל הב״י. וכן הוא בשם הירושלמי בכסף משנה ה׳ ק״ש פ״ב ה״ט. ולפנינו בפי׳ הרא״ש ברכות פ״ב סי׳ ג׳ כתוב וכן לא יאריך באל״ף דהוה משמע אי חד כלומר אין חד עכ״ל ולא נזכר שהוא מן הירושלמי. ועי׳ במרדכי ברכות ריש פרק ב׳ ובירושלמי ר״נ בר יצחק אמר ובלבד שידגיש בדלי״ת עכ״ל ולפנינו בירושלמי הגי׳ רב נחמן בר יעקב אמר ובלבד בד׳. ובמנהיג צד 13 ירושלמי ולא יאריך באל״ף שלא יראה כאומר אי חד חס ושלום עכ״ל ולפנינו ליתא. ובראבי״ה ברכות (ד׳ ד׳ ע״ב) בירושלמי תנא צריך להאריך באחד ר״נ בר יצחק אמר ובלבד שידגיש בדלי״ת עכ״ל שוב ראיתי בשתי ידות (ק״ו:) שהביא הראבי״ה ומוסיף אח״כ בדקתי במרדכי ומצאתי ירושלמי ר״נ ב״י אמר ובלבד שלא ידגיש בדלת כו׳ ע״ש.

פ״ב ה״א רב שאול לר׳ חייא רבא. בד׳ קושט׳ א״ל רב שאול לרב חייא רבא.

פ״ב ה״א ולינא חמי לרבי. בד׳ קושטנטינא וליבא המי לרבי.

פ״ב ה״א כד תחמינה יהיב ידה על אפוהי כו׳ עי׳ בערוך ערך בר פתתי ומפרשינן בירושלמי כד תחמיניה לר׳ יהיב ידוי׳ על אפוי ההיא שעתא מקבל עליה מלכות שמים עכ״ל. ובאור זרוע ה״א סי׳ ל״ה דפריש בירושלמי כד תתמיני׳ לרבי יהב ידוי על אפוי ההיא שעתא מקבל מלכות שמים א״ל ואין צריך להזכיר יצ״מ כו׳ עכ״ל.

פ״ב ה״א לית אפשר דלא יטי מילה. בד׳ קושטנטינא לית אפשר דלא יטיף מלה.

פ״ב ה״א א״ל אדא יתנה עד ושננתם. בד׳ קושטנטינא א״ל אדאי דתנא עד ושננתם. ובד׳ אמשטרדם ת״ע א״ל אבא תני עד ושננתם.

פ״ב ה״א-ר׳ מני אמר משום ר׳ יודה כו׳ עי׳ בחי׳ הרשב״א ברכות י״ג ע״א וכן נחלקו בה בירושלמי כו׳ דגרסינן התם רבי מונא (לפנינו ר׳ מני) אמר בשם (לפנינו משום) רבי יהודה (לפנינו יודה) שאמר בשם (משום) ר׳ יוסי הגלילי הפסיק בה כדי לקרות את כולה לא יצא ידי חובתו רבי בא בשם (לפנינו ליתא בשם) רבי ירמיה (לפנינו בשם רב) הלכה כרבי מונא (מני) שאמר משום ר׳ יהודה שאמר משום ר׳ יוסי הגלילי רבי יוחנן בשם ר״ש בן יהוצדק אף בהלל ובקריאת המגילה כך (כן) אבא ורב הונא (לפנינו בר רב הונא) בר רב חסדא (לפנינו ורב הסדא) הוו יתבין אמרין אף בתקיעות כן סלקן לבית רב ושמעון רב הונא (לפנינו חונא) בשם רב (לפנינו בשם רב הונא) אפילו שמען כל היום (לפנינו ליתא המלות כל היום, ובדפוס מגנצא בט׳ שעות ביום) עד תשע שעות יצא אמר רבי זעירא עד דאנא תמן אצרכת (לפנינו צריכה) לי וכד סלקית להבא שמעית רבי יוסה (יכא) בשם ר׳ יוחנן אפילו שמען כל היום יצא והוא ששמען על הסדר וכו׳ ר׳ בון (לפנינו אבון) בר חייא בעי כגון (ליתא לפנינו כגון) ק״ש וברכותיה היא ולא ברכותיה ברכותיה ולא היא הפסיק שלשה והזר שלשה (לפנינו וחזר והפסיק שלישה) בקורא משערין ובכל (לפנינו או בכל) אדם משערין אמר ר׳ מתניא לא מסתבר (לפנינו מסתברא) בקורא רבי אלעזר סליק מבקרא לר״ש בר אבא א״ל כגון (לפנינו בגין) דאנא חשיש ואנא קרי שמע ומתנמנם נפק אנא ידי חובתי א״ל אין רבי ירמיה בעי קומי ר׳ זעירא כגון (לפנינו בגין) דרבי אלעזר (לפנינו אליעזר) ידע דר״ש בר אבא מדקדק במצותיה (במצוותא) בגין הורי ליה או כגון (בגין) דהוא חשיש כו׳ ע״כ גירסה ירושלמית עכ״ל הרשב״א. והנה לגירסתו שהאבעיא בקורא משערין או בכל אדם משערין אמר ר׳ מתניא מסתברא בקורא,

ועי״ז

רע"ז סמך השו"ע או"ח סי' ס"ה בהגהת רמ"א אולם גירסת הרשב"א אמר ר' מתניא לא מסתבר בקורא. ועי' ברמב"ם ה' שופר פ"ג ה"ה שמע תקיעה אחת בשעה אחת ושניה בשעה שניה אפילו שהא כל היום כלו הרי אלו מצטרפי ויצא ידי חובתו והיא שישמע כל בבא מהן על סדרה כו' וזה נוטה לנוסחת הרשב"א בהירושלמי כאן אפילו שמען כל היום עד תשע שעות יצא כו' והוא ששמעו על הסדר. ועי' בהגהת מיימוני שם כרבי יוחנן ודלא כרבי אבוהו דאמר אם שהה כדי לגמור כולה חוזר ע"ש וכן גה"ה וכן מסקינן בירושלמי דברכות ע"כ עכ"ל. והידוש על מ"ש הב"י (טור אורח חיים סי' ק"ד) וכתב הרשב"א בר"פ היה קורא דהאה דאמרינן שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש איתמר בירושלמי בקורא משערין אי בכל אדם משערין ואסיק דבקורא משערין עכ"ל כו' עכ"ל הב"י וזה סותר למ"ש בחי' הרשב"א הנ"ל. ובפי' רבינו חננאל מגילה י"ח ע"ב ובתלמוד ארץ ישראל אמרו משמיה דרב הלכתא כר' מונא שאמר משום ר' יהודה שאמר משום ר' יוסי הגלילי עכ"ל.

פ"ב ה"א אף בהלל וקריאת המגילה כן. עי' ברוקח סי' רפ"ג בפ"ב דברכות ירושלמי אומר קרית שמע והלל ותפלה יחד אף בתקיעה כן ר' יסא בשם ר' יוחנן אומר אפילו שמען כל היום כולו יצא עכ"ל.

פ"ב ה"א אף בתקיעות כן. בדפוס אמשטרדם ת"ע אף בתקיעות שופר כן.

פ"ב ה"א אפילו שמען עד תשע שעות סלת עד ליתא בד' אמשטרדם הנ"ל.

פ"ב ה"א והוא ששמעה על הסדר עי' בב"י (טור או"ח סי' תק"צ) והרא"ש גבי תקיעות כו' והביא ראיה ראבי"ה מהירושלמי פ"ב דברכות דמייתי התם הך דרבי יוחנן בט' שעות ומסיים א"ר והוא ששמע על הסדר פירוש ששהה ושתק ולא שינה הסדר ע"כ. ובראש פ"ד דרה"ש סי' י' והביא ראבי"ה ראיה מירושלמי דמייתי התם הך דרבי יוחנן דתשע שעות ומסיים אמר רבי והוא ששמע על הסדר כו' עכ"ל. ובה' רה"ש לרי"ץ אבן גיאות ד' ל"א בירושלמי תקיעות אפילו שמען כל היום יצא והוא ששמען על הסדר כו' עכ"ל.

פ"ב ה"א ר' יוסי בעי הוה זה צריך פשוטה הראשונה וזה צריך פשוטה האחרונה תקיעה אחת מוציאה ידי שתיהן פי' שר' יוסי בעי אם אחד לא שמע כלום והאחר שמע כולן חוץ מפשוטה האחרונה ושמעו תקיעה אחת מהו שמוציאן ידי שתיהן ולא איפשטא. אבל גירסת הר"ן פ"ד דרה"ש ד' פ"ט שאין זה בעיא וזה לשונו וגרסינן בירושלמי בפרק הקורא את המגלה למפרע רבי יוסי בשם רבי יוחנן אפילו שמען כל היום יצא והוא ששומען על הסדר היה זה צריך פשוטה ראשונה וזה צריך פשוטה אחרונה תקיעה אחת מוציאת את שניהם עכ"ל. ובבית יוסף (או"ח סי' תקפ"ח) גרסינן בירושלמי פרק הקורא את המגלה למפרע רבי יוסי בשם רבי יוחנן אפילו שמען כל היום יצא והוא ששמען על הסדר היה זה צריך פשוטה ראשונה וזה צריך פשוטה אחרונה תקיעה אחת מוציאה את שניהם ע"כ וכתבו הר"ן בפרק בתרא דר"ה עכ"ל הב"י. וכן הוא בחי' הר"ן רה"ש ל"ד ע"ב (ירושלים תרל"ג). ועי' בס' המנהיג ד' נ"ד ובירושלמי תקיעות אפילו שומען כל היום יצא והוא ששמע על הסדר עכ"ל. ובד' קושטנטינא כאן הגי' רבי יוסי בעי היה זה צריך פשוטה לפניה וזה צריך פשוטה לאחריה תקיעה אחת מוציא מידי שתיהן.

פ"ב ה"א הפסיק שלישה והזר והפסיק שלישה. במשנה למלך פ"ב מה'

ק"ש

ק"ע הי"ב אם הפסיק שליש וחזר והפסיק שליש אם מצטרפין השהיות ושני בעיות אלו לא נפשטו שם עכ"ל.

פ"ב ה"א מסתברא בקורא. בד' אמשטרדם הג"ל מסתברא בקורא משערינן.

פ"ב ה"א בגין דר"א ידע דר"ש בר אבא. בד' קושטנטינא בגין דר' אלעזר ידע דר"ש בן אלעזר. ובמגלה (פראגמענט) שהו"ל הרב רש"ז שעכטער (קאמברידז תרנ"ה) הגי' בגין דר' לעזר ידע דר' שמעון בר אבא.

פ"ב ה"א סגין הורי ליה או בגין ההוא חשיש הורי ליה. בפראגמענט הג"ל הגי' כגון הורי ליה.

פ"ב ה"א ר' אלעזר אמר יצא. בפראגמענט הג"ל ר' לעזר א' יצא.

פ"ב ה"א הדא אמרה שאדם צריך לשאול במי שהוא גדול ממנו בתורה כו' בחי' ראבי"ה ברכות (ד' ב' ע"ב) ובירושלמי אמרינן הדא אמרי שצריך אדם לשאול בשלומו מי שגדול ממנו בתורה כו' ובהגהות שם ובירושלמי אמרינן הדא אמרו כו' ובירושלמי דידן לא נמצא זה במקומו שם עכ"ל.

פ"ב ה"א שאדם צריך לשואל במי שהוא גדול ממנו בתורה. בפראגמענט הג"ל שאדם צריך לשאול במי שהוא גדול בתורה.

פ"ב ה"א אבא בר בר חנה בשם ר' יותנן כו' בד' קושטנטינא בר חנא אמר כדי שאלת שלום בין רב לתלמיד ויאמר שלום עליך. ובפראגמענט הג"ל אבה בר חנה בשם ר' יותנן כו'.

פ"ב ה"א הוה מיסתמיך. בפראגמענט הג"ל מסתמך.

פ"ב ה"א והוה ר' אלעזר. בפראגמענט ר' לעזר.

פ"ב ה"א מן קדמוי. בפראגמענט הג"ל מן קומי.

פ"ב ה"א זעירא לא שאל בשלמיה דרבה כו' עי' בתוס' רי"ח בברכות כ"ז ע"ב ד"ה והנותן ובירושלמי קאמר דאפילו תלמיד אין נותן שלום לרבו דקאמר נהיגין גבייהו (לפנינו גביהן) דלא שאיל זעירא בשלמא דרבא (דרבה) דמקיימי בנפשתייהו (לפנינו דאינון מקיימין) ראוני נערים ונחבאו כו' עכ"ל. ובנרא"ש פ"ד דברכות סי' ה' ובירושל' משמע דהתלמיד אינו נותן שלום לרבו כלל. דגרסינן בירושלמי נהיגי גבייהו דלא שייל זעירא בשלמא דרבה ומקיימי בנפשייהו ראוני נערים ונחבאו מיהו בגמרא דידן כו' עכ"ל ומובא זה בשלטי הגבורים ברכות בגליון הרי"ף בפ"ד. ולפלא על ראייתם שהביאו מירושלמי והלא לעיל שם מפורש אבא בר בר חנה בשם ר' יותנן כדי שאילת שלום בין הרב לתלמיד ויאמר לו שלום עליך רבי?. ובסמ"ג עשין י"ג ובירושלמי פ"ב דברכות ובפ"ב דשקלים אמר נהיגין דלא שייל זעירא בשלמא דרבה דמקיימי בנפשיהו ראוני נערים ונחבאו עכ"ל. ובהג"מ ה' תלמוד תורה פ"ה ה"ה בירושלמי אמר נהוגין דלא שיילין זעירא בשלמא דרבה דמקיימי בנפשייהו ראוני נעורים וגו'. ובפראגמענט הג"ל הגי' זערה לא שאל בשלמה דרבה.

פ"ב ה"א מהו מיעבור קומי אהדורי צילמיה כו' בילקוט שמעוני שמואל ר' קכ"ד מובא הירושלמי ושם הגי' אתון מעבר קומי צלמא הורודוס אמר ליה מהו מעבר קומי צלמא הורודוס א"ל ומה את פליג ליה יקרא אלא עבור קדמוי וסמי עינוי כו' ע"ש. ובאגדות הירושלמי עם פי' יפה מראה הגי' מהו מיעבור קומי אהדורא אליליא. ובפי' ר"ח בע"ז ד' נ' ע"א מובא גי' משנה וז"ל ירושלמי נחום איש קדש קדשים (ארבע מלות אחרונות ליתא לפנינו) עבר קומי אדורי צלמא ואנת

לא

לא עבר עבור קומי וסמי עיניהו עכ"ל ובפראגמענט הנ"ל הגי' קמי אדורי צלמא. ובמדרש שמואל פ' י"ט הגי' כגירסת הילקוט.

פ"ב ה"א א"ל ר' אלעזר יאות עבד דלא עבר קומיך. בפראגמענט הנ"ל א' יאות ר' לעזר עביד לך דלא עבר קומיך.

פ"ב ה"א אמר רבי יעקב בר אידי יודע את לפייס. בפראגמענט הנ"ל א' יעקב בר אדי יודע את לפייס.

פ"ב ה"א מהגיא ליה. בפראגמענט הנ"ל מה הגייה ליה.

פ"ב ה"א לוי בר נזירא. בפראגמענט הנ"ל לא גרס המלה לוי.

פ"ב ה"א בר פפאי. בפראגמענט בר פאפא.

פ"ב ה"א אין דור שאין בו ליצנים כו' בילקוט תהלים ר' תתע"ט מביא הירושלמי בשינויים קטנים.

פ"ב ה"א כלום שלמה בנך בונה ב"ה לא להקריב בו קרבנות חביב עלי משפט כו' בילקוט שמואל ר' קמ"ו מובא זה וגורס כלום שלמה בנך בונה את ביהמ"ק אלא להקריב בו קרבן השיב עלי משפט וצדקה שאתה עושה מכל הקרבנות כו'.

פ"ב ה"א וכי עלת על לב דוד שהוא חי לעולם עי' פסיקתא רבתי פיסקא מזמור שיר חנוכת.

פ"ב ה"א אע"פ שמתכוונין. בפראגמענט הנ"ל אעפ"י שהן מתכוונים.

פ"ב ה"א מפני מה הוא משיב מפני היראה או מפני הכבוד. בפראגמענט הנ"ל מפני היראה ומפני הכבוד.

פ"ב ה"א הא בקדמיתא שואל מפני הכבוד. בפראגמענט הנ"ל דקא קדמיתא מפני הכבוד.

פ"ב ה"א ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד. בפראגמענט הנ"ל ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב.

פ"ב ה"א ומשיב מפני הכבוד דברי ר"מ כו' בד' קושטנטינא ליתא המלות דברי ר"מ.

פ"ב ה"א ר' ירמיה מדמי ר' יונה משתעי בתוס' רי"ח בברכות י"ג ואמר בירושלמי עד כאן (לפנינו כדון) באמצע הפרשה ואפילו באמצע הפסוק ר' ירמיה מרמז (לפנינו מדמי) ר' יונה משתעי רב הונא בשם רב יוסף (לפנינו רב הונא רב יוסף) ודברת בם מכלל (לפנינו מכן) שיש לך רשות לדבר בם עכ"ל. וכן הגירסא בשם הירושלמי בתוס' הרא"ש ברכות י"ג ע"א ד"ה ובאמצע. ובאשכול ה"א צד 60 ובירושלמי עד כדון באמצע הפרשה באמצע פסוק (לפנינו ואפילו באמצע) יונה מדמי ר' ירמיה משתעי ר' הונא ודברת בם מכאן רשות לדבר בם עכ"ל. ובמלחמות להרמב"ן ברכות (פ"ג ד' י"ז) כך אמרו בירושלמי כו' עד כדון באמצע פרשה באמצע פסוק רבי ירמיה מרמז פי' מפני היראה והכבוד ר' יונה משתעי כו' עכ"ל. ובפי' רבינו יונה ברכות פ"א ד' י"א ע"ב (ווילנא תרכ"א) וכן אמרו בירושלמי מכאן שהשח שיחת חולין עובר בעשה ושיחת חולין מקרי כשמדבר בדברי הבאי כו' עכ"ל ובאמת המאמר השח שיחת חולין הוא בבבלי יומא י"ט ע"ב בשם רבא ואינו בירושלמי. ועי' בתוס' יומא שם ד"ה בם. ובתוס' ברכות י"ג ע"א ד"ה ובאמצע ובירושלמי קאמר אפילו באמצע הפסוק רב הונא בשם ר' יוסף אמר ודברת בם מכאן שיש לך רשות לדבר בם עכ"ל. ובראבי"ה על ברכות ד' ד' ע"ב ובירושל' אמרינן הדא אמרי שצריך אדם לשאול בשלומו מי שגדל ממנו בתורה ומפני היראה שואל כגון לעובד כוכבים אנס ואפילו באמצע הפסוק עכ"ל

עכ"ל וכל זה אינו מבואר יפה עפ"י נוסחתינו. ובחי' הרשב"א ברכות י"ד ירושל' עד כדון באמצע הפרשה ואפילו באמצע הפסוק רבי ירמיה פרמז רבי יונה משתעי רב הונא בשם רב יוסף ודברת בם מכאן יש לך רשות לדבר בם עכ"ל. וכן הוא בארחות חיים ה' ק"ש סי' כ"ו. ובערוך ערך בם ירושלמי רב הונא בשם רב יוסף ודברת בם מכאן שיש לך רשות לדבר בם כו' עכ"ל וכן בד' קושטנטינא בירושל' כאן רב הונא בשם רבי יוסי ודברת בם מכאן שיש רשות לדבר בם. ובב"י בטור או"ח סי' ס"ו ומ"ש ואפילו באמצע הפסוק הוא ממה שאמרו בירושלמי ע"ב באמצע הפרשה אפילו באמצע הפסוק ר' ירמיה פרמז רבי יונה משתעי רב הונא בשם רב יוסף ודברת בם מכאן יש לך רשות לדבר וכו' עכ"ל אח"כ ראיתי בירושל' (אמשטרדם ת"ע) עם פי' ר"א פולדא הגי' ר' ירמיה מרמז. ועי' בכסף משנה פ"ב ה' ק"ש הי"ב וכתב הרמ"ך אבל באמצע פסוק ראשון לא יפסיק כמו בתפלה וכן מפורש בירושלמי עכ"ל ולפנינו אינו מבואר יפה.

פ"ב סה"א שיש לך רשות לדבר בם. בחי' הראבי"ה בברכות דף ד' כדאיתא בירושלמי שנאמר ודברת בם יש לך רשות לדבר בשעת הדחק עכ"ל ולפנינו ליתא ב' מלות בשעת הדחק. ובילקוט עה"ת ר' תתמ"ב רבי יונה משתעי ודברת בם מכלל שיש לך רשות לדבר בם. ובתוס' ישנים ביומא י"ט ע"ב ד"ה ודברת ועוד נוכל לפרש ודברת בם שאלת שלום ומשיב מפני הכבוד וכן מפרש בירושלמי עכ"ל ועי' בפי' רבינו חננאל שם. ובתשובות הרשב"א ה"ה (ליוורנא תקפ"ה) סי' ט' ואמרו בירושלמי ודברת בם בם יש לך רשות לדבר ולא בתפלה עכ"ל ולפנינו ליתא ב' מלות אחרונות ועי' בב"י הנ"ל. וכמו שהביא הרשב"א בשם הירושלמי כן הוא בבבלי יומא י"ט ע"ב בשם ת"ר. ובמלחמות ה' להרמב"ן ברכות (דף י"ז ע"ב ווילנא תר"מ) אמרו בירושלמי כו' מכאן שיש לך רשות לדבר בם ומכאן אמרו ולא בתפלה כו' עכ"ל.

פ"ב ה"ב טעמיה דר' יודה אני ה' אלהיכם. עי' בבלי ברכות י"ד ע"ב.

פ"ב ה"ג א"ר יהושע בן קרחה. בתוס' בכורות נ"ח ע"א ד"ה חוץ ורבינו נסים פי' קרחה רבי אלעזר בן עזריה דאמר בירושלמי שהיה קרח עכ"ל ולפנינו בירושל' אין מזה זכר.

פ"ב ה"ג במשנה למה קדמה שמע לוהיה אם שמוע כדי שיקבל עליו מלכות שמים תחלה ואח"כ עול מצות. כן הוא נוסחת ד' וויניציא אבל בד' קושטנטינא למה קדמה פ' שמע לוהיה אם שמע כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואח"כ מקבל עליו עול מצות.

פ"ב ה"ג מתניתא רב פליגא עילוי הרי שהיה עסוק עם המת כו' בד' קושט' מתני' פליגא עלוי דרב הרי שהיה עסיק בקבר למת פורש למקום טהרה ונוטל ולובש תפליו וקורא את שמע ומתפלל מתניתין מסייעא לרב שאדם יקבל מלכות שמים כו' וגירסתנו משונה.

פ"ב ה"ג א"ר ינאי תפילין צריכין גוף נקי כו' בד' קושטנטינא ליתא כל זה. עי' ברא"ש ה' תפילין דאמרינן בירושלמי מפני מה לא החזיקו בה (לפנינו בהן) מפני הרמאים עובדא הוה בחד גברא (בר נש) דהוה טען ממונא בערובתא דשבתא (ב' מלות אחרונות ליתא לפנינו) א"ל לאדם להפקיד אשכח חד גברי מצלי ותפילי על רישיה א"ל לית לפקוד ממוני אלא להדין דנטר מצוות אפקדיה גביה לאפוקי שבתא כפר ביה א"ל לא לך הימנית אלא לשמה דקודש בריך הוא דהוה על רישך (לפנינו ליתא כל המאמר מן דהוה טען ממונא כו' עד סופו) לא בעי למימר שלא החזיקו במצות תפילין מפני שיש רשעים שמראים עצמם

כשירים ומניחן תפילין כו׳ אלא הכי פירושו מפני מה לא החזיקו העולם להיות מניחין תפילין כל היום כשרים ונאמנים בעיניהם כי כן היה הדבר ראוי שמי ששם ה׳ נקרא עליו מפני הרמאים שהן רשעים ומניחין תפילין לרמות בהן העולם עכ״ל. ודברי הרא״ש האחרונים מובאים בבית יוסף (טור או״ח סי׳ ל״ז) ע״ש. ובתוס׳ שבת מ״ט ע״א ד״ה כאלישע וקאמר מפני הרמאין שהיו מניחין תפילין לרמות בני אדם כדמפרש התם מעשה בתלמיד אחד שהפקיד מעותיו אצל אחד שהיה מנית תפילין כשתבע בו אמר להד״מ אמר ליה אותו תלמיד לא לך הפקדתי אלא לתפילין שעל ראשך וצ״ע שם עכ״ל התוס׳. ועי׳ באו״ז סי׳ תקל״א שמובא כל זה בארוכה בשם ילמדנו פ׳ אני פי מלך שמור. ועי׳ בעיטור ה׳ תפילין ד׳ ס׳ ובמחזור וויטרי צד 500 וכי הא דאמר בירושלמי ההוא גברא דאנח תפילין ואפקידו גבית וכפר א״ל אנא לא הימנת אלא למילין דברישיך. ועי׳ בתשב״ץ (מנהגי מהר״ם מרוטנבורג סי׳ רע״ב) ירושלמי אמר רבי ינאי תפילין צריכין גוף נקי ומפני מה לא הוחזקו בהן מפני הרמאים דההוא בר נש דאפקיד זוזי גבי חבריה וכפר ליה ואמר ליה לא היכנת לך וכו׳ עכ״ל. ובס׳ התרומה ה׳ תפילין אמר בירושלמי דברכות פרק היה קורא וכן בפסיקתא א״ר ינאי תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים (ג׳ מלות אחרונות ליתא לפנינו) מפני מה לא הוחזקו בהן מפני הרמאים הוה עובדא בחד גברא דהוה טעין ממוניה בערובת׳ אשבת חד גברא מצלי ותפילי על רישיה אמר ליה לפקוד ממוניה אלא הדין דנטר למציתא דבריין אפקדיה גבי לאפוקי שבתא כפר ביה אמר לא לך כו׳.

פ״ב ה״ג ר׳ ינאי היה לובשן כו׳ עי׳ בשבלי הלקט צד 382 והר״ר מנחם פי׳ תפילין צריכין גוף נקי מן העבירות ומביא ראיה מן הירושלמי בפרק ב׳ דברכות ר׳ (לפנינו ר׳ ינאי) לא היה לובשן אלא לאחרי חליו ג׳ ימים משום הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלאיכי עכ״ל. והירושלמי דילן מובא בילקוט המכירי על תהלים מזמור ק״ג אות ה׳ ע״ש. ובילקוט תהלים ר׳ תתנ״ח. מביא בשם ירושלמי הגי׳ וז״ל רבי ינאי הוה לבוש תפילין בתר נאיומי תלתא יומי דאמר מר תפילין צריכים גוף נקי וכיון שעמד אדם מחליו גופו נקי ואחר שלשה ימים הוא מעביר אותם ר׳ יוחנן הוה לבוש תפילין בכל יום לומר הסולח לכל עונכי עכ״ל וזו גירסא חדשה.

פ״ב ה״ג וכך נהג ר׳ אליעזר תלמידו אחריו. עי׳ מס׳ תפילין (הוצאת ר״ק ז״ל) שלא היה ר״א מהלך ארבע אמות בלא תפילין כך היה ר״א עושה מצות תפילין קבע עכ״ל.

פ״ב ה״ג ר׳ יוחנן בסיתוא דהוה חזיק רישיה הוה לביש תרויהן ברם בקייטא דלא הוה חזיק רישיה לא הוה לביש אלא דאדרעיהי. נוסחאות שונות מצינו בהראשונים בזה. עי׳ באור זרוע ה׳ תפילין סי׳ תקל״ב אמרינן בירושלמי בפרק ב׳ דברכות כו׳ ר׳ ינאי היה לובשן אחר חוליו שלשה ימים כלומר שהחולי ממרק שנאמר הסולח וגו׳ ריב״ז לא הוה זעין תפילין מיניה לא בקייטא ולא בסיתוא כך נהג ר׳ אליעזר תלמידו אחריו ר׳ יוחנן בסיתווא חזיק רישיה ולביש תרווייהו ובקיטא לביש דאדרעי׳ הא למדת שהחולה פטור מן התפילין כו׳ עכ״ל. וכן הוא באור זרוע ח״א סי׳ תקע״ח. ולפנינו ליתא המלות הא למדת שהחולה כו׳ וכן הוא בארחות חיים ה׳ תפילין סי׳ כ״א. ובמרדכי ה׳ תפילין רבי יוחנן חזיק רישיה ולביש תרווייהו ובקיטא לביש דאדרעי כו׳ עכ״ל. ובפירוש רבינו יונה על הרי״ף בברכות פרק ג׳ (ד׳ י״ז ד׳ ווילנא תרכ״א) ויש שמקשים עליו מדאמרינן בירושל׳ רבי יוחנן לא היה מנח תפילין אלא מפסחא לפסחא והיה מחזיק לרישיה מפסחא

ועד

ועד עצרתא פירוש רבי יוחנן היה חושש בראשו מקרירות ומפני זה לא היה מניח תפילין אלא פעם אחת בשנה כדי שלא יזיק איתו ואעפ"כ מפני אותו פעם בלבד היה חושש והיה צריך לחזק ראשו מפסח ועד עצרת כו' עכ"ל. ובפי' הרא"ש לה' תפילין (ד' רי"ב ע"ב ווילנא תרכ"ג) מובא דברי רבינו יונה הנ"ל. וכן הוא בפי' הרא"ש בברכות פרק ג' סי' ל"א. ובדרכי משה (בטור או"ח סי' ל"ח) הביא בשם האו"ז ואמרינן בירושלמי רבי יוחנן לא היה מניח תפילין כ"א פ"א בשנה משום חוליו כו' עכ"ל ובב"מ ה' תפילין פ"ד הכ"ג והא דאמרינן בירושלמי דרבי יוחנן לא הוה מניח תפילין אלא מפסחא לפסחא והוה הדיק רישיה מפסחא עד עצרתא כו' עכ"ל. ובעיטור ה' תפילין צד 124 ירושלמי ריב"ז לא הוו תפילין כו' ר' יוחנן בסתווא דחזיק רישיה לא הווה לביש אלא דאדרעי בקייטא דלא חזיק רישא הוה לבושין תרוויהון עכ"ל וכן העתיק הגר"א בביאורו לשו"ע או"ח סי' ל"ח. ובאשכול ח"ב צד 90 ומ"ש בתלמודא דמערבא ר' יוחנן לא הוה מנח בסיתווא תפילין של ראש משום תולשא כשיצא לשוק לא מנח אבל בשעת ק"ש ותפלה זמן מועט ח"ו לומר שבטל מצוות תפילין עכ"ל ובתשב"ץ ח"א סי' ל' ובירוש' ר' יוחנן בסיתו דהוה חזיק רישיה הוה לבוש בדרעיה פי' חזיק רישיה שהיה חלש כו' כן לשון הירוש' עכ"ל. ובמעריך ערך חזק מביא הירוש' הנ"ל וכתב וז"ל ואעתיק כאן מה ששאלו להרשב"א ז"ל ותשובתו כי לא נדפס. שאלת על מ"ש אני להלכה ולא למעשה דתפילין של ראש מותר להניחן על הכובע כו' ואמרת שמצאת מקום עיון כנגד זה ממה שאמרו בירושלמי פרק היה קורא רבי יוחנן בסיתוא וכו' תשובה מחמת ירושלמי זה בדקתי אחר הנוסחאות ושלחתי תוך למדינה כי הייתי סבור שהיתה הנוסחא בהפוך בסתוא דהוה חליש רישיה לא מנח אלא בדרעיה כו' אבל בכל הנוסחאות מצאתי כמו שכתבת כו' ע"ש שהאריך בזה. ובשו"ת מהרמ"ע מפאנו סי' ק"ה כתב ויש ראיה לזה מן הירושלמי פרק היה קורא דגרסינן התם ר' יוחנן בסתוא דהוה חזיק רישיה הוה לביש תרויהון ברם בקיטא דלא הוה חזיק רישיה לא הוה לביש אלא באדרעיה ומסדרי הירושלמי ודאי הוה בקיאי בעובדא דר' יוחנן טפי מינן ופירושו כמשמעו שהקור היה מחזק ולא היה מזיע אבל בקיץ היה החולי מחליש אותו ומזיע יותר מדאי ועם זה אין צורך לשבש את הנוסחאות כו' עכ"ל. ובמרדכי ה' תפילין חולה פטור מן התפילין בירושלמי פ"ז (פ"ב) דברכות ובמדרש ילמדנו פרשת אני פי מלך שמור רבי ינאי היה מניחם (לפנינו לוביטן) שלשה ימים אחר חליו כלומר (לפנינו לומר) שהחולי ממרק שנאמר הסולח לכל עונוכי הרופא לכל תחלואיכי ריב"ז לא הוה זיע תפילין מיניה לא בקייטא ולא בסיתוא וכן נהג תלמידו ר' אליעזר. רבי יוחנן חזיק רישיה ולביש תרוויהו ובקיטא לביש דאדרעי. הא למדת שהחולה פטור מן התפילין כו' עכ"ל. ועי' בבית יוסף (טור אורח חיים סי' כ"ז) אח"כ מצאתי בקיצור תשובת הרשב"א בלשון הזה כתב הרשב"א דמותר להניח תפילה של ראש ע"ג כובע למי שחש בראשו ויש שאוסרים ומביאים ראיה מר' יוחנן דלא הוה מנח תפילי בסיתוא מפני הקרירות ואי שרי לאנוחי ע"ג כובע למה היה נמנע עכ"ל כו' עכ"ל הב"י. ובריטב"א פסחים דף ז' כמו שמפורש בירושלמי בההוא דהייש רישיה בסיתוה ולא מנח אלא בדרעא כו' עכ"ל ובמדרש תהלים מזמור ק"ג אות ז' ר' יוחנן הוי לביש תפילין בכל יום. וברש"א (יומא פ"ו ד"ה כגון) וכן בלא תפילין אמרינן בעלמא שלא היה מניח (ר' יוחנן) מפני שהיה לו כאב ראש כו' ע"ש. ואח"כ ראיתי בירושל' אמשטרדם ת"ע עם פי' ר"א פולדא ר"י בקייטא דלא הוה חזיק רישא הוה לביש תרוויהון ברם בסיתוא דהוה חזיק רישא לא הוה לביש אלא דאדרעי.

פ"ב ה"ג אפוקרסין היה לובש מבפנים עי' ערוך ערך אפוקרסין ירושלמי בריש פרק היה קורא אפיקרסין היה לבוש (לפנינו לוביש) מבפנים עכ"ל. ובר"א"ש מו"ק פ"ג סי' מ"ג ועוד קאמר בירושלמי פרק היה קורא אפרקסין (לפנינו אפיקרסין) היה לבוש מבפנים כו' עכ"ל. ובהג"מ ה' אבל פ"ח ה"ג כדמשמע בירושלמי בר"פ היה קורא דאמר אפקריסותו היה לבוש מבפנים כו' עכ"ל. ובס' התרומה ה' תפילין ובירושלמי כו' ובקיטא לבוש דאדרעיא ופריך ואינו אסור משום ערוה פי' היאך לא זייען מיניה א"ר חייא בר אבא אפקרוסין היה לבוש מבפנים כד הוה אזיל מבתי כשהגיע אצל האוליירין הוה חולצן אמר תורמוסיה היה לובשן עכ"ל ולפנינו הגי' משונה. ובתורת האדם להרמב"ן צד 26 ועוד אמרו בירושל' בפ' היה קורא אפרקסון היה לבוש מבפנים כו' עכ"ל. ואגב אעיר שמ"ש בריטב"א (ברה"ש מ"ז: ד"ה פושעי) וז"ל אבל בירושל' נתנו טעם אחר (שהעוסק בתורה כו') שטעם התפילין למען תהיה תורת ה' כו' עכ"ל שזה ליתא בירושל' ועי' ריטב"א ב"מ ק"ד..

פ"ב ה"ג כיון שהיה מגיע אצל האוליירין כו' עי' בירושלמי מעשר שני פ"א ה"א הדא דתימא בדרך שהן יפין אצל אולייר אבל בדרך שהן יפין אצל התורמסר כו' וע"ש במפרשים.

פ"ב ה"ג עד יעקב תרמוכרה הוה לובשן. בירושלמי ע"ז פ"ד ה"ד רבי יוחנן אמר לבר דרוסיי (אולי צ"ל תרמוסרה פי' הבלן) הות ותבר כל אילן צלמייא דגו דימוסין ואולי הוא יעקב הנ"ל.

פ"ב ה"ג וכד הוו מייתן ליה הוה אמר דא מילתא. כן הוא בכל ההוצאות אבל בפסיקתא רבתי פיסקא עשרת הדברות (ד' ק"ב הוצאת הרב רמא"ש) הגי' נכון: וכיון דהוי מעניי מן למיתן ליה הוה אמר הדא מילתא פי' כשהיו מאחרים מלהביאם לו היה אומר דבר זה.

פ"ב ה"ג מה שכתב בזה. עי' ב"ק י"ז ע"א ובר"ח שם.

פ"ב ה"ג באיזה צד הוא מברך עליהן ר' זריקן בשם ר' יעקב בר אידי כשהוא נותן על יד מהו אומר באקב"ו על מצות תפילין כו' עי' ברי"ף ה' תפילין והכי נמי אשכחן בירושלמי כשהוא לובשן מברך אקב"ו להניח תפילין. (ובעיטור ה' תפילין ד' ס"ב מביא הרי"ף וגורס והכי נמי אשכחן בירושלמי כשהוא לובשן מברך במצות תפילין). וש"מ דאינו מברך על שתיהן אלא אחת כו' עכ"ל. וזו גירסא חדשה שלא נמצא לפנינו כלל ועי' לקמן פ"ט ה"ג מ"ש שם כשהוא לובש אומר על מצות תפילין. ובשו"ת מהר"ם בר ברוך (הוצאת הרב רנ"ר ז"ל סי' שצ"ו) והכי אשכחנא דקאמר התם כשהוא לובשן מברך להניח תפילין ש"מ דאינו מברך אלא אחת על שתיהן וכן כתב רב האי גאון זצוק"ל וכן נמי כתב רב אחאי וכן פסק רב אלפס דלא מברך שתים אלא א"כ סח בנתיים וכתב הגאון ר"י בהלכות גדולות בהא מילתא טעותא היא עכ"ל ואי אפשר לאמר שכוונת הרי"ף ובשו"ת מהר"ם בר"ב על הירושלמי לקמן פ"ט ה"ג שהרי שם מבואר לעיל מיניה שעל של יד ושל ראש מברך שתים. וראיתי אח"כ בס' המכריע סי' פ"ז שכתב ג"כ השיאל והכי נמי אשכחן בירושלמי כשהוא לובשן מברך להניח תפילין ושמעינן מינה דאינו מברך אלא אחת על שתיהן כו' ועל זה אומר ר"י הזקן בעל המכריע וזה הפתרון אינו נראה לי כו' ומה שנסתייעא מן הירושל' אדרבא הירושלמי מסיח כהלכות גדולות דהכי גרסינן בפרק היה קורא כיצד הוא מברך עליהן רבי זריקן בשם רבי יעקב בר אידי כשהוא נותן של יד מהו אומר אקב"ו להניח תפילין וכשהוא נותן של ראש מהו אומר אקב"ו על הנחת תפילין ופשט הירושלמי בשלא סח כו' עכ"ל ולפני בעל המכריע היה גי' הרשה בהירושלמי

שלא הביאו שום קדמון ועי׳ בשו״ת רמ״ע מפאנו סי׳ נ״ט שכתב אבל בירושל׳ משמע להדיא שאין לברך על שתיקן אלא להניח אם לא סח כו׳ ע״ש . ועי׳ באור זרוע סי׳ שפ״ז ואע״ג דאמר ירושלמי פרק היה קורא כיצד (לפנינו באיזה צד ובד׳ קושטנטינא כיצד) הוא מברך כשהוא נותן על ידו אקב״ו על מצות תפילין כשהוא נותן על ראשו על מצות הנחת תפילין ואינו מזכיר שם סח בין תפלה לתפלה כו׳ עכ״ל וכן הוא באור זרוע ה״א סי׳ תקפ״ב ובצדו כתוב שם להעם : לפנינו הגי׳ מהופכת . ובפסקי ר׳ ישעיה מטראני (בסוף ספר בית נתן ד׳ מ״ג) ירושלמי כיצד מברך עליהן ר׳ זריקן בשם רבי יעקב בר אידי אומר כשהוא נותן של יד מברך בא״י אמ״ה אשר קדשנו במצותיו וצונו על הנחת תפילין וכשהוא נותן של ראש אומר בא״י אמ״ה אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין כו׳ עכ״ל . ובעיטור ה׳ תפילין ד׳ כ״ב ותו אשכחן בירושלמי בפרק היה קורא כשהוא מניח של יד אומר על מצוות תפילין כשהוא מניח של ראש אומר להניח ואע״ג דירושלמי לאו דוקא דאנן איפכא אמרינן כו׳ עכ״ל . ובריטב״א רה״ש ל״ד ע״א וכן אמר בפירוש בירושלמי בפרק היה קורא בתורה מהו מברך עליהם (לפנינו באיזה צד הוא מברך עליהן) ר׳ זריקא (לפנינו ר׳ זריקן) בשם ר׳ יעקב בר אידי כשהוא נותן של יד (לפנינו על יד) אומר להניח תפילין (לפנינו אומר ברוך אקב״ו על מצוות תפילין) וכשהוא נותן של ראש (לפנינו על הראש) אומר על מצות תפילין (לפנינו אומר ברוך אקב״ו על מצות הנחת תפילין) כך הנוסחא הישנה הנמצאת בספרים מדויקים כו׳ עכ״ל . ובהגהת מרדכי ה׳ תפילין וכן בירושלמי איתא על תפילין דדרעיה להניח דרישיה על מצות כו׳ עכ״ל . ובסמ״ג עשין כ״ב כתב וז״ל ולא כדברי המפרשים לא סח מברך אחת כלומר יוצא בברכת שבירך על של יד אע״פ שישנו בירושלמי תלמוד שלנו עיקר ועוד יכול להיות שאותה דירושלמי נאמרה קודם דשלח רבה בר בר הנא משמיה דר׳ יוחנן שמברך שתים בפרק הקומץ ד׳ ל״ו עכ״ל ולפנינו בירושלמי ליתא מזה כלום . וברוקח סי׳ שמ״ו בירושלמי בפ״ב דברכות תפילין כיצד מברך עליהם של יד על מצוות תפילין ושל ראש על מצוות הנחת תפילין כשחולצים לשמור חקיו כמאן דאמר ושמרת את החקה הזאת בחקת תפילין הכתוב מדבר משמע אתפילין ולא אציצית כו׳ עכ״ל ובס׳ הישר לר״ת סי׳ שמ״ז והכי גרסינן בפרק היה קורא בתורה כיצד הוא מברך עליהן ר׳ זריקא בשם ר׳ יעקב אומר כשהוא נותן על היד אומר ברוך אתה ה׳ אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין וכשהוא נותן על הראש תפילין (חסרון דמנכר יש כאן) וכשהוא חולץ לשמור חקיו ואיתא כמ״ד בחוקת הפסח הכתוב מדבר עכ״ל והגי׳ משובשת . ואח״כ ראיתי בירושלמי (אמשטרדם ת״ע) עם פי׳ ר״א פולדא הגי׳ כשהוא נותן על יד מהו אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין כשהוא נותן על הראש מהו אומר ברוך אשר קדשנו ב״ו על מצוות תפילין . וזהו הגירסא שהיתה לרוב הראשונים . ועי׳ בפסיקתא שם .

פ״ב ה״ג כשהוא נותן על יד כו׳ בארחות חיים ה׳ תפילין סי׳ כ׳ כתוב : ירושלמי וצריך להניח של יד תחילה שאם יניח של ראש תחילה יהיה עונש עכ״ל ולפנינו בירושלמי ליתא .

פ״ב ה״ג כשהוא חולצן מהו אומר ברוך אקב״ו לשמור חקיו ; לירושלמי דילן כיון הבבלי (ברכות מ״ד ע״ב ונדה נ״א ע״א) שבני מערבא בתר דמסלקי תפילייהו מברכי אקב״ו לשמור חקיו . ועי׳ תוס׳ מנחות ל״ו ע״ב ד״ה ושמרת ובירושלמי דברכות פרק היה קורא אמרינן נמי על מילתא דבני מערבא דמברכי לשמור חקיו כו׳ עכ״ל ובתוס׳ נדה נ״א ע״ב ד״ה ולבני אומר ר״ת דעל תפילין

לבד

לבד הווה מברכי לשמור חקיו דקרא (שמות י"ג י') ושמרת את החקה הזאת למועדה ס"ל לבני מערבא דבתפילין כתיב כדאמר בירושלמי כו' עכ"ל. ועי' באור זרוע ח"א סי' תקפ"ד מה שהאריך בזה. ובסמ"ג עשין כ"ב. ובחי' הרשב"א ברכות מ"ד והכי איתא בירושלמי בפרק היה קורא כשהוא חולץ מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו לשמור חקיו. עכ"ל.

פ"ב ה"ג ואתיא כמאן דאמר בחקת תפילין הכתוב מדבר כו' עי' תוס' מנחות ל"ז ע"ב ד"ה ושמרת ובירושלמי כמ"ד בחוקת תפילין הכתוב מדבר אבל למ"ד דבחוקת הפסח הכתוב מדבר לא כו' עכ"ל ועי' באור זרוע שם. וברא"ש ה' תפילין ואמרינן נמי בירושלמי פרק היה קורא על מלתא דבני מערבא דמברכין לשמור חקיו כמאן דאמר בחקת תפילין הכתוב מדבר· אבל למאן דאמר בחקת פסח הכתוב מדבר לא עכ"ל וכן הוא באו"ז סי' תקפ"ד. ובחי' הרשב"א בברכות שם. והנה לפנינו הגירסא למ"ד בחוקת הפסח הכתוב מדבר לא בדא שפי' לא סבר. אבל לפני התוס' והאו"ז והרא"ש לא היה המלה בדא בהירושלמי. ועי' בטור או"ח סי' כ"ט ולא יברך אקב"ו לשמור חקיו כשמסירן שאין הלכה כבני מערבא כו' וראיתי כתוב על שם רה"ג הרשות בידו אם ירצה לברך מברך ואני תמה דודאי כיון שאינו חייב לברך אם יברך הוי ברכה לבטלה עכ"ל ובב"י שם דכיון דבני מערבא הווי מברכי אע"ג דאנן לא סבירא לן כוותייהו הבא לברך אין מוחין בידו כיון שיש לו אילן גדול להתלות בו עכ"ל. ובס' בית נכות ההלכות צד 47 נדפס תשובת רב האי בזה, ורב האי סמך בזה על הירושלמי כאן. וכן סמך על הירושלמי ר' יואל אביו של הראבי"ה ז"ל ע"ש בראבי"ה סי' קכ"ב ורגיל היה מורי אבי לברך על כל המצות אחריהם כו'. ובמרדכי ברכות סוף פ"ו והכי איתא בירושלמי אתיא כמ"ד חוקה זו בתפילין נאמר דכתיב ושמרת את החקה הזאת עכ"ל.

פ"ב ה"ג הנותן תפילין בלילה עובר בעשה כו' עי' בעיטור ה' תפילין (צד 120) ירושלמי תפילין בלילה עובר בעשה מ"ט ושמרתם את החוקה למועדה מימים ימימה ימים ולא לילות והא רבי אבהו יתיב ומתני ברמשא ותפילין עליו מצדדין היו כמין בידו (לפנינו וכמין פיקדון היו) ואית דבעי למימר כו' עכ"ל. ובפסקי ר' ישעיה מטראני (ד' מ"ג ע"ב) ר' אבהו בשם ר' אלעזר הנותן תפילין בלילה עובר (לפנינו עובר בעשה) מאי טעמא ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה ימים ולא לילות והא רבי אבהו מפני ברמשא (לפנינו מתני ברמשא) ותפילוי עלוי מצדיקן היה וכמין פקדן היו בידו ואית דבעי מימר לא אמר אלא הנותן אבל אם היו עליו מבעוד יום מותר ואית דבעי מימר מצוותן עד שיסתלק רוב הרגל מן השוק (עשרה מלות אחרונות ליתא לפנינו) כו' עכ"ל, וברוקח סי' שס"ט בירושלמי ברכות ר' אבהו יתיב מתני ברמשא ותפילוי עלוי מצודדין היה וכמין פיקרן (לפנינו פיקדון) היה בידו אית דבעי למימר לא אמר אלא הנותן אבל אם היו עליו מבעוד יום מותר עכ"ל ועי' בפסיקתא שם. ובשו"ת רמ"ע מפאנו סי' ק"ח וכן משמע בירושלמי ר' אבהו בש"ר אלעזר הנותן תפילין בלילה עובר בעשה ומה טעם ושמרת מימים ימימה ימים ולא לילות והא ר' אבהו יתיב מתני ברמשא ותפילין עלוי מצדדין הוו כמין פקדון לשון אחר כמין פקרון (המלת לשון אחר הם דברי הרמ"ע וכיון לנוסח הרוקח הנ"ל). ועי' בערוך במלת צף והכוונה מ"מ שלא היה מניחן אלא לשמרן או כיוצא בזה כו' אית דבעי מימר מצוותן עד שתכלה רגל מן השוק פי' דיתיב ומתני ברמשא משמע שהיה רגיל לעשות כן כו' עכ"ל. והנה גם להרמ"ע מפאנו היה גם כן הגירסא בברכות כאן אית דבעי מימר

מצוותן

מצותן עד שיסתלק רוב הרגל מן השוק כמו שהיה הגירסא גם לפני ר' ישעיה מטראני כמ"ש לעיל ולפנינו ליתא אך בדפוס מגנצא עם פי' מהרש"ס איתא באמת כל זה והמגיה לא התעורר על זה. ובירושלמי עירובין פרק י' ה"א גם כן איתא.

פ"ב ה"ג כל מילא דלא מחוורא מסמכין לה מן אתרין סגין וכן הוא בירושלמי בערובין פרק י' ה"א ועי' בנמוקי יוסף ריש החובל בבבא קמא (דף ל"ג ד' ווילנא) ובירושלמי אמרו כל מילתא דלא מיהורא (מיהורא) מייתינן מאתרין סגיאין ופרשו המפרשים ז"ל דהכי פירושו כל דבר שיודעין בו שכן הוא האמת אבל לא נתברר לן סמך מן הכתוב הרשות ביד כל אדם לדונה ולהביאה ואע"פ שאין אדם דן גז"ש אלא א"כ קבלה מרבו היינו לדון לגמרי מחדש כו' עכ"ל ועי' בשו"ת מהרמ"ע מפאנו סי' ק"ה דאמר רבי יוחנן כל מלה דלא מיהוורא מסמכינן לה מן אתרין סגין. ובד' קושטנטינא בירושלמי כאן הגי' כל מילת דלא מחוורא מסמכינן לה מאתרין סגיאין.

פ"ב ה"ג אשתו של יונה הושבה כו' עי' תוס' עירובין צ"ו ע"א ד"ה מיכל בפסיקתא דר' חזקיה בשם ר' אבהו אשתו של יונה הושבה מיכל בת כושי מיחו בה חכמים כו' ובב"י טור או"ח סי' ל"ז ול"נ שטעם הר"מ כמו שכתבו התוס' דאיתא בפסיקתא שמיחו בה חכמים כו' והר"מ רצה לחוש לדברי הפסיקתא עכ"ל וכיוון להתוס' עירובין הנ"ל והפסיקתא היא בפסיקתא רבתי פיסקא עשרת הדברות. ולא הביאו מהירושלמי כאן. ובהגהת מיימוני ה' ציצית פ"ג ה"ט ודלא כדאמרינן בירושלמי דברכות בש"ר אבהו אשתו של יונה הושבה ומיכל מיחו בה חכמים עכ"ל. ובסמ"ג עשין מ"ב אמנם אמרינן בירושלמי דברכות בשם רבי אבהו אשתו של יונה הושבה ומיכל בת שאול מיחו בה עכ"ל. ובאשכול ח"ב צד 90 נשים ועבדים פטורים מתפילין ואם רצו להחמיר על עצמן מוחין בדברי הירושל' עכ"ל וכן כתוב בהגהת רמ"א בש"ע או"ח סי' ל"ח בשם הכלבו ודבריו נובעים מהירושלמי כאן. ובאור זרוע ח"ב סי' רס"ו ותו דאמרינן בירושלמי נשים ת"ל ולמדתם אותם את בניכם ולא את בנותיכם את שחייב בתלמוד חייב בתפילין את שאינו חייב בתלמוד אינו חייב בתפילין התיבק הרי מיכל בת שאול (לפנינו בת כושי) שהיתה לובשת תפילין ואשתו של יונה שהיתה עולה לרגל ולא מיחו בידיהן ר' חייא (לפנינו חזקיה) בשם ר' אבהו אשתו של יונה הושבה מיכל בת שאול מיחו בידה חכמים ותלמוד דידן נמי דלא שני הכי לאו משום דפליג אירושלמי אלא משום שהשיב לו אפילו לפי דבריו שהוא סובר שלא מיחו בידיהן אין להביא מעם דמצי למימר ר' יוסי הוא והירושלמי השיב לפי האמת ולא פליגי גמרא דידן והירושלמי אהדדי כו' עכ"ל. ובריטב"א עירובין צ"ו ע"א ובירושלמי נחלקו אמוראין על ברייתא זו ואיכא מאן דתני אשתו של יונה הושבה ובתו של כוש מיחו בידה חכמים כו' עכ"ל. ובעל המאמר בכאן הוא ר' חזקיה בשם ר' אבהו ואפשר שטעמו שאמר שאשתו של יונה הושבה כו' מחמת שנאמר לקמן בפרק זה ה"ט ותני חזקיה כל מי שהוא פטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט. ובירושלמי ד' מגנצא נשמט כל המאמר מר' חזקיה הנ"ל. ואפשר שר' שלמה סירליאו ז"ל השמיטו בכוונה כמו שעשה בכמה מקומות בהירושלמי שהגיהו והוסיף וגרע.

פ"ב ה"ג מקצתן ערומין ומקצתן לבושין כו' ואינו חולץ תפיליו ואינו נותן בפי' רבינו חננאל שבת י' ע"א הגירסא ואין שם קרית שמע ולא תפילה ולא תפילין ואם היה לבוש אותם חולצן עכ"ל ועי' מס' ד"א פרק י'.

פ"ב ה"ג והא מסייעא כיי דמר ר' יצחק בגין ר' יותנן עד יעקב

תורמוסרה

התורמוסרה היה לובשן כל זה ליתא בד' קושטנטינא, וכן הנכון. כי מקומם לעיל בהלכה זו.

פ"ב ה"ג דעל גוף ימא מהו. בד' קושטנטינא דעל כיף ימא מהו.

פ"ב ה"ג א"ר אמי אסיא הורי ר' ירמיה עי' סדר הדורות ערך ר' אמי בירושלמי ברכות א"ר אמי אסיא הורה ר' ירמיה מעבר. לי פי' א"ר אמי אסי ר"ל רב אסי הורה מה הורה שר' ירמיה כו'.

פ"ב ה"ג ר' זעירא בשם אבא בר ירמיה אוכל בהן אכילת עראי כו' בד' קושטנטינא ר' זעירא בש"ר אבא. והטעם שבאכילת קבע צריך לברך משום הסח הדעת ועי' סוכה מ"ו ע"א כל אימת דמשמשי בהו מברכי.

פ"ב ה"ג ואינון עילוי בד' קושטנטינא ותפילין עלוי.

פ"ב ה"ג א"ר זעירא קיימא אבא בר ירמיה. בד' הנ"ל א"ר זעירא קיימה ר' אבא בר ירמיה.

פ"ב ה"ג כד הוה סיפרא בידיה הוה יהיב ליה לתורן. בד' הנ"ל כד הוה ספרא בידיה הוה יהיב לן כד הוין תפלוי קאי בהן.

פ"ב ה"ג מתניתא פליגא על אבא בר ירמיה כו' א"ר זעירא קיימא אבא בר ירמיה כו' בד' הנ"ל מתניתא פליגא על ר' אבא בר ירמיה כו' א"ר זעירה קיימה ר' אבא בר ירמיה.

פ"ב ה"ג וכשאירע אותו מעשה התקינו שיהא אדם נכנס והן בידו המעשה מפורשת בבבלי (ברכות כ"ג ע"א) ומעשה בתלמיד אחד שהניח תפילין בחורין הסמוכים לרשות הרבים ובאת זונה אחת ונטלתן ובאת לבית המדרש ואמרה ראו מה נתן לי פלוני בשכרי כיון ששמע אותו תלמיד כך עלה לראש הגג ונפל ומת באותה שעה התקינו שיהא אוחזן בבגדו ובידו ונכנס ע"כ.

פ"ב ה"ג והוא שיהא ביום. בד' הנ"ל והוא שיהא שעות ביום.

פ"ב ה"ג מיישא בר בריה דר' יהושע בן לוי כו' בבבלי ברכות כ"ג ע"א אמר רבי מיאשא בריה דריב"ל ובגליון שם בר בריה דריב"ל. ועי' בדקדוקי סופרים שם ולא העירו מהירושלמי כאן. והירושלמי מובא בילקוט המכירי על תהלים מזמור מ"ז אות כ"א ע"ש. ואח"ז ראיתי בסדר הדורות. ערך ר' מיאשה שהביא הירושלמי כאן וגורס ר' מיישה ולפנינו הגי' בלא כנוי רבי. וכן לקמן בירושלמי פ"ח ה"ב בלא כינוי רבי.

פ"ב ה"ג עושה להן כיס של טפח ונותנן על לבו בבבלי שם גוללן כמין ספר ואוחזן בימינו כנגד לבו.

פ"ב ה"ג כל שאינו כאלישע בעל כנפים לא ילבש תפילין. באשכול ח"ב צד 90 והיינו דאמר בירושלמי כל שאינו כאלישע ב"כ לא יניח תפילין פי' לא יניחם כל היום כדעביד אלישע שאף בשעת הגזירה היה עליו כל היום ויצא בהן לשוק עכ"ל.

פ"ב ה"ג ר' חייא רובא ור' יונתן. בפסיקתא רבתי פ' זכור מעשה בר' חייא ור' נתן; ור' יונתן כהן היה (ב"מ צ' ע"ב) ולא יכול לילך לפני מטתו של מת.

פ"ב ה"ג עירב את האותיות כו' עי' במרדכי ה' תפילין סי' תתקנ"ב בירושלמי דברכות פרק היה קורא מחלק בין עירוב דלמטה לעירוב דלמעלה דלמעלה פסול ודלמטה כשר והכי איתא התם עירב את האותיות כו' א"ר יוחנן (לפנינו א"ר אידי) בר"ש בשם רבי יותנן מאן (לפנינו מאן דמר כשר) דמכשיר למטה ולמאן דפסל למעלה ומיבעיא לן היכא שאין למטה ממש כו' וכן כתב ה"ר אלחנן בתקון תפילין שלו דאין לסמוך על הירושלמי וצריך היקף בין למעלה בין

למטה רבינו שמשון עכ"ל. ובספר התרומה ה' תפילין סי' כ"ה ובירושלמי פרק היה קורא אמרינן עירב האותיות אית תני כשר ואית תני פסול מאן דאמר כשר מלמטה ומ"ד פסול מלמעלה כגון ארצנו תפארתנו אבל ארצך תפארתך צריכה ונראה למורי רבינו לפרש הכי ארצנו תפארתנו אי נוגעת הרי"ש לצד"י או להי"ו או תי"ו לפ"א וכן כולן זהו למעלה פסול אבל למטה כשר אבל ארצך תפארתך אי נוגעת התי"ו למטה לאמצע הכ"ף שהיא ארוכה וכן צד"י למטה לאמצע הכ"ף צריכה פי' ספק יש בדבר אי חשוב כלמעלה ופסול או כלמטה וכשר עכ"ל ובמחזור ויטרי צד 639 אבל בירושלמי מכשיר נגיעה אות לאות למטה ופוסל נגיעה למעלה ומסופק אם נוגעות באמצע עכ"ל. ובבית יוסף (טור אורח חיים סי' ל"ב) והירושלמי הזה הוא בפרק היה קורא והכי איתא התם עירב האותיות אית תני כשר ואית תני פסול מ"ד כשר מלמטה מאן דאמר פסול מלמעלה כגון ארצנו תפארתנו אבל (ליתא אבל) ארצך ותפארתך צריכא (לפנינו צריכה) וכתבו הרשב"א בתשובה ופירש דהכי קאמר מלמעלה פסול לפי שעד שלא נעשית אות נפסלה צורתה כו' וכן הוא בתשובות המיוחסות להרמב"ן סי' רל"ז כו' עכ"ל. ובשו"ת הרשב"א סי' תרי"א (בולוניא רצ"ט) ונראה לי שזה הענין מתברר ממה שאמרו בירושלמי במגלה ובברכות דגרסינן התם עירב את האותיות אית תנויי תני פסיל ואית תנויי תני כשר רב אידי בר שמעון דמר כשר מלמטן מאן דמר פסול מלמעלן כגון ארצנו תפארתנו צריכה כך מצאתי בגירסא כל הספרים כו' עכ"ל.

פ"ב ה"ג א"ר אלכסנדרי שמור רגליך וגו' זה מובא בשם הירושל' בילקוט קהלת ר' תתע"א. ובשלטי הגבורים בגליון המרדכי פ"ג דברכות ירושלמי אמר רבי אלכסנדראי שמור רגליך וכו'. ומ"ש הדר דתימר בדקים. זה נעלם מהמ"א (שו"ע או"ח סי' צ"ב ס"א) שכ' דלקטנים א"צ לחזור.

פ"ב ה"ג ר' יעקב בר אביי בשם ר' אחא. בילקוט שם ר' יעקב בר אידי בשם ר' אחא.

פ"ב ה"ג א"ר אבא יהי מקורך ברוך יהי מקראך כו' מובא בילקוט משלי ר' תתקל"ז.

פ"ב ה"ד במשנה הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא ר' יוסי אומר לא יצא.. בדפוס וויניציא ר' יהודה אומר יצא ועי' לקמן בגמרא דלכן מה כן אמרין סתמא ור' יוסי הלכה בסתמא כו' שנראה שבמשנה נשנה סתמא וכן הוא בירושל' תרומות פ"א ה"א נשנה סתם אולם כגירסת ד' וויניציא כן הגירסא במשנה בשאילתות סי' קמ"ג, ובהרי"ף דברכות שם ובאור זרוע ה' ק"ש סי' פ' הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו ר' יהודה אומר יצא. ועי' בבלי ברכות ט' ע"א דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא דברי רבי יהודה ר' יוסי אומר לא יצא ועי' בתוס' שם ד"ה דלמא ר' יהודה היא. וכגירסתינו במשנה כן הוא גם במשנה מתניתא דבני מערבא, ובירושל' כאן בד' אמשטרדם ת"ע הגי' ר' מאיר אומר יצא. וגם להגירסא הזו יש מקום ועי' בבלי ברכות ט"ו ע"ב ולקמן דתני לה ר"ח בשם ר"ב.

פ"ב ה"ד בד' וויניציא דלכן מה כן אמרין. אבל בד' קושט' דלכן מה הן אומרים. ובד' אמשטרדם ת"ע דלכן מה אנן אמרין.

פ"ב ה"ד סתמא ור' יוסי הלכה כסתמא. כן הוא בירושלמי מעשרות פ"א ה"א ומהמלא הרועים סי' רל"א נעלם זה.

פ"ב ה"ד דתני לה ר' חייא בשם ר"מ. בד' קושטנטינא דתני לה בשם ר"ם. ובמלאכת שלמה מר' שלמה העדני ז"ל על המשניות כאן: ירושלמי רב שמע ר' חייא רבו גורס ר"מ במקום ר' יוסי עכ"ל.

פ"ב ה"ד תני נתפלל ולא השמיע לאזנו יצא כו' עי' בחי' הרשב"א ברכות ל"א ע"א וכדאמרינן בירושלמי בפרק היה קורא דגרסינן התם תני נתפלל ולא השמיע לאזנו יצא למי נצרכה לרבי יוסה (לפנינו יוסי) חיידן רבי יוסה הדא דתנינן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא רבי יוסה אומר לא יצא אלמא בדיעבד הוא דיצא הא לכתחלה צריך להשמיע לאזנו פ' ק"ש כו' עכ"ל. ובבית יוסף (טור או"ח סי' ק"א) ז"ל הרשב"א בר"פ אין עומדין כו' כדאמרינן בירושל' בפרק היה קורא תניא המתפלל ולא השמיע לאזנו יצא (לפנינו תני נתפלל כו') למי נצרכה לרבי יוסי הידן ר' יוסי (פירש איזה ר' יוסי הוא) ר' יוסי הדא הוא (כלומר הך ר"י הוא) דתנינן הקורא כו' עכ"ל עם המוסגר. ובהגהות מיימוני ה' תפלה פרק ה' ה"ט ובירושלמי גרסינן בהדיא תניא המתפלל (תני נתפלל) ולא השמיע לאזנו יצא לא נצרכה (לפנינו למי נצרכה והמפרשים לעו בפירושו) לרבי יוסי כו' עכ"ל.

פ"ב ה"ד א"ר יוסי הוינן סברין מימר מה פליגין רבנן ורבי יוסי בשמע דכתיב בה שמע הא שאר כל המצות לא. אולי ר' יוסי זה הוא רב יוסף שאמר בבבלי ברכות ט"ו ע"ב אמר רב יוסף מחלוקת בק"ש דכתיב שמע ישראל אבל בשאר מצות דברי הכל יצא ועי' בתוס' שם ד"ה אבל וי"ל דרב יוסף פליג אסוגיא דלעיל עכ"ל.

פ"ב ה"ד בשמע דכתיב בה שמע. בדפוס אמשטרדם בק"ש דכתיב בה שמע.

פ"ב ה"ד דר' יוסי הוי שאר כל המצות. בד' קושטנטינא ואמשטרדם דר' יוסי היא היא שמע היא שאר מצוות.

פ"ב ה"ד מ"ט דרבי יוסי והאזנת למצותיו וגו' עי' בה"ג הוצאת מק"נ צד 24 מאי טעמא דר' יוסי דכתיב והאזנת למצותיו עכ"ל והמקור מכאן. ובפי' רבינו חננאל מגילה כ' ע"א ירושלמי ר' יוסי אומר כתיב והאזנת למצותיו השמע לאזניך מה שאתה מוצא מפיך עכ"ל.

פ"ב ה"ד אמר רב חסדא לית כאן חרש כו' עי' בחי' הרשב"א ברכות י"ד ע"א ובירושלמי גרסינן גבי הא מתני' דמגילה רב חסדא אמר לית כאן (כן) חרש אשגרות (לפנינו השגרת) לישן (לשון) הא מתניתא עכ"ל. ועי' בב"י (טור או"ח סי' תרפ"ט) כתב הר"ש בר צמח בתשובה בירושלמי אמרינן אמתני' לית כאן חרש ולפי גמרא דידן מיירי במדבר ואינו שומע כו' עכ"ל.

פ"ב ה"ד היא מתניתא לר' יודה. המלות לר' יודה ליתא בד' אמשטרדם וכן הנכון.

פ"ב ה"ד א"ר הנינא בשם רב חסדא. בירושלמי מגילה פ"ב ה"ה אתא רבי הנניה כו'.

פ"ב ה"ד ר' חנניא בשם ר' אחא אשר נשבע ה' עי' במנהיג צד 13 ירושלמי צריך להוציא בפה עי"ן אשר נשבע שלא יראה כה"א כו' עכ"ל וכן מובא הירושלמי בשבלי הלקט ענין תפלה סי' ט"ז ובס' בית נכות ההלכות צד 54 ירושלמי גבי קריית שמע שצריך לדקדק ולומר נשבע שלא יראה כאומר נשבה עכ"ל. ובטור או"ח סי' ס"א ירושלמי צריך להפסיק בין נשבע לה' כדי להטעים יפה העי"ן שלא יהא נראה כה"י וצריך להתיז זיי"ן דלמען תזכרו כו' עכ"ל. ובמכלול להרד"ק (ד' ליק דף ע"ב ע"ב) גם כן הזהירו בזולתי ק"ש כשיקרא אדם שאמרו צריך להתיז סמך כי לעולם חסדו שלא תדמה לזי"ן וכן הזהירו בק"ש שצריך לבאר עי"ן אשר נשבע ה' לאבותיכם שלא ידמה אשר נשבה עכ"ל.

פ"ב

פ"ב ה"ד צריך להתיז למען תזכרו. בה"ג הוצאת מק"ן צד 24 מזכיר זה. ועי' בסדר רב עמרם גאון ובמנהיג ד' י"ד ירושלמי אמר צריך להתיז הזי"ן דלא לימא תשכרו כו' עכ"ל. ובאלפס פ"ב דברכות ירושלמי רבי לוי ורבי איבוי (לפנינו ר' אבדימי דחיפה בשם ר' לוי בר סיסי) דמין חיפה בשם רבי סיסי צריך להתיז זיי"ן של תזכרו כו' עכ"ל ובד' קושטנטינא ר' לוי דמין חיפא בשם ר' אבודימי. ועי' בהגהת מיימוני ה' ק"ש פ"ב ה"ט ירושלמי מוסיף שם כגון וחרה אף ה"א בא' מתחלפות כו' עכ"ל. ובדא"ש ברכות פ"ב סי' י"ב ירושלמי צריך להתיז זיי"ן דלמען תזכרו צריך ליתן ריוח בין וחרה אף דלא לישתמע וחרף עכ"ל וכן הוא בס' אדם וחוה נתיב ג' חלק ב' ולפנינו בירושלמי ליתא זה. ועי' בשבלי הלקט ענין תפלה סי' ט"ו וצריך לדקדק ולומר וחרה אף שאם לא כן משמע וחרף עכ"ל. ובטור או"ח סי' ס"א וצריך ליתן רוח׳ בין וחרה אף דלא לשתמע וחרף עכ"ל. ובפסקי ר' ישעיה מטראני (בית נתן ד' מ"ג ע"ב) מובא ג"כ הירושלמי. וכן מובא הירושלמי בילקוט המכירי על תהלים מזמור קל"ו אות א' ע"ש. ובסמ"ק (יום ג' ד' א' ע"ב) ואמרינן בירושלמי דצריך לבאר זיי"ן של תזכרו כו' עכ"ל. ובכלבו סי' ט' ובירושלמי מוסיף וחרה אף ה'. נשבע ה. ואמרת אליהם עכ"ל. וכן הוא בארחות חיים ה' ק"ש סי' י"ז. ולפנינו ליתא וחרה. ואמרת אליהם.

פ"ב ה"ד צריך להתיז כי לעולם חסדו עי' ברי"ף פ"ב דברכות רבי יונה בשם רב חסדא אמר צריך להתיז כי לעולם חסדו עכ"ל. ובמנהיג שם בשם הירושלמי וכן וכן בהלל צריך להתיז הסמך כי לעולם חסדו דלא לימא חדו לשון חדודין כו' עכ"ל. ועי' באשכול ח"א צד 13 צריך להתיז הזי"ן של תזכרו כו' וכן צריך להתיז סמך כי לעולם חסדו כדאיתא בירושלמי עכ"ל ועי' בפסקי ר' ישעיה מטראני הנ"ל. ובחי' ראבי"ה ברכות דף ד' ע"ב ואמרינן נמי בפרקין הלכה הקורא את שמע א"ד לוי וצריך להתיז כו' של למען תזכרו וצריך נמי להתיז בסמך דכי לעולם חסדו עכ"ל. ובמחזור ויטרי צד 437 וצריך להתיז סמ"ך של חסדו דלא לשתמע חדו ירושלמי עכ"ל.

פ"ב ה"ד אין מעבירין לפני התיבה לא חיפנין כו' עי' בראבי"ה על ברכות ד' ה' והו גרסינן התם (בירושלמי) אין מעבירין לפני התיבה לא אנשי חיפה כו' (לפנינו חיפנין) מפני שקורין לעינין אלפין ולהתין התי"ן אבל אם היה לשונו צרור בכל האותיות מותר עכ"ל ולפנינו הגירסא אם היה לשונו ערוך מותר ועי' בפני משה מה שפי' שם.

פ"ב ה"ד ר' יונה אמר תנא רב נחמן כו' עי' בפרדס סי' נ"ט רבי יונה אומר (לפנינו מוסיף תני רב נחמן בר אדא ר' יוסי אומר תנא נחמן סבא) והיו בהויתן יהו (לפנינו כדרך הויתן יהו) תני אף בהלל וקריאת המגילה ניחא מקרא מגילה ככתבם כתב (לפנינו ליתא המלה כתב) אלא (לפנינו ברם) הלל כגון דכתיב ממזרח שמש ועד מבואו עד שמעית מינה (לפנינו מה את שמע מיניה) א"ר אבא (לפנינו א"ר אבין) אף היא אמורה כו' עכ"ל. ומ"ש היוחסין (קראקא שמ"א) רב נחמן בר אדא ורב נחמן סבא כיון לירושלמי דילן. ואולי מ"ש בבבלי ביצה כ"ז ע"ב א"ל רב נחמן אבא תני כו' הכוונה שהוא רב נחמן סבא דילן. וע"ש בפירש"י שהכוונה על אביו של רב נחמן.

פ"ב ה"ד א"ר אבון עוד היא אמורה על סדר בצאת ישראל ממצרים לשעבר כו' בויקרא רבה פ' ל' אמר ר' אבין זה הלל שיש בו לשעבר ויש בו לעתיד לבוא ויש בו לדורות הללו ויש בו לימות המשיח ויש בו לימות גוג ומגוג בצאת ישראל ממצרים לשעבר כו' ע"ש.

פ"ב ה"ד הננו דעה תננתנו דיעה. זהו כמנהג תפלת האשכנזים אבל בתפלות הספרדים הננו חכמה בינה ודעת.

פ"ב ה"ד רפא חליינו. בסדורי התפלות ליתא המלה חלייני.

פ"ב ה"ד צדקנו במשפט. בנוסחאות התפלה שלפנינו זהו בברכת השיבה.

פ"ב ה"ד מאה ועשרים זקנים ומהם שמונים וכמה נביאים התקינו את התפילה הזאת כו' וכן הוא בכל הדפוסים הישנים. זולת ד' קושטנטינא הגי' ק"ב זקנים ומהם שמונים נביאים. ובירושלמי מגילה פ"א ה"ה שמונים וחמשה זקנים ומהם שלשים וכמה נביאים היו מצטערין על הדבר הזה כו'. ובפי' הרמב"ן עה"ת (דברים ד', ג) הגי' משונה וז"ל ובירושלמי שמונים וחמשה זקנים ומהם כמה נביאים היו מצטערים על הדבר הזה כו'. ובבבלי מגילה י"ז ע"ב אמר רבי יוחנן ואמרי לה במתניתא תנא מאה ועשרים זקנים ובהם כמה נביאים תקנו י"ח ברכות על הסדר. ובחי' הרשב"א ברכות ל"ג ע"ב וכן בירושלמי דמכלתיה מפני מה נסדרו זו אחר זו על הסדר וכו' עכ"ל ולפנינו לא מבואר יפה הלשון.

פ"ב ה"ד מפני מה התקינו גואל ישראל ברכה ז' כו' בילקוט המכירי על תהלים מזמור קכ"ו אות ג' מביא הירושלמי.

פ"ב ה"ד ללמדך שאין ישראל נגאלין כו' עי' באבודרהם שם שהביא זה.

פ"ב ה"ד שהוא עתיד לשבר כל בעלי שערים. באבודרהם (שחרית של חול ד' ל"ב) ואמרינן בירושלמי אמר ר' אלכסנדרי מפני מה כו' שהוא עתיד לשבר כל מפקיע (לפנינו בעלי) שערים כו' עכ"ל ומובא הירושלמי בילקוט המכירי על תהלים מזמור כ"ט אות כ"ד.

פ"ב ה"ד ותני עלה כולל של מינים ושל רשעים במכניע זדים ושל גרים ושל זקנים במבטח לצדיקים ושל דוד בבונה ירושלים. בתוספתא ברכות ספ"ג הוצאת צ"מ כולל של מינים בשל פרושין ושל גרים בשל זקנים ושל דוד בשל ירושלים. ובתוספתא עם האלפס וכולל של האפיקורסים בשל פרושין ושל גרים בשל זקנים ושל דוד בירושלים. ועי' בבלי מגילה י"ז ע"ב.

פ"ב ה"ד אתן מלכא משיחא אין מן חייא הוא דוד שמיה כו' הירושלמי מובא בשינויים בילקוט המכירי על תהלים (הוצאת ידידי הרב הגדול ר' שלמה באבער הי"ו) מזמור י"ח אות פ"ה ע"ש.

פ"ב ה"ד הוא צמח הוא מנחם. לפלא שהאבן עזרא בזכריה ג' א' פי' כן מדעתו ולא זכר הירושלמי. וז"ל הראב"ע: גם אני עשיתי דרך דרש כי צמח בגימטריא מנחם עכ"ל.

פ"ב ה"ד שרי תורך ושרי קנקנך כו' עי' בערוך ערך קנקן ובירושל' פרק שני בברכות שרי תורך שרי פדתך שרי קנקנך עכ"ל.

פ"ב ה"ד זבין תורוי וזבין קנקנוי כו' עי' ערוך ערך לבד ב' בגמרא דפרק היה קורא בירושלמי ובמגילת איכה אזיל זבין תורוי וזבין קנקנוי ואיתעביד מזבין ליבדין למיינוקיא (לפנינו זבין לבדין למיינוקא) כו' עכ"ל. ועי' במדרש איכה פ"א הוצאת ידידי הרב הגדול ר' שלמה באבער נ"י מה שהעיר בזה.

פ"ב ה"ד א"ר תנחומא מפני מה התקינו שומע תפלה ברכה ט"ו כו' בילקוט המכירי על תהלים מזמור נ' אות מ"ט מביא הירושלמי בשינוים קטנים.

פ"ב ה"ד טעה בין כתיבת הראשונה. בבית נכות הלכות צד 57 טעה מן הכתיבת הראשונה לשנייה חוזר לכתיבת הראשונה.

פ"ב ה"ד טעה ואינו יודע היכן טעה יחזור כבתחלה למקום הברור לו. בס' בית נכות ההלכות הנ"ל טעה ואינו יודע היכן טעה חוזר למקום שברור לו.

פ"ב

פ"ב ה"ד דילמא ר' חייא ר' יסא ר' אמי סלקון מיעבד גנוניה. בס' בית נכות ההלכות הג"ל דילמא ר' חיא ור' אסי ור' אמי סלקון מעבר גנזיה שמעון קליה אמר לון כן אמר ר' יוחנן קרא ומצא עצמו בלמען חזקה כיון. ולפנינו הגי' משונה.

פ"ב ה"ד ר' יסא ור' אמי סלקון כו' עי' בבלי ברכות ט"ז ע"א ר' אמי ור' אסי ע"ש.

פ"ב ה"ד וייחות ר' אלעזר כו' עי' בחי' רשב"א ברכות ט"ו ע"א ועוד דגרסינן בירושלמי גבי האי עובדא דר' אלעזר נחית וסליק אמר לו (לפנינו לון) כן אמר רבי יוחנן קרא ומצא עצמו בלמען הזקה כיון רבי לא בשם ר' אחא רבה (לפנינו ר' יסא בשם ר' אחא רובא) נתפלל ומצא עצמו בשומע תפלה הזקה כוון עכ"ל.

פ"ב ה"ד ר' לא ר' יסא בשם ר' אחא רובא. בס' בית נ"ה הג"ל ר' אליה ר' אבא בשם ר' אחא רבא.

פ"ב ה"ד א"ר חייא רובא אנא מן יומי לא כוונית אלא חד זמן בעי מכוונה והרהרית בלבי ואמרית מאן עליל קומי מלכא קדמי כו' עי' תוס' רה"ש ט"ז ע"ב ד"ה ועיין כדאמר בירושלמי דברכות פרק היה קורא א"ר חייא רובא מן יומא לא כוונית אלא חד זמן בעית מכוונא והרהרית בלבי ואמרי מאן עלל קומי מלכא קדמוי אלקפתא (לפנינו ארקבסה) או ריש גלותא שמואל אמר אנא מנית פרחייא (לפנינו אפרוחיא) רבי בון בר חיא אמר אנא מנית דומסיא (לפנינו דימוסיא) א"ר מנא (לפנינו א"ר מתניא) מחזיק אנא טיבו לרישיה (לראשי) דכי מטא למודים הוה (לפנינו הוא) כרע מגרמיה כו' עכ"ל. ובשבלי הלקט (צד 16) ירושלמי ברכות אמר ר' חייא רובא אנא מן יומיי לא כוונת אלא חד זמן בעי מכוונא והרהרית בלבי ואמרית מאן עליל קומי ארקבטא או קומי ריש גלותא שמואל אמר אנא מנית אפרוחיא ר' בון בר' חייא אמר אנא מנית דומסיא אמר ר' מתניה מחזיק אנא טיבו לרישי דכד הוה מטא מודים כרע מגרמיה עכ"ל. ובאור זרוע ה' תפלה ס' ק"ב כדאמר בירושלמי אמר ר' חייא רבה אנא מן יומי לא כוונתי אלא חד זמנא בעית מכוונא הרהריתי בלבי ואמרית מאן עליל קומי מלכא קדמי אוקבניא או ריש גלותא שמואל אמר אנא מנית דימוסיא אמר רב מתנא מחזיק אנא טיבו לראשי דכי הוה מטי למודים כרע מגרמיה עכ"ל. ובתוספות רבינו יהודה חסיד לברכות ל"ב ע"ב וכדאמרינן בירושלמי אמר ר' חייא רבה אנא מיומי לא כוונית אלא חד זמן בעית מיכוונא והרהרתי בלבי מאן עילו קמי מלכא קדמי ארקפתא או ריש גלותא שמואל אמר אנא מנית אפרוחיא ר' בון בר' חייא אמר אנא מנית דימוסיא א"ר מתני אנא מחזיק טיבו לראשי דכד הוה מטי מודים הוא כרע מגרמיה עכ"ל וכן הוא בתוס' הרא"ש בברכות ל"ב ע"ב (בכפר ברכה משולשת ווארשא ברכת"א). ובראבי"ה על ברכות ד' ה' ע"ב מביא הירושלמי וגורס מאן עייל קמיה מלכא אדכונא או ריש גליתא כו' ונראה שצ"ל ארכונא כמו לקמן בפרק זה ה"ה חד ארכון ועוד במקומות רבים. ועי' בהשגות הראב"ד ה' ק"ש פ"ד ה"ז גם בחכמי הגמרא היו אומרים כן מחזיקנא טיבותא לרישאי כי מטינא למודים כרע מנפשיה ואידך אמר דהוה מני דיומסין בגו צלותא ואידך אמר דהשיב מאן ממטי אסא לבי מלכא עכ"ל. ובריטב"א (רה"ש ט"ז ע"ב ד"ה וא"ר יצחק) כמ"ש בירושלמי מיומי לא כוונית יומא חד בעינא לכווני ומנית אפרוהייא ואידך אמר יומא חד בעינא לאכווני ואמינא מאן עייל קומי מלכא אלקפתא או ריש גלותא אמר שמואל אנא מחזיקנא טיבותא לרישאי כד מטי למודים כרע מגרמוי עכ"ל.

והנה

והנה הרואה יראה איך נשתנו הניסחאות בירושלמי כאן, אבל בעיקר הענין כבר השבתי לאחד משיאלים (ונדפסה תשובתי) שהגירסא אנא מן יומי לא כוונית העיקרית, ושמ"ש בבית נכות ההלכות ד' נ"ז אנא מגיומי כוונית ט"ס הוא וצ"ל לא כוונית, והכוונה שמרוב הצרות לא יכלו לזכך רעיוניהם בזמן התפלה. וכן נאמר בשם רב (שלמד לפני רבי חייא בעל המאמר כאן וגם לפני רבי) בבבא בתרא קס"ד ע"ב שלש עבירות אין אדם נצול מהן בכל יום הרהור עבירה ועיון תפלה כו' ועי' בתוס' שם ד"ה עיון והכי אמר בירושלמי א"ר מתנה (לפנינו מתניא) מחזקנא טיבותא לרישא דכי מטי למודים כרע מגרמיה עכ"ל ולפנינו הגי' משונה מעט, ובהגהות הב"ח מגיה שם בתוס' תחת א"ר מתניא א"ר יוחנן ואיני יודע מקורו. ובתוס' שבת קי"ח ע"ב ד"ה עיון כדאמרינן בירושל' מחזיקנא טיבו לריישא דכי מטא למודים מנפשיה כרע עכ"ל, ובחי' הרמב"ן לב"ב קס"ד מובא הירושל' בשיבוש וז"ל ובירושלמי בברכות א"ר חייא רובה מן יומוי לא כונית אלא חד זמן אתית למיכוונא והרהרית בלבי ואמרית מאן על לקמי מלכא קדמי ארקבינית או ריש גלותא שמואל אמר מנית אי פרחיא ר' בון בר' חייא אמר אנא מנית רמוסייה א"ר מתני אנא מחזיק טיבו לדרישי כד מטי מודים כרע מן גורמיה כו' עכ"ל, ובתניא צד 17 ירושלמי בברכות אמר רבי חייא סבא אנא ביומוי לא איכווינית אלא חד זמן בעית כווינית והרהירית בלבי ואמרית מאן ליעול קמי מלכא קדמאי אלקפתא או ריש גלותא שמואל אמר אנא מניתי אפרוחיא רבי בון ברבי חייא אמר אנא מנית דימוסיא אמר רבי מתתיה מחזיק אנא טיבו כו' ובד' מגנצא גורס בירושלמי כאן אמר ר' חייא בר אבא ובכלבו סי' י"א וכן מצינו בירושלמי דאמר רבי מני (לפנינו מתני) מחזיקנא טיבותא לראשיי כו'. ובארחות חיים הל' תפלה סי' ל"ח ובירושלמי במס' ברכות א"ר חייא מן יומוי לא כיונית אלא חד זימנא אתיתי למכוונא והרהרית בלבי ואמרית מאן עאל קמי מלכא א"ר מתנא אנא מחזיקנא כו' עכ"ל.

פ"ב ה"ד קדמי ארקבסה או ריש גלותא בד' מגנצא ארקבטה, ובמעריך ערך ארקפתא כתב ובדפוס כתוב ארקבסה וכן נ"ל עיקר עכ"ל. ובשתי ידות למהר"ם דילונזאנא ד' קי"ו אר"ח רבה אנא מן יומאי לא כוונת אלא חד זמן בעית כו'. ועי' שבועות ו' ע"ב כגון מלכא ואלקפתא, ובירושלמי שביעית פ"א ה"א ארקבתא וריש גלותא ועי' בערוך ערך ארקפט ובירושלמי כתב בפרק היה קורא בגמרא קרא וטעה מאן עליל קדמוי דמלכא קדמוי ארקפתא ועי' בערוך השלם שם. ובס' בית נכות ההלכות צד 57 מאן עייל קומי מלכא ארקפתא או ריש גלותא עכ"ל. ובאבודרהם (שחרית של חול ד' כ"ט ע"א) מאן עליל קומי מלכא קומי (לפנינו קדמי) פי' מי נכנס לפני המלך תחלה ארקפתא או ריש גלותא פי' ארקפתא שר גדול וקורין לו בערבי זעים והוא נכבד מריש גלותא עכ"ל.

פ"ב ה"ד שמואל אמר אנא מנית אפרוחי פי' שמואל מרוב רעיוניו שהיה שקוע בהן מנה הכוכבים כי כן מתרגם בתרגום איוב ל"ח ל"ב ועיש על בניה וגותא על אפרתהא וע"ש. ובאבודרהם שם שמואל אמר אנא מנית פרחייא (לפנינו אפרחיא) פירוש העופות רבין (לפנינו רבי בון בר' חייא) אמר אנא מנית דוסמייא (לפנינו דימוסיא) פי' שורות האבנים של בנין הכותל ודומה לו מה דאמרינן בסנהדרין הוסיף בו דומוס אחד לשם מת עכ"ל. ובשו"ת הרשב"א סי' שמ"ד וכאותה שאמרו בירושלמי זימנא חדא בעיתי כווני ומניתי אפרחייא עכ"ל.

פ"ב ה"ה הפועלים קורין בראש האילן והאומנין בראש הנדבך וכן הוא בד' אמשטרדם אבל בד' קושטנטינא הפועלים קורין בראש האילן ובראש הנדבך

ובד'

ובד' וויניציא ובד' מגנצא ובמתניתא דבני מערבא האומנין קורין בראש האילן אר בראש הנדבך וכן הוא במשנה בבבלי ברכות ט"ז ע"א. ובתוספתא הוצאת צוקערמאנדל ברכות פ"ב פועלים קוראין בראש האילן ומתפללין בראש הזית ובראש התאינה ושאר כל האילנות יורדין למטה ומתפללין בעל הבית בין כך ובין כך יורד למטה ומתפלל. וכן הוא בתוספתא שנדפס עם האלפס ובבבלי ברכות ט"ז ע"א מובאה התוספתא בנוסח אחר יע"ש.

פ"ב ה"ה כיני מתניתה. עי' בערוך ערך כן ה' בירושלמי כיני מתניתא פירוש כן היא מתניתא עכ"ל ובד' קושט' ובוויניציא בירושל' כאן הגירסא תני מהני'.

פ"ב ה"ה כיני מתניתא הפועלים קורין בראש האילן והאומנין קורין בראש הנדבך. לנוסחת ד' אמשטרדם וזיטאמיר למותר להגיה כן במשנה. ומזה נראה שנוסחת ד' קושטנטינא הנכונה. ועי' לעיל מה שהבאתי כנוסחת ד' וויניציא ומגנצא ובמלאכת שלמה במשניות כאן.

פ"ב ה"ה מפני מה שטרחותן מרובה בטור או"ח סי' צ' ומפרש בירושל' הטעם לפי שטרחתן מרובה פי' שטורח להן באלו לירד יותר משאר אילנות כו' עכ"ל ועי' בב"י שם ומה שמפרש בירושלמי לפי שטרחותן מרובה כתבו תלמידי ה"ר יונה שנאמרו בו כמה פירושים והנראה למורי יותר נכון שמפני שיש להם ענפים הרבה יותר משאר אילנות יש טורח גדול בעלייתן ובירידתן ויתבטלו ממלאכתן בה ולפיכך אמרו שיתפללו לעיל אבל בשאר אילנות דליכא ביטול ירדו ע"כ ולפי' זה נתכוון רבינו עכ"ל הב"י ובריי"ף ובהרא"ש ברכות פ"ב סי' י"ג ירושלמי למה לי (המלה אחרונה ליתא לפנינו) בראש הזית או (ליתא או) בראש התאנה רבי אבא ורבי סימון תרווייהו אמרי מפני שטרחתו (לפנינו שטרחותן) מרובה עכ"ל ובכסף משנה פ"ה ה' תפלה ה"ח וכתב הרי"ף ז"ל ירושלמי למה לי (ליתא לי) בראש הזית ובראש התאנה כו'.

פ"ב ה"ה תני הכתף אע"פ שמשאו כו' בטור או"ח סי' ס"ג ירושל' הכתף אע"פ שמשאו על כתפו קורא את שמע אבל לא יתחיל בשעה שטוען ולא בשעה שפורק מפני שאין לבו מיושב עכ"ל. ועי' בראבי"ה ברכות סי' נ"ה.

פ"ב ה"ה תרין חלקין חד לחורויי וחד לקומויי. בס' בית נכות ההלכות ח"ב צד 56 מהו שיקול תרין חלקין מאחריו וחד לקמאי עכ"ל. ועי' בראבי"ה ברכות סי' נ"ה.

פ"ב ה"ה תני לא יהא מרמז בעיניו וקורא כו' במלחמות להרמב"ן פ"ב דברכות ד' י"ח וכך אמרו בירושלמי תני לא יהא מרמז בעיניו וקורא ותני כן (לפנינו ליתא כן) הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית הרי אלו מברכין ברכה הראשונה וכוללין של ירושלים בארץ (לפנינו ושל ארץ) ודותמין בארץ ואם (לפנינו אבל) היו עושין עמו בסעודה או שהיה בעל הבית אוכל עמהם הרי אלו מברכין ארבע א"ר מונא (לפנינו מנא) זאת אומרת שאסור לעשות מלאכה עד שעה שיברך (לפנינו בשעה שיברך) ולכן אמרינן (לפנינו דלכן מה אנן אמרין) יעשה מלאכה ויברך כו' עכ"ל ועי' בבבלי ברכות ט"ז סע"א שמובאה הברייתא בשינוים ועי' לקמן בהלכה זו.

פ"ב ה"ה לא יהא מרמז בעיניו וקורא בבבלי יומא י"ט ע"ב והא"ר יצחק בר שמואל בר מרתא הקורא את שמע לא ירמוז בעיניו ולא יקרוץ בשפתותיו ולא יורה באצבעותיו כו'.

פ"ב ה"ה שאסור לעשות מלאכה בשעה שיברך בב"י בטור או"ח סי' קצ"א והכי איתא בירושלמי א"ר מונא זאת אומרת שאסור לעשות מלאכה עד שיברך עכ"ל

עכ"ל ועי' בב"ח שם ומ"ש לעיל. ובכסף משנה ה' ברכות פ"ב ה"ב והכי איתא בירושלמי א"ר מונא (לפנינו מנא) זאת אומרת שאסור לעשות מלאכה עד בשעה שיברך עכ"ל והמדפיסים החדשים סבבו המלה עד בין שני חצאי עגולה. ובס' בית נכות ההלכות ח"ב צד 56 ירושלמי גבי דאמרינן גבי פועלים שאם היה בסעודתן הרי אלו מברכין אמר ר' מנא זאת אומרת שאסור לעשות מלאכה עד שיברך דלכן מהבא אמרינן (לפנינו דלכן מה אנן אמרין) יעשה מלאכה ויברך עכ"ל וכן הוא בראבי"ה ברכות סי' נ"ה ירושלמי תני זאת אומרת שאסור לעשות מלאכה עד שעה שהוא מברך. והפשט הפשוט כאן שר' מנא לומד כהברייתא שאסור להתחיל במלאכה עד שיברך מקודם.

פ"ב ה"ה רב שמואל בר רב יצחק בשם רב הונא. בראבי"ה ברכות סי' נ"ה ירושלמי רב הונא אמר וע"ש.

פ"ב ה"ה ר' יסא היה צורון. בס' בית נכות ההלכות הג"ל ר' יוסי. וכן בראבי"ה שם וע"ש.

פ"ב ה"ו במשנה אמרו לו תלמידיו למדתנו רבינו שתתן פטור אמר להם כו' כן הגירסא בד' זיטאמיר. ובד' וויניציא אמרו לו תלמידיו רבי' לא כך למדתנו שתתן פטור מק"ש לילה הראשון. אמר להן כו' ובד' קושטנטינא לא למדתנו רבינו שהתן פטור מק"ש א"ל כו'. ובד' מגנצא אמרו לו תלמידיו למדתנו רבינו שתתן פטור א"ל כו'.

פ"ב ה"ו שמותר לבעול בעולה בתחלה בשבת. בד' קושטנטינא שמותר לבעול בתולה לכתחלה בשבת. ומכאן המקור למ"ש הבה"ג פ"ב דברכות ומהבא גמרינן שמותר לבעול כו' לכתחלה בשבת. ועי' בתוספתא ריש כתובות.

פ"ב ה"ו וכאן שמתכוין לעשותה בעולה כמו שמתכון לעשותה כלי. בד' קושטנטינא כמו שמתכוון לעשות לה פה.

פ"ב ה"ו רב יצחק בר רב משרשיא או מקשי מה בינה כו' בד' קושט' רבי יצחק בר משרשיא בעי ומה בינה כו'.

פ"ב ה"ו תני לא יבעול אדם בעולה לכתחלה בשבת. בד' הג"ל תני לא יבעול אדם בתולה לכתחלה בשבת.

פ"ב ה"ו בניטין גנזבייה. בירושלמי אמשטרדם ת"ע עם פי' ר"א פולדא בנימין גניניא.

פ"ב ה"ו שמע שמואל ואקפד עילוי ומית עילוי וקרי. בד' הנ"ל ואקפד שמואל ומית קרי עלי' שמואל ברוך שנגפו. ובמלאכת שלמה במשניות כאן שמע שמואל ואקפד עילוי ומית קרי עלוי ברוך המקום שנגפו. וכעין זה נמצא בירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה חד תלמיד מן דשמואל שימש מטתו שמע שמואל ואיקפד עלוי ומית.

פ"ב ה"ו שמואל אמר כל תהיא הילכתא דרישיה דפירקא כו' ברי"ף פ"ב דשבועות ירושלמי שמואל אמר כל ההיא הלכתא דרישא דפירקא אהרינא (לפנינו אחרייא) דנדה להלכה אבל לא למעשה ר' ינאי ערק אפילו כתינוקות שלא הגיע זמנה לראות ונשאת עכ"ל. ובר"ן שם וכן מוכיח הירושלמי אשר הביא הרב אלפסי דאמר שמואל כל ההיא הלכתא דרישא דבפרקא אחרינא דנדה להלכה אבל לא למעשה ואין דעת הרמב"ם כן כו' עכ"ל. ובמרדכי שבועות סי' תשל"ט ירושלמי שמואל אמר כל ההיא הלכתא דפרק אחרון דנדה להלכה ולא למעשה דאין לעשות מעשה כהלל דאמר עד שתהיה המכה ולא כרב דאמר בוגרת נותנין לה לילה הראשונה ר' ינאי ערק כו' ובד' מגנצא: רב ושמואל אמרי, וזה

הגהת

הגהת מהרש"ס עפ"י נדה ס"ה ע"ב ובד' קושטנטינא בירושלמי כאן תגי' כל ההיא הלכתא דפרקא אתרייא בנדה כו' ועי' ברא"ש נדה פ"י סי' א' ובב"י יו"ד סי' קצ"ג ;

פ"ב סה"ו תני כלה אסורה להיתה כו' באור זרוע ח"א סי' ש"ס והא דאמר בפ"ב של ברכות ירושלמי כלה אסורה לביתה (לפנינו מוסיף כל שבעה) אסור (לפנינו ואסור) לטול ממנה כוס של ברכה דברי ר' אליעזר מ"ט דר"א אפשר (לפנינו אי אפשר) שלא יצא דם נדה עם דם בתולים כו' עכ"ל. ובלקוטים בס' נבות ההלכות ה"ב צד 56 ירושלמי תני כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כל שבעה (לפנינו כלה אסורה לביתה כל שבעה) כו'. ובמס' כלה פ"א הגי' כלה שנבעלה יום ראשון אסורה כל שבעה ואסור לטול הימנה כוס כל שבעה דברי ר' אליעזר כו'. ועי' מ"ש הראב"ד בשעת הפרישה.

פ"ב ה"ז לא כן אלפך ר' אמי הוי ליה עובדא כו' בד' קושטנטינא לא כן אלפן רבי דרבי אמי הוה ליה עובדא ושאל לרשב"ל והורי ליה כר' נתן.

פ"ב ה"ז אר"י בי ר' אבון. בטור יו"ד סי' שפ"א בר בון.

פ"ב ה"ז הדא דתימר ברחיצה של תענוג אבל ברחיצה שאינה של תענוג מותר כהדא דשמואל בר אבא עלו בו חטטין אתון שיילין לר' יסא מהו דיסחי אמר לון דלא יסחי מיית הוא אין בעי אפילו בתשעה באב אין בעי אפילו ביום הכפורים כו' ועי' ירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה. אבל בתוס' רי"ה בברכות ד' ט"ז ע"ב ואמר בירושלמי דפרקין אבל אסור ברחיצה כל שבעה (לפנינו חסרים שם החמשה מלות אחרונות) הדא דתימר ברחיצה של תענוג אבל ברחיצה שאינה של תענוג מותר כהדא דשמואל בר בא (לפנינו אבא) עלו ליה (בו) חטטין בראשו (לפנינו ליתא המלה האחרונה) אתון שאילון לר' יוסי (יסא) מהו דיסחא א"ל יסחא (לפנינו דלא יסחי, וכן הוא בד' ויניציא ובד' מגנצא) מה אנן קיימין אי בדבר שיש בו סכנה אפילו בט' באב ואפילו ביום הכיפורים אלא באין בו סכנה עכ"ל ולפנינו ליתא מן מה אנן קיימין כו' והנוסח משובש והטעה את המפרשים. ועי' בהגהת מיימוני ה' אבל פ"ה ה"ד וכן אמרינן בירושלמי דאבל שרי ברחיצה שאינה של תענוג כהדא דשמואל בר אבא עלו בו חטטין אתון שאלין לר' יוסי אמר לון יסחא אפילו אין בו סכנה כו' עכ"ל. ובחי' הרשב"א ברכות ט"ז ע"ב והכין איתא בירושלמי דפרקין בהדיא דגרסינן התם הדא דתימא ברחוצה של תענוג אבל ברחיצה שאינה של תענוג מותר כהדא דשמואל בר אבא עלו בו חטטין אתו שאלין לרבי יוסא מהו דיסחי אמר לן דלא יסחי מאית הוא אין כיני אפי' בתשעד באב אין כיני אפילו ביום הכיפורים עכ"ל. והנה גירסת הרשב"א קרוב לגירסתנו שאמר דלא יסחי אבל מה שהביא הגי' מאית הוא כו' ליתא לפנינו. ובמו"ק שם הגירסא מהו דיסחי אמר לון ואין לא סחי מיית הוא אין כיני אפילו בט' באב אין כיני אפילו ביום הכיפורים. ובתוספת הרא"ש ברכות ט"ז ע"ב ואמרינן בירושל' דפרקין אבל אסור כו' הא דשמואל בר בא עלו לו חטטין אתי שיילי לר' מיאשה (לפנינו יסא) מהו דייסחי אמר יכסה (יסחי) במה אנן קיימין אי בדבר שיש בו סכנה אפילו בט"ב אפילו ביום הכיפורים נמי אלא בשאין בו סכנה כו' עכ"ל. ובפי' הרא"ש ברכות פ"ב סי' ט"ו ואמרינן בירושלמי דפרקין אבל אסור ברהיצה כל שבעה הדא דתימא ברחיצה של תענוג אבל רחיצה שאינה של תענוג מותר כהדא דשמואל עלו בו חטטין אתו שיילו לר' אסי מהו דאסחי אמר להון יסחי במה אנן קיימין אם בדבר שיש בו סכנה אפילו בט' באב אפילו ביוה"כ נמי אלא בשאין בו סכנה (הקרבן נתנאל שם אמר שזה דברי הרא"ש וטעה בזה) ודלא כמו שפי' הר"ח ז"ל כו' עכ"ל. ובתוס' ברכות ט"ז ע"ב ד"ה איכמנים וכן משמע

בירושלמי

בירושלמי אבל אסור ברחיצה הדא דתימא ברחיצה של תענוג אבל ברחיצה שאינה של תענוג מותר כהדא דאתמר מי שיש לו הטטין ברישיה וכו׳ עכ״ל והמעתיקים קצרו בתוס׳ וכתבו וכו׳ אבל נראה שגם לפני התוס׳ היה הנוסח שמותר לרחוץ ברחיצה שאינה של תענת והמלות כהדא דאתמר כו׳ ברישיה ליתא לפנינו. ובסמ״ג לאוין ס״ט והא דגרסינן בירושלמי הדא דאת אמרת בסיכה שהיא של תענוג אבל שאינה של תענוג מותר שמא אינו מתיר אלא כגון להולה ולהטטין עכ״ל. ובשו״ת מהר״ם מרוטנבורג הארוכות (סדילקאב תקצ״ה) סי׳ קצ״ז ואמרינן בירושל׳ אבל אסור ברחיצה כל ז׳ ברחיצה (שאינו) של תענוג שרי כהדא דשמואל בר אבא עלו בו חטטים אתא שילי לר׳ יותנן (לפנינו ר׳ יסא) מהו דיסהא א״ל סהי מה אתון קיימי אם בדבר שיש בו סכנה אפילו בט׳ באב אפילו ביוה״כ אלא בדבר שאין בו סכנה כו׳ עכ״ל. ובמרדכי ברכות פ״ב סי׳ מ״ט דאיתא בירושלמי אבל אסור ברחיצה דוקא של תענוג אבל שאינה של תענוג מותר כדאמרינן מי שיש לו הטטין בראשו סך כדרכו ביום הכיפורים ואינו חושש כו׳ עכ״ל. וברדב״ז ה׳ אבל פ״ה ה״ד בירושלמי אמרו אבל שרי ברחיצה שאינה של תענוג עכ״ל. וכן הוא בתולדות אדם וחוה נתיב כ״ח חלק ב׳ ובאגודה סי׳ מ״ז כדאיתא בירושלמי אבל אסור ברחיצה הדא דתימא ברחיצה של תענוג אבל רחיצה דרפואה מותר עכ״ל. ובתורת האדם להרמב״ן צד 87 ירושלמי בפרק היה קורא תני מקום שנהגו לרחוץ אחר המטה מרחיצין ובדרום מרחיצין אמר ר׳ יוסי ב״ר בון (אבון) מי שהוא מתיר את הרחיצה עושה אותה כאבילה ושתיה הדא דתימא ברחיצה של תענוג אבל ברחיצה שאינה של תענוג עלו לו הטטין מותר עכ״ל. ובדפוס קושטנטינא בירושלמי כאן הגי׳ כהדא דשמואל בר אבא עלו לו הטטין ברישיה אתון שיילון לר׳ יסא מהו דיסחי א״ל דלא יסחי ימות וכל המעיין בטוב שכל יודה שהגירסא אתא שאלין לר״י אמר לון יסחא שגרסו רוב הראשונים הנ״ל היא הגי׳ האמיתית שכן יורה הסוגיא שרחיצה שאינה של תענוג מותר ולפלא מאד איך נשתבשו בכל ההוצאות הירושלמי כאן ובמו״ק וגרסו א״ל לא יסחי מיית הוא ועי״ז שגו כל מפרשי הירושלמי וגם הרשב״א היה לו הגי׳ המשובשת כנ״ל. אח״כ ראיתי שבעל ס׳ תרדים הביא הרשב״א בגי׳ מתוקנת.

פ״ב ה״ז רבי יוסי ברבי הנינא ראו אותו טובל כו׳ בהי׳ הרשב״א ברכות ט״ז ירושלמי רבי יוסי בן הנינא ראו אותו טובל לקרויו (לפנינו אם לקרויו) לא ידעין אם להקר גופו שאין רחיצת צונן רחיצה לא ידעין קורי (לפנינו הורי) ר׳ בא כהין (לפנינו כהין) תניא הורי ר׳ אחא בבא מן הדרך היו (לפנינו והיו) רגליו קהות עליו שמותר להרחיצן במים עכ״ל ומאמר ר׳ בא ור׳ אחא מקורו בירושלמי יומא פ״ח ה״א ותענית פ״א ה״ו ע״ש.

פ״ב ה״ז הורי ר׳ אחא בבא מן הדרך כו׳ באור זרוע ח״ב סי׳ רע״ז הגירסא הורי ר׳ בא (לפנינו ר׳ אחא) בבא מן הדרך והיו רגליו כהות (לפנינו קהות) עליו שמותר להרחיצן במים עכ״ל. ובסמ״ג לאווין ס״ט הורה רבי אחאי (לפנינו אחא) בבא מן הדרך והיו רגליו כהות עליו מותר לרחצם במים עכ״ל. ובפי׳ ר״ח מו״ק כ״ד ע״א מביא הירושלמי כנוסח הדפוס. ובתשב״ץ (מנהגי מהר״ם סי׳ תל״ה) וראיה מירושלמי אבל שבא מן הדרך ורגליו מטונפות מותר לרחוץ בצונן שאין רחיצת צונן רחיצה עכ״ל ועי׳ בטור או״ה סי׳ תקנ״ד.

פ״ב ה״ז תני במקום שנהגו לשאול אבילים בשבת כו׳ ברא״ש מו״ק פ״ג סי׳ ל״ח ירושלמי בפרק היה קורא מקום שנהגו לשאול בשלום (לפנינו ליתא המלה בשלום) אבילים בשבת שואלין ובדרום נהגו להיות שואלים (לפנינו

ובדרום

ובדרום שואלין) ר' הושעיא רבה (לפנינו רובא) אזל להד אהרא (אתר) וחמא תמן (ליהא תמן) אביליא בשבתא (בשובתא) ושאיל בהון (בון) אמר איני יודע מנהג מקומכם אלא שלום עליכם כמנהג מקומינו עכ"ל. ובאור זרוע ח"ב סי' נ"א מובא הירושלמי בשינוי מעט. ובמרדכי מו"ק פ"ג סי' תתצ"ו ירושלמי פרק היה קורא מקום שנהגו לשאול בשלום האבלים בשבת שואלים ובדרום נהגו להיות שואלים רבי אושעיה רבה אזיל לחד אתר וחמא תרין (לפנינו ליתא המלה תרין) אבלים בשבת ושאל בהון אמר להו אני איני יודע מנהג מקומכם אבל שלום עליכם כמנהג מקומנו וכמנהג ארצנו (לפנינו ליתא ב' מלות אחרונות) כו' עכ"ל. ובשבלי הלקט ה' שמחות סי' מ"ג דגרסינן בירושלמי בפרק היה קורא תני מקום שנהגו לשאול בשלום אבלים שואלין ומקום שנהגו שלא לשאול אין שואלין (ו' מלות אחרונות ליתא לפנינו).

פ"ב ה"ז קומי ציפוראי ביוחסין ערך רבי מאיר (קראקא שמ"א) משבח קמיהו דציפוריים דרבי מאיר אדם גדול הוא אדם קדוש הוא צנוע הוא עכ"ל.

פ"ב ה"ז אמר לון בעי אתון מידע מהו הייליה כו' עי' באו"ז שם אמר להון אתון בעי למידע חייליה בא להודיעכם שאין אבל בשבת הדא הוא דכתיב ברכת ה' היא תעשיר ותומר זו ברכת שלום (לפנינו ברכת שבת) ולא יוסיף עצב עמה זה אבל (לפנינו זו אבילות) כמאן דאמר (לפנינו כמה דתימא) נעצב המלך על בנו עכ"ל. ובתוס' מו"ק כ"ג ע"ב ד"ה מאן בירושלמי מפרש טעמא דשבת דאין אבלות נוהג בו משום דכתיב ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה ובשבת כתיב ביה ברכה עכ"ל ועי' בגליון בגמרא שם. ובפי' רבינו חננאל מו"ק כ"ד ע"א ירושלמי אבל כו' תני מקום שנהגו לשאול בשלום אבלים בשבת שואלין ר' אושעיא חמא אבלים בשבת ואמר להו שלום עליכם כמנהג מקומנו ריב"ח הוה משתבח ברבי מאיר. קומי ציפוראי אדם גדול קדוש צנוע הוא חד יומא זמן חמון ליה שאיל בשלום אבילא בשבת ותו אמרו ליה ר' אהן הוא דאת משני שבהיה אמר להן [מה עביד] א"ל שאיל בשלום אביליא בשבתא אמר לון בעי אתון מידע הייליה אתא להודעאן דאין אבלות בשבת דכתיב ברכת ה' היא תעשיר זו ברכת שבת ולא יוסיף עצב עמה זו אבילות כמו דאמר נעצב המלך אל בנו עכ"ל. ובשבלי הלקט ה' שמחות סי' ל"ט ובטור יו"ד סי' שפ"ה מובא כל המאמר בשינוים קלים. ובילקוט בראשית ר' ט"ז מובא הירושלמי והגי' רבי יהושע (לפנינו רבי אושעיא) אזל לחד אתר אתא חמא כו' כל המאמר. ועי' בבראשית רבה פ' ק' ובה' אבל לרי"ץ אבן גיאת ד' ס"א שמביאים הירושלמי. ובתורת האדם להרמב"ן צד 114 מביא כל המאמר באיזה שינוים קטנים. ובאור זרוע ח"ב סי' תל"ג כדאמר בפרק היה קורא ירושלמי וגם במועד קטן ירושלמי כמדומה אני תני מקום שנהגו לשאול כו' ע"ש.

פ"ב ה"ח הא בני הורים אחרים מקבלים תנחומין עליהן. המאמר סתום והסרון נכר כאן בכל ההוצאות וראה בתוספת הרא"ש בברכות ט"ז ע"ב שהיה לו גירסא אחרת כאן וז"ל וכשמת טבי עבדו קבל עליו תנחומין מפרש עלה בירושלמי מכאן שתלמידו של אדם חביב עליו כבנו וכן עבדו המשמשו כרצונו חביב עליו כבנו דאי לאו הכי תנחומין על אתר למה ואפילו הוא בן הורין עכ"ל וכן בשיטה מקובצת על ברכות שם וז"ל וא"ת מאי איריא עבד אפילו בן חורין נמי כיון שאינו קרובו ומי מקבלין תנחומין על הרחוקים פירש בירושל' שתלמידו חביב עליו כבנו וכן עבדו המשמשו כרצונו חביב עליו כבנו עכ"ל ועי' במלאכת שלמה בפי' המשניות כאן.

פ"ב ה"ח כיני מתניתא אין מקבלין תנחומין על העבדים אולי צ"ל על העבדים וכו' והכוונה למ"ש בדברי ר' אליעזר מפני שהעבדים כבהמה כו'.

פ"ב ה"ח ואי אתם נבוין אפילו ברותחים. בד' קושטנטינא ועכשיו אני רואה שאי אתם נבוין אפילו ברותחים.

פ"ב ה"ח מפני שהעבדים כבהמה. בד' הנ"ל ליתא.

פ"ב ה"ח מי שמת עבדו או בהמתו. בד' קושטנטינא מי שמת לו עבדו או שפחתו או בהמתו.

פ"ב ה"ח כד דמך רבי חייא בר אדא כו' עי' בתורת האדם להרמב"ן ד' ל"ו ואתמר בירושלמי בפרק היה קורא כד דמך רבי חייא בר אדא דהוא (ליתא) בר אחתיה דבר קפרא קבל ר"ש בן לקיש (לפנינו ר"ל) עלייה תנחומין דהוה רביה נימא תלמידא דבר נשא חביב עליה כבריה כו' עכ"ל. ובמקומות אחרים נמצא יהודה בר פדא אחתיה דב"ק. ועי' ילקוט חזית פ' דודי ירד לגנו ובחזית שם

פ"ב ה"ח ר' חייא רבה וחברותיה כו' כל המאמר מובא בשינוים בבראשית רבה פ' ס"ב יע"ש במתנות כהונה שהביא הירושלמי ובפירוש המיוחס לרש"י שם הקב"ה יודע עונתן של צדיקים ומסלקם מה טעם דודי ירד לגנו וללקוט שושנים אלו צדיקים שנפטרין בזמנם לדעות בג"ע בירושלמי במסכת ברכות פ"ב עכ"ל.

פ"ב ה"ח קריין ולקוט לה. בד' אמשטרדם קריין ומיקם עלה.

פ"ב ה"ח כד דמך ר' בון בר' חייא כו' כל הענין מובא בירושלמי הוריות פ"ג ה"ו ושיר השירים רבה פ"ו וקה"ר פ' ה' ובילקוט קהלת פסוק מתוקה שנת העובד ובאור זרוע ח"א סי' ו' בשינוים.

פ"ב ה"ח והיה שם פועל אחד והיה משתכר במלאכתו. בילקוט שם והיה מתכשר במלאכתו.

פ"ב ה"ח והיה שם פועל אחד והיה משתכר במלאכתו כו' באור זרוע ה' ק"ש סי' ו' מביא כל המאמר וגורס והיה שם פועל אחד שהיה מתכשר במלאכתו כו' עכ"ל ועי' בחזית פסוק דודי ירד לגנו.

פ"ב ה"ח ארבעה דברים תשמישו של עולם כו' בה"ג (הוצאת מק"ן צד 6) ארבעה דברים תשמישו של עולם ואלו הן זהב וכסף ברזל ונחושת וכלן אם אבדו יש להן חליפין שנאמר כי יש לכסף מוצא ומקום לזהב יזקו וכתיב ברזל מעפר יקח ואבן יצוק נחושה אבל תלמידי חכמים אין להם חליפין כו' עכ"ל והמקור מכאן. ועי' בראשית רבה פ' צ"א שמובא כל זה.

פ"ב ה"ח כד דמך ר' לוי בר סיסי על אבוי דשמואל ואפטר עילוי כו' עי' בילקוט סוף קהלת שמביא הירושלמי כד דמך רבי לוי בר סיסי עאל אבא בר (ב' מלות אחרונות ליתא לפנינו) אבוה דשמואל ואפטר עלוי כו'.

פ"ב ה"ח כהנא הוה עולם סגין ברא"ש קדושין פ"ד סי' כ"ד ורב כהנא חברו של רב אסי אמר בירושלמי דהוה עלם סגי פירוש ילד מאד בשעלה לארץ ישראל כו' עכ"ל וכיון לירושלמי דילן. ובד' אמשטרדם הגי' הות עלים.

פ"ב ה"ח חמתיה חד בר פחין כו' עי' ב"ק קי"ז ע"ב בפירש"י ועוד אמרין בברכות ירושלמי דפגע ביה ההוא גברא א"ל מאי עביד בשמיא כלומר שליעג עליו שהיה מת וחיה א"ל גזר דיניה דההוא גברא מתתם ומת ההוא גברא פגע ביה אחרינא אמר ליה הכי נמי ומית אתי לקמיה דר' יוחנן אמר ליה בר אינש דאמיה מבסרא ליה ואנתתיה דאבוה מיקרא כו' עכ"ל.

פ"ב ה"ח וכן הוות ליה. בד' אמשטרדם וכן הוות ליה ומית וכן לקמן.

פ"ב ה"ח אמר מה סליקית מזבי ואנא איתמי כו' בבפתור ופרח (פרק י'

צר

צד 27 ד׳ ברלין) ירושלמי מסכת ברכות פרק מי שמתו (צ״ל פרק היה קורא) כתנא כדסליק להבא אמר סלקית למזכי ואנא הטי מר מלקות למקטלי לבני ארעא דישראל ניחות ליה מן הן דסלקית אתא שאיל לרבי יותנן מאן דאימיה מבסרא ליה ואיתת אבוה מייקרא ליה להן זיל אמר ליה למאן דמיקרא ליה נחת לבבל אתון ואמרי לרבי יותנן כתנא נחת לבבל אפשר דהוה נחת לבבל ולא נסיב רשותא מני אמרי ליה ההוא שאילתא דישאיל לך היא הוה נטילת רשות דידיה עכ״ל ולפנינו הגי׳ משונה .

פ״ב ה״ח דלא אביל בר נש ליטרא דקופד כו׳ בערוך ערך קרסם ירושל׳ בפרק היה קורא דלא ילקי בר נש קורסם לא אביל ליטרא דקופד כו׳ עכ״ל .

פ״ב ה״ח בחמשין מניי. בסדר הדורות ערך זעירא מביא הירושל׳ וגורם בנ׳ מעי ומכה א׳ ורצה לתן לו ק׳ מעי כו׳ .

פ״ב ה״ה פגע ביה חד ליצן ויהב ליה פורקדל כו׳ בערוך ערך פרקדל ירושלמי בסוף פרק היה קורא פגע ביה חד ליצן ויהיב ליה חד פרקדל זהו פרגל שפי׳ במקומו עכ״ל .

פ״ב ה״ח קשה היא הליצנות כו׳ עי׳ בפסיקתא דר״כ פסקא דברי ירמיהו ובמ״ש הרב הגדול המו״ל שם בהערותיו .

פ״ב ה״ט במשנה התן אם רוצה לקרות קרית שמע בלילה הראשון קורא. בד׳ קושטנטינא תתן אם רוצה לקרות ק״ש בלילה קורא .

פ״ב ה״ט אלא אם כן מני אותו פרנס על הצבור . בתוספתא תענית פ״א הוצאת צוקערמאנדל הגירסא אלא אם כן מנוהו בית דין על הצבור . ובפרדס לרש״י סי׳ נ״ט מובא הירושלמי מגירסת הדפוס .

פ״ב ה״ט מעשה בר״ג ור׳ יהושע שהיו בדרך והיו מסתלקין לצדדין מפני יתידות דרכים וראו את ר׳ יהודה בן פפוס כו׳ עי׳ גירסא ישרה בס׳ כפתור ופרח (פרק מ״ד ד׳ צ״ט ד׳ ברלין) וז״ל ירושלמי פרק מי שמתו (צ״ל פרק היה קורא) מעשה בר״ג ור׳ יהושע שהיו מהלכין בדרך והיו מסלקין (לפנינו מסתלקין) לצדי הדרכים (לפנינו לצדדין מפני יתידות דרכים) וראו פפוס בן יהודה (לפנינו וראו את ר׳ יהודה בן פפוס) משתקע (לפנינו שהיה משתקע) ובא כנגדם אמר מי הוא זה שמראה עצמו באצבע אמר ליה פפוס (לפנינו אמר לו יהודה בן פפוס) שכל מעשיו לשם שמים אמר ליה ולא כן תני כל דבר שהוא של שבח לא כל הרוצה לעשות עצמו יחידי עושה (לפנינו משובש לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד חכם עושה) אמר ליה ולא כן תני (לפנינו אמר ליה והתני) כל דבר שהוא של צער תבוא עליו ברכה (לפנינו כל דבר של צער כל הרוצה לעשות עצמו יחיד כו׳) אמר ר׳ זירא (זעירא) ובלבד שלא יבזו אחורין עכ״ל . ובירושל׳ בבא בתרא פ״ה ה״א הגירסא גם כן משובשת רק במקום שכתוב כאן וראו את ר׳ יהודה בן פפוס איתא שם וראו את יהודה בן פפוס יע״ש . ואח״כ ראיתי ביוחסין ערך פפוס שכתב ובפרק הספינה בירושלמי רבן גמליאל ור׳ יהושע ראו את פפוס בן יהודה אמר ר״ג לר״י מי הוא זה א״ל פפוס בן יהודה שכל מעשיו לשום שמים עכ״ל . ובתו״כ פ׳ בחקותי פ״ה אלו הגאים שהם גאונם של ישראל כגון פפוס בן יהודה כו׳ .

פ״ב ה״ש ר׳ יסא ור׳ שמואל בר רב יצחק הוו יתבין אבלין בחדא מן אילין כנישתא עלייתה כו׳ בכפתור ופרח פרק מ״ד (צד 97 ד׳ ברלין) ירושלמי פרק היה קורא בתורה רבי מייאשה (לפנינו ר׳ יסא) ורבי שמואל בר רב יצחק הוו יתבין ואכלין בחדא מן אלין כנישתא עכ״ל (ולפנינו אלין כנישתא עלייתה) . ובאור זרוע ה׳ ק״ש סי׳ פ״ד שמביא כל המאמר בנוסח מתוקן וז״ל כתוב בירושלמי דפרקין

דלמא

דלמא ר' מישא ורב שמואל בר רב יצחק הוה יתבו ואכלו בהדא מן אלין כנשתא עיליתא אתא עונתא דצלותא קם ר' שמואל בר רב יצחק למצלי (לפנינו בטעות מצלויא) ואמר לי ר' מיאשה לא כן אמר לכו רבי. (לפנינו לא כן אלפן ר') אם התחילו אין מפסיקין ותני חזקיה כל מי שהוא פטור ועושהו (לפנינו פטור מדבר ועושהו) נקרא הדיוט א"ל והתנינן חתן פטור והנן התן אם ירצה לקרות קורא (לפנינו ליתא ש"ש מלות אחרונות) א"ל ולאו רשב"ג תני לא כל הרוצה לטול את השם יטול (י"ב מלות אחרונות ליתא בכל ההוצאות רק כתוב בטעות ולאו ר"ג היא. וגי' האו"ז עיקרית שרשב"ג הולק על אביו ר"ג בזה) יכילנא פתר לה כר"ג דאמר איני שומע לכם לבטל מכני שעה אחת (ב' מלות אחרונות ליתא לפנינו) מלכות שמים עכ"ל. ובירושלמי פ"א דשבת ה"ב ג"כ הגירסא משובשת. ובפרדס לרש"י סי' נ"ט ר' מיאשה ור' שמואל בר רב יצחק הוו יתבי אכלין בהדא מן אלין כניעתא אתא עונה דצלותא וקם רבי שמואל בר יצחק בצלייה ואמר ליה ר' מייאשה אם התחילו אין מפסיקין וכו' עכ"ל. ובס' התרומה סי' קצ"ו כדאמר בירושלמי פ"ק דשבת ופרק היה קורא שמואל (לפנינו ר' שמואל) ב"ר יצחק הוה אכיל שמע קל צלותא וקם לצלויי (לפנינו הגי' משונה) א"ל רב מיישא לא כן אלפן ר' אם התחילו אין מפסיקין וכל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט כו' עכ"ל. ובסמ"ג עשין כ"ה כדאמר בירושלמי רב יצחק (לפנינו ר' שמואל ב"ר יצחק) הוה קאכיל ושמע קל צלותא קם לצלויי אמר ליה ר' מישן (לפנינו רב מיישא) לא כך אלפן רבי אם התחילו אין מפסיקין וכל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט עכ"ל.

פ"ב ה"ט ותני חזקיה כל מי שהוא פטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט עי' בסדור רב עמרם גאון צד 6 ותני כאן הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט עכ"ל והנה רע"ג אמר תני כאן פי' בירושלמי ברכות שלעיל מיניה בצד 5 מביא בשלשה מקומות הירושלמי ברכות, וכיון לירושלמי דילן. והמאמר שנוי בירושל' שבת פ"א ה"ב. ועי' תוס' מנחות ל"ב ע"ב ד"ה הא מורידין כדאמרינן בירושלמי בפ"ק דשבת כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט ובסדר רב עמרם מביאה עכ"ל ועי' בספר הישר לר"ת סי' פ"ה. ועי' באור זרוע ח"א סי' תקמ"ג כדאמר בפ"ק דירושלמי דשבת כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט ובסדר רב עמרם מייתי לה כו' עכ"ל. וכוונו למ"ש רע"ג בסדורו כנ"ל אבל רעמ"ג כיון להירושל' בברכות כאן ולא למ"ש בשבת. ועי' תוס' גיטין ו' ע"ב ד"ה אמר כדאמר עלה בירושלמי דפרק במה מדליקין כל הפטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט עכ"ל. ובתוס' סוטה י"ז ע"ב ד"ה כתבה דגרסינן בירושלמי בפרק במה מדליקין כל הפטור בדבר כו'. וכן מובא הירושלמי הזה בכמה מספרי קדמונים ומראים המקום פרק במה מדליקין. ובהגהת מיימוני ה' סוכה פ"ו ה"א כתב ר' שמחה כבורני כל שפטור מן הסוכה ואינו יוצא אינו מקבל שכר אלא הדיוט הוא כדאיתא בירושלמי שכל שפטור מן הדבר ועושה נקרא הדיוט עכ"ל. ובבית יוסף (טור או"ח סי' ל"ב) דהכי קאמר דלא אמרו בירושלמי דפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט אלא כשעושה אותו בדרך הוכרא כו' עכ"ל.

פ"ב ה"ט א"ל והא תנינן חתן פטור חתן אם רוצה. בד' קושטנטינא א"ל והא תנינן חתן אם רוצה לקרות ועי' מ"ש לעיל.

פ"ג ה"א מי שמתו מוטל לפניו כו' בתוס' ברכות י"ז ע"ב רש"י גריס מי שמתו אחר תפלת השחר אבל נראה לר"י שהוא אחר היה קורא כו' ובירושלמי גריס כמו כן עכ"ל וכן הוא בתוס' רי"ח על ברכות שם. וכן הוא בירושלמי שלפנינו

שלפנינו. ובמלאכת שלמה (ברכות פ"ג מ"א) הביא דברי התוס' הנ"ל וכתב תלע"ד דאפשר דבאיזו מהדורא ראו הם ז"ל שכתב הגירסא כן כו' עכ"ל.

פ"ג ה"א במשנה ומן התפילין. בבבלי ברכות במשניות שם הגירסא מן התפלה ומן התפילין ועי' בתוי"ט שם, ובשו"ת מהרמ"ע מפאנו סי' קי"ג ומן התפלה הבי גרסי' ותו לא ומפרש בירושלמי תני מן התפילין כו' עכ"ל ובמס' שמחות פרק י' הגי' אבל כל זמן שמתו מוטל לפניו פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומכל מצות האמורות בתורה. ובמלאכת שלמה (פ"ג דברכות מ"א) ואית דגרסי ומן התפלין ומכל מצות כו' אבן בירושלמי ובנוסחת כ"י אינו עכ"ל. ובמשנה בירושל' דפוס קושטנטינא הגי' מן קריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין. ובד' וויניציא פטור מק"ש ומן התפילין. וכן הוא בד' מגנצא.

פ"ג ה"א במשנה את שהמטה צורך בהן פטורין. בד' קושטנטינא את שלמטה צורך בהן פטורין. ובמלאכת שלמה כ' ע"ז שכ"ה הגירסא הנכונה.

פ"ג ה"א תני ומן התפילין. בד' אמשטרדם ת"ע ליתא ג' מלות אחרונות. וכן הנכון. ועי' לעיל. והלומד יראה איך לחנם נתקשו בזה כל המפרשים ובאמת המלות ומן התפילין ט"ס המה כאן והירושלמי שנדפס באמשטרדם ת"ע נדפס מכת"י מתוקן.

פ"ג ה"א אבל ביום הראשון אינו נותן תפילין ביום השני כו' דברי ר' אליעזר כו' בבבלי מו"ק כ"א ע"א נשנה להיפך שמה שנשנה כאן בשם ר' אליעזר הוא בבבלי על שם ר' יהושע יע"ש. והגר"א בבאוריו לאו"ח סי' ל"ח מעתיק הירושלמי כפי גירסת הבבלי; ובפרדס לרש"י סי' נ"ט מביא הירושל' תני במסכת שמחות (המראה מקום הוא מרש"י והוא בפרק ו' ה"א) ביום הא' וביום השני אינו נותן תפילין (לפנינו אבל ביום הראשון אינו נותן תפילין ביום השני הוא נותן תפילין ועי' בשמחות שם) וכו' (המעתיקים ספר הפרדס קצרו הברייתא וכתבו וכו') ר' יהושע אומר ביום הראשון וביום השני (לפנינו בראשונה ובשני) אינו נותן תפילין צריכה (לפנינו צורכה) למימר מי שמתו מוטל לפניו אלא בגין דתנא הא (לפנינו דא) תנא הא עכ"ל ובמס' שמחות שם הגי' משובשת. ועי' בבראשית רבה פ' ק' ששם מובא הירושלמי ובמתנות כהונה שם שהביא הירושל' בשינויים. ובנחלת יעקב בשמחות שם מביא הירושלמי ובדברי ר' יהושע הוא גורס ואב באו פנים חדשות הוא חולצן עכ"ל ולפנינו הגי' אינו חולצן ועי' בהגהת הגר"א שם. ובסמ"ג ה' אבילות (ד' קי"ט ע"ב ד' קאפוסט) אמנם שנינו במס' שמחות וכן בירושלמי דמי שמתו ובירושלמי דמועד קטן לר' יהושע בראשון ובשני אינו נותן תפילין בשלישי נותן תפילין באו אחרים לנחמו הולצן (לפנינו ואם באו פנים חדשות אינו חולצן) רבי אליעזר אומר ביום הראשון בלבד והלכה כרבי אליעזר כו' ובפי' גרסינן בירושלמי דמו"ק (כן הוא בברכות כאן) על דברי ר' אליעזר דאומר שם בשני נותן תפילין ורב ירמיה בש"ם רב אומר הלכה כר' אליעזר עכ"ל. ובתורת האדם להרמב"ן (צד 94) מביא הירושלמי כגירסת הדפוס לפנינו. ובדקדוקי סופרים סוף סדר מועד מובא איזה הערות מר' יהוספיה בנימין תלמידו וקרובו של הר"ש מקינון ושם נאמר: בתלמוד ארץ ישראל ביום כו' ר' יהודה (לפנינו ר' יהושע) אומר ביום הראשון הולץ וביום השני אינו נותן ואם באו פנים חדשות נותן והולץ (לפנינו הגי' משונה).

פ"ג ה"א הולצן כל שבעה. בד' אמשטרדם ת"ע ליתא המלות כל שבעה וכן הנכון.

פ"ג ה"א צורכה מימר מי שמתו מוטל לפניו אלא בגין דתנא דא תנא דא.

בחי'

בחידושי הרשב"א ברכות ד' כ' ע"א הא דקתני פטור מן התפילין איכא למידק מאי אריא מוטל לפניו אפילו כל יום הראשון נמי כו' ומסתבר דתפילין אגב קרית שמע ותפלה נקיט להו ובירושלמי בעו לה ופריקו בה פרוקא אחרינא עכ"ל ותירוץ הרשב"א וקושיתו הנה בירושלמי שלפנינו ופרוקא אחרינא ליתא לפנינו. ועי' בבראשית רבה שם ובמ"כ שם.

פ"ג ה"א בשם רב הלכה כר"א בנתינה. בבבלי מו"ק שם אמר עולא הלכה כר"א בחליצה והלכה כר"י בהנחה. ובהערות ר' יהוספיה הנ"ל ר"י בשם רב אומר (ליתא אומר) הלכה כר' אליעזר בנתינה וכר' יהודה (לפנינו כר' יהושע) בחליצה עכ"ל.

פ"ג ה"א מהו שיעשה ר' אליעזר כר' יהושע שלא לחלוץ. כל המפרשים יגעו בזה לפרש. אבל בר' אמשטרדם ת"ע הגי' מהו שיעשה כר"י שלא לחלוץ.

פ"ג ה"א ואין כיני נימא הלכה כרבי אליעזר. בר' אמשטרדם הנ"ל הלכה כר"א בנתינה.

פ"ג ה"א כל ימי חייך ימים שאת עוסק בהן בחיים כו' בפרדס לרש"י סי' נ"ט א"ד אבא (לפנינו ר' בון) למען תזכור את יום וגו' כל ימי חייך ימים שאתה עוסק בהם (בהן) בחיים ולא ימים שאתה עוסק בהם במתים עכ"ל. ובתוס' ברכות י"ז ע"ב ד"ה פטור בירושלמי מפרש טעמא א"ר בון כתיב למען תזכור וגו' עד כל ימי חייך ימים שאתה עוסק בחיים ולא ימים שאתה עוסק במתים עכ"ל. ובילקוט עה"ת ר' התתק"ד הגי' אמר רבי (לפנינו ר' בון) כתיב למען תזכור וגו' ובהערות ר' יהוספיה הנ"ל א"ר אבין כתיב כו' שאתה עוסק בחיים אתה נותן ולא ימים שאתה עוסק במתים עכ"ל.

פ"ג ה"א תני אם רצה. בהערות ר"י הנ"ל תנא אם רצה וע"ש שדבריו צ"ע שם.

פ"ג ה"א הגי אם רצה להחמיר על עצמו אין שומעין לו כו' בתוס' ברכות י"ח ע"א מיהו בירושלמי קאמר אם רצה להחמיר אין שומעין לו כו' ומפרש בירושל' למה וקאמר מפני כבודו של מת אי נמי (לפנינו ואין תימר) מפני שאין לו מי שישא משאו ופריך והתניא (לפניתו והתני) פטור מנטילת לולב (וקס"ד דמיירי ביו"ט ובו אינו טרוד לישא משאו) ומשני תפטר בחול (פי' בחולו של מועד) והתניא (לפנינו והתני) פטור מתקיעת שופר אית לך למימר (לפנינו מימר) בחול ולא ביום טוב (בתמיה) ומשני אמר רבי הנינא מכיון שהוא זקוק להבין (לפנינו ליתא להבין) לו ארון ותכריכין בדתנן (לפנינו כיי דתנינן) מחשיכין על התחום להביא לו ארון ותכריכין כמי שהוא נושא משאו עכ"ל עם המוסגר. ולפנינו הגירסא מחשיכין על התחום לפקח על עסקי הכלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכים חלילים ומקוננות. ולפנינו במשנה שבת קנ"א ע"א ליתא התיבות חלילים ומקוננות. ומהתוס' הנ"ל נראה גם כן שלא גרסו לזה וכן הנכון. וברא"ש מו"ק פ"ג סי' נ"ב וכ"מ בירושלמי כו' דגרסינן התם תני אם רצה להחמיר כו' אמר רבי חנינא מכיון שהוא זקוק להחשיך על התחום להביא לו ארון ותכריכים כו' ע"ש ובתוס' הרא"ש ברכות י"ח ע"א מביא בשם הרמב"ן את הירושלמי ומפרשו ובאגודה סי' מ"ט ובירושלמי משמע אפילו אם ירצה לא יברך כו' ופריך והתניא פטור מנטילת לולב והיינו ביו"ט ומאי שייך משאו ומשני בחול המועד (לפנינו בחול) ופריך והא תניא פטור מתקיעת שופר והיינו ביו"ט כו' עכ"ל. ובתוס' רי"ת בברכות י"ז ע"ב וכן משמע בירושלמי בפרקין תנא אם רצה להחמיר כו' א"ר חנינא מכיון שהוא זקק להביא לו ארון ותכריכין כדתניא בפרק שואל בשבת

מחשיבין על התחום לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין כמי שהוא נושא משאו מיהו בזה חולק על התלמוד שלנו דביו"ט ושבת מותר בכלן לקמן בשמעתא כו' עכ"ל ובהג"מ ה' אבל פ"ד ה"ו וברדב"ז שם ובהרא"ש ברכות פ"ג סי' א' ובהרא"ש מו"ק פ"ג סי' נ"ד ובס' אדם והוה נתיב כ"ח ח"א האריכו בזה ובתוס' מו"ק כ"ג ע"ב ד"ה ואין ושוב מצאתי בירושל' בפרק מי שמתו תני אם רצה להחמיר על עצמו אין שומעין לו למה מפני כבודו של מת או משום שאין לו מי שישא משאוי ופריך והא תניא פטור מנטילת לולב וקא סלקא דעתיה דמיירי ביום טוב ובו אינו טרוד לישא במשאוי ומשני תפתר בחול פירוש בחולו של מועד ופריך והתניא פטור מתקיעת שופר אית לך למימר בחול ולא ביום טוב אמר ר' תנינא מכיון שהיו זקוקים להביא לו ארון ותכריכים דתנינן תמן מחשיכין על התחום לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין נמי כמו שהוא נושא משאוי דמי כו' עכ"ל. ובחי' הרשב"א ברכות ד' כ' וגרסינן בירושלמי אם רצה להחמיר על עצמו כו' אמר ר' תנינא מכיון שהוא זקוק לו להביא לו ארון ותכריכים ומקוננות (לפנינו ליתא ומקוננות ועי' לעיל) כיי דתנינן תמן מחשיכין על התחום לפקח על עסקי הכלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין ומקוננות (לפנינו חלילים ומקוננות) כמי שהוא נושא משאו עכ"ל. ובטור או"ח סי' ע"א והכי איתא בהדיא בירושלמי ואפילו אם יש לו מי שמשתדל בצרכי הקבורה פטור כו' עכ"ל. ובמרדכי מו"ק סי' תתצ"ז וכן משמע בירושלמי דהתם תני אם רוצה להחמיר על עצמו אין שומעין לו מפני כבודו של מת עכ"ל. ובתורת האדם להרמב"ן צד 34 וכן נראה מן הירושלמי שהזכיר הרב ז"ל והוא שאמרו שם תניא אם רצה להחמיר על עצמו אין שומעין לו פי' לקרות קריאת שמע ולעסוק במצות ושאלו למה מפני כבודו של מת או מפני שאין לו מי שישא משאו מאי נפיק מביניהון היה לו מי שישא את משאו כו' אתינן למיפשט בעיין ומפרקתן (ד' מלות אחרונות ליתא לפנינו והמה דברי הרמב"ן מעצמו) א"ר תנינא מכיון שהוא זקוק לו להביא לו ארון ותכריכין כדתנן תמן מחשיכין על התחום להביא לו ארון ותכריכין חלילין ומקוננות כו'.

פ"ג ה"א והתני פטור מנטילת לולב תפתר בחול כו' בב"י טור או"ח סי' ע"א הביא דברי הרא"ש מו"ק פ"ג סי' נ"ד והתניא פטור מנטילת לולב תפתר בחול המועד (לפנינו תני' בחול. וכן הוא ברא"ש לפנינו במו"ק שם) והתניא פטור מתקיעת שופר מה (ליתא מה) אית לך למימר בחול ולא ביו"ט אמר רבי תנינא מכיון שהוא זקוק להחשיך על התחום להביא לו ארון ותכריכים כמי שנושא משאו דמי עכ"ל ולפנינו תגי' משונה ועי' ברא"ש מו"ק שלפנינו. ובמרדכי מו"ק סי' תתצ"ז גם מן הירושלמי למדנו שבחול המועד שייך אנינות כשמתו מוטל לפניו דקאמר בירושלמי שפטור מנטילת לולב ומוקי לה בחול דהיינו חול המועד עכ"ל ועי' בטור או"ח סי' ע"א.

פ"ג ה"א תפתר בחול בסמ"ג ה' אבלות וז"ל עוד גרסינן שם (בירושלמי) אם רצה להחמיר על עצמו אין שומעין לו מפני כבודו של מת ואומר שם שבחול המועד פטור מנטילת לולב למדנו משם שבחול המועד שייך אנינות אמנם אומר שם בירושלמי שפטור מתקיעת שופר וחולק על תלמוד שלנו שאומר ביו"ט ושבת מותר בכולן עכ"ל. ונראה שהיה להסמ"ג בירושלמי כאן גי' משונה. ועי' לעיל גירסת האגודה.

פ"ג ה"א כבר כפיטם על פי הזקן. בד' אמשטרדם הג"ל כבר כפינום.

פ"ג ה"א דרגש נזקפת ואינה נכפת. צ"ל כופת ואינה נזקפת ועי' בבלי מו"ק

מו"ק כ"ז. ובירושלמי נדרים פ"ז ה"ה.

פ"ג ה"א רשב"א אומר שומט כו' כן בכל ההוצאות מלבד דפוס מגנצא רשב"ג. וכנראה שמהרש"ם הגיה כן מדעתו על פי הבבלי מו"ק כ"ז ע"א.

פ"ג ה"א אי זו היא מטה כו' עי' ערוך ערך דרגש ירושלמי בברכות פ' מי שמתו אי זו היא מטה איזהי דרגש אמר ר' ירמיה כל שמסרגין את (לפנינו על) גופה זו היא מטה וכל שאין מסרגין את (על) גופה זו דרגש עכ"ל.

פ"ג ה"א דבר שהוא סמוך בפי' ר"ח מו"ק כ"א ע"א בדבר הסמוך לארץ.

פ"ג ה"א מטות כפופות. בר"ה שם כפויות.

פ"ג ה"א מתוך שהוא ישן על מטה כפויה כו' ובשבלי הלקט ה' שמחות סי' י"ח ובירושלמי מפרש טעם אחר מתוך שהוא ישן על מטה כפויה הוא נייעור בלילה ונזכר שהוא אבל פי' ונמנע מתשמיש המטה שהרי אסור בתשמיש המטה עכ"ל.

פ"ג ה"א ואם אינו יכול לעשות מחיצה הופך את פניו לכותל ואוכל. בד' קושטנטינא הגי' אין לו מחיצה הופך את פניו ואוכל.

פ"ג ה"א ולא אוכל כל צרכו כו' בתוס' רי"ח ברכות י"ז ע"ב מיהו בירושלמי לא משמע הכי דגרסינן התם אינו אוכל כל צרכו ואינו (ולא) שותה כל צרכו ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין ולא מזמנין עליו ואם בירך אין עונין אחריו אמן ואחרים שברכו אין עונה אחריהם אמן כו' עכ"ל. ובהגהת מיימוני ה' אבל פ"ד ה"ו מיהו בירושלמי לא משמע הכי דגרסינן אינו אוכל כל צרכו וכו' ואם בירך עונין (לפנינו אין עונין) אחריו אמן ואחרים שברכו אין האבלים (לפנינו אין עונה) עונים אחריהם אמן כו' עכ"ל ועי' ברא"ש פ"ג סי' א'. ובתוס' מו"ק כ"ג ע"ב ד"ה ואין ומיהו בירושלמי אינו משמע כן והכי איתא התם אינו אוכל כל צרכו ואינו שותה כל צרכו כו' ואינו מברך ואם בירך אין עונין אחריו אמן ואם ברכו אחרים אינו עונה אחריהם אמן כו' עכ"ל. ובפי' רבינו יונה (פ"ג דברכות ד' י"ג) ובירושלמי אומר דאין מברכין רוצה לומר שאם היו מברכין ברכת המוציא לא יענה אמן והכי גרסינן התם בירך לא יענו אחריו אמן ברכו הם לא יענה אחריהם אמן עכ"ל. ובסמ"ג ה' אבלות גרסינן בירושלמי אונן אינו אוכל ושותה כל צרכו ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין ולא מזמנין עליו ואם ברך אין עונין אחריו אמן ואחרים שברכו אינו עונה אחריהם אמן עכ"ל. ובה' אבל מרי"צ אבן גיאת ד' ל"ג הגי' משונה וז"ל ובירושלמי אוכל כל צרכו ואינו שותה כל צרכו ואינו מברך ואינו מזמן ואין מברכין עליו ואין מזמנין עליו ופטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה כו' עכ"ל ובתולדות אדם וחוה נתיב כ"ח חלק א' הגי' ואם בירך אין עונין אחריו אמן וכן אחרים שברכו אין עונין (לפנינו עונה) אחריהם אמן עכ"ל.

פ"ג ה"א ואין מזמנין עליו. בבבלי ברכות שם מוסיף ופטור מק"ש כו' ולפנינו בירושלמי ליתא זה וע"ש. וכן ליתא בשמחות פ"י.

פ"ג ה"א הדא דתימא בחול כו' עי' בתוס' ברכות י"ח ע"א וכן תניא נמי בירושלמי בד"א אבל בשבת מיסב ואוכל ומברך ועונין אחריו אמן כו' עכ"ל ולפנינו הגירסא אבל בשבת מיסב ואוכל בשר ושותה יין ואוכל כל צרכו ושותה כל צרכו ומזמנים עליו ואם בירך עונין אחריו אמן יע"ש.

פ"ג ה"א עונה אחריהם אמן. בבבלי (ברכות י"ח ע"א) מובא הברייתא ומוסיף ע"ז וחייב בכל המצוות האמורות בתורה ובירושלמי ליתא זה. והלומד המעיין יראה שנוסח הירושלמי נכונה.

פ"ג

פ"ג ה"א אמר רשב"ג הואיל והתרתי לו את כל אלו חייבוהו בשאר כל המצות של תורה כו' בבלי ברכות י"ח ע"א הגי' ר"ש בן גמליאל כמו שהוא לפנינו כאן. אבל במו"ק כ"ג ע"ב ובשמחות פ"י הגי' רבן גמליאל אומר מתוך שנתחייב באלו נתחייב בכולן. ובפי' רבינו יונה פ"ג דברכות (ד' י"ג) אלא שבירושלמי מוכח דאין לאוקמי פלוגתייהו בזה דגרסינן התם רבן גמליאל אומר (לפנינו רשב"ג) מתוך שהתרת לו את אלו התרת לו את כולן ומדשמעינן ליה לרבן גמליאל דאמר לשון מותר מכלל דתנא קמא אוסר הוא כו' עכ"ל ולפנינו הגירסא משונה. ובתורת האדם להרמב"ן (צד 33 ד' ווארשוי) גירסת ירושלמי ואם אינו יכול לעשות מחיצה הופך פניו כנגד הכותל (לפנינו פניו לכותל) ואוכל ואינו לא מסב ואוכל ולא אוכל כל צרכו (לפנינו הגי' משונה) ולא שותה כל צרכו ולא אוכל בשר ולא שותה יין ואין מזמנין עליו ואם בירך אין עונין אחריו אמן ואחרים שברכו אין עונה אחריהם אמן פי' וזהו אין מברכין עליו דקתני בדיקן במה דברים אמורים (לפנינו הדא דתימא) בחול אבל בשבת מיסב ואוכל ושותה כל צרכו אוכל בשר ושותה יין ומזמנין עליו ואם בירך עונין אחריו אמן ואחרים שברכו עונה אחריהם אמן אמר ר' שמעון (לפנינו רשב"ג) הואיל והתרת לו את אלו התרת לו כל שאר מצוותיה של תורה (לפנינו חייבהו בשאר כל המצוות) כו'.

פ"ג ה"א ר' יודה בן פזי בשם ריב"ל הלכה כרשב"ג בחי' הרשב"א ברכות ד' י"ח ירושלמי רבי יהושע (לפנינו יודה) בן פזי בשם ריב"ל הלכה כרשב"ג ואינו נראה כן בגמרין כו' עכ"ל ועי' בתורת האדם להרמב"ן שם. ובמלחמות להרמב"ן שם. ובהרא"ש ברכות פ"ג סי' ב' בירושלמי פסק כרשב"ג כו'. ובפי' רבינו יונה שם הגירסא הלכה כר' גמליאל וז"ל שאין הלכה כתנא קמא אלא כרבן גמליאל כו' ובירושלמי פסקו בפירוש כמותו עכ"ל. ובראבי"ה סי' נ"ח הלכה כרשב"ג.

פ"ג ה"א נמסר לרבים אוכל בשר כו' בתורת האדם להרמב"ן שם נמסר לרבים אוכל בשר ושותה יין נמסר לכתפים כמו שנמסר לרבים פירוש נמסר לרבים ולכתפים שהיו תבורות בעיר מזומנין על הקבורה וכשהשלים האבל צרכי הוצאתו מוסרים אותו לאותן חבורות על מנת שיוציאוהו לבית הקברות כשירצו ומשעה שנמסר להם המת אינו מוטל על האבל אלא על אותו הכתפים כו' עכ"ל ועי' בראב"ן סי' ק"ח דגרסי' בירושלמי משנמסר לרבים חל עליהן אבילות כו' עכ"ל.

פ"ג ה"א נמסר לכתפים כמי שנמסר לרבים. בס' בית נבות ההלכות צד 57 מסרו לכתפים הרי זה כמי שמסרו לרבים.

פ"ג ה"א כד דמך ר' יסא כו' בתורת האדם להרמב"ן שם כד דמך רבי יוסא קבל ר' חייא בר אבא (חייא בר ווא) אבלויי ואכלין בשר ואשקתון (ואשקיין) חמרי עד כאן בירושלמי עכ"ל הרמב"ן.

פ"ג ה"א כד דמך רבי חייא בר אבא קביל כו' בתורת האדם להרמב"ן (צד 102) בפרק מי שמתו ירושלמי כד דמך ר' יוסי (לפנינו יסא) קביל ר' חייא בר בא (ווא) אבלויי ואוכלין בשר ואשקיתון חמר כד דמך ר' חייא בר בא קביל ר' שמואל בר ר' יצחק אבלויי ואוכלין טלופחין (לפנינו הגי' משונה) מימר כמא דו מנהגא (לפנינו כמה דהוון מנהגא) ר' זעירא מידמך פקיד ומר לא תקבלין עלוי יומא דין אבילה ולמחר מדידיה (לפנינו לא תקבלון עלי יומא דין אבילא ולמחר מזרחייא) כו' ושמעינן מצוואתו של ר' זעירא שאם רצו אבלים שלא לקבל הבראה זו ושלא לאכול אותו היום כלום הרשות בידם כו' עכ"ל ואח"כ בא

לידי

לידי הירושלמי דפוס קושטנטינא ושם כתוב הגי' קביל ר' זעירא אבלוי ואייבילון טלופחין מימר דהוא מנהגא. רבי זעירא מדמך פקיד ימי לא תקבלון עלי יומא דין אבילה ולמחר מדיליה. וכן הוא בטור יו"ד סי' שע"ה.

פ"ג ה"א כמה דהון מנהגא צ"ל כמא דו מנהגא פי' הכל לפי המנהג שאם רצו להבריא בבשר או בעדשים הכל לפי המנהג מותר. ובתורת האדם שם להרמב"ן כתב הרב ר' יצחק בן גיאות ז"ל תניא באבל מקום שנהגו לנחם אבלים בביצים ועדשים מאבילין. מקום שנהגו בבשר ויין מאבילין הכל לפי המנהג עכ"ל. ובה' אבל להרי"ץ אבן גיאת ד' נ"א אחרי שכ' הנ"ל מוסיף: ובירושלמי כד דמך ר' חייא בר אבא קביל ר' שמואל בר רב יצחק אבולי ואבלין בשר ושתין חמר וכד דמך ר' שמואל בר רב יצחק קביל זעירי אבולי ואבלין טלפוחין מימר אמר כמה דהיא מנהגא עכ"ל והיא גירסא ישרה.

פ"ג ה"א ר' יצחק בריה דרב הוה כתובה מתני' אונס כו' ופי' הפני משה הוה כתובה או בתוגה שם מקום. ובפי' בעל ספר תרדים הגירסא רבי יצחק בריה דרבי. וגם הרב מהר"ז פראנקעל ז"ל כתב שצ"ל בתובה שם מקום ואולי ט"ס קטן יש כאן כי בירושלמי מגילה פ"א ה"ט נמצא התיב רבי יצחק בריה דרבי חייה כתובה ופי' הקרבן עדה שם ר' חייה כתובה כך שמו אפשר שהיה סופר וכן נמצא בירושלמי יבמות פי"ג הי"ג ר' יצחק בריה דרבי חייה כתובה בשם דרבי יוחנן. ועל כן אפשר שצ"ל כאן ר' יצחק בריה דרב חייה כתובה. ועי' מה שכתבתי במגילה שם. ובד' קושטנטינא כאן הגי' ר' יצחק בריה הרב הוה בטובא מטא יתיה אונס. וכן הוא בד' אמשטרדם הנ"ל.

פ"ג ה"א תני עשרה כוסות שותין בבית האבל כו' מובאה הברייתא בשמחות פי"ד. ובבלי כתובות ח' בגי' משונה.

פ"ג ה"א וכשמת ר"ג. בד' קושטנטינא וכשמת רשב"ג.

פ"ג ה"א כהן מהו שיטמא לכבוד רבו בתג"מ ה' אבל פ"ג ה"י עוד גרסינן התם בירושלמי כהן מהו שיטמא לכבוד רבו ר' ינאי זעירא דמך וכו' עד ששמע ר' אחא ואמר (ומר) יטמאו לו תלמידים אמר לון ר' מנא חדא מתרתין לא פלטא (פליט) לכון אם אבלים אתם למה אכלתם בשר ושתיתם יין ואם אין אבלים אתם למה נטמאתם עכ"ל. ובהג"מ ה' אבל פ"ט הי"ב וכל דין אבילות צריך לנהוג יום אחד לחליצת סנדל ולכל דבר מפני כבוד רבו כדמשמע בגמרא דידן ובירושלמי פרק דמי שמתו עכ"ל מורי רבינו בה' שמחות כו' עכ"ל הג"מ. וברוקח סי' שט"ז מביא הירושלמי וגורס ר' מני (לפנינו ינאי) זעירא דמך חמוי והוא היה חמוי והוא הוה רביה שאל לר' יוסי ואמר ליה שמע ר' אבא (לפנינו ר' אחא) ואמר יטמאו לו תלמידיו ואכלו בשר ושתו יין (לפנינו הגירסא בטעות ונוספו המלות ר' יוסי נטמאו לו תלמידיו) אמר לו (לפנינו לון) חדא מן תרתי לא פלטי (לפנינו פליט) לכון כו' עכ"ל. ועי' בב"י סי' שע"ד שכ' ובירושלמי איבעי לן תלמיד מהו שיטמא לכבוד רבו ולא איפשטא הלכך לא יטמא. וזהו מדברי הרא"ש ה' טומאה ולפנינו נראה שהאבעיא איפשטא.

פ"ג ה"א מהו שיטמא כהן לכבוד תורה כו' בתורת האדם צד 51 שנו בירושלמי בפרק מי שמתו דגרסינן התם מהו שיטמא כהן לתלמוד (לפנינו לכבוד) תורה דר' (ר') יוסא (יוסי) הוה יתיב מתני והוה תמן מיתא (לפנינו ועאל מיתה) מאן דיתיב (דנפיק) לא אמר ליה (ליתא) כלום ר' נחומי (לפנינו נחמיה) בריה דר' חייא בר אבא לא הוה עבר תחות כפתא דקסרין ור' אמי הוה עבר (לפנינו חסרים ב' מלות אחרניות) פי' שהיה שם טומאה ור' אמי היה עובר שהיתה דרך ביהמ"ד

עוברת

שעברת שם ולא היה צריך להקיף דסבר מטמא כהן לת"ת, ר' חזקיה ור' נתן (בכל הדפוסים משובש ר' בהן ור' נתן היה כהן אחיו של ר"ח בר אבא) ור' יעקב בר אחא הוו מטיילין בפלטיותא דקסרין (לפנינו צפורין ועי' פי"ה דאהלות משנה ט' מזרח קסרין ומערב קסרין קברות) הגיעו לכיפה ופרש ר' נתן (כהן) הגיעו למקום טהרה והוד אצלן אמר לון במה הויתון (ליתא) עסקין אמר ר' חזקיה לר"י בר אחא לא תימא ליה כלום כו'.

פ"ג ה"א אי משום דבאש ליה דפריש שמטמא לת"ת לא ידעין כו' בר' קושטנטינא אין משום דבאיש ליה דפירש לא ידעין ואי משום דהיה טיכן לא ידעין.

פ"ג ה"א מטמא כהן ויוצא חו"ל כו' ואפילו ליטור יוצא ועורר עליה. בירושלמי נזיר פ"ז ה"א ליתא החמשה מלות האחרונות וכן ליתא בתוספתא ע"ז פ"א ובבלי ע"ז י"ג ע"א. ובמס' שמחות פ"ד הכ"ה הגי' מטמא כהן ויוצא ה"ל לדיני ממונות ולדיני נפשות לקדש את החדש ולעבר את השנה ולהציל את שדה מנכרי ואפילו יוצא ועורר עליה. והגר"א הגיה שם, והגהתו נובעת מגמ' ע"ז בבלי הנ"ל וברמב"ם ה' אבל פ"ג הי"ד לדון עם הנכרי ולערער עמהן. וברדב"ז שם מביא מס' שמחות וגורס ואפילו יעורר עליה. ובד' קושטנטינא בירושלמי כאן הגי' משנה.

פ"ג ה"א ויוציא חו"ל לדיני ממונות כו' מזה הוציא הרמב"ם דבריו בה' אבל פ"ג הי"ד וע"ש ברדב"ז שהראה להמקור באבל רבתי ובירושלמי עכ"ל וכיון לירושלמי דילן. ובד' קושטנטינא כאן הגירסא ולקדוש החודש ולעבור החודש ולעבור שנה כו'.

פ"ג ה"א אמרו עליו על יוסף הכהן שהיה מטמא ויוצא אחר רבו לצידן. עי' בבבלי בע"ז שם. ובמס' שמחות פ"ד הכ"ז הגי' מעשה ביוסי הבבלי שנטמא ויצא חוץ לארץ אצל רבי יוסי בצידין. והסה"ד ערך ר' יוסי הכהן מביא הירושל' וגורס: אמר ר"י מעשה ביוסף הכהן שהיה מטמא ויצא אחר רבי לצידון ובהגה' שם בגרסתנו אחר רב וזה תמוה.

פ"ג ה"א אלא א"כ הבטיחו לו אשה. זה ליתא בבבלי ובתוספתא שם.

פ"ג ה"א מגבילה אחוי דר' אבא בר כהן אמר קומי ר' יוסי כו' בתוס' סוטה ל"ח ע"ב ד"ה כל ירושלמי במסכת נזיר פרק כהן גדול מהו שיטמא אדם (לפנינו כהן) לנשיאת כפים אחוי דר' אבא בר כהן (לפנינו בברכות כאן מגבילה אחוי כו' ובנזיר שם גבילה אחוי כו') אמר קמיה (לפנינו קומי) ר' יוסי בשם ר' אחא מטמא כהן לנשיאת כפים שמע ר' אחא ואמר (לפנינו ומר) אנא לא כו' ע"ש.

פ"ג ה"א כל כהן שהוא עומד בבית הכנסת ואינו נושא את כפיו עובר בעשה. וכן הוא לקמן בירושלמי פרק ה' ה"ד. וכן מובא בתוס' סוטה הנ"ל. אולם בבבלי סוטה שם אמרו עובר בשלשה עשה כה תברכו אמור להם ושמו את שמי. ובמרדכי מגילה סי' תתי"ז גרסינן בירושלמי בשם רבי אליעזר (לפנינו ר' יודא בן פזי בשם ר' אלעזר) כל כהן שהוא בבהכ"נ ואינו נושא את כפיו עובר בשלשה עשה כו' עכ"ל. ובסמ"ג עשין כ' וכן מוכיח בירושלמי שאינו עובר בעשה אלא אם כן מזהירין אותו כו' עכ"ל. ובארחות חיים ה' נשיאת כפים סי' ו' וכתב הר"י מקור' ז"ל ולי נראה שאם אין היחיד נושא כפיו כשאומר לו אינו עובר בעשה דכתיב להם וכ"כ בירושלמי עכ"ל ולפנינו בירושלמי אין זכר מזה. וכיון לסמ"ק סי' קי"ג. ובמנהיג (צד 20 ד"ב) ובירושלמי דפרק אין עומדין מצאתי כל כהן שהוא בבית הכנסת ואינו נושא את כפיו עובר בעשה כו'

ותולק

וחולק אבבלי בזה גם במה שאמר עובר בעשה ובבבלי עובר בשלשה עשה וצ"ע עכ"ל.

פ"ג ה"א בכנישתא מדרתה בקיסרין. בתוס' סוטה שם בבי כנישתא דקסרין.

פ"ג ה"א מטמא כהן לראות את המלך כו'. בתוס' רי"ח בברכות י"ט ובירושלמי דפרקין משמע שמטמא לראות אפילו לקראת מלכי אומות העולם דקאמר התם א"ר ינאי מטמא כהן לראות המלך כד סלק דוקלטינוס (לפנינו דוקליטיינוס) מלכא להכא חמא לחייא בר בא (לפנינו חמון לר' חייא בר אבא) מפסיע על קבריא דצור בנין מיחמיניה (לפנינו מחמוני') ר' חזקיה ור' ירמיה בשם ר' יוחנן מצוה לצאת לקראת גדולי מלכות (לפנינו מצוה לראות גדולי המלכות) כו' ולעיל שם ד' ט' ע"ב בירושלמי דפרקין (צ"ל בפ"ג) מצוה לראות גדולי מלכות וכו'.

פ"ג ה"א יהא יודע להפריש. בד' קושטנטינא אם יזכה ידע להבחין בין מלכות למלכות.

פ"ג ה"א מהו שיטמא כהן לכבוד הנשיא באשכול ח"ב צד 174 הכל מטמאין לכבוד הנשיא.

פ"ג ה"א כד דמך ר' יודא נשיאה כו' בהג"מ ה' אבל פ"ג ה"י דגרסינן בירושלמי פ"ג דברכות ובנזיר פרק כהן גדול כד דמך רבי יודן (לפנינו יודא) נשיאה אבריז ר' ינאי ואמר אין כהונה היום כד דמך רבי יודה נשיאה (לפנינו בר בריה דרבי יודה נשיאה ולפני הג"מ לא היה זה בהירושלמי) דחף רבי חייא בר אבא לרבי זעירא דכנישתא (לפנינו בכנישתא) דגופנא דצפורין ומסאביה וכו' עד אמר רבי נסא במיתתן עשו אותן כמת מצוה עכ"ל. וברדב"ז פ"ג ה' אבל ה"י עוד שם (בירושלמי) כד דמך רבי יהודה נשיאה דחף רבי חייא בר אבא לרבי זעירא וסאביה עכ"ל וכן הוא ביוחסין ערך ר' אלעזר וגם לפניהם לא היה הגי' בר בריה דרבי יודן נשיאה. ובתורת האדם להרמב"ן צד 63 ובכפתור ופרח צד 15 מובא הירושל' כגירסת הדפוס. ובתוס' כתובות ק"ג ע"ב ד"ה אותו ובהדיא אמר בירושלמי דמס' ברכות בפרק מי שמתו דכשמת רבי (וכן ביוחסין ערך ר' אלעזר (קראקא שמ"א ד' מ"ז ע"ב) ושם בירושלמי גורס כשמת רבי אמרו אין כהונה ולפנינו רבי יודא נשיאה) אמרו אין כהונה היום ואין נראה לרבי דכמדומה לרבי דהתם מיירי בטומאת בית הפרס דרבנן אבל טומאה דאורייתא לא עכ"ל ולפנינו בירוש' מוכח ההיפך. ובכסף משנה פ"ג ה' אבל ה"י בירושלמי פרק כהן גדול מהו שיטמא לכבוד הנשיא כד דמך ר' יודן נשיאה וכו' אבריז ר' ינאי ואמר אין כהונה היום וטעמא מפרש התם כו' עכ"ל. וביוחסין ערך רבי חייא בר אבא כתב אבל בירושלמי נראה שהיה אחר ר' יהודה נשיאה וכתב ע"ז הסדר הדורות כוונתו במ"ש בירושלמי ברכות פ"ג מתני' א' כד דמך ר' יהודה נשיאה בר בריה דרבי דחף ר' חייא בר אבא לר' זעירא וסאביה עכ"ל ולפנינו הגי' בר בריה דר"י נשיאה. והוא ר"י נשיאה השלישי.

פ"ג ה"א אבריז ר' ינאי ואמר אין כהונה היום, בכתובות ק"ג ע"ב והאמר רבי חייא אותו היום שמת רבי בטלה קדושה. אבל כמה מהראשונים גרסו שם בטלה כהונה כבירושלמי כאן. כמו ריש"ג באגרתו (ד' כ"ד בהפש מטמונים) ותו אמר ר' חייא אותו היום שמת ר' בטלה הכהונה. וכן הוא בכפתור ופרח (צד 15 ד' ברלין). ובשארי ספרי ראשונים.

פ"ג ה"א ר' יודא נשיאה. בה' טומאה להרא"ש הגי' ר' יותן נשיאה.

פ"ג

פ"ג ה"א לרבי זעירא דכנישתא דגופנא דצפורן; ברא"ש שם את רבי זירא ריש כנישתא דציפורא. וכן הגי' ביוחסין (ערך ר' אלעזר קראקא שמ"א ד' מ"ז ע"ב).

פ"ג ה"א וסאביה באשכול ומסאביה כלומר טמאו עכ"ל.

פ"ג ה"א בתר ר' מנא. באשכול ר' מנא כהנא.

פ"ג ה"א א"ל אם בחייהון. באשכול דאמר אם בחייהון.

פ"ג ה"א אמר רבי נסא במיתתן כו' בד' קושטנטינא רבי יסא. ובירושל' לקמן פ"ז ה"ב רבי נסה ע"ש והגי' הנכונה ברוקח סי' שט"ז א"ר ניהא במיתתן עשו אותו כמת מצוה ופי' א"ר שהדין עם ר' תנינא שטוהר לכהן לטמא את עצמו.

פ"ג ה"א אטרח עליו רבי יוחנן כו' בד' קושטנטינא הגי' משונה ובאשכול ח"ב צד 180 מובא הירושלמי וע"ש.

פ"ג ה"א היו שם שתי דרכים מתאימות אחת רחוקה וטהורה כו' בד' קושטנטינא היו שם שני דרכים מתאימות אחת ארוכה ואחת קצרה הארוכה טהורה והקצרה טמאה כו'.

פ"ג ה"א ואם לאו הולך בקרובה מפני כבוד הרבים ועי' בבבלי ברכות י"ט ע"ב אבל במס' שמחות פ"ד הי"ד ואם לאו ילך בטמאה מפני כבוד השם ובאשכול ח"ב צד 178 מובא הירושלמי בשינוים. ועי' דקדוקי סופרים סוף סדר מועד שהביא הערות מר' יהוספיה ושם מובא המאמר בשינוים.

פ"ג ה"א אפילו טומאה שהיא מדברי תורה. בד' קושטנטינא אבל לא בטומאה של תורה וע"ש באשכול.

פ"ג ה"א ר' יונה ר' יוסי גליליא בשם ר' יסא בר חנינא אין שואלין כו' בתורת האדם להרמב"ן צד 43 ובירושלמי ר' יונה ור' יוסא גלילא בשם ר' יוסא בן תנניא אין שואלין הלכות (לפנינו הלכה) לפני מטתו של מת והא ר' יוחנן שאל לר' ינאי קומי ערסיה דר' שמעון (לפנינו שמואל) בן יוצדק הקדיש עולתו לבדק הבית והוא מגיב לה (ליה) נימא (נימר) כד הוה רחיק או כד הוה מסקין ליה לסדרא, והא ר' ירמיה שאל לר' עזריה (לפנינו לר' זעירה) קומי ערסיה דר' שמואל בר רב יצחק נימא (נימר) כד הוה רחיק הוה מגיב ליה כד הוה קריב לא הוה מגיב ליה כו' עכ"ל. וברבה קהלת פסוק טוב ללכת אל בית אבל מובאה הירושלמי בגי' משונה וז"ל דאמר ר' יונה (בעל המדרש קצר בשמות האמוראים) אין שואלין הלכות לפני מטתו של מת והא ר' יוחנן שאל לרבי ינאי קומיה ערסיה דר' שמעון בן יהוצדק הקדיש עולתו לבדק הבית מהו מועלים בה (ג' מלות אחרונות ליתא לפנינו) ומגיב ליה משהכהנים מעכבין בשחיטתה מעל (ד' מלות אחרונות ליתא לפנינו) נאמר כד הוה רחיק הוה מגיב ליה. וע"ש במפרשים. ובה' אבל להרי"ץ אבן גיאות הגי' משונה וז"ל בירושלמי אין שואלין הלכות בפני מטתו של מת והא ר' יוחנן שאל לר' ינאי קמיה ערסיה דר' שמעון בן יוצדק הקדיש עולתו לבדק הבית נאמר כד הוה רחיק הוה מגיב ליה כד הוה קריב לא הוה מגיב ליה עכ"ל.

פ"ג ה"א והא ר' ירמיה שאל. בד' קושטנטינא והא ר' ישמעאל.

פ"ג סה"א תני הכתפים אסורים בנעילת הסנדל כו' מזה המקור למ"ש הרמב"ם ה' אבל פ"ד ה"ג ונושאי המטה אסורין בנעילת הסנדל שמא תפסק רצועה מסנדלו של אחד מהן ונמצא מתעכב מן המצוה ועי' בכסף משנה שם שב' ומ"ש ונושאי המטה וכו' ירושלמי עכ"ל וכיון לירושלמי דילן. ובתורת האדם להרמב"ן צד 50 ובירושלמי בברכות תני הכתפים אסירין בנעילת הסנדל שמא תפסק

לפנינו

(לפנינו יפסיק) סנדלו של אחד מהן ונמצא מתעכב מן המצוה עכ"ל ועי' ברבה קהלת פסוק טוב ללכת אל בית אבל ובה' אבל להרי"ץ אבן גיאת דף ל"ט שהביאו הירושלמי.

פ"ג ה"א רבי זירא שרע בדיבורא כו' ברבה קהלת שם ר' זעירא שרע בדיבורא אזלון מוזקופוניה ואשכחוניה איעני בדיבורא (ליתא לפנינו מלה אחרונה) אמרין ליה מהו כן אמר לון עלמא דאתינן מן לתמן (לפנינו לכן דאתינן) הא מה דאיתמר (לפנינו על שם) והחי יתן אל לבו. ומה שנאמר שרע בדיבורא הכוונה שמעדו קרסוליו באמצע דבורו ונפל לארץ ותרגם ירמיה כ"ג י"ב לכן יהיה דרכם להם כחלקלקות כמשרועין.

פ"ג ה"ב תני אין מוציאין את המת כו' עי' במס' שמחות פרק י'.

פ"ג ה"ב והא תנינן קברו את המת כו' הירושלמי מקשה ממשנתנו אבל הבבלי ברכות י"ט ע"א הביא להקשות ברייתא קברו את המת וחזרו אם יכולין להתחיל ולגמור אפילו פרק אחד או פסוק אחד והירושלמי לא ידע ממנה.

פ"ג ה"ב תפתר באילין דהוון סבריא דאית ביה כו' בפרדס לרש"י סי' נ"ט תפתר באילין דהוון סברין דאית בה ולית בה שעה (לפנינו ולית בה ענה) עכ"ל ובד' קושטנטינא בירושלמי כאן תפתר באילין דסבריא דאית ביה ענה ולית ביה ענה. ובתורת האדם להרמב"ן צד 50 ירושלמי תני אין מוציאין את המת סמוך לק"ש אא"כ הקדימו שעה אחת (לפנינו מוסיף: או אם איחרו שעה אחת) כדי שיקראו ויתפללו והא תנינן קברו את המת וחזרו אם יכולין להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה יתחילו ואם לאו לא יתחילו (י"ג מלות אחרונות ליתא לפנינו וקאי על משנתינו שם) פירוש אלמא סמוך לק"ש הוציאוהו ומבטלין קריאתה בשביל המת ופריק תפתר באילין דהוון סברין (לפנינו סבריא) דאית ביה עונה (ענה) ולית בה עונה עכ"ל. ובפי' תלמידי רבינו יונה פ"ג דברכות ולפי הירושלמי כו' וה"ג התם אין מוציאין את המת סמוך לקריאת שמע אלא יקדימו לו (לפנינו אלא א"כ הקדימו) שעה או יאחרו (לפנינו אם איחרו) שעה כו' עכ"ל.

פ"ג ה"ב תני ההספד וכל העוסקין בהספד כו' בחי' הראבי"ה על ברכות סי' נ"ט הגירסא ירושלמי תני המספיד וכל העוסקים בהספד מפסיקין לק"ש אבל לא לתפלה כו' עכ"ל ובדרישה (טור או"ח סי' ע"ב) כ' ודע דבנוסחאות ירושלמי דידן הגי' קצת בע"א וז"ל תני הסופד וכל כו' ובתוספתא ברכות פרק ב' הוצאת צוקערמאנדל כתוב וכל העסוקין להספד מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה כו' ובבכת"י אחד כתוב הסופד כו' ועי' בפי' רבינו חננאל מו"ק כ"ז סע"א. ובתוס' רי"ח ברכות י"ט ע"א בירושלמי תני ההספד וכל העוסקים בהספד מפסיקין לק"ש כו' והתנינן (לפנינו והא תנינן) אם יכולין להתחיל ולגמור וכו' (לפנינו חסרה המלה וכו' שעיקר הקושיא מהא דאמרו עד שלא יגיעו לשורה יתחילו ואם לאו לא יתחילו והיכי קתני בברייתא דאפילו הן עסוקין בהספד מפסיקין לק"ש) מתניתין (לפנינו מתניתא) ביום ראשון הא דתני תנא ביום שני עכ"ל. ובפי' הרא"ש ברכות פ"ג סי' י"א הגי' ירושלמי כל העוסקין בהספד פטורים מן הק"ש (לפנינו מפסיקין לק"ש) ואין מפסיקין לתפלה מעשה היה והפסיקו רבותינו לק"ש ולתפלה והתניא (לפנינו והא תנינן) אם יכולין להתחיל ולגמור וכו' (ליתא וכו') מתניתא ביום הראשון הא דתני תנא ביום השני עכ"ל וכן הוא בתוס' הרא"ש בברכות שם ובפסקי הרא"ש ברכות פ"ג סי' י"א פטורים מק"ש. ובבית יוסף טור א"ח סי' ע"ב מדכתב הרא"ש בפרק מי שמתו ירושלמי כל העוסקים בהספד פטורים מן הקריאת שמע ואין מפסיקין לתפלה מעשה היה והפסיקו

רבותינו

רבותינו לק"ש ולתפלה והתנן אם יכולים כו' וע"ש שהאריך בגירסא זו. ועי' בב"ח ובדרישה שם. ובהג' מהרל"ח שם. אבל לפני בעל שלטי הגבורים (פ"ג דברכות סי' ס') היה הגירסא בהרא"ש כמו שהוא בירושלמי לפנינו וז"ל כתב הרא"ש ירושלמי כל העוסקים בהספד מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה מעשה היה והפסיקו רבותינו לק"ש ולתפלה והא תניא אם יכולין להתחיל ולגמור וכו' עכ"ל. וראיתי שבירושלמי כאן ד' קושטנטינא. הגירסא פטורין מק"ש. אח"ז ראיתי בפי' הרא"ש בגמ' משנת ר"פ ושם הגירסא כפורש כל העוסקין בהספד פטורים מן הק"ש. ובתולדות אדם וחוה נתיב ב"ח ה"א וכל העוסקים בהספד פטורין מק"ש ואין מפסיקין להתפלה פשוט ובירושלמי גרסינן עכ"ל (ועי' במ"ז בשו"ע או"ח סי' ע"ב). ומזה נראה לעין שהבת"י שהדפיסו ממנו הירושלמי בקושטנטינא היה לפני הרא"ש ור' ירוחם.

פ"ג ה"ב זה שהוא נכנס לבית הכנסת ומצאן עומדין ומתפללין כו' בתוס' ברכות כ"א ע"ב ד"ה עד וכן משמע בירושלמי פרק מי שמתו דגם זה המימרא בתוכה שם ולא הזכיר של מוסף כלל עכ"ל וכן הוא בתוס' רי"ח שם. ובאבודרהם (שחרית של חול ד' ל"ו ד' פראג) וגרסינן בירושלמי דברכות הנכנס לבית הכנסת (לפנינו זה שהוא נכנס לביה"כ) ומצאן עומדין ומתפללין אם יודע שהוא גומר עד שלא יתחיל שליח צבור לענות אחריו אמן (לפנינו אם יודע הוא מתחיל וגומר עד שלא יתחיל ש"צ כדי לענות אחריו). ובחי' ראבי"ה ברכות סי' ס"ז והו דבפ' מי שמתו איתא נמי בירושלמי בלשון אחרת וה"ג התם א"ר שמואל בר אבדומי זה הוא שנכנס לבהכ"נ ומצאם עומדים ומתפללים אם יודע שהוא יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע ש"צ כדי לענות אמן יתפלל ואם לאו אל יתפלל באיזה אמן אמרו תרין אמוראי פליגי עלה כדלעיל וכו' הלכך ההיא גרסא עיקר כו' עכ"ל. ובראב"ן סי' קנ"ט בירושלמי גרסינן א"ר שמעון (לפנינו א"ר שמואל בר בר אבדומא) זה שהוא נכנס לבהכ"נ ומצאן עומדין ומתפללין אם יודע שהוא מתחיל וגומר עד שלא יתחיל ש"צ כדי לענות אמן אחריו מתפלל ואם לאו כו'. ובירושלמי כאן ד' קושטנטינא הגי' זה שהוא נכנס לבית הכנסת ומצא צבור שהיו מתפללין אם יודע שהוא מתחיל וגומר עד שלא יתחיל ש"צ כו' ובפראגמענט מהירושלמי שנדפס ע"י הרה"ח רש"ז שעכטער (קאמברידז תרנ"ה) הגי' א"ר שמואל בר אבודמה מי שהוא נכנס לבית הכנסת ומצאן עומדין ומתפללין אם יודע הוא שהוא מתחיל וגומר עד שלא יתחיל שליח צבור כו'.

פ"ג ה"ב היו כולם שורה אחת בפראגמענט הנ"ל היו כולן עומדין בשורה אחת. וכן הוא בתוספתא ברכות פ"ב הוצאת הרב צוקערמאנדל. אבל בבבלי ברכות י"ט ע"ב הובא התוספתא בגירסא אחרת.

פ"ג ה"ב הוי הדא דתנינן העומדים בשורה. בפראגמענט הנ"ל ליתא ב' מלות אחרונות.

פ"ג ה"ב הדא דתני העומדים כו' בפראגמענט הנ"ל הדא דתני תנייה העומדין משם כו'.

פ"ג ה"ב והממונה ממצעו בינו לבין העם משנה אחרונה ס"א ראשונה. כן הוא גם בד' וויניציא, אבל בפראגמענט הנ"ל והממונה ממצעו בינו לבין העם משנה ראשונה. ובמלאכת שלמה על המשניות פ"ג משנה ב' כתוב: ומתני' דקתני גבי מגתמין עומדין משנה ראשונה קודם שנשתנה המנהג וההיא דתנינן פ"ג דסנהדרין דרך כל העם עוברין זה אחר זה משנה אחרונה אחר שנשתנה המנהג ע"ב (בירושלמי) וע"ש עכ"ל.

פ"ג ה"ב א"ר תנינא. בפראגמענט הנ"ל א"ר.

פ"ג ה"ב בראשונה היו משפחות עומדות ואבלים עוברין משרבה תתרות בציפורין התקין ר' יוסי בן חלפתא שיהיו המשפחות עוברות והאבלים עומדים כו' וכן הוא בירושלמי סנהדרין פרק ב' סה"ב. וכן הוא בפראגמענט הנ"ל. אבל בבבלי סנהדרין י"ט ע"א ת"ר בראשונה היו אבלים עומדין וכל העם עוברין והיו ב' משפחות בירושלים מתגרות זו בזו כו' התקינו שיהא העם עומדין ואבלים עוברין. ובשאלתות סי' ט"ו מביא הגמ' דסנהדרין וגורס התקינו שיהו אבלים עוברים וכל העם עומדים ועי' בעמק שאלה שם. ובמלאכת שלמה על המשניות שם ובירושלמי א"ר תנינא בראשונה היו משפחות עומדות (לנחם) ואבלים עוברין משרבה תתרות בצפורי (שהיו מקפירין על סדר הישיבה) התקין ר"י בן חלפתא שיהו משפחות עוברות ואבלים עומדין עכ"ל עם המוסגר והגר"א בהגהותיו לירושלמי כאן הגיה הירושלמי עפ"י הבבלי סנהדרין הנ"ל. ואגב אעיר על מ"ש בתשב"ץ (מנהגי מהר"ם מרוטנבורג סי' תל"ב) ירושלמי דפרק מי שמתו פרשה ציון בידיה אין מנחם לה משמע הא יש לה מנחם לא פרשה בידיה מכאן ראיה שאין לאבל לבצוע לעצמו עכ"ל. ובהג"מ ה' אבל פ"ד ה"ט וגרסינן בפרק מי שמתו ובמ"ק בירושלמי פרים מנחם גדול דבהון שנאמר פרשה ציון בידיה מפני שאין לה מנחם ובשבת פרים כי אורחיה שנאמר ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה עכ"ל. ובב"י (טור יו"ד סי' שע"ח) כתב הג"מ בשם סמ"ג דגרסינן במי שמתו ובמ"ק ובירושלמי (צ"ל בירושלמי) בבית האבל פרים כו' עכ"ל. ובסמ"ג ה' אבילות (ד' קכ"א ד' קאפוסט) וגרסינן בירושלמי דמועד קטן ובירושל' דפרק מי שמתו בבית האבל פרים מנחם גדול דבהון שנא' פרשה ציון בידיה מפני שאין מנחם לה ובשבת פרים כי אורחיה שנאמר ברכת ה' וגו' עכ"ל ולפנינו בירושלמי ברכות ומו"ק ליתא זה. ובילקוט משלי ר' תתקמ"ז תני בבית האבל בחול פרים מנחם ויהיב לאבל מן הה"ד. פרשה ציון בידיה משום דאין מנחם לה הא אם יש לה מנחם פרים מנחם, ובשבת פורם הוא בעצמו אע"פ שיש מנחם שנאמר ברכת ה' היא תעשיר וגו' עכ"ל וע"ז ציין ירושלמי מו"ק פ"ג. ולפנינו שם ליתא.

פ"ג ה"ב א"ר שמעון דתוספתא חזרו כו' בר' קושטנטינא א"ר שמעון חזרו הדברים לישנן. ובחי' ראבי"ה ברכות סי' נ"ט מביא א"ר שמעון דתוספאה. ובפראגמענט הנ"ל הגי' א"ר שמואל תוספתה חזרו הדברים ליושנן.

פ"ג ה"ג נשים מניין. בפראגמענט הנ"ל נשים מנשים ולמדתם וגו' ועי' בעיטור ה' תפילין צר 121 שמביא הירושלמי בשינוים קלים. וכן מובא הירושל' בארחות חיים ה' ק"ש סי' מ'.

פ"ג ה"ג נשים מניין כו' בחי' ראבי"ה בברכות סי' ס"ב ירושל' נשים ועבדים וקטנים פטורים מק"ש ומן התפילין כו' נשים מניין דכתיב ולמדתם אותם את בניכם את בניכם ולא את בנותיכם וכל שאינו מתחייב בת"ת פטור מק"ש ומן התפילין (תשע מלות אחרונות ליתא לפנינו) עבדים דכתיב שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד שאין לו אלא אדון אחד זה הקב"ה (לפנינו שאין לו אלא אדון זה הקב"ה) חייב בק"ש יצא עבד שיש לו אדון אחר בר מן הקב"ה (ג' מלות אחרונות ליתא לפנינו) קטנים מנין דכתיב למען תהיה תורת ה' בפיך בשעה שהוא רגיל בה (לפנינו שהוא תדיר בה) וחייבים בתפלה כדי שיהא כל אחד ואחד מבקש רחמים על עצמו ובמזוזה דכתיב וכתבתם וגו' ובברכת המזון דכתיב ואכלת וגו' א"ר ארא וחייבים בקידוש היום ובהבדלה בקידוש דכתיב זכור את יום השבת וזכרת

על

על היין בבניסתו לקדש על שולחניך א"כ מה ת"ל שמור את יום השבת לקדשו שמרהו וקדשהו בעשיית מלאכה ונשים ועבדים וקטנים הואיל שישנן בשמירת שבת חיבים בקידוש היום ובהבדלה מנין דכתיב ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך וביום השביעי וגו' הואיל והייבים בשימור צריכים להבדיל בין קדש לחול בין שבת לששת ימי המעשה א"כ מה ת"ל ובהמתך וגרך אשר בשעריך אלא קטן ועבד ואמה שישנן במקצת מצוות שחייבים בתפלה ובברכת המזון ובמזוזה לפיכך חייבים בקידוש והבדלה כישראל אבל גר תושב אינו אלא בשימור שבת בלבד ולפיכך פטור מקידוש והבדלה עכ"ל והנה כל המאמר הגדול שהביא הראבי"ה מן א"ד אדא וחייבים בקידוש כו' עד סופו ליתא בירושלמי שלפנינו.

פ"ג ה"ג בשעה שהוא תדיר בה. בתוס' רי"ח ברכות כ' ע"א והא דאמר בירושלמי גבי ק"ש עד שיהא תדיר בה היינו עד שיגיע לחינוך עכ"ל.

פ"ג ה"ג וברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת וגו' ונראה שלדעת הירושלמי נשים חייבות בבה"מ מדאורייתא ועי' בבלי ברכות כ' ע"ב. ובתוספתא (ווילנא תרכ"א) בברכות פ"ה הגי' נשים ועבדים וקטנים פטורין ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן וזה פלא שזה כנגד המשנה שחייבות אולם בתוספתא של צוקערמאנדל ליתא המלה פטורין וכן לא היתה לפני התוס' סוכה ל"ח ע"א ד"ה באמת ולפני הראבי"ה ברכות סי' כ"א.

פ"ג ה"ג אי זהו מצוות עשה שהזמן גרמא כגון סוכה לולב שופר ותפילין ואיזו היא מצוות עשה שאין הזמן גרמא כגון אבידה ושלוח הקן מעקה וציצית. בתוספתא דקדושין פרק א' הוצאת צוקערמאנדל הגי' איזה היא מצוות עשה שהזמן גרמא כגון סוכה ולולב ותפילין איזו היא מצוות עשה שאין הזמן גרמא כגון אבידה ושלוח הקן מעקה וציצית. ובתוספתא עם האלפס איזה היא מצוות עשה שהז"ג כגון סוכה ולולב ותפילין איזו היא מ"ע שלא הזמן גרמא כגון אבידה ושלוח הקן וציצית. והגר"א הגיה ומעקה. ובבבלי קדושין ל"ג סע"ב הגי' איזהי מצוות עשה שהזמן גרמא סוכה ולולב שופר וציצית ותפילין ואיזהי מצוות עשה שלא הזמן גרמא מזוזה מעקה אבידה ושלוח הקן. ובפי' רב נסים גאון בברכות כ' ע"ב מביא הברייתא בשינוי מעט וז"ל פירשו בברייתא איזו היא מצוות עשה שהזמן גרמא סוכה ולולב שופר וציצית ואיזו היא מצוות עשה שלא הזמן גרמא מזוזה ומעקה ומציאת אבדה ושלוח הקן עכ"ל. ובירושלמי כאן בדפוס מגנצא הגי' ואיזו היא מ"ע שלא הזמן גרמה כגון מזוזה אבידה ושלוח הקן מעקה וציצית. ובתוס' מנחות ד' מ' ע"ב ד"ה משום מיהו בירושלמי דקדושין ובתוספתא גרסינן איזו היא מצוות עשה שלא הזמן גרמא כגון אבידה ושלוח הקן ומעקה וציצית ורבי שמעון פוטר את הנשים מן הציצית אמר להם רבי שמעון אי אתם מודים לי שהיא מצוות עשה שהזמן גרמא שהרי כסות לילה פטור אמר ר' אילא טעמא דרבנן שאם היתה טלית המיוחדת ליום וללילה חייבת עכ"ל ועי' בשיטה מקובצת שם וכסות המיוחד ביום אי לביש ליה בלילה נמי מברך עליו וכן משמע בירושלמי ואמר הרר"י מקינון שכך היה מנהגו של הריב"א כשהיה משכים קודם עמוד השחר ללמוד תורה היה מברך על טליתו משום ההיא דירושלמי אבל לא היה נראה בעיני ר"ש בר שמשון לברך בלילה על הציצית כו' עכ"ל.

פ"ג ה"ג ר' שמעון פוטר את הנשים ממצות ציצית שהיא מצות עשה שהזמן גרמא שהרי כסות לילה פטור מן הציצית. בתוס' ברכות י"ד ע"ב ד"ה דאמר והכי איתא בירושלמי דקדושין אמר להן ר' שמעון אי אתם מודים לי דציצית מ"ע שהזמן גרמא שהרי כסות לילה פטור מן הציצית א"ד אילא (לפנינו

א"ד

א״ר לייא) טעמא דרבנן שאם היה מוחד ליום ולילה שחייב בציצית עכ״ל. ובקדושין ל״ד ע״א בתוס׳ ד״ה ותפילין דהכי אמרינן בירושלמי כסות יום שלבשה בלילה חייבת בציצית כו׳. ובתשובות הרשב״א סי׳ רצ״ח (בולוניא רצ״ט) שאלת גרסינן בפ״ק דקדושין בגמ׳ דבני מערבא אמר להם רבי שמעון לחכמים אי אתם מודים שהיא מצות עשה שהז״ג שהרי כסות לילה פטור מן הציצית אמר רבי לא מעמון דרבנן שאם היתה לו מיוחדת ליום ולילה שהיא חיבת בציצית וקשיא לן על זה כו׳ וכמו שאמרנו שם בירושלמי הפכו הברייתא ושנו במצות עשה שלא הזמן גרמא ציצית ובברייתא השנויה בגמרא שם בפ״ק דקדושין שם ציצית במ״ע שהז״ג שהירושלמי לעתים מהפך את הסוגיות ופעמים אפילו גירסת הברייתא ואפילו המשניות עכ״ל. ובתוס׳ רי״ח בברכות י״ד ע״א ובירושלמי דקדושין יש אמר להם ר׳ שמעון לחכמים אי אתם מודים לי שציצית מ״ע שהזמן גרמא שהרי כסות לילה פטורה מן הציצית א״ר הילא (לפנינו א״ר לייא) טעמא דרבנן שכן אם הוא טלית שמיוחדת ליום ולילה שחייבת בציצית עכ״ל. ובאור זרוע ח״א סי׳ ל״ט ירושלמי במס׳ קדושין אמר להם ר׳ שמעון אי אתם מודים לי שציצית מצות עשה שהזמ״ג שהרי כסות לילה פטורה מן הציצית אמר ר׳ הילא טעמא דרבנן אם מיוחדת ליום ולילה שחייבת בציצית עכ״ל וכגירסת האור זרוע ורוב הראשונים כן הגירסא בירושלמי ברכות כאן בפראגמענט הנ״ל באיזה שינוים קלים. ובסמ״ג עשין כ״ו שמעתי שהורה רבינו יצחק ברבי אברהם לברך על הציצית בליל יום הכיפורים שמוכיח בירושלמי פרק קמא דקדושין הכסות יום חייב בציצית אף בלילה וכל שכן כסות המיוחדת ליום ולילה וכסות לילה פטורה אף ביום עכ״ל וכן הוא בהג״מ ה׳ ציצית פ״ג ה״ח. ובלקוטים מס׳ אמרכל דף כ״ג ע״ב, ובהרא״ש ה׳ ציצית וכן משמע בירושלמי בפ״ק דקדושין דקאמר אמר להם ר״ש אי אתם מודים לי שהיא מצות עשה שהזמן גרמא שהרי כסות לילה פטור מן הציצית כו׳ עכ״ל. ובמרדכי ה׳ ציצית סי׳ תתק״א שהיה אומר שמוכיח בירושלמי דקדושין דכסות יום חייבת בציצית אף בלילה כו׳ עכ״ל. והמאמר שנוי באמת בקדושין פ״א ה״ז אבל ראוי להתבונן שרבותינו לא זכרו שהמאמר שנוי בברכות כאן, וביותר בעלי התוס׳ בברכות הנ״ל הביאו הירושל׳ מקדושין ולא מברכות ולפלא שגם הגר״א בביאוריו לאו״ח סי׳ י״ז וסי׳ י״ח הביא הירושל׳ מקדושין ולא מברכות.

פ״ג ה״ג תני כל המצות שבתורה שאדם פטור כו׳ בתוס׳ רי״ח בברכות מ״ח ע״א ד״ה עד ומיהו בירושלמי פרק מי שמתו גרסינן תני כל המצוות שבתורה שאדם פטור אדם מוציא אחרים ידי חובתן חוץ מברכת המזון והא תנינן כל שאינו חייב בדבר אינו מוצא הרבים ידי חובתן הא אם היה חייב אעפ״י שיצא מוציא א״ר לייא שניא היא ברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת וברכת וגו׳ מי שאכל הוא יברך כו׳ עכ״ל. ובשבלי הלקט ענין תפלה סי׳ כ״ו ובהדיא מפורש בירושלמי בברכות פרק מי שמתו תני כל המצוות שאדם פטור מוציא את הרבים ידי חובתן חוץ מברכת המזון והא תנן כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן הא אם חייב אע״פ שיצא מוציא אמר ר׳ אילא (לפנינו א״ר לייא) לא (ליתא לפנינו המלה לא) שניה היא ברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת מי שאכל הוא יברך ר׳ יוסי ור׳ יהודה בן פזי היו יתיבין (לפנינו מתיבין) אמרין (לפניני אמרו) לא מסתברא בקרית שמע שיהא כל אחד משנן בפיו כו׳ עכ״ל. זבאור זרוע ח״ב סי׳ רס״ב כההיא דברכות פרק מי שמתו ירושלמי תני כל מצות שאדם פטור אדם מוציא את הרבים ידי חובתן חוץ מברכת היין (לפנינו מברכת

המזון

המזון) פי' פטור דקתני היינו אע"פ שכבר יצא ונפטר ומסיק והא אנן תנינן בניהותא כל שאינו חייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן כו' עכ"ל ודברי האור זרוע נעלמו מהמפרשים ולכן טעו בפשט הירושלמי. ופירשו הברייהא כל שאינו חייב בדבר כו' בלשון קושיא וגם הגר"א בשנות אליהו בברכות פ"ג פי' הירושל' ג"כ בלשון קושיא. ובאשכול ח"א צד 41 ומאי דאמרינן בברכות בירושלמי בברכת המזון אינו מוציא מי שלא אכל דכתיב ואכלת ושבעת מי שאכל מברך דההוא אם לא אכל אפילו כזית כו' עכ"ל. ובפרדס לרש"י סי' נ"ט כל מצוות שאדם פטור אינו מוציא את הרבים ידי חובתן הא אם חייב אע"פ שיצא מוציא. אמר רבי אלעזר (לפנינו אמר רבי לייא) שנייא בברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל הוא יברך עכ"ל. ובתוס' הרא"ש בברכות מ"ח ע"א מיהו בירושלמי בפרק מי שמתו גרסי' תניא (לפנינו תני) כל המצות שאדם פטור מהן מוציא את הרבים ידי חובתן חוץ מברכת המזון והא תנינא כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן הא אם חייב מוציא א"ר אילא שניי היא ברהמ"ז כו' עכ"ל. ובפי' הרא"ש ברכות פ"ז סי' כ"א מובא הירושלמי בשינויי קטנים. ובעיטור ה' שופר (ד' ק"ד) כדאיתא בברכות ירושלמי דתניא כל הברכות כולן שאדם פטור מוציא את הרבים ידי חובתן חוץ מברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל יברך ר' יוסי ור"י בן פזי הוי יתבין ואמרו לא מסתבר בק"ש שיהיה כל אחד ואחד משנן בפיו ולא מסתבר בתפלה שיהא כל אחד ואחד מבקש רחמים על עצמו וכן הלכתא עכ"ל. אבל בחי' הרשב"א ברכות מ"ח ע"א ואע"ג דאמרינן בירושלמי דמקבלתין בפרק מי שמתו תני כל מצות שאינו פטור (לפנינו כל מצות שאדם פטור) מוציא אחרים ידי חובתן (לפנינו אדם מוציא את הרבים ידי חובתן) חוץ מברכת המזון והא תניא (לפנינו הא דתנינן) כל שאינו מחויב (חייב) בדבר אינו (אין) מוציא הרבים ידי חובתן הא אם היה חייב מוציא (לפנינו לא אם היה חייב אפילו אם יצא מוציא) א"ר לא (לייא) שניא היא בהמ"ז דכתיב ואכלת ושבעת מי שאכל הוא יברך כו' עכ"ל. ובתשובות הרשב"א סי' קכ"ז (בולוניא רצ"ט) מביא הירושלמי בנוסח אחר וז"ל דאתמר בירושלמי דגרסינן התם כל הברכות כלן אע"פ שיצא מוציא חוץ מן התפלה וקרית שמע וברכת המזון תפלה לפי שאין שליחות ליחיד ק"ש כדי שיהא כל אחד ואחד משנן בפיו בהמ"ז כו' עכ"ל ולפני הרשב"א היה שני קובצים מהירושלמי כאן בשינוי נוסחאות. ומי לא יראה שלפני כל רבותינו ז"ל הנזכרים כאן היה הירושלמי בטעות כמו שהוא לפנינו בכל ההוצאות תני כל מצות שאדם פטור כו' ובאמת הגירסא הנכונה שהביא מהירושלמי בהידושי הרשב"א כאן כל מצות שאינו פטור וע"ז מביא ראיה מהמשנה כל שאינו מחויב כו'. ועי' ברה"ש כ"ט ע"א תני אהבה בריה דר' זירא כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם וברכת היין שאם לא יצא מוציא ואם יצא אינו מוציא. ובפי' רבינו חננאל שם ירושלמי בברכות פרק מי שמתו מוטל לפניו תני כל מצוות שאדם פטור אדם מוציא את הרבים ידי חובתו חוץ מברכת המזון והתנינן כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא הרבים ידי חובתו הא מחויב אע"פ שיצא מוציא א"ר אילא שאני ברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל הוא יברך עכ"ל. ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג הארוכות סי' קי"א וה"ר יצחק מווינא אמר שמוציא נמי מי שבקי וראיה מירושלמי פרק מי שמתו כל מצוה שאדם פטור פי' שכבר יצא אדם מוציא רבים ידי חובתו חוץ מברכת היין ופריך כל אילו שאין חייבים אין מוציאין הא חייבים מוציאין אפילו יין אמר ר' לייא שניא היא מה שאמר חוץ מברכת היין

בברכת

בברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת זו שתייה ומי שאוכל מברך עכ"ל ועי' לעיל מה שהבאתי בשם האור זרוע. ועי' בתשובת מהר"ם מרוטנבורג סי' תי"ג הוצאת רנ"ר ז"ל שמביא גם כן הירוש' בשם האור זרוע בשינוים. ובסמ"ק (ק"ט) וברכת המזון אומר ר"י דמוציא ולשון הירושלמי לא משמע כן עכ"ל. ובערוך ערך ברך א' ירושלמי בברכות פ' מי שמתו תני כל מצוות שאדם פטור אדם מוציא הרבים ידי חובתן חוץ מברכת המזון והא תנינן כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן הא מחוייב אע"פ שיצא מוציא א"ר אילא (לייא) שניא ברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל הוא יברך עכ"ל. ובאבודרהם (סדר הגדה ד' ע"ב ע"ב) מדאמרינן בירושלמי בפ' מי שמתו תניא כל מצוות שאדם פטור מהם מוציא את הרבים ידי חובתן חוץ מבהמ"ז והא תנינן כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן הא אם היה חייב אפילו אם יצא מוציא א"ר אילא שניא היא בהמ"ז דכתיב בה ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל הוא מברך עכ"ל. ובסמ"ג עשין כ"ז מיהו בירושלמי בפרק מי שמתו גרסינן כל המצוות שאדם פטור אדם מוציא את הרבים ידי חובתן חוץ מברכת המזון והא דתנינן כל שאין חייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן הא אם היה בר חיובא אפילו אם יצא מוציא אמר ר' אילא שניא ברכת המזון דכתיב ביה ואכלת ושבעת וברכת דמשמע דמי שלא אכל לא יברך ושמא מן התורה יכול להוציא והתם מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא עכ"ל. ובתשובות מהר"ם אלשקר סי' י' (ד' י"ד) וז"ל ובהדיא כתב הרשב"א ז"ל בתשובה וז"ל דגר' בירושלמי כל הברכות אפילו שיצא מוציא חוץ מן התפלה וקרית שמע וברכת המזון תפלה שאין שליחות ליחיד. קרית שמע לפי שכל אחד צריך לשנן בפיו. ברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל יברך וכו' ע"כ כו' עכ"ל ועי' לעיל בשם הי' הרשב"א. ולפנינו הגי' משונה. וכוונת מהר"ם אלשקר להתשובה מהרשב"א סי' קכ"ו שהבאתי לעיל.

פ"ג ה"ג כל מצוות שאדם פטור. בפראגמענט הנ"ל כל מצוות שאדם פטור אדן מוציא את הרבים.

פ"ג ה"ג והא דתנינן כל שאינו. בפראגמענט הנ"ל והא תנינן. ועי' לעיל מ"ש בשם האור זרוע. והכוונה להמשנה רה"ש כ"ט.

פ"ג ה"ג א"ר לייא. בפראגמ' הנ"ל א"ר לא ובתשובת מהר"מ מרוטנבורג תי"ג א"ר לוי. ובחי' הר"ן רה"ש ל"ד ע"ב (ירושלים תרל"ג) וגרסי' נמי התם בירושלמי א"ר אלעזר שניא היא ברכת המזון כו'.

פ"ג ה"ג סוכה אינה טעונה ברכה כו' לולב טעון ברכה כל שבעה. בד' מגנצא מוסיף רב יהודה בשם שמואל אמר סוכה אינה טעונה כו' והרש"ס הוסיף זה מדיליה על פי גמרא בבלי סוכה מ"ו ע"א.

פ"ג ה"ג סוכה אפשר לה ליבטל ת"ת אפשר לו שלא ליבטל כל המפרשים יגעו בפרושו ובאמת צ"ל סוכה אפשר לה שלא להבטל (וע"כ די בברכה אחת) ת"ת אי אפשר לה שלא להבטל. וכן הוא בד' אמשטרדם, כי בעת השינה איננו עוסק בתורה וע"כ צריך לברך בכל יום.

פ"ג ה"ג אבל אמרו אשה כו' בבבלי ברכות כ' ע"א וש"נ הגי' אבל באמת אמרו. וגירסת הירושלמי יותר נוח.

פ"ג ה"ג תפתר בעונה אחריהן אמן כיי דתנינן תמן מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו כו' עי' בהשגות הראב"ד ספ"ה מה' ברכות ובריתא דקתני בן מברך לאביו ובן אשה ועבד במקרין אותו ועונה אחריהם מה שהן

אומרין

אומרין ואיתא בירושלמי עכ"ל. ובספר השלמה לברכות צד 13 ומה שאמרו בן מברך לאביו אוקימנא בירושלמי בעונה אחריו אמן כי ההיא דתנינן תמן מי שהיה עבד או קטן או אשה מקרין אותו עונה אחריהן מה שהן אומרין (לפנינו מה שהוא אומר, וטעות סופר הוא) ולא נהיר מדלא שני ליה הכי בתלמודא דידן כו' עכ"ל. ובמאור פרק ג' דברכות (ד' כ') ובירושלמי גרסינן ניחא (לפנינו ליתא מלת ניחא) אשה מברכת לבעלה ועבד מברך לרבו וקטן לאביו לא כן אמר רב אחא בשם ר' יוסי בר (לפנינו בי ר') נהוראי כל שאמרו בקטן כדי לחנכו תפתר בעונה אחריהן אמן כי ההוא (ליתא ההוא) דתנינן תמן מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו עונה אחריהן מה שהם אומרים ותהיה לו מארה לבן עשרים שצריך לבן עשר (לפנינו ותהא לו מאירה אבל אמרו תבוא מאירה לבן עשרים שצריך לבן עשר ועי' בבלי משנה סוכה ל"ח ע"א) עכ"ל. ובמלחמות להרמב"ן שם ואע"ג דבירושלמי אוקמוה בעונה אחריהן מה שהן אומרים אנן לפום גמרין לא מתוקמא הכין דמאי באמת אמרו פשיטא ומעולם לא עלה על דעת הגמרא שלנו לומר כן וירושלמי נמי סבר לה דנשים בברכת המזון דאורייתא אלא שאין מביאין ממנו ראיה לכאן ומגיה הספרים הגיהו במיעוט נוסחאות ולטעמיך בן מברך לאביו אלא טעות הוא דקטן אפילו הגיע לחינוך כו' עכ"ל וכוונת הרמב"ן שטעות נפלה בבבלי ברכות כ' ע"ב יע"ש ובגליון הש"ס שם. והגר"א ז"ל בבאורו לאו"ח סי' קפ"ו כתב שאפשר שהרמב"ן לא גרס בגמרא בבלי הנ"ל ולטעמיך בן מברך לאביו כו' ולא הביא דברי הרמב"ן במלחמות שמפורש בהדיא שלא גרס לזה. ובפסקי ר"י מטראני (בסוף ספר בית נתן ד' מ"ד ע"ב) ירושלמי תני אבל אמרו אשה מברכת לבעלה כו' ועבד לרבו וקטן לאביו ניהא אשה מברכת לבעלה ועבד לרבו קטן לאביו (חמשה מלות אחרונות ליתא לפנינו) לא כן א"ר אחא בשם רבי יוסי בר (בי) נהוראי כל מה שאמרו בקטן כדי לחנכו תפתר בעונה אחריהן אמן (פי') דתנינן מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו עונים אחריהם מה שהן אומרים (לפנינו עונה אחריהן מה שהוא אומר) ותהא לו מארה (לפנינו מאירה) אבל אמרו תהא לו מארה (לפנינו תבוא מאירה) לבן עשרים שצריך לבן עשר עכ"ל. ועי' ירושלמי סוכה פ"ג ה"ח ורה"ש פ"ג ה"ז. ובמרדכי גיטין פ"ה סי' ת"ב ואע"ג שכתב רבינו שמחה שיש בירושלמי גבי ההוא דאשה מברכת לבעלה ובן לאביו לא כן א"ר חייא בר' יוסי (לפנינו א"ר אחא בשם ר' יוסי) בר' נהוראי כל שאמרו בקטן לא אמרו אלא (ג' מלות אחרונות ליתא לפנינו) כדי לחנכו תפתר דעונה אחריהם (לפנינו בעונה אחריהם אמן, וזו גירסא משובשת) כהדא (כיי) דתנינן תמן מי שהיה עבד או אשה (לפנינו מוסיף או קטן) מקרין אותו עונה אחריהם מה שהם (לפנינו שהוא) אומרים כו' עכ"ל. ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג הארוכות (סדילקאב תקצ"ה סי' ק"ח) הביא ג"כ דברי ה"ר שמחה והירושל' באיזה שינוים קלים. ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג סי' תט"ז (הוצאת הרב רנ"ד ז"ל) מובא הירוש' משובש ח"ל ובירושל' דפ' ראוהו ב"ד אמשנה דחרש שוטה וקטן מוציאין את הרבים ידי חובתן אבל אמרו אשה מברכת לבעלה ועבד מברך לאדונו וקטן לאמו הניחא אשה לבעלה ועבד לאדונו דבני דעה נינהו אבל קטן לאמו לאו בר דיעה הוא וא"ר חייא בר אבא כלום אמרי בקטן אלא כדי לחנכו פי' אבל אינו יכול להוציא תפתר בעונה אמן אחריהם בהדיא תנן תמן מי שהיה עבד או אשה מקרין אותו עונה אחריהן אמן מה שהן אומרין אבל אמרו חכמים תבוא מאירה לבן עשרים שצריך לבן עשר כו' עכ"ל. וברוקח סי' של"ג ירוש' דברכות אשה מברכת לבעלה עבד לרבו וקטן לאביו כדי לחנכו ובעונה אחריהן אמן

תכוא

תבוא מאירה לבן כ׳ שצריך לבן י׳ עכ״ל. ובראבי״ה ברכות סי׳ ס״ב בירושל׳ פריך ולא כן א״ר אחי (לפנינו אחא) בש״ר יוסי כלום (לפנינו כל) אמרו בקטן אלא (ליתא אלא) כדי לתנבו תפתר בעונה אחריהם אמן כדתנן תמן מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו והוא (לפנינו ליתא מלה אחרונה) עונה אחריהן מה שהם אומרים (לפנינו שהוא אומר) וכו׳ עד תבוא מאירה לבן עשרים שצריך לבן עשר עכ״ל. ובתשב״ץ ח״א סי׳ קס״ח הא דתניא בן מברך לאביו אי מיירי בקטן מיירי שעונה אביו אחריו מה שהוא אומר והכי אוקמוה בירושלמי עכ״ל. ובירושלמי כאן בד׳ קושטנטינא ראיתי את״ז הגירסא כהאי דתנינן תמן עבד ואשה וקטן מקרין אותם ועונין אחריהם אמן ותהא לו מארה אבל אמרו תבא מארה לבן עשרים שצריך לבן עשר. ובירושלמי ד׳ וויניציא תפתר בעונה אחריהן אמן כיי דתנינן תמן מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו עונה אחריהן מה שהן אומרין ותהא לו מאירה אבל אמרו כו׳ ובירושלמי אמשטרדם ת״ע עם פי׳ ר״א פולדא הגי׳ תפתר בעונה אחריהם כיי דתנינן תמן מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרים אותו עונה אחריהם מה שהן אומרים ותהא לו מאירה אבל אמרו תהא לו מאירה לבן עשרים שצריך לבן עשר. והנה נראה שגירסאות שונות היו להראשונים רוב הראשונים גרסו תפתר בעונה אחריהן פי׳ שהקטן עונה הברכה מלה במלה מה שהם אומרים וכן הוא הנוסחא הישרה, וכן גרס גם הגר״א בשנות אליהו בברכות פ״ג. ויש שגרסו תפתר בעונה אחריהן אמן. וכמו שהביאנו שגם הדפוסים הישנים מהירושלמי גרסו גי׳ משונות.

פ״ג ה״ד מהו מהרהר ברכות כו׳ באור זרוע סי׳ קי״ז ירושלמי בעל קרי מהרהר בלבו (לפנינו ליתא בגמ׳ לשון המשנה בעל קרי כו׳) מהו מהרהר ברכות ואינו עיקר דפליג אתלמודא דידן כו׳ עכ״ל ובראבי״ה ברכות סי׳ ס״ג מובא הירושלמי ע״ש שהביא שבפי׳ רבינו חננאל כתוב נמי מהרהר בברכות אבל ק״ש מוציא בשפתיו ומקור ה״ח מירושלמי כאן. וברוקח סי׳ שב״א ירושלמי מהרהר בברכות אבל ק״ש וברכת המזון יוציא בשפתיו כו׳ עכ״ל.

פ״ג ה״ד תני בעל קרי חולה שנפלו עליו תשעה קבין מים. כן הוא הגי׳ בתוספתא ברכות פ״ב בהוצאת צוקערמאנדל ובתוספתא עם האלפס. אבל בגי׳ הבבלי ברכות כ״ב ע״ב ת״ד בעל קרי שנתנו עליו ט׳ קבין מים טהור. ובר״ש מקוואות פ״ג משנה ד׳ וז״ל בפרק מי שמתו תניא בעל קרי חולה שנפלו עליו תשעה קבין מים טהור כו׳ הרי שהיה לפניו הגי׳ בבבלי כמו שהוא בירושלמי ובתוספתא. ובראבי״ה שם דתניא בעל קרי כו׳.

פ״ג ה״ד וטהור שנפלו על ראשו ועל רובו שלשה לוגין מים שאובים טהור לעצמו כו׳ זה ליתא בתוספתא ברכות שם. וגם בבבלי ברכות שם ליתא. וזה אחד מי״ח גזירות (בבלי שבת י״ג ע״ב ובירושלמי שם פ״א ה״ד) ואח״ז ראיתי שבירושלמי כאן ד׳ קושטנטינא ליתא כל זה.

פ״ג ה״ד ר׳ יעקב בר אחא ר׳ יסא בשם ריב״ל אין קרי כו׳ בראבי״ה שם הגי׳ ריב״ל אמר אין קרי כו׳ ובירושלמי תענית פ״א ה״ו ר׳ יעקב בר אחא ר׳ אימי בשם ריב״ל.

פ״ג ה״ד רב הונא אמר ואפילו ראה את עצמו ניאות בחלום בראבי״ה שם ר׳ אבא אומר כו׳ ובירושלמי דפוס קושטנטינא הגי׳ ואפילו ראה עצמו בחלום ובתשב״ץ ח״א סי׳ ק״ב והכי גרסינן התם רבי יעקב בר אחא בשם ריב״ל אין קרי אלא המשמש מטתו כו׳ רב הונא אמר אפילו ראה עצמו נאות בחלום כו׳ ע״ש.

פ"ג ה"ד א"ר יעקב בר אבון כל עצמן לא התקינו את הטבילה הזאת כו' באור זרוע סי' ש"ס ואמר בירושלמי פרק מי שמתו אמר ר' יעקב בר בון (לפנינו אבון) כל עצמן לא התקינו טבילה זו (לפנינו את הטבילה הזאת) אלא כדי (ליתא כדי) שלא יהיו ישראל כתרנגולין הללו משמשים מיטותיהם ווורדין ואוכלין (לפנינו משמש מטתו ועולה ויורד ואוכל) עכ"ל. וכמה שנאמר בבבלי ברכות כ"ב ע"א פליגי בה תרי אמוראי במערבא רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבידא חד תני שנאה וחד תני לחשה מאן דתני שנאה כו' אין זכר בירושלמי שלפנינו .

פ"ג ה"ד מהו להרהר בבית הכסא כו' בב"י (טור או"ח סי' פ"ה) וכתב ה"ר מנות בירושלמי אמרינן דמותר להרהר בדברי תורה בבית הכסא ולא פליג אגמרא דידן דכי אמרי' אסור להרהר הני מילי לכתחלה כלומר לשום מחשבתו ולבו לחשב בד"ת כו' עכ"ל וכן הוא בכסף משנה ה' ק"ש פ"ג ה"ד .

פ"ג ה"ד חזקיה אמר מותר ר' יסא אמר אסור . בס' בית נכות ההלכות צד 57 הגי' חזקיה אמר אסור ור' אסא אמר מותר כו' .

פ"ג ה"ד א"ר זעירא כל סבר קשי דהוה לי תמן סבירתיה .ובד' אמשטר' כל סברא דהוה לי כו' ובשבלי הלקט ענין תפלה סי' ו' .ובירושלמי בפרק מי שמתו נמי גרסינן אמר ר' זעירא כל סברא קשיא דהוה לי תמן סבריתה עכ"ל. ובירושלמי כאן ד' קושטנטינא הגי' א"ר זעירא ר"ל סבר קשי תמן סבריתי . ולגירסתנו קשה מה שנאמר בבבלי מגילה כ"ח ע"א שאלו תלמידיו את רבי זירא במה הארכת ימים אמר להם כו' ולא הרהרתי במבואות המטונפות אולם בבבלי תענית כ' ע"ב יש גירסא שגורס שאלו תלמידיו את ר' אדא בר אהבה ע"ש בד"ס .

פ"ג ה"ד ר' אחא בשם תנחום בד' אמשטרדם בשם ר' תנחום בי רבי חייא .

פ"ג ה"ד תני זבין וזבות נדות ויולדות קורין בתורה. בתוספתא ברכות פ"ב הוצאת צוקערמאנדל הזבין והזבות והנדות והיולדות מותרין לקרות בתורה וכן הוא בתוספתא עם הרי"ף ולפלא על גירסת התוספתא בבבלי ברכות כ"ב ע"א מכאן אמרו הזבין והמצורעים ובאין על נדות מותרים לקרות בתורה כו' וע"ש בפירש"י שהדחיק את עצמו בפי' בועלי נדות . ועי' בדקדוקי סופרים וביח נתן שהגי' בגמ' בועלי נדות כגי' רש"י. ובד' מגנצא בירושלמי כאן הגי' ובועלי נדות וזה בלא ספק הגהת מהרש"ס על פי הבבלי כדרכו . ובשו"ע או"ח סי' קפ"ח כתוב מנהג דנדה אסורה להזכיר השם וזה נגד הירושלמי ותוספתא כאן ? ואח"כ ראיתי בברייתא דמס' נדה (פראנקפורט תר"ן צד 33) ואל המקדש לא תבוא אין לה רשות להכנס לבתי מדרשות ולבתי כנסיות ע"ש בהערות .

פ"ג ה"ד תני בשם ר' יוסי שונה הלכות רגיליות כו' כן הוא בשם ר' יוסי בבבלי ברכות שם ובתוספתא ברכות שם בהוצאת צוקערמאנדל ובתוספתא עם הרי"ף בשם ר' יהודה.

פ"ג ה"ד לית ר' פשט בי עם ר' בון פירקיא בד' אמשטרדם פרקין בליליא . עי' במנחות כ"ו ע"ב א"ר אסי כי פשיט ר' אלעזר במנחות כו' ופירש"י כי פשיט כשהיה שונה עכ"ל ועי' נדה ל"ד ע"ב אמר רב יוסף כי פשיט ר"ש בן לקיש בזב כו' ופירש"י פשיט דריש עכ"ל. ובירושלמי ד' קושטנטינא הגי' לית ר' פשט פרקים עם ר' בון בליליא א"ל אין .

פ"ג ה"ד ר' חייא בר אבא פשט לר' נחמיה בריה. בד' אמשטרדם ת"ע לר' ירמיה בריה.

פ"ג ה"ד מעשה באחד שעמד לקרות בתורה בנציבין כו' כל המאמר מובא בפסקי ריד"א (בית נתן ד' מ"ה ע"א) ע"ש.

פ"ג ה"ד ונהגין תמן כר' אלעי בראשית הגז כו' משמע שבבבל נהגו להקל בטבילת בעל קרי. ולפנינו בבבלי ברכות כ"ב ע"א אמר רב נחמן בר יצחק נהוג עלמא כתלי סבי כרבי אלעי בראשית הגז כו' ועי"ד טבילת בעלי קרי מאיזה זמן מקורה דעות הירושלמי שונות בזה, בשבת פ"א ה"ד מנו בין י"ח דבר ועל הלכות בעל קרי אבל בירושלמי יומא פ"ח ה"א קודם שהתקין עזרא טבילה לבעלי קריין, ובירושלמי מגילה פ"ד ה"א עזרא התקין טבילה לבעלי קריין. כמו שהוא בבבלי ב"ק פ"ב ע"א. והירושלמי מגילה הנ"ל נזכר בפי' רב נסים גאון בברכות כ"ב ע"א. ובפי' רבינו חננאל מגילה כ"ג ע"א. ובירושלמי תענית פ"א ה"ו או קודם עד שלא תיקן עזרא טבילה לבעלי קריין. וברש"י ברכות י"ט ע"ב פי' על בניהו בן יהוידע ונחת וטבל לקריו כדי לעסוק בתורה עכ"ל וזה תימא שעדיין לא היתה הטבילה לבעלי קרי.

פ"ג ה"ד על חד בית שיה. בד' אמשטרדם בחד בית שיה.

פ"ג ה"ה במשנה ירד לטבול אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות על שלא תנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא. כן הגי' בד' ווניציא. אבל בד' קושטנטינא ירד לטבול אם יכול לעלותו ולהתכסות ולקרות עד שלא תהא הנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא. ובד' מגנצא אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות עד שלא תנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא.

פ"ג ה"ה במשנה אבל לא יתכסה לא במים הרעים כו' כן הגי' בד' זיטאמיר. וכן הוא במשנה בספר מתניתא דבני מערבא. (קאמברידז תרמ"ג) אבל בד' ווניציא לא יתכסה לא במים כו' ובד' קושטנטינא ולא יתכסה לא כו' ובד' מגנצא לא יתכסה.

פ"ג ה"ה מתניתא ברבים אבל בינו לבין עצמו כו' עי' בפי' רב נסים גאון ברכות כ"ב ע"ב שהביא הירושלמי ע"ש ובתוס' רי"ח בברכות כ"ב ע"א מביא ג"כ הירושלמי ומפרשו. ובראבי"ה ברכות סי' ס"ג גורס: מתני' ברבים אבל בינו לבין עצמו מפסיק ור' מאיר הדא תימא (ב' מלות אחרונות ליתא לפנינו) בשאין לו מים לטבול אבל יש לו מים לטבול אף ר' יהודא מודה שהוא מפסיק ורפיא בידי אי ר' יהודא בר' אילעי הוא או ר"י בן בתירא הוא כו' עכ"ל.

פ"ג ה"ה אם הוא גרם לעצמו יטבול וימות. שמעתי ממחותני ידידי הרב ר' אליהו קאפעלמאן הי"ו שפי' שיטבול וימות האבר.

פ"ג ה"ה רבי זבדי בריה דר' יעקב בר זבדי בשם ר' יונה. בראבי"ה שם תני' ר' זכריה בריה דר' יעקב בר זבדא בשם ר' יונה.

פ"ג ה"ה ר' ירמיה בשם ר"ז נבלה כו' בהג"מ ה' ק"ש ה"ו ר' יוסי בן זעירא אומר.

פ"ג ה"ה נבלה שנסרחה צריך להרחיק ממנה ד' אמות כו' בב"י (טור או"ח סי' ע"ט) בשם הרא"ש רבי ירמיה בשם רבי זעירא נבלה שמסרחת (לפנינו שנסרחה) ד"א (לפנינו צריך להרחיק ממנה ד"א) א"ר חנינא (לפנינו רבי אבינא) מתניתין אומרת כן (אמרה כן) כמה ירחיק מהם ומן הצואה ד' אמות א"ר שמלאי (לפנינו אמר רבי אמי אמר רבי שמאי) הפתר במשרה של כובסין א"ר (לפנינו א"ל ר' מנא) אם במשרה תנינא (לפנינו אם במשרה של כובסים הא תנינן) ולא

בגים

במים הרעים ולא במי משרה כו' עכ"ל וכן הוא בראש שלפנינו בפ"ג דברכות סי' מ"ו באיזה שינוי קל. ועי' באור זרוע ח"א סי' קל"א שמובא ג"כ הירושלמי בשינוים. ובתוס' רי"ח בברכות כ"ה ע"א ר' ירמיה בשם ר' זעירא נבילה שנסרחה צריך להרחיק ממנה ד' אמות א"ר אבין (לפנינו רבי אבינא) ומתניתין נמי אמרה כן וכמה ירחיק מהן ומן הצואה ד' אמות א"ר שמואל (לפנינו רבי שמאי) תפתר במשרה של כובסין א"ל ר' מני (מנא) כו'.

פ"ג ה"ה א"ר יודן מנעריו כתיב משעה שהוא ננער ויוצא לעולם. בערוך ערך נער ו' מביא הירושלמי ומסיים אמר ר' יודן מנעריו כתיב משעה שננער לעולם עכ"ל.

פ"ג ה"ה ר' יוסי ברבי תנינא. בחי' רשב"א ברכות כ"ה רבי יוסף ברבי תנינא.

פ"ג ה"ה רבי שמואל בר רבי יצחק. אמר ברכים ובלבד בשל חמור. המלה ברכים נמצאת גם בדפוס וויניציא אולם בדפוס מגנצא עם פי' ר' שלמה סירילאו ליתא וכן לא היתה המלה ברכים לפני התוס' ברכות ד' כ"ה ע"א ד"ה לית ולפני רבינו יונה בברכות פ"ג (סי' פ') וכן לא היה המלה ברכים לפני המרדכי ברכות פרק ג' סי' פ"ט וז"ל ועוד קאמר התם מרחיקן מגללי בהמה ארבע אמות ר' שמואל בר יצחק אמר ובלבד בשל חמור עכ"ל וכן לא היתה לפני הסמ"ק סי' נ"ז יע"ש וכלבי דיני ק"ש, אבל לפני כמה מהראשונים היתה המלה ברכים עי' בפי' הרא"ש ברכות פ"ג סי' מ"ו ובירושלמי מרחיק מגללי בהמה ארבע אמות ר' שמואל בר רב חסדא (לפנינו בר רב יצחק) אמר ברכים ובלבד בשל חמור ר' חייא בר אבא אמר בבא מן הדרך ולוי אמר מרחיקין מצואת חזיר ד' אמות מצואת תגמייה ד' אמות מצואת התרנגולין ארבע אמות (לפנינו מצואת הזיר ארבע אמות ותני כן מרחיקין כו' ובגירסת הרא"ש כן הוא גם בפי' רבינו יונה הנ"ל) א"ר יוסי בר אבין בשם רב הונא (לפנינו ר' חונא) ובלבד באדומים עכ"ל. ובטור או"ח סי' ע"ט צואת חמור הרבה לאתר שבא מן הדרך כו' ועי' בב"י שם שמביא הירושלמי בשם הרא"ש הנ"ל יעו"ש. ובאור זרוע ח"א סי' קל"א והכי מוכח בירושלמי דאמר התם מרחיקין מגללי בהמה ארבע אמות ר' שמואל בר רב יצחק אמר ברכים כו' עכ"ל. ובחי' הרשב"א ברכות כ"ב בשם הראב"ד שלא נאמרו הפרטים אלו אלא ביבשין אבל ברכים כולן אסורין כו'. ומה זה ענינו שצואת חמור הרכים דוקא? ובסמ"ג עשין י"ט ובירושלמי גרסינן מרחיקין מגללי חמור הרכין ארבע אמות ר' חייא בר ארא אמר בבא מן הדרך עכ"ל. ובס' תולדות אדם וחוה נתיב ג' חלק ד' ובירושלמי בצואת בהמה ד' אמות ובשל חמור וברכין כו' כי דוקא בחמור וברכין ובבא מן הדרך עכ"ל. ונראה לי שמלת ברכים כאן היא ט"ס והטעה את רבותינו כי בתוס' רי"ח בברכות ד' כ"ה מובא גם כן הירושלמי וגורס ר' שמואל ברבי יצחק אמר בשם בר בון ובלבד בשל חמור עכ"ל ונראה כי מהמלות: בשם בר בון. נעשתה ע"י איזה מעתיק ברבי"ם או ברכי"ם או ברכי"ן כמו שהוא בסמ"ג ובס' אדם וחוה. והגר"א בבאורו לשו"ע או"ח סי' ע"ט מביא הירושלמי וגורס רשב"א אומר ברכים!

פ"ג ה"ה ובלבד בשל חמור ר' חייא בר אבא אמר בבא מן הדרך. ברשב"א שם ובלבד בשל חמור ויבא מן הדרך.

פ"ג ה"ה ר' חייא בר אבא אמר בבא מן הדרך בתוס' רי"ח בברכות כ"ה ר' חייא בר ארא (לפנינו אבא) אמר בבא מן הדרך רבי (לפנינו ליתא מלה

אחרונה

אתרוגה) לוי אמר מרחיקין מצואת חזיר ד׳ אמות ומצואת הגמייה ד״א ומצואת תרנגולין ד׳ אמות כו׳ עכ״ל ולפנינו הגי׳ משובשת.

פ״ג ה״ה מרחיקין מצואת חזיר ד״א ומצואת הגמייה ד״א ומצואת התרנגולין ד״א. בהגהות מימוני ה׳ ק״ש ה״ו הגי׳ מרחיקין מצואת חזרים ומצואת תרנגולים ד׳ אמות ומצואת בהמה עכ״ל.

פ״ג ה״ה מצואת הנמיה. בפי׳ רבינו יונה הנ״ל אלא שאמרו נמיה בירושלמי מפני שהיו הם מגדלים אותם בביתם כמו שעכשיו אנו מגדלין החתולין עכ״ל והובאו דבריו בפי׳ הרא״ש בברכות פ״ג שם. ועי׳ בערוך השלם ערך נמיה.

פ״ג ה״ה ובלבד באדומים. במרדכי פ״ג סי׳ פ״ט ובירושל׳ פי׳ באדומים בלבד יש לחוש ולא ידעינן פי׳ באדומים עכ״ל ובסמ״ג עשין י״ט וצריך להתיישב מהו פירש אדומים עכ״ל ובאור זרוע ח״א סי׳ קל״א צ״ע מהו באדומים. ובאגודה על ברכות סי׳ פ׳ ובירושלמי יש שיש להרחיק מצואת תרנגולים אדומים ואין ידוע פירושו אבן יש מפרשים בארץ אדום לפי שאוכלין שם שעורין כדאיתא במס׳ כתובות דמחשיב שם שעורי אדום עכ״ל. ובחידושי אנשי השם במרדכי שם כתב וז״ל אבל רבינו יחיאל מפרי״ש פי׳ דבארץ אדום היו השעורין בזול כדאמרינן בכתובות והיו התרנגולין אוכלין השעורין וצואתן מסרחת עכ״ל וזה הפי׳ נעלם מהמעיר בגליון הגמרא בבלי ברכות ד׳ כ״ה ע״א שאמר זה בשמו וכבר קדמו ה״ר יחיאל מפאריש. ובעל האגודה הנ״ל. ובחי׳ הרשב״א ברכות כ״ה אמר רבי יוסי ברבי אבא (לפנינו א״ר יוסי ב״ר אבון בשם רב הונא) ובלבד באדומים ופירש אדומים נראה לי תרנגולין אדומים דאי בצואה אדומה קאמר הוה ליה למימר ובלבד באדומה אלא דקים להו שצואת האדומים קשה מן האחרים כדקים להו בין חמור לשאר בהמות עכ״ל. ובראבי״ה סי׳ ס״ט ובירושלמי מפרש בתרנגולים אדומים בלבד. ונראה שלפני הראבי״ה והאגודה היה הגי׳ כאן בתרנגולים אדומים. ולפנינו ליתא. ובהשגות הראב״ד ה׳ ק״ש פ״ג ה״ו כתב הראב״ד ז״ל זה הרב דרכו להיות סומך על הירושלמי וכאן לא סמך כי שם אמר מי רגלים (לפנינו מגללי בהמה) של חמור שבא מן הדרך אסור לקרות כנגדן וכן צואת התרנגולים האדומה עכ״ל. ובבית יוסף טור או״ח סי׳ ע״ט ובזה נסתלק מעליו מה שהשיגו הראב״ד למה השמיט מה שאמרו בירושלמי דמי רגלים של חמור הבא מן הדרך וצואת תרנגולים אדומה אסור לקרות כנגדן שיש לומר דבכלל צואה שריחה רע היא ואף על פי שכתב דכנגד מי רגלי בהמה ומותר ולא חילק י״ל כו׳ עכ״ל וכן הוא בשו״ע סי׳ ע״ט. אבל באמת לא גרס הרמב״ם בירושל׳ מי רגלים של חמור כמו שלא נמצא בנוסחתינו. ובאגודה על ברכות סי׳ פ׳ ובירושלמי יש להרחיק מגללי חמור הבא מן הדרך עכ״ל ובסמ״ק (לאווין יום ב׳) ובירושלמי יש שצריך להרחיק מגללי חמור הבא מן הדרך ומגבלה מסרחת וגם מצואת תרנגולים אדומים תצ״ע בפי׳ אדומים עכ״ל ודברי הסמ״ק אלה מובאים בכלבו ס׳ ט׳ ע״א. ובפי׳ רבינו יונה בברכות פ״ג סי׳ פ׳ ובירושלמי אומר דצואת תרנגולין שאסורה דוקא באדומה כלומר בצואה שלהם האדומה שמסרחת הרבה אבל באחרת לא עכ״ל. ונראה מה שלראב״ד ורבינו יונה היה הגירסא כאן בצואה האדומה ועי׳ מ״ש לעיל הרשב״א בפי׳. ובכסף משנה ה׳ ק״ש פ״ג ה״ו מ״ש הראב״ד שכתוב בירושלמי שצריך להרחיק כמי רגלי חמור הבא מן הדרך נראה שלא היה כן בנוסחת רבינו (הרמב״ם) אלא מגללי חמור מצואת חזרים ומצואת תרנגולים כו׳ עכ״ל ובהגהת מיימוני שם ובירושלמי אמר מצואת חזרים

ומצואת

ומצואת תרנגלים ארבע אמות ומצואת בהמה רבי יוסי בר בון אומר ובלבד באדומים ר' יוסי בן זעירא אומר נבלה שנסרחה צריך להרחיק ממנה ארבע אמות וכו' עכ"ל.

פ"ג ה"ה א"ר אמי. בפי' רנ"ג ברכות כ"ה. אמר רב חסדא.

פ"ג ה"ה כהדא ר' לייא ותבריא הוו יתבין כו' במרדכי ברכות פ"ג סי' ע"ז גרסינן בירושל' ר' אילא וחבריה הוו יתבי קמי פונדוקא ברמשא אמרי מהו מימר מילי דאורייתא אמרו לון מביון דאי הוי יממא הוינן חמיין ברם כדין אסור כו' עכ"ל וכן הוא ברא"ש ברכות שם. ובב"ח (טור או"ח סי' ע"ה) מובא המרדכי בנוסח אחר וז"ל וקשה מהא דהביא המרדכי בפרק מי שמתו גרסינן בירושל' ר' אילא וחבירו הוו יתבי קמי פונדקא ברמשא אמרי מהו מימר מילי דאורייתא א"ל מביון דאי הוה יממא הוינן חמיין מה קמן ברם כדין אסורא כו' עכ"ל ובס' תולדות אדם וחוה נתיב ג' חלק ד' ובצואה מרחוק מלא עיניו אפי' בלילה אם היה במקום שיכול לראותה ביום וכן בירושלמי עכ"ל ובתשובות הרשב"א סי' תע"ד דגרסי' בירושלמי ר' לולייאני (לפנינו ר' לייא) כו' ובפי' רנ"ג הג"ל: ר' בא ותבריה וע"ש.

פ"ג ה"ה אמרין מהו מימר. בתשובות הרשב"א סי' תע"ד אמרי רבי מהו מימר.

פ"ג ה"ה תני גרף אחד של רעי כו' עי' בתוספתא דברכות פ"ב ובבבלי שם ד' כ"ה ע"ב. ובתוס' ברכות שם ד"ה ובלבד אבל בגרף אפשר דלא מהני מים עכ"ל וכן הוא במרדכי פ"ג דברכות סי' פ"א. ולפנינו בירושל' כאן מפורש על גרף כו' נתן לתוכו מים כל שהוא יקרא. ובירושלמי כאן ד' קושטנטינא ראיתי גירסא משונה תני גרף של רעי ושל מים צריך להרחיק ממנו ד' אמות בין לפני המטה בין לאחר המטה ומי רגלים עצמן נתן לתוכו מים כל שהוא קורא כנגדן ואם לאו לא יקרא.

פ"ג ה"ה ר"ש בן אלעזר אומר אפילו טריקלין עשר על עשר לא יקרא עד שיכסנו או עד שיניחנו תחת המטה לזה כוונה הגמ' בבלי ברכות כ"ה ע"ב מאן שמעית ליה דאמר כוליה בית כארבע אמות דמי ר"ש בן אלעזר היא. ורש"י ז"ל כתב שם מאן שמעת ליה וכו' לא ידעתי היכן היא עכ"ל.

פ"ג ה"ה הורי ר' חנינה תרתיה כהדא דרשב"א. ר' חנינה תרתיה נזכר גם בבבלי ר' חנינא תריתאה (נדרים נ"ז ב' וש"נ) תני ר' חנינא טורתא (מנחות מ"ח ע"א) תני ר' חנינא טירתאה (תמורה כ"ט ע"א) ועוד במקומות רבים. וזה ממקום ששמו תרתיה.

פ"ג ה"ה ר' זעירא ור' יעקב בר זבדא כו' בחי' הרשב"א ברכות כ"ה ע"ב ירושלמי ר' זעירא ורבי יעקב בר זבדא (לפנינו זבדי) כו' ורקיק עלה א"ל ר' זעירא כמן (לפנינו מן) ימה לטיגני ופי' הראב"ד ז"ל שאין הרקיקה מועלת אלא במקרא לאלתר אבל לאחר שעה ובלע והולך ואינו מציל עכ"ל ובערוך ערך טגן בירושלמי בפרק מי שמת ר' זעירא ור' יעקב תמון צלג (א"ב ציאתא) קם ר' יעקב זרק עליו רוקא אמרו לו חביריו מן ימא לטיגני עכ"ל ולפנינו ליתא בלל גירסת הערוך. ובפי' הרא"ש ברכות פ"ג סי' נ"א ירושלמי ר' זירא ור' אבא (לפנינו ורבי יעקב בר זבדי) יתבין וחזין צואה רבי אבא רקיק עליה א"ר זירא כמן ימא לטיגנא כו' וכן מובא בשם הרא"ש בשלטי הגבורים פ"ג סי' פ"ג. ובהשגות הראב"ד ה' ק"ש פ"ג הי"א כתב הראב"ד ז"ל בירושלמי דוקא לאלתר שהרוק עומד בעביו אבל לאחר שעה שהרוק נימוק הצואה מתגלית עכ"ל ובפי' תלמידי דרבינו יונה פ"ג דברכות (צד 38) והכי אמרינן בירושלמי רבי זעירא ורבי אבא (לפנינו ורבי יעקב בר זבדי) הוו יתבין המין צואתה קם רבי אבא ורקק עליה א"ל רבי זעירא כבין ימא לטיגנא פירוש טיגנא שם מקום שהיה סמוך לים ורצה

לומר

לומר אין ביטול הרקיקה מועיל אלא כמהלך מהים לטיגנא שהוא דבר מועט. ובכלבו דיני תפלה ירושלמי ר' זעירא ור' יעקב חמין צואה קם ר' יעקב זרק עליה רוקא (לפנינו רקק עלה) אמרו לו חבריו (לפנינו ר' זעירא) למן (לפנינו מן) ימא לטיגנאי פירוש אין זה מועיל רק לאלתר כי הרוק הולך ונבלע ואין זה כסוי רק בעוד שהרוק נראה עליו עכ"ל. ובס' תולדות אדם ותוה נתיב ג' חלק ד' ובירושל' כי אין ביטול הרוק מועיל אלא לזמן מועט כו' עכ"ל. ועי' בסה"ד ערך זעירא ור' יעקב בר זבדי ירושלמי ברכות וביון לירושלמי דילן.

פ"ג ה"ה מן ימא לטיגנא עי' ירושלמי גיטין פ"ו ה"ב וקדושין פ"ב ה"א ובבלי קדושין מ"ד ע"א ובתוס' שם ד"ה כמין.

פ"ג ה"ה תיבה שהיא מלאה ספרים כו' בתוס' מנחות ל"ב ע"ב ד"ה אסור בירושלמי בפרק מי שמתו אמרינן תיבה שהיא מלאה ספרים נותנה לראש המטה ואינו נותנה למרגלות המטה (לפנינו נותנה מראשותי המטה כו') רבי אבין בשם רב הונא (לפנינו ר' אבון בשם ר' הונא) והוא שתהא מטה גבוה עשרה טפחים ולא יהו רגלי המטה נוגעין בתיבה (לפנינו ובלבד שלא יהו חבלי המטה נוגעין בתוכה) עוד קאמר לא ישב אדם על גבי ספסל שס"ת מונח עליה (לפנינו נתון עליו) ומעשה ברבי אליעזר וכו' אם היה נתון ע"ג דבר אחר מותר עד כמה (לפנינו עד היכן) ר' אבא בשם רב הונא (לפנינו הונא) טפח רבי ירמיה בשם רבי זירא (זעירא) כל שהוא עכ"ל. ובמחזור ויטרי צד 524 ובירושלמי דמגילה אמרי' לא ישב אדם על ספסל שספר תורה נתון עליו ומעשה בר' אלעזר כו' ואם היה נתון על גבי דבר אחר מותר ועד כמה ר' אבא בשם ר' הונא אמר טפח ר' ירמיה בשם ר' זעירא אמר אפי' כל שהוא. ועוד מצאתי בירושלמי פ' מי שמתו תיבה שהיא מלאה כו'. ובחי' ראבי"ה בברכות סי' פ' תני': גרסינן בירושלמי בפרקין תיבה שהיא מלאה ספרים נותנה מראשית המטה אבל לא תחת מרגלות המטה והוא שתהא המטה גבוה י' טפחים ובלבד שלא יהא חבלי המטה נוגעת בתוכה הורה ר' יוסי שלא ישמש אדם מטתו וספר תורה עמו בבית ואם היה כרוך במפה או שהיה נתון בחלון גבוה י' טפחים מותר מעשה בר"א שישב בספסל וראה ס"ת עליו והרתיע מלפניו כמרתיע מלפני הנחש ואם היה נתון ע"ג דבר אחר מותר לישב באותו ספסל עכ"ל ובמס' ספר תורה (הוצאת ר"ק ז"ל) פ"ג ה"ז מיבא המעשה מר"א בשינוי ובמרדכי ה' קטנות ובירושל' דמי שמתו תיבה מלאה ספרים נותנו לראש המטה ולא למרגלות המטה א"ר בון והוא שתהא מטה גבוה י"ח (לפנינו עשרה) טפחים כו' עכ"ל.

פ"ג ה"ה ר' אבא בשם ר' הונא טפח עי' בהשגות הראב"ד ה' ס"ת ה"ו ואם היה מקום גבוה טפח וס"ת מונח עליו מותר והכי איתא בירושלמי עכ"ל. ובפסקי רקאנטי סי' מ"ה ירושלמי לא ישב אדם על גבי ספסל וספר תורה מונח עליו ואם היה נתון על גבי דבר אחר מותר עד היכן ר' בא בשם ר' אבא (לפנינו ר' אבא בשם ר' הונא) אומר טפח רב ירמיה בשם ר' זירא אומר אפילו כל שהיא עכ"ל. ובמרדכי ברכות פ"ג סי' פ"ד אמרי' בירושלמי לא ישב אדם ע"ג ספסל שס"ת נתון עליה ואם היה נתון על ד"א מותר עד היכן ר' בא בשם רב הונא אמר טפח ר' ירמיה בשם ר' זעירא אמר אפילו כל שהוא עכ"ל. ובמנהיג (צד 27 ד"ב) ובירושלמי בפרק מי שמתו בסופו לא ישב אדם על ספסל שספר תורה נתון עליו ומעשה בר' אליעזר (לפנינו אלעזר) שהיה יושב על ספסל והיה ס"ת נתון עליו והרתיע כו' עכ"ל.

פ"ג ה"ה דייסקי שהיא מלאה ספרים כו' בתוס' ברכות י"ח ע"א ד"ה וירכב

ועוד

ועוד דבהדיא אמר בירושלמי דסקיא (לפנינו דייסקי) מלאה ספרים או שהיו בה עצמות של מת הרי זה מפשילן לאחוריו (לפנינו מאחוריו) ורוכב עליו עכ"ל. ולפנינו ליתא מלת עליו וכן הוא ברשב"א ברכות י"ח בשינוים. ובמרדכי ברכות פ"ג סי' נ"ט ובירושלמי דיסקא שהוא מלאה ספרים או שהיה בה עצמות של מת הרי זה מפשילן לאחוריו ורוכב עכ"ל ובמחזור ויטרי שם ועוד מצינו במגילה ירושלמית הסיקייא שהיא מלאה ספרים כו'.

פ"ג ה"ה ר' שטאל ר' אבהו ר' אלעזר בשם רבי חנינא רבי היה תולה את התפילין במראשות המטה. בר' קוסטנטינא הג' רבי אלעזר בשם רבי חנינא היה תולה תפילין במראשית המטה.

פ"ג ה"ה תנא ר' חלפתא בן שאול העוטש בתפלתו כו' בתוס' רי"ח בברכות כ"ד ע"א ירושלמי תני (לפנינו תנא) ר' חלפתא בן שאול המתעטש בתפלתו סימן רע לו הדא אתמר (לפנינו דאת אמר) מלמטה אבל מלמעלה לא א"ר חנינא (לפנינו אתיא דמר ר' חנינא) אני ראיתי רבי מפהק מעטש ונותן ידו על פיו כו' עכ"ל. ובר בינו יונה בברכות פ"ג סי' ע"ו כל אלו הדינים למדנו אותם מתוך הירושלמי דגרסינן התם א"ר חנינא אני ראיתי את רבי מפהק ומעטש ונותן ידו על פיו. ובראש ברכות פ"ג סי' ל"ט מפהק ומתעטש. הירושל' מובא ג"כ בילקוט המכירי על תהלים מזמור צ"א אות י"ד ע"ש.

פ"ג ה"ה אבל לא רוקק ר' יוחנן אמר אפילו רוקק כדי שיהא כוסו נקי. וכן הוא בכל הדפוסים. ובכלבו סי' י"א דהכי אמרינן התם (בירושלמי) רוקק אדם בתפלתו כדי שיהא גופו נקי עכ"ל וכן הוא בארחות חיים ה' תפלה סי' ל"ה. ולפנינו הגירסא שיהא כוסו נקי. ובחי' הרשב"א ברכות כ"ד ירושלמי רבי יוחנן אמר רוקק בתפילתו כדי שיהא כוסו נקי. ובתוס' רי"ח ברכות כ"ד ע"א ור' יוחנן אמר אפילו רוקק כדי שיהא כסותו נקי. ובאור זרוע בפתיחה סי' ל"ב ורבי יוחנן אומר אפילו רוקק כדי שיהא כוסו נקי. וכן הוא בחי' רבינו יונה בברכות הנ"ל. ובפי' הרא"ש ברכות פ"ג סי' ל"ט בירושל' אמר רבי חנינא כו' ר' יוחנן אמר אפילו רוקק כדי שיהא פיהו נקי עכ"ל ומזה נובע הגהת הגר"א בירושלמי כאן. ובסמ"ג עשין י"ט ורבי יוחנן הולך בשיטת הירושלמי דגרסינן שם רבי יוחנן אמר נזדמן לו רוק בב"ה רוקק כדי שיהא כיסו נקי פי' כיסו גופו עכ"ל. ובראבי"ה סי' ס"ט מביא מירושלמי ר' יוחנן אמר רוקק כדי שיהא כיסוי נאה כי גופו ואל יניח ידיו על סנטרו כשהוא מתפלל עכ"ל והשבע מלות אחרונות ליתא לפנינו. ובטור או"ח סי' צ"ז ולא יניח ידו על סנטרו כדרך גסי הרוח כו' ואם אי אפשר לו שלא לרוק מבליעו בכסותו כו' עכ"ל. ובב"י שם ומפרש בירושלמי שהטעם שהתירו לו לרוק בתפלה כדי שיהא כוסו נקי כלומר כדי שלא יצער בתפלה ונמצא טרוד עכ"ל. ובאו"ז ח"א סי' צ"ח ובילקוט המכירי שם רוקק כדי שיהא כוסו נקי. ומכל זה יראה הקורא הנבון כמה נשתנו הנוסחאות בהירושלמי.

פ"ג ה"ה לימינו אסור לשמאלו מותר. במלחמות היהודים 2. 8. 9. מספר יוסף מהאיסאים מפני כל אדם יחשבו רוק, גם לא ירקו לצד הימנית עכ"ל.

פ"ג ה"ה כל עמא מודו בהדין דרקק איצטליין דהוא אסור. בחי' הרשב"א ברכות כ"ד ע"ב כל עמא מודי באהין דרקק אם טיילין דהוא אסור פירש בהלכות הגגיד אם במטייל כלומר שלא מאונס והראב"ד ז"ל פירש דבטעות ידי סופר הוא בספרים והכין איתא כל עמא מודוי באהין דרקק אם אצטלין דהוא מותר ואצטלין כמו אצטלין בת מאה מנה (שבת קכ"ח ע"א) ואתיא כגמרא דילן דאמרינן מבליעו באפרקסתו עכ"ל ובאור זרוע ה' תפלה סי' צ"ה בשם פיר"ה ובלבד שלא יזרקה

כאיסטלין

באיסטלין וכן מוכח בירושלמי דבאיסטלין אסור דאמר בירושלמי תני חלפתא בן שאול העושה בתפלתו כו' כל עמא מודו בההן דרקק איסטלין דאסור כו' הרי ראיה לפיר"ח דאסור לרקוק באיסטלין כו' עכ"ל. ובפי' הרא"ש ברכות פ"ג שם כל עמא מודו דרקק אמנטוליין שהוא אסור פי' הנגיד במטייל כלומר שלא מאונס עכ"ל וכן הוא בתוס' הרא"ש בברכות כ"ד ע"ב ד"ה איתרמי. ולזה כיון בס' תולדות אדם וחוה נתיב ג' חלק ד' ובירושלמי וכן ליטלו לאחוריו וכן לשמאלו מותר ודוקא שלא באונס אסור עכ"ל. ובפי' תוס' רי"ח בברכות כ"ד ע"א גורס כל עמא מודי דרקק הוא דאסור עכ"ל ולא גרס כלל דרקק אצטלין. ובפי' רבינו יונה בברכות סי' ע"ז כל עמא מודי בהדין דרקיקי אינטליין דו אסור כו' עכ"ל. ובב"י טור או"ח סי' צ"ז כתב ה"ר יונה בפרק מי שמתו דגרסינן בירושלמי בההוא פירקא כל עמא מודו בהדין דרקיק אינטליין דו אסור כו' ויש גורסין אצטלין כו' עכ"ל ובכסף משנה ה' תפלה פ"ד הי"א ומשמע בירושלמי אם טיילו בו אסור פירוש דמטייל מדעתו שלא באונס עכ"ל. ובאבודרהם (שחרית של חול ד' כ"ח ע"ב) ואמרינן בירושלמי כל עמא מודו דרקק אמטוילן דהוא אסור פירש הנגיד במטייל כלומר שלא מאונס עכ"ל. ובכלבו סי' י"א והכי איתא בירושלמי לפניו אסור כו' כל עמא מודין בהדין דרקק אכטלין אסור ואפילו לאחוריו (ב' מלות אחרונות ליתא לפנינו) פי' אסטלין שלא לצורך נקיות כו' ויש מפרשין אסטלין כלפי מעלה כו' ובס' בית גנות ההלכות ח"ב צד 58 ירושלמי כל עמא דאי רקיק ונטילין דהוא אסור פירש הרב ר' אברהם שרוקק במקום גבוה בתפלתו אסור אלא במקום נמוך הא רוקק אם היא אסתניס ור"ח פירש רוק עבה הנראה מאד והוא לשון אמצלית שהוא בגד עבה עכ"ל ובארחות חיים ה' תפלה סי' ל"ה כל עמא מודו האי מאן דרקיק אצטלין פי' שלא לצורך נקיות ושלא באונס כו' וי"מ אצטלין כלפי מעלה כו' עכ"ל.

פ"ג ה"ה דהוא אסור. כל הקדמונים שזכרנו לעיל גרסו כאן דהוא אסיר מלבד הראב"ד הנ"ל שגרס דהוא מותר וכצ"ל. ובבית נכות ההלכות הנ"ל הביא דברי הראב"ד (ר' אברהם) וגרס דהוא אסור וזה ט"ס.

פ"ג ה"ה ריב"ל אמר הרוקק בבית הכנסת כרוקק בבבת עינו כו' בתוס' רי"ח בברכות שם דריב"ל אמר הרוקק בבית הכנסת כרוקק בבבת עינו ר' יונה רייק (לפנינו רקק) ושייף ר' ירמיה רייק ושייף (לפנינו חסרים ב' מלות אחרונות וכן חסרים בדפוסי ווניציא ומגנצא) ר' חלפתא בן שאול אומר (לפנינו ר' שמואל בר חלפתא בשם רב אדא בר אחוה) אומר המתפלל אל ירוק עד שיהלך ארבע אמות וכן המטיל מים אל יתפלל עד שיהלך ארבע אמות א"ר יעקב בה ארא לא סוף דבר עד שיהלך ארבע אמות אלא אפילו כדי הילוך (לפנינו אלא אפילו שהא כדי הילוך) ארבע אמות א"ר אמי אם אומר אתה עד שיהלך כו' עכ"ל. ובפי' רבינו יונה בפ"ג דברכות סי' ע"ז ריב"ל הרוקק בבית המקדש (לפנינו בבית הכנסת) כרוקק בבת עינו ר' יונתן (לפנינו ר' יונה) רקק ושאיף (לפנינו ושייף) כו' עכ"ל. ובפי' הרא"ש ברכות פ"ג סי' ל"ט ריב"ל אמר הרוקק בבית הכנסת כו' רבי ירמיה ורבי שמואל בר חלפתא אמרו (לפנינו ליתא אמרו) המתפלל אל ירוק עד שילך ארבע אמות וכן הרוקק (לפנינו א"ר יוסי בר רבי אבון וכן הרוקק) אל יתפלל עד שילך ארבע אמות עכ"ל. ובסמ"ג עשין י"ט ריב"ל אומר הרוקק בבית הכנסת כאלו רוקק בבת עינו ר' יונה רייק ושייף פי' משפשף ברגליו במקום הרוקק עכ"ל. וברוקח סי' שכ"ד ר' יונה רקיק ושפי פי' שייף ברגליו שלא יראה עכ"ל. ובטור או"ח סי' צ"ב ואיתא נמי הכי בירושלמי גבי רקיקה והרוקק לא יתפלל

יתפלל עד שיהא ארבע אמות המתפלל לא ירוק עד שישהא ארבע אמות עכ"ל ועי' בבית יוסף שם. ובפי' הרא"ש ברכות פ"ם סי' כ"ם כדאמרינן בירושלמי רבי יוחנן רקיק ושייף עכ"ל ולפנינו רבי יונה. ובפי' רבינו יונה בסוף ברכות דאמרינן בירושלמי ר' יונתן רקיק ושאיף כו'. ובשיטה מקובצת ברכות ס"ב ע"ב ובש"ה איבעי ליה למיעבד כר' מונא (לפנינו רבי יונה) דהוי רקיק ושאיף עכ"ל ובבבלי ברכות ס"ב ע"ב אמר רב ביבי אמר ריב"ל כל הרוקק בהר הבית בזמן הזה כו'. וזה נוטה לנוסחת רבינו יונה הנ"ל הרוקק בבהמ"ק. ובראבי"ה שם ריב"ל אמר הרק בבית הכנסת כאלו רק בבבת עינו ר' יונה רקק ושייף ברגליה עכ"ל.

פ"ג ה"ה ר' ירמיה ר' שמואל בר חלפתא בשם ר' אדא בר אחוה המתפלל אל ירוק עד שיהלך כו' ובהגהת מרדכי מגילה פ"ד סי' תתכ"ז וגרסינן בירושל' ר"י בשם ר' שמואל בשם רב אדא המתפלל לא ירוק עד שיהלוך ארבע אמות עכ"ל.

פ"ג ה"ה תני המתפלל אל יטיל את המים עד שיהלך ארבע אמות. בד' אמשטרדם ת"ע ליתא זה וכן הנכון. שזה שנה תנא קמי דר' נחמן במגילה כ"ז ע"ב. ועי' בפי' הרא"ש ברכות פ"ג סי' ל"ט שלא היה לפניו זה בהירושלמי.

פ"ג ה"ה א"ד אמי אם אומר אתה עד שיהלך ארבע אמות יהא אסור. כל זה ליתא בהגהת אשר"י ברכות שם.

פ"ג ה"ה אמר חזקיה ר' אבא. בד' אמשטרדם אמר חזקיה אבא מחמיר במים יותר מן הצואה והמפרשים טעו בזה שפי' שזה קאי על ר' אבא הנ"ל בשם רב ובאמת הכוונה על אביו של ר' חזקיה.

פ"ג ה"ה א"ל אפילו עשויה. פי' שר' חזקיה חולק על אביו בזה והוא ר"ח. מחמיר בצואה יותר ממים.

פ"ג ה"ו במשנה ונדה שפולטת. בד' הישנים שפלטה.

פ"ג ה"ו מ"ט דר"י משום מה מועיל הוא שהא טובל כו' ראיתי להעיר על מ"ש בפי' שדה יהושע כאן וז"ל אח"כ באה אלי נסחתו של מהרש"ס ומותק רוב המשא ומתן שבכאן והכי גרס מ"ט דרבי יהודה אין תימה משום מה מועיל שהוא טובל הכא מועיל הוא הוי ליה טעמא דלא משום שאין שם לטומאה קלה אצל טומאה חמורה ע"כ גירסתו וכוונתו על הפי' מר' שלמה סירילו. הנדפס במגנצא תרל"ח. ולמדנו מתוך דברי בעל שדה יהושע שעפ"י רוב הנוסחאות המשונות שנמצאו בהירושלמי עם פי' מהרש"ס המה ממקור המפרש מהרש"ס בעצמו ולא שמצא כן בהכת"י. כן אעיר שדברי מהרש"ס מובאים משדה יהושע בשינוים מכפי שנדפסו בפי' בד' הנ"ל. כמו לעיל דלא משום שאין שם לטומאה כו' ובגוף הנוסח בד' מגנצא כתוב טעמא דילא משום שאין שם לטומאה כו' וגם במלאכת שלמה מר' שלמה העדני מצינו שהביא בשם רש"ס בשינוים מנוסחת מהרש"ס שלפנינו.

פ"ג ה"ו מועיל שהוא טובל כו' עי' ירושלמי יומא פ"ג ה"ו שהובא זה.

פ"ד ה"א במשנה תפלת הערב אין לה קבע ושל מוספין כל היום. במשנה בירושלמי בד' קושטנטינא מוסף ר' יהודה אומר עד שבע שעות ועי' במשנה בבבלי שם ובדקדוקי סופרים שם. ובתוס' רי"ח ברכות כ"ז ע"א כתוב: שדברי ר' יהודה דעד שבע שעות לא הזכיר רבי במשנה ויש ספרים שהגיהו אותה במשנה אבל אינה בספרים ישנים כו' עכ"ל. ובשו"ת רמ"ע מפאנו סי' כ"ב שהשיב הך סיפא כר' יהודה ברייתא היא וליתא בספרי המשנה המדוייקים דמדלא

שנאה

שנאה רבי כו׳ ע״ש. ובמלאכת שלמה במשניות פ״ד משנה א׳ כתב ע״ז : וגם בירושלמי ליתיה כו׳ עכ״ל .

פ״ד ה״א וכי יש עבודה בלב ואיזו זו תפלה. בסמ״ג עשין י״ט ותניא בספרי ובירושלמי בפרק תפלת השחר איזוהי עבודה שבלב הוי אומר זו תפלה עכ״ל ובאור זרוע ח״א סי׳ ד׳ ותפלה היא מעשה כדפי׳ ר״ח ז״ל בפ׳ תפלת השחר דאמר בירושלמי כתיב ולעבדו בכל לבבכם איזה עבודה שבלב הוי אומר זו תפלה כו׳ עכ״ל . ועי׳ בתוס׳ ברכות ל״א. ד״ה במקום .

פ״ד ה״א יכול יהא מגביה קולו ומתפלל כו׳ בטור או״ח סי׳ ק״א והכי איתא בהדיא בירושלמי יכול יהא מגביה קולו בתפלתו כבר (לפנינו ליתא המלה כבר) פירש בחנה וקולה לא ישמע (לפנינו והנה היא מדברת על לבה) . ובשלטי הגבורים פ״ג דברכות (סי׳ ע״ה) והכי איתא בהדיא בירושלמי יכול יהא מגביה קולו בתפלתו כבר פי׳ בחנה וקולה לא ישמע עכ״ל. ואגב אעיר בחי׳ הרשב״א ברכות ל״א ע״ב מכאן שאסור לישב בתוך ד׳ אמות של תפלה ואמרו הגאונים ז״ל לא שאנו אלא ביושב ודומם אבל אם הוא עסוק בתפלה או קורא את שמע שפיר דמי ושמעתי שכך אמרו בירושלמי עכ״ל. ובכלבו דיני תפלה (ד׳ ח׳ ע״א וויניציאה ש״ו) וכן דעת הירושלמי כתב הדא דתימא דלא מצלי אבל אם מצלי מאן דיתיב הוו כשני שמשין דמשמשין את הרב אחד מעומד ואחר מיושב עכ״ל. ולפנינו ליתא בירושלמי זה . ובשו״ע או״ח סי׳ ק״ב ואם עוסק בדברים שהם מתקוני התפלות ואפילו בפרק איזהו מקומן אינו צריך להרחיק וכתב ע״ז הגר״א בבאוריו שם ואם עוסק כו׳ כל בו בשם הירושלמי ע״ש עכ״ל וגם זה ליתא לפנינו.

פ״ד ה״א ר׳ אבא בר זבדי מצלי בקלא כו׳ באבודרהם (שחרית של חול ד׳ כ״ח ע״ב ד׳ פראג) דהכי אמרינן בירושלמי בפרק תפלת השחר רבה (לפנינו ר׳ אבא) בר זבדי מצלי בקלא עד דילפין בני ביתא צלותא מיניה (ששה תיבות אחרונות ליתא לפנינו) פי׳ כל כך היה מתפלל בקול להעיר רוח הכוונה עד שבני ביתו היו שומעים ולמדים התפלה ממנו עכ״ל . ובשבלי הלקט ענין תפלה סי׳ י״ז בירושלמי ר׳ אבא בר זמינא (לפנינו בר זבדי) הוה מצלי בקלא עכ״ל . ובפי׳ תלמידי רבינו יונה פ״ג דברכות סי׳ ע״ז דהכי אמרינן בירושלמי בפרק תפלת השחר רבי בא בר זבדי מצלי בקלא עד דילפין בני ביתיה צלותא מיניה הנה שכל כך היה מתפלל בקול להעיר כח הכוונה שבני ביתו היו שומעין ולומדין התפלה ממנו עכ״ל . ובראיש פ״ג דברכות סי׳ מ׳ דהכי אמרינן בירושלמי בפרק תפלת השחר רבי אבא בר זבדא מצלי בקלא עד דילפין בני ביתיה צלותא מיניה פירוש כל כך היה מתפלל בקול להעיר רוח הכוונה עד שבני ביתו היו שומעין ולומדין התפלה ממנו עכ״ל ועי׳ במעדני יו״ט שם שהגיה בדברי הרא״ש להנם .

פ״ד ה״א רבי יונה כד הוה מצלי בכנישתא כו׳ ובטור או״ח ואם משמיע קולו בשמתפלל בביתו כדי שילמדו ממנו בני ביתו מותר כדאיתא בירושל׳ רבי יונה כד הוה מצלי בבי כנישתא (לפנינו בכנישתא) הוה מצלי בלחישא (בלחישה) וכד הוה מצלי בביתיה הוה מצלי בקלא עד דילפין מיניה בני ביתי׳ צלותא כו׳ עכ״ל . ובבית יוסף שם כדאמרינן בירושלמי בפרק תפלת השחר רבי יונה כד היה מצלי בביתיה הוה מצלי בקלא כי היכי דילפין מיניה בני ביתיה וכד הוה מצלי בבי כנישתא הוה מצלי בלחישא כי היכי דלא לטעי אנשי כו׳ עכ״ל ולפנינו בירושלמי ליתא המלות כי היכי דילפין מיניה בני ביתיה שמתוכן מבואר שר׳ יונה עשה זה בכוונה שילמדו בני ביתו על ידו התפלה . וכן ליתא המלות שהביא הב״י כי היכי דלא לטעי אינשי כו׳ . והב״י הביא זה בשם המרדכי ,

וכן

כן הוא במרדכי יומא סי׳ תשב״ז. ואח״ז ראיתי בארחות חיים ה׳ תפלה סי׳ נ״ג ירושלמי המתפלל בביתו צריך להתפלל בקול רם כדי ללמד לבני ביתו עכ״ל! ולפלא מ״ש בס׳ הולדות אדם וחוה נתיב ג׳ חלק ג׳ ובירושלמי אם אינו יכול לכון ביחיד מותר אפילו בקול רם עכ״ל. ובשבלי הלקט שם ר׳ יונה כי הוה מצלי בכנישתא הוה מצלא בלחשא כי הוה מצלא בביתיה הוה מצלי בקלא עד דילפין בני ביתיה צלותא מיניה עכ״ל. ובחי׳ הרשב״א ברכות ל״א ע״א כדאיתא בירוש׳ בפרק תפלת השחר דגרסינן התם רבי בא בר זבדא הוי מצלי בקלא ר׳ יונה כדהוה מצלי בכנישתא הוה מצלי בלחישא כדהוה מצלי בביתא הוה מצלי בקלא עד דילפין בניה ביתיה צלותא מיניה אמר רבי מנא בני ביתיה דאבא כו׳ ולפנינו ילפי צלותא מיניה. ובשו״ת הראבי״ה סי׳ קנ״א דגרסי׳ בירושלמי פרק תפלת השחר ר׳ יונה כד הוה מצלי בביתא הוי מצלי בקלא עד דילפין בני ביתא צלותא מיניה עכ״ל.

פ״ד ה״א ילפי צלותא מיניה. בחי׳ הרשב״א שם ילפין צלותא מן אבא.

פ״ד ה״א רשב״נ אמר כנגד ג׳ פעמים שהיום משתנה על הבריות כו׳ במדרש תהלים מזמור נ״ה אות ב׳ ובאבודרהם (תפלות של חול ד׳ ג׳ ע״א) מובא הירושלמי.

פ״ד ה״א כך זכיתי לראות במערב. באבודרהם שם כך הזכני לראותה במערב. ועי׳ ב״ר פ׳ ס״ח.

פ״ד ה״א ריב״ל אמר תפלות מאבות למדום. וכן הוא בירושלמי פסחים פ״ה ה״א ובבראשית רבה שם. אבל בבבלי ברכות כ״ו ע״ב ריב״ל אמר תפילות כנגד תמידין תקנום. וע״ש בב״נ ובד״ס. ואח״כ ראיתי בד׳ מגנצא שהגירסא: ר׳ יוסי ב״ר חנינא אומר. וזה בוודאי הגהת מהרש״ס מדעתו בכדי להשוות לגי׳ הבבלי.

פ״ד ה״א תפלת הערב אין לה קבע ושל מוספין כל היום. באבודרהם ליתא ד׳ מלות אחרונות.

פ״ד ה״א כנגד איכול איברים באבודרהם שם כנגד איברים ופדרים.

פ״ד ה״א דתני ר׳ ישמעאל חם השמש ונמס בארבע שעות כו׳ מכילתא בשלח מסכת דויסע פרשה ד׳ יע״ש. ובבראשית רבה פ׳ מ״ה מובא הירושלמי בשינויים וע״ש במ״כ שהביא הירושל׳ דילן.

פ״ד ה״א ר׳ יסא מצלי בתלת שעין כו׳ בהגהות מיימוני ה׳ ק״ש פרק א׳ הי״א שוב מצאתי שפסק בעל ס״ה ג״כ שעד סוף ג׳ שעות זמן ק״ש מדגרסינן בירוש׳ רבי יוסי (וכן הוא בד׳ אמשטרדם ולפנינו יסא) ורבי חייא בר רבי (לפנינו ר׳ חייא בר ווא) הוה מצלי לתלת שעין ומקשה והתניא (לפנינו והא תנינן) הקורא מכאן (לפנינו מיכן) ואילך כו׳ ע״ש עכ״ל הגה״מ. וברוקח סי׳ שכ״א דאמר בירושלמי של תפלת השחר ר׳ יוסי מצלי בתלת שעין בימםא (לפנינו הסרה המלה האחרונה) וכן ר׳ חייא בר אבא וכן ר׳ ברכיה כו׳ עכ״ל.

פ״ד ה״א בימי מלכות יון היו משלשלין להן שתי קופות של זהב כו׳ בתוס׳ רי״ח בברכות כ״ז ע״ב בירושלמי מפרש שהיה בימי מלכות יון שהיו משלשלין להן שתי קופות של זהב והיו מעלים להם שתי (לפנינו שני) טלאים פעם אחת היו משלשלין להם שתי קופות של זהב והיו מעלים להם שני הזירים (לפנינו והיו מעלין להן שני גדיים) באותה שעה האיר הקב״ה את עיניהם ומצא מהם בלשכת הטלאים (לפנינו ומצאו שני טליים מבוקרים בלישכת הטלאים) ועל אותה שעה העיד ר׳ יהודה (לפנינו יודה) בן בבא על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות עכ״ל

עב"ל. אבל ברמב"ם בפי' לעדיות פרק ו' משנה א' ואמרו בירושלמי בימי מלכות יונים היו משלשלים להם שתי קופות של זהב והעלו להם שני כבשים פעם אחת שלשלו להם קופות של זהב והעלו להם שני גדיים באותה שעה האיר להם הקב"ה עיניהם ומצאו שני טלאים מבוקרים בלשכת הטלאים ועל אותה שעה העיד ר' יהודא בן בבא עב"ל. ובתוס' הרא"ש ברכות כ"ז ע"א בירושל' מפרש שהיה בימי מלכות יון שהיו משלשלין להם בכל יום שתי קופות של זהב והיו מעלין להן שני טלאים יום אחד העלו להם שני חזירים באותה שעה האיר הקב"ה עיניהם ומצאו שני טלאים בלשכת הטלאים ועל אותה שעה העיד ר' יהודה בן בתירא (לפנינו בן בבא) על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות. ובאור זרוע ה"א סי' פ"ה בירושלמי מפרש בימי מלכות גוים היו משלשלין להם שתי קופות של זהב והיו מעלים להם טלאים פעם אחת העלו להם חזיר באותה שעה האיר הקב"ה את עיניהם ומצאו שני טלאים בלשכת הטלאים ועל אותה שעה העיד ר' יהודה בן בבא על תמיד של שחר שקרב בד' שעות עב"ל. ובראב"ן סי' קב"א גרסינן בירושלמי ו' דברכות תמני קרי ק"ש בתר ג' שעין (לפנינו קרי ק"ש ומצלי בתר תלת שעין) ומסקנא למר דאמר ריב"ל בימי מלכות יון היו משלשלין דינרין בכל יום בקופה (לפנינו שתי קופות של זהב) והיו מעלין להם ב' טלאין בכל יום פעם אחת שלשלו והעלו להם חזיר באותה שעה האיר הקב"ה עיניהם ומצאו ב' טלאים בלשכת הטלאים ועל אותה שעה העיד ר' יהודה בן בבא על התמיד שקרב בד' שעות אלמא תפלות כנגד תמידים תקנום כו' עב"ל. והגירסא הכתובה לפנינו והיו מעלין להן שני גדיים תמוה מאד כי החטא לא היה גדול כל כך. אבל כתובה בכל הדפוסים הישנים גם בד' וויניציא ובמגנצא. גם באגדות הירושלמי עם פי' יפה מראה ואמשטרדם ת"ע. אבל לגירסת רבותינו והיו מעלים להם שני חזירים הגירסא נכונה. ובפירוש המיוחס לרש"י באבות פ"ב משנה ה' וכן מצינו בירבעם בשעה שבנה שלמה בית המקדש והשלים אותו הניח מפתחות תחת מראשותיו כדי שישכים למחרת להקריב תמיד של שחר בזמנו מה עשתה בת פרעה הבניכה לו על מטתו כו' ועברו עליו ארבע שעות ביום שלא עמד ולא קרב תמיד של שחר ועל אותה שעה שנינו בגמרת ירושלמי על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות מה עשה ירבעם כו' עב"ל והנה לפנינו אין זכר מהמעשה שהביא רש"י. אמנם נזכרת במדרש משלי.

פ"ד ה"א שני טליים מבוקרים. המלה מבוקרים ליתא בדפוס אמשטרדם.

פ"ד ה"א העיד ר' יודה בר בבא. בדפוס וויניציא ומגנצא ואמשטרדם ובאגדות הירושלמי עם יפה מראה הגי' ר' יודה בר אבא וכן הוא בירושלמי תענית פ"ד ה"ה ולפני הרא"ש היה הגי' ר' יהודה בן בתירה עי' לעיל.

פ"ד ה"א א"ר לוי אף בימי מלכות רשעה הזאת היו משלשלין כו' באור זרוע סי' פ"ה א"ר לוי אף בימי מלכות הרשעה. וכן בד' מגנצא. אבל בתוס' רי"ה ברכות כ"ז ע"א הגי' ר' לוי אומר אף בימי מלכות רומי וכו' (המעתיקים קצרו בזה וכתבו וכו') וכן הנכון. ובמנחות ס"ד ע"ב כשצרו מלכי בית חשמונאי זה על זה כו' ובתוס' שם ד"ה ועל ובמסכת עדיות תניא עובדא דהכא על ההיא דהתמיד של שחר קרב בארבע שעות עב"ל וצ"ל ובמסכת ברכות. ומהגמ' מנחות הנ"ל נובעת הגהת הגר"א כאן בימי מלכות חשמונאים היו כו'. ובאגדות הירוש' עם פי' יפה מראה הגי' א"ר לוי אף בימי מלכות יון הרשעה היו משלשלין כו' ועלו להן שני חיות טמאות. ולפנינו והעלו להם שני חזירים. ובפי' רבינו חננאל בתענית כ"ח ע"ב כר' לוי דאמר אף בימי מלכות הרשעה היו משלשלין להן קופות

של

של זהב והן היו מעלין להן שני כבשים ובסוף העלו להן ב׳ חזירים כו׳ איתה שעה גרמו העונות ובטל התמיד ונחרב הבית עכ״ל וראה בקדמוניות היהודים ליוסף הכהן בספר 14. 2. 2. שמספר כל הענין בפרטות.

פ״ד ה״א רבי חייא בשם רבי יוחנן תפלת המנחה ותפלת המוספין תפלת המנחה קודמת בתוס׳ ישנים יומא ל״ד ע״א ד״ה העולה אבל בירושלמי דפרק תפלת השחר גבי ר׳ חייא בשם ר׳ יוחנן תפלת המנחה ותפלת מוסף (לפנינו המוספין) תפלת המנחה קודמת [הוה בעין מימר] כשאין ביום כדי להתפלל שתיהן (לפנינו שניהן) אבל יש ביום כדי להתפלל שתיהן תפלת המוספין קודמת (לפנינו ר״ז בשם ר׳ יוחנן אפילו יש ביום כדי להתפלל שתיהן תפלת המנחה קודמת ולפני התוס׳ ישנים לא היה זה בהירושלמי) ר׳ נתן בר טובי (לפנינו מוסיף בשם ר׳ יוחנן) אפילו יש ביום כדי להתפלל תפלת המנחה קודמת והתנא הקדים תפלת המנחה לתפלת המוספין יצא לשעבר הא לכתחלה לא בדא פתר לה בשלא הגיע זמן התפלה עכ״ל והמלות הוה בעין מימר הגיה איזה מגיה. ובגירסת התוס׳ ישנים כן היא בשם הירושלמי בתוס׳ רי״ח בברכות כ״ח ע״ב ובתוס׳ הרא״ש בברכות שם ובאיר זרוע ח״א סי׳ פ״ח ובפי׳ הרא״ש ברכות פ״ד סי׳ ח׳ ובתשב״ץ (מנהגי מהר״ם מרוטנבורג סי׳ כ׳) בהגה״ה ועוד יש טועים לומר כששוהים בשבת או ביו״ט בתפילת שחרית עד לאחר שש שעות שיש להתפלל מנחה קודם למוסף כו׳ ומוכיחים מירושלמי דמיירי נמי במנחה גדולה מיהו שגגה היא בידם כדפי׳ הר״ר אליאב כהן ההיא דהיו לפניו שתי תפלות וכו׳ מיירי באדם שמוטל עליו להתפלל מנחה מיד כגון הרוצה ליכנס לסעודה גדולה כו׳ עכ״ל ועי׳ לקמן. ובתולדות אדם וחוה נתיב י״ב חלק י״ט ובירושלמי כתיב כי בזמן מנחה קטנה מקדים מנחה למוסף אבל במנחה גדולה שהוא ז׳ שעות אין לחוש וגמרא דידן לא חלק עכ״ל. ואח״ז ראיתי בירושלמי כאן ד׳ קושטנטינא שלא גרס המאמר ר׳ נתן בר טוביה בשם רבי יוחנן כו׳.

פ״ד ה״א הא בתחילה לא בדא פתר לה בשלא כו׳ בתוס׳ רי״ח שם ובתוס׳ הרא״ש הא לכתחלה לא הא פתר לה בשלא וכו׳.

פ״ד ה״א כהדא דריב״ל מפקד לתלמידיו כו׳ בתוס׳ ישנים יומא שם כהדא דר׳ יהושע בן לוי הוה מפקיד לתלמידא אי (לפנינו אין) הוה לכון אריסטון ומטא יומא [לשית] שעין ועד כדון (לפנינו ליתא כדון) לא סליקתון (לפנינו תסקון) הוון מצלין במנחא עד לא תסקון עד כאן הירושלמי עכ״ל התו׳. והמלה לשית מוגה מאיזה מגיה. וראיתי בש״ס ד׳ פראנקפורט עם הגהות ר׳ יעב״ץ ז״ל ושם הגי׳ בתו״י הנ״ל: לתשע שעין. ובסמ״ג עשין י״ט כתב וז״ל וגרסינן בירושלמי רבי יהודה (לפנינו יהושע) בן לוי מפקד לתלמידוי אי איקרות (לפנינו ליתא איקרות) לכון לאריסטון ומטא יומא לשית שעין צלו מנחתא עד דלא תסקון לאריסטון פירש הערוך אריסטון סעודה גדולה עכ״ל הסמ״ג ונראה שלא גרס המלה כהדא וכן הנכון. ובפי׳ הרא״ש ברכות שם גרס כהא. וכן הוא בתוס׳ רי״ח בברכות שם באיזה שינוים קטנים. ובתוס׳ הרא״ש בברכות שם כהדא דריב״ל הוה מפקד לתלמידיו אי הוו לכו אריסטון וממי יומא לתשע (לפנינו לשית) שעי ועד כאן לא סלקתון תהון מצלין המנחה עד דלא תשרון (לפנינו עד דלא תסקון) עכ״ל. ובפי׳ הרא״ש ברכות פ״ד סי׳ ח׳ כהא דריב״ל דהוה מפקיד לתלמידיו אי הוה לכון אריסטון ומטא יומא לשית שעי עד דלא סליקתון לאריסטון תהוון מצלי דמנחה עד שלא תסקון כו׳. והנה הפי׳ הרא״ש כותב לשית שעי וסותר למ״ש בתוספותיו לתשע שעי אבל מי יודע אם לא איזה מגיה הגיה בחזקה בפי׳ הרא״ש. ובשלטי הגבורים

פ״ד

פ"ד דברכות (סי' צ"ח) מביא דברי הרא"ש בפי' וגורס גם כן לשית שעי. ואולי זה לראיה שהתוס' הרא"ש לברכות מיוחסות להרא"ש בטעות וכמה ראיות יש ת"י שהתוס' אינן להרא"ש רק לקדמון אחר. וצריך לעיין בפי' הרא"ש בש"ס הישנים כי המלה לשית בוודאי הוגה מבעל מעדני יו"ט. ובאור זרוע ח"א סי' פ"ח כהדא ר' יהושע בן לוי הוה מפקיד לתלמידיו אי הוה לבון אריסטון וממא יומא לתשע שעין עד כרון לא סליקתון תהון מצלין דמנחתא עד דלא תסקון משמע דוקא בשעת מנחה קטנה דהיינו בשעה תשיעית אבל במנחה גדולה דשבע שעות אין להוש כו' עכ"ל. ותימא מ"ש באור זרוע ח"ב סי' רנ"ו כדאמר בירושלמי ר' יהושע פקד ליה לברוי כד עליתו לאריסתוון משית שעי ולעיל צלו ובתר כן תיכלון אריסתוון היא סעודה גדולה כדאמרינן עתיד הקב"ה לעשות אריסתוון לצדיקים לעתיד לבוא עכ"ל. ועי' בערוך ערך אריסטון. ובמרדכי ברכות פ"ד סי' צ"ב ומיהו אם איחר אחר ו' שעות ומחצה בזה אומר ירושלמי דאם יש שהות להתפלל שתיהן תפלת המוספין קודמת ובתלמוד דידן בשמעתין לא משמע כן כו' עכ"ל. ובסמ"ק סי' י"א הנכנס לסעודה גדולה הנקראת ארסטון כיון שהגיע לששה שעות מן היום לא יתחיל לסעוד עד שיתפלל ואם התחיל אינו מפסיק מסעודתו עכ"ל ובכלבו ה' תפלה כתבו מתשובות הגאונים ז"ל הנכנס בסעודה שקורין אריסטון כיון שהגיע היום לשש שעות ומחצה לא יתחיל עד שיתפלל כו' עכ"ל וכוונו לירושלמי דילן.

פ"ד ה"א עד דלא תסקון. ברא"ש ברכות שם מובא בשלטי הגבורים שם ובתוס' הרא"ש שם עד שלא תשרון.

פ"ד ה"א תמיד נשחט בח' ומחצה כו' כל זה מובא בשם הירושלמי בילקוט המכירי תהלים מזמור קמ"א אות ג'. ובד' קושטנטינא בירושלמי כאן הגי' משובש.

פ"ד ה"א הבא את עביד מנחה כו' בלחם משנה ה' תפלה פ"ג ה"ב לא גרס מלת הבא וע"ש שמפרש היטב הירושלמי בזה.

פ"ד ה"א אמר רבי יוסי לא הוקשה תפלת המנחה כו' בתוס' ברכות כ"ו סע"ב עד ד"ה ויש לומר דר' יהודה כ"ל התפלה כנגד קטורת תקנוה דכתיב תכון תפלתי קטרת לפניך כו' עכ"ל ונובע זה מהירושלמי.

פ"ד ה"א רבי יוסי בן חנינא היה מתפלל עם דמדומי חמה כו' וכן הוא בכל הדפוסים ע"ש ר' יוסי בן חנינא. אבל בבבלי שבת קי"ח ע"ב זה בין מאמרי ר' יוסי בן חלפתא א"ר יוסי יהי חלקי במתפללים עם דמדומי חמה. ובשבלי הלקט ענין תפלה סי' מ"ו ירושלמי ר' יוסי בר' חנינא הוה מצלי לה עם דמדומי חמה שנאמר על זאת יתפלל אליך לעת מצוא לעת מיצויו של יום עכ"ל ולפנינו לעת מצויין של יום. וכן הוא בהג"מ ה' תפלה פ"ג ה"ד. ובבית יוסף (טור או"ח סי' רל"ב) ובירושלמי רבי יוסי הוה מצלי עם דמדומי חמה שנאמר על זאת יתפלל וגו' לעת מצויו של יום עכ"ל ונראה שלפניו היה הגירסא רבי יוסי סתם כמו שהוא בשבת בבבלי שם וזהו ר' יוסי בן חלפתא. ובפרדס לרש"י סי' נ"ם א"ר יוסי יהא חלקי כו' לעת מצוא של יום עכ"ל וגם הוא גרס כאן ר' יוסי סתם. ובחי' הרשב"א ברכות כ"ט ע"ב וגרסינן בירושלמי לעת מצוא לעת מצויו של יום כלומר תמציתו של יום מלשון ונמצה דמו עכ"ל. ובילקוט המכירי תהלים מזמור ל"ב אות י"א מביא הירושלמי וז"ל ר' יוסי בן חנינא היה מתפלל עם דמדומי חמה כדי שיהא עליו מוראת שמים כל היום א"ר ייסי יהא חלקי עם המתפללים עם דמדומי חמה מאי טעמא על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא מהו לעת מצוא לעת מצויות של יום עכ"ל.

פ"ד ה"א אמר ר' יוסי בן חנינא ויהא חלקי עם המתפללים עם דמדומי חמה בבבלי ברכות כ"ט ע"ב דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מצוה להתפלל עם דמדומי חמה ואר"ז מאי קראה ייראוך עם שמש וגו' לייטי עלה במערבא אמאן דמצלי עם דמדומי חמה מאי טעמא דלמא מיטרפא ליה שעתא. ובירושל' כאן לא נזכר מזה כלום ואדרבא מפורש שמצוה להתפלל עם דמדומי חמה ? ובילקוט תהלים ר' תשי"ח מובא ירושלמי דילן.

פ"ד ה"א כד תחמי שמשא בריש דקלי תיהב ליה גולתא דנצלי דמנחתא. זה תמוה כי איך נתפלל מנחה אז קרוב לערב ? ושמחתי למצוא בדפוס אמשטרדם ת"ע הגי' תיהב ליה גולתא דנצלי נעילת שערים כמו שהוא גם הגי' לקמן. וקרוב לומר שכל המאמר נשנה כאן בטעות ע"י איזה סופר ממ"ש לקמן.

פ"ד ה"א ושמשא בריש דיקלי תמן אימסא הוא הכא. בד' אמשטרדם הנ"ל הגירסא ושמשא בי רב בריש דקלי תמן אימסא היא הכא. וא"י עומדת בתשעה מעלות למערב מבבל ומאחר השמש לבוא שם ובעת ששקעה השמש בבבל עדיין נראה היא על אופק א"י.

פ"ד ה"א שהוא זוטו של עולם בתוס' מגילה ט' ע"א ד"ה וישלח כדאמרינן התם האומר לצולה חרבי זו בבל שהוא זוטו של עולם פי' עומקו ותחתיתו ושפלה מכל הארצות עכ"ל ובגליון שם נרשם במדרש. ולא הראה איפוא. אבל מקור התוס' בירושלמי כאן.

פ"ד ה"א ששם צללו מתי דור המבול. בתוס' מגילה שם כדאמרינן נמי התם הלכך נקרא שמה בבל שכל מתי מבול ננערו שם עכ"ל ועי' זבחים קי"ג ע"ב.

פ"ד ה"א בלא נר. בבבל לא היה שמן זית רק שמן שומשמין עי' שבת כ"ו ע"א וכן הוא בהעראדאט 1. 194.

פ"ד ה"א מחלפא שיטתיה דרבי לוי כו' בפרדס לרש"י סי' נ"ט מיחלפא שיטתיה דר' לוי תמן אמר ר' יהודה בשם ר' לוי (לפנינו אמר ר' אבא בריה דרב פפי ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי) ודבר שפתים אך למחסור הנה ע"י שרבתה בתפלה נתקצרו (לפנינו קצרת בימיו) ימיו של שמואל שנאמר שם וישב שם עד עולם והלא אין עולמו של לוי אלא נ' שנה וחייה דידה נ"ב (לפנינו והוויין ליה חמשין ותרתין) אמר ר' יוסי (לפנינו ר' יוסי בי רבי בון) שתים שגמלתו אמר הבין (לפנינו והא אמר הבין אי אמרה) כאן (לפנינו כן) ליחיד כאן לצבור עכ"ל ובירושל' תענית פ"ד ה"א נשנה כל הענין בשינוים ע"ש.

פ"ד ה"א תנה ע"י שרבתה בתפלה קצרה בימיו של שמואל כו' בפי' המיוחס לרש"י תענית ה' ע"ב ימיו של שמואל נ"ב שנה דכתיב עד יגמל הנער וגו' וב"ד תרשים נקרא תינוק וכתיב וישב שם עד עולם עולמו של לוי חמשים שנה שנאמר ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה בבכורות ירושלמי עכ"ל וצ"ל בברכות ירושלמי ועי' בתנהת הגרי"ב שם. ובמנהיג (צד 48) ובריש ההיא פיסקא גרסי' מנין לנעילה א"ר לוי גם כי תרבו תפילה אינני שומע מכאן שכל המרבה בתפלתו (לפנינו בתפלה) נענה עכ"ל ועי' בילקוט ישעיה ר' שפ"ח שמביא הירושלמי. וכן בילקוט משלי ר' תתק"ן בשינוים.

פ"ד ה"א והלא אין עולמו של לוי אלא חמשים שנה דכתיב ומבן חמשים שנה ישוב מצבא וגו' זה סותר למ"ש בספרי בהעלותך פ' ס"ג ובבלי חולין כ"ד ע"א שבשילה ובית עולמים לוים אין נפסלים אלא בקול ושנים אין פוסלים בם שכן מפורש שם יכול אף בשילה ובבית עולמים כן (שיהיו נפסלים בשנים) ת"ל

לעבוד

לעבוד עבודת עבודה וגו׳ לא אמרת אלא בזמן שהעבודה בפתק וכן הוא להלכה ברמב״ם פ״ג מה׳ כלי המקדש ה״ח. ועי׳ מכילתא משפטים פ״ב.

פ״ד ה״א והוון ליה המשין ותרתין. זה ששנותיו של שמואל היו נ״ב שנה נודע מהסדר עולם רבה פרק י״ג מחשבונות הכתובים ובגמרא בבלי בכמה מקומות לקחה מהסדר עולם זה ואמרה חמשים ושתים שנה זו היא מיתתו של שמואל הרמתי עי׳ מו״ק כ״ח ע״א וש״נ.

פ״ד ה״א אמר הכין אי אמרה. בילקוט שם ושם ליתא המלות אי אמרה וכן הנכון.

פ״ד ה״א ר׳ חייא בשם ר׳ יוחנן ר׳ שמעון בן חלפתא בשם ר׳ מאיר והיה כי הרבתה להתפלל אל ה׳ מכאן שכל המרבה בתפילה נענה. מזה נראה שר׳ מאיר חולק וסובר ששמואל חי יותר מן נ״ב שנה. ובש״ס בבלי לא נזכר מדעה זו כלל בשום מקום ועי׳ מ״ש בהערות להסדר עולם פרק י״ג הערה י״ט. ובילקוט ישעיה ר׳ שפ״ה מובא הירושלמי ושם הגי׳ ר׳ יוחנן בשם ר׳ חייא (לפנינו ר׳ חייא בשם ר׳ יוחנן כו׳) והיה כי הרבתה להתפלל מכאן שכל המרבה בתפלה נענה.

פ״ד ה״א רבנן דקסרין אמרין איתפלגין רב ור׳ יוחנן רב אמר בנעילת שערי שמים כו׳ ברש״י יומא פ״ז ע״ב ד״ה בנעילה ולשון נעילה פליגי בה אמוראי בברכות ירושלמי חד אמר נעילת שערי שמים וחד אמר נעילת שערי עזרה עכ״ל וכן היא הגי׳ בסמ״ג עשין ט״ז ולפנינו הגי׳ בנעילת שערי היכל. ובהגהת מיימוני ה׳ תפלה פ״ג ה״ג ועוד הביא מורי ראיה מירושלמי פרק תפלת השחר. וריש פרק בתרא דתענית דר׳ יוחנן פליג על רב ואמר אין תפלת נעילה אלא ביום כו׳ ועוד מוכח התם דאפילו רב מודה דיש להתפלל איתה ביום דגרסינן אימתי היא נעילה רבנן דקסרין אמרין איתפלגין רב ור׳ יוחנן רב אמר בנעילת שערי שמים פי׳ בלילה ור׳ יוחנן אמר בנעילת שערי היכל שזהו ביום לאחר הקטרת קטורת והדלקת נרות אמר ר׳ יודן ענתותי (לפנינו אנתורדיא) מתניתין מסייעא לר׳ יוחנן בג׳ פרקים הכהנים כו׳ אית לך למימר נעילת שערי שמים פי׳ בתמיה והא אתקש נשיאות כפים לשירות דכתיב לשרתו ולברך בשמו מה שירות ביום אף נשיאות כפים ביום (ט״ז מלות אחרונות ליתא לפנינו) אחוה דאימיה דרב איויא (לפנינו דרב אדא) צייין (לפנינו צייר) הוה גולתיה דרב ביומי צומא רבא פירש היה שומר טליתו כו׳ עכ״ל. ובה׳ יוה״כ לרי״צ אבן גיאות ד׳ ס״ד ובירושלמי מאי נעילה רב אמר נעילת שערי שמים ור׳ יוחנן אמר נעילת שערי היכל ארוה דרב אדא צייר גילתיה דרב כו׳. ובר״ן סוף יומא מביא גירסא אחרת בשמות האמוראים כאן וז״ל ירושלמי מאי נעילה רב אמר נעילת שערי שמים פירוש לאחר ששקעה החמה ההיינו בלילה ושמואל אמר (לפנינו ר׳ יוחנן) נעילת שערי היכל פי׳ אחר הדלקת הנרות שעדיין היה יום אחוה דאימיה דרב ארא הוה צייר גילתא דרב בצומא רבא א״ל כד תחמי שמשי בריש דיקלא הב לי גולתאי דליצלי נעילת שערים כו׳ עכ״ל. ועפ״י גירסת הר״ן בהירושלמי: שמואל תהת: ר׳ יוחנן השיב הכסף משנה ה׳ תפלה ה״ז דעת הרמב״ם שפסק כאן כרב לנגד ר׳ יוחנן וז״ל הכ״מ: ובירושלמי בפרק בתרא דתעניות ופרק תפלת השחר מאי נעילה רב אמר נעילת שערי שמים ושמואל אמר נעילת שערי היכל כן הוא גירסת הר״ן כו׳ ופסק הרמב״ם כרב דהלכתא כוותיה באיסורי לגבי שמואל עכ״ל הכ״מ. וכן מובא גי׳ הר״ן בבית יוסף (טור א״ח סי׳ תרכ״ג) ובתניא ה׳ יוה״כ ובשבלי הלקט השלם סי׳ שב״א צד 173 הביאו הירושלמי וגרסו גם כן ושמואל אמר בנעילת שערי היכל. וכן הוא בארחות היים ה׳ תפלה סי׳ צ״ה. מחלוקת רב ושמואל ויש עוד גירסא אחרת בזה בריטב״א

ריש פ"ד דתענית דף כ"ג ע"ב ובירושלמי אמרו מאי נעילת שערים רבי יוחנן אמר נעילת שערי שמים ורבי שמעון (לפנינו רב) אמר נעילת שערי היכל והיינו אחר צאת הכוכבים כו' עכ"ל. ובשלטי הגבורים סוף יומא רב אמר נעילת שערי שמים אפילו בלילה ורבי יוחנן אמר נעילת שערי היכל דהיינו ביום אחר הדלקת הנרות אמר ר' יודן ענתותא מתני' מסייעא ליה לרבי יוחנן בשלשה פרקים כו' ואית לן למימר נעילת שערי שמים דהא איתקוש נשיאת כפים לשירות דכתיב לשרתו ולברך בשמו מה שירות ביום אף נשיאת כפים ביום (כבר העירותי שלפנינו ליתא מ"ז מלות אחרונות) אחוה דאימיה דרב אדא הוה סייר (לפנינו צייר) גולתיה כו' עכ"ל. [ובירוש' ד' וויניציא הגי' הוה מציין. אבל בד' קושט' צייר גולתיה ובד' מגנצא הוה מציין] וכל דברי השלטי גבורים הנ"ל המה דברי הרא"ש בסוף יומא סי' כ', ודברי הרא"ש הובאו גם בבית יוסף (טור או"ח סי' תרכ"ג) ולפנינו נדפס הרא"ש ע"י איזה מגיה בשבושים בכדי להשוות נוסחת הרא"ש לנוסח דפוס הירושלמי שלפנינו כמו שיראה המעיין שלא רציתי להאריך כאן. ובאשכול ח"א צד 30 אין נשיאת כפים בלילה אלא ביום כדאמרינן בירושלמי איתקש נ"כ לשירות דכתיב לשרת ולברך בשמו מה שירות ביום אף נשיאת כפים ביום עכ"ל וגם לפני בעל האשכול היה זה בהירוש' כאן כמו שהיה זה לפני הרא"ש והגהת מיימוני הנ"ל. ובעיטור ה' יום הכיפורים צד 216 מאי נעילה רב אמר נעילת שערי שמים ושמואל אמר נעילת שערי היכל אחוה דר"י הוה צמיד גולתא דרב בצומא רבא א"ל רבא כד תחמי שימשא בריש דיקלא הב לי תותאי ונצלי תפלת נעילה מיהלפי שיטתי' תמן בנעילת שערי שמים ובבלי אמר בנעילת שערי היכל ע"י דרב כי מאריך בצלותא סגיא מגיע לנעילת שערי שמים עכ"ל והמעיין יראה כמה שינוים נמצא בהעיטור נגד נוסחתינו. ובהמנהיג (ד' ס"ב ע"א ד' ברלין) ובירושלמי בסוף יומא מאי נעילה רב אמר נעילת שערי שמים ור' יוחנן אמר נעילת שערי היכל אחוה דרב אחא (לפנינו דרב אדא) הוה צייר גולתיה דרב בצומא רבה אמר ליה רב כד תחמי שמשא בריש דיקלי את יהיב לי גולתי דנצלי תפלת נעילה מיחלפא שיטתיה דרב תמן אמר נעילת שערי שמים וכאן אמר נעילת שערי היכל א"ר מתיא (לפנינו רב מתנה) על ידי דהוה רב מאריך בצלותיה סגי הוה מגיע לנעילת שערי שמים כו' עכ"ל. ובמנהיג צד 48 ובירושלמי דתפלת השחר ובפרק תמיד נשחט ובפרק אחרון דתעניות אימתי היא נעילה רבנן דקיסרי אמרין איתפלגון רב ור' יוחנן רב אמר בנעילת שערי שמים פי' עד שקיעת החמה ור"י אמר בנעילת שערי היכל פי' אחרי שמקטיר קטורת של בין הערבים ומדליק את הנרות כו' עכ"ל ולפנינו בירושלמי בפרק תמיד נשחט ליתא זה. ובארחות חיים ה' יוהכ"פ סי' מ"ב ואמרינן בירושל' כו' אחוה דרב סלא (לפנינו רב אדא) הוה צייר גולתיה דרב בצומא רבה כו' עכ"ל ובפי' רבינו חננאל בסוף יומא בתלמוד א"י במס' ברכות בתחלת פרק תפלת השחר וכו' וכל המאמר מובא בשינוים קלים ואפשר שהמגיהים תקנו בפי' הר"ח בכדי להשוות לנוסחת הירושלמי שלפנינו.

פ"ד ה"א אחוי דאימא דרב אדא בה' יוה"כ לרי"ץ אבן גיאות ובכלבו (תפלת נעילה) הגי' אחוה דרב אדא ועי' לקמן.

פ"ד ה"א גולתיה. עי' בערוך ערך גל ו'. ועי' במנהיג (צד 32 ד"ב) ובירושלמי קרי ליה גולתיה ש"מ דגולתא הוא גלימא עכ"ל.

פ"ד ה"א וכא אמר. בכלבו והכא מצלי.

פ"ד ה"א אמר רב מתנה על ידי כו' בכלבו שם אמר רבי מתתיה ובאבן גיאות שם רב מתניא.

פ"ד

פ"ד ה"א הוה מגיע. בכלבו הוה מגנו.

פ"ד ה"א לנעילת שערי שמים כו' כל המאמר מובא בשינויים קלים בילקוט המכירי ישעיה צד 11 ע"ש.

פ"ד ה"א נעילה מהו שתפטר את של ערב כו' עי' באו"ז ח"ב סי' רפ"א שהביא כל המאמר באיזה שינוים.

פ"ד ה"א ר' אבא ור' הונא בשם רב נעילה פוטרת את של ערב כו' בשלטי הגבורים סוף יומא מדגרסינן בירושלמי בפרק תפלת השחר נעילה מהו שתפטר של (לפנינו את של) ערב רבי בא (לפנינו אבא) ורב הונא בשם רב נעילה פוטרת של ערב אמר ליה רבי בא לרב הונא היאך הוא מזכיר הבדלה (לפנינו של הבדלה) פי' אם לא יתפלל ערבית אינו מבדיל בתפלה ומצוה להבדיל בתפלה אע"פ שחוזר ומבדיל על הכוס אמר ליה רבי יונה לרבי בא היאך שבע (לפנינו יהא שבע) פוטרת שמונה עשרה פירוש גם הוא הקשה על דברי רב שאמר תפלת נעילה פוטרת ערבית אמר ליה והלא כבר איתותב (לפנינו ולא כבר איתתבת) פירש מה שהקשה על דבר ואיתותב אמר ליה בגין דאיתותב (לפנינו דאיתתבת) תיבטל וכי משום דאיתותב תבטל מילתיה לגמרי ולא נדחוק ליישבה אמר ר' יוסי מה דאקשי רבי בא קשיא יאות מה דאקשי ר' יונה לא קשיא (לפנינו קשיא יאות) קל הקילו עליו מפני תעניתו שיהא שבע פוטרת שמונה עשרה פירש למהר אכילתו בשביל התענית הקילו עליו אבל מה דמקשי רבי בא ודאי קשה דבשביל למהר אכילתו אין לבטל הבדלה שבתפלה רבי אבא בר ממל אמר לחבריא מארי מבולה שמעית (לפנינו מן כולכון שמעית) דאין תפלת כו' וכל זה מדברי הרא"ש יומא פ"ח סי' כ' באיזה שינוים קלים. והירושלמי מובא גם כן באור זרוע ח"ב סי' רפ"א בשינויים קלים.

פ"ד ה"א רבי אבא בר ממל אמר לחברייא כו' באור זרוע שם הגי' ר' בא בר ממל אמר לחברייא מרי (מריי) מן כולהון (לפנינו כולכון) שמעית שאין נעילה פוטרת של ערב. (לפנינו מוסיף ר' סימון בשם ריב"ל אין נעילה פוטרת של ערב, ולפני האו"ז לא היה זה כאן) א"ר יוסי בר בון ותני ר"ח וכן (לפנינו ליתא וכן) בכל יום אדם מתפלל י"ח במוצאי שבת ובמוצאי יוהכ"פ ובמוצאי ת"צ עכ"ל.

פ"ד ה"א מריי מן כולכון. בד' קושטנטינא ליתא למלת מריי.

פ"ד ה"א ר' סימון בשם ריב"ל אין נעילה פוטרת של ערב. בד' קושט' ליתא כל זה. ועי' שבת כ"ד ע"א.

פ"ד ה"א ובמוצאי תענית ציבור. נראה שצ"ל ובתענית ציבור. והמלה ובמוצאי שגרת לשנא היא.

פ"ד ה"א ר"ח שחל להיות בתענית צבור אע"פ שאין נעילה כו' במנהיג צד 48 ובירושלמי פרק תפלת השחר ראש חודש שחל להיות בתענית אע"פ שאין נעילה בראש הודש מזכיר של ראש חודש בנעילה עכ"ל. ובירושלמי פ"ד דתענית ה"א הגירסא ר"ח שחל להיות בתענית אע"פ שאין נעילה כו' וזה כגירסת המנהיג. ובספר המכריע בתענית ב"ו ע"א ובפרק תפלת השחר גרסינן בירושלמי ר"ח שחל להיות בתענית אע"פ שאין נעילה בר"ה מזכיר על ר"ח בנעילה כו' הא לך בפירוש שהיו מתפללין נעילה במעמדות עכ"ל.

פ"ד ה"א ר"ח שחל להיות בתוכה אע"פ שאין מוסף בחנוכה כו' בד' קושטנטינא ר"ח שחל להיות בחנוכה אע"פ שאין מוסף בחנוכה מזכיר של חנוכה במוסף. וברוקח סי' רי"ב מביא גירסא חדשה וז"ל בפ"א דשבת כו' יפה תענית לחלום כו' ירושלמי בפרק תפלת השחר שבת שחל בו תענית אומר של

תענית

תענית בברכה חמישית ואומר עבודה והודיה. וברכת כהנים כו׳ עכ״ל וכל זה ליתא לפנינו.

פ״ד ה״א ראש חודש שחל להיות בתענית היך מזכיר הוא של ר״ח ר׳ זעירא אמר בהודיי כו׳ בתוס׳ רי״ח בברכות ל״א ע״ב ד״ה כל ובירושלמי בתפלת השחר גרסינן ר״ח שחל להיות בו תענית (לפנינו בתענית) היאך (לפנינו היך) הוא (ליתא הוא) מזכיר במוסף (לפנינו ליתא המלה במוסף) של ר״ח ר׳ זעירא אמר בהודאה (לפנינו בהודיי) ר׳ אבא בר ממל אמר בעבודה ר׳ אבינא אמר בברכה (לפנינו ברכה) רביעית כו׳ ונראה שיש טעות סופר ומיירי בר״ח שחל להיות בו תענית כדתנן אין גוזרין תענית צבור בר״ח בחנוכה ובפורים כו׳ וגרסינן ר׳ אבינא אומר ברכה חמישית (לפנינו בברכה רביעית) פירוש שם יאמר עננו אחר ברכה של קרושת היום כו׳ ובירושלמי שם יש בו טעות סופר שכתב ר״ח שחל להיות בו תענית האיך מזכיר של ר״ח ואני הגהתי במוסף של ר״ח כו׳ וגם כששונה שם ר׳ אבינא אמר בברכה רביעית יש לגרוס בברכה חמישית כו׳ ויש גורסין ר״ח שחל בו תענית האיך הוא מזכיר של ר״ח ואתפילת נעילה קאי כדגרסינן לעיל ר׳ יצחק בר נחמן בשם ריב״ל יום הכפורים שחל להיות בשבת אע״פ שאין נעילה בשבת מזכיר של שבת בנעילה אוספין עלוי של ר״ה שחל להיות בתענית (לפנינו בתענית צבור ועי׳ לעיל בשם המנהיג) אע״פ שאין נעילה בר״ח מזכיר של ר״ח בנעילה ר׳ סימון בשם ר׳ יהושע (לפנינו ריב״ל) שבת שחל להיות בחנוכה אע״פ שאין מוסף בחנוכה ומזכיר של חנוכה במוסף (לפנינו אוספין עליה ר״ח כו׳ וע״ש בירושלמי תענית הנ״ל) ר״ח שחל להיות בתענית האיך הוא מזכיר של ר״ח וכו׳ עכ״ל. ובתוספת הרא״ש בברכות ל״א ע״ב ד״ה כל ובירושלמי בתפלת השחר ר״ח שחל להיות בו תענית האיך הוא מזכיר תענית במוסף (לפנינו ליתא המלות תענית במוסף) כו׳ ונראה שיש טעות סופר בירושלמי והכי יש לגרוס ר׳ אבינא אומר אומרה ברכה חמישית פי׳ שיאמר עננו אחר ברכה של קדוש היום ר׳ אבא אמר מה מצינו בכל מקום ברכה רביעית כלומר שאומר קדושת היום בברכה רביעית אף כאן אומר קדושת היום בברכה רביעית ועננו יאמר בחמישית ובשליח צבור מיירי שקובע ברכה לעצמו כו׳ ובירושלמי שפוסק כר׳ אבא אין לעמוד עליו אם פוסק כר׳ אבא בר ממל דאמר בעבודה או כר׳ אבא דמסייע ליה לר׳ אבינא דאמר בברכה חמישית עכ״ל. וכן הוא בפי׳ הרא״ש ברכות פרק ה׳ סי׳ י׳ שהביא נ״כ הירושלמי בשינויים קלים ומסיים ובירושלמי שפוסק כר׳ אבא אין לעמוד עליו אם פוסק כר״א בר ממל דאמר בעבודה או כר׳ אבא דמסייע לר׳ אבינא דאמר ברכה חמישית ואני אומר דמסתבר דר״ל ר׳ אבא בר ממל דלא הוה שביק הגמרא רבי אבינא שהוא עיקר המימרא ויאמר רבי אבא שלא היה אלא מסייע עכ״ל. ובריטב״א תענית י״ג אבל בירושלמי אמרו כו׳ וכן בברכות פ׳ תפלת השחר ר״ח שחל להיות בתענית פי׳ כגון צבור שגזרו תעניות ופגע בהם ר״ח דקיי״ל דאם התחילו אין מפסיקין והיינו טעמא דנקט לישנא דר״ח שחל להיות התענית ולא קאמר תענית שחל בר״ח היאך הוא מזכיר של תענית (לפנינו של ר״ח) הכי גרסינן ואיכא נוסחי דגרסי היאך הוא מזכיר של ר״ח וא״כ יהיה פירושו היאך הוא מזכיר תפלת מוסף של ר״ח כו׳ והיינו דמהדרי רבי זעירא אומר בהודייה רבי אבא בר ממל בעבודה רבי אבינא אומר (לפנינו אימר אומרה) בברכה רביעית א״ר אבא מפני (לפנינו חסר המלה אתרונה) מה מצינו בכל מקום אומרת בברכה רביעית כו׳ אף כאן אומרה ברכה רביעית כו׳ וכן

נפק

נפק עובדא (לפנינו עבדא) בהדא (לפנינו כהדא) דר' אבא עכ"ל. ובחי' הרשב"א ברכות ל"א ע"א והכי משמע בירושלמי בפרק תפלת השחר דגרסינן התם ראש חודש שחל להיות בתענית כלומר כגון צבור שגזרו תענית ופגע בהן ר"ח כו' היאך הוא מזכיר של ר"ח רבי זעירא אמר בהודיה רבי בא (לפנינו אבא) בר ממל אומר בעבודה רבי אבונא (לפנינו אבינא) אומר אומרה ברכה רביעית א"ר בא (לפנינו א"ר אבא) מצינו בכל מקום אומרה ברכה רביעית אף כאן אומרה ברכה רביעית וכן נפק עובדא אהדא (לפנינו כהדא) דרבי אבא ונראה בודאי שיש בגירסא זו ירושלמית בטעות ידי סופר במה שאמר האיך הוא מזכיר של ר"ח (וזה נוסחתינו) ולא של ר"ח הוא קאמר היאך הוא מזכיר של תענית דאלו של ר"ח מאי קא קשיא ליה מזכירו בעבודה כשאר כל היום דמאי שנא השתא כו' אלא במוספים בלבד הא שאר התפלות אינו אומרה אלא בעבודה והכא הכי קאמר אומרה ברכה רביעית כלומר ברכה בפני עצמה ולאפוקי ממ"ד בעבודה ובהודאה ואגב דאמר אומרה ברכה רביעית קאמר שכן אומרה ברכה רביעית בכל מקום ולאו דוקא ברכה רביעית אלא מה מצינו שאומרה ברכה בפני עצמה אף כאן כלומר במוסף של ר"ח אומרה בפני עצמה ואומרה ברכה רביעית נמי דקאמר טעותה היא אלא אומרה ברכה חמישית קאמר כו' ומיהו עדיין צ"ע בירושלמי שכך מצאתיו גם בתענית פרק בג' פרקים עכ"ל. ובטור או"ח סי' ר"כ ובירושלמי בעי ראש חדש שחל להיות בו תענית צבור היכן מזכיר של תעניות במוסף פי' ש"צ ופליגי בה דאיכא מ"ד בעבודה ואיכא מ"ד בהודאה ואיכא מ"ד אחר קדושת היום אומרה ברכה בפני עצמה ומסיק התם כמ"ד בעבודה ועי' בב"י שם שהאריך בזה. ובפי' רבינו חננאל בסוף יומא ר"ח שחל להיות בתענית היאך קורין בר"ח (לפנינו מזכיר של ר"ח) א"ר בא (לפניני ר' אבא) מה מצינו בכל מקום אימרה ברכה רביעית אף הכא אומרה ברכה רביעית וכן נפק עובדא בהדה דרבה (לפנינו כהדא דר' אבא) עכ"ל. ובתולדות אדם וחוה נתיב י"ח חלק ב' ואם מתענה בר"ח כתב בירושלמי שאומר יחיד עננו בעבודה כלומר ברצה וי"א דאומר עננו אחר ברכה רביעית שהיא קדושת היום בשבת עכ"ל. ובחי' ראבי"ה ברכות סי' ס"ז מביא גי' משונה כאן וז"ל וראייה לדבר שגרס בירושלמי פ' תפלת השחר ר"ח שחל להיות בתענית הראשון מזכיר כו' (המעתיקים קצרו דברי ראבי"ה וכתבו כו') עד במוספין היכי אמרי' ומסיק ר' אבא אומר של ר"ח ברכה רביעית בכל השנה ושל תענית ברכה חמישית ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים כו' עכ"ל ואח"ז ראיתי בירושלמי כאן בד' קושטנטינא הגי' היכן מזכיר של תענית במוסף וזהו גי' הראשונים שזכרתי לעיל.

פ"ד ה"א וכן נפק עבדא כהדא דר' אבא כן הוא בד' ווניציא אבל בד' קושט' וכן נפק עובדא כהא דר' אבא. וכן גרסו הראשונים שהבאתי לעיל.

פ"ד ה"א במה קורין רבי יוסי אומר קוראין ברכות וקללות כו' באור זרוע ח"ב סי' תס"ו ובירושלמי דפרק תפלת השחר סיומא דשמעתא הכי איתא במה קורין ר' יוסי אומר ברכות וקללות א"ל ר' מנא בגין (לפנינו כגון) מודעתין בי תעניתא (לפנינו כי תענית) רביעין על מיעיהון (מעיהן) ולא ידעין דו תענית (תעניתא) א"ל להודיעך שקורין ברכות וקללות פירש מורי הר' דהכי קאמר וכי כדי להודיעם שהם שרוים בתענית הם נופלים בראש חודש על פניהם וכי בלא כך אינם יודעים שהוא תענית אמר ליה להודיעם שקורין ברכות וקללות ואין קוראין בראש חודש ולכך נופלים על פניהם להודיעם שאין תענית זה משתה

מתענית

מתענית שחל להיות באמצע החודש הא למדת דאין נופלים על פניהם בראש חודש עכ"ל. וברא"ן סוף פ"ב דתענית ובירושלמי משמע דבשמתענין בר"ח נופלין על פניהם כו' שאמרו שם רבי יוסי אומר קורין ברכות וקללות א"ל רבי מונא בגין מודעתון דהיא (לפנינו בי) תעניתא רביעין על מעיהון ולא ידעינן (ידעין) דהתה תעניתא א"ל להודיעך שקורין ברכות וקללות עכ"ל. ובירושלמי בד' קושטנטינא הגי' בגין מודעתין דהוא תענית רבעין על מעיהון ולא ידעין דהוא תעניתא ובד' ווניציא כגון מודעתון בו תענית. ועי' ירושלמי ע"ז פ"ד ה"א.

פ"ד ה"א אמר ליה ר' מנא. בד' אמשטרדם אמר ר' מנא.

פ"ד ה"א ר' יודן קפודקיא אמר קומי ר' יוסי כו' בר"ן שם רבי יודן קפודקיא אמר קומי רבי יוסי בשם ר' יהודה בן פזי קורין בראש חודש קם רבי יוסא (יוסי) ואמר קומי דרבי (לפנינו קם-ר' יוסי עם ר' יודה) יהודה בן פזי את שמע מן אבוך הדא מילתא א"ל אבא לא הוה עביד (לפנינו אמר) כן אלא בעין טב ע"י דאינון עבדין (לפנינו ידעין) דהוא ריש ירחא קורין בראש חודש ושאר כל המקומות הן (ליתא הן) קורין ברכות וקללות כו' עכ"ל ואידות העיר עין טב עי' בתום' רה"ש כ"ה ע"א ד"ה זיל.

פ"ד ה"א בד' ווניציא ע"י דאינון ידעין דהיא ריש ירחא קורין בר"ח. ובד' קושטנטינא ע"י דאינון ידעין דהוא ר"ח קורין בר"ח.

פ"ד ה"א ירמיה ספרא. בד' קושטנטינא רבי ירמיה ספרא.

פ"ד ה"א בד' ווניציא בכל מפסיקין לר"ח כו' אבל בד' קושט' לכל מפסיקין כו'.

פ"ד ה"א יצחק סחורא כן הוא בד' ווניציא אבל בד' קושט' סחורנא.

פ"ד ה"א בד' ווניציא שאלתינהו לספרא. אבל בד' קושט' שאלתינהו לספריא. ובירושלמי תענית פ"ד ה"א ל"נ אלו המלות ותגי' שם א"ל והדא שאילתיה דספק וע"ש.

פ"ד ה"א ר' מפקיד לאבדן אמוריה אבריז כו' בתום' רי"ח בברכות כ"ז ע"א ד"ה דרב ובירושלמי אמרינן רבי מפקיד לאבדן אמורא אבריז קומי ציבורא מאן דמצלי יצלי של שבת בערב שבת דרמשא עד יומא קאים ר' חייא בר ווא (לפנינו ווה) מפקד לאמוריה אבריז קומי ציבורא מאן דמצלי יצלי דרמשא עד יומא קאים והיינו משום דסבירא להו כר' יהודה כו' עכ"ל והנה לפנינו הגירסא ר' מפקד לאבדן אמורא אבריז קומי ציבורא מאן דמצלי יצלי דרמשא עד יומא קאים ומי לא יראה שנוסח רי"ח בהירושלמי. היא הנכונה כי המעשה ההיא מסופר בבבלי ברכות כ"ז ע"ב כרבי, שרבי כובר שמותר להתפלל בע"ש מבעוד יום. והנוסחא שלפנינו בכל הדפיסים משובש למאד. ובראב"ן סי' קכ"א הגי' תרסינן נמי (בירושלמי) ר' אפקד לתברן (לפנינו לאבדן) אמורא אכריז קומי ציבורא צלון דתולא עד דיומא קאי וכיון דמצלי קרי ואמר ר"ח כו'. ובתום' הרא"ש בברכות כ"ז ובירושלמי אמרינן ר' מפקד לאבידן (לפניני אבדן) אמוריה אבריז קמיה ציבורא מאן דמצלי יצלי דרמשי עד דיומא קיים (לפנינו קאים) וכל הני אמוראי וכן תנאי דלקמן שהתפללו של מוצאי שבת בשבת ואמרו הבדלה על הכוס כר' יהודה סבירא להו עכ"ל. ובפי' הרא"ש ברכות פ"ד סי' ו' אמרינן בירושלמי רבי מפקיד לאבידן אמוריה אבריז קמיה ציבורא מאן דמצלי ליצלי דרמשא אדיומא קיים כו' עכ"ל. ובפי' רבינו חננאל בסוף יומא ר' ור' חייא בר חייא בר אבא הוו מפקדי לאמורייהו אבריזו קמי צבורא מאן דמצלי יצלי דרמשא עד יומא קאים עכ"ל. והירושלמי דילן מובא בבראשית רבה פ"י בשינויים

ובאו"ז

זבאו"ז ח"ב סי' י"ד מובא הב"ד בשינויים. ובד' קושטנטינא בירושלמי כאן רבי מפקד לאבדן אמוריה אבריז קומי צבורא מאן דמצלי ברמשא ליצלי ברמש עד יומא קאים.

פ"ד ה"א כאן נתפלל אבא של ליל שבת בע"ש. בפי' רבינו חננאל ביומא שם ואמר לי כן התפלל אבי של שבת בע"ש. וכן הוא בד' קושטנטינא בירו' כאן.

פ"ד ה"א למה שבן מוסיפין מחול על הקודש. בפי' רבינו חננאל ליתא מלת למה. וכן ליתא בד' קושטנטינא.

פ"ד ה"א דסלקון חומרייא מן ערב כו' בפי' ר"ח שם ועוד סלקין חברייא מן ערב לצפורי ואמרו כבר שבת רהב"ד בעירנו (לפנינו בעירו) ועי' באור זרוע שם. ועי' בפסיקתא רבתי פ' עשרת הדברות שהובא שם הירושלמי.

פ"ד ה"א מן ערב לצפורין. בפסיקתא רבתי פ' כ"ג מערב שבת לצפורין ובבראשית רבה פ"י תני' כבירושלמי כאן והעיר ערב היתה קרובה לציפורי ונזכרת בתולדות יוסף הכהן.

פ"ד ה"א ווידא אמרה דא כו' עי' בפי' ר"ח שם.

פ"ד ה"א דבית ר' ינאי. בהג"מ ה' תפלה פ"א ה"ו דבי ר' ינאי.

פ"ד ה"א עלה אדם על מטתו כו' ברא"ש פ"ד דברכות סי' ב' וכן עלה על מטתו בירושלמי דאין מטריחין אותו לירד עכ"ל. ובתוס' חגיגה ט' ע"ב ד"ה וכן בירושלמי אי עלה למטתו לא ירד היינו אונס קצת כו' עכ"ל. ובתוס' יומא פ"ז ע"ב ד"ה והאמר וכן עלה על מטתו בירושלמי דלא ירד כו' עכ"ל.

פ"ד ה"א כל מאן דהוינא עביד כו' במעדני יו"ט ברא"ש ברכות פ"ד סי' ה' אמר רבי זעירא כל זמן דהוינא עבד כן כו'.

פ"ד ה"א תניא תמן תפלת כו' בחי' הרשב"א שם תני תמן.

פ"ד ה"א אתיא אילין פלגוותא כאינון פלגוותא. בחי' הרשב"א ברכות כ"ז ע"ב אתיאן אילן פלוגתא כאילן פלוגותא.

פ"ד ה"א מאן דאמר חובה אין נעילה פוטרת של ערב כו' בתוס' יומא פ"ז ע"ב ד"ה והאמר הכי משמע בירושלמי פרק תפלת השחר דלמ"ד תפלת ערבית חובה אין תפלת נעילה פוטרתה ולמ"ד רשות תפלת נעילה פוטרתה משמע אבל בתנם אין לבטלה ואע"פ שחולק על הש"ס שלנו בזה דבגמרא דיקן משמע דרב לדברי האומר חובה קאמר אבל למ"ד רשות לא בעי תפלה לפוטרה מכל מקום במה שאנו יכולים להשוותם יש לנו להשוותם כו' עכ"ל. ובתוס' ישנים ביומא שם ד"ה והאמר וכמו שפירשתי שאין לו לבטל תפלת ערבית בתנם כן משמע בירושלמי בפרק תפלת השחר דקאמר למ"ד תפלת ערבית חובה אין תפלת נעילה פוטרת אותה ולמ"ד רשות פוטרת משמע הא בלא כלום לא יפטור ואע"פ שחולק על תלמיד שלנו בבאן אין לנו להכחישו במה שאינו חולק על תלמוד שלנו כו' עכ"ל. ובאור זרוע ח"ב סי' רפ"א ובהרא"ש פ"ד דברכות סי' ב' וכן משמע בירושלמי דפרקין דאין לבטלה בתנם דאמר בירושלמי למ"ד דתפלת ערבית חובה אין תפלת נעילה פוטרת אותה ולמ"ד רשות פוטרת איתה כו' אע"פ שהירושלמי פליג אגמרא דידן כו' עכ"ל. ובחי' הרשב"א כ"ז ע"ב וה"נ איתא בירושלמי דפרקין דגרס התם אמר ר' יעקב בר אחא תני (לפנינו תניא) תמן תפלת הערב מהו כו'. והנה הרי"ף סוף עירובין אמר שאינהו (גמרא דילן) הוי בקיאי בגמרא דבני מערבא טפי מינן. הלא מוקשה מכאן שהגמרא הבבלית ביומא מוקי שלמ"ד תפלת ערבית רשות לא בעי תפלה לפוטרה

[illegible] כאן מפורש שלש"ד רשות תפלת נעילה פוטרתיה? ומדוע לא זכר הבבלי [illegible]ת הירושלמי?

פ"ד ה"א הפטר את העם כו' בשו"ת הראבי"ה סי' קנ"א ברכות ירושלמי במעשה דר' יהושע ור"ג אמרו לר' חוצפית המתורגמן הפטר את העם אמרו לר' זינון החזן אמור התחיל ואמר התחילו ועמדו כל העם על רגליהם עכ"ל.

פ"ד ה"א את ראב"ע בישיבה בן שש עשרה שנה בפי' רב נסים גאון (ברכות כ"ז ע"ב) ובגמרא דפרקין דבני מערבא וגם בפסחים בפרק תמיד גרסינן הלכו ומינו את ר' אלעזר בן עזריה בן י"ז (לפנינו בן שש עשרה שנה) שנת ונתמלא כל ראשו שיבה כו' עכ"ל. וביוחסין (ד' קראקא שמ"א ד' ל"ח ע"ב) ונולדו לו סימני שיבה עד שאמר הרי אני כבן שבעים שנה ובירושלמי פ' תמיד נשחט שהיה בן י"ג שנים עכ"ל ולפנינו ליתא בירושלמי פרק תמיד נשחט זה. ובזבח פסח להריד"א ד' י"ד ע"א כתוב וז"ל שמינוהו נשיא עם היותו בחור בשנים בן י"ג שנים כדאיתא בירושלמי בברכות עכ"ל ובאבודרהם (סדר הגדה ד' ס"ג ע"ב) כדאמרינן בירושלמי דברכות שלא היה כי אם בן י"ג שנה כו' ובאו לו י"ג שורות של שער לבן כמנין שניו עכ"ל. ואפשר שגירסא אחרת היתה לפניהם ובירושל' פסחים פ"ו ה"א ששם הגירסא ר' אליעזר בן עזריה תניין הוה ואולי צ"ל בן י"ג הוה.

פ"ד ה"א ואמרו לו כי על מי לא עברה רעתך תמיד זהו לשון המקרא נחום ג' י"ט ובבבלי ברכות כ"ז לא זכרו המקרא הזה עי' ברכות שם אמרי עד כמה נצעריה ונזיל בר"ה אשתקד צעריה בבכורות במעשה דר' צדוק צעריה והמלות בראש השנה, בבכורות, כבר היו בתגמ' גם לפני רב נסים גאון בפירושו לברכות שם. ונראה שנוספו בגמרא מזמן הגאונים הראשונים להראות מקור המאמרים איפוא הם.

פ"ד ה"א אשרי אדם שיש לו יתד במי להיתלות בה. בסוף הקדמת רב נסים גאון בברכות. ואמרו בתלמוד אשרי מי שזכו לו אבותיו אשרי מי שיש לו יתד להתלות בה עכ"ל.

פ"ד ה"א דור עשירי לעזרא בדפוס מגנצא מוסף ואית דאמרי עינוי דמיין לדידיה. וזה נמצא בירושלמי יבמות פ"א ה"ו ועינוי דמיין לדידיה אבל בבבלי לא נמצא זה. ועי' במנחות נ"ג ע"ב.

פ"ד ה"א חוץ מן העומדים לאחורי הגדר. כי אצל בתי המדרשות היו גנות (עי' ב"ב נ"ד ע"א דרב לא קני לגינתא דבי רב אלא בצורתא ועי' ברשב"ם שם) והכוונה כאן חוץ מן העומדים לאחורי הגדר של הגינה דבי רב.

פ"ד ה"א כיי דתנינן תמן ביום שהושיבו את ראב"ע כו' בדפוס מגנצא הגי' כיי דתנינן תמן מקובל אני מפי ע"ב זקן ביום שהושיבו כו' וזה עפ"י משנה ידים פ"ג משנה ה' אמר ר"ש בן עזאי מקובל אני מפי ע"ב זקן ביום שהושיבו את ראב"ע בישיבה כו' ובזבחים י"ב מקשה הגמרא למה לי למתנא שבעים ושנים זקן ופירש"י לתני זקנים יע"ש וחידוש שבהגהת הגר"א בידים שם כתוב זקנים גרסינן ולא הביא מ"ש בזבחים הנ"ל. ובפי' רב נסים גאון בברכות כ"ח ע"א הגי' אמר ר"ש בן עזאי מקובל אני מפי ע"ב זקנים כו'.

פ"ד ה"א וכי כרם היה שם כו' עי' בערוך ערך כרם ב' שהביא הירושל' דילן. וכן מובא בפי' רב נסים גאון בברכות ס"ג ע"ב ע"ש.

פ"ד ה"א שורות שורות ככרם בדפוס מגנצא מוסף תנא עדויות בו ביום נישנית. וכן הוא בבבלי ברכות כ"ח ע"א.

ה"א

פ"ד ה"א אשכחיה יתיב עביד מחטין. ביוחסין (ד' קראקא שמ"א ד' ל"ג ע"א) אבל אמר בירושלמי בפירוש חזייה דיתיב ועביד פחמים כפשוטו עכ"ל ועי' ברכות כ"ח ע"ב וברש"י שם ובערוך ערך פחם.

פ"ד ה"א א"ל את היי כו' בפי' רב נסים גאון (ברכות כ"ח ע"א) א"ל מן אילין את חיי א"ל עד כדון את בעי מידע אוי לדור שאתה מפרנסו עכ"ל.

פ"ד ה"א ואעפ"כ לא הורידו מגדולתו כו' בפי' רב נסים גאון (בברכות כ"ח ע"א) הביא זה.

פ"ד ה"א אלא מינו אותו אב בית דין. ראיתי להעיר על מ"ש בירושל' פסחים פ"ה ה"א ר' יושוע בן לוי אמר תפלות מאבות למדו אב בית דין. וזה כתוב בכל ההוצאות. ורבים יגעו לפרש המלות: אב בית דין ולא מצאו פתרונן. והק"ע כתב שם: אב בית דין לא גרסינן, אבל לבי אומר לי כי שם בפסחים היה נשנה רוב הלכה זו מן ריב"ל אמר תפלות מאבות למדום (ראה למעלה צד 91) עד סוף הלכה זו. והסופרים המעתיקים השמיטו כל המאמר בפסחים וציינו המלות: אב בית דין, להורות שהשמיטו עד סוף ההלכה. וכן באמת סוף הלכה זו מסיימת במלות: אב"ד. ושתי ראיות יש לי ע"ז. א) שרוב מהלכה זו שייכת בפסחים שם מחמת המאמר המובא בברכות כאן מהמשנה תמיד נשחט בשמונה ומחצה וכו'. ב) לעיל צד 98 הבאתי דברי המנהיג שהביא מהירושלמי פרק תמיד נשחט המאמר אימתי היא נעילה וכו' ולעיל בצד 104 הבאתי מרבינו נסים גאון ומהיוחסין שהביאו מירושלמי פסחים פרק תמיד נשחט: הלכו ומינו את ראב"ע בן י"ז שנה וכו' ואלו המאמרים הנמצאים בברכות בהלכה זו ליתא בפסחים שם וזה מראה לעין שלפני רבותינו הנ"ל היה רוב הלכה זו כתובה גם בפסחים ונשמטה ע"י המעתיקים הסופרים. וביש"ס ד' ווילנא תרנ"ו בברכות כ"ז ע"ב בפי' ר"נ גאון שכ': ובגמרא דפרקין דבני מערבא וגם בפסחים בפרק תמיד גרסינן הלכו וכו' סבב תמגיה המלות: וגם בפסחים בפרק תמיד בין שתי חצאי עגולה וכתב צ"ל בתענית פ"ד. ואח"כ ראיתי שבסדר הדורות (ערך רבי אליעזר בן עזריה) הביא דברי היוחסין הנ"ל וכתב הירושלמי אינו שם (בפסחים) כי אם בברכות כו'. וגם הוא במח"ב שגה בזה.

פ"ד ה"ב במשנה מה טיבה של תפלה זו. בספר מתניתא דבני מערבא מה מקום לתפלה זו.

פ"ד ה"ב בכניסתו מהו אומר כו' כל המאמר מובא באיזו שינוים בילקוט המכירי תהלים מזמור ט"ז אות ל"ב ע"ש.

פ"ד ה"ב שמתנתם מעוטה והרפתם מרובה. זה מפירש בבן סירא כ' י"ז מעט יתן ורב מחסד עכ"ל.

פ"ד ה"ג כנגד י"ח מזמורים וכו' ובפי' רבינו חננאל תענית י"ח ע"ב ירושל' י"ח ברכות שבכל יום כנגד י"ח מזמורים שמראש תהלים עד יענך ולמה רגשו גוים אינו מן המנין דברכת המינים ביבנה תקנוה עכ"ל.

פ"ד ה"ג אמור לו למה רגשו גוים לית הוא מינהון. באבודרהם דף ד' ד' פראג מביא בשם הירושלמי ואם יאמר לך אדם תשע עשר הם אמור לו למה רגשו גוים ליה הוא מכנינא. ובירושלמי תענית פ"ב ה"ב מובא כל הענין בשינוים.

פ"ד ה"ג מכאן אמרו המתפלל ולא נענה צריך תענית כו' בחי' ראבי"ה ברכות (סי' צ') ירושלמי המתפלל ולא נענה צריך תענית הרי פרשה יענך ה' קבוע אחר מזמורים א"ר כנא רמז לת"ה הוא שצריך לומר לחבירו אחר תפלתו

העתר

תעתר ותשמע תפלתך עכ"ל ולפנינו הגי' רמז לת"ח שאדם צריך לומר לרבו תשמע תפלתך. ובהגהות בראבי"ה שם כתוב ירושלמי המתפלל ולא נענה צריך תענית כו' חפשתי ולא מצאתי זה בירושלמי דידן כו' עכ"ל ונעלם ממנו הירושלמי דילן.

פ"ד ה"ג כנגד י"ח אזכרות שכתוב בהבו לה' בני אלים אמר רב הונה אם יאמר לך אדם תשע עשרה אינון כו' בס' המכריע בסוף תענית וג"ל דלהכי תני ח"י ברתניא בתוספתא במס' ברכות בשלהי פ"ג ח"י ברכות שאמרו חכמים כנגד ח"י אזכרות שבהבו לה' בני אלים וכולל של מינים ושל פושעים במכניע זדים כו' ומייתי לה בירושלמי בפרק היה קורא ובפרק תפלת השחר מיכח מכאן דלאחר שתיקנו ברכת המינים מונה אותם התנא ח"י וטעמא דמלתא שהיו כוללים של דוד בבונה ירושלים וכך אתה מוצא בקרובות שנתקנו על ח"י ברכות בפורים וביום הושענא רבה ובי"ז בתמוז ובי' בטבת הוא כולל של דוד בבונה ירושלים אבל התלמוד שלנו מוכיח של דוד בפני עצמה ושל בונה ירושלים בפני עצמה דהכי אמרינן בפרק הקורא את המגילה למפרע כו' עכ"ל. והירושלמי מובא בילקוט המכירי תהלים מזמור צ"ב אות ד' ע"ש.

פ"ד ה"ג אם יאמר לך אדם י"ט הם אמור לו והנה וגו' באבודרהם שם ואם יאמר לך אדם תשע עשרה הם אמור לו והנה ה' נצב עליו לית הוא ממנינא פי' מפני שאינו נזכר שם יעקב עמהם ואם יאמר לך שבע עשרה הם אמור לו ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק ממנינא (לפנינו מינהון) פירוש כיון שאומר ויקרא בהם שמי הרי כאלו מזכיר שם יעקב עכ"ל ובילקוט עה"ת ר' תתל"ז מובא הירושלמי בשינוים קטנים ובבראשית רבה פ' ס"ט שם מובא ג"כ הירושלמי. ועי' בתנחומא פ' וירא.

פ"ד ה"ג כנגד י"ח ציווין שכתוב בפרשת משכן שני כו' בפי' רב נסים גאון ברכות כ"ח ע"ב בתלמוד ארץ ישראל הזכירו עוד טעמים אחרים כעין י"ח (אולי צ"ל ח') תוספת על מה שיש בתלמודנו דאמרינן ר' חנניה (לפנינו ר' הנינא) בשם ר' פנחס כנגד י"ח פעמים שאבות כו' ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן (לפנינו בשם ר' יוחנן) כנגד י"ח צווים כו' אמר רבי חייא ב"ר אדא (לפנינו אמר רבי חייא בר ווא) ובלבד כו' עכ"ל. ובבלבו סי' י"א מביא זה הטעם כנגד י"ח ציווים שכתוב בפרשת משכן בשם ר' נתן ולא מן הירושלמי. ובאבודרהם (דף ד') ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן (ר' יוחנן) כנגד י"ח ציווים הכתובים בפרשת משכן שני אמר רבי חייא בר אבא (בר ווה) ובצלאל בן אהליאב עכ"ל. ולפנינו כתוב ובלבד מן ואתו אהליאב וגו' וזה תמוה כי במקרא הקודם נאמר (שמות ל"ח כ"ב) ובצלאל בן אורי וגו' אשר צוה ה' את משה. וע"כ נוסחת האבודרהם ובצלאל בן (וגו') אהליאב בן וגו' תנבונה. ובויקרא רבה פ' א' הגי' א"ר שמואל בר נחמן בשם ר' נתן י"ח צוויים כתוב בפרשת משכן כנגד י"ח חוליות שבשדרה כו' מזה נראה שלפני בעל המדרש לא היה הגי' בפרשת משכן שני. ובפי' רבינו חננאל בתענית י"ח ע"ב וכנגד י"ח צוויים שכתוב בתורה בפרשת המשכן שני מן ואתו אהליאב עד סוף הספר עכ"ל.

פ"ד ה"ג עד סופיה דספירא, בתוס' רי"ה ברכות כ"ח ע"ב ובפי' ר"נ גאון שם עד סופיה דסיפרא. ובפי' רבינו חננאל שם: עד סוף הספר. ובאבודרהם שם עד סופיה דספרא פי' כי תמצא בסוף ספר ואלה שמות כאשר צוה ה' את משה י"ח פעמים ולפי שהתפלות נתקנו בזמן בית שני כמו שאמרנו למעלה

הוא אומר שתקנו שמונה עשרה ברכות כנגד שמונה עשרה ציווים הכתובים במשכן. שני עכ"ל ועי' בויק"ר שם.

פ"ד ה"ג כנגד ז' קולות שכתוב בהבו לה' בני אלים. באבודרהם (סדר תפלת של חול ד' ד') כנגד שבעה קולות הכתובים במזמור הבו לה' בני אלים.

פ"ד ה"ג א"ר יוחן ענתוריא כנגד ז' אזכרות כו' באבודרהם שם א"ר יודן כנגד שבעה כו'.

פ"ד ה"ג א"ר אבא קרטיגנא כנגד תשע אזכרות כו' במנהיג (צד 55 ר"ב) אמרינן בירושלמי במס' רה"ש א"ר אמי קרטיגנאה כנגד תשע אזכרות שאמרה חנה בתפלתה וכתיב בההיא פרשתא ה' ידין אפסי ארץ הרי ביום הדין מדברת עכ"ל.

פ"ד ה"ג רבי חלבו ור"ש בר רב נחמן תרוויהו אמרין כו' בפי' רב נסים גאון ברכות כ"ט ע"א הא מלתא פרשוה בתלמוד ארץ ישראל בפרקין ובפרק ב' דתענית ר' חלבו ור' שמואל כנגד כ"ד פעמים רנה תפלה תחנה כו' עכ"ל ובערוך (ערך רן ג') ירושלמי כנגד כ"ד פעמים שכתוב בפרשת שלמה רנה תפלה תחנה עכ"ל.

פ"ד ה"ג רבי זעירא בשם רבי ירמיה יחיד בתענית ציבור צריך להזכיר כו' בערוך ערך קבל א' ובגמרא דבני מערבא בברכות בפ"ד ובתענית בפ"ב א"ר זעירא בשם ר' ירמיה יחיד בתענית ציבור צריך להזכיר מעין המאורע והיכן (לפנינו איכן) אומרה בין גואל לרופא חולים מהו אומר עניגו אבינו (לפנינו ה') עננו בעת ובעונה הזאת כי בצרה גדולה אנחנו (לפנינו מוסיף אל תסתיר פניך ממנו) ואל תתעלם מתחינתינו כי אתה (לפנינו ה') עונה בעת צרה וצוקה (לפנינו פודה ומציל בכל עת צרה וצוקה) כאמור (לפנינו ליתא) ויצעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיהם יוציאם ויושיעם (לפנינו ליתא ויושיעם) בא"י העונה בעת צרה ר' ינאי ברבי ישמעאל (לפנינו בשם ר' ישמעאל) בשם ר' ינאי (לפנינו בית ר' ינאי) אומרה בשומע תפלה עכ"ל. ובפי' רבינו חננאל (תענית י"ח ע"ב) ר' זירא אמר יחיד בתענית צבור צריך להזכיר עננו ה' עננו וכו'.

פ"ד ה"ג רבי יונה בשם רב אומר אפילו יחיד כו' בערוך ערך קבל א' רבי יונה בשם רב אומר ואפילו יחיד שגזר על עצמו תענית צריך להזכיר מעין המאורע והיכן (לפנינו איכן) אומרה (לפנינו ר' זעירא בשם רב הונא) בלילי שבת וביומו (לפנינו כלילי שבת וכיומו) פי' ערבית ושחרית ומנחה עכ"ל וכן הוא בשם הירושלמי בריטב"א תענית י"ג ע"א ובהרי"ף פ"א דתענית סי' תתט"ו ירושלמי ר' יונה בשם רב אמר ואפילו יחיד שגזר על עצמו תענית צריך להזכיר מעין המאורע והיכן אומרה רבי זעירא בשם רב הונא אומר כלילי שבת וכיומו פירוש בערבית שחרית ומנחה עכ"ל וזה כנוסח הדפוס. ודברי הרי"ף מובא בב"י (טור א"ח תקס"ה) וז"ל כתב הרי"ף ירושלמי ר' יונה בשם רב אמר יחיד שגזר על עצמו תענית צריך להזכיר מעין המאורע והיכן אומרה ר' זעירא בשם רב הונא אמר אומרה בליל שבת ויומו פי' בערבית שחרית ומנחה עכ"ל וזה כגירסת הערוך בהירושלמי, ומזה נראה שבספרי הרי"ף שלפנינו שלטה יד מגיה. ובפי' הרא"ש פ"א דתענית סי' י"ז והיכן אומרה רבי זירא בשם רב הונא אמר בלילי שבת ויומו דהיינו ערבית שחרית ומנחה עכ"ל. ובשו"ת הרשב"א סי' קמ"ב ואמרת שבירושלמי אמרו בלילי שבת ויומו עכ"ל. ובכלבו ה' ת"ב ואמרי' בירושלמי היכן אומרה בליל שבת ויומו פי' ערבית ושחרית ומנחה כו' עכ"ל ועי' בפירש"י שבת כ"ד ע"א. ובס' המנהיג (צד 46 ד"ב) ובירושלמי

דברכות

דברכות פרק ד׳ ובתענית בפרק שני (ה״ב) זעירא (לפנינו א״ר) בשם ר׳ ירמיה אמר יחיד בתענית ציבור צריך להזכיר מעין המאורע והיכן אומרה בין גואל לרופא ר׳ יוסי (יונה) בשם רב אף יחיד שגזר על עצמו תענית צריך להזכיר מעין המאורע והיכן אומר בין גואל לרופא ר׳ ינאי בשם ר׳ ישמעאל אומר בשומע תפלה ושליח ציבור בין גואל לרופא (חמש מלות אחרונות חסרים בנוסחתינו בכל הדפוסים. וברוקח סי׳ ר״ח ושליח צבור בין גואל לרופא ומסיים ב״א ה׳ העונה בעת צרה וכן בירושלמי דתפלת השחר עכ״ל). ר׳ יוסי (יונה) בשם רב אף יחיד שגזר על עצמו תענית צריך להזכיר מעין המאורע והיכן אומר זעירא (ר״ז) בשם רב הונא לילי (כלילי) שבת ויומו פירוש ערבית שחרית ומנחה עכ״ל והקורא המעיין יראה כמה שינויי נוסחאות בהמנהיג נגד נוסח הדפוס. ובמרדכי פ״ב דשבת סי׳ תנ״ה וראבי״ה כתב מטעם זה דלא נהירא ליה פירש״י דנמצא בירושלמי ובברייתא דיש לומר תפלת תענית בליל שבת ויומו דהיינו ג׳ פעמים ואם לא אמר אין מחזירין אותו כו׳ עכ״ל. ובפי׳ רבינו חננאל תענית י״ח ע״ב ואסיקנא איכן אמרה כלילי שבת ביומו וקיי״ל ש״צ אומר בין גואל לרופא תולי יחיד בשומע תפלה עכ״ל ובאור זרוע ח״ב סי׳ ת״ג והכי נמי אמרינן לקמן בירושלמי בפ״ב ר׳ זעירא בשם ר׳ ירמיה יחיד בתענית צבור צריך להזכיר מעין המאורע היכן אומרה צבור בין גואל לרופא (עי׳ לעיל בגירסת המנהיג והרוקח) יחיד בשומע תפלה מהו אומר עננו ה׳ עננו בעת ובעונה הזאת כי בצרה גדולה אנחנו אל תסתר פניך ממנו ואל תתעלם מתחינתינו כי אתה ה׳ העונה בעת צרה פודה ומציל בכל עת צרה וצוקה כאמור ויצעקו אל ה׳ בצר להם וממצוקותיהם יוציאם ברוך אתה ה׳ העונה בעת צרה ר׳ ינאי בשם ר׳ ישמעאל אומרה בשומע תפלה ר׳ יונה בשם רב אפילו יחיד שגזר על עצמו תענית צריך להזכיר מעין המאורע היכן אומרה ר׳ זירא בשם ר׳ הונא אומרה כלילי שבת וביומו פי׳ היינו ערבית שחרית ומנחה כליל שבת דהיינו ערבית וכיומו דהיינו שחרית ומנחה אבל מוסף בתענית ליכא ואיתא נמי הא בפרק תפלת השחר בירושלמי אך מה שכתוב בכאן צבור אומרה בין גואל לרופא לא ראיתי לשם עכ״ל האו״ז. ולפנינו בירושלמי תענית פ״ב ה״ב ליתא המלות צבור בין גואל לרופא. והני׳ שהביא האו״ז משונה משלפנינו, יע״ש.

פ״ד ה״ג בד׳ וויניציא אין כהדא דרבי ינאי בשם ר״ש. אבל בד׳ קושט׳ ובד׳ אמשטרדם אין כהדא דר׳ ינאי בשם ר׳ ישמעאל. ועי׳ ירושלמי תענית פ״ב ה״ב.

פ״ד ה״ג סלקית לסדרה. השם סדרה כולל לא רק מקום לתפלה כי אם גם מקום לתלמוד כפי שמוכח כאן ועי׳ ירושלמי סוכה פ״א ה״ו דהורי ר׳ יסא בסדרא רבא.

פ״ד ה״ג א״ר אחא בר יצחק בשם ר׳ חייא דציפורין יחיד בט״ב צריך להזכיר מעין המאורע כו׳ באור זרוע סי׳ קצ״ט דאמר בירושלמי כיצד (ליתא) רבי אחא ברבי יצחק בשם ר׳ חייא רובא (לפנינו ליתא רובא) דציפורין יחיד בת״ב צריך להזכיר מעין המאורע מהו אומר רחם ה׳ אלהינו על עמך ישראל וכו׳ (לפנינו רחם ה׳ אלהינו ברחמיך הרבים ובחסדיך הנאמנים עלינו ועל עמך כו׳) ואנו נוהגין להתפלל נחם ה׳ אלהינו אלא בערבית ושחרית שאינו עת נחמה אנו מתפללין רחם שהוא תפלת תחנונים ובמנחה שהוא שעת נחמה מתפללין אנו נחם ה׳ אלהינו עכ״ל ועי׳ בטור או״ח סי׳ תקס״ה מ״ש בזה. וברי״ף סוף תענית סי׳ תת״ם ירושלמי רבי אחא אומר יחיד בתשעה באב צריך

להזכיר

להזכיר מעין המאורע ומאי ניהו נחם ה' אלהינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך וכו'. ובראי"ש תענית פ"ד סי' ל"ד ירושלמי יחיד בט"ב צריך להזכיר מעין המאורע מאי ניהו נחם ה אלהינו אבילי ציון וכו' עכ"ל. וכן הוא בראי"ש תענית פ"ד סי' ל"ד. וגירסת הרי"ף והרא"ש משונה מנוסח התפלה שלפנינו. ובסדור רב עמרם גאון צד 43 רחם ה' אלהינו עלינו ועל ישראל עמך כו' שנראה שלקוחה מהירושלמי כאן. ובתוס' רי"ח בברכות מ"ח ע"ב ד"ה ובשבת כמו שמפורש בירושלמי בפרק תפלת השחר א"ר חייא ב"ר יצחק (לפנינו א"ר אחא בר יצחק) בש"ר חנינא (לפנינו חייא) דציפורן יחיד בט באב צריך להזכיר מעין המאורע רחם ה' אלהינו על ישראל עמך ועל ציון משכן כבודך ועל העיר החריבה והשוממה וכו' עכ"ל. ובתוס' הרא"ש ברכות מ"ח ע"א כמו שפי' בירושלמי בפרק תפלת השחר אמר ר' אחא בר יצחק בשם ר' חנינא דצפורי יחיד בת"ב צריך להזכיר מעין המאורע רחם ה' על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך וכו' עכ"ל וזה סותר למ"ש הרא"ש בפי' לברכות כנ"ל. ובשבלי הלקט סי' רמ"ז מפורש בירושלמי ר' אחא אומר יחיד בט' באב צריך להזכיר מעין המאורע מאי ניהו רחם ה' אלהינו עלינו ועל ישראל עמך וכו' עכ"ל. ובערוך ערך תשע ירושלמי פרק תפלת השחר בתשעה באב מתפללין רחם ה' אלהינו עלינו וכו' עכ"ל. ובתורת האדם להרמב"ן צד 135 ירושלמי ר' אחא אומר יחיד בתשעה באב צריך להזכיר מעין המאורע ומאי ניהו רחם ה' אלהינו ברחמיך הרבים ובחסדיך הנאמנים על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל העיר האבלה ההרוסה והשוממה הנתונה ביד זרים הרמוסה בידי העריצים ויבלעיה לגיונות ויחללוה ולבני ישראל נתת נחלה ולזרע ישרון ירושה והורשת כי באש החרבתה ובאש אתה עתיד לבנותה כאמור ואני אהיה לה חומת אש וגו' עכ"ל ונוסחת הרמב"ן משונה מנוסחתינו. וכגי' הרמב"ן כן הוא בשם הירושלמי גם בריטב"א תענית ד' ל' ע"א. ובפי' רבינו חננאל תענית י"ח ע"ב ר' אחא אמר יחיד בט' באב צריך להזכיר מעין המאורע והוא רחם ה' עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל העיר האבלה ההרוגה כו' עד ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה עכ"ל. ובהגהת אשר"י תענית פ"ד סי' ל"ט יחיד בט' באב ערבית ושחרית אומר רחם ה' אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך וכו' וחותם בבונה ירושלים אבל במנחה אומר נחם וכו' עכ"ל וזה שלא כנוסחתני בירושל' כאן. ובאור זרוע ח"ב סי' תט"ז ואמר התם סמוך בירושלמי ר' אחא בר יצחק בשם ר' חייה רובה דצפורין יחיד בת"ב צריך להזכיר מעין המאירע ומהו אומר רחם ה' אלהינו על עמך ישראל וכו' עכ"ל ובמנהיג צד 50 ירושלמי יחיד המתפלל בט' באב צריך להזכיר מעין המאורע מהו אומר רחם ה' אלהינו וגו'.

פ"ד ה"ג בד' וויניציא ואדיין אין את לזו. אבל בד' קושט' ואדין את לזו.

פ"ד ה"ג כל דבר שהוא לבא אומרה בעבודה וכל דבר שהוא לשעבר כו' בתורת האדם להרמב"ן שם א"ר ירמיה בשם רב (לפנינו ליתא ה' מלות אחרונות) כל דבר שהוא לבא אומרה בעבודה וכל דבר שהוא לשעבר אומרה בהודייה מתניתא אמרה כן ונותן הודיה לשעבר וצועק לעתיד לבא עכ"ל. ובפי' רבינו חננאל תענית י"ח ע"ב והיכן אומרה הכי ר' ירמיה (ג' מלות אחרונות ליתא לפנינו) כל דבר שהוא להבא אומרו בעבודה לשעבר אמרו בהודאה דתנן ונותן הודאה לשעבר וצועק לעתיד לבוא עכ"ל וכן הוא בראי"ש תענית פ"ד סי' ל"ד ע"ש. ובאבודרהם (סדר שחרית של חול ד' ל"ד ע"א) דגרסינן התם בפרקא

בתרא

בתרא דתעניות (פ"ב דתענית ה"ב) ר' אבדומא דצפורין בעא קמי ר' מונא והיכן הוא אומרה אמר ליה כן אמר ר' ירמיה בשם רב כל דבר שהוא להבא אומרו בעבודה וכל דבר שהוא לשעבר אומרו בהודאה ומתניתי' אמרה בן נותן הוראה לשעבר וצועק לעתיד לבוא עכ"ל. ובסמ"ג (עשין כ"ז) ואמרי' בירושלמי שכל דבר שהוא לשעבר אומרו ברכה בלשעבר ודבר שהוא להבא אומרו בברכה שהוא להבא עכ"ל. ובמנהיג צד 50 ד"ב היכן אומרה א"ר כל דבר שהוא להבא אומרה בעבודה וכל דבר שהוא לשעבר אומר בהודאה. ובר"י אבן גיאות ה' ט"ב ד' כ"ד ובירושלמי מתפלל יחיד בט' באב וצריך להזכיר מעין המאורע ומהו רחם ה' אלהינו איכן אומרו א"ל כל דבר שהוא להבא אומרו בעבודה וכל דבר שהוא לשעבר אומרו בהודייה עכ"ל. וצ"ע במ"ש העיטור ה' מגילה (ד' קי"ד ע"א) ובירושלמי אמרינן בט"ב דאומרו בהודייה כו' עכ"ל.

פ"ד ה"ג בד' ווניציא ומתניתא אמרה ונותן הודאה כו' ובד' קושט' ומתניתא אמרה כן ונותן כו'.

פ"ד ה"ג איזהו שבע מעין י"ח, בד' אמשטרדם ליתא מלת שבע וכן הנכון.

פ"ד ה"ג אית תניי תני שבע מעין י"ח כו' גירסא משונה באור זרוע ה' תפלה סי' צ' ירושלמי אית תניי תני שבע מעין י"ח ואית תניי תני י"ח מעין י"ח מאן דתני (לפנינו מאן דמר) שבע מעין י"ח מסייע ליה לשמואל ג' ראשונות וג' אחרונות הרי שש והבינגו ברכה אחת שחותם בה בא"י שומע תפלה הרי שבע מעין שמ"ע (כ"א מלות אחרונות ליתא לפנינו) ומאן דתני שמ"ע מסייע ליה לרב דאמר תחימה מעין כל ברכה וברכה (לפנינו רב אמר סוף כל ברכה וברכה) ר' זעירא שלח לר' נסים (לפנינו ר' נחום) גבי ר' ינאי ב"ר ישמעאל איזהו (לפנינו א"ל איזהו) שבע מעין י"ח דשמואל שלח ליה הבינגו עכ"ל האו"ז ולפנינו א"ל הביננו. ובערוך ערך עין גם כן הגי' משונה וז"ל ומצאנו טעם רב ושמואל מפוריש בירושלמי בזה הענין שכתבנו רב אמר סוף כל ברכה וברכה ושמואל אמר ראש כל ברכה וברכה אית תנא תני ז' מעין י"ח ואית תנא תני י"ח מעין י"ח מאן דתני ז' מעין י"ח מסייע ליה לשמואל ג' ראשונות וג' אחרונות הרי שש והביננו ברכה אחרת שחתם בה בא"י שומע תפלה הרי ז' מעין י"ח מאן דתני י"ח מעין י"ח מסייע ליה דרב דאמר חתימה מעין כל ברכה וברכה כאשר פירשנו למעלה עכ"ל.

פ"ד ה"ג שלח לר' נחום. בד' אמשטרדם לר' נסים. ועי' לעיל גי' האו"ז.

פ"ד ה"ג הביננו רצה תשובתנו כו' בכלבו סי' ט' ובארחות חיים ה' תפלה סי' ק"י וז"ל. ובירושלמי נמצא נוסח אחר בברכה הזאת הביננו ה' אלהינו. (ב' מלות אחרונות ליתא לפנינו) ורצה (לפנינו רצה) תשובתינו. סלח לנו גואלינו. ורפא (לפנינו רפא) חליינו. ברך שנותינו בטללי ברכה (לפנינו אמר ר' תני אם היו גשמים אומרים גשמי ברכה אם היו טללים אומרים בטללי ברכה) ובימות הגשמים אומר בגשמי ברכה כו' באיזה שינוים קטנים וגם מ"ש בס' בית נכות ההלכות צד 23 בשם רב נטרונאי גאון נובע מירושלמי כאן וע"ש איזה שינוים קטנים.

פ"ד ה"ד במשנה בד' וויניציא רבי אלעזר אומר העושה תפלתו כו' ובד' קושטנטינא לנכון ר' אליעזר.

פ"ד ה"ד במשנה ר' יהושע אמר המהלך במקום הסכנה מתפלל תפלה קצרה מעין שמונה עשרה ואומר הושיעה ה' את עמך את ישראל בכל פרשת העיבור יהיו צרכיהם לפניך בא"י שומע תפלה. כן הגי' בדפוס וויניציא. אבל

בירושלמי

בירושלמי בר' קושטנטינא הגי' ר' יהושע אומר המהלך במקום סכנה יתפלל תפלה קצרה ואומר הושע ה' את עמך את שארית ישראל בכל פרשת העבור יהיו צרכיהם מלפניך ברוך אתה ה' שומע תפלה. וכן בד' מגנצא באיזה שינויים קלים. ובמשנה בס' מתניתא דבני מערבא הושע ה' את עמך את שארית ישראל וכל פרשת העיבור יהו צרכיהם מלפניך ברוך אתה ה' שומע תפלה.

פ"ד ה"ד אחיתופל היה מתפלל ג' תפלות. אולי צ"ל ר' אחא היה מתפלל.

פ"ד ה"ד אמר ר"ז כל זמן דהוינא עביד כן הוינא טעי כו' בבבלי ברכות כ"ט ע"ב א"ר זירא אנא יכילנא לחדושי בה מילתא ומסתפינא דלמא מטרידנא ופירש"י שמא אטעה ולא אדע לחזור למקום שהפסקתי עכ"ל.

פ"ד ה"ד רבי יוסי ציידניא בשם רבי יוחנן לפני תפלתו כו' בבבלי ברכות ' ע"ב והא אמר רבי יוחנן סתם.

פ"ד ה"ד היה עומד בתפלה ונזכר שהתפלל רב אמר חותך ושמואל אמר אינו חותך כו' בפסקי ר' ישעיה מטראני (בית נתן ד' מ"ד ע"ב) הגי' משונה וז"ל ולקמן בפ' ת"ה מוכיח בירושלמי דפליגי דגרסינן התם היה עומד ומתפלל ונזכר שהתפלל רב אמר חותם ושמואל אמר חותך (לפנינו הגי' רב אמר חותך ושמואל אמר אינו חותך. אבל בבבלי ברכות כ"א ע"א אמר רב יהודה אמר שמואל היה עומד בתפלה ונזכר שהתפלל פוסק וזה ראיה לגי' ריד"א בירושלמי).

פ"ד ה"ד שמעון בר ווא אמר בשם רבי יוחנן ולואי כו' בפסקי ריד"א שם שמעון בר ווה בשם רבי יוחנן הלוואי מתפללין כל היום (לפנינו ולואי שיתפלל אדם כל היום) למה שאין התפלה מפסדת וכו' עד בעון קומי רבי יוחנן ספק התפלל (לפנינו נתפלל) ספק לא התפלל יתפלל (לפנינו חסר המלה אחרונה) אמר לון הלואי מתפללין כל היום כולו למה שאין תפלה מפסדת כו' עכ"ל. ובתוס' ברכות כ"א ע"א ד"ה ורבי יוחנן כתבו תדע דהא מסתמא לא פליג (ר' יוחנן) אהא דאמר רב יהודה אמר שמואל בספק ונזכר שהתפלל פוסק. וכאן בירושלמי מפורש שר' יוחנן פליג על שמואל בהא.

פ"ד ה"ד היה עומד ומתפלל בשבת כו' בכלבו (דין התפלה וזמנה) בגי' אחרת וז"ל ירושלמי נתפלל ומצא עצמו טועה והתפלל של חול בשבת יצא ואם נזכר בתוך התפלה גומר הברכה שהתחיל בה וחוזר ומתפלל של שבת ובמוסף פוסק כו'.

פ"ד ה"ד איתפלגון רב נחמן בר יעקב ורב ששת בדפוס קושטנטינא רב נחמן ור' יעקב.

פ"ד ה"ד כל הדרכים בחזקת סכנה כו' כל החולי בחזקת סכנה כו' בטור או"ח סי' רי"ט דגרסינן בירושלמי כל הדרכים בחזקת סכנה כו' ובב"י שם ומצאתי ספר שכתוב בו דגרסינן בירושלמי כל החלאים בחזקת סכנה הם כו'. ובתורת האדם להרמב"ן (ד' ט"ו) וגרסינן בירושלמי גבי תפלת הדרך ר"ש בר אבא בשם רבי חנינא כל הדרך (הדרכים) בחזקת סכנה ר' ינאי (לפנינו רבי יונה) כד הוה אזיל לגבי אכבניא (כד הוה נפיק לאכסניא) הוה מפקיד גו ביתיה כו' ר' חנינא בריה דרבי אבהו בשם ר' יהושע בן לוי (לפנינו ר"ש בר אבא בשם ריב"ל) כל החולים (החולי) בחזקת סכנה כו' עכ"ל. ובפי' רבינו יונה פ"ט דברכות סי' ר"י ד"ה ארבעה ומה שאמר בירושלמי כל הדרכים בחזקת סכנה הם עומדים לא אמרו זה אלא לענין תפלת יוצא לדרך בלבד כו' ובשלטי הגבורים שם בשם הרא"ש והא דאמרינן בירושלמי כל הדרכים בחזקת סכנה כו' ובמרדכי פ"ק דיומא סי' תשב"ג וגרס' בירושלמי דפ' תפלת השחר כל דרך בחזקת סכנה וכל החולים בחזקת סכנה כו' ובפי' רבינו יונה ברכות פ"ד (סי' ק"ה) מדאמרינן בירושלמי כל הדרכים

בחזקת

בחוקת מסובנים עכ"ל ובכלבו ה' קריאת התורה ובירושלמי משמע שאפילו חש בראשו או בעיניו צריך להודות עכ"ל.

פ"ד ה"ד ר' אחא בשם ר' אסא כל מה שש"צ עובר לפני התיבה כו' בפרדס לרש"י סי' קע"ג ירושלמי ר' אחא בשם ר' אבא (לפנינו אסא) כל ששליח צבור עובר לפני התיבה ותובע צרכי עמך ישראל (לפנינו ליתא המלה האחרונה) לפניך כו' עכ"ל ונראה שכוונת ר' אחא בעל המאמר בכאן לפרש משנתינו בכל פרשת העיבור וע"ז אימר כל ששליח צבור עובר לפני התיבה ותובע צרכי עמך ישראל לפניך. ואפשר שזהו כוונת המשנה לפי דפוס וויניציא מתפלל תפלה קצרה מעין שמונה עשרה מכל י"ח ברכות יתפלל הקיצור ואולי היה לר' אחא הגירסא במשנה תחת: פרשת העיבור, פרשת הצבור.

פ"ד ה"ד בשם מנחם דגליא. בפרדס שם הגי' בשם ר' מנחם דגילייא. ובמתנות כהונה בב"ר פ' מ"ט בשם מנחם דגלייא. ובאבודרהם (סדר שחרית של חול ד' ל"ה ע"ב) בשם רבי מנחם דמן גליא.

פ"ד ה"ד זה שעובר לפני התיבה אין אומר לו בא והתפלל כו' בראבי"ה ברכות (סי' צ') ותו גרסינן בפרקין זה שהוא מתפלל אין אומר לו התפלל בעדנו אלא עשה קרבינו וזה שיסדו בתפלה גשים מול שור להלחמה עכ"ל. ומובא הירושלמי בשינויים בבראשית רבה פ' מ"ט והמתנות כהונה הביא הירושלמי דילן יע"ש. ובארחות חיים ה' תפלה סי' ע"ח ירושלמי ש"צ אין אומרים לך והתפלל אלא פייס בעדנו עכ"ל.

פ"ד ה"ד צריך אדם להתפלל במקום שהוא מיוחד לתפלה כו' צריך אדם ליחד לו מקום בבית הכנסת להתפלל כו' ובפרק ה' ה"א צריך לאדם להתפלל במקום שהוא מיוחד לתפלה ובאבודרהם סדר שחרית של חול (ד' כ"ח ע"ב) וגרסינן בירושלמי בפרק תפלת השחר רבי חייא בשם רבי יוחנן צריך אדם להתפלל במקום שהיא מיוחד לתפלה ומאי טעמא בכל מקום אשר אזכיר את שמי תזכיר אין כתוב כאן אלא אזכיר עכ"ל. אבל בפי' רבינו יונה להרי"ף בברכות פרק א' (סי' ט') גורס בגי' משנה וז"ל והכי משמע בירושלמי דגרסינן התם כל הקובע מקום לתפלתו בביתו להתפלל כאלו הקיפה מחיצות של ברזל כו' עכ"ל ועי' להלן פ"ה ה"א. ואח"כ מצאתי במעדני יום טוב ברכות פ"א סי' ז' שהעיר על תר"י הנ"ל שבירושלמי ליתא זה. ובראבי"ה ברכות סי' צ' בירושל' צריך אדם לייחד לו מקום להתפלל בבית הכנסת שנא' ויהי דוד בא עד הראש אשר השתחוה שם לא נאמר אלא אשר ישתחוה שם לאלהים מקום המיוחד לו לתפלה דכתיב בכל מקום אשר אזכיר את שמי וגו' היה מקום מיוחד לתפלה שם השכינה שורה עכ"ל והז' תיבות אחרונות ליתא לפנינו ובאגודה סי' י' כל הקובע מקום לתפלתו כו' פי' לאו דוקא בשתי בתי כנסיות אלא אפילו בבית הכנסת אחד צריך אדם ליחד לו מקום וכן מובת בירושלמי בפרק תפלת השחר עכ"ל ולפנינו אינו מבואר. ועי' ברכות ו' ע"ב וסוכה נ"ג ע"א.

פ"ד ה"ד אשר תזכיר את שמי אין כתב כאן כו' בערוך ערך אזכיר. ובאבודרהם (סדר שחרית של חול ד' כ"ח ע"ב) מובא הירושלמי בשינוים קלים.

פ"ד ה"ד א"ר תנחום בר תנינא צריך אדם ליחד לו מקום בביה"כ כו' בטור או"ח סי' צ' דהכי אתמר בירושלמי א"ר תנחום בר חייא (לפנינו בר חנינא וכן באבודרהם סדר שחרית של חול ד' כ"ח ע"ב גורס כגי' הטור) צריך אדם לייחד לו מקום בב"ה שנאמר ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם השתחוה לא נאמר אלא ישתחוה משמע שהיה תדיר משתחוה שם עכ"ל ועי' בב"י שם ובברא"ש ברכות פ"א סי' ז' שהביאו הירושלמי.

פ"ד ה"ד צריך אדם להסב פניו לכותל כו' בילקוט מלכים ר' רמ"ב מובא הירושלמי בשינוים. ובאבודרהם (סדר שחרית של חול ד' כ"ה ע"ב) ואמרינן בירושלמי בפרק אין עומדין (צ"ל בפרק תפלת השחר) אמר רבי יוסי (לפנינו משונה שם האומר) צריך אדם להסב פניו לכותל להתפלל ומה טעמא ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל אל ה' (ג' מלות אחרונות ליתא לפנינו) כלומר שלא יתפלל באמצע הבית עכ"ל.

פ"ד ה"ה במשנה היה רוכב על החמור ירד. כן גי' ד' וויניציא אבל בד' קושטנטינא היה רוכב על החמור ירד ויתפלל.

פ"ד ה"ה במשנה היה רוכב בספינה. כן בד' וויניציאה אבל בד' קושט' היה מהלך בספינה.

פ"ד ה"ה לכל הרוחות אין מחזירין צ"ל לכל הרוחות מחזירין. וכ"ה בדפוס מגנצא.

פ"ד ה"ה תני סומא ומי שאינו יכול לכוון כו' עי' בתוספתא ברכות פ"ג. והירושלמי מובא בשינוים בילקוט המכירי ישעיה צד 215. ובמדרש חזית פסוק כמגדל דוד צוארך ע"ש.

פ"ד ה"ה הופכין פניהם כו' בראבי"ה ברכות סי' פ"ז ובירושלמי גרס אבולהי הופכים פניהם עכ"ל.

פ"ד ה"ה אמר ריב"ל הוא ההיכל לפני ולפנים כו' בראב"ן סי' קע"ה גירסת ירושלמי אריב"ל הוא ההיכל לפני שכל הפנים פונות בו וזהו שיסד הפייט ויהודה כרם נפניי כו' עכ"ל ועי' בערוך ערך תלף שמביא הירושלמי.

פ"ד ה"ה תל שכל הפיות מתפללין עליו בברכה בק"ש כו' בסוף ספר המכריע לתענית והכי גרסינן נמי בפרק תפלת השחר בירושלמי בנוי לתלפיות תל שהכל פונים לו תל שכל הפיות מתפללין עליו בברכה וק"ש ובתפלה בברכה בונה ירושלים בק"ש פורס סוכת שלום ומנחם ציון ובונה ירושלים (ד' מלות אחרונות ליתא לפנינו) בתפלה אלהי דוד ובונה ירושלים אלמא הלמוד שלנו סובר שאינו כוללן ותלמוד ירושלמי סובר שהוא כוללן ועוד פליגי בהא דתלמוד ירושל' סובר שמברכים אלהי דוד ובפרק חלק גרסינן כו' אלמא שאין אומרים אלהי דוד ולפי דברי הירושלמי הרי אומרים אותו בבונה ירושלים כו' עכ"ל. ובראבי"ה ברכות (סי' פ"ז) משונה הגירסא וז"ל ירושלמי עד כדון בבנוי אף בחורבנן כל פיות מתפללים עליו בתפלות בונה ירושלים וכן בברכת המזון ושבת ויו"ט פורס סכת שלום עלינו ועל כל ישראל ועל ירושלים עכ"ל ובטור או"ח סי' רס"ז ועוד דבירושלמי גרסינן בהדיא הדא דתימר בחול אבל בשבת אומרים ופרוס עלינו סוכת שלום עכ"ל ועי' לעיל פ"א ה"ה. ובילקוט מלכים ר' קפ"ד מובא הירוש' וז"ל אריב"ל שכל הפונים פונים בו בנוי לתלפיות תל שכל פיות פונות אליו ומתפללים בברכות בונה ירושלים בק"ש פורס סוכת שלום וגו' בברכת המזון מנחם ציון בבנין ירושלים עכ"ל ובילקוט המכירי על ישעיה שם בברכה בונה ירושלים, בקרית שמע הפורס סוכת שלום עלינו ועל ירושלים. בתפלה אלהי דוד ובונה ירושלים עכ"ל ובמדרש חזית שם בק"ש הוא אומר בונה ירושלים, בתפלה הוא אומר בונה ירושלים בברכת המזון הוא אומר בונה ירושלים.

פ"ד ה"ה כתוב אחד אומר אלך ואשובה וגו' זה מובא בשם הירושלמי בילקוט מלכים ר' קצ"ד.

פ"ד ה"ה הר המוריה ר' חייא רובא כו' בערוך ערך ארן א' הגי' משונה וז"ל ובירושלמי בס"פ תפלת השחר הר המוריה רב חייא רבה ור' ינאי חד אמר

שמשם הורית יצא לעולם וחד אמר שמשם יראה יוצאה לעולם. ארון ר' חייא רבה ור' ינאי חד אמר שמשם אורה יוצאה לעולם וחד אמר שמשם ארירה יוצאה לעולם דביר חד אמר שמשם דבר יוצאה לעולם וחד אמר שמשם דברות יוצאות לעולם עכ"ל.

פ"ד ה"ה דברי ר' חייא. בד' אמשטרדם דביר ר' חייא וכו'.

פ"ד ה"ת היא אסדא היא אסבריא היא רפסודות כו' בפי' רב נסים גאון ברכות כ"ח ע"ב בגמרא דבני מערבא גרסינן היא אסדא היא רפסודות דכתיב ונביאם לך רפסודות על ים יפו עכ"ל והמלות היא אסבריא לא היו לפני הרנ"ג. וראה במוסף הערוך ערך אסדה. ובשרשי ר' יונה אבן גנאח שורש רפסוד ובתלמוד ארץ ישראל הוא אסדה הוא אסבריה היא רפסוד עכ"ל ומזה בפרתון במחברת הערוך. ובתוס' רי"ח ובתוס' הרא"ש ברכות ל' ע"א בירושלמי משמע כלשון שני של רש"י דקאמר היא אסדא היא אסבריא (ברא"ש אסקריא) היא רפסודות ונביאם לך רפסודות על ים יפו עכ"ל. ובשיטה מקובצת ברכות שם או באסדא פירושו הוא רפסודות האמור בדברי הימים כו' עכ"ל ולא זכר הירושלמי, ובפי' רבינו יונה ברכות פ"ד או באסדא מפרש בירושלמי שהוא רפסודות האמור בדברי הימים עכ"ל ועי' בערוך ערך סרה.

פ"ד ה"ו במשנה רבי יהודה אומר. בד' אמשטרדם רבי יהודה אומר משמו כ"מ וכו'.

פ"ד ה"ו הלכה כר' יודה שאמר משום ראב"ע. רבינו חננאל (מובא ברא"ש ברכות פ"ד סי' כ"א ועי' בתוס' ברכות ל' ע"ב ד"ה אין) גורס אין הלכה כר' יודה.

פ"ד ה"ו מן יומוי לא צלית, בד' קושטנטינא מימי לא מצלינא מוסף. ובבלי ברכות ל' סע"א מימי לא מצלינא צלותא דמוספין וכו' ע"ש.

פ"ד ה"ו דמר רבי יוחנן אני ראיתי את רבי ינאי עומד ומתפלל בשוק של צפורין כו' בתוס' ישנים יומא ל"ד ע"א ד"ה העולה א"ר יוחנן אני ראיתי ר' ינאי מתפלל בשוקא של צפורי ומהלך ארבע אמות וחוזר ומתפלל של מוספים כו' עכ"ל וברוקח סי' שב"ה הגי' אני ראיתי את ר' ינאי עומד ומתפלל בשוקי (לפנינו שוק) של ציפורן כו' ועי' בבבלי ברכות ל' ע"ב.

פ"ד ה"ו ש"מ של ציפורין בציפורין בד' מגנצא שוק של ציפורין.

פ"ד ה"ו ש"מ שאדם מתפלל ומהלך ארבע אמות ומתפלל של מוסף כו' באשכול ח"א צד 21 ויש מחברתנו מביאין ראיה מירושלמי דאף תפלת מוסף ראויה לי"ח ברכות דאמרינן שם קודם מתפלל שחרית (לפנינו ליתא מלת שחרית) ומהלך ארבע אמות ומתפלל מוסף אמר ר' אבא לא סוף דבר עד שיהלך ארבע אמות אלא אפילו שהה כדי הילוך ארבע אמות רב אמר צריך לחדש בה דבר ושמואל אמר אין צריך לחדש בה דבר אמר ר' יוסי (לפנינו ר' זעירא בעי קומי ר' יוסי מהו לחדש בה דבר א"ל אפילו כו') אפילו אמר ונעשה לפניך את חובותינו תמידי יום וקרבן מוסף יצא ומהא מוכית שהיו מתפללין במוסף ר"ח ותה"מ י"ח ברכות אלא שהקילו חכמים מפני הטורח בשבת ויו"ט ולאו ראיה מהא כו' עכ"ל. ובתג"מ ה' תפלה פ"י המ"ו בירושלמי מפרש כדי הילוך ארבע אמות כו' עכ"ל וזהו מסמ"ג עשין י"ט. ובחי' הרשב"א סוף רה"ש כדגרסינן בירושלמי פרק תפלת השחר אפילו אמר נעשה לפניך חובותינו בתמיד יום (לפנינו תמידי יום) ובקרבן מוסף יצא עכ"ל. ובחי' הרשב"א ברכות כ' ע"ב וכדאמרינן בירושלמי פרק תפלת השחר בענין כמה ישהה בין תפלת יוצר לתפלת מוסף כדי הילוך ארבע אמות רב.

אמר

אמר צריך לחדש בה דבר רבי זעירא בעי קומי רבי יוסה מהו צריך (לפנינו ליתא מלה אחרונה) לחדש בה דבר אמר ליה אפילו אמר ונעשה לפניך בתמידי יום וקרבן מוסף יצא עכ"ל. ובטור או"ח סי' ק"ה צריך להמתין בין אחת לחברתה כדי הילוך ד"א עכ"ל והמקור מירושלמי כאן. ובדרכי משה (טור או"ח סי' תכ"ד) בשם הר"ן דגרסינן בירושלמי אפילו אמר נעשה לפניך את קרבנותינו בתמידי יום ובקרבן מוסף יצא עכ"ל ובפי' הרא"ש ברכות פ"ג סי' י"ז כדאמרינן בירושלמי פ' תפלת השחר בענין כמה ישהא בין תפלת יוצר לתפלת מוסף כדי הילוך ארבע אמות רבא אמר (לפנינו רב אמר) צריך לחדש בה דבר ר' זירא (זעירא) בעי קמיה דר' יוסי מהו צריך (ליתא צריך) לחדש בה דבר כו'. ובאבודרהם (סדר מנחה של שבת ד' נ"ה) כדאמרינן בירושלמי בפרק תפלת השחר בענין כמה ישהה בין תפלת יוצר לתפלת מוסף כדי הילוך ארבע אמות רבא אמר צריך לחדש בה דבר זעירי בעי קומי רבי יוסי מהו צריך להדש בה דבר אמר ליה אפילו אמר נעשה לפניך את חובותינו בתמידי יום וקרבן מוסף יצא עכ"ל. ובריטב"א רה"ש ל"ב ע"א וכן אמר בירושלמי פ' תפלת השחר אפילו לא אמר אלא ונעשה חובותינו בתמידי יום וקרבן מוסף יוצא עכ"ל. ובראב"ן ה' עירובין ד' ס"ט ע"ב וגרסינן בירושלמי העובר לפני התיבה בראש השנה (ה' מלות אחרונות ליתא לפנינו) צריך להדש דבר בתפלת המוספין (ב' מלות אחרונות ליתא לפנינו) מאי מחדש אפילו אמר נעשה לפניך את חובותינו תמידי יום וקרבן מוסף יצא עכ"ל וגי' הראב"ן חדשה ואין לה חבר בספרי קדמונינו.

פ"ד ה"ו רבי שילא בשם רב נתפלל ומצא עשרה בני אדם מתפללין כו' בסמ"ג עשין י"ט וגדולה מזאת אמר בירושלמי רבי שילא בשם רב מתפלל ומצא שם עשרה בני אדם מתפללין מתפלל עמהן כו' עכ"ל. ובראבי"ה ברכות סי' ס"ה ובירושלמי גריס ר' שילא בשם ר' התפלל ומצא עשרה בני אדם מתפללין מתפלל עמהם כו' עכ"ל.

פ"ד ה"ז ר' אחא ר' יונה בשם רבי זעירא נתפלל כו' בד' קושטנטינא רבי אהא בשם רב נתפלל כו'.

פ"ד ה"ו לא נתפלל של שחרית ובא ומצאן מתפללין מוסף כו' בתוס' ברכות כ"א ע"ב ד"ה עד בירושלמי בפרק תפלת השחר קאמר לא התפלל (לפנינו לא נתפלל של שחרית) ובא ומצאן מתפללין מוסף אם היה יודע שיהיה מתפלל וגומר עד שלא יתחיל ש"ץ כדי לענות אמן מתפלל אם לאו אל יתפלל באיזה אמן אמרו פליגי ביה תרי אמוראי חד אמר באמן של האל הקדוש וחד אמר באמן של שומע תפלה ולא פליגי כאן בחול כאן בשבת והא דאמרינן באמן של שומע תפלה היינו בחול לכך יש ליזהר לענות אמן בהאל הקדוש וגם לענות אמן בשומע תפלה ומתוך הירושלמי משמע שהיו רגילין לומר י"ח ברכות שלמות במוסף של חול כגון בר"ח ובחול המועד כו' ובירושלמי נמי יש לומר דטעות סופר הוא ולא גרסינן של מוסף אלא בא ומצאן מתפללים וכן משמע בירושלמי פרק מי שמתו דגם זו המימרא כתובה שם ולא הזכיר של מוסף כלל עכ"ל. ובתוס' רי"ח בברכות כ"א ע"ב כתוב בירושלמי פרק תפלת השחר לא התפלל תפלת השחר ובא ומצאן מתפללין של מוסף אם היה יודע שמתחיל וגומר עד שלא יכנס ש"צ לענות אחריו אמן מתפלל (לפנינו עד שלא יתחיל ש"צ כדי לענות אחריו אמן יתפלל) ואם לאו אל יתפלל באיזה אמן אמרו תרין אמוראין חד אמר באמן של האל הקדוש וחד אמר באמן של שומע תפלה מ"ד באמן של האל הקדוש בשבת ומ"ד אמן של שומע תפלה בחול ומשם היה תמיה ר' חיים

על

על מנהג שלנו שאנו מתפללין במוסף של ר"ח וחול המועד שבע ברכות בתפלת המוספין ולא י"ח כי שם משמע שהיו מתפללין י"ח מדקאמר אמן של שומע תפלה כו' ונראה דלא גרסינן בירושלמי רק לא התפלל ובא ומצאן מתפללין וכו' ובירושלמי בפ"ק מי שמתו שגם זו המימרא כתובה שם לא גרסינן לה באותו ענין אלא הכי גרסינן לה ר' שמואל בר אבדימי זה שנכנס לבית הכנסת ומצא צבור שמתפללין אם הוא יודע שהוא יתחיל ויגמור עד שלא יגיע שליח ציבור וכו' עכ"ל. ובראבי"ה ברכות סי' ס"ז הביא ג"כ הירושלמי ומסיים ותו בירושלמי דידן בדקתי בסוף תפלת השחר וכתוב בו התפלל שחרית וכו' כדלעיל ולא גרס של מוסף אלא בא ומצאן מתפללים הרי דיש חלוקים בגירסא כו' עכ"ל. ובתוס' הרא"ש בברכות כ"א ע"ב דגרסינן בירושלמי פרק תפלת השחר לא התפלל שחרית ובא ומצאן מתפללים של מוסף אם היה יודע שאם יתחיל יכול לגמור עד שלא יגמור יגיע ש"צ לענות אחריו אמן יתפלל ואם לאו אל יתפלל באיזה אמן תרי אמוראי חד אמר באמן של האל הקדוש וחד אמר באמן של שומע תפלה כו' גם נראה שאין לגרוס בירושלמי בא ומצאן כשהן מתפללין מוסף דלמה לו להזכיר בתפלת המוסף דין זה בתפלה של חול כו' עכ"ל. וכן הוא ברא"ש ברכות פ"ג סי' י"ח באיזה שינוים קלים. ובחי' הרשב"א ברכות כ"א ע"ב ויותר מזה מבואר שם (בפרק תפלת השחר) בירושלמי דגרסינן התם נכנס ומצא צבור מתפללין תפלת המוספין (לפנינו הגי' משונה) אם יכול להתחיל ולגמור ולענות אמן יתפלל ואם לאו אל יתפלל באיזה אמן. אמרו ה"א באמן של האל הקדוש וחד אמר באמן של שומע תפלה ולא פליגי כאן בחול כאן בשבת דאלמא נוהגין היו במוספין דר"ח להתפלל שמונה עשרה ברכות אלא שבשבת הקלו. כמו שהקלו בשאר תפלות היום כו' עכ"ל. ובמרדכי ברכות פ"ג סי' ס"ה בירושל' דתפלת השחר קאמר לא התפלל בשחרית ובא ומצא צבור מוסף אם יודע שיכול להתחיל ולגמור קודם שיגיע שליח צבור כדי לענות אחריו אמן יתפלל ואם לאו אל יתפלל באיזה אמן אמרו תרי אמוראי פליגי חד אמר באמן של האל הקדוש וחד אמר באמן של שומע תפלה ולא פליגי כאן בשבת בהאל הקדוש וכאן בחול בשומע תפלה לכן יש ליזהר לענות אמן בשומע תפלה ובהאל הקדוש טפי משאר הברכות ומשמע מתוך הירושלמי שהיו אומרים שמונה עשרה ברכות שלמות במוסף של חול כו'. ולדעתי טעות סופר הוא בירושלמי והטעות הזה הטעה את רבותינו הנ"ל לחשוב וללמוד שבמוספין היו מתפלל י"ח ברכות וכך צ"ל בירושלמי ר' אחא ר' יונה בש"ר זעירא נתפלל של שחרית ובא ומצאן מתפללין של מוסף מתפלל עמהן לא נתפלל של שחרית ובא ומצאן מתפללין של מוסף אם יודע הוא שהיא מתחיל וגומר עד שלא יתחיל ש"צ יתפלל ואם לאו אל יתפלל א"ר שמואל בר אבדומא זה שהוא נכנס לבית הכנסת ומצאן עומדים ומתפללין אם יודע הוא מתחיל וגומר עד שלא יתחיל שליח ציבור כדי לענות אחריו אמן יתפלל ואם לאו אל יתפלל באיזה אמן אמרו תרין אמוראין כו' וזו המימרא נשנית לעיל פ"ג ה"ב ועי' מ"ש שם. ומצאתי בב"י (טור או"ח סי' ק"ט) שהיה לו הגירסא הנכונה בהירושלמי כמו שכתבתי וז"ל גרסינן בירושלמי בפרק תפלת השחר בא ומצאן מתפללין אם היה יודע שאם יתחיל יגמור (לפנינו וגומר) עד שלא יגיע ש"צ לענות אחריו אמן יתפלל ואם לאו אל יתפלל באיזה אמן אמרו פליגי בה תרי אמוראי חד אמר באמן של האל הקדוש וחד אמר באמן של שומע תפלה ולא פליגי כאן בחול כאן בשבת ע"כ כו' הירושלמי זה כתבוהו בפרק מי שמתו התוס' והרא"ש והמרדכי עכ"ל. והנה נראה מזה מפורש שהיה לפני הרב ב"י המאמר בירושלמי

במי

כמו שתקנתי שפלוגתת האמוראים באיזה אמן היא על הלכה האחרונה של ר׳ שמואל בר אבדומא זה שהוא נכנס לבית הכנסת ומצאן עומדים ומתפללין כו׳ וכעין ראיה לזה שמרן מתחיל הירושלמי במלה בא ומצאן כו׳ ולא ובא ומצאן כנוסח הדפוס. וזה ברור לכל מעין בשום שכל. ולפלא שלעיל סי׳ ס״ו העתיק מרן הירושלמי כנוסח הדפוס. וזה מורה כי היה לפניו העתקות שונות מהירושלמי.

פ״ד ה״ו הלכה כר״ג באלין תקיעתה כו׳ ברי״ף ורא״ש סוף רה״ש ירושלמי רב הונא צפורנאה (לפנינו רב הונא רובא דצפורין) בשם ר׳ יוחנן אמר הלכה כר״ג באלין תקיעתא והוא שישבו שם מראש התפלה עכ״ל וזה מפי׳ רבינו חננאל בסוף רה״ש ע״ש. ובמלחמות להרמב״ן ברה״ש שם ומצאתי בזו הסוגיא ירושלמית שהיא מסייעת לדברי אלא דגרסי׳ התם רב הונא רבה דצפורין בשם רבי יותנן הלכה כר״ג באלין תקיעתא ר׳ זעירא ורב חסרא הוו יתבין תמן בתקיעתא (באילין תקיעתא) מן דצלין את (לפנינו אתת) צלותיה קם רב חסדא בעי (ליתא בעי) מצלויא א״ל רבי זעירא ולא כבר צלינן א״ל מצלינא וחזר ומצלי דנחתין מערבייא מן תמן (לפנינו לתמן) ואמרי בשם רבי יוחנן הלכה כר״ג באלין תקיעתא ואנא לא (דלא) כויגית כו׳ עד סוף המאמר. ועי׳ בר״ן ברה״ש שם והביאו הב״י (טור או״ח סי׳ תקצ״א) שהביאו הירושלמי בשינוי נוסחאות יע״ש. ובריטב״א רה״ש ל״ה ע״א ירושלמי ר׳ הונא צפוראה הלכה כר״ג באילין תקיעתא והוא שישנו שם מתחילת התקיעה כלומר שאין ש״צ פוטר את הבקי כי אם מברכות של תקיעה בלבד כו׳ עב״ל. ובאור זרוע ח״ב סי׳ רס״ב ירושלמי רב הונא רבה דציפרין בשם רבי יוחנן הלכה כר״ג באילין תקיעייא (שלפנינו תקיעתא) ר׳ זעירא ורב חסדיי הוו יתבין תמן בתקיעתא מן דצלין את צלותא קם ליה רב חסדיי ומצלי א״ל ר׳ זעירא לא כבר מצלינן א״ל מצלי וחזר ומצלי דנחתין מערבאי לתמן אמרין. מן שם ר׳ יוחנן הלכה כר״ג באילן תקיעייא ואתא (לפנינו ואנא) לא כוונית הא אלו כיונית הוינא נפיק ידי חובתי׳ א״ר זעירא ויאות כל תנאי תנו לה בשם חכמין דבי קס״י (לפנינו בשם ר״ג ור׳ אושעיא תני לה בשם חכמים ר׳ אדא דקסרין) בשם ר׳ יוחנן והוא שיהא שם מראש התפלה ועד סופה ב׳ מלות אחרונות ליתא לפנינו) כו׳ עכ״ל וכן מובא הירושלמי בשינוים ברוקח סי׳ ר״ג.

פ״ד ה״ו אתת צלותא. נראה שהכוונה בשם צלותא להש״צ.

פ״ד ה״ו דנחתין מערביא מתמן בחי׳ הר״ן רה״ש ל״ה ע״ב הגירסא דנחתן מעביא להבא אמרי בשם ר׳ יוחנן הלכה כר״ג באלין תקיעתא.

פ״ה ה״א במשנה היו שוהין שעה אחת ומתפללים כדי שיכוונו לבם. במשה דפוס קושטנטינא בירושלמי הגי׳ כדי שיכוונו לבם למקום. וכן הוא בבתניתא דבני מערבא.

פ״ה ה״א הבא מן הדרך אסור להתפלל בפסיקתא רבתי פיסקא למנצח על הנגינות (ד׳ ל״ב הוצאת הרב רמא״ש הי״ו) אע״פ ששנו רבותינו הבא מן הדרך פטור מן התפלה וכיוונו לירושלמי דילן.

פ״ה ה״א רבי זריקן רבי יותנן בשם ר״א בנו של ר׳ יוסי הגלילי המיצר אסור להתפלל כ׳ בתוס׳ עירובין ס״ה ע״א ד״ה בצר ורבינו שמואל פירש שהשיב רבינו קלונמוס שבן דורש בירושלמי כל (ליתא כל) המיצר אל יורה (לפנינו אסור להתפל) דכתיב שמעי נא זאת עניה ושכורת ולא מיין והכי איתא בירושל׳ ברי״ש פרק אין עומדין הבא מן הדרך אסור להתפלל מזה (לפנינו מה) המעם דכתיב שמעי נא זאת וכו׳ ר׳ זריקא (לפנינו ר׳ זריקן) ורבי (לפנינו ר״י) בשם

ר"א בנו של ר' יוסי הגלילי אומר המיצר אסור להתפלל לא מסתברא אלא מן הדין קרא שמעי נא זאת וגו' ועתה מדמה צרה לשכרות כו' עכ"ל. ובהגהת אשר"י בעירובין פ"ו סי' ד' ובירושלמי גרים כל המיצר אסור להתפלל ותפלה והוראה שווין עכ"ל. ואפשר שהי' כתוב בירושלמי כל המיצר אל יורה. ובארחות חיים ה' תפלה סי' מ' הביא הירושלמי בשינוים קלים. ובאשכול (ה' תפלה וק"ש צד 24) והא דאמר ר' יוחנן בשם ר' אליעזר (לפנינו בירושלמי כאן בשם ר"א בנו של ריה"ג) המיצר אסור להתפלל מהדין קרא לכן שמעי נא זאת עניה ושכורת ולא מיין מכלל דהמיצר בעניות או משאר דברים כשכור דמי מסתבר דר' אליעזר אהוראה אמר למילתיה שהמיצר אסור להורות כיון דילפינן מקרא שהמיצר דומה לשכור ושכור דאסור בהוראה בהדיא כתיב יין ושכר אל תשת וגו' להבדיל ולהורות ואסורא דשכור בתפלה ילפינן מחנה שאמר לה עלי הסירי את יינך ומילא ירעינן דמיצר נמי לא יתפלל דדמי לשכור להכי אמר רב כל שאין דעתו מיושבת אל יתפלל דאמר מר בצר אל יורה והתיא מר ר' אליעזר הוא עכ"ל. וגירסת האשכול בגמרא בבלי עירובין ס"ה ע"א דאמר מר בצר אל יורה היא גירסת הלכות גדולות ה' תפלה (הוצאת מק"נ צד 39) דאמר מר מֵצַר אל יורה וכן הוא במחזור ויטרי. ובחי' הרשב"א ברכות ל"א ירושלמי ר' ירמיה בשם ר' אבא בר זזא (לפנינו חסרים ב' מלות אחרונות) הבא מן הדרך כו'. ובילקוט ישעיה ר' תע"ה א"ר זריקא ור' יוחנן בשם ר"א בנו של ריה"ג המיצר אסור להתפלל מה טעם כו'. ובראבי"ה ברכות סי' צ"א ירושלמי הבא מן הדרך אל יתפלל עד שינוח (לפנינו ליתא ב' מלות אחרונות) וכן המיצר אל יתפלל אמר רב כל שאין דעתו מיושבת עליו אל יתפלל עד דיצלי דעתיה (י"ב מלות אחרונות ליתא לפנינו) ודכוותא איתא בגמרא פרק הדר עכ"ל והטור או"ח סי' צ"ח ג"כ כיון להירושלמי דילן יע"ש. ובשלטי הגבורים בגליון הרי"ף פ"ה דברכות סי' ק"כ כתב הרא"ש ירושלמי בפ"ק דברכות ר' זירא בעי קומי ר' יוסי שכור מהו לברך א"ל ואכלת ושבעת וברכת ואפילו מדומדם פי' כו' עכ"ל ולפנינו אינו בירושלמי דברכות רק בפ"א דתרומות ה"ד ועי' מ"ש שם. ובפי' הרא"ש ברכות פ"ה סי' ט' כתוב בפ"ק דתרומות, והגי' משונה ברא"ש שם.

פ"ה ה"א לא יעמוד אדם ויתפלל לא מתוך שיחה כו' וכן הוא בתוספתא ברכות פ"ג הוצאת צוקערמאנדל אין עומדין להתפלל לא מתוך שיחה ולא מתוך שחוק כו' ועי' בבלי ברכות ל"א ע"א. אבל בפי' תלמידי רבינו יונה בו"ה דברכות (סי' קי"ג) מיהו בירושלמי גרסינן תני לא יעמוד אדם להתפלל אלא מתוך שיחה נאה (לפנינו ליתא מלת נאה) ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך ד"ת שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותתנומים (לפנינו שכן מצינו בנביאים הראשונים שהיו חותמין את דבריהן בדברי שבח ודברי נחמות) ולפי שיטה זו נצטרך לאמור דמאי דאמר התם שכן מצינו דלא קאי למאי דאמר מתוך ד"ת אלא למאי דאמר מעיקרא אלא מתוך שיחה נאה שכן מצינו בנביאים שסיימו בשיחה נאה כגון שבח ותנחומים ופריך בירושלמי והרי ירמיה שחתם בדברי תוכחה ומהדרינן גם הוא בדברי נחמות חתם וכו' עכ"ל.

פ"ה ה"א אל יפטר אדם וכו' בר' אמשטרדם ליתא כל זה וכן לא היה זה בהירושלמי לפני רבינו יונה הנ"ל,

פ"ה ה"א אמר ר' אלעזר תרץ מירמיהו כו' בתוס' רי"ח ברכות ל"א ע"א מביא

מביא כל הענין באיזה שינוים קלים וכן מובא בחי׳ תרשב״א ובתוס׳ הרא״ש בברכות ל״א יע״ש.

פ״ה ה״א במפולת של מתריביו התם כו׳ בראבי״ה ברכות סי׳ צ״א ובירושל׳ פריך מובא ומשני יעיש מקום שכפלו בתוך הספר כדי לחתום בנחמה כגון בסוף איכה ישבה בדד וקהלת וישעיה ותרי עשר עכ״ל ולפנינו אינו מבואר כל זה. ועי׳ בתוס׳ ברכות ל״א ע״א ד״ה שכן וכל המאמר מובא במדרש תהלים מזמור ד׳ פסוק י״ב ע״ש בהערות הרב המו״ל.

פ״ה ה״א והכתיב כי מאס בתוס׳ ברכות שם מעתיקים לנכון כי אם מאס מאסתנו וגו׳.

פ״ה ה״א והכתיב כי מאום מאסתנו השיבנו תחת כי מאום מאסתנו. בפסיקתא דרב כהנא פסקא דברי ירמיהו (ד׳ קט״ז ע״א) הגי׳ והא כתיב כי אם מאס מאסתנו השיבנו תחת כי אם מאס מאסתנו וע״ש בהערות ידידי הרב הגדול ר׳ שלמה באבער הי״ו ובילקוט המכירי תהלים מזמור ד׳ אות י״ז.

פ״ה ה״א אף אליהו לא נפטר מאלישע אלא מתוך דבר של תורה כו׳ בערוך ערך פטר א׳ מובא ירושלמי דילן.

פ״ה ה״א רב ירמיה אמר לא יעמוד אדם ויתפלל אלא מתוך דין של הלכה רבי ירמיה אמר העוסק בצרכי ציבור כעוסק בדברי תורה. באשכול ח״א (צד 23) כתוב: רב ירמיה אמר לא יעמוד ויתפלל אלא מתוך דין הלכה ועוסק בצרכי ציבור כעוסק בדברי תורה עכ״ל ומזה נראה שהמאמר העוסק בצרכי ציבור כו׳ היה לפני בעל האשכול ברייתא ולא בשם רבי ירמיה כמו שהוא בנוסח הדפוס שלפנינו. ובברכות ל״א ע״א רב אשי עביד כברייתא ופירשו בתוס׳ שם ד״ה רב אשי ירושלמי לא יעמוד ויתפלל אלא מתוך דבר הלכה (לפנינו דין של הלכה) א״ר ירמיה העוסק בצרכי צבור כעוסק בדברי הורה דמי עכ״ל ונראה שהמאמר הראשון היה לפניהם ברייתא ולא בשם רב ירמיה ככתוב לפנינו. ובראי״ש ברכות פק ה׳ סי׳ ב׳ הגירסא ר׳ ירמיה אומר לא יעמוד אדם ויתפלל אלא מתוך דבר הלכה כו׳. וכן הוא בתוס׳ רי״ת ברכות ל״א ע״ב. וברמב״ם פ״ו מה׳ תפלה ה״ח לקח ההלכות מן הירושלמי יע״ש בכסף משנה שם. ובסמ״ג עשין י״ט וגרסינן בירושלמי אמר רבי ירמיה כל העוסק בצרכי ציבור כאלו עוסק בדברי תורה ובב״י טור או״ח סי׳ ע׳ גרסינן בירושלמי ריש פרק אין עומדין העוסק בצרכי צבור כאלו עוסק בד״ת ונראה מדברי הרמב״ם שהוא מפרשו לענין שלא להפסיק מצרכי צבור וק״ש שכתב בפ״ב היה עוסק בצרכי רבים לא יפסיק אלא יגמור עסקיהן ויקרא אם נשאר עת לקרות עכ״ל. ובטור או״ח סי׳ צ״ג ירושלמי רבי (לפנינו רב) ירמיה אמר לא יעמוד אדם להתפלל אלא מתוך הלכה פירוש שתהיה פסוקה כדמפורש בגמרא דידן העוסק בצרכי צבור כעוסק בתורה דמי פירוש לענין לעמוד מתוכו להתפלל שגם זו שמחה היא לו שעוסק בצרכי צבור עכ״ל ועי׳ בב״י שם. ובמנהיג (צד 10 ד״ב) וכדאיתא בירושלמי דפרק אין עומדין ר׳ יהודה אומר (לפנינו רבי ירמיה) העוסק בצרכי צבור כעוסק בדברי תורה עכ״ל ומדברי המנהיג נראה ששני בריתא ובראבי״ה ברכות סי׳ צ״א הגי׳ ירושלמי כגון מאי הלכה פסוקה ר׳ ירמיה אמר העוסק בצרכי צבור כעוסק בד״ת וקאי ומצלי עכ״ל והב׳ מלות אחרונות ליתא לפנינו.

פ״ה ה״ג רב ירמיה אמר העוסק כו׳ כן הוא בדפוסים הישנים. אבל בד״ו ומאמיר רבי ירמיה.

פ״ה ה״א רואה טיפה כעין החרדל יושבת ומשמרת עליו ז׳ נקיים.

בירושלמי

בירושלמי ד' קושטנטינא הרואה טפת דם יושבת עליה שבעה נקיים.

פ"ה ה"א זעיר בר חיננא המקיז דם בקדשים מעל בד' קושט' ואמשטרדם זעירי בר' חנינא. בברכות ל"א ע"א ומעילה י"ב ע"ב תני' המקיז דם בבהמת קדשים מעל ובסמ"ג עשין ר"י ובגט' אמר זעירי המקיז דם לבהמת קדשים אסור בהנאה ומועלין בו פי' הואיל ואינה יכולה לחיות בלא דם הרי הוא כגופה עכ"ל.

פ"ה ה"א תני ר' הושעיא מרבה אדם דגן בתבן כו' בפי' רבינו יונה (ד' כ"ה) בפ"ה דברכות ואפילו לאחר שנמרחה. ונעשית דגן לגמרי נראה מהירושלמי שיכול להערים ולפוטרה כשיערב בה תבן דגרסינן התם תני ר' הושעיא מרבה אדם דגן בתבן ומערים אותו (לפנינו עליו) לפוטרו מן המעשרות הנה נראה שאף לאחר שהוא דגן גמור יכול לפוטרו כו' עכ"ל ובבבלי ברכות ל"א הגירסא מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה כדי שתהא בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר ולזה נוטה גי' הירושלמי ד' קושטנטינא וד' אמשטרדם מרבה אדם דגן ותבן ומערים אדם לפוטרו מן המעשרות.

פ"ה ה"א אבדן שאל לרבי בתוס' יבמות ק"ה ע"ב ד"ה אבא יודן בירושלמי ואבדן לשנא קלילא עכ"ל אבל לפנינו בירושלמי אבדן. ולעיל פ"ד ה"א רבי מפקיד לאבדן אטוריה כו' ובבראשית רבה פ"ז נשנה המאמר ושם איתא לאבא יודן אטוריה.

פ"ה ה"א אבדן שאל לרבי כמה מעלות בקודש כו' בפי' רב נסים גאון ברכות ג' ע"א ואשכחן בתלמוד ארץ ישראל דעבדוה להא מלתא דוגמא להלכתא פסיקאתה דגרסינן אבדן שאל לר' כמה מעלות לקודש א"ל ד' כמה מעלות בתרומה א"ל ג' וקאים מצלי כדי לעמוד להתפלל מתוך דבר תורה ומתוך דבר הלכה ברורה שאין בה ספק כו' עכ"ל. ובד' קושטנטינא תני' כמה מעלות בקדש והיא אמר ליה כמה מעלות בתרומה והוא אמר ליה שלש. ובבבלי ברכות ל"א ע"א מובא כל ההלכות פסוקות שמובא כאן בירושלמי. אבל ההלכות העוסק בצרכי צבור כו'. י"א יום שבין נדה לנדה. והשאלה ששאל אבדן כמה מעלות בקודש, שנמצאו בירושלמי כאן ליתא בבבלי שם.

פ"ה ה"א לעולם לא יהא. הפסוק הזה ז מתוך פיך כו' באשכול ח"א אנו מוסיפין רוממו ה' ושאר פסוקי דרחמי כמו ה' צבאות עמנו ה' צבאות א"א בוטח בך כדאיתא בירושלמי פסוקים אלו לא יהיו זזים מפיך עכ"ל. ובאבודרהם (ה' ברכות ד' ק"י) וגרסינן בירושלמי בפרק אין עומדין ר' חזקיה בשם (לפנינו ליתא מלתבשם) ר' יעקב בר אחא בשם (ליתא מלת בשם) ר' יוסי בש"ר יוחנן לעולם אל יזו פסוק זה כו' ר' יסא (לפנינו ר' יוסי) ברבי בון (לפנינו בי ר' אבון) בשם (לפנינו ליתא מלת בשם) ר"י וחבריה ה' צבאות אשרי אדם וגו' ר' חזקיה בשם ר' יוחנן ור' אבהו (לפנינו ליתא המלות ור' אבהו) יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתצילנו משעות הקשות המתרגשות לבא לעולם (לפנינו משעת התצופות הקשות הרעות) ר' יסא בשם ר' אבהו אומר יהר"מ ה' אלהינו אלהי אבותינו שתצילנו משעות החצופות היוצאות המתרגשות לבא בעולם (כ"א ניבות אחרונות ליתא לפנינו) עכ"ל ובב"י (טור או"ח סי' נ') ושאר פסוקי דרחמי כגון ה' צבאות עמנו וכו' ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך וכו' כדאמרינן בירושלמי אל יהי פסוק זה זז מפיך ה' צבאות וחבירו עכ"ל, ובמנהיג צד 22 בירושלמי פרק אין עומדין להתפלל ר' חזקיה ור' יעקב בר אחא ור' יסא בשם ר' יוחנן לעולם אל יהא פסוק זה זז מפיך ה' צבאות עמנו ה' צבאות אשרי ר' יסא בר אבין ור' אבהו בשם ר' יוחנן וחבריה ר' חזקיה בשם ר' יוחנן ור' אבהו יהי רצון מלפני ה' אלהינו ואלהי

אבותינו

אבותינו שתצילנו משעות הקשות המתרגשות לבא לעולם ר' יסא בשם ר' אבהו יהרמ"י אלהינו ואלהי אבותינו שתצילנו משעות התצופות המתרגשות בצדקתך לבא בעולם ה' נתני וגו' עכ"ל וגירסת המנהיג גם כן משונה משלפנינו. והירושל' מובא בילקוט המכירי תהלים מזמור פ"ד אות כ"ו ע"ש. ובילקוט שמעוני תהלים ר' תשנ"ג רבי יוסי בש"ר יוחנן לעולם אל יהא פסוק זה זז מפיך ה' צבאות עמנו וגו' ורבי אבהו בשם רבי יוחנן ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך עכ"ל.

פ"ה ה"א לכשיבא יום רעדה תגילו כו' בתוס' ברכות ל"א ע"א ד"ה במקום וכן מפירש בירושלמי עבדו את ה' ביראה היינו תפלה דאיקרו עבודה כו' ומובא הירושלמי בילקוט המכירי תהלים מזמור ב' אות כ"ט.

פ"ה ה"א רב חונה אמר כל מי שאינו נכנס כו' בראבי"ה ברכות סי' י"ב רב הונא אמר כו' יע"ש שגירסתו משונה משלפנינו.

פ"ה ה"א כל מי שאינו נכנס בבית הכנסת בעוה"ז כו' בילקוט תהלים ר' תרנ"ט הגי' ר"ה אמר כל שאינו נכנס לבית הכנסת בעוה"ז אינו נכנס לביהכ"נ בעולם הבא אמר רבי יוחנן (לפנינו ליתא ג' מלות אחרונות) מאי טעמא סביב רשעים יתהלכון והמתפלל בתוכה בעולם הזה כאלו מתפלל בבית המקדש שנא' ואהי להם למקדש מעט בגוים עכ"ל והי"ד מלות אחרונות ליתא לפנינו.

פ"ה ה"א אר"י המתפלל בתוך ביתו כאילו מקיפו חומת של ברזל. בראבי"ה ברכות סי' צ' כאלו התפלל בבית המקדש. והירושלמי מובא בילקוט המכירי תהלים מזמור י"ב אות כ"ה באיזה שינוים קטנים ע"ש בהערות הרב המו"ל.

פ"ה ה"א תמן אמר רבי אבא אמר רבי חייא בשם רבי יוחנן צריך לאדם כו' בפרדס לרש"י סי' נ"ט תמן א"ר יוחנן כו'. ובארחות חיים ה' תפלה סי' נ"ג הגי' משונה ירושלמי המתפלל בתוך ביתו כאלו מקיפו חומה של ברזל והא תני צריך אדם להתפלל במקום שהוא מיוחד לתפלה כאן ביחיד כאן בצבור כלומר כו' עכ"ל.

פ"ה ה"א כאלו מקריב מנחה טהורה עי' בראשית רבה פי"ג.

פ"ה ה"א רבי אבהו בשם רבי אבהו דרשו את ה' בהמצאו וגו' בילקוט ישעיה ר' תפ"א מביא הירושלמי וגורס רבי ירמיה בש"ר אבהו.

פ"ה ה"א איכן הוא קרוב. בילקוט שם קראוהו בהיותו קרוב היכן הוא קרוב בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. ולפנינו חסרים ד' מלות אחרונות. שוב ראיתי בר' אמשטרדם שהגי' כמו שהוא בילקוט.

פ"ה ה"א ולא עוד אלא שאלהיהן עומד על גבן. בילקוט שם אר"א (לפנינו אמר רבי יצחק) ולא עוד אלא שהקב"ה עומד על גבם מה טעם אלהים נצב בעדת אל.

פ"ה ה"א זה שנכנס לבית הכנסת צריך להכנס כו' בטור או"ח סי' צ' וגם גירסת הירושלמי לעולם (לפנינו ליתא מלת לעולם) יכנס אדם לפנים משתי דלתות מאי טעם אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום משמע דלאו משום פתיחת הפתח היא כו' עכ"ל. ובב"י שם וכתב רבינו דמהירושלמי משמע דלעולם צריך ליכנס שיעור ב' דלתות ולא חילק בין פתוח לר"ה לפתוח למקום אחר והיינו דלא כהר"מ וגם משמע מהירושלמי שהמימרא היא כפשטה דשיעור רוחב ב' פתחים קאמר ולא שישהא שיעור ב' פתחים עכ"ל ובס' תולדות אדם והוה נתיב ג' חלק ד' צריך להמתין שיעור ב' פתחים פירוש ואפילו יתפלל כו' ולא יתפלל סמוך לפתח וכן בירושלמי עכ"ל. ובתוס' הרא"ש ברכות ח' ע"ב צריך ליכנס לפנים משני פתחים מ"מ כו'

פ"ה

פ"ה ה"א אמר רבי יותנן ענתגייתא ברית כרותה הוא היגע תלמודו בביהכ"נ כו' בראבי"ה ברכות סי' צ"א הגי' דגרסינן בירושל' בפירוש א"ר אחא ברית כרותה היא שכל היגע בתלמודו בבית הכנסת לא במהרה הוא משכח עכ"ל ובילקוט שם הגי' כל היגע בתלמודו בב"ה כו' ואפשר שזה ראשי תיבות בבית המדרש. ובתשב"ץ (מנהגי מהר"ם מרוטנבורג סי' קצ"ה) גרסינן בירושלמי כל היגע בתלמודו בבית הכנסת ברית ברותה לו שלא ישכח מהרה עכ"ל.

פ"ה ה"א אמר רבי יותנן ברית כרותה היא הלומד אגדה מתוך הספר לא במהרה הוא משכח. לפלא הנה נמצא תמורה י"ד ע"ב מאמר מר' יוחנן כותבי הלכות כשורפי התורה והלמד מהן אינו נוטל שכר, ומדוע יהלל ר' יוחנן את כותבי אגדה ?

פ"ה ה"א זה שהוא רואה חלום קשה כו' הירושלמי מובא בילקוט המכירי תהלים מזמור ל' אות י"ד.

פ"ה ה"א אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו בב"י טור יו"ד סי' רע"ו כתב הר"י אסכנדרני מצאתי בשם ירושלמי פרק אין עומדין הכותב את השם אפילו מלך ישראל (לפנינו ליתא המלה אתרונה) כו' וכן בס' בית נכות הלכות צד 57 הגי' ירושלמי אפילו מלך ישראל שואל בשלומו לא ישיבנו אמר ר' (לפנינו רבי אחא) הרא דתימא (דאמר) במלכי ישראל כו'. ובתוספתא ברכות פ"ג (הוצאת צוקערמאנדל) הכותב את השם אפילו מלך שואל בשלומו לא ישיבנו.

פ"ה ה"א היה כותב שנים או שלשה שמות כגון אל אלהים ה' הרי זה גומר את אחד מהן ומשיב שאלת שלום וכן הוא בירושלמי מגילה פרק ב' ה"ג וכן היא בס' בית נכות ההלכות הנ"ל. ומכאן מוכח דקרי תלמודא אזכרת גם לשמות אל אלהים ורבים מהמפרשים כתבו כנגד הירושלמי ועי' מ"ש בנמוקי יוסף מובא בב"י שם ובתוספתא ברכות שם היה כותב חמשה וששה שמות כיון שגמר אחד מהן משיב שאילת שלום והתוספתא והירושלמי מובאים בפי' רב נסים גאון בברכות ל"ב ע"ב וכמו שהוא בתוספתא כן היה לפניו בהירושלמי. ובב"י שם בשם הר"י אסכנדרני היה כותב ב' וג' שמות הרי זה מפסיק ביניהם ומשיב והרמב"ם כתבה בפ"ה מהלכות ס"ת מזה הירושלמי נראה לכל השמות שאינם נמחקים צריך כתיבה לשמה כשם ההויה כו' עכ"ל ומזה נראה שלא היה לפניהם בהירושלמי כאן המלות: כגון אל אלהים ה'. שוב ראיתי בברכי יוסף ביו"ד סי' רע"ו שהאריך בזה וכתב וז"ל ונראה בעיני ברור דהא דקאמר בירוש' כגון אל אלהים ה' אינו מהירושלמי רק הגהה שכתב חכם אחד בגליון והכניסוה בפנים בגוף הירושלמי ואל תתמה על זה כי כזו וכזה הכי קרה זמנין טובא בספרים הקדמונים וגם זו כאחת מהם כו' עכ"ל ועי' מס' ספר תורה פ"ה ה"ז. ובילקוט המכירי תהלים מזמור נ' אות ד' מביא הירושלמי וגורס כגירסת הדפים לפנינו.

פ"ה ה"א קומי אנטיפותא דקסרין בערוך ערך אנטיפתא דקיסרין בגמרא דאפילו המלך שואל בשלומו בירושלמי הוא פירוש שליט הוא שתחת איפרכוס והוא שלישי למלך עכ"ל ועי' בערוך השלם.

פ"ה ה"א קומי ארסקינס באנטוכיא כו' בערוך ערך ארסקינס מביא הירושלמי ומבאר ארסקינס פי' שלטון. ועי' בערוך השלם שהוא שר צבא גאללוס.

פ"ה ה"א מטיילין באסלטין בערוך של ר"ש גמא מטיילין באסטרין.

פ"ה

פ"ה ה"א ריש לקיש מנהגו באורייתא סגין כו' בילקוט משלי ר' תתקל"ח מובא הירושלמי ר"ל מהגי באורייתא סגי הוה נפק ליה לבר מתחומא בשבתא כו' ר' אלעזר בן שמעון הוה מהגי באורייתא סגיין כו'.

פ"ה ה"א למה דמחייא והזרה ומחייא ברי"ף פ"ה דברכות ירושלמי מ"ט דמחיא בתר דמחיא עכ"ל. ובפי' רב נסים גאון ברכות ל"ג ע"א בתלמוד א"י פרשו טעמא דמלתא ואמרו הא עקרב מפסיק למה משום דמחיה וחוזרה ומחיא עכ"ל. ובמנורת המאור סי' ק"ח ואמרינן עלה בירושלמי מאי טעמא דמחיא בתר מחיא עכ"ל.

פ"ה ה"א לא אמרו אלא כרוך אבל אם היה מרתיע כו' בתוס' ברכות ל"ג ע"א ד"ה אבל בירושלמי קאמר דאם היה נחש מרתיע לבא כנגדו פוסק לפי שבא כנגדו בבעס מתכוין להזיקו עכ"ל. ובאור זרוע ה' תפלה סי' ק"ג ירושלמי היה מרתיע נחש ובא כנגדו פוסק לפי שבא בכעס כנגדו ומתכוין להזיקו וכשהפסיק כשהוא חוזר כו' עכ"ל ולפנינו אין זה מבואר יפה ועי' בהגה"מ מימוני ה' תפלה פ"ז ה"ז ובלחם משנה שם.

פ"ה ה"א הרי זה מסתיר מלפניו בפי' רבינו יונה פ"ה דברכות (ד' כ"ו ע"ב) והכי גרסינן התם היה מרתיע ובא כנגדו הרי זה מסטר מלפניו ולשון מסטר לסטר משבנא ובלבד שלא יפסיק תפלתו עכ"ל ולפנינו הגירסא הרי זה מסתיר מלפניו. ובחי' הרשב"א ברכות ל"ב ירושלמי למה דהוא מחייה וחוזר ומחייה לא אמרו אלא כרוך אבל אם היה מרתיע ובא כנגדו הרי מסדיר מלפניו שלא יפסיק תפלתו תני היה עומד באיסטרטיא ופלטיא כו'. וברא"ש פ"ה דברכות סי' י"ג הגי' ירושלמי קמרתיה נחש כנגדו פוסק כו'. ובתוס' רי"ח ברכות ל"ג בירושלמי קאמר דאם היה נחש מרתיע ובא כנגדו פוסק (לפנינו הגי' ובלבד שלא יפסיק את תפלתו) לפי שבא נגדו בכעס ומתכוין הוא להזיקו עכ"ל ובס' אדם וחוה נתיב ג' חלק ד' ועוד בירושלמי ראה נחש מרתיח כנגדו פוסק ואם פסק חחר לתחלת ברכה שפוסק בה עכ"ל וו' מלות אחרונות ליתא לפנינו.

פ"ה ה"א באסטרטיא או בפלטיא כו' בפי' רבינו יונה שם בירושלמי אמרו היה עומד ומתפלל בסטרטיא או בפלטיא כו' עכ"ל וכן הוא בשלטי הגבורים עם בשם הרא"ש וכן הוא ברא"ש פ"ה דברכות סי' י"ב. ובטור או"ח סי' ק"ד היה מתפלל בדרך ובאה בהמה או קרון כנגדו יטה מן הדרך כו' ובב"י עם הר"ר יונה והרא"ש הביאו בפרק אין עומדין ירושלמי היה עומד ומתפלל בסרטיא או פלטיא ה"ז מעביר מפני החמור או מפני הקרון ובלבד שלא יפסיק את תפלתו כו' עכ"ל.

פ"ה ה"א מפני החמור ומפני הקרון. בתוס' רי"ח ברכות ל"ג ע"א מפני החמור ומפני הקוף. ובס' אדם וחוה נתיב ג' הלק ד' ועוד בירושלמי אם היה מתפלל ברשות הרבים ומעבירים בהמה או קרון מתרחק לצד א' ולא יפסיק תפלתו עכ"ל.

פ"ה ה"א מה עסקיה דההדין חברבריא כד הווית נבית לבר נשא כו' בברכות ל"ג ע"א פירש"י ד"ה ומת הערוד מצאתי בה"ג אמרו במערבא כשהערוד (לפנינו חברבר) נושך את האדם אם הערוד קודם למים מת האדם ואם האדם קודם למים מת הערוד ונעשה נס לר' חנינא ונבקע מעין מתחת עקבו עכ"ל ולא העיר רש"י שכן מפורש כאן בירושלמי. ובפי' רב נסים גאון בברכות ל"ג ע"א ובערוך ערך חברבר בבלי וירושלמי בגמרא אפילו נחש אוי לו לחברבר שפגע בו רבי חנינא בן דוסא וזה עסקיה מהדין חברברא כד הוה נבית לבר נשא אי בר נשא קדים למיא חברברא מית ואי חברברא קדים למיא בר נשא מית אמרו לו תלמידיו רבי

ולא

ולא הרגשת אמר להן יבוא עלי ממה שהיה לבי מכוון בתפלתי לא הרגשתי א"ר יצחק בר רבי אלעזר ברא לו הקב"ה מעיין תחת כפות רגליו לקיים מה שנאמר רצון יראיו יעשה עכ"ל. ובבה"ג הוצאת מק"נ צד 52 ליתא מה שהביא רש"י משמו. אבל בבה"ג הנדפס מכבר (ד' זאלקאווע תקע"א) ה' ברכות (ד' ד') בשם אמרון במערבא כו' ע"ש, ובילקוט המכירי תהלים מזמור קמ"ה אות כ"ו מובא ג"כ הירושלמי.

פ"ה ה"ב במשנה ושואלין גשמים בברכת השנים. בירושלמי דפוס קושטנטינא הגי' ושאלה בברכת השנים.

פ"ה ה"ב במשנה ר' יהושע אומר בהודאה כן הגי' בד' וויניציאה אבל בדפוס אמשטרדם רבי אליעזר אומר אומרה בהודאה.

פ"ה ה"ב כשם שתחיית המתים כו' בפי' רב נסים גאון ברכות ל"ג ע"א הביא הירושלמי. וכן מובא הירושלמי בשינויים קלים בערוך ערך שקל א' ובאבודרהם (סדר שחרית של חול ד' ל"ג ע"ב).

פ"ה ה"ב חד אמר בין על הטל ובין על המטר נשמע לו כו' בילקוט מלכים רמז ר"ז מובא הירושלמי.

פ"ה ה"ב אמר רבי תנחומא אדרעיה סברין מימר נדר שהותר מכללו הותר כולו. בילקוט שם הגי' א"ר תנחום סברין מימר נדר שהותר מקצתו הותר כלו.

פ"ה ה"ב עם כשהוא יוצא נפצע בנו. בילקוט עם כשהוא יוצא נפגע בנו.

פ"ה ה"ב א"ר תנחום אדרעי וארעא תפקידיה תפליט ובד' אמשטרדם וארעא תפקידים תפלים, בילקוט וארץ רפאים תפיל מתרגמינן וארעא תפקידיה תפלט ולפנינו בת"י בישעיה שם ליתא זה ועי' בפרקי דר"א פרק ל"ד.

פ"ה ה"ב ר"ת אדרעי בסה"ד ערך ר' תנחום מביא מירושלמי ר"ת מיושבי אדרעיה.

פ"ה ה"ב בשעה שעשה אברהם זקנך. בילקוט שם ובילקוט המכירי תהלים מזמור ק"י אות י"ח מובא הירושלמי בשינויים.

פ"ה ה"ב מביאין להן זקן אחד כגון ר' יוסי הגלילי. לא מצאתי זה במדרשות ואולי נוספו המלות: כגון רי"ה. לכוונה ידועה.

פ"ה ה"ב ר' זעירא בשם רבי חנינא אם לא כו' בכסף משנה ה' תפלה פרק י' ה"ח רבי בשם ר' חנינא.

פ"ה ה"ב היה עומד בגשם והזכיר של טל כו' ברי"ף ריש פ"א דתענית ירושלמי ר' זעירא בשם ר' חנינא היה עומד בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו בטל והזכיר של גשם מחזירין אותו והתניא (לפנינו והתני) בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר לא דמי ההוא דמצלי (לפנינו חסר המלה דמצלי) ומיקל (לפנינו דמיקל) לההוא דלא מצלי ולא מיקל בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו והתני' (לפנינו והתני) אם לא שאל בברכת השנים או שלא אמר (לפנינו הזכיר) גבורת גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו ההוא דלא אדכר (לפנינו בההוא דלא אדכר כלל) לא טל ולא מטר עכ"ל. ובמאור שם הירושלמי שכתב הרי"ף ז"ל לא דכי ההוא דמצלי ומיקל לההוא דמצלי (לפנינו דלא מצלי ובחי' הרשב"א ברכות כ"ט ע"ב גם כן לההוא דמצלי) ולא מיקל כך פירושו כי מי שהוא מיקל על עצמו שלא להזכיר לא טל ולא גשם בימות החמה אין מחזירין אותו מפני שהטל אין נעצר אבל מי שמחליף והזכיר של גשם בימות הטל הואיל ואין גשמים לאחר ניסן סימן ברכה כאלו לא התפלל

כלל

כלל לפיכך אין מחזירין אותו עכ״ל ובר״ן ברי״ף שם והא תניא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא (לפנינו ואם רצה) להזכיר מזכיר פי׳ אסיפא פריך דקס״ד דמקשה דמשום הכי קאמר היה עומד בטל והזכיר של גשם מחזירין אותו לפי שלא הזכיר של טל ומשום הכי פריך עלה מדתניא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר וכו׳ ופריק לא דמי ההוא דמצלי ומיקל כלומר מקלל שהגשמים סימן קללה הן בימות החמה להחוא דלא מצלי ולא מיקל כלומר דלא מצלי שאינו מזכיר של טל ואינו מקלל ג״כ בהזכרת גשם אי נמי אפשר שיהא פי׳ מיקל מקלקל כו׳ אבל הרמב״ם ז״ל (נראה דצ״ל הרמב״ן) אמר שאין פי׳ הירושלמי ברור בכך שאלו היה המתרץ בא לתרץ ולומר לאו משום דלא אדכר טל מחזירין איתו אלא משום דאדכר גשם ואפילו כשהזכיר טל וגשם קאמר דמחזירין אותו לא היה נופל על הלשון לא דמי אלא כך היה ראוי לאמר טעמיה דר׳ חנינא משום דמיקל ולפיכך אמר שאילולי שהרב אלפסי ז״ל פסק בהלכותיו זה הירושלמי. היה נראה שדעת המתרץ נוטה לדעת המקשה כו׳ ע״ש שהאריך בזה. ובס׳ אדם וחוה נתיב ג׳ חלק ה׳ וכתב בירושלמי היה עומד בטל והזכיר גשם מחזירין אותו מפני שהגשם סימן קללה עכ״ל ואפשר שהד׳ מלות האחרונות היו לפניו בגוף הירושלמי. ובתוס׳ רי״ח ברכות כ״ט ע״א ד״ה אלא ועוד כתב שם בירושלמי א״ר זעירא כו׳ לא דמי ההוא דמקל ומצלי להחוא דמצלי ולא מקל עכ״ל. ובתוס׳ ברכות כ״ט ע״ב ד״ה הא ומשני דלא דמי ההוא דמקל ומצלי להחוא דמצלי ולא מקיל פי׳ מקלל כו׳ עכ״ל וכן הוא באשכול ח״א צד 26.

פ״ה ה״ב בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו כו׳ בתוס׳ רי״ח בברכות כ״ט בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו והתני אם לא שאל בברכת השנים או לא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו ההוא (לפנינו בההוא) דלא אדכר לא טל ולא גשם (לפנינו מטר) הא דאדכר טל עכ״ל ולפנינו ליתא ג׳ מלות אחרונות. ובתוס׳ ברכות שם והדר קאמר בירושלמי קאי בגשם והזכיר בשל טל אין מחזירין אותו ופריך מהכא והתניא או שלא הזכיר גבורות גשמים (לפנינו בתחיית המתים ובתוס׳ תענית ג׳ ע״ב ד״ה בימות או שלא אמר גבורות גשמים) מחזירין אותו ומשני הא דאדכר הא דלא אדכר לא טל ולא מטר לכך מחזירין אותו הא דהזכיר של טל ומטר כו׳ ע״כ והחמש מלות אחרונות ליתא לפנינו. ובתוס׳ הרא״ש ברכות כ״ט ותו פריך בירושלמי בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו והתניא אם לא שאל בברכת השנים או לא הזכיר בתחית המתים (לפנינו או שלא הזכיר גבורות גשמים בתח״ה) מחזירין אותו ההוא דלא אדכר לא טל ולא מטר כלומר אם לא הזכיר כלל מחזירין אבל אם הזכיר טל אין מחזירין אותו וכל זה בהזכרת גבורות גשמים והא דקאמר מטר לאו דוקא דהוה ליה למימר ולא גשם כו׳ עכ״ל וכן הוא בפי׳ הרא״ש ברכות פ״ד סי׳ י״ד. ועיין מה שהבאתי לעיל בשם תוס׳ רי״ח שהיה לו הגירסא בהירושלמי כאן ולא גשם. והר״ן ריש פ״א דתענית האריך בזה. וברשב״א ברכות כ״ט ע״ב והתני אם לא הזכיר גבורת גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו כו׳ עכ״ל.

פ״ה ה״ב אם לא שאל בברכת השנים כו׳ בתוס׳ ברכות כ״ט ע״ב ד״ה הא ובירושלמי קאמר אם לא שאל בברכת השנים אומרה בשומע תפלה ודכוותה אם לא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מזכיר (לפנינו אומרה) בשומע תפלה ומה (לפנינו מה) אם שאלה שהיא מדוחק אומרה בשומע תפלה הזכרה שהיא מריוח לא כ״ש כו׳ עכ״ל. ובתוס׳ רי״ח בברכות כ״ט והכי איתא בירושל׳ פרק אין עומדין וקאמר התם ר׳ זעירא בשם רב הונא (וכן הוא בריטב״א תענית ג׳

ג' ע"ב ולפנינו בשם ר"ח) אם לא שאל בברכת השנים כו' עכ"ל וכן הוא בתוס' הרא"ש בברכות שם. ובפי' רבינו יונה ברכות פ"ד דאמרי' התם ומה שאלה שהיא מדוחק אין מחזירין בשאלה (לפנינו הזכרה) שהיא מריות לא כ"ש כלומר שאלה של ברכת השנים שהיא צריכה לצורך השעה אין אנו מצריכים אותו לחזור ודי כשיאמר אותה בשומע תפלה הזכרת של גבורות גשמים שאינה אלא שבח בלבד לכ"ש שלא נצטרך להחזירו ושיאמר אותה בש"ת כו'.

פ"ה ה"ב אם שאלה שהיא מדוחק אומרה בש"ת אזכרה שהיא מריוה לא כ"ש. בירושלמי ד' קושטנטינא מה אם שאלה שהיא לדוחק אומרה בש"ת הזכרה שהוא לשבח לא כ"ש.

פ"ה ה"ב והתני אם לא שאל בברכת השנים כו' בתוס' רי"ח שם גורס כנוסח הדפוס. ובתוס' הרא"ש שם והא תנא (לפנינו והתני') אם לא שאל בברכת השנים או שלא הזכיר בתחיית המתים (לפנינו גבורות גשמים בתח"ה) מחזירין אותו א"ר אבא אחויה דר' יוסף (לפנינו רבי אבדימי אחוי דרבי יוסי) בשלא אמרה שומע תפלה עכ"ל ולפנינו הגי' בשלא אמר בשומע תפלה. ועי' באור זרוע ה"ב סי' שצ"ט.

פ"ה ה"ב אמר רבי אבדימי אחוי דרבי יוסי. ברשב"א ברכות כ"ט ע"ב אמר רבי אבא מרי בשם רבי יוסה בשלא אמרו (לפנינו אמר) בשומע תפלה להיכן (איכן) הוא.

פ"ה ה"ב אחוי דרבי יוסי כו' באור זרוע ח"ב סי' שצ"ט תני' א"ר אבא מארי אחוה דרב יוסף ובריטב"א תענית ג' ע"ב א"ר אבא כארי בשם ר' יוסי.

פ"ה ה"ב איכן הוא חוזר כו' בתוס' ברכות כ"ט ע"ב ד"ה הא וכן משמע בירושלמי פרק אין עומדין דקאמר אם לא שאל בברכת השנים (לפנינו או שלא הזכיר גבורות גשמים כו') מחזירין אותו ולהיכן (איכן) חוזר רבי שמעון (לפנינו בר ווא) בשם ר' יוחנן אמר בר"ה אם עקר רגליו חוזר לראש (לפנינו לכתחלה) ואם לאו חוזר לעבודה הכי נמי (לפנינו אוף הבא) אם עקר רגליו חוזר לראש (לכתחילה) ואם לאו חוזר לשומע תפלה (לפנינו חוזר לעבודה בשומע תפלה) כו' עכ"ל וכן הוא בריטב"א תענית שם. ובתוס' רי"ח בברכות שם ר' שמעון בר ווא בשם ר' יוחנן בראש חודש אם עוקר את רגליו חוזר לכתחלה ואם לאו חוזר לעבודה אף הבא אם עקר את רגליו חוזר לכתחלה ואם לאו חוזר לשומע תפלה עכ"ל. ובתוס' הרא"ש בברכות שם להיכן הוא חוזר ר' שמעון בשם ר' יוחנן בר"ח אם עקר רגליו חוזר לראש ואם לאו חוזר לעבודה אף הבא אם עקר רגליו חוזר לראש ואם לאו חוזר לשומע תפלה כו' עכ"ל. ובהג"מ פ"י מה' תפלה ה"ח ודלא כהירושלמי דמשמע דגם גבורות גשמים בשומע תפלה אם טעה כו' עכ"ל. ובר"ן ריש תענית אבל בירושלמי מפורש כדברי הגאון ז"ל ששאלו על זה להיכן הוא חוזר ואסקוה כההיא דאמר ר"ש בר בא (בר ווא) בשם ר' יוחנן דאמר בר"ח אם עקר רגליו חוזר לכתחלה ואם לאו חוזר לעבודה וה"נ אם עקר רגליו חוזר לכתחלה ואם לאו חוזר לשומע תפלה עכ"ל. ובטור או"ח סי' קי"ד ואם טעה ולא הזכיר גבורות גשמים ונזכר קודם שומע תפלה איתמר בירושלמי שמזכיר בשומע תפלה אבל בגמרא דידן כו' עכ"ל ועי' בב"י שם ובטור סי' קי"ז. ובפי' רבינו יונה בברכות פ"ד וכן נראה בפירוש בירושלמי דגרסינן התם בפרק אין עומדין אם לא הזכיר גבורות גשמים בתח"ה אומר בשומע תפלה היכן הוא חוזר בו אמר שמואל בשם רבי יוחנן (לפנינו רבי שמעון בר ווא בשם ר' יוחנן) בר"ח אם עקר רגליו חוזר לכתחלה ואם לאו

בשומע

בשומע תפלה עכ"ל. ובפסקי רקאנטי סי' ל"ב ובירושלמי אמר שיכול לומר בשומע תפלה ויש שפסקו כן ואינו נכון עכ"ל.

פ"ה ה"ב ואם לאו חוזר לעבודה בשומע תפלה. כן בד' וויניציא אבל לנכון בדפוס קושטנטינא ואמשטרדם ואם לאו בשומע תפלה ועיין לעיל.

פ"ה ה"ב בנינוה צריכין מיעבד תענית בתר פסחא כו' בפרדס לרש"י סי' קע"ג ירושלמי בנינוה בעין מר' מהו לעגע' (?) בתר פיסחא אמר להו עשו ובלבד שלא תשנו מטבעה של תפלה כו' עכ"ל. ובלקוטות הרמב"ן בתענית ד' א' מביא הירושלמי בגי' בני נינוה (לפנינו בנינוה) צרכון כו'. ובשו"ת הרשב"א סי' שע"ז אמרו בירושלמי בנינוה צריכין (צרכון) מעבד תענית בתר פיסחא אמר להם צאו (לכו) ועשו ובלבד שלא תשנו ממטבע ברכה (לפנינו של תפלה) עכ"ל. ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג סי' שט"ו ובפרק אין עומדין גרסינן בגמרא בירושלמי בנינוה צריכין למיעבד תעניתא בתר פסחא אתון ושיילין לר' ואמר להן לכו ועשו ובלבד שלא תשנו ממטבע של תפלה ומסיק נמי החם בשומע תפלה כו' עכ"ל. ובמרדכי תענית סי' תרכ"ט ובפרק אין עומדין גרסי' בירושלמי בנינוה צריכין מיעבד תעניתא בתר פיסחא אתון שאלון לר' אמר לון לכו ועשו ובלבד שלא תשנו מטבעה של תפלה כו' עכ"ל.

פ"ה ה"ב שלא תשנו מטביעה של תפלה. בד' קושטנטינא שלא תשנו ממטבע שטבעו חכמים בתפלה.

פ"ה ה"ב מחזירין אותו בשומע תפלה. בריטב"א תענית ג' ע"ב ד"ה ורבינו הגי' אינו חוזר אלא אומרו בשומע תפלה.

פ"ה ה"ב רבי יותנן בשם רבי ממין כר"א ביו"ט שחל להיות במו"ש מיד בד' קושטנטינא ר"י בשם ר"י ממין כר"א ביום טוב שחל להיות במו"ש. ומלת מיד לא גרס. וכן ליתא בבבלי ברכות ל"ג ע"ב.

פ"ה ה"ב ורבי יצחק רבה בשם רבי הלכה כר"א. בבבלי ברכות ל"ג ע"ב רבי יצחק בר אבדימי משום רבינו יע"ש.

פ"ה ה"ב ר' יצחק בר נחמן בשם ר' חנינא בן גמליאל הלכה כר"א לעולם עי' רש"י נדה ח' ע"א ואר"א הלכה כר"א בברכות ירושלמי עכ"ל וכיון לכאן ועי' בתוס' הרא"ש שם וז"ל פירש"י בברכות ירושלמי איתא ובתלמוד שלנו ליתא עכ"ל.

פ"ה ה"ב ואבדלה בחונן הדעת דרבי חכמים. בדפוס אמשטרדם דברי חכמים.

פ"ה ה"ב א"ר יוחן אומר מטבע ברכה ואחר כך מבדיל כו' בשבלי הלקט סי' קכ"ח והכי איתא בירושלמי הכל מודים באתה חונן דגומר כל אותה הברכה אמר ר' תמיה אני למה ביטלו חונן הדעת בשבת אם אין דעה תפלה מניין כו' ועי' לעיל פ"ד ה"ד.

פ"ה ה"ב אם אין דעה תפלה מנין בטור או"ח סי' קט"ו ירושלמי אם אין בינה אין תפלה עכ"ל.

פ"ה ה"ב ר"א ב"ר הושעיה. בפסחים ק"ג ע"ב הגי' דאמר ר' אלעזר אמר ר' הושעיה.

פ"ה ה"ב זאת אומרת שאסור לעשות מלאכה כו' בה' הבדלה לרי"ץ אבן גיאות ד' י"ז א"ר אליעזר בן אנטיגנוס משום ר' אליעזר בר' ינאי אסור לאדם לעשות חפציו קודם שיבדיל.

פ"ה

פ"ה ה"ב עד שיבדיל. וממה שנאמר בשבת ק"נ ע"ב במערבא אמרינן הבי המבדיל בין קידש להול ועבדינן צורכין לא נזכר כלל?

פ"ה ה"ב כמה דאמר אסור לעשות מלאכה עד שיבדיל כו' ברי"ץ אבן גיאות שם בירושלמי בשם שאסור לעשות מלאכה קודם שיבדיל כן אסור לתבוע הפציו עד שעה שיבדיל עכ"ל וכן הוא ברוקה סי' שב"ב.

פ"ה ה"ב מבדיל אפילו בחמישי בשבת. בבבלי פסחים ד' ק"ה ע"א כל השבת כולה.

פ"ה ה"ב הדא דאת אמר המבדיל בין קדש לחול כו' בראב"ן סי' ק"פ ירושלמי אם לא הבדיל במוצאי שבת מבדיל אפילו בחמישי הדא דאת אמר המבדיל בין קדש לחול אבל בורא מאורי האש אומר במוצאי שבת (לפנינו אומרה מיד) ואם לא גומר מעות כו'.

פ"ה ה"ב אפילו יום טוב שחל להיות באמצע שבת אומר בין יום השביעי לששת ימי המעשה כו' באור זרוע ח"ב סי' צ"ב וכן ראיתי אני המחבר בירושל' כמו שרגילים העולם להבדיל עכ"ל. ובשבלי הלקט סי' ק"ל ותו גרסינן בירושל' ר' זעירא ורב יהודה ור' בא בשם ר' אבא בר ירמיה (לפנינו ר' זעירא בשם ר' יהודה ר' אבא בשם אבא בר ירמיה) אפילו יו"ט שחל להיות באמצע השבת אומר בין יום השביעי לששת ימי המעשה כו' עכ"ל.

פ"ה ה"ב החל עלינו את הימים כו' במנהיג ד' ל"ה ע"א בירושלמי בפ' אין עומדין. ר' ירמיה ור' זעירא בשם ר' חייא צריך לומר אלהינו ואלהי אבותינו (ה' מלות אחרונות ליתא לפנינו) החל עלינו את ששת ימי המעשה הבאים לקראתינו לשלום והשמיענו בהן ששון ושמחה והבינגו ולמדנו וכו' עכ"ל וכן הוא באבודרהם (סדר מוצ"ש ד' נ"ו ע"א). ובה' הבדלה לרי"צ אבן גיאות ד' ט"ו ובירושלמי צריך למימר לאחר הבדלה החל עלינו את ששת ימי המעשה הבאים לקראתינו לשלום והשמיענו בהם ששון ושמחה והבינגו ולמדנו והעונים אמ' כו' עכ"ל וכן הוא במור או"ח סי' רצ"ם.

פ"ה ה"ג במשנה ומנין הוא מתחיל מתהילת ברכה שמעה זו. כן בדפוס וויניציא. אבל בד' קושטנטינא הגי' מהיכן מתחיל ממקום שטעה זה.

פ"ה ה"ג ר' פנחס בשם ר' סימון. בדפוס אמשטרדם ת"ע ר' יצחק בשם ר"ס.

פ"ה ה"ג א"ר יוסי בי ר' בון לא עבדין טבות שעושין למדותיו של הקב"ה רחמים. בבבלי ברכות ל"ג ע"ב פליגי בה תרי אמוראי במערבא רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבידא חד אמר מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית וחד אמר מפני שעושה מדותיו של הקדוש ברוך הוא רחמים ואינן אלא גזירות ומתלמוד דילן נדע שר' יוסי בר' בון הוא ר' יוסי בר אבין הוא האומר מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים.

פ"ה ה"ג שעושין למדותיו של הקב"ה רחמים. בדפוס אמשטרדם הנ"ל מוסיף: ואינן אלא גזירות.

פ"ה ה"ג ואלין דמתרגמנין עמי בני ישראל כמה דאנא רחמן בשמים כן תהוון רחמנין בארעא כו' לא עבדין טבאות. התרגום ירושלמי המיוחס ליונתן בן עוזיאל תרגם כן בקרא ושור או שה אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד (ויקרא כ"ב כ"ח) עמי בני ישראל היכמא דאבונין (צ"ל דאנא) רחמן בשמיא כן תהוון רחמנין בארעא תורתא או רחילא יתה וית ברה לא תכסון ביומא חד עכ"ל.

פ"ה ה"ג הדא דאמר בצבורא אבל ביחיד כו' בפי' רב נסים גאון ברכות ל"ג

ל״ג ע״ב בתלמוד ארץ ישראל נתנו הפרש בזה הדבר ואמרו הדא דאתמר (לפנינו דאמר) בצבור אבל ביחיד תחנונים הם עכ״ל ומובא ג״כ בילקוט המכירי תהלים מזמור ס״ג אות י״א ע״ש בהערות. ובתוס׳ שם ד״ה מודים ירושלמי הדא דתימא בצבור אבל ביחיד תחנונים הם עכ״ל ובכסף משנה ה׳ ק״ש הי״א ואמרינן בירושלמי הדא דתימא בציבור כלומר דהוי מגונה אבל ביחיד תחנונים הם לו (לפנינו ליתא לו) עכ״ל. ולפלא שבמגילה פ״ד ה״י מקור המאמר מסיים: ודכוותה אמן אמן שמע שמע. וזה פלא שבמקרא נמצא אמן אמן. וכאן נשמט הסיום הנ״ל ועי׳ טור או״ח סי׳ ס״א.

פ״ה ה״ג אדא בר בר חנה. בדפוס אמשטרדם בר חנה.

פ״ה ה״ג רב חונה בשם רב טעה בשלש ברכות הראשונות חוזר בתחלה. בד׳ אמשטרדם ת״ע תני׳ חוזר בתפלה ובס׳ ארח ותוה נתיב ג׳ הלק ז׳ ועוד בירושלמי ואם נשתתק ש״צ והזר הוא עצמו חוזר למקום שפסק נ״ל לתחלת ברכה דינו באחר ולא הבנתי בטיב לשון הירושלמי עכ״ל. ועי׳ להלן.

פ״ה ה״ג טעה ואינו יודע איכן טעה כו׳ באבודרהם (סדר שחרית של חול ד׳ ל״ד ע״ב) ואמרינן בירושלמי בפרק אין עומדין טעה ואינו יודע היכן טעה חוזר למקום הברור לו ובשלש אחרונות אם טעה באחת מהם חוזר לעבודה כו׳ עכ״ל.

פ״ה ה״ג ר׳ אחא ור׳ יודה בן פזי יתבון כו׳ בתוס׳ רי״ח בברכות כ״ח ל״ב בירושלמי ר׳ חייא (לפנינו ר׳ אחא) ור׳ יהודה (יודה) בן פזי הוו יתבין בחד אתר (לפניני בחד כנישתא) עבר (לפנינו אתי עבר) חד קומי תיבותא ואשגיר חדא ברכה אתון שיילין לר׳ סימון א״ל בשם ריב״ל ש״צ שהשגיר שתים ושלש ברכות אין מחזירין איתו ואשכח תני ופליג לכל אין מחזירין חוץ ממי שלא אמר מחיה המתים ומכניע זדים ובונה ירושלים אני אומר כי מין הוא שמואל הקטן וכו׳ פירושו דאין מחזירין אותו היינו למקומם כלומר אין מעלין אותו כו׳ שמא מין הוא ולא מיירי הירושלמי מידי בחזרה להתחלת ברכות כו׳ עכ״ל. ובהג״מ ה׳ תפלה פ״י ה״ב אמנם בירושלמי משמע דש״צ שטעה אין מחזירין אותו מפני טרח ציבור דגרסינן פרק אין עומדין רבי אחא ורבי יהודה בן פזי הוו יתבין בחדא בנישתא עבר חד קומא תיבתא ושגר חדא ברכה אתו ושאלו לר׳ סימון בשם ריב״ל ש״צ ששגר שתים ושלש ברכות אין מחזירין אותו וכו׳ עכ״ל. ובשו״ת הרשב״א סי׳ ל״ה וכדגרסינן התם בפרק אין עומדין רבי אחא רבי יודה בן פזי הוון יתיבין בחד אתר (לפנינו יתבק בחד כנישתא) עבר (לפנינו אתי עבר) חד קומי תיבותא ושגר (לפנינו ואשגר) חד ברכה אתון ושאלון (לפנינו ושיילון) לרבי סימון כו׳ עכ״ל.

פ״ה ה״ג לכל אין מחזירין אותו חוץ ממי שלא אמר מחיה המתים ומכניע זדים ובונה ירושלים כו׳ בבבלי ברכות כ״ט ע״א והאמר רב יהודה אמר רב טעה בכל הברכות כלן אין מעלין אותו בברכת המינים מעלין אותו חיישינן שמא מין הוא. ואיך א״ב חולק רב על הברייתא שמובא בירושלמי כאן. ובפרט לגירסת מהרש״ס (ד׳ מגנצא) שגרס כאן והא״ר יהודה א״ר רב? ובשבלי הלקט ענין תפלה סי׳ י״ט ותו גרסינן בירושלמי לכל אין מעלין (וכן הוא בדפוס מגנצא ולפנינו אין מחזירין) חוץ ממי שטעה שלא אמר מחיה המתים ומכניע זדים ובונה ירושלים שמא מין הוא עכ״ל. וכן הוא ברוקח סי׳ שכ״ב, והמין הזה אולי הוא כותי עי׳ ריש מסכת כותים. ובטור או״ח סי׳ קכ״ו ירושלמי ש״צ שדלג ב׳ או ג׳ ברכות אין מסלקין אותו (לפנינו לכל אין מחזירין אותו) חוץ ממי שלא אמר תחית המתים שמא כופר הוא בתחית המתים ומכניע זדים שמא אפיקורס הוא

בונה ירושלים שמא אינו מאמין בביאת המשיח כו׳ עכ״ל. ובב״י שם ירושלמי ש״צ שדילג ב׳ או ג׳ ברכות אין מסלקין אותו חוץ ממי שלא אמר תחית המתים וכו׳ בפרק אין עומדין ואיני יודע למה כתבו רבינו מאחר שהוא חולק על תלמוד שלנו דסתם ואמר טעה בכל הברכות כלם אין מעלין אותו חוץ מברכות ולמלשינים כו׳ שוב מצאתי להרשב״א שכתב בתשובה אע״גדמשמע מדברי הירושלמי שיש לחלק בין ש״צ ליחיד ואפילו בשטעה והשמיט אחת מן הברכות כדגרסינן בר״פ אין עומדין ש״צ שהשגיר ב׳ או ג׳ ברכות אין מחזירין אותו וכו׳ עכ״ל. ובשו״ת הרשב״א סי׳ ל״ה ש״צ שהשגיר שתים ושלש ברכות אין מחזירין אותו אשכח תני (לפנינו תני ופליג) לכל אין מחזירין (לפנינו מחזירין אותו) חוץ ממי שלא אמר תחיית (לפנינו מחיה) המתים ומכניע זדים ובונה ירושלים אם אינו (לפנינו אני) אומר מין הוא עכ״ל. ובב״ח שם שכתב ודע דבמקצת ספרי רבינו (הטור) כתוב ירושלמי ש״צ שדלג ב׳ אי ג׳ ברכות אין מחזירין אותו וכו׳ וכך הוא גירסת הרשב״א בירושלמי כו׳ עכ״ל ועי׳ כ״ש בפרישה שם. ועי׳ במשנה למלך ה׳ לולב פ״ח ה״ג. ובשלטי הגבורים בגליון המרדכי בפ״ד דברכות (סי׳ צ״ו) ירושלמי ש״צ שדלג שתים או שלש ברכות אין מחזירין אותו (לפנינו כתוב אשכח תני ופליג לכל אין מחזירין אותו ולפני השלטי הגבורים והטור והב״י לא היה זה בהירושלמי) חוץ ממי שלא אמר תחיית (לפנינו מחיה) המתים שמא כופר הוא בתחיית המתים (המש מלות אחרונות ליתא לפנינו) ומכניע זדים שמא מין הוא (ג׳ מלות אחרונות ליתא לפנינו) ובונה ירושלים שמא אין מאמין בביאת המשיח (ה׳ מלות אחרונות ליתא לפנינו) עכ״ל.

פ״ה ה״ג משקיף עליהון. בדפוס מגנצא ב׳ וג׳ שעות. וזה הגהת מהרש״ם עפ״י הבבלי ברכות כ״ח ע״ב.

פ״ה ה״ג ספק הזכיר של ראש חודש כו׳ ברוקח סי׳ ר״ל הגי׳ ירושלמי בפרק אין עומדין ספק הזכיר של ראש חודש ספק לא הזכיר מחזירין אותו לעבודה עכ״ל. ובחי׳ הרשב״א ברכות כ״ט ע״ב והכין איתא בירושלמי בהדיא דגרסינן התם בפרק אין עומדין רבי יעקב בר אחא רבי שמעון בר אבא בשם רבא (לפנינו ר״ש בר אבא בשם ר״א) בשם ר׳ אלעזר ספק הזכיר של ר״ח ספק לא הזכיר מחזירין אותו להיכן (לאיכן) הוא חוזר ר׳ שמעון בר בא (לפנינו בר ווא) בשם ר״י אם עקר את רגליו חוזר לכתהלה ואם לאו חוזר לעבודה אמר ר׳ יודה (לפנינו ר׳ יודה בן פזי) הסיע דעת מי (לפנינו כמי) שעקר ואלין תתנוניא צריכה (צריכא).

פ״ה ה״ג הסיע דעת כמי שעקר את רגליו. בראבי״ה סי׳ פ״ה היסח הדעת כמי שעקר את רגליו. ובאשכול ה״א צד 22 והכין אי׳ בירושלמי הסיח דעתו מלהתפלל כעקר רגליו דמי.

פ״ה ה״ג היה קורא בתורה ונשתתק כו׳ ברי״ף במגילה כפ״ג ירושלמי דפרק אין עומדין להתפלל היה קורא בתורה ונשתתק זה שעומד תחתיו יתחיל ממקום שהתחיל הראשון ואם תאמר ממקום שפסק הראשון הראשונים נתברכו לפניהם ולא לאחריהם והאחרונים נתברכו לאחריהם ולא לפניהם וכתיב תורת ה׳ תמימה משיבת נפש שתהא כולה תמימה עכ״ל. ובהגהת מרדכי מגילה פ״ד סי׳ תתל״ב ירושלמי דפרק אין עומדין והאלפסי מייתי לה הבא בשמעתין היה קורא בתורה ונשתתק כו׳. ובר״ן שם חוזר לקרות מתחילה ויברך כו׳ עכ״ל. אבל בשבלי הלקט ענין תפלה סי׳ מ׳ ועוד גרסינן התם בירושלמי היה קורא בתורה ונשתתק יעבור אחר תחתיו ומתחיל ממקום שהתחיל הראשון ומברך פי׳

לפניה

לפניה ולאחריה (נראה שהיה לפניו הגירסא בירושלמי המלה ומברך מה שלא נמצא לפנינו) ואם תאמר יתחיל ממקום שפסק הראשונים נתברכו לפניה; והאחרונים נתברכו לאחריהן דכתיב תורת ה' תמימה שתהא כולה תמימה עכ"ל. ובאור זרוע ח"ב סי' מ"ה וכתב ה"ר משה (הרמב"ם) קרא ונשתתק יעמוד אחר תחתיו ויתחיל ממקום שהתחיל הראשון שנשתתק ומברך בסוף עכ"ל ר"ל אבל תחילה אינו מברך אותו אחר וראיה לדבריו מצאתי בירושלמי פרק אין עומדין ר' בא בשם דר' חייא בר אבא (לפנינו ר' אבא בריה דר' חייא בר אבא) ור' חייא בשם ר' יוחנן היה קורא בתורה ונשתתק זה שעומד תחתיו יתחיל במקום (לפנינו ממקום) שהתחיל הראשון כו' ומדקאמר האחרונים לא נתברכו לפניהם שמע מינה דאחר העומד לקרות אינו מברך כי אם בסוף עכ"ל. וכן מובא הירושל' בטור או"ח סי' ק"מ ועי' בב"י שם שהאריך בזה. וכן מובא הירושל' בתוס' ד"ה בברכות ל"ד ע"א. ובתשובות ריב"ש סי' מ' כן אמרו בירושלמי גבי קרה"ת והביאו הרי"ף ז"ל בהלכות היה קורא בתורה ונשתתק צריך להתחיל ממקום שהתחיל הראשון וכו'. ומובא הירושלמי בשינוים גם בילקוט תהלים ר' תרע"ד. והנה הילקוט מביא שם בשם הירושלמי מאמר גדול מן רבי ירמיה ורבנן חד מנהון אמר כו' עד סוף המאמר זה סדר נזיקין שיש בו כל הדינין ולפנינו בירושלמי כאן ליתא כל זה. וגם התוס' בשבת ד' ל"א ע"א ד"ה אמונת אמרו מפרש בירושלמי שמאמין בחי העולמים וזורע עכ"ל ולא נמצא זה בשום מקום בירושלמי רק בהמאמר הנ"ל שהביא הילקוט בשם הירושלמי. וזו מציאה נכבדה. וגם המדרש תלים מזמור י"ט הביא זה המאמר שלקח מהירושלמי כאן שחסר לפנינו.

פ"ה ה"ג לא יהו שנים קורין בתורה וכו' הברייתא מקורה בתוספתא מגילה פ"ג בשינויים ובבבלי מגילה כ"א. וברה"ש כ"ז מובאה בגי' אחרת. ובלבד שלא יהא אחד קורא וכו' וברבינו חננאל גרס ובלבד שלא יהו שנים קורין.

פ"ה ה"ג ר' חונא הוה יתיב בחד כנישתא עאל חזנא כו' בראבי"ה ברכות סי' צ"ה דגרסי' בירושלמי הכא ר' אליעזר (לפנינו ר' חונא) הוה יתיב בחד בי כנישתא על הויא ואטרה על חד דיעול ולא על לסופה על לגביה דר"א כו'.

פ"ה ה"ג בטיטי אישתתק באופנייה כו' בתוס' ברכות ל"ד ע"א ד"ה מהיכן ירושלמי בטיטי אישתתק באופנים (לפנינו באופנייה) אתון שיילון לר' בון (לפנינו אבון) אמר להו בשם ריב"ל זה שעבר (שעובר) תחתיו יתחיל ממקום שפסק ופריך והתנן (לפנינו והא תנינן) מתחיל מתחילת הברכה שטעה א"ל מכיון דעניתון קדושת השם (לפנינו קדושתא) כמו שהוא תחילת הברכה דמי עכ"ל. ובפי' רבינו יונה (פ"ה דברכות ד' כ"ז) בטיטי אשתתק כו' כיון דעניתון קדוש קדוש (לפנינו קדושתא) כמו שהיא תחילת ברכה דמי עכ"ל ועי' ב"י טור או"ח סי' נ"ט. ובראב"ן סי' קפ"א בר פלוני אישתתק באופנים אתון כו' אמר לון הכי אמר ריב"ל כו' ובאגודה על ברכות סי' קט"ו בירושלמי אישתתק באופניא זה שעבר תחתיו יתחיל לאל ברוך כיון דענו קדושה כתחילת ברכה דמי. וברוקח סי' ש"כ הגי' בן פוטא אישתתק כו' ע"ש שינוים קלים. ובפי' ר' אהרן הלוי על הרי"ף ברכות ד' צ"ז ובירושל' אמרינן דקדושה דמיושב ביוצר אור בסוף ברכה ואחריה בתחלת ברכה ואם טעה אחריה עד שלא סיים יוצר אור הוזר לומר לאל ברוך נעימות יתנו והיא חשובה כתחלת ברכה עכ"ל וכיון לירושל' דילן. אמנם בנוסחתינו אינו מבורר יפה. ובאו"ז ח"א סי' ק"ג ותו דהלמוד א"י מסייע ליה דגרסי' בירושלמי בטוטאי אישתתק באופנים אתון שיילון לר' אבין אמר להו בשם ריב"ל זה שעובר תחתיו יתחיל ממקום שפסק א"ל והתנינן מתחילת ברכה שטעה זה אמר לון מכיון דעניתון

קדושתא

קדושתא כמה שהוא תהלת ברכה כו׳. ובתוס׳ רי״ה ברכות ל״ד ע״א ובתוס׳ הרא״ש שם מובא בשינוים. וקדושתא דיוצר שמובא כאן לא נזכרת בבבלי.

פ״ה ה״ג בד׳ וויניציא והא תנינן מתחיל הברכה שטעה זה. ובד׳ קושט׳ והא תנינא מתחיל מתהלת הברכה שטעה זה.

פ״ה ה״ד במשנה בד׳ וויניציא ואם הבטיחתי. בד׳ קושט׳ ואם הבטחתו.

פ״ה ה״ד תני הפורס את שמע כו׳ בתוספתא מגילה פ״ד הפורס על שמע והמברך על הפירות ועל המצות לא יענה אחר עצמו אמן ואם ענה הרי זה דרך הברות.

פ״ה ה״ד תני הפורס את שמע כו׳ ברי״ף פרק ז׳ דברכות ובמנהיג (צד 12 ד׳ ברלין) ובערוך ערך גן ד׳ מובא הירושלמי בשינוים קטנים. ובאבודרהם (ברכת המצות ד׳ ה׳) מביא הירושלמי בגירכא תאני חדא (לפנינו ליתא ב׳ מלות אחרונות) הפורס על (את) שמע כו׳ ואם ענה הרי זה בור ואית תנא תני הרי זה חכם כו׳ עכ״ל. ובהרא״ש ברכות פ״ז סי׳ י׳ וכן משמע בירושלמי בפרק אין עומדין דקאמר התם תני בר קפרא (לפנינו ליתא ג׳ מלות אחרונות) הפורס על שמע כו׳ והמפטיר בנביאים (לפנינו בנביא) כו׳ ואם ענה הרי זה בור ואי תימא אית תנא תני הרי זה חכם (לפנינו הגי׳ משובש) עכ״ל. ובס׳ בית נכות ההלכות ה״ב צד 54 גרסינן בתלמוד ירושלים תאני רב הסדא (לפנינו ליתא ג׳ מלות אחרונות) הפורש (לפנינו הפורס) את שמע כו׳ ומאן דאמר הרי זה חכם בעונה בסוף ואמר רבינו נסים זצ״ל זה התירוץ עיקר וליכא פלוגתא בין גמרא דידן ובין גמרא דירושלמי עכ״ל. ובאור זרוע ח״א סי׳ ק״צ והכי איתא בירושלמי סוף פרק אין עומדין תני הפורס על שמע כו׳ ומן דמר חכם בעונה בסוף והאידנא לא נהיגין לענות אמן בהבוחר בעמו ישראל באהבה ובאוהב עמו ישראל ואני כתבתי בלקוטיי, ס״פ א״ע (אין עומדין) בירושלמי אמר רב כגון אלין תלתא אדם עונה אמן אחר עצמו בהבוחר בעמו ישראל באהבה ובאוהב עמו ישראל ובבונה ירושלים בין בתפלה בין בברכת המזון ולא מצאתי אותו בירושלמי שלפני עכ״ל ומזה נראה שהיה לבעל אור זרוע קובצים שונים מהירושלמי באיזה מהם היה כתוב המאמר הנ״ל, ובאיזה מהם לא היה כתוב. וברוקח סי׳ של״ז ירושלמי בשילהי פרק אין עומדין רב אמר אלו תלתא עונה אמן אחר עצמו הבוחר בעמו ישראל באהבה אוהב עמו ישראל בונה ירושלים אחר ברכת המזון ויש ירושלמי שאין שם כי אם בונה ירושלים שהיא בסוף עכ״ל. וכן הוא בשם הירושלמי בראב״ן סי׳ קפ״ד בשם רבינו חננאל. ובראבי״ה ברכות סי׳ קכ״ד וגריס בירושלמי בפרק אין עומדין כו׳ רב אמר כגון אילין תלתא עונה אמן אחר עצמו הבוחר בעמו ישראל באהבה ובאוהב עמו ישראל ובבונה ירושלים בין בתפלה בין בברכת המזון עכ״ל ולפנינו ליתא כל זה. והנה נראה שרבינו חננאל והרוקח והראבי״ה והאו״ז היה להם המאמר בירוש׳ והרוקח ציין בפירוש: בשלהי פ׳ א״ע ובכ״ז ליתא.

פ״ה ה״ד א״ר יהושע בן לוי מימי לא ברכתי כו׳ באשכול הלכות סדר פרשיות צד 68 ובירושלמי אריב״ל מימי לא ברכתי לפני כהן ולא ברך ישראל לפניו כו׳ ובטור או״ח סי׳ ר״א גרסי׳ בירושלמי אמר ריב״ל מימי לא ברכתי לפני כהן ולא בירך ישראל לפני (לפנינו ולא הנחתי ישראל לברך לפני) וריב״ל לוי היה כו׳ והר״ם מרוטנבורק כתב שאין לו דין קדימה והא דקאמר שלא ברך ישראל לפניו מצד גדולתו ולא מצד לויה עכ״ל. ובארחות חיים ה׳ קריאת התורה סי׳ כ״ט ובכלבו סי׳ י״ז והר״ש ז״ל כתב דלא קורא בכל מקום שירצה וכן דעת הר״פ ז״ל שיכול לקרותו ראשון אם ירצה והביאו ראיה מירושלמי דאריב״ל

מימי

מימי לא ברכתי לפני כהן ולא בירך ישראל לפני וכן כתב ה"ר שמואל בן לוי דוד ז"ל ושמעתי שהרז"ה ז"ל היה קורא לפעמים ראשון כשלא היה שם כהן והר"מ נ"ע כתב דבמקום שאינו שם כהן יש כל דבר לישראל כמו ללוי ואמרו לפניו זה הירושלמי וענה ואמר איני מאמין שהוא בירושלמי ואם הוא שם לא היה אלא בשביל שהוא גדול מכולם עכ"ל וכן הוא בשם מהר"ם ז"ל בתשב"ץ (מנהגי מהר"ם סי' שי"ב) ועי' ירושלמי הוריות פ"ג ה"ח לא הוא לוי לא הוא ישראל אמר ר' אבין בשעת הדוכן שנינו. וזה סותר לירושלמי דילן.

פ"ה ה"ד ולא הנחתי ישראל לברך לפני. בד' קושטנטינא לברך לפניו ועי' מ"ש לעיל. ובטור או"ח סי' רי"ט ובב"י שם וברא"ש גיטין פרק הנזקין ובב"י בטור או"ח סי' קל"ה כדאמר ריב"ל במגילה מימי לא ברכתי לפני כהן ולא ברך ישראל לפני כו' וזה ליתא במגילה רק כאן.

פ"ה ה"ד כל כהן שהוא עומד בבית הכנסת כו' באבודרהם (שחרית של חול ד' ל"ו) גרסינן בירושלמי דברכות פרק אין עומדין אמר (לפנינו ליתא מלת אמר) רבי יהודה (לפנינו יודה) בן פזי בשם ר' אלעזר כל כהן שהוא עומד בבית הכנסת ואינו נושא כפיו עובר בעשה פירוש בשעה שקורא שליח צבור כהנים עכ"ל ועי' באו"ז ח"ב סי' תי"א.

פ"ה ה"ד ר' יהודה בן פזי כד הוה תשיש כו' באו"ז ח"ב סי' תי"א רבי יהודה בן פזי כד הוה תשיש הוה חזיק ליה (ליה ליתא) רישיה וקאים וסליק אחורי עמודא (לפנינו וקאי ליה אחורי עמודא) רבי אלעזר נפק לברא כו' עכ"ל ובתוס' מנחות מ"ד ע"ב ד"ה כל דאמרינן בירושלמי ר"ש (לפנינו רבי יהודה) בן פזי כד הוה תשיש קאי אחורי עמודי ר"א נפק לבראי עכ"ל. וברא"ש פ"ג דמגילה סי' כ"ב ירושלמי ר' אדא (לפניתו ר' יהודה) בר פזי כדהוה חריק ליה רישיה (לפנינו כד הוה תשיש כו') קיים ליה אחורי עמודא רבי אלעזר הוה (ליתא הוה) נפיק לברא כלומר היה יוצא לחוץ כדי שלא יצטרך לעלות לדוכן כו' עכ"ל. ובב"י טור או"ח סי' קכ"ח בשם הרא"ש ירושל' ר' אדא בר פזי כד הוה תש ולא הזוק רישיה הוה קאים ליה אחורי עמודא ר' אלעזר הוה נפק לברא כלומר היה יוצא לחוץ כדי שלא יצטרך לעלות לדוכן כו' וכ"כ ג"כ הר"ן שם וז"ל כל כהן כו' וגרסינן בירושלמי ר"ש בן פזי כד הוה תשיש הוה קאי אחורי עמודא רבי אלעזר נפיק לברא ע"כ וכ"כ ג"כ סמ"ק ופי' הירושלמי דכשהיו הלשים היו נסתרים מאחורי העמודים או יוצאים לחוץ שלא יאמרו להם לברכם מפני שאז לא היו עוברים ע"כ כו' עכ"ל הב"י ובארחות חיים ה' נשיאת כפים סי' ו' עוד שם (בירושלמי) ר' יהודה בר פזי כד הוה תשיש או הזיק רישיה קם חורי עמודא ר' אלעזר נפיק לבראי. עכ"ל. ובמנהיג צד 20 ר' יהודה בן פזי כד הוה הש ולא הוה חזיק רישיה הוה קאים ליה אחורי עמודא, ר' אלעזר נפק לברא עכ"ל. ובר"ן פ"ד דמגילה (ד' ק"נ) וגרסינן בירושלמי ר"ש בן פזי כד הוה תשיש הוה קאי אחורי עמודי רבי אלעזר נפיק לברא עכ"ל. ובסמ"ג עשין כ' וכן מוכיח בירושלמי שאינו עובר בעשה אלא אם כן מזהירין אותו דקאמר רבי שמעון בן פזי הוה תשיש וקאי אחורי עמודי רבי אלעזר נפיק לבראי פי' כשהיו חלשים היו נסתרים מאחורי העמודים או יוצאים לחוץ שלא יאמרו להם לברכם מפני שאז לא היו עוברים עכ"ל. ובהגהת מימוני ה' נשיאת כפים פט"ו הי"ב כדאמרינן בירושלמי ר' שמעון בן פזי כד הוה חייש הוה קאי אחירי עמודי ר' אליעזר נפיק לברא פי' כדי שלא יאמרו להם לעלות כו' עכ"ל. ובאבודרהם שם רבי יהודה (לפנינו יודה) בן פזי כד הוה ולא הוה הזיק רישיה הוי קאים אחורי

עמודא

עמודא (לפנינו הגי' כד ההה תשיש הוה חזיק רישיה כו') ר' אלעזר נפק לבראי עכ"ל.

פ"ה ה"ד בשם רבי שמלאי בראבי"ה סי' קס"ג בשם ר' תני.

פ"ה ה"ד עיר שבולה כהנים נושאים את כפיהם כו' באו"ז ח"ב סי' תי"א ירושלמי כו' עיר שכולה כהנים כולם נושאים כפיהם למי (לפנינו מי הם) הם מברכים לאחיהם שבצפון לאחיהם שבדרום לאחיהם שבמזרח כו' עכ"ל. ובטור או"ח סי' קכ"ח ירושלמי עיר שכולה כהנים עולים לדוכן למי מברכין לאחיהם שבצפון ודרום (לפנינו גם לאחיהם שבמזרח כו') ומי העונים אחריהם הנשים והטף כו' עכ"ל ועי' בב"י שם. ובמנהיג (צד 20 ד"ב) ירושלמי אמר ר' הנינה עיר שכולה כהנים כולם נושאים כפיהם ולמי הם מברכים לאחיהם שבצפון ולדרום ומי יענה אחריהם אמן הנשים והטף כך מצאתי עכ"ל. ובסמ"ק (קי"ג) ואמרינן בירושלמי דברכות עיר שכולה כהנים נושאין כפיהן ומברכין ישראל שבשארי מקומות והנשים והטף עונין אמן עכ"ל. ובמגדל עז ה' תפלה פ"ה ה"ה אסקינן בירושלמי דברכות שפורסים כפיהם ולמי מברכין לאחיהם שבשדות עכ"ל.

פ"ה ה"ד אפילו חומה של ברזל הברכה מפסקת צ"ל אינה מפסקת וכ"ה בירושלמי גימין פ"ה ה"ם.

פ"ה ה"ד אף העומדין מן הצדדים בכלל ברכה בתוס' סוטה ל"ט ע"א ד"ה והזה בירושל' דפרק אין עומדין אמרינן הדא אמרה העומדין מן הצדדין בכלל ברכה עכ"ל ועי' באשכול ח"א צד 31 שהביא הירושלמי בקיצור לשון. ובב"י טור או"ח סי' קכ"ח, ובמרדכי פ"ד דמגילה סימן תת"כ ירושל' העומד מן הצדדין לכהנים (לפנינו ליתא מלה אחרונה) נשמיענה מן הדא נתכוין להזות לפניו (מלפניו) והזה לאחריו (לפנינו מוסיף לאחריו והזה לפניו) הזאתו (הזייתו) פסולה ואם נתכוון (לפנינו ליתא ב' מלות אחרונות) להזות לפניו והזה לצדדין הזאתו כשירה הדא אמרת (אמרה) העומד (לפנינו אף העומדים) מן הצדדין הרי הוא (ב' מלות אחרונות ליתא לפנינו) בכלל ברכה עכ"ל. ובב"י בטור או"ח סי' קכ"ה וכן אמרו בירושלמי בפרק אין עומדין הדא אמרת העומדים מן הצדדין בכלל ברכה כו' עכ"ל.

פ"ה ה"ד אמר רב חסדא וצריך שיהא החזן מישראל בתוס' סוטה ל"ח ע"א ד"ה לשנים בירושלמי פרק אין עומדין אמר רב הסדא צריך שיהא החזן ישראל רב נחמן בר יצחק (לפנינו בר יעקב) אומר אם היה כהן אחד אומר כהן שנים (לפנינו אם היו שנים) אומר כהנים אמר רב הסדא אפילו כהן (לפנינו כהן אחד) קורא כהנים שאין קורא כהנים אלא לאותו (לפנינו רסר המלה לאותו) השבט עכ"ל. ובתוס' מנחות מ"ד ע"ב ד"ה כל ובירושלמי אמרינן ובלבד שיהא החזן ישראל והזן לאו היינו ש"צ כו' עכ"ל. ובתוס' רי"ה ברכות ל"ד ד"ה העובר ובירושלמי מפרש בפרקין ובלבד שיהא החזן ישראל עכ"ל. ובראי"ש מגילה פ"ג סי' כ"א ואמרו בירושלמי בפרק אין עומדין ובלבד שיהא החזן ישראל כו' עכ"ל. ובסוטה ל"ח ע"א ואמר רב חסדא נקטינן כהן קורא כהנים ואין ישראל קורא כהנים שנאמר אמור להם אמירה משלהם תהא, ואיך סותר רב הסדא דעתו למ"ש כאן וצריך שיהא החזן ישראל? ואולי ט"ס כאן וצ"ל וצריך שיהא החזן כהן. ובאו"ז ח"ב סי' תי"א ור"ת כתב בתשובתו לפי אורחיה דליתא לדרב חסדא וכתב דרב חסדא הדר ביה מגמרא דידן משום דלית הלכתא כותיה דאמר בירושלמי בברכות ס"פ אין עומדין אמר ר"ח וצריך שיהא החזן מישראל כו'.

יבערוך

יבעיוך ערך כתן הגי' משונה וז"ל בירושלמי בפרק אין עומדין להתפלל בברכות רב נחמן בר יעקב אמר אם כהן אחד אומר כהן אם היו שנים אומר כהנים אמר רב הסדא אפילו לכהן אחד קורא כהגים שאינו קורא אלא לשבט וכן הלכתא ובלבד שיהא החזן ישראל עכ"ל ומזה נראה שמקום המאמר ובלבד שיהא החזן ישראל הוא בסוף המאמר ואיננו מרב הסדא. ועי' בכסף משנה ה' נשיאת כפים פי"ד הי"ד ובהג"מ שם. ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג הארוכות סי' תרמ"ו והחזן אין מברך ברכת התורה אלא רק צריך לעמוד שם כדאיתא בירושלמי והשיב רבינו אפרים כדבריו רק כתב אשר הבאת ראיה מן הירושלמי שאין הקורא בלא חזן זה אינו מכמה טעמים עכ"ל וכיונו לירושלמי דילן. ובענין ברכות אישום איזה מאמרים שהביאו הראשונים בעניני ברכות ותפלה בשם הירושלמי ולפנינו ליתא. בשלטי הגבורים פ"ד דברכות בגליון המרדכי כתב בירושלמי קום כי דבר ה' אליך מכאן א"ר אלעזר כד ענו אמן יהא שמיה כו' וכל דבר שבקדושה בעי למיקם ארגלוהי עכ"ל ובדרכי משה (או"ח סי' נ"ו) וכן מצאתי בהגהת מרדכי בדפוס החדש פרק תפילת השחר בירושלמי קום כי ה' דבר אליך א"ר אלעזר כד ענו אמן יהא כו' וכל דבר שבקדושה בעי למיקם ארגלוהי עכ"ל וכן מובא הירושלמי זה בכמה ספרים וגם בבאורי הגר"א באו"ח שם. אף כי לשונו ניכר שאינו מהירושלמי. ובאשכול ח"א צד 8 דבין ישתבח ליוצר אור לא יפסיק כדאמרינן בירושלמי עכ"ל ובהגהת מימוני פ"ז ה' תפלה הי"ב וגרסינן בירושלמי המספר בין ישתבח ליוצר אור עבירה היא בידו וחוזר עליה ממערכי המלחמה ולכך נהגו לומר ישתבח מעומד כמו יוצר שהרי אסור להפסיק בנתים כו' עכ"ל וכן הוא בטור ובב"י או"ח סי' נ"ד בשם הירושלמי. ובאבודרהם שחרית של חול (ד' כ' ע"ב) ואמרו בירושלמי השח בין ישתבח ליוצר עבירה היה בידו וחוזר עליה ממערכי המלחמה עכ"ל וכן הוא בכמה ספרי ראשונים. באשכול ח"א צד 19 ואמרינן בירושלמי דאשכחן בתפלת חנה י"ח ברכות מגן אברהם רמה קרני. מחיה מתים ה' ממית ומחיה. האל הקדוש אין קדוש, חונן הדעת כו' עכ"ל ובילקוט שמואל ר' פ' מובא כל זה ומציין מדרש ילמדנו. וגם הילמדנו לקח זה מהירושלמי. ובפרדס לרש"י סי' כ"ט אמרי במערבא דמשתכחן שמונה עשרה בתפלת חנה רמה קרני כנגד מגן אברהם כו' ובאבודרהם (שחרית של חול ד' ל"ג) וכתב בעל הלכות גדולות אמרי במערבא אשכחן בתפלת חנה כו'. וכן הוא בבה"ג שלפנינו. ומובא זה עוד בשם הירושל' מכמה ראשונים. ובאשכול ח"א צד 51 ובירושלמי נמי איתא כל הברכות מעומד ועל ברכות המצות קאמר ולא על ברכת הנהנין עכ"ל. וכן הוא בארחות חיים ה' ציצית סי' כ"ז וכן הוא בב"י בטור או"ח סי' ח' ע"ש ועי' מ"ש שם בבאורי הגר"א לאו"ח. ובתשובות הגאונים סי' ע"ט עם איי הים לא נזכר מירושלמי זה ע"ש. ובב"י (טור או"ח סי' נ"ו) מיהו כתב דאיתא בירושלמי שהשומע בביתו קדיש אין לו לענות אם יש באמצע מקום מטונף כו' עכ"ל ובמנורת המאור נר ג' כלל ג' פ' ה' ואמרינן בירושלמי בריש פיאה (ברכות) בפרק מאימתי קורין במגילת סתרים של רבינו שהקדיש הוא זכר לקץ הימין ולמלחמת ישועת גוג ומגוג עכ"ל. ובכלבו דין לבנצח ובירושלמי בפירש דברים שבכתב וכו' שזהו דוקא בספר תורה שמא יאמר הכר משם אבל בתפלה אין לחוש כלל עכ"ל. ובכלבו דין תפלת יוצר ומוסף כדאיתא בירושלמי שלשה דברים צוה ר' את בניו אל האכלו ביום השבת עד שתחזרו כל הפרשה עכ"ל ובמרדכי ה' קטנות משלשה דברים שצוה רבי את בניו חזרו הפרשה קודם אכילה ואל תדורו בגובה של עיר כו' כדאיתא בירושלמי עכ"ל ובמנהיג ה' תפלה

סי'

סי' ל"ט ובאבודרהם (סדר שחרית של חול) ועוד בכמה קדמונים בשם הירושלמי ליעוי איניש ק"ש כל שעתא כפרוזדגמא הדהא כו' עכ"ל. ועי' בארחות חיים ה' שני ובחמישי סי' י"ט. ובהג"ם סדר תפלות כל העינה אות ג' ובירושלמי הניא עונין עם המברך רבי יהודה אומר אומר ש"צ קק"ק ונ"ל דהיינו מלשון והען להם מרים וענו הלוים ואמרו דהיינו קול רם ובכאן נהגו לומר קדוש זה בקול רם אבי"ה ע"כ עכ"ל ולפנינו ליתא ועי' הוספתא ברכות פ"א. ובארחות חיים (קדיש ופירושו ד' י') דאמרינן בירושלמי ר' יהושע אשכחיה לאליהו כו' עכ"ל ולפנינו ליתא.

פ"ה ה"ה ובלבד באבות בסמ"ג עיין י"ט וכיוצא בו מעמיד בירושלמי דברכות ההוא דמתפלל וטעה סימן רע לו דווקא דטעה באבות עכ"ל.

פ"ה ה"ה אם כוונת את לבך בתפלה ההא כבושר שנשמעה תפלתך כו' במנהיג צד 22 נמצא מאמר שלם כאן שלא נמצא לפנינו וז"ל המנהיג שם ירושלמי פרק כיצד מברכין (צ"ל אין עומדין) ובתוספתא ר' יהודה אומר (כן הגי' בתוספתא ברכות פ"ג עם האלפס, ובתוספתא הוצאת צוקערמאנדל הגי' ר' עקיבא אומר ובב"י אחד ר' יהודה אומר) אם שגורה תפלתו בפיו סימן יפה לו ואם לאו סימן רע לו כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו כל שרוח עצמו נוחה בשלו סימן יפה לו אין רוח עצמו נוחה בשלו סימן רע לו (ל"ז מלות אחרונות ליתא לפנינו) אם כונת לבך בתפלה תהא מבושר שנשמעה תפלתך כל כהן המברך מתברך ושאינו מברך אינו מתברך שנאמר ואברכה מברכיך עכ"ל. (י"א מלות אחרונות ליתא בירושלמי וגם בתוספתא בכל ההוצאות ועי' סוטה ל"ח ע"ב). וכפי שהוא בדפוס בירושלמי כן הוא במדרש תהלים מזמור ק"ח אות א' ובילקוט המכירי תהלים מזמור י' סי' ל"ג ע"ש בהערות הרב הגדול המו"ל.

פ"ה ה"ה אמר ריב"ל אם עשו שפתותיו של אדם כו' זה טובא בשם הירושלמי בילקוט המכירי ישעיה צד 225 ובמדרש תהלים מזמור י' אות ז' וע"ש בהערות. ובילקוט שמעתי תהלים ר' הרנ"ב בשינוים. ועי' בפסיקתא רבתי סי' פ"ב. ומ"ש בזה ידידי גדול הדור הרב ר' בנימין זאב פראפעככאר באכער בספרו אגדות אמוראי א"י ח"א צד 141 בהערה.

פ"ו ה"א במשנה הוץ מן הפת הוא אומר המוציא להם מן הארץ, כן בד' וויניציא, אבל בד' קושטנטינא הוץ מן הפת שעל הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ.

פ"ו ה"א עד שיתירו לו המצות בחי' הרשב"א ברכות ל"ה עד שיתירו לו כל המצות, וכל המאמר מובא במדרש תהלים מזמור ט"ז אות א' וע"ש בהערות. ובתוספהא פ"ד דברכות הגי' הנהגה מן העוה"ז בלא ברכה מעל עד שיתירו לו כל המצות ולפנינו בירושלמי ליתא הכלות בלא ברכה. ואפשר שצ"ל כאן עד שיתידו לו המנות. ועי' במפרשים. ומ"ש בבבלי ברכות ל"ה ע"א מאי תקנתיה ילך אצל חכם זה תמוה ע"ש.

פ"ו ה"א כאלו משלך. בחי' הרשב"א ליתא המלה כאלו. וכן הוא בארחות חיים ה' ברכות סי' ב' ועי' מ"ש בזה ידידי הרב הגדול רב"ז פראפעככאר באכער הי"ו בספרו אגדות אמוראי א"י ח"א צד 407 בהערה.

פ"ו ה"א לבי דנוותא, בד' כנגצא למי דמהא, ובפי' מהרש"ם למי דמאהא כן מצאתי בספר מדויק עכ"ל ופשוט הוא גירסתנו לרגות. וראה ר' הגי דבר מה וברך. ועל זכרוני שהרב רצ"ח ז"ל באחת מתשובותיו נגע בירושלמי דילן ועי' בחתם סופר או"ח סי' נ"ו.

פ"ו ה"א רבי תנחומא רבי אבא בר כהנא בשם ר"א ואתנה לך כו' בפרדס לרש"י סי' נ"ט א"ר אלעזר ואתנה לך וגו'.

פ"ו ה"א רבי תנחומא ר"א בר כהנא בשם ר"א ואתנה כו' באו"ז ח"א סי' ק"ט כדאמרינן בירושלמי בריש כיצד מברכין מנין שכל מצות טעונות ברכה רבא בר כהנא (לפנינו ר' תנחומא רבי אבא בר כהנא) בשם ר' אלעזר ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה הקיש המצות לתורה (לפנינו משובש הקיש תורה למצות) מה תורה טעונה ברכה אף מצות טעונות ברכות (ברכה) עכ"ל. וכן הוא ברוקח סי' רפ"ג בשינוים קלים.

פ"ו ה"א רבי יוחנן נסב זיתא ובירך לפניו ולאחריו כו' בתוס' יומא דף ע"ט ד"ה ולא דגרסינן בירושלמי בריש פרק כיצד מברכין רבי הייא (לפנינו ר' יוחנן) נסב זיתא ובירך עליה (לפנינו ליתא עליה) לפניו ולאחריו והוה רבי הייא ברבי אבא (לפנינו בר ווא) מסתכל ביה אמר ליה (לפנינו מוסיף א"ל ר' יוחנן) בבלאה מה (לפנינו למה) את מסתכל בי לית לך כל שהוא ממין שבעה טעון ברכה לפניו ולאחריו אית ליה למה (ומה) צריכה ליה מפני שגרעינתו (לפנינו שגלעינתו) ממעטתו מה עביד ליה רבי יוחנן (לפנינו ולית ליה לר"י שגלעינתו ממעטתו) משום ברייה מלתא (מילתייה) דר' יוחנן אמרה כן אפילו פרידה אחת של ריטון שהיא טעונה ברכה לפניה ולאחריה עכ"ל. ובתוס' רי"ח בברכות ל"ח ע"ב ובירושלמי אמר על מלתיה דר' יוחנן ולא אית ליה (לפנינו לית ליה) לר' יוחנן שגרעינתו (שגלעינתו) ממעטתו ומאי עבד ליה ר"י משום ברייה מלתיה דר' יוחנן אמרה שכן אפילו אכל פרידה אחת של ענב או פרידה אחת של רמון שהוא טעון ברכה לפניה ולאחריה אבל תלמוד שלנו אינו סובר כן שמעמידה בזית גדול ואין ירושלמי עיקר במקום תלמוד שלנו כו' עכ"ל. ובתוס' הרא"ש בברכות עם ובירושלמי מייתי עובדא אתרינא רבי יוחנן נסב זיתא ובירך לפניו ולאחריו והוה ר' חייא בר אבא מסתכל ביה אמר מה הדין (לפנינו ליתא ב' מלות אחרונות) בבלאה מסתכל בי לית ליה כל שהוא משבעת המינין טעון ברכה לפניו ולאחריו אית ליה ומאי צריכא (צריכה) ליה מפני שגרעינתה ממעטה כו' והשתא אי האי עובדא בתלמודא דידן הוי עובדא גופא דירושלמי אם כן חולק התלמוד דידן על הירושלמי וס"ל דאפילו בריה בעי כזית והלמוד דידן עיקר אבל אפשר דשני מעשים היו כו' עכ"ל. וכן הוא בפי' הרא"ש ברכות פ"ו סי' ט"ז. ובטור או"ח סי' ר"י ובירושלמי משמע שעל דבר שהוא כברייתו כגון גרגיר של ענב או של רמון שמברכין אחריו אע"פ שאין בו כזית כו' עכ"ל ובב"י מביא שם הירושלמי דכאן יע"ש. ובתוס' ברכות ל"ט ע"א ד"ה בצר ובירושלמי ר' יוחנן היכי בריך אזית הא לא הוי שיעורא (לפנינו ליתא ד' מלות אחרונות) וקאמר משום בריה דאפילו לא אכל אלא פרידה אחת של ענב או פרידה אחת של רמון בעי ברוכי משום דבבריה מברכין אפילו פחות מכזית וחולק על גמרא דידן כו' עכ"ל. ובס' השלמה בברכות צד 27 ובהא פריך על הירושלמי דגבי האי עובדא דאכל ר' יוחנן כזית מליח (לפנינו ליתא בירושלמי כזית מליח רק כן הוא בבבלי ברכות ל"ה סע"ב) מתרץ בירושלמי בריה שאני. ירושלמי אכל אפילו פרדה אחת על ענב או פרדה אחת של רמון טעונה ברכה אחת (לפנינו ליתא אחת) לפניה ולאחריה כו' עכ"ל. ובפי' רבינו יונה ברכות פ"ו (ד' ל"א) ונראה שהתלמוד שלנו הולק עם הירושלמי כו' הגרסינן התם ומה עביד ליה ר' יוחנן משום בריה מלהה דרבי יוחנן אמרה שכן אפילו פרידה (לפנינו שכן אפילו אכל פרידה אחת) אחת כו' עכ"ל. ובאור זרוע סי' קמ"ב שמביא הירושלמי ומפרשו. ובתוס' סוכה כ"ו ע"ב

ד"ה

ד"ה ולא והכי איתא בירושלמי בריש כיצד מברכין ר' יוחנן נסב זיתא וברך לפניו ולאחריו והוה ר' חייא בר אבא מסתכל ביה ואמר ליה ר' יוחנן בבלאה מה את מסתכל בי לית לך כל שהוא ממין שבעה טעון ברכה לפניו ולאחריו אית ליה ומה צריכא ליה מפני שגרעינתו ממעטתו ולית לי' לרבי יוחנן שגרעינתו ממעטתו מה עביד ליה ר"י משום בריה מילתיה דרבי יוחנן אמרה שכן אפילו פרידה אחת של ענב או פרידה אחת של רימון שהיא טעונה ברכה לפניו ולאחריו ובהש"ס שלנו יש בעין מעשה זה פרק כיצד מברכין כו' עכ"ל. ובמנהיג צד 40 ובירו' דפרק ביצד מברכין ר' יוחנן נסב זיתא ובירך לפניו ולאחריו ר' חייא בר אבא אסתכל ביה א"ל ר' יוחנן בבלי למה את מסתכל בי לית לך כל שהוא ממין שבעה כו' עכ"ל. ובמרדכי פ"ו סי' קכ"ג ועוד כתב רבינו מאיר דמפרש בירושל' פרידה אחת של ענב או גרגיר אחד של רמון כיון שהוא בריה שלימה אעפ"י שהוא פחות מכזית מברך אחריו מעין שליש ברכות (לפנינו הגירסא טעון ברכה לפניה ולאחריה). ובראבי"ה ברכות (סי' ק"ז) ובתלמוד ירושלמי ראיתי בפרקין ר' יוחנן נסב זיתא ובירך לפניו ולאחריו והוה ר"ח בר אבא מסתכל ביה וא"ל בבלאה למה את מסתכל בי כו' ואומר אני דשני מעשים היו תדע דבירושלמי לא גרסינן זית מליח עכ"ל.

פ"ו ה"א והוה רבי חייא בר ווא. ברשב"א ברכות ל"ט רבי חייא בר אבא.

פ"ו ה"א ומה צריכה. ברשב"א שם צריכא.

פ"ו ה"א מפני שגלעינתו. ברשב"א שם שגרעינתו ועי' לעיל.

פ"ו ה"א יין בזמן שהוא כמות שהוא אומר עליו בורא פרי העץ כו' בתוספתא ברכות פרק ד' (הוצאת צוקערמאנדל) יין חי מברכין עליו בורא פרי העץ ונוטלין ממנו לידים נתן לתוכו מים מברכין עליו בורא פרי הגפן ואין נוטלין הימנו לידים דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים אחד חי ואחד מזוג מברכין עליו בורא פרי הגפן ואין נוטלין הימנו לידים עכ"ל. ובתוספתא עם האלפס (ווילנא תרכ"א) יין חי מברכין עליו בורא פרי העץ ונוטלין הימנו לידים נתן לתוכו מים מברכין עליו בורא פרי הגפן ונוטלין (כן הגיה הגר"א ז"ל) הימנו לידים דברי ר"א וחכ"א אחד זה ואחד זה מברכין עליו בורא פרי הגפן ואין נוטלין הימנו לידים עכ"ל. ועי' בבלי ברכות נ' ע"ב שמובאה התוספתא בשינוי. ועי' באור זרוע ח"א סי' ר"ה. ועל פי התוספתא הוצאת צ"מ נראה להגיה בירושלמי כאן.

פ"ו ה"א אמר רבי חייא בר פפא קומי ר' זעירא. עי' בסה"ד ערך ר' חייא בר פפא מ"ש בזה.

פ"ו ה"א חוץ מן היין הא שאר כל הדברים וכו' ברוקח סי' שכ"ט ירושל' יין עסקיו מרובים ממנו לקדוש ממנו להבדלה ממנו להופה עכ"ל וברוקח סי' שנ"ב ירושלמי בכיצד מברכין פרי הגפן מה נשתנה יין הואיל ועסקיו מרובים ממנו לקדוש ולהבדלה ממנו לאירוסין ולהפה כיוצא בו פת ממנו להלה ולמצה עכ"ל ובראבי"ה ברכות סי' צ"ח וגרסינן בירושלמי כל הפירות בין בעינם בין שחוקים כל זמן שלא נשתנו ע"י האור אומר ב"פ העץ חוץ מן היין ומה נשתנה יין ממנו לקדוש ולהבדלה ולאירוסין תשואין וכן מפרש דפת נשתנה לברך שעסקיו רובא, ממנו לחולה (לחלה) ממנו למצורע ממנו לכל שלחן כו' עכ"ל. ולפנינו ליתא כ"ז.

פ"ו ה"א ופת לאו שחוק הוא כו' אעפ"י ששחוקין בעינן הן. בד' אמשטר' ופת לאו שלוק הוא כו' אעפ"י ששלוקין הן בעינן הן. והגר"א הגיה כנוסחתינו. ומזה נראה שהגר"א השתמש בירושלמי ד' אמשטרדם.

פ"ו ה"א רבי חייא בר ווא בשם רבי יוחנן זית כבוש כו' בחי' הרשב"א

ברכות

ברכות ל"ט ע"ב וכן מצאתי בירושלמי בהדיא דגרס התם רבי הייא בשם רבי יוחנן זית כבוש אומר עליו בורא פרי העץ רבי בנימין בר יפת בשם רבי יוחנן ירק כבוש (לפנינו שלוק) אומר עליו שהכל א"ר שמואל בר רב יצחק מתניתא מסייע לרבי בנימין בר יפת אבל לא כבושין ולא שלוקין ולא מבושלין אם בעינן הם (הן) אדם יוצא ידי חובתו בהן בפסח א"ר זעירא כאן ידע משמע (לפנינו משמעה) מן ר' יוחנן יאות רבי (לפנינו לרבי) הייא בר בא (לפנינו בר ווא) ע"כ גר' ירושל' כו' עכ"ל ובשדה יהושע הביא כאן גי' מהרש"ם בשינוי מכפי' שנדפס בד' מגנצא.

פ"ו ה"א אין תימר מתניתין שניא היא שאמרה התורה מרורין תורמסין כיון כו' בד' קושטנטינא אין תימר שניא היא דאמרה תורה מרורין וכיון ששלקו בטלו מרירותם. ובד' אמשטרדם לנכון: אין תימר מתניתין שניא היא שאמרה התורה מרורין (לפנינו מוסף תורמסין) כיון ששלקן כבר בטלה מרירתן.

פ"ו ה"א אמר ר' יוסי בר' בון ולא פליגין כו' בחי' הרשב"א בברכות ד' מ' ובירושלמי נמי איכא מ"ד הכין כו' דגרסי' התם א"ר יוסי ברבי בון ולא פליגי זית ע"י שדרכו להאכל (לאכול) חי אפילו כבוש (לפנינו אע"פ שכבש) בעינו הוא ירק כיון ששלקו נשתנה ונראה דטעות יש בגרסא זו והכין הוא זית ע"י שאין דרכו להאכל חי אפילו כבוש בעינו הוא כו' עכ"ל.

פ"ו ה"א איתפלגון רב נחמן ורבנן. לנכון בדפוס אמשטרדם: רבי נחמיה ורבנן.

פ"ו ה"א רבי ירמיה בריך קומי ר"ז המוציא לחם מן הארץ וקלסיה בפי' הרא"ש ברכות פ"ו סי' י"ד ירושלמי רבי ירמיה בריך קומי רבי זירא המוציא לחם מן הארץ וקלסיה מאי כרבנן (לפנינו בכל הדפוסים מה כרבי נחמיה, וגירסת הרא"ש יותר נכונה) שלא לערב ראשי האותיות כו' עכ"ל. ובתוס' הרא"ש בברכות ל"ח ע"א ירושלמי ר' ירמיה בריך קומי ר' זירא המוציא לחם מן הארץ וקלסיה מה ר' נחמיה והגיהו שם בס' ברכה משולשת: כרבנן יע"ש. ובתוס' רי"ח בברכות ל"ח תני' וקלסיה מה כרבי נחמיה. ובשיטה מקובצת ברכות שם כתוב וז"ל אבל בירושלמי אמרו דטעמא דרבנן בהמוציא כדי שלא לערבב ראשי האותיות כו' עכ"ל וזהו כגירסת הרא"ש בפסקיו כנ"ל ולפנינו בירושלמי כאן דעת ר' נחמן כן ודעת רבנן מוציא לחם מן הארץ. ובבבלי ברכות ל"ח ע"ב ת"ר מה הוא אומר המוציא לחם מן הארץ רבי נחמיה אומר מוציא לחם מן הארץ. ובאבודרהם (סדר ברכת המוציא ד' צ"ח) ואמרינן בירושלמי רבי חייא (לפנינו רבי ירמיה) בריך קומי ר' זירא המוציא לחם מן הארץ וקלסיה מאי לאו כרבנן (לפנינו מה כר' נחמיה) שלא לערב ראשי האותיות כו' עכ"ל. ובאור זרוע ה"א סי' קל"ט ובראבי"ה ברכות סי' ק"ה מביאים הירושלמי כנוסח הדפוס.

פ"ו ה"א מעתה המן הארץ כו'. בתוס' ברכות ל"ח ע"ב ד"ה והלכתא בירושלמי מפרש טעמא כדי שלא לערב האותיות כגון העולם מוציא ואע"ג דבלחם מן נמי איכא עירוב שאני התם דקרא כתיב מצמיח חציר לבהמה וגו' ולא התעוררו שבירושלמי מפורש קושיתם מבלחם מן ולא תירצו כלום. ועי' באור זרוע ח"א סי' קל"ט. ובארחות חיים ה' סעודה פי' בירושלמי דע"כ אומר המוציא בה"א ולא אמר מוציא כדי שלא לערב האותיות ופריך לחם מן ולא משני מידי עכ"ל.

פ"ו ה"א על דעתיה דרב נחמן הבורא פרי הגפן כו' בד' אמשטרדם לנכון: ע"ד דר' נחמיה. ובפי' הרא"ש בברכות שם ירושלמי על דעתיה דרבנן (לפנינו דר' נחמיה) הבורא פרי הגפן על דעתיה דר' נחמיה (לפנינו דרבנן) בורא פרי

הגפן

הגפן עכ"ל. ובתוס' הרא"ש שם על דעתיה דר' נחמיה בורא פרי הגפן ועל דעתייהו דרבנן הבורא פרי הגפן עכ"ל וזהו כגירסת הרא"ש בפירושו. ובתוס' רי"ה בברכות שם על דעתיה דרבי נחמיה הבורא פרי הגפן ועל דעתיה דרבנן בורא פרי הגפן עכ"ל וראה בבראשית רבה פ' ט"ו כי שם מובא הירושלמי גם כן בשבוש, ובאור זרוע שם ואע"ג דפליג (ירושלמי) אתלמוד דידן בהרתי שמחליף דברי ר' נחמיה שלנו לרבנן איפכא מספרים שלנו והו דמסיק על דעתיה דר' נחמיה הבפה"ג דלכ"ע דברא משמע כי היכי דאמר המוציא לכ"ע דאפיק משמע כו' וביתי' הרשב"א ברכות ל"ט ע"ב ומיהו בירושלמי איכא מ"ד הכין דלדעתיה דר"נ מברך ב"פ הגפן (לפנינו נאמר זה על דרבנן) ועל דעתייהו דרבנן מברך הבורא אבל בגמרא דילן לא משתמע הכין כו' עכ"ל. ובראבי"ה ברכות עם כגירסת הדפוס. ובמלאכת שלמה במשניות פ"ו משנה א' אמנם אח"כ ראיתי עוד בירושלמי וז"ל על דעתיה דרב נחמן (לפנינו דר' נחמיה) הבורא פה"ג ועל דעתהון דרבנן בורא פה"ג ע"כ. ובהירושל' (פיעטרקוב תרנ"ט) לא העירו כאומה ע"ז.

פ"ז ה"א ר' זריקן אמר ר"ז בעי אהן דנסב תורטוסא כו' בפי' רבינו יונה ברכות פ"ו (ד' ל"א ע"ב) ובירושלמי נראה שסובר דטעמא דר' הייא דאמר שתכלה ברכה עם הפת לא הוי מפני שמצוה היא שתהיה אמירת כל ברכה בשלימה אלא מפני חשש שאם יבצע קודם ברכה שמא תפול מידו בעוד שאומר אותה ויצטרך להזור ולברך פעם אחרת וה"ג התם רבי זריקא (לפנינו רבי זריקן) א"ר זעירא בעי הדין דנסיב תורמוסא ומברך עלוי ונפל מיניה דמברכין (לפנינו מהו דמברכין) עלוי זמן הגיינות מה בינו לבין אמת המים אמרו (לפנינו אמרין) תמן לכך כיון דעתו מתהלה אבל (ברם) הכא לא לכך כיון דעתו מתהלה כלומר כשמברך על המים שבנהר ושוהה לשתות אין צריך להזור ולברך כו' ותימא הוא למה לא הזכיר בכאן והוא לא אתא בידו כמו שהזכיר בפוגלא לקמיה דודאי אם לא מצא אותו אין צריך לחזור ולברך פעם אחרת ונראה שטעות סופר הוא עכ"ל. וע' ברא"ש בר-ות פרק ו' סי' כ' מה שכתב בזה. ובפרדס לרש"י סי' צ' מביא מתשובות רב האי גאון שכתב והא מלהא מיפרשא בגמרא דברכות דבני מערבא בביצד מברכין והכי גרסינן זריקא בעיה (לפנינו ר' זריקן אמר ר"ז) הן דנסיב תורמוסא ומברך עלוהי והוא נפל מיניה מהו מברכי עילוי זמן הנינות ומהו בינו לבין אמת המים תמן לכך נתכוין מתהילה פי' הכין קאמר ליה הלא כל הרוצה לשתות כל אמת המים שהיא עוברת מברך ואח"כ שותה והרי הוא שותה מן המים שלא בירך עליהן כו' עכ"ל. ובשלטי הגבורים בגליון מרדכי ברכות פ"ו וז"ל התוס' ר' זריקא א"ר זעירא והיכא דנסיב תורמוס כו'. ובהג"מ ה' ברכות פ"ד ה"י ירושלמי אהן דנסיב תורמוסא ומברך עליה והוא דנפיל מיניה מברך לפניה זמן תנינות כו' ולפנינו מהו מברכין עלוי כו'. ובמרדכי פ"ו דברכות סי' קכ"ד בירושלמי הדין דנסיב תורמוסא למיכליה (לפנינו ליהא מלה אחרותה) ובריך ונפיל מידיה (מיניה) ונסיב אדרינא (ב' מלות אחרונות ליתא לפנינו וכן בתוס' ברכות ל"ט ע"א ד"ה בצר ונפל מידיה ושקל אדרינא) בעי ברוכי זימנא אחריתא עכ"ל ובס' בית נכות ההלכות צד 57 ר' זעירא בעי אהן דנסיב תרמיכא ובריך עלוי ונפיל מיניה צריך למברכיה עלוי זמן תנינות ומה בינה לאמת המים תמן לכך נתכוין תחלה עכ"ל.

פ"ז ה"א תני ר' חייא אין מברכין על הפת אלא בשעה שהוא פורס בתוס' ברכות ל"ט ע"ב ד"ה והלכתא מדתני ר' חייא בירושלמי אין מברכין על הפת אלא בשעה שהוא פורס כו' וע' באור זרוע ה"א סי' תקפ"א ובס' השלמה בברכות

צד

צד 29 ובפי׳ רבינו יונה לברכות פרק ו׳ ד׳ ל״א ובראש ברכות פ״ו סי׳ כ׳ שמביאים הירושלמי בשינוים קטנים. ובסי׳ בית נכות ההלכות ח״ב צד 57 הגי׳ תנא אין מברכין על הפת כו׳.

פ״ו ה״א הדא אמרה אהן דנסב עיגולא ומברך עלוי באור זרוע ח״א סי׳ תקפ״א בירושלמי פרק כיצד מברכין תני ר׳ חייא אומר כו׳ אמר ר׳ חייא בר אבא ההן דנסב שגלא (לפנינו עיגולא) ומברך עלוי כו׳ ובס׳ השלמה על ברכות צד 29. אמר ר׳ חייא בר אבא הדא אמרה האי דנסיב עגולא ומברך עלוי ולא אתי לידיה צריך לברך עלויה זמן תנינות א״ר תנחום (לפנינו בר יודן) צריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שלא להזכיר שם שמים לבטלה כו׳ עכ״ל. וברוקח סי׳ רי״ט אמר רבי חייא הדא אמרה הדין דנסב עיגולא ומברך עילוי והיא לא איתאי בידיה צריך למברכא עליה זמן תניינות׳ עכ״ל ובבית נכות ההלכות שם אמר ר׳ חייא בר אבא הדין אמרה האי מאן דנסיב עגולא ומברך עלוי ולא אתי לידיה כו׳. ובפרדס לרש״י סי׳ צ׳ ההן דנסיב עיגולא ומברך עלוי כו׳ שלא נהגו לומר (לפנינו שלא להזכיר) שם שמים לבטלה עכ״ל. ובשו״ת הראבי״ה סי׳ קנ״א ההוא דנסיב עיגולא והוא מברך עילויה כו׳ ועי׳ בפי׳ הרא״ש ברכות פ״ו סי׳ כ׳. ובראב״ן סי׳ ק״צ בירושלמי ההן דנסיב עגולה פליגה עלה ולא איתיב ידה עלוהי צריך למברכה וכו׳ ובתניא סי׳ ל׳ אמר ר״ת בר יודא, ובמנהיג צד 26 וראיה לדבר בירושלמי בפרק כיצד מברכין א״ר זריקא ר׳ זעירא בעי ההן תורמוסא דמברך עילויה והוא נפיל מיניה מהו מברכה עליה תנינות ומה בינו לבין אמת אמת תמן לכך נתכוון בתהילה והפי׳ אע״פ שהמברך לשתות מאמת המים והמים עוברין להם אינו צריך לחזור ולברך לפי שכוונתו לאותן שיבואו בידו בשעת שתיה ולא בשעת ברכה אך התורמוס לזה שבידו נתכוון ולא לאחר וצריך לחזור ולברך מגילת סתרים (פי׳ זו לקח המנהיג ממגילת סתרים של רב נסים גאון) ותני ר׳ חייא אין מברכין על הפת אלא בשעה שהוא פורס א״ר חייא בר אבא הדא אמרה הדין דנסיב פולגא (עיגולא ועי׳ ברכות לו.) ומברך עלויה והוא לא אתי בידיה צריך כו׳ עכ״ל. וברמב״ם ה׳ ברכות פ״ד ה״י אין מברכין על אוכל מן כל האוכלין ולא על משקה מן כל המשקין עד שיבא לפניו ואם בירך ואח״כ הביאו לפניו צריך לחזור ולברך נטל אוכל ובירך עליו ונפל מידו ונשרף או שטפו נהר נוטל אחר וחוזר ומברך עליו אע״פ שהוא מאותו המין כו׳ ובכסף משנה שם נראה דהיינו מדאמרינן בירושלמי פרק כיצד מברכין אהן דנסיב עגולא והוא לא אתיא בידיה צריך לברוכי עליה זמן תנינות כלומר והוא מי שתופס עגולא וכבר בירך עליו קודם שבא לידו צריך היא עכשיו לחזור ולברך. נטל אוכל וכו׳ ירושלמי פרק כיצד מברכין וכתבוהו ה״ר יונה והרא״ש והטור וכתבו דהא דקאמר שצריך לומר בשכמל״ו י״א לאחר שאמר אלהינו מלך העולם אבל אם לא אמר אלא בא״י בלבד יסיים ויאמר למדני חוקיך כדי שיהא כקורא פסוק ולא יהא מזכיר ש״ש לבטלה עכ״ל. ומזה שכתב הרא״ש והטור אין זכר בהירושלמי.

פ״ו ה״א והוא לא אתי לידיה. בהגהת מימוני ה׳ שבועות פי״ב הי״א הגי׳ והוא לא ידע דאתי בידיה כו׳

פ״ו ה״א בד׳ וויניציא והכא לא אתי בידיה. אבל בד׳ קושט׳ הגי׳ ולא אתי לידיה. ומלת והכא לא גרים. ובד׳ אמשטרדם והוא לא אתי לידיה.

פ״ו ה״א אמר רבי תנחום בר יודן צריך לומר בשכמל״ו כו׳ בפרדס לרש״י סי׳ ל״ט הגי׳ א״ר תנחום בר תנילאי יע״ש שמפרש הירושלמי. ובפרדס סי׳ צ׳ מביא בשם רב האי גאון הירושלמי והגי׳ אמר רבי תנחום בן יודן. ובשלטי

הגבורים

הגבורים בגליון מרדכי ברכות פ"ו א"ר חייא בר יודן . ובמנהיג צד 26 אמר ר' יודן .

פ"ז ה"א עד כמה יברך ר' חננא ור' מנא חד אמר עד כזית כו' כן הוא בד' ויטאמיר ואמשטרדם והגי' עד כמה יברך תמוה אבל הגירסא הנכונה בתוס' רי"ח ברכות ל"ט ע"א ד"ה צריך וז"ל ומסיק התם בירושלמי עד כמה יפרוס ר' חנינא (לפנינו חננא) ור' מנא חד אמר עד כזית והרנא אמר עד פתות מכזית מאן דמר כזית כו' דתנינן (לפנינו דתנינן תמן ועי' ברכות ל"ז ע"ב) וכולן פותתן (לפנינו פתיתין) כזית מאן דמר עד פתות מכזית כדתני (לפנינו תני) ר' ישמעאל אפילו מחזירה לסלתה עכ"ל . ובאור זרוע ח"א סי' קמ"ב ותו אמר בירושלמי עד כמה יפרוס (והגיהו באור זרוע בהוקה:יברך) ר' תנינא ור' מני (לפנינו מנא) חד אמר עד כזית והד אמר עד פתות מכזית מאן דאמר כזית כדתנן תמן (לפנינו כיי דתנינן) וכולן פותתן בכזית מ"ד פתות מכזית תני ר' ישמעאל אפילו מחזירה לסלתה כו' עכ"ל. ובב"י (טור או"ח סי' קס"ז) וברוקח ירושלמי שיעור בציעה אית דאמרי כזית ואית דאמרי פתות מכזית עכ"ל. ול"ג עד וברוקח סי' שכ"ט ירושלמי שיעור בציעה אית דאמר כזית ואית דאמר פתות מכזית ומייתי מדתנן היה עומד ומקריב מנחות וכו' ותניא לוקט מכולן כזית וכו' אם מצה הוא יצא בהן ידי חובתו בפסח עכ"ל והי"ם מלות אחרונות ליתא לפנינו בירושלמי ועי' בבלי ברכות ל"ו ע"ב. ובארחות חיים ה' סעודה סי' כ"א ירושלמי עד כמה יפרוס פי' כמה ירצה לאכול ר' המא ור' מינא חד אמר עד כזית כו' עכ"ל . ובמנהיג ד' ל"ז ע"א עד כמה יפרוס ר' תנינא ור' מינא חד אמר עד כזית כו' אח"ז ראיתי בירושלמי ד' קושטנטינא ובד' וויניציא הגי' עד כמה יפרוס.

פ"ז ה"א תני כל שאומר אחריו ג' ברכות אומר לפניו המוציא לחם מן הארץ וכל שאין אחריו ג' ברכות אין אומר לפניו המוציא לחם מן הארץ כו' בתוספתא ברכות פרק ד' (הוצאת צוקערמאנדל) הגי' זה הכלל כל שתחלתו המוציא לחם מברך אחריו שלש ברכות , וכן הוא בתוספתא עם האלפס (ווילנא תרכ"א) ובתוס' יומא ע"ט ע"א ד"ה ולא ואמר בירושלמי ריש פרק כיצד מברכין כל שאומר אחריו שלש ברכות אומר לפניו המוציא לחם מן הארץ .(והסיפא וכל שאין אחריו ג' ברכות אין אומר לפניו המוציא לחם מן הארץ לא הוה לפני התוס' כמו שלא נמצא בתוספתא) התיבון הרי פתות מכזית דאין אומר אחריו ג' ברכות מעתה לא יאמרו לפניו המוציא כו' א"ר אחא בר יעקב לשאר מינין נצרכה כו' עכ"ל ועי' בחי' הרשב"א ברכות ד' מ' שהאריך בזה. ובתוס' סוכה כ"ו ע"ב ד"ה ולא ואמרינן בירושלמי בתחלת פרק כיצד מברכין כל שאומר עליו (לפנינו אחריו) שלש ברכות אומר לפניו המוציא לחם מן הארץ וכל שאין אומר עליו ג' ברכות אין אומר עליו המוציא לחם מן הארץ התיבון הרי פתות מכזית דאין אומר עליו שלש ברכות מעתה לא יאמרו לפניו המוציא לחם מן הארץ הא א"ר יעקב בר אחא לשאר מינים נצרכא (לפנינו נצרכה) פי' לא אתא להלק בין דבר שיש בו כשיעור לדבר שאין בו כשיעור אלא אתא לחלק בין פת לשאר מאכל של חמשת המינים כגון מעשה קדירה שאין מברכין אחריו ג' ברכות כו' עכ"ל. והמאמר שנוי בירושל' סוכה פ"ב ה"ז . ובמנהיג (ד' ל"ז ע"א) תני כל שאומר אחריה שלש ברכות כו' ר' יעקב בר המא (לפנינו בר אחא) אמר לשאר מינין נצרכה. ועי' בתוס' חולין ק"ז ע"א ד"ה ולא ובהדיא מדקדק בירושלמי הכי כו' .

פ"ז ה"א הרי פתות מכזית כו' בשו"ת הראבי"ה סי' קנ"א הגי' התיבון הרי פתות מכביצה. וכן בפי' רבינו חננאל בסוכה כ"ח ע"א מביא הירושלמי

וגורס

וגורס: התיבון פתות מכביצה אין אומרים לפניו (לפנינו אחריו) ג׳ ברכות מעתת אין אומרים לפניו המוציא ושני ר׳ אחא לשאר המינין נצרכה כלומר כל מין שחייב אחריו ג׳ ברכות אומרים לפניו המוציא עכ״ל ובשו״ת הרשב״א סי׳ הרכ״ה (בוליניא רצ״ט) וכן אמרינן בירושלמי כל הטעון ברכה לפניו טעון מלאחריו והא איכא פתות מכשיעור טעון ברכה לפניו ואינו טעון ברכה לאחריו כו׳ עכ״ל וכן הוא בשם הירושלמי בכלבו דיני שאר ברכות שבסעודה, ובמאור ברכות (ד׳ ל״א ע״ב ווילנא תר״ם) וברכות ירושלמי כל שאומר לאחריו שלש ברכות כו׳ מוכית כדברי הרי״ף ז״ל שכתב דפחות מכזית בעי ברכה בתחלה עכ״ל. ובראי״ש ברכות פ״ו סי׳ ט״ז הרי פתות מכזית יע״ש. ועי׳ בשבלי הלקט סי׳ קנ״ד שמביא הירושלמי וגורס הרי פתות מכזית ומסיים שמעת מיניה (מהירושלמי) דכזית פשיטא ליה דמברכין אחריו שלש ברכות עכ״ל. וזה מהלוקת ר׳ מאיר ור׳ יהודה בברכות מ״ז אם בכזית או בכביצה.

פ״ו ה״א וכל שאין אחריו ג׳ ברכות׳, בדפוס קושטנטינא וכל שאינו אומר לאחריו.

פ״ו ה״א רבי יעקב בר אחא אומר לשאר המינים. בשבלי הלקט שם הגי׳ הא לשאר המיני׳ נצרכה בלא שם האמורא. ועי׳ ברא״ש ברכות שם.

פ״ו ה״א רבי אבא בשם רב מסובין אסורים לטעום כלום עד שיטעום המברך כו׳ בתוס׳ ברכות מ״ז ע״א ד״ה אין והכי איתא בירושלמי א״ר בון (לפנינו א״ר אבא) בשם רב אין המסיבים רשאים לטעום (לפנינו אסורים לטעום) עד שיטעום המברך ריב״ל אמר שותין אע״פ שלא שתה המברך (לפנינו ליתא המלה האתרונה) ולא פליגי ר׳ בון בשם רב שזקוק לכוס אחד (לפנינו מה פליג מה דמר רב כשהיו כולן זקוקין לככר אחד) דריב״ל דהיה לכל אחד כוס בידו (לפנינו כשהיה כל אחד ואחד כוסו בידו) כו׳ עכ״ל. ובתוס׳ פסחים ק״ו ע״א ד״ה הזוה ומיתו בירושלמי בברכות א״ר אבא בשם רב מסובין אסורין לטעום עד שישעום המברך ר׳ יהושע בן לוי אמר שותין אע״פ שלא שתה ולא פליגי מה דא״ר אבוהו כשהיו כולן זקוקין לכוס אחד (לפנינו מה פליג מה דמר רב כשהיו כולן זקוקין לככר אחד) מה דאמר ר׳ יהושע (לפנינו ריב״ל) כשיש לכל אחד כוסו בידו כו׳ עכ״ל, ובס׳ השלמה בברכות צד 44 ירושלמי בפ׳ כיצד מברכין בא בשם רב מסובים אסורים לטעום עד שיטעום המברך מה פליגין מה דמר רב בשאין כולן זקוקין בככר אחד מה דמר ר׳ יהושע בן לוי כשהיה כוסו בידו עכ״ל ובתוס׳ רי״ח בברכות מ״ז ע״א ד״ה אין ובירושלמי אמר ר׳ אבא בשם רב מסיבים אסירין לטעום עד שיטעום המברך ר׳ יהושע אומר שותין אע״פ שלא שתה מה פליגי מה דמר רב כשהיו זקוקים לככר אחר מה דמר ריב״ל כשהית כל אחד ואחד כוסו בידו עכ״ל. ובתוס׳ הרא״ש בברכות מ״ז ע״א ירושל׳ אמר ר׳ אבא בשם רב המסובין אסורין לטעום עד שיטעום המברך ריב״ל אמר שותין אע״פ שלא שתה מה פליגי לא דמר רב כו׳, ובפי׳ הרא״ש פסחים פרק י׳ סי׳ ט״ז מיהו בירושלמי משמע דאין חילוק דגרסינן התם אמר ר׳ אבא בשם רבינו (לפנינו רב, ובבבלי ברכות מ״ז ע״ב רב יהודה בר שמואל בר שילת בשם רב) אין המסובים רשאין לטעום עד שיטעום המברך ר׳ יהודה בן לקיש אומר (לפנינו ר׳ יהושע בן לוי) שותין אע״פ שלא שתה הוא ולא פליגי מה דאמר רבי אבא כשהיו כולן זקוקין לכוס אחד (לפנינו מה דמר רב כשהיו כולן זקוקין לככר אחד ועי׳ לעיל) ומה דאמר ר׳ יהודה בן לקיש כשיש לכל אחד ואחד כוסו בידו כו׳ עכ״ל ודברי הרא״ש אלה מובאים בשלטי הגבורים פסחים פרק י׳ (דף כ״ב.

ע״א

ע"א) בגירסא הנ"ל ועי' בפי' הרא"ש ברכות פ"ז סי' ט"ו וצ"ע, וכפי' רבינו יונה ברכות פ"ז (סי' קע"ב) ובירושלמי נראה שמתרץ בדרך אחרת דגרס התם רבה (לפנינו רבי אבא) בשם רב מסובין אסורין לטעום עד שיטעום המברך ריב"ל אמר שותין אע"פ שלא שתה לא דמר רב כשהיו כולן זקוקין לכברו דאמר רב יהושע (לפנינו ריב"ל) כשהיה לכל א' וא' כוסו בידו עכ"ל. ובשבלי הלקט סי' פ"ד ואחי ר' בנימין מצא הקושיא הזאת ותירוצה בירושל' והכי איתא התם ר' בא (לפנינו אבא) בשם רב אמר מסובין אסורין לטעום עד שיטעום המברך ריב"ל אמר שותין אע"פ שלא שתה מה ופליג מה דאמר רבא (ר' בא) כשהיו כלם זקוקין כו' עכ"ל. ובאור זרוע ה"א סי' קכ"ד מביא הירושלמי בשינוי קל. ועי' בב"י (טור אורח חיים) סי' קס"ז. ובריטב"א סוף פסחים ומיהו בירושלמי משמע דאין חילוק דאמרינן התם אמר רב אבא בשם רבי' אין המסובים רשאין לטעום עד שיטעום המברך ר' יאודה בן לקיש אומר שותה אע"פ שלא שתה הוא כו'. ובמרדכי ברכות פ"ז סי' קס"ז ובירושלמי מפרש דוקא כשהן כולן זקוקים לכוס אחד או לכבר אחד אבל אם כל אחד כברו בידו אוכלין אע"פ שלא אכל המברך ואם כל אחד כוסו בידו שותין אע"פ שלא שתה המברך עכ"ל ועי' סדר הדורות ערך ר' אבא וירושלמי פרק ג' שאכלו בשם רב. וכיון לירושלמי דילן.

פ"ו ה"א אלא אם רצה לחלוק לו כבוד לרבו או למי שגדול ממני בתורה. בד' קושטנטינא אלא אם רצה להלוק כבוד לאביו או לרבו או למי שגדול כו' ובראבי"ה סי' ק"ג ואם רצה להלוק כבוד לרבו וכו'.

פ"ו ה"א רב כד הוה קצי הוה כו' באבודרהם (הלכות המוציא ד' ק') ואמרינן בירושלמי רב כד הוה קצי הוא (הוה) טעים בשמאליה ומפליג בימיניה פירש כשהיה מחלק לאנשי ביתו לא היה מפסיק דתכף לברכתו היה אוכל והיה מחמיר שאפילו במה שהוא לצורך לא היה מפסיק עכ"ל. ובארחות חיים ה' סעודה ואמרינן בירושלמי רב כד הוה קצי הוא טעים בשמאליה ופליג בימיניה כו' עכ"ל. ובמנהיג דף ל"ז ע"א רב כד הוה קצי הוה טעים בשמאליה ומפליג בימיניה פירוש אף לחלק ולתת המוציא לאנשי ביתו לא היה רוצה להפסיק דתכף לברכתו היה אוכל כו' עכ"ל.

פ"ו ה"א הדא שתיתא והדא מורתא. בד' קושטנטינא הדא שתיתא והדא טריתא שתיקתא.

פ"ו ה"א הרי שנתן לתוך פיו ושכח ולא בירך כו' בחידושי הרשב"א ברכות ד' נ' ע"ב והביא (הראב"ד). דגרסינן בירושלמי רב הונא אמר הרי שנתן לתוך פיו ושכח ולא בירך אם היו משקין פולטן אם היו אוכלין סולקן (מסלקן) לצדדין כו' ועי' בב"י (טור או"ח סי' קע"ב) שהביא דברי הרשב"א והירושלמי. ובשיטה מקובצת ברכות נ' ע"ב ויש סעד לדבריו ממה שאמרו בירושלמי רב הונא אמר הרי שנתן לתוך פיו ושכח ולא בירך אם היו משקין פולטן ואלו בגמרין אמרינן בולען כו' עכ"ל ובילקוט תהלים ר' תת"ג מובא הירושל' בשינוים. ובד' מגנצא אם היו משקין בולען. וזהו הגהת מהרש"ס על פי הבבלי ברכות נ' ע"א. והרש"ס בעצמו כתב בפי' בזה"ל: אם היו משקין פולטן בגמרא דילן גבי משקין אמרינן דבולען והכי אית לן למגרס הכא עכ"ל וכן כתב בגוף הירושלמי הרי ברור שצדקתי במשפטי שרוב הגהות בהירושלמי מד' מגנצא הן מהרש"ס בעצמו שהגיה עפ"י הבבלי.

פ"ו ה"א רבי יצחק בר מרי קומי רבי יוסי בר' אבון בשם ר' יוחנן אפילו אוכלין פולטן דכתיב ימלא פי תהלתך וגו' בבבלי ברכות נ"א ע"א נאמר זה:

תרגמא רב יצחק קסקסאה קמיה דרבי יוסי בר אבין משמיה דרבי יוחנן. ונראה שרב יצחק קסקסאה הוא רבי יצחק בר מרי.

פ"ו ה"א הכוסס את החיטין כו' בלקוטות להרמב"ן ברכות ד' מ' ולפום האי טעמא אמרינן בירושלמי בכוסס אורז ובכוסס חיטה בורא מיני זרעונים כו'. ובד' החדשים ברמב"ן הגי' בורא פרי זרעונים. ובאור זרוע ח"א סי' קס"ט ירושלמי הכוסס את החיטין אומר עליהן (לפנינו עליו) בורא מיני זרעונים אפיין ובשלן בזמן שהפרוסות קיימות אומר עליהן המוציא ומברך (לפנינו ומברך לאחריו ג' ברכות) עד כמה יהיו (לפנינו יהו) פרוסות עד כזיתים (לפנינו נאמר שם השונה) הכוסס את האורז אומר עליו בורא מיני זרעונים (זרעונין) אפאי (אפיו) ובישלו אע"פ שהפרוסות קיימות בורא מיני מזונות אומר עליהן ואינו צריך לברך אחריהן ר' ירמיה אומר בורא פרי האדמה בר מדינא (לפניני מרינא) בריך קומי ר' זעירא וקומי ר' חייא בר ווא שהכל נהיה בדברו ר' שמעון חסידא אמר בורא מיני מעדנים אמר ר' יוסי בר בון ולא פליגי מן דמר בפה"א בההוא דברור (לפנינו כתוב מקודם מאן דמר בורא מיני מזונות בההוא דעביד בול) מאן דאמר שהכל נהית בדברו בההיא דשליק כו' ואין לי לפרש זה הירושלמי עכ"ל האור זרוע.

פ"ו ה"א הכ סס. בערוך ערך קס ב' בירושלמי כתוב מקוסס את החטה בק' עכ"ל.

פ"ו ה"א ומברך אחריו ברכה אחת מעין שלש עד כמה יהו פרוסות. בד' קושטנטינא ומברך אחריו ברכה מעין ג' עד כמה יהו הפרוסות קיימות. ר' יוסי בשם רב עד כזתים. ובנוסחתינו ר' יוסי בר' אבון כהנא בר מלכיה בשם רב עד כזתים. והמפרש בעל שדה יהושע קיצר שמות האמוראים כדרכו תמיד כמו שיראה המעיין.

פ"ו ה"א עד כזתים בפי' תלמידי רבינו יונה ברכות ד' ל' ע"א וכן פי' בירושלמי דגרסי' התם עד כמה הן פרוסות עד כזית עכ"ל. ובכלבו דיני שאר ברכות שבסעודה בזמן שהפרוסות קיימות פירש שיהא בהן כזית לפי דברי הירושלמי עכ"ל.

פ"ו ה"א עד כמה יהו פרוסות כו' בתוס' הרא"ש בברכות ל"ז ע"ב וכן משמע בירושלמי דקאמר עד כמה יהו הפרוסות קיימות (לפנינו ליתא מלה אחרונה) ר' יוסי בר כהנא בר מלכיא בשם רב (לפנינו ר' יוסי בר' אבון כהנא בר מלכיה בשם רב) עד כזית עכ"ל ובתוס' ברכות ל"ז ע"ב ד"ה חביצא וד"ה אמר והא דמשמע בירושלמי בפרוסות קיימות הן בכזית עכ"ל, ובתוס' רי"ח בברכות ל"ז ע"ב ד"ה חביצא וכן משמע בירושלמי דקאמר אפאן (לפנינו אפיין) ובשלן בזמן שהפרוסות קיימות אומר עליהן בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש עד כמה פרוסה רבי יוסי ברבי אבון כהנה בר מלכיה בשם רב עד כזית עכ"ל ואולי צ"ל בזמן שאין הפרוסות קיימות כו' ועי' באור זרוע ח"א סי' קמ"ז.

פ"ו ה"א אומר עליו בורא מיני זרעונים, בתוספתא ברכות פ"ד הוצאת צ"מ הגי' הכוסס חיטים מברך עליהן בורא מיני זרעים אפאן ובישלן בזמן שהפרוסות קיימות מברך עליהן המוציא לחם מן הארץ ומברך עליהן שלש ברכות אין הפרוסות קיימות מברך עליהן בורא מיני מזונות ומברך אחריהן ברכה אחת. (בכת"י אחר ברכה אחת מעין שלש אחריהן). הכוסס את האורז מברך עליו בורא מיני זרעים (לפנינו בירושלמי כאן בורא מיני זרעונין) אפאו ובישלו כל זמן (לפניני בירושלמי אע"פ) שהפרוסות קיימות מברך בורא מיני מזונות ואין מברך אחריו כלום. ובתוספתא ברכות עם האלפס הגי' הכוסס (הגר"א ז"ל הגיה חיטין) מברך

עליהן

עליהן בורא מיני זרעים אפאן ובשלן בזמן שהפרוסות קיימות מברך עליהן המוציא להם מן הארץ ושלש ברכות אין הפרוסות קיימות מברך עליהן בורא מיני מזונות ומברך ברכה אחת מעין שלש אחריהן. הכוסס האורז מברך עליהן בורא פרי האדמה אפאן ובשלן אע"פ שהפרוסות קייכות מברך עליהן בורא מיני מזונות ואין מברך עליהן כלום. והנה בירושלמי כאן אמרו הכוסס את האורז אומר עליו בורא מיני זרעונים. וזהו כנוסח כתב יד ערפורט בהתוספתא. אבל בבבלי ברכות ל"ז ע"א מובא התוספתא הכוסס את האורז מברך עליו בורא פרי האדמה וזהו כנוסח התוספתא עם האלפס, וכן הביאו הפוסקים, ועי' בה"ג הוצאת מק"נ צד 543.

פ"ו ה"א בר מרינא. באו"ז בר. מרינה. ובירושלמי שבת פי"ט ה"א בר מרינה.

פ"ו ה"א אשר ברא מיני מעדנים לעדן בהן נפש כל חי בא"י על הארץ ועל מעדניה. בד' קושטנטינא אשר ברא מיני מעדנים להחיות נפש כל חי בא"י על הארץ ועל מעדנים.

פ"ו ה"א אשר ברא מיני מעדנים כו' בראבי"ה ברכות סי' קכ"ב בסוף מאי מברך (ליתא ב' מלות אחרונות) ר' יונתן (לפנינו רבינו יונה בשם ר"ש חסידא) אמר אשר ברא מעדנים (לפנינו מיני מעדנים) לעדן בהם נפש כל חי כו'.

פ"ו ה"א היה אומר אשר ברא נפשות רבות להחיות נפש כל חי בא"י חי העולמים. בד' קושטנטינא נפש כל חי וכו' בא"י וגו' ובכל הדפוסים חסרה המלה וכו'. בתוס' ברכות מ"ז ע"א ד"ה בורא ובירושלמי ברוך אתה ה' חי העולמים עכ"ל. ובאור זרוע ה"א סי' קס"ט ירושלמי ר' אחא (לפנינו רבי אבא) בר יעקב בשם ר' יצחק (לפנינו רובא ר') כשהיה (לפנינו כשהוא) אוכל בשר או ביצה היה אומר אשר ברא נפשות רבות להחיות בהן (בהם) נפש כל חי בא"י חי העולמים כו' עכ"ל וכן בראבי"ה סי' ק"ב. ובפי' רבינו יונה פ"ו דברכות (ד' ל"ה ע"ב) ובירושלמי חותם לה בשם ומסיים הכי בורא נפשות רבות והסרונם על כל מה שבראת (לפנינו הגי' משונה) בא"י חי העולמים עכ"ל. ועי' תוס' פסחים ק"ד ע"ב ד"ה כל שמביאים הירושלמי. ובטור או"ח סי' ר"ז ובגמרא דידן אינו מזכיר בה חתימה אבל בירושלמי חותם בא"י חי העולמים וכך היה נוהג א"א הרא"ש ז"ל עכ"ל ועי' בב"י שם. אבל בתולדות אדם והוה נתיב ט"ז ח"ג ובירושלמי מסיים בה בא"י חי העולמים ולא נהגו לסיים בה עכ"ל. ובאבודרהם ה' ברכות אבל בירושלמי חותם בה ברוך אתה ה' חי העולמים וכן חותם בה בסדר רבינו סעדיה וכן היה נוהג הרא"ש עכ"ל. ובתוס' רי"ח ברכות מ"ו ע"א ד"ה כדתניא וגם ברכת בורא נפשות רבות יש שחותמין בה וכך הוא בירושלמי עכ"ל. ובתשב"ץ (מנהגי מהר"ם מרוטנבורג סי' שכ"ב) ולאחריו מברך בא"י אמ"ה בורא נפשות רבות וחסרונם על כל מה שברא להחיות בו נפש כל חי בא"י חי העולמים כך מסיים בירושלמי עכ"ל. ובפסקי ברכות של מהר"ם ז"ל (הוצאת מק"נ ברלין תרנ"ב) ולאחריו מברך בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שבראת בא"י חי העולמים כן מסיים בירושלמי עכ"ל ובסמ"ג עשין ר"ז ובירושלמי פרק כיצד מברכין חותם בברכת בורא נפשות רבות בא"י חי העולמים עכ"ל. ובשאלתות פ' יתרו סי' נ"א מברך בורא נפשות רבות וחסרונם על כל מה שברא ברוך חי העולמים עכ"ל והחתימה לקח בעל השאלתות מירושלמי כאן רק שהיה כתוב לפניו בלא שם ומלכות. ובמרדכי ברכות פ"ו סי' קנ"ב ובירושלמי מסיים בא"י וכו' עכ"ל. וברוקח סי' שמ"א ירושלמי ר' כשהיה אוכל בשר או ביצה אומר בא"י אמ"ה (לפנינו ליתא שש מלות אחרונות) בורא נפשות רבות וחסרונ׳

לפנינו

(לפנינו ליתא מלה אחרונה) להיות בהן (בהם) נפש כל חי בא"י אל (לפנינו ליתא מלה אחרונה) חי העולמים עכ"ל ובדקדוקי סופרים סוף סדר מועד מובא איזה הערות מר' יהוספיה קרובו של הר"ש מקינון ושם הגי': ירושל' ר' זעירא (המלה האחרונה ליתא בכל הדפוסים) כי הוה (כשהוא) אכיל (אוכל) בשר או ביצה הוה אומר אשר ברא נפשות רבות ושהירות (המלה האחרונה ליתא לפנינו) להיות בהן (בהם) נפש כל חי בא"י חי העולמים ונראה חסר בה על כל מה שברא להחיות בהן וכו' עכ"ל ובירושלמי ד' קושטנטינא אשר ברא נפשות רבות להיות נפש כל חי וכו' בא"י חי העולמים.

פ"ו ה"א אמר רבי תני בורא מיני נפשות. בד' קושטנטינא א"ר תני בורא נפשות רבות.

פ"ו ה"א דתני זה הכלל שהיה רבי יהודה אומר משום ר"ג כל שהוא ממין שבעה כו' בתוספתא ברכות פ"ד ר' יהודה אומר משום רבן גמליאל כל שהוא מין שבע ואינו מין דגן ודגן שלא עשאן פת רבן גמליאל אומר מברך אחריו שלש ברכות וחכמים אומרים ברכה אחת כל שהוא לא ממין שבע ולא ממין דגן רבן גמליאל אומר ברכה אחת וחכמים אומרים אין מברך כלום וזה גי' התוספתא היוצאת צוקערמאנדל. וקרובה לגירסת התוספתא המובאה בבבלי ברכות ל"ז ע"א דתניא זה הכלל כל שהוא משבעת המינים רבן גמליאל אומר שלש ברכות. וחכ"א ברכה אחת מעין שלש כו' כל שאינו לא משבעת המינין ולא מין דגן כו' ר"ג אומר ברכה אחת מעין שלש וחכ"א ולא כלום ובתוספתא שעם האלפס הגי' רבי יהודה אומר משום רבן גמליאל כל שהוא מין שבעה ואינו מין דגן [ודגן שלא] עשאן פת רבן גמליאל אומר מברך אחריו שלש ברכות וחכ"א ברכה אחת מעין שלש כל שאינו [משבעת המינין] ולא ממין דגן כגון פת אורז ופת דגן (חמש מלות אחרונות נוספו עפ"י הבבלי ברכות ל"ז ע"ב) רבן גמליאל אומר ברכה אחת מעין שלש וחכ"א אין מברכין [כלום], אבל גי' הירושלמי בסיפא ר"ג אומר מברך לפניו ולאחריו וחכ"א מברך לפניו ולא לאחריו זה שלא כגירסתנו בתוספתא בשתי הנוסחאות. והגהת מהרש"ם כאן נובעות מהבבלי הנ"ל.

פ"ו ה"א ובעין חליטה ומחמשת המינין כו' ברוקח סי' ש"מ הגי' אמר בירושלמי כל שהוא כעין חליטה מהמינין אומר מיני מזונות (לפנינו אומר עליו בורא מיני מזונות) ומברך עליהן מעין שלש עכ"ל ולפנינו ומברך לאחריה ברכה אחת מעין שלש. ועי' בירושלמי נדרים ריש פ"ו ר' יוחנן אכל חליטה וכו'.

פ"ו ה"א א"ר יונה שלח רב זעירא גבי אילין דבית ר' ינאי. בד' קושט' הגי' גבי אילין דבי ריש גלותא.

פ"ו ה"א רבי ירמי' בעי הדין דאכל סולת כו' בתוס' ברכות ל"ז ע"א ד"ה הכוסס ובירושלמי יש שגם האמוראים היו מסופקים דקאמר הדין דאכיל סלת פירוש קליות מאי מברך (לפנינו למיברכה) בסופה רבי ירמיה אמר לא אכלית כרת מן יומא כו' (לפנינו א"ר יוסי והכן לא אכל רבי ירמיה סולת מן יומוי). ובפי' רבינו יונה ברכות פ"ו (ד' ל"ה ע"ב) וסמכו על הירושלמי דגרסינן התם ר' ירמיה בעי דאכלין סולת מהו דתימא (לפנינו ליתא מלה אחרונה) בברכה סופא אמר ר' יוסי דהכין (לפנינו והכין) לא אכיל ר' ירמיה סולת מן יומוי כו' עכ"ל. ובתוס' הרא"ש בברכות ל"ו ע"א ואמרינן בירושלמי דפרקין דר' ירמיה בעי הדין דאכל סלת מהו מברך בסופה א"ר יוסי לא אכל ר' ירמיה סלת מיומוי לפי שהיה מסופק בברכה אחרונה כו' עכ"ל. ובחידושי הרשב"א בברכות ל"ה ע"ב וכענין שאמר בירושלמי דפרקין ר' ירמיה בעי אהין דאכל סלת ובדעתיה

למיכל

למיכל פיתא (לפנינו ליתא ג' מלות אחרונות) מהו מברך עליה בסופא א"ר יוסה דהבין לא אכל רבי ירמיה סלת מן יומוי ופירש משום ספק ברכה עכ"ל. ובהגהת מיימוני ה' ברכות פ"ג ה"ב וכן יש בירושלמי ר' ירמיה לא אכל סלת מימיו לפי שנסתפק בברכה אחרונה ומה שלא אכל אותה בתוך הסעודה דלמא ס"ל כו' עכ"ל. ובתשב"ץ (מנהגי מהר"ם מרוטנבורג סי' שכ"ב) וכן יש בירושלמי ר' ירמיה לא אכיל סלת מיומוי שנסתפק מברכה אחרונה כו' עכ"ל. ובסמ"ק (סי' קנ"א) ולבסוף בעי הירושלמי מאי מברך ומסיק בגין דין לא אכיל ר"מ(לפנינו ר' ירמיה) עכ"ל.

פ"ו ח"א אבל אם הי' במהרש"ם בר"א בזמן שהיו עושין בשכרן וזה כברכות ט"ז.

פ"ז ה"א מהו להזכיר בה מעין המאורע כו' בתוס' ברכות מ"ד ע"א ד"ה על ובספר המיימוני מצריך להזכיר בה מעין המאורע בשבת ויו"ט וכן משמע בירושל' עכ"ל. ובס' השלמה ברכות צד 33 ירושלמי שב' הראב"ד ז"ל מהו להזכיר בברכה אחת מעין ג' מעין המאורע כגון שבת ויו"ט עכ"ל. ובתוס' רי"ה בברכות מ"ד ע"א ד"ה על אבל בירושלמי דפרקין איתא דבי (לפנינו דבית) ר' ינאי עבדינן ליה כאמצע ברכה (לפנינו עבדין ליה כמטבע ברכה ולא ידעו המפרשים כוונתו) מהו להזכיר בה מעין המאורע א"ר בא בר חנינא (לפנינו א"ר אבא בר זימנא) ר' זעירא מזכיר מעין המאורע א"ר ירמיה הואיל וחש ליה ר' זעירא צריכין אנו מיחוש והוה משמע דאברכה אחת מעין שלש קאי כו' עכ"ל. ובשיטה מקובצת ברכות מ"ד ע"ב ובירושלמי אמרו דצריך להזכיר בה מעין המאורע כגון שבת ויו"ט ור"ח וזה לא הזכירו בגמרא עכ"ל. ועי' בטור או"ח סי' ר"ה וצריך להזכיר בה מעין המאורע כגון בשבת קודם כי אתה ה' טוב ומטיב יאמר ינחמנו ביום המנוח הזה כו' ועי' בב"י שם שהביא הפוסקים שסמכו על הירושלמי ובאו"ז ה"א סי' קפ"א אבל בירושלמי דפרקין ראיתי כתב דבית ר' ינאי עבדין לה כמטבע של ברכה מהו להזכיר בה מעין המאורע א"ר אבא בר זמינא ר' זעירא הוה מזכיר בה מעין המאורע אמר ר' ירמיה הואיל וחש לה ר' זעירא צריכין אנן מיחוש והוה משמע ליה דאברכה אחת מעין שלש קאי וצ"ע הפירושים וגם מעולם לא הונהגו להזכיר בה מעין המאורע כו' עכ"ל. ובחי' הרשב"א ברכות מ"ג ע"ב והכי נמי איתא בירושלמי דגרסי' התם בפרקין דהבא עלה דברכת מעין ג' מהו להזכיר בה מעין המאורע אמר ר' אבא בר זמינא ר' זעירא הוה מזכיר בה מעין המאורע כו' עכ"ל. ובתשב"ץ (מנהגי מהר"ם מרוטנבורג סי' שכ"ב) ובשבת ויו"ט מזכיר בה מעין המאורע כך פירש ה"ר מיימון ז"ל וכן משמע בירושלמי עכ"ל. ובמרדכי ברכות פ"ו סי' ק"נ ובשבתות וימים טובים וראשי חדשים פי'. המיימון שמזכיר בה מעין המאורע וכן משמע בירושלמי וכן היה נוהג רבינו מאיר ומיהו יש חולקין ואומרים היינו דוקא בימיהם שהיו רגילין לקבוע איין ואמיני פירות אז היו מזכירין בה מעין המאורע עכ"ל. ובשו"ת הראבי"ה סי' קנ"א מהו להזכיר בה מעין המאורע א"ר אבא בר ביזנא (לפנינו בר זימנא) ר' זעירא היה מזכיר כו' ובכפתור ופרח (צד 25 ד"ב) ירושלמי מהו להזכיר מעין המאורע רבי זעירא היה מזכיר בה מעין המאורע אמר רבי ירמיה מכיון דרבי זעירא מזכיר בה צריכין אנו למיחש ליה פי' שבשבת יאמר ונשבע מטובה ונחמנו בה בשבת קדשך. ביו"ט ושמחנו בה במועדי קדשך. בראש חדש ויעלה זכרוננו בראשי חדשים עכ"ל.

פ"ז ה"א א"ר אבא בר זימנא ר' זעירא. ביוחסין ערך ר' אבא בר זימונא (קראקא שמ"א) ובירושלמי כו' ור' אבא בר זימונא אמר לר' אבהו (לפנינו ליתא ג' מלות אחרונות) שצריך להזכיר מעין המאורע ר"ל בשבת ויו"ט מעין

שלש

שלש עכ"ל ומובא זה בסדר הדורות בלא זכרון איפוא מקום המאמר וכיון לירושלמי דילן .

פ"ו ה"א קלוסקין ושלמה של בעל הבית אומר על הקלוסקין כו' בתוס' רי"ח בברכות ל"ט ע"ב ד"ה ה"ג וגם בירושלמי היא שנויה מברכין על הדגן שהיא מן המובחר כיצד שלמה של גלוסקאות (ד' תיבות אחרונות ליתא לפנינו) ושלמה של בעל הבית מברך על שלימה של גלוסקאות (לפנינו אומר על הקלוסקין) פרוסה של גלוסקאות (לפנינו קלוסקין) ושלמה של בעל הבית מברך (לפנינו אומר) על שלימה של בעל הבית פת חיטין ופת שעורין מברך (לפנינו אומר) על של חיטין פרוסה של חיטין (חיטים) ושלימה של שעורין מברך (לפנינו אומר) על של חיטין (לפנינו על הפרוסה של חיטים) פת של שעורין ופת של (ליתא של) כוסמין מברך (לפנינו אומר) על של שעורין והלא כוסמין (לפנינו שעורין וזה בטעות) יפין ממנה אלא שזו ממין שבעה וזו אין ממין שבעה עכ"ל ובלקוטות הרמב"ן בברכות שם וכך מצאתי בירושלמי כדברי הגאון ז"ל תני מברכין על הדגן כשהוא מן המובחר שלמה (לפנינו חסרה המלה שלמה) של קלוסקי' ושלמה של בעל הבית אומר על השלימה של בעל הבית (לפנינו אומר על הקלוסקין וכן הוא בטור או"ח סי' קס"ח ובב"י בשם הירושלמי) פרוסה של בעל הבית ושלמה של קלוסין אומר על השלימה (עשרה תיבות אחרונות חסרים בנוסחתינו) פרוסה של קלוסין ושלמה של בעל הבית אומר על השלמה של בעל הבית פתיתין (צ"ל פת חיטין) ופת שעורין אומר על של חיטים פרוסה של חיטים ושלמה של שעורים אומר על פרוסה של חיטים פת שעורין ופת כוסמין אומר על שעורין והלא כוסמין טוב (לפנינו יפה) ממנה כו' עכ"ל. ובראבי"ה ברכות סי' קי"א וכן מוכח לשון הירושלמי דגרס בפרקין תני מברכין על הדגן כשהוא מן המובחר גלוקסקין ושלימה של בעל הבית אומר על הגלוסקין כו' ותו גרסינן התם פרוסה של גלוסקא ושלימה של בעל הבית אומר על השלימה של בעה"ב פת חטים ופת שעורים אומר על של חטין, פרוסה של חטין ושלימה של שעורין אומר על הפרוסה של חטין כו' ועי' בתוס' הרא"ש ברכות ל"ט ע"ב. ובמרדכי פ"ו דברכות סי' קכ"ט בדאמרינן בירושלמי שלימה דגלוסקא ושלמה דבעל הבית מברך על השלימה דגלוסקא פרוסה דגלוסקא ושלימה של בעל הבית מברך על של בעל הבית השלימה עכ"ל. ובאבודרהם (סדר ברכת המוציא ד' צ"ט ע"א) וגרסינן בירושלמי ובתוספתא דברכות תניא (תני) מברכין על הדגן שהוא מן המובחר כיצד שלמה של (ג' מלות אחרונות ליתא לפנינו) גלוסקאה ושלמה של בעל הבית מברך על שלימה (ב' מלות אחרונות ליתא) של גלוסקאה פירוש גלוסקא' פת של נתתומין שהוא יפה משל בעל הבית, פרוסה של גלוסקאה ושלימה של בעל הבית מברך על השלימה של בעל הבית, פרוסה של היטים ושלימה של שעורים מברך על פרוסה של חיטים, פת שעורין ופת כוסמין מברך על השעורין והלא כוסמין יפין הימנה שזו משבעת המינין כו' .

פ"ו ה"א ר' יעקב בר אחא בשם ר' זעירא כו' בתוס' רי"ח ברכות ל"ט ע"ב ואמרינן בירושלמי עלה ר' יעקב בר אחא בשם ר' זעירא כר' יהודה היא (לפנינו דר' יודה היא) דאמר אם יש ביניהן ממין שבעה עליו הוא מברך עכ"ל . ובתוס' הרא"ש בברכות ל"ט הנוסח כמו שהוא בדפוס, ובחי' הרשב"א ברכות מ' ע"ב דגרסינן עלה בירושל' רבי יעקב בר אחא בשם רבי זעירא דרבי יודה היא דרבי יודה אמר ביניהם ממין ז' עליו הוא מברך עכ"ל. אח"ז ראיתי בירושלמי כאן בד'

קושטנטינא

קושטנטינא הגי' גלוסקין שלמה ושלמה של בעל הבית אומר על השלמה של בעל הבית .

פ"ו ה"א פת טמאה ופת טהורה כו' בתוס' רי"ח שם פת טמאה ופת טהורה ר' חייא בר אבא (לפנינו בר ווא) אמר על הטהורה מברך (לפנינו ליתא המלה אחרונה) פת נקייה טמאה ופת קיבר טהורה ר' חייא (לפנינו בר אדא) בשם ר' אחא אומר מברך על איזה שירצה עכ"ל, ובתוס' הרא"ש שם פת טמאה ופת טהורה ר' חייא בר אבא אמר מברך על הטהורה . פת נקייה טמאה ופת קיבר טהורה ר' חייא בשם ר' אחא אמר על איזה שירצה יברך עכ"ל . ובלקוטות הרמב"ן בברכות שם פת נקיה טמאה ופת קיבר (לפנינו פת קיבר טהורה) ר' יהודה בר חייא בשם ר' אחא (וכן הוא בסמ"ק סי' קנ"א ולפנינו ר' חייא בר אדא בשם ר' אחא) על איזה מהן שירצה עד כאן גירסא עכ"ל הרמב"ן . ובתוס' ברכות ל"ט ע"ב ד"ה אבל וכן אמרינן בירושלמי פת טהור ופת טמא מברך על הטהור אבל אם פת של נכרי חביב ונקי ופת ישראל אינו חביב מברך לאיזה שירצה כדאיתא בירושלמי פת נקי טמא ופת קיבר טהור מברך לאיזה שירצה עכ"ל . ובס' השלמה ברכות צד 44 פת טמאה פת טהורה ר' חייא בר אבא אמר על הטהורה פת נקייה טמאה ופת קיבר טמאה מברך על אי זה מהן שירצה עכ"ל . ועי' באור זרוע ח"א סי' קמ"ו . ובתשובת מהר"ם מרוטנבורג (הוצאת מק"נ ברלין תרנ"ב סי' אלף ג') הכי תניא בתוספתא של ירושלמי פת טמאה ופת טהורה מברך על הטהורה פת נקייה טמאה ופת קיבר טהורה על איזה שירצה לברך יברך עכ"ל . ובסמ"ג עשין כ"ז גרסינן בירושלמי פת נקייה טמאה ופת קיבר טהורה רבי חייא בשם רבי אחא אומר על איזה מהן שירצה יברך עכ"ל . ובמרדכי פ"ו בברכות סי' קכ"ט וגרסינן בירושלמי פת טמאה ופת טהורה מברך על הטהורה פת נקייה טמאה ופת קיבר טהורה על איזו מהן שירצה יברך עכ"ל ובראבי"ה ברכות סי' קי"ב פת טמאה ופת טהורה אומר על הטהורה פת נקייה טמאה ופת קיבר טהורה אומר על איזה מהם שירצה כו' ושמעתי מן הירושלמי שאם יש לפניו לחם של אינו יהודי נקי כגון גלוסקיות נקיות כו' .

פ"ו ה"א קורא ר' יעקב בר' אחא בשם שמואל אומר עליו בורא פרי העץ, עי' בבלי ברכות ל"ו ע"א ששם מפורש ששמואל אמר שהנ"ב . ובד' קושטנטינא כאן ליתא המלות בשם שמואל . ואגב אעיר על מ"ש בשלטי הגבורים פ"ו דברכות (דף נ"ב) תניא בתוספתא בללא אתרינא כל מלתא דמפיק עלין מן העקר עשב הוא ומברכין עליו בורא פה"א והאי דמפיק עליו מן הענפים אילן הוא ובעי ברוכי בורא פה"ע וכן בירושלמי כו' עכ"ל ולפנינו בירושלמי ובתוס' ליתא כל זה . וכן הוא בשם הירושלמי בחי' הראבי"ה ברכות ובאור זרוע ח"א סי' קע"ב מביא זה בשם תוספתא ומסיים ואני חפשתי בשתי תוספתות של ברכות ולא מצאתי כו' עכ"ל .

פ"ו ה"א ואלו הן מיני דשאים הקונדס והחלימה והדמוע והאטד בהלכות גדולות ה' ברכות פ"ו (הוצאת מקיצי נרדמים צד 13) ואלו הן מיני דשאים הקונרס והלמא הדמוע והאטד עכ"ל ומקורו מכאן . ועי' בתוס' ברכות ד' מ' ע"א ד"ה איתיה שלא הביאו ירושלמי דילן . ועי' ירושלמי כלאים פ"ה ה"ז .

פ"ו ה"ב במשנה ועל פירות הארץ בורא פרי העץ לא יצא על כולם אם אמר שהכל יצא . כן הגי' בד' וויניציא . אבל בד' קושטנטינא על פירות האדמה בורא פרי העץ לא יצא ועל כלם שא' שהכל יצא . ובמשנה בספר מתניתא דבני מערבא : ועל כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא .

פ"ו

פ"ן ה"ב א"ר יוסי דברי הכל היא פירות האילן כו' בתוי"ט פ"ו דברכות משנה ב' ר' בשם ה"ר יונה שהלכה כן ושזה כדברי הירושלמי עכ"ל ועי"ש ובמלאכת שלמה שם.

פ"ן ה"ב ואין פירות האדמה בכלל פירות העץ. בד' קושטנטינא בכלל פירות האילן. ובמלאכת שלמה כגי' הדפוס.

פ"ן ה"ב תני ר' יוסי אומר כל המשנה על המטבע שטבעו חכמים לא יצא ידי חובתו ר' יודה אומר כל שנשתנה מברייתו ולא שינה ברכתו לא יצא כו' בתוספתא ברכות פ"ד הוצאת צוקערמאנדל הגי' ר' יוסי אומר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכה לא יצא ר' יהודה אומר כל שנשתנה מברייתו ושינה ברכתו יצא ובתוספתא שעם הרי"ף (ווילנא תרכ"א) הגי' ר' יוסי אומר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות לא יצא רבי יהודה אומר כל שנשתנה מברייתו יצא והגר"א ז"ל הגיה כל שנשתנה מברייתו ולא שנה ברכתו לא יצא. ובבבלי ברכות מ' ע"ב מובא התוספתא רק הרישא ולפלא שלא מובא הסיפא מדעת ר' יהודה. שמזה ראיה לדעת רב הונא שם. ומי לא יראה שהגי' בתוספתא בדברי ר' יהודה ובירושלמי כאן: כל שנשתנה מברייתו ושינה ברכתו יצא היא הנכונה. והגהת הגר"א היא על פי נוסח הדפוס בירושלמי כאן. ובאור זרוע ח"א סי' קע"ג ירושל' תני ר' יוסי אומר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות (לפנינו ליתא המלה האחרונה) לא יצא ידי חובתו ר' מאיר אומר אפילו אמר ברוך שברא חפץ (לפנינו החפץ הזה כו') ר' יעקב בר אחא בשם ר' (לפנינו ליתא ר') שמואל אומר הלכה כר' מאיר מלתיה דרב אמרה כן חד פרסיי (פרסוי) אתא לגבי דרב בגין דאנא אכיל פיסתא (בד' קושטנטינא בירושלמי כאן דאנא אכיל פיתא) ולא הכיב מברכת עליה ואנא אמר ברוך דברא הדין פסא נפיק אנא ידי חובתי אמר ליה אין עכ"ל.

פ"ן ה"ב בד' ווניציא כל המשנה על המטבע שטבעו כו' ובד' קושט' כל המשנה ממטבע שטבעו כו' וכן הוא במלאכת שלמה על המשניות פ"ו ה"ב.

פ"ן ה"ב אפילו אמר ברוך שברא החפץ הזה מה נאה הוא זה יצא. בד' קושטנטינא אפילו שאמר ברוך שברא פת זה מה נאה פת זה יצא. וגי' הסמ"ג עשין כ"ז מתאים לגי' ד' קושטנטינא וז"ל הסמ"ג וגרסינן בירושלמי ר' יעקב בר אחא בשם שמואל אמר הלכה כר"מ שאומר שם ובתלמוד שלנו ראה פת נאה ואמר כמה נאה פת זה ברוך המקום שבראה יצא עכ"ל. וברוקח סי' שס"ג ירושל' תני ר' יוסי אומר כל המשנה על המטבע שקבעו לא יצא ר' יהודה אומר כל שנשתנה מברייתו ולא שינה את ברכתו לא יצא ר' מאיר אומר אפילו אומר ברוך שברא את החפץ כמה נאה הוא יצא ר' אחא בר יעקב (לפנינו ר' יעקב בר אחא) בשם ר' (לפנינו ליתא ר') שמואל הלכה כר' מאיר עכ"ל ובבלבו הלכות ברכות שבסעודה וגרסינן בירושלמי ר' יעקב בר אחא משום ר' שמואל אמר הלכה כר"מ שאמר ראה פת נאה (לפנינו החפץ) ואמר מה נאה פת זה ברוך המקום מריה דהאי פתא (ה' מלות אחרונות ליתא לפנינו) יצא כו'. ועי' בבלי ברכות שם.

פ"ן ה"ב ר' יעקב בר אחא בשם שמואל. ברא"ש ברכות פ"ו סי' כ"ג קאמר עליה בירושלמי אמר רבי יעקב בר אחא בר שמואל הלכה כרבי מאיר כו עכ"ל ובתוס' רי"ח ברכות מ' ע"ב ואע"ג דקיי"ל ר' מאיר ור' יוסי הלכה כר' יוסי הכא קיי"ל הלכה כר' מאיר דאמר בירושלמי ר' עקיבא (לפנינו ר' יעקב) בר אחא בשם שמואל הלכה כר' מאיר עכ"ל. ובתוס' הרא"ש בברכות שם אע"ג דקיי"ל ר' מאיר ור' יוסי הלכה כר' יוסי בירושלמי פסק הלכה כר' מאיר דגרסי'

התם

התם ר׳ יעקב בר אחא בשם שמואל אמר הלכה כר״מ עכ״ל, ובשיטה מקובצת בברכות שם ובירושלמי פסקו כר׳ מאיר עכ״ל. ובהג״מ ה׳ ברכות פ״א ה״ז כתב מירי נ״ע דקיימא לן כרבי מאיר דאם אמר על הפת ברוך שבראה יצא וכן פוסק בירושלמי עכ״ל, ובראבי״ה ברכות סי׳ קי״ד ירושל׳ אמר שמואל הלכה כרבי מאיר שאפי׳ אמר מה נאה חפץ זה ברוך האל המלך שבראו יצא עכ״ל ולפנינו הגי׳ מעונה.

פ״ן ה״ב חד פרסוי אתא לגבי רב. בבבלי ברכות מ׳ ע״ב שזה היה בנימין רעיא וע״ש.

פ״ן ה״ב אפיק קומיהון פרגן כו׳ בחי׳ הרשב״א ברכות מ׳ ע״א וכן נראה מן הירושל׳ דגרס התם אייתיהו קמיהו פרגין ואתוונין (לפנינו פרגן ואתוניא) וקפליטין (לפנינו וקפלוטין) אמרו נברך על קפליטא (קפלוטה) הוא פטר אתווניתא (אתונייתא) ולא פטר פריגתא (לפנינו פרגותא) נברך על אתוניתא לא פטר לא דין ולא דין עכ״ל.

פ״ן ה״ב בד׳ ווניציא גחיך ליה חברים. בד׳ קושט׳ גחיך ליה חבריה.

פ״ן ה״ב בד׳ ווניציא לא לך לוגלן. בד׳ קושטנטינא אלא לך לגלגן.

פ״ן ה״ב ולזה אמר. בד׳ קושטנטינא ולזה אמרו.

פ״ן ה״ב א״ר יוסי הא אזלינן כו׳ בחי׳ הרשב״א ברכות ל״ט ע״א ירושל׳ א״ר יוסה (לפנינו יוסי) הא אזלינן תרי עמא (לפנינו ליתא מלה אחרונה) ולא שמעינן מינה כלום מאי (מיי) כדון מסתברא מברך על הקפלוט שהכל טפלה לירק כו׳ עכ״ל ולפנינו שהכל נהיה בדברו טפילה לו.

פ״ן ה״ב הא אזלינן. בד׳ אמשטרדם הא אזלי וכן הנכון.

פ״ן ה״ג במשנה על כל דבר שאין גידוליו מן הארץ. כן בד׳ ווניציא. אבל בד׳ קושטנטינא ועל דבר שאין גדולו מן הארץ.

פ״ן ה״ג במשנה על החומץ ועל הגוביי ועל הטבלות אומר כו׳ כן בד׳ ווניציא. אבל בד קושטנטינא על החומץ והגובלות והגובאי אומר כו׳.

פ״ן ה״ג התמיך יינו אמר כו׳ בפי׳ רב נסים ברכות מ׳ ע״ב הביא הירושל׳.

פ״ן ה״ג בא לאוכלו אומר שהכל נהיה. ברוקח סי׳ שמ״א ירושלמי התמיך יינו מ׳ דיין האמת בא לשתות שהכל עכ״ל.

פ״ן ה״ד בד׳ ווניציא דתנינן תמן כל שהוא עיקר כו׳ לנכון בדפוס קושטנטינא כדתנן כל שהו׳ עיקר כו׳.

פ״ן ה״ד הדא נריזמתה כו׳ בערוך ערך גרוס ירושלמי בפרק כיצד מברכין בגמ׳ היו לפניו מינין הרבה הדא גרוזמיתא ר״י בשם רבי אמי אומר מברך על תרומיסא כו׳ עכ״ל.

פ״ן ה״ד מברך על תורמוסה עי׳ ילקוט במדבר ר׳ הרצ״ה.

פ״ן ה״ד גבי אילין דבית ר׳ ינאי. בד׳ קושטנטינא לגבי אילן דבית ר״י.

פ״ן ה״ד אמר ר׳ זעירא ויאות כו׳ בחי׳ הרשב״א ברכות מ״א ע״א ונ״ל שהיא במחלוקת בירושלמי דגרסינן התם א״ר זעירא מן דאנן (לפנינו מאן דאנן) חמיין רבנן עלין (לפנינו סלקין) לריש ירחא ואוכלין ענבין ולא מברכין עלידם (ליתא מילה האחרונה) בסופא (בסופה) לא שיש בדעהם (לפנינו בדעתו) לאכול פת. פי׳ בתמיה נראה דלדעת ר׳ זעירא כל שבדעתו לאכול פת כו׳ עכ״ל.

פ״ן ה״ה והא תנינן בירך על היין שלפני המזון פטר את היין כו׳ באור זרוע ח״א סי׳ קס״ב ובירושלמי פרק כיצד מברכין מצאתי בירך על היין שלפני המזון פטר את היין של אחר המזון רב הינא וריב״ל חד אמר (לפנינו ליתא ב׳ מלות אחרונות) דשתי קונדיטון וחד אמר דשתי חמרא בלני (לפנינו דשתי חמרא בתר בלני) פי׳ לפי׳ דעל גבי קונדיטין ועל גבי חמרא בלני דהוא חמר מבושל

מברך

רבי חייא אף בעל הבית בתוך ביתו עכ"ל וגם התוס' גרסו כגי' הראשונים הנ"ל. והתוס' כתבו שם לראיה ליש מפרשים כשאומר סברי מורי והם מניחין לאכול כדי לשמוע הברכה ולענות אמן שיהיו פטורים וכן משמע בירושלמי גבי הך ברייתא ה"מ באורחין כו' אבל הירושלמי שלפניני לא קאי אהך ברייתא רק על מתניתא היסבו אחד מברך לכולן. אבל באשכול ח"א צד 43 דבירושלמי קתני עלה ר' יהושע בן לוי אמר בשבוע הבן היא מתניתא הא בעל הבית בתוך ביתו לא עכ"ל. ובמנהיג (צד 36 ד"ב) הגי' משונה וז"ל ירושלמי לא שנו אלא שאין להן בעל הבית אבל יש להן בעל הבית הכל פונים לבעל הבית פירוש ופטורין בברכת היין דבעל הבית מצאתי כך אב"ן עכ"ל ובתולדות אדם וחוה נתיב ט"ו חלק ה' ובירושלמי פי' ב"ה שכל בני ביתו נגררים אחריו כיון שהסב היא או שישב לפי המנהג שלני האחרים אין צריכין הסבה ולא לישב עכ"ל ובדרכי משה (טור או"ח סי' קס"ז) כתב וז"ל בסי' ט' ובהגהות אלפסי החדשים פרק ג' שאכלו דב"ה ביצע אע"פ שיש שם כהן וכן איתא בירושל' עכ"ל ולפנינו ליתא זה. את"ז ראיתי בירושל' ד' קישטנ' הגי' ריב"ל אמר בשבועת כן היא מתני' באורחים הא בעה"ב וכו' וכל הראשונים הנ"ל היה להם הגת"י שממנו הרפיסו הירושל' בקושטנ'.

פ"ו ה"ו תני סדר סעודת אורחים נכנסין ויושבין על גבי הספסלין כו' בתוספתא ברכות פ"ד הוצאת צוקערמאנדל באיזה צד סדר הסעודה אורחין נכנסין ויושבין על גבי ספסלים ועל גבי קתדראות עד שנכנסו כלם נכנסו כלן ונטלו ונתנו להם לידים כל אחד ואחד נוטל ידו אחת מזגו להם את הכוס כל אחד ואחד מברך לעצמו הביאו להם פרפראות כל אחד ואחד מברך לעצמו עלו והסיבו ונתנו להם לידים אע"פ שנוטל ידו אחת נוטל שתי ידיו מזגו להם את הכוס כו' וכן הוא בתוספתא עם האלפס בשינוים קטנים קלי הערך. וכן היא בבבלי ברכות מ"ג ע"א באיזה שינוים. ומ"ש בירושלמי כאן בראשונה הביאו להן יין כל אחד ואחד מברך לעצמו ואח"כ הביאו להן לידים כו' זה טעות סופר וצריך להיות כמו שהוא בתוספתא. ובחי' הרשב"א בברכות מ"ג ע"א מובא הירושל' בנוסח משונה וז"ל ירושלמי תני סדר סעודה אורחין נכנסין ויושבין על הספסלין ועל הקתדראות עד שכלן מתכנסין הביא להן יין כל אחד ואחד נוטל ידו אחת הביאו להם פרפראות כל אחד ואחד מברך לעצמו מכאן נלמד שאין צריך לטול שתי ידיו לפת הבאה בכסנין כו' עכ"ל. וכן נשנה בגירסא זו בתורת הבית להרשב"א בית ששי שער ראשון ע"ש בד' ק"א.

פ"ו ה"ו כיצד גמר מלאכול, בתשובות הגאונים (ליק תרכ"ד סי' ק"ה) כיצד הרי שאכל.

פ"ו ה"ו רבי אבא בר כהנא, בתשובות הג' הנ"ל ר' אחא בשם רב כהנא.

פ"ו ה"ו רב חייא בר אשי בשם רב צריך אדם לפסול סוכתו מבעוד יום כו' בס' המנהיג (צד 64 ד"ב) מצאתי בירושלמי דפרק כיצד מברכין תמן תנינן סוכת שבעה כיצד גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו כו' רבי יעקב בר אחא בשם שמואל אמר (ליתא לפנינו אמר) קידש בביתו (לפנינו קדש בבית זה) ונמלך לאכול בבית אחר צריך לקדש ר' אחא בר חנינא בשם רבי אושעיא (לפנינו רבי אחא רבי חננא בשם רבי יהושע ובנוסחת המנהיג כן הוא בחי' מהר"ם חלאוה על פסחים ד' ק"א ע"א ד"ה ואזדא). מי שסוכתו עריבה עליו הרי זה (לפנינו ליתא ב' מלות אחרונות) מקדש בלילי (לילי) יו"ט האחרון בתוך ביתו ועולה ואוכל בתוך סוכתו א"ר אבון ולא פליגי מהא (מה) דאמר (דמר) רב שלא (בשלא) היה בדעתו לאכול בבית אחר ומה דאמר (דמר) שמואל כשהיה בדעתו

לאכול

לאכול בבית אחר א"ר מינא (מנא) אתניא (אתיא) דשמואל כר' חייא ור' (ודר') אושעיא (הושעיא) כר' יהושע בן לוי עכ"ל, ובמנהיג ד' כ"ה דאמרי' בירושלמי דכיצד מברכין מי שסוכתו עריבה עליו בשמיני של חג יקדש בביתו ויאכל בסוכתו כו'. ובפרדס לרש"י סי' צ' בשם רב האי גאון והא מלתא מפרשא נמי בגמרא כיצד מברכין דבני מערבא והכי גרסינן תמן תנינן סוכה שבעה כו' ר' אחא ור' חנינא בשם ר' הושעיא (לפנינו רבי אחא ורבי חיננא בשם רבי יהושע) מי שסוכתו עריבה עליו הרי זה מקדש בליל יו"ט האחרון בתוך ביתו ועולה ואוכל לתוך סוכתו א"ר אבין (אבון) ולא פליגי מה דאמר רב שלא היה בדעתו לאכול בבית אחר ואמר ר' מנא אתייא דשמואל כר' חייא ודר' הושעיא כריב"ל כו' עכ"ל. ובראב"ש פסחים פרק י' סי' ה' והביא (רבינו נסים גאון) ראיה מהא דאמר' בירושלמי בסוף כיצד מברכין מי שסוכתו עריבה עליו ליל יו"ט האחרון מקדש בביתו (לפנינו מקדש לילי יו"ט האחרון וגי' ר"נ גאון נוה יותר) ועולה ואוכל בסוכתו כו' ומיהו בהא פליגי אגמרא דידן דמשמע התם דרב ושמואל לא פליגי אהדדי דגרסינן התם סוכה שבעה כיצד גמר לאכול (מלאכול) לא יתיר סוכתו אלא (אבל) מוריד הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד יו"ט האחרון ריב"ל אמר צריך לברך (לפנינו לקדש) תוך ביתו רבי אחא בר יעקב (לפנינו רבי יעקב בר אחא ובתוס' פסחים ק' ע"ב שם הגי' ר' יעקב בשם שמואל) בשם שמואל אמר (ליתא אמר) אם קדש בבית זה ונמלך לאכול בבית אחר צריך לקדש ור' חנינא בשם רבי אושעיא אמר רב (לפנינו רבי חיננא בשם רבי יהושע והמלות אמר רב לא נזכרו כלום) מי שסוכתו עריבה עליו ליל יו"ט מקדש בתוך ביתו ועולה ואוכל בתוך סוכתו אמר רבי אבא (לפנינו רבי אבין) ולא פליגי דהא דאמר רבי אושעיא אמר רב (לפנינו מה דמר רב) כשהיה דעתו (לפנינו כשלא היה בדעתו) לילך לבית אחר ודקאמר שמואל בשלא היה דעתו (לפנינו כשהיה בדעתו) לאכול בבית אחר כו' עכ"ל, והמאמר שנוי בירושלמי סוכה פ"ד ה"ה ועי' מה שהערותי שם. ובר"ן פסחים פרק י' (ד' י"ט. ע"ב) ד"ה סבור הביא הירושלמי בכאן כנוסח הדפוס, ובמחזור ויטרי צד 445 ועוד דאמרי בירושלמי מי שסוכתו עריבה עליו יקדש בתוך ביתו ויחזור ויאכל בתוך סוכתו ואין זה קידוש שלא במקום סעודה דכיון שדעתו מתחילה לאכול בסוכה כבמקום סעודה דמי וכן כתב רבינו נסים מהדוא דירושלמי עכ"ל. ובעיטור ה' סוכה (צד 172) ירושלמי ר' אבא בר כהנא ור"ח בר אשי בשם רב צריך אדם לפסול סוכתו כו' ר' אחא בר הונא בשם ר' הושעי' (לפנינו רבי אחא רבי חיננא בשם רבי יהושע) מי שסוכתו ערבה עליו כו' וא"ר אבין ולא פליגי מה שאמר רב כשלא היה בדעתו כו' אח"ה (לפנינו א"ר מנא) אתיא דשמואל כר"ח ודר' הושעיא כריב"ל ור"נ (כוונת העיטור ורבינו נסים גאון) אמר בשדעתו לאכול בבית אחר אין צריך לקדש ואתיא ראיה מדר' אחא דאמר מי שסוכה ערבה עליו כו' ומשמע דגרסינן בירושלמי איפכא מה דאמר רב כשהיה דעתו דשמואל בשלא היה דעתו ובנוסחא דילן בברכות ובסוכה כנוסחא דל"יל ואי אפשר ליישבה כו' עכ"ל העיטור. ובשבלי הלקט סי' ע' מביא העיטור הנ"ל. ובתשובות הגאונים הנ"ל בשם ר"נ גאון מפורש: אמר ר' בון ולא פליגי מאי דאמר רב כשהיה בדעתו לאכול בבית אחר ומאי דאמר שמואל כשלא היה בדעתו לאכול בבית אחר ונמלך כו' והיא ניר' מיושרת. ובפרדס לרש"י סי' קפ"ט וכן עשה רבינו יעקב בן רבינו יצחק הלוי נוחי עדן כו' קדשו בבית ואכלו חוץ לסוכה ולמחר ביום אכלו בסוכה וטעם שלהם מתלמוד ירושלמי מספר מליל יום האחרון דהיינו יום ט' וכן פסיקתא משמע עכ"ל

שוב

מברך שהנ"ב ע"ב ירושלמי עכ"ל האו"ז. ועי' בערוך ערך בלני מ"ש המוסף ובעל הערוך השלם בזה שלא ידעו מגירסת האו"ז בירושלמי. והפ"מ פירש בתר בלני אחר המרחץ, ועי' בבלי ברכות מ"ב ע"ב ובשעה שאדם יוצא מבית המרחץ כו' ובהרא"ש ברכות פרק ו' ס' ל"ב בשם הגאונים.

פ"ו ה"ה פת הבאה בכסנין כו' בחידושי הרשב"א ברכות מ"א ונראה שהוא. פלוגתא בירושל' דגרסי' התם ר' חלבו ורב הונא (לפנינו רב הונא) בשם (לפנינו ליתא בשם) רב בשם ר' חייא רובא פת הבאה בכסנין (כסנין) לאחר המזון טעונה ברכה לפניה ולאחריה א"ר אימי (לפנינו אמי) ר' יוחנן פליג א"ר מונא לר' חזקיה במה הוא פליג א"ל בשאכל מאותו המין (לפנינו המזון) באמצע סעודה כו' עכ"ל וכן מובא הירושלמי בראבי"ה ברכות סי' קי"ז, ובד' אמשטרדם בשאכל מאותו המין באמצע.

פ"ו ה"ה הוון אילין דנשיא משלחין ליה כו' בערוך ערך נקלווס ירושלמי בפ"ק כיצד מברכין בגמרא בורך על היין רבי חנינה בר סוסי (לפנינו בט"ס אמר רבי חנינא בר סיסי) הוון אילין דנשייה (לפנינו דנשיותה) משלחין ליה נקלווסין ... שבקין לון בתר מזוניה ומברך עליהון תחלה וסוף עכ"ל ובגי' הערוך מן הירושלמי וגו' קונשטנטינוי

פ"ו ה"ה רב הונא אכל תמרין כו' בתוס' ד"ה בברכות מ"א. ע"ב ד"ה ... ובירושלמי רב הונא (לפנינו חונא) אכל תמרי (תמרין) עם פתא (לפנינו פיתתיה) אמר ליה ר' חייא בר אשי פליג את על רבך שבקינהו (לפנינו שובקין) ... מזונך ואת מברך עליהון תחלה וסוף א"ל אינון (לפנינו אינין אינין) עיקר נגיסתי (לפנינו נגיסתי) פירוש עיקר סעודתי הם ואיך אניחם עד לבסוף כו' עכ"ל, ובמרדכי ברכות פ"ו סי' קל"ה כדאמרינן בירושלמי רב הונא אכל תמרי עם פיתא אמר ליה ר' חייא בר יוסף (לפנינו בר אשי) פליג את על רבך שבקן בתר מזונך ואת מברך עליהם תחלה וסוף אמר ליה אינון עיקר נגוסתין פירוש עיקר אכילתי עכ"ל ועי' בבאורי הגר"א לאו"ח סי' קע"ז. ובתוס' הרא"ש ברכות מ"א ע"ב ובירושלמי אמרינן רב הונא אכיל תמרי עם פיתא א"ל רב חייא בר אשי פליג את על רבך שבקינהו בתר מזונך ואת מברך עליהן תחילה וסוף א"ל אינון עיקר פי' הם עיקר סעודתי והיאך אניחם עד לבסוף עכ"ל וכ"ה בפי' הרא"ש ברכות פ"ו סי' כ"ח ועי' בתשובות מהר"ם סי' אל"ף י"ד (הוצאת מק"נ ברלין תרנ"ב). ובפי' רבינו יונה פ"ו דברכות סי' קנ"ב דגרסינן התם רב הונא אכיל תמרין פסתיה (לפנינו עם פסתיה) א"ל ר' חייא בר בא (לפנינו רב חייא בר אשי) פליג את על רבך שבקיה בתרא ותברך עליהון תחלה וסוף (לפנינו שובקין בתר מזונך ואת מברך עליהון כו') א"ל אינון עיקר גנוסתין כו' עכ"ל. ובחי' הרשב"א ברכות שם אבל בירושלמי לא משמע הכי דגרסינן התם רב הונא אכל תמרים עם פיסתיה א"ל רב חייא ב"א פליג את על רבך שובקן לאחר מזונך כו' א"ל אינון עיקר עסתי כו' עכ"ל ובבית יוסף טור או"ח סי' ר"ה מביא הרשב"א בגי' אחרת וז"ל אבל בירושלמי לא משמע הכי דגרסינן התם רב הונא אכל תמרי עם פיתא א"ל שבקין בתר מזונך ואת מברך עליהון תחלה וסוף כו'. ובהגהת מיימוני ה' ברכות פ"ד הי"א כדאמרינן בירושלמי רב הונא אכל תמרים עם פתא א"ל חייא בר אשי פליג את על רבך שבקן לבתר מזונך ואת מברך תחילה וסוף אמר ליה אינון עיקר מגיסתי פי' עיקר אכילתי עכ"ל ובתשב"ץ (מנהגי מהר"ם מרוטנבורג סי' שכ"ב) כדאמרינן בירושלמי רב הונא אכל תמרים עם פת א"ל רב חייא בר אשי פליג את על רבך רבך (מלה אחרונה רבך חסרה בכל הדפוסים וויניציא ומגנצא ועי"ז לעו המפרשים כאן) שבקן בתר

מזוניה

מוניה (מוזנך) ואת מברך עלייהו תחלה וסוף. והקורא המבין יראה עד כמה טעו כל הקדמונים בפי׳ זה המאמר מחמת טעות המעתיקים ורק בתשב״ץ נשאר במקרה המאמר לאמיתו, ואח״כ מצאתי בד׳ אמשטרדם שובקן בתר מזוני.

פ״ז ה״ה סלקון למשתיתיה. במעריך ערך משתיתן למשתיתיה דר׳ חנינא פי׳ לתוספתו.

פ״ו ה״ה אמר מרינוס בי ר׳ יהושע אהן דאכל גרזמי וסלית אע״ג דהוא מברך על גריזמתה כו׳ בס׳ מעשה רוקח ה׳ ברכות ד׳ קב״ו וכן מתבאר שם בירושלמי דקתני התם ר׳ מרינוס בי ר׳ יהושע אהן דאכל גרמזמיתיה לסלית אע״ג דהוא מברך על גרמזמיתיה בסופא לא פטר סולתא מה כב״ש דב״ש אמרי אף לא מעשה קדירה כו׳ הרי דפריך בפשיטות איך פסק כב״ש כו׳ עכ״ל ובמוסף הערוך ערך סלית ירושלמי דברכות פ׳ כיצד מברכין אהן אכל גריזמי וכו׳ ע״ש.

פ״ו ה״ה אף לא מעשה קדירה בירושלמי כאן מפורש שב״ש ארישא קאי ובבלי ברכות מ״ב. קאי בתוקן. וגם מכאן מוכח שהבבלי לא ראה תמיד הירושל׳.

פ״ו סה״ה רבי אבא בריה דרב פפי מיבעי אהן דאכל טולת ובדעתיה מיכול פיתא כו׳ בחידושי הרשב״א ברכות מ״א ע״ב אמרו בירושלמי רבי בא בריה דרב פפא בעי אהן דאכל סולת ובדעתיה מיכל פיתא מהו מברכה עליה דסולתא בסופה רבנן דקסרין כיוצין ליה צריך לברך בסוף וכן נראה עיקר עכ״ל.

פ״ז ה״ז ריב״ל אמר בשבוע הבן הוא מתניתא (בסעודת מילה שנקראת שבוע הבן בהא הוא דקתני דכל שלא הסיבו כל א׳ וא׳ מברך לעצמו) הא בעל הבית בתוך ביתו לא יבב״ש (טור או״ח סי׳ קפ״ז) ומ״ש רבינו ובעל הבית עם בני ביתו הוי שפיר קביעות אפילו בלא הסיבה בירושלמי כ׳ שם ה״ר יונה והרא״ש והרשב״א אמר ריב״ל בשבועה מתניתין באורחין אבל בעל. הבית בתוך ביתו לא ופי׳ ה״ר יונה דסבר ריב״ל דבאורחים שדרך לתת לכל אחד ואחד בפני עצמו ואינם יודעים קביעותם אינם מצטרפים אלא כשהסיבו יחד מתחילה אבל בעל הבית עם בני ביתו אפילו לא הסיבו יחד מתחלה מצטרפים אחר האכילה שכל בני הבית נגררין אחר בעל הבית ואע״ג דבירושלמי פליג ר׳ חייא עליה דריב״ל כבר כתב ה״ר יונה שנראה דהלכה כריב״ל וכן דעת הרא״ש והרשב״א שלא הביאו אלא דברי ריב״ל לבד עכ״ל. ובאו״ז ה״א סי׳ ק״ן וז״ל ירושל׳ בן לוי אמר בשבועה כן הוא מתני׳ אורחים הא בעה״ב בתוך ביתו לא תני ר׳ חייא אפילו בעה״ב בתוך ביתו כו׳ עכ״ל, ובחי׳ הרשב״א ברכות מ״ב ע״א ירושל׳ ריב״ל בשבועה כן הוא מתני׳ באורחין הא בעה״ב בתוך ביתו לא תאני ר׳ חייא אפילו בעה״ב בתוך ביתו. כלומר שאע״פ שבני הבית נגררין אחר בעל הבית אפילו כן לא הוי חבורה עד שיסבו כו׳ עכ״ל, ובפי׳ רבינו יונה בברכות פ״ו סי׳ קנ״ד ובירושלמי אמרינן אמר ריב״ל בשבועה כן הוא מתניתא באורחים אבל בעל הבית בתוך ביתו לא תאני ר״ח אפילו בעל הבית בתוך ביתו פירוש ריב״ל סבירא ליה דבאורחים שדרך לתת לכל אחד ואחד בפני עצמו ואינם יודעים קביעותם כו׳ עכ״ל. ובתוס׳ הרא״ש ברכות מ״ב ירושלמי ריב״ל אמר בשבועה כך היא מתני׳ באורחים הא בעל הבית בתוך ביתו לא עכ״ל וכן הוא בפי׳ הרא״ש ברכות פ״ו סי׳ ל״ג. ובתוס׳ רי״ת ברכות מ״ג ירושלמי ריב״ל אמר בשבועה כן הוא מתניתין באורחים הא בעל הבית בתור ביתו לא עכ״ל. והנה כל הראשונים הנ״ל גרסו בשבועה שריב״ל נשבע שמשנתינו מוקמי׳ באורחים ובגירסתינו אין זכר מהמלה אורחים. ובתוס׳ ברכות מ״ג ע״א ד״ה הואיל וכן משמע בירושלמי גבי הך ברייתא הני מילי באורחין אבל בבעל הבית פטור מפני שהכל פתים אצל בעל הבית תני

רבי

שוב ראיתי בירושלמי כאן ד' קושטנטינא שגורס רבי הושעיא בשם רב מי שסיבתו ערבה כו' א"ר מנא אתיא דשמואל כרב חייא ודר' אושעיא בשם רב כריב"ל כו'. ובד' אמשטרדם ת"ע א"ר אבין ולא פליגי מה דמר ר' יהושע כשלא היה בדעתו לאכול בבית אחר ומה דמר שמואל כשהיה בדעתו לאכול בבית אחר א"ר מנא אתיא דשמואל כר"ח ודר' יהושע כריב"ל. ועי' בפסיקתא רבתי סי' פ"ד שהובא הירושלמי ושלזה כיון הפרדס הנ"ל.

פ"ו ה"ו צריך לקדש. באור זרוע ח"ב סי' כ"ג צריך לקדש בפעם שניה ובאו"ז ח"ב סי' ש"כ צריך לקדש פעם אחרת.

פ"ו ה"ו רבי אחא רבי חיננא בשם רבי יהושע. בתוס' פסחים ק' ע"ב ד"ה ידי ר' אחא בשם ר' אושעיא אמר רב. ובד' מגנצא כאן ר' אחא ר' הייננא בשם רב הושעיא. ובשבלי הלקט סי' ע' רב אחא ורב חונא בשם רב אושעיא. ובאו"ז שם רבי אחא ור' חנינא בשם ר' הושעיא. ובתשובות הג' הנ"ל ר' אחא בר חנינא בשם ר' אושעיה אמר רב והיא גי' נכונה עי' לקמן.

פ"ו ה"ו זאת אומרת שנחלקין בפירות. פי' בפירוש. שר' אמי אמר זאת אומרת שנחלקין רב ושמואל בזה, וחולק על ר' אבון שאמר דלא פליגי. ובמ"ע בפירות זה טעות הדפוס. וכן בסוכה שם הגירסא: בפירוש.

פ"ו ה"ו הדא אמרה אהן דעטיש גו מיכלא כו' בטור או"ח סי' ק"ע ואיתא בירושלמי אפילו מאן דעטיש בגו מכלא אסור למימר ליה אסותא (וכן הוא בתולדות אדם וחוה נתיב ט"ז חלק ה' ולפנינו אסור למימר ייס) משום סכנתא עכ"ל. ובפי' רבינו יונה ברכות פ"ו ד' ל"ד וכן נראה בירושלמי בפירקין דגרסי' התם כל אחד ואחד מברך לעצמו מפני שאין בית הבליעה פנוי אמר רבי מונא הדין דעטיש בגו מיכלא אסור מימר ליה אסותא בגין סכנהא הנה נראה בפירוש דמשום סכנתא נגעו בה עכ"ל. ובתוס' רי"ח ברכות מ"ג אמר ר' מנא הדא אמרה הדין דעטיש בגו מיכלא אסור למימר ליה אסותא בגין סכנתא דנפשיה עכ"ל. וכן היא בתוס' הרא"ש ברכות מ"ב ע"ב ד"ה הואיל. ובפי' הרא"ש ברכות פ"ו כי' ל"ד ובאור זרוע ח"א סי' ק"ס וסי' קע"ה ובחי' הרשב"א ברכות מ"ג ע"ב ובערוך ערך זיטא ירושלמי פרק כיצד מברכין א"ר מונא הדא אמרן דעטש גו מיכליה אסור למימר ליה זט בגין סכנתיה דנפשיה פי' שלא יקדים קנה לושט שאין בית הבליעה פנוי זט פי' יחי עכ"ל. ובסמ"ג עשין כ"ז אפס בירושלמי פ"ק דתענית משמע טעמא לפי שאין עונים אמן באמצע הסעודה כו' וקאמר התם אמר ר' מני הדא אמרה הדין דעטיש בגו מיכליה אסור ליה למימר אסו בגין סכנתא דנפשיה עכ"ל ובתענית ליתא זה וכן הובא זה מירושלמי פ"ק דתענית באור זרוע ח"א סי' ק"ס ובכלבו דיני שאר ברכות שבסעודה ואולי היה המאמר הנ"ל בתענית ירושלמי פ"ד ה"ב אחרי המאמר סדר הסב בזמן שהן שלש כו'. ובב' שלחן ארבע המיוחס להבחיי; וזה דעת הירושלמי דגרסינן התם אין בית הבליעה פנוי א"ר הונא (לפנינו א"ר מנא) הדא אמרה הדין (לפנינו אהן) דעטיש גו מיכלא אסור למימר ליה אסו (לפנינו ייס) מן (בגין) דאיכא סכנתא לנפשיה עכ"ל. ובראבי"ה ברכות סי' ק"כ ירושלמי א"ר מנא הדא אמרו ההוא דעטיש בגו מיכלא אסור למימר ליה זיזם מפני סכנתא דנפשא זיזם בלשון יון חיים עכ"ל ובס' בית נכות ההלכות ח"ב צד 54 ירושלמי האי מאן דעטיש בסעודה אסור להבריה למימר ליה זכו משום סכנת עצמו פירש זכו לשון חיות עכ"ל.

פ"ו ה"ו מפני שאין בית הבליעה פנוי ברשב"א ברכות ד' מ"ג ובירושלמי אמרו שאין בית הבליעה פנוי ואם יענה אמן יבוא לידי סכנה דגרסינן התם אין

עונין

עונין אמן באמצע הסעודה שאין משיחין בסעודה (ח׳ תיבות אחרונות ליתא לפנינו) פי׳ שמא יקדים קנה לושט עכ״ל וכן הוא ברא״ש ברכות פ״ו סי׳ ל״ד ובטור או״ח סי׳ קע״ד בשם הירושלמי ובתוס׳ רי״ח ברכות מ״ג ע״א .

פ״ו ה״ו מה בין טוגמר ובין יין טוגמר כולן מריחין כו׳ בתוס׳ ברכות מ״ב ע״א ד״ה הסבו וא״ת מאי שנא דבמוגמר אפילו לא הסבו אחד מברך לכולם בירושלמי פריך ומשני משום דבמוגמר כלם נהנים ביחד אבל אכילה אינה באה אלא לזה אחר זה עכ״ל. ובהשגות הראב״ד ה׳ ברכות פ״ז הי״ג אהא על המוגמר הבא בתוך הסעודה כדאיתא בירושלמי עכ״ל ובמגדל עוז הביא גם כן הירושלמי יעו״ש. ובמאור פ״ו דברכות ד׳ ל״ה ע״ב. ובחי׳ הרשב״א ברכות מ״ג ע״ב וגירסא אחרת. מצאתי בירושלמי מה בין יין מה בין מוגמר מוגמר כלן מריחין יין אחד טועם עכ״ל ובפי׳ רב נסים גאון ברכות מ״ב ע״ב הביא ג״כ הירושלמי, ובראבי״ה ברכות סי׳ קכ״ג ירושלמי מוגמר משתעלה תמרתו מברך דבעי לאוריחי. יין משהובא לפניו ונוטלו בידו צריך לברך. ובתשובות הרי״ף סי׳ ש׳ ופירש רבינו חננאל ז״ל הבוצע הוא מברך על המוגמר הוא מברך תחילה כו׳ והביא ראיה מן התלמוד ירושלמי. מה בין מוגמר ליין מוגמר כולהון מריחין כולהון נהגין כולהון חייבים לברך יין כל אחד מברך לעצמו כשהוא שותה בתוך הסעודה וכו׳ עכ״ל ובחי׳ רבינו יונה פ״ו דברכות כתב והגאונים ז״ל דכשהביאו אותו באמצע הסעודה מיירי ואריישא קאי דקתני הסבו אחד מברך לכולם ור״ל אותו שבירך המוציא הוא מברך על המוגמר כו׳ והכי משמע בירושלמי בהדיא דגרסי׳ התם מה בין מוגמר ליין כו׳ עכ״ל אבל בבבלי ברכות מ״א ע״א משמע שקאי אסיפא.

פ״ו ה״ו ר׳ זעירא בשם רב ירמיה מוגמר מכיון שהעלה עשן צריך לברך עי׳ בבלי ברכות מ״ג ע״א. ובמעדני יו״ט (פ״ו דברכות אות כ׳) כתב ירושלמי רבי זירא בשם רבי ירמיה משמע דלא הוי בזמניה דר׳ ירמיה מדאמר בשמו עכ״ל. וזה אינו. כי מצאנו עפ״י רוב שאמורא אמר בשם אמורא אחר והיו בזמן אחד.

פ״ו ה״ו יצחק בר אבא בר מחסיה ורב חננאל הוון יתבין חד אמר ברוך שנתן ריח טוב בעצי בשמים ותרנא אמר ברוך שנתן ריח טוב כו׳ בבבלי ברכות מ״ג ע״ב מפורש שרב חננאל אומר בעצי בשמים.

פ״ו ה״ו המרבץ אלינתית בתוך ביתו כו׳ בערוך ערך אלונתית המרביץ אלינתית בתוך ביתו אינו צריך לברך. בסוף כיצד מברכין ירושלמי עכ״ל.

פ״ו ה״ו בר מן אהן מוסבין דיימר כו׳ בערוך ערך מסק ג׳ ירושל׳ בסוף כיצד מברכין על הדין מוסקין מברך אשר נתן ריח טוב במיני בשמים עכ״ל.

פ״ו ה״ז במשנה הביאו לפניו מליח ופת עמו מברך כו׳ כן בד׳ ווניציא. אבל בד׳ קושטנטינא הביאו לפניו מליח בתחלה ופת עמו מברך כו׳ וכן הוא בדפוס מגנצא.

פ״ו ה״ז את המליח עיקר לא ברא. בד׳ קושטנטינא לא בדא פי׳ לא אמר.

פ״ו ה״ח במשנה אבל תאנים וענבים ורמונים בד׳ קושטנטינא ליתא המלה אחרונה.

פ״ו ה״ח במשנה וחכמים אומרים ברכה אחת וכן הוא במשנה בספר מתניתא דבני מערבא. ובד׳ קושטנטינא וחכמים אומרים ברכה מעין שלש ועי׳ במשנה בבבלי ברכות שם.

פ״ו

פ"ו ה"ח במשנה אפי' אבל שלק. כן בד' וויניציא, אבל בד' קושטנטינא אבל שלוק.

פ"ו ה"ח במשנה ר"ט אומר בורא נפשות רבות. כן בד' וויניציאה. אבל בד' קושטנטינא בורא נפשות רבות וחסרונם. ובמתניתא דבני מערבא בורא נפשות וחסרונן.

פ"ו ה"ח אבל במורחה של תאינה כו' בתוס' פסחים ק"א ע"ב ד"ה אלא דאמר בירושלמי ס"פ כיצד מברכין היה (לפנינו ליתא מלת היה) אבל במורחה של תאינה ובא לו (לפנינו ליתא לו) במערבה צריך לברך כו' עכ"ל ועי' בעיטור.

פ"ו ה"ח במורחה של תאינה ברמב"ם ה' ברכות פ"ד ה"ה אבל במזרחה של תאינה ובא לאכול במערבה צריך לחזור ולברך ובראב"ד בהשגות שם והוא שלא היה דעתו מתחלה לכך עכ"ל ועי' בכסף משנה שהראה להמקור להירושל' דילן וע"ש ובמרדכי סוף פסחים מובא הירושלמי בשינוי קטן.

פ"ו ה"ח יין ישן יין חדש צריך לברך כו' בתוס' רי"ה בברכות נ"ט ע"ב ד"ה אבל דגרסינן התם (בירושלמי) ס"פ כיצד מברכין אבא בר רב הונא אמר יין הדש ויין ישן (לפנינו כתוב בטעות יין ישן יין חדש כי העיקר השינוי לטוב שמחדש נעשה לישן) צריך לברך שינוי יין אין צריך לברך שינוי מקום צריך לברך הסיה (לפנינו הסיע) דעתו בשינוי מקום עכ"ל. ובתוס' ברכות נ"ט ע"ב ד"ת הטוב אך בירושלמי דכיצד מברכין א"ר אבא בר רב הונא צריך לברך על יין הדש וישן שינוי יין אין צריך לברך שינוי מקום צריך לברך היסח הדעת כשינוי מקום משמע דוקא כשהאחרון ישן דעדיף טפי כו' עכ"ל ובתוס' פסחים ק"א ד"ה שינוי וכן משמע בירושלמי בסוף כיצד מברכין דקאמר אבא בר רב הונא אמר יין חדש וישן צריך לברך שינוי יין אין צריך לברך שינוי מקום צריך לברך הסח הדעת כמו שהוא שינוי מקום כו' עכ"ל. ובמרדכי סוף פסחים וכן משמע בירושל' דאמר רבי אבא בר רב הונא יין חדש ויין ישן צריך לברך שינוי יין אין צריך לברך לפי שהישן טוב מן החדש אבל שינוי יין סתם א"צ (?) לברך עכ"ל ותמוה מ"ש בעיטור ה' מצה ומרור צד 262 וגרסי' אבל מורחה כו' ויין ישן ויין חדש צריך לברך לאו בהטוב ומטיב קאמר ומשום השיבות אלא כו'; ובאו"ז ח"א סי' קנ"ז דאמר בירושלמי פרק כיצד מברכין אבא בר רב כהנא (לפנינו בר רב הונא) אומר יין חדש ויין ישן צריך לברך שינוי יין א"צ לברך שינוי מקום צריך לברך היסח הדעת כמו שהוא שינוי מקום כו' עכ"ל. ובב"י (טור או"ח סי' קע"ח) כתב הרא"ש בפרק הרואה שיש מפרשים דהא דגרסינן בירושלמי יין חדש ויין ישן צריך לברך בברכת בפ"ה איירי והכי פירושו יין חדש ויין ישן צ"ל בפ"ה אבל שינוי יין ששניהם חדשים או ששניהם ישנים א"צ לברך בפ"ה אבל אם שתה יין חדש החלה ואחר כך יין ישן צ"ל בפ"ה על הישן ולא מיפטר בבפ"ה שבירך על החדש דהשוב כמין אחר לגבי חדש כו' וגם המרדכי פרק ערבי פסחים כתב וז"ל כתב ראבי"ה נראה היכא דשתה יין חדש ויין ישן מיבעיא ליה למיהדר וברוכי בפ"ה ולא הטוב והמטיב אלא בשינוי יין דהרווייהו חדשים או ישנים והכי איתא בירושלמי יין הדש ויין ישן צריך לברך בורא פרי הגפן (לפנינו ליתא ג' מלות אחרונות) שינוי יין אין צריך לברך בורא פרי הגפן (ג' מלות אחרונות ליתא לפנינו) אלא הטוב והמטיב (ג' מלות אחרונות ליתא לפנינו) והמיימוני חולק פ"ד דברכות עכ"ל והתוספות כתבו כו' עכ"ל הבית יוסף. וכמו שהביא הב"י בשם המרדכי כן הוא במרדכי סוף פסחים. וכן הוא בכת"י של ר' יעקב בר' אשר הלוי שראיתיו בבית אוצר הספרים של הח' הגדול מר דניאל פראפעססאר חוואלזאן הי"ו. ובראש

ברכות

ברכות פ"ט סי' ט"ו וקצת משמע כן בירושלמי בסוף כיצד מברכין דגרסינן התם אבין (לפנינו אבא) בר רב הונא אמר יין חדש ויין ישן צריך לברך שינוי מקום צריך לברך היסח הדעת כמו שינוי מקום הוא כו' עכ"ל ועי' בתוס' הרא"ש בברכות נ"ט ע"ב. ובהגהת מיימוני ה' ברכות פ"ד ה"ט וגרסינן בירושל' בסוף כיצד מברכין רבי (לפנינו ליתא רבי) אבא בר רב הונא אמר יין ישן ויין חדש צריך לברך ב"פ הגפן (ג' מלות אחרונות ליתא לפנינו) שינוי יין אין צריך לברך בפ"ה אלא הטוב והמטיב (שש מלות אחרונות ליתא לפנינו) כו' עכ"ל ועי' בכסף משנה שם. שוב מצאתי בירושלמי ד' קושטנטינא הגי' באמת יין חדש יין ישן צריך לברך כו' וזהו גירסת רוב הראשונים. וכן באגודה סי' ר"ו ה' ברכות.

פ"ו ה"ח יין חדש צריך לברך כו' מזה המקור למ"ש הרמב"ם ה' ברכות פ"ד ה"ט עי' בלחם משנה שם.

פ"ו ה"ח על כל תבית וחבית כו' בתוס' רי"ח בברכות שם והביא ראיה מן הירושלמי על כל תבית וחבית שפותה (שהיה פותח) מברך עליה מה היה מברך (לפנינו מה היה אומר) ר' יצחק (לפנינו ר' יצחק רובה) בשם ר' אומר הטוב והמטיב (לפנינו ברוך הטוב והמטיב) עכ"ל. ובפי' הרשב"ם בפסחים ק"א ע"א ד"ה אחד כדאמרינן בברכות ירושלמי בפרק כיצד על כל חבית. וחבית שהיה פותח היה מברך עליה ומה היה מברך ואמר רבי יצחק בשם רבי אומר ברוך הטוב והמטיב עכ"ל וכן הוא בתוס' פסחים שם ד"ה אחד. ובאור זרוע ח"א סי' קנ"ז והביא (רשב"ם) ראיה מן הירושלמי דפרק כיצד מברכין על כל חבית וחבית שהיה פותח היה מברך עליה ומה היה מברך עלי' ר' יצחק בשם ר' אמר ברוך הטוב והמטיב כו' עכ"ל. ובהרא"ש ברכות פ"ט סי' ט"ו מיהו קשה מעובדא דמייתי בתר הכי רבי על כל חבית וחבית שהיה פותח מברך עליה מה היה מברך עליה רבי יצחק רובה בשם רב (לפנינו רבי) ברוך הטוב והמטיב כו' עכ"ל. ובתוס' הרא"ש ברכות נ"ט ע"ב והביא ראיה מן הירושלמי דפרק כיצד מברכין על כל תבית וחבית שפותח מברך עלויה מה היה מברך ר' יצחק בש"ר אומר הטוב והמטיב עכ"ל.

פ"ו ה"ח מעשה בר' עקיבה שעשה משתה לשמעון בנו. בבבלי שבת ס' ליתא המלות לשמעון בנו. ובשמחות פ"ה נזכר שבנו מת בחייו ועי' מ"ק כ"א ע"ב.

פ"ו ה"ח השותה מים לצמאו כו' כל המאמר מובא בערוך ערך דק' א' יע"ש.

פ"ו ה"ח השותה מי דקרים כו' ברוקח סי' שמ"א ירושלמי שתה מי הקרים (לפנינו דקרים) מברך בורא רפואות עכ"ל ולפנינו מה אומר ברוך שברא מי רפואות. וכן הוא בראבי"ה ברכות סי' קכ"ג.

פ"ז ה"א במשנה והכותי מזמנין עליהן. במשנה בספר מתניתא דבני מערבא אין מזמנין עליהן.

פ"ז ה"א במשנה אבל אבל טבל כו' כן בד' וויניציא אבל בד' קושטנטינא אבל טבל.

פ"ז ה"א במשנה והנכרי אין מזמנין עליהן. כן בד' וויניציא אבל בד' קושטנטינא לא גרים-מלת והנכרי. ובד' מגנצא איתא.

פ"ז ה"א הכא איתמר אין רשאין להלק כו' הראשונים הביאו הירושל' באיזה שנוים. בתוס' ברכות מ"ה ע"א ד"ה שלשה בירושלמי פריך הכא את אמרת (לפנינו הכא אתמר) אין רשאי להלק והכא את אמרת (אתמר) הייבים לזמן כו'

ומשני

ומשני שמואל כאן בתחלה כאן בסוף איזהו בתחלה ואיזהו בסוף פליגי בה (ליתא ב׳ מלות אחרונות) תרי אמוראי חד אמר נתנו דעתם (לפנינו דעת) לאכול זהו בתחלה אכלו כזית זהו בסוף ותרנא אמר אפילו כזית זהו בתחלה גמרו לאכול (אבילתן) זהו בסוף עכ״ל ובאור זרוע ח״א סי׳ ר״ג ובחידושי הרשב״א לברכות ד׳ נ׳ דגרסינן התם הכא אתמר אינן רשאין ליחלק וכה אתמר חייבין לזמן אמר שמואל כן בתחלה כן בסוף אי זהו בתחלה ואי זהו בסוף תרין אמוראי חד אמר נתנו דעתן לאכול זהו בתחלה אכלו כזית זהו בסוף ותרנא אמר אכלו כזית זהו בתחלה גמרו לאכול זהו בסוף עכ״ל. ובתשב״ץ (מנהגי מהר״ם מרוטנבורג סי׳ שכ״ב) ירושלמי פליגי תרין אמוראין חד אמר נתנו דעתם לאכול זהו בתחלה (וחייבים לזמן אבל רשאין ליחלק) אכלו כזית זהו בסוף (ואין רשאין ליחלק) וחד אמר אכלו כזית זהו בתחלה (ורשאין ליחלק) גמרו מלאכול זהו בסוף (ואין רשאין ליחלק) כו׳ עכ״ל עם המוסגר. ובתולדות אדם וחוה נתיב ט״ז חלק ז׳ ובירושלמי שאפילו לא נתן דעת לאכול יחד אע״פ שעדיין לא ברכו המוציא אין רשאין ליחלק וחומרא היא זו עכ״ל ולפנינו אינו מבואר יפה. ובפי׳ רבינו יונה פ״ז דברכות סי׳ קפ״ה מדאמר בירושלמי בתחלת זה הפרק הכא איתמר אין רשאים ליחלק והכא אתמר חייבים לזמן שמואל אמר כאן בתחלה כאן בסוף ואי זהו בתחלה ואי זהו בסוף תרין אמוראים חד אמר נתנו דעתם לאכול זהו בתחלה אכלו כזית זהו בסוף כלומר כי קתני חייבין לזמן מיירי בשאכלו כזית והכא דקתני אינם רשאי ליחלק מיירי בתחלה כו׳ וחד אמר אכלו כזית זה בתחלה גמרו אבילתן זה בסוף כו׳ עכ״ל. וברא״ש פ״ז דברכות סי׳ כ״ט ובירושלמי גרס בריש פרקין הכא את אמרת חייבין בזמון והכא את אמרת אין רשאין ליחלק כלומר מאי קמ״ל היינו רישא שמואל אמר כאן בתחלה וכאן בסוף ואיזהו בתחלה ואיזהו בסוף תרין אמוראי חד אמר נתנו דעתן לאכול זהו בתחלה אכלו כזית זהו בסוף ואחרים אומרים אכלו כזית זהו בתחלה כו׳.

פ״ז ה״א וכה איתמר חייבין לזמן. בד׳ קושטנטינא הגי׳ וכא את מר רשאין ליחלק.

פ״ז ה״א ר׳ אבא בשם רב הונא בלקוטות הרמב״ן בברכות ד׳ נ׳ הגי׳ ר׳ בא בר רב הונא ועי׳ בבלי ברכות מ״ה ע״ב ובד׳ אמשט׳ ר״א בשם רב הונא ר״ז בשם רבי (לפנינו ליתא רבי) אבא ב״י.

פ״ז ה״א אמרה רבי זעירא קומי רבי יסא. בלקוטות הרמב״ן בברכות שם קומי ר׳ אחא.

פ״ז ה״א אני אין לי אלא משנה. בד׳ קושטנטינא ואמשטרדם אנו אין לנו אלא משנה וכן הנכון. ובד׳ מגנצא כאן מוסיף וכן א״ר יוחנן אם רצו לזמן אין מזמנין וזה נובע מבבלי ברכות מ״ה ע״ב ע״ש.

פ״ז ה״א רבי יוחנן ורשב״ל תרויהון אמרי כו׳ בסמ״ג לאוין קט״ז וכן א״ר יוחנן ור״ל בירושלמי שנים שדנו אין דיניהם דין כו׳ ולפנינו הגי׳ בטעות אפילו שנים כו׳ ולפני הסמ״ג לא היתה המלה אפילו.

פ״ז ה״א רבי יונה על הדא דרב הונא. בד׳ אמשטרדם ר׳ יונה אמר על הדא דרב הונא.

פ״ז ה״א רב חסרא אמר כו׳ בד׳ אמשטרדם ועל דעתיה דרב חסרא והן שבאו מג׳ חבילות והיא גי׳ ישרה.

פ״ז ה״א אין למדין אזוב מברכה כו׳ באור זרוע ח״ב סי׳ רפ״ב ואמר בירושלמי דברכות אין תימר אין למדין אזוב מברכות והא אנן חמיי רבנן דקיימי

בסוכה

בסוכה וילפי' לה מטיט הנרוק דתנינן תמן הרחיק את הסיכוך מן הדפנות ג' טפחים פסולה הא פחות מיכן כשירה ובלבד שלא יישן תחתיה (לפנינו מהו לישן תחתיו) התיב ר' יצחק בר אלישיב והא טיט הנרוק משלים למקוה ואין טובלין בו (לפנינו ואין מטבילין בו) אף הכא משלים לסוכה ואסור לישן (לפנינו ואין ישינין תחתיו) כו' עכ"ל. ובראנ"ש סוכה פ"א סי' ל"ה וכן משמע בירושלמי בפ"ג (צ"ל בפ"ז) דברכות דגרסינן התם אנן תמיי (לפנינו חזינן) רבנן קיימין בסוכה וילפינן מטיט הנרוק כדתנינן התם הרחיק את הסיכוך מן הדפנות ג' טפחים פסולה פחות מיכן כשרה מהו לישן תחתיו השיב ר' יצחק בר אליעזר (לפנינו התיב ר"י בן אלישיב) הרי טיט הנרוק שמצטרף (לפנינו משלים) במקוה כו' עכ"ל.

פ"ז ה"א דתנינן תמן הרחיק את הסיכוך מן הדפנות כו' בסמ"ג עשין מ"ג בירושלמי דברכות פרק שלשה· שאכלו גרסינן תמן תנינן הרחיק הסכך מן הדפנות שלשה טפחים פסולה פחות מכאן כשירה ומסיק שם שאף על פי שהיא כשרה אין ישנים תחת אותו אויר עכ"ל ובהג"מ ה' סוכה פ"ד ה"ד בירושלמי דשלשה שאכלו מסיק דאפילו הכי אין ישנים תחת אותו אויר עכ"ל ובתוס' סוכה י"ט ע"א ובירושלמי דברכות פרק ג' שאכלו כו' וז"ל אנן קיימין בסוכה וילפינן מטיט הנרוק דתנינן תמן הרחיק הסיכוך מן הדפנות כו' עכ"ל ולא זכרו שהירושלמי נאמר שם בסוכה במקומו פ"א ה"י.

פ"ז ה"א ג' שאכלו כאחת ובקש אחד מהן לילך כו' ברי"ף פ"ז דברכות (ד' ל"ז ד' ווילנא) והאי מימרא דעד היכן ברכת הזימון דאיפליגו בה רב נחמן ורב ששת איפליגי בה נמי בגמרא דבני מערבא ואותיבו התם למ"ד עד נברך מהא מתני' דשנים ושלשה מברכין בה"מ וכד מעינת ביה סליק לך פירושא דהא שמעת' בלא קושיא ובלא ספק והכי גרסינן התם ג' שאכלו כאחת ובקש אחד מהן לצאת (לפנינו לילך לו) דבי (דבית) רב אמרין (אמרי) מברך (יברך) ברכה ראשונה והולך (וילך) לו אי זו היא ברכה ראשונה דבי (דבית) רב אמרין (אמרי) זו ברכת הזימון ר' זירא (זעירא) בשם ר' ירמיה אומר (ליתא אומר) זו הזן (הזן את הכל) ר' חלבו בשם ר' חנין (לפנינו ר' חלבו בר הנן) בשם רב זו הזן (הזן את הכל) הותיב (התיב) רב ששת והא מתניתא פליגא שנים ושלשה שאכלו חייבין בברהמ"ז (לפנינו בטעות בברכת הזימון) הא ארבעה לא ואי תימא (אין תימר) זו ברכה ראשונה (לפנינו ברכת זימון ראשונה) נתני ארבעה אשכח (אשכחן) תנא (לפנינו ליתא מלה אחרונה) תני ארבעה ואי תימא (אין תימר) זו הטוב והמטיב שנויה היא (לפנינו לית את יכיל שנייא היא) דא"ר הונא (חונא) הטוב והמטיב (ליתא ב' מלות אחרונות לפנינו) משנתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנוה (לפנינו נקבעה) הטוב שלא הסריחו והמטיב שנתנו לקבורה ונמצאת אומר ששנים ושלשה דקתני גברי אינון והכין פירושה ב' וג' שאכלו ואין אחד מהן יודע לברך בהמ"ז כולה אלא אחד יודע ברכה ראשונה והב' יודע השניה והשלישית כו' עכ"ל. והנה ברי"ף הנ"ל לפנינו ליתא הקושיא שהקשו כאן בירושל' אי תימר זו הזן את הכל קשיא אבל בהרי"ף שמובא בתוס' רי"ח בברכות ד' מ"ו ע"א ד"ה· עד מובא בגי' מיושרה וז"ל אבל רבינו יצחק אלפאסי ז"ל פירש בספרו בענין אחר עפ"י הירושל' כו' והכי גרסינן התם ג' שאכלו כאחד ובקש אחד מהן לילך לו דבי רב אמרין מברך ברכה ראשונה. וילך לו אי זו היא ברכה ראשונה דבי רבי (לפנינו רב) אמרי זו ברכת הזימון רבי זעירא בשם רבי (לפנינו רב) ירמיה זו ברכת הזן את הכל ר' חלבו בר חנן בשם רב זו הזן את הכל התיב רב ששת הא מתניתא פליגא שנים ושלשה חייבין הא ארבעה לא אין תאמר (תימר) ברכת זימון ראשונה נתני ארבעה אשכח תני

ארבעה

ארבעה אין תאמר זו הזן את הכל קשה אין תאמר זו הטוב והמטיב לית את יכיל דאמר הונא (לפנינו רב הונא) משנתנו. הרוגי ביתר לקבורה קבעו הטוב והמטיב א"ר הונא (הונה) תפתר כר' ישמעאל דאמר הטוב והמטיב דבר תורה נמצא בשנים ושלשה שאתה אומר גברי אינן כו' כל זה פירוש רבינו אלפסי זצ"ל עכ"ל תוספת רי"ה. ובשלטי הגבורים פרק ז' דברכות סי' קס"ט ובירושלמי גרסינן ג' שאכלו כאחד ובקש אחד מהם לצאת בי רב אמרי יברך ברכה אחת וילך לו ואי זו היא ברכה ראשונה בי רב אמרי ברכת הזימון רבי זירא בשם רבי ירמיה אמר הזן את הכל כו' עכ"ל. ועי' בתוס' ברכות מ"ו ע"א ד"ה ולמאן ובאשכול ח"א צד 45 שהביא הירושלמי והרי"ף ומאריך בזה. ובאור זרוע ח"א סי' קצ"א מביא ג"כ דברי הרי"ף אבל בשינוי נוסח בירושלמי וז"ל דברי רב אמרין (דבית רב אמרי) מברך ברכה ראשונה והולך (יברך ברכה ראשונה וילך לו) איזהו ברכה ראשונה דבי רב אמרי זו ברכת המזון (לפנינו ברכת הזימון) רבי זעירא בשם רבי (רב) ירמיה אמר זו ברכת (ליתא מלה אחרונה לפנינו) הזן את הכל רב ענן בשם רב (לפנינו רבי חלבו בר חנן בשם רב) זו ברכת (ברכת ליתא) הזן את הכל מתיב (התיב) רב ששת והא מתני' פליגי שנים ושלשה חייבין בברכת המזון (לפנינו הזימון) הא ארבע לא אי תאמר ברכת זימון ראשונה נתני ארבעה אמר רב יוסף תדע דהטוב והמטיב אינו מן המקרא שהרי פעלים עוקרין אותה (י"ג מלות אחרונות ליתא לפנינו) כו' עכ"ל וע"ש.

פ"ז ה"א דבית רב אמרו זו ברכת הזימון. ברא"ש ברכות פ"ז סי' י"א הגי' דבי רב אמרי ברכת הזימון וכן הוא ברוקח סי' רפ"ג וע"ש. ואגב אעיר על מ"ש בסמ"ג עשין כ"ז שמעתי כי יש בברייתא בירושלמי וברכת את לרבות בעל הבית וכשמברך האורח מוסיף בברכה רביעית יהי רצון שלא יבוש בעה"ב הזה וכו' עכ"ל ובמנהיג (ד' מ' ע"א ד"ב) בתוספתא ראיתי הטעם ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך לרבות את בעל הבית עכ"ל ולפנינו ליתא לא בירושלמי ולא בתוספתא.

פ"ז ה"א שנים שלשה חייבין בברכת הזימון. בב"י (טור או"ח סי' קצ"ה) וכתב הרי"ף דבירושלמי מותיב לר"נ דאמר ברכת זמון אינה אלא נברך שאכלנו משלו לבד מדתניא ב' וג' שאכלו חייבים בבה"מ (לפנינו בברכת הזמון) הא ארבעה לא ואם איתא דברכת הזמון עד נברך הוה אמר ארבעה ופריק אשכח תנא (לפנינו ליתא מלה אחרונה) תני ארבעה ואנא דאמרי כוותיה (לפנינו ליתא ג' מלות אחרונות) כו'.

פ"ז ה"א אין תימר ברכת זימון ראשונה כו' בתוס' ברכות מ"ו ע"א ד"ה לא והשתא ניחא דקיימא לן שפיר כרב ששת וכפירוש זה אתמר בירושל' עכ"ל.

פ"ז ה"א תפתר כר' ישמעאל. מכאן עד סוף הלכה א' מובא במדרש שמואל פ' י"ג ועי' בהערות הרב הגדול הר"ר שלמה באבער הי"ו.

פ"ז ה"א כתוב בתורה ברכה לפניה כו' ברמב"ן (מצות עשה לדעת הרמב"ן מצוה ט"ו) ובגמרא דבני מערבא אמרו כתוב בתורה ברכה לפניה ואין כתוב בה ברכה לאחריה מה כתיב בה לפניה כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו כתוב במזון ברכה לאחריו ואין כתוב בו ברכה לפניו מה כתיב בו לאחריו ואכלת ושבעת וברכת ואין כתוב בו ברכה לפניו ומנין לתן את האמור בזה לזה וכו' עכ"ל.

פ"ז ה"א רבי יצחק ור' נתן בד' אמשטרדם רבי יהודא ורבי נחמיה ובד' קושטנטינא ר"י ורב נחמן.

פ"ז ה"א ר' נתן אומר ועבדתם את ה' אלהיכם וגו' מקור המאמר במכילתא בא פט"ז, ובבלי ברכות מ"ח ע"ב למדו זה מאל תקרי ובירך כו' וזה תימא.

פ"ז ה"א ר' זעירא בעי אילין ג' קרויות מה את עביד לון בשלשה שאכלו כאחת כו' כל המפרשים נלחצו בבאור המאמר, ובמדרש שמואל הגי' משונה רבי זעירא בעי באלין תלתי דברכי אהדדי. היך את עביד להון בשלשה שאכלו כאחת או בשלשה שאכלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו כו'.

פ"ז ה"א א"ר שמואל בר אבדימא לא למדו ברכת התורה מברכת הזימון אלא לרבים ואם לרבים אפי' בינו לבין עצמו לא יברך והמפרשים לא ידעו פירושו, וצ"ל לא למדו ברכת התורה מברכת המזון. ראה באבודרהם (תפלות של חול ד' ר' ע"ב) וזה שאמרו שצריך לברך על התורה לאחריה דוקא כשקורא בספר תורה בצבור אבל שלא בצבור לא והכי אמרינן בירושלמי א"ר שמואל בר אבדימא לא למדו ברכת התורה מברכת המזון אלא לרבים אבל יחיד בינו לבין עצמו אינו מברך עכ"ל. ובמדרש שמואל שם א"ר שמואל בר אבדומא לא למדה תורה ברכת זמון לאחריו אלא ברבים. אם לרבים והלא בינו לבין עצמו אינו מברך, ובס' נכות ההלכות ח"ב צד 52 אמר ר' שמואל בר אביומי לא למדו ברכת התורה לאחריה (לפנינו ליתא מלה אחרונה) מברכת המזון אלא לרבים משמע היינו כשקורין בספר תורה בבית הכנסת והתם יליף ליה מק"ו מה מזון שהוא חיי שעה כו' וכיונו לירושלמי דילן.

פ"ז ה"א אמר ר' שמעון אחוי דר' ברכיה בסדר הדורות ערך רב שמואל אחוה דר' ברכיה מגיה כאן תחת: ר' שמעון: שצ"ל: ר' שמואל אחוה דר' ברכיה.

פ"ז ה"א ואהן כותי לאו ספק הוא א"ר אבא תפתר כמן דמר כותי כעובד כוכבים דברי רבי. והגי' תמוה כי במשנתינו נאמרה מפורש שהכותי מזמנין עליו. ואיך נאמר שזה כמ"ד כותי כעובד כוכבים? אבל בד' אמשטרדם ת"ע הגי' ואהן כותי לאו ספק הוא אמר רבי אבהו תפתר כמ"ד כותי כישראל לכל דבר דתני כותי הרי הוא כעובד כוכבים דברי רבי ר"ש בן גמליאל אומר כותי הרי הוא כישראל לכל דבר ועי' בירושלמי דמאי פ"ג ה"ד. ובמלאכת שלמה על המשניות כאן ראיתי אח"ז וז"ל בירושל' פריך והדין כותי לאו ס' עובד כוכבים ס' ישראל הוא ותירץ ר' אבא דפלוגתא דרבי ורשב"ג היא דרבי אומר כותי כעובד כוכבים ורשב"ג אומר כותי כישראל לכ"ד ומתני' כרשב"ג עכ"ל.

פ"ז ה"ב ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי ר' יוסי בן שאול בשם ר' בילקוט בראשית ר' קמ"ח מובא הירושלמי וגורס א"ר סימון בשם ריב"ל ור' יוסי בן שאול בשם ר' אמי.

פ"ז ה"ב קטן עושין אותו סניף. בילקוט תינוק עושין כו'.

פ"ז ה"ב קטן עושין אותו סניף לעשרה כו' בלקוטות הרמב"ן בברכות מ"ח וכענין הזה אמרו בירושלמי ר' סימון בשם ריב"ל קטן עושין אותו צניף (לפנינו סניף) לעשרה והתני אין מדקדקין בקטן אמר ר' יוסי קומי ר' סימון ור' תנינא בשם ריב"ל (לפנינו א"ר יוסי קיימא רבי סימון ר' תנינא ר' סימון בשם ריב"ל ועי' לקמן) עושין אותו צניף (לפנינו חסרים ג' מלות אחרונות) לשני קטנים נצרכא (לפנינו נצרכה) שאם היה קטן עושין אותו ספק ספק עושין אותו ודאי כו' עכ"ל. ובמלחמות להרמב"ן פ"ז דברכות (ד' מ' ע"ב) וכזה אמרו בירושלמי רבי סימון בשם ריב"ל לשני קטנים נצרכא שאם היה קטן עושין אותו

אותו כספק ספק עושין אותו ודאי כו' עכ"ל. וברוקח סי' של"ד מובא גירסא חדשה וז"ל ירושלמי אחד כפק אחד קטן עושין הספק עיקר והקטן לסניף עכ"ל ולפנינו הגי' לשני קטנים נצרכה שאם היה קטן עושין אותו כספק ספק עושין אותו ודאי וזה תמוה וגי' הרוקח והילקוט נכונה וכן בראבי"ה ברכות סי' קכ"ח וגרסינן בירושלמי בפרקין קטן עושין אותו סניף לעשרה והתניא אין מדקדקין בקטן פי' מדקאמר אין מדקדקין בקטן משמע שקרוב לגדלותו הוא אבל קטן ממש לא ומשני לשני קטנים נצרכא שהאחד היה ספק והשני קטן הקטן עושים אותו ספק והספק עושים אותו ודאי ומצטרפים שניהם דנחשב הספק ודאי גדול ומסוים דלעשרה קטן מצטרף עכ"ל ועי' בבראשית רבה שם.

פ"ז ה"ב א"ר יוסי קייטא רבי סימון ר' חנינא ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי. בד' קושטנטינא אר"י קיימה ר' שמעון בשם ריב"ל ובילקוט שם א"ר אסי ואי תימא ר' סימון.

פ"ז ה"ב ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי כו' באור זרוע ח"א סי' קצ"ו והנה זה לשון הירושלמי ר' סימון בשם ריב"ל ור' אחא (לפנינו ר' יוסי) בן שאול בשם ר' קטן עושין אותו סניף לעשרה והא תני מדקדקין בקטן (המקור בתוספתא ברכות פרק ה' ובתוספתא עם הרי"ף (ווילנא תרכ"א) הגי' מדקדקין בקטן כמו שהיה בהירושלמי לפני בעל אור זרוע. והגר"א ז"ל הגיה שם אין מדקדקין בקטן בכדי להשוות להנוסח בדפוס בירושלמי כאן. אבל בתוספתא הוצאת צוקערמאנדל הגירסא אין מדקדקין בקטן ומקושית הירושלמי כאן שהקשה על האמוראים שאומרים שקטן עושין אותו סניף לעשרה והלא תני מדקדקין בקטן נראה ברור שהגי' מדקדקין בקטן האמיתית שאם הגירסא אין מדקדקין בקטן אין מקום לקושית הגמרא כאן). אמר ר' יוסי קיימא ר' סימון ר' הנניא (חנינא) ור' שמעון (לפנינו ר' סימון) בשם ר' יהושע בן לוי לשני קטנים נצרכה שאם היה קטן עושין אותו ספק ספק עושין אותו ודאי ר' יהודה בן פזי בשם ר' אסי (יוסי) תשעה נראין כעשרה מזמנין מה עביד מסויימין (לפנינו מה מזמנין מסויימין) אלא אפילו קטן ביניהם ר' ברכיה אמר ר' יעקב בר זבדי בעי קומי ר' יוסי כמה דתימר (לפנינו כמה דברים אמורים תמן) קטן עושין אותו סניף לעשרה ודכוותיה יעשו אותו (לפנינו ומור אף הכא עושין אותו) סניף לשלשה מה אין (לפנינו ליתא מלה אחרונה) תמן ע"י (ליתא לפנינו ע"י) שמזכירין את השם עושין אותו סניף וכאן (כאן) שאין מזכירין את השם אין עושין אותו סניף (לפנינו ליתא ד' מלות אחרונות) עכ"ל. ובתמים דעים סי' א' ובירושלמי ר' יעקב בן זבדי בעי קומי ר' יוסי במה דתימר קטן עושין אותו סניף לעשרה תימר אוף הכא עושין אותו סניף לשלשה כלומר ומתניתין דקתני דאין מזמנין שאין מזמנין עליו ומה אם תמן שמזכיר את השם עושין אותו סניף כאן שאין אומרים את השם לא כ"ש א"ל והרי לא כ"ש תמן ע"י שאומרים את השם עושין אותו סניף כאן שאין אומרים את השם אין עושין אותו סניף פי' בעשרה שיש שם הזכרת השם דוחקין את עצמם לעשות סניף כדי להרבות בשבח הבורא אבל בשלשה אין דוחקין תני קטן וס"ת עושין אותו סניף אמר רבי יהודה שני מתניתין קטן לס"ת עושין אותו סניף. ובלקוטות הרמב"ן בברכות מ"ח ובירושלמי ר' יעקב בר זבדי (לפנינו א"ר יעקב ב"ז) בעא קומי ר' יוסי כמה דאת אמרת (לפנינו כמה דברים אמורים) קטן עושין אותו צניף (לפנינו סניף) לעשרה ואומר (ומור) אף הכא עושין אותו צניף (סניף) לשלשה מה אם (ליתא) תמן שאומרים (לפנינו שמזכירין) את השם עושין אותו צניף כאן שאין אומרים

מזכירים

(מזכירים) את השם לא כל שכן תמן על ידי שאומרים (לפנינו מוסף א״ל והא אינו כ״ש) את השם עושין אותו צניף וכאן שאין אומרים את השם אין עושין אותו צניף עכ״ל. ובשבלי הלקט סי׳ קנ״ג ותו דגרסינן בירושלמי על מילתיה דר׳ יהושע בן לוי ר׳ ברכיה ור׳ יעקב בר זבדי (לפנינו א״ר יעקב ב״ז) בעי קומי ר׳ סימון (יוסי) כמה דתימר תמן עושה אותו סניף מה אם תמן שהוא מזכיר את השם עושין אותו סניף כאן שאינו אומר (מזכירין) את השם לא כל שכן אלמא כשאמר ר׳ יהושע לא למעוטי שלשה אתא אפילו לעשרה קאמר וכ״ש לשלשה כו׳ ואחי ר׳ בנימין נר״ו דהא סייעתא דמסתייע הרב (ר׳ ישעיה) מן הירושלמי ליתה ולא משמע הכי בירושלמי וכך הוא הנוסחא בירושלמי ובבראשית רבה ר׳ ברכיה ור׳ יעקב בר זבדי בעי קומי ר׳ סימון. כשם שעושין אותו סניף לעשרה כך עושין אותו סניף לשלשה. אמר ליה היינו לא כל שכן אי תמן על ידי שאומר את השם עושין אותו סניף כאן שאין אומר את השם לא עושין אותו סניף אמר ליה חדא היא ולא כל שכן הוא להלן שהוא מזכיר את השם עושין אותו סניף כאן שאין מזכיר את השם אין עושין אותו סניף בברכת המזון אבל לקרות שמע ולתפלה אין עושין אותו סניף עד שיביא שתי שערות עכ״ל וכל זה לא נמצא לפנינו. וכן בילקוט שם הדא אמרה לברכת המזון עושין אותו סניף לתפלה ולקריאת שמע אין עושין אותו סניף עד שיביא שתי שערות עכ״ל. וכן בב״ר שם.

פ״ז ה״ב תשעה נראין כעשרה מה מזמנין מסויימין כו׳ בד׳ קושטנטינא תשעה נראין כעשרה מזמנין מה מסויימין אלא אפילו קטן ביניהם. וכן בדפוס אמשטרדם ת״ע. ובתוס׳ רי״ת בברכות מ״ו ע״ב מזמנין מה מסויימין לא (לפנינו בטעות אלא) אפילו קטן ביניהם.

פ״ז ה״ב ר׳ ברכיה א״ר יעקב בר זבדי בעא קומי ר׳ יוסי בד׳ קושטנטינא אר״י בר זבדי בעא ר׳ ברכיה קומי ר׳ יוסי.

פ״ז ה״ב בעא קומי ר׳ יוסי כמה דברים אמורים תמן קטן. בד׳ אמשטר׳ בעי קומי ר׳ יוסי בר׳ אלעזר תמן וכו׳. ונראה שהיה כתוב להמעתיקים הראשונים בעי קומי ר׳ יוסי בר״א. וסברו שזה ראשי תיבות: כמה (או במה) דברים אמורים. וכגי׳ ד׳ אמשטרדם כן הוא בתוס׳ רי״ת ברכות מ״ז ע״ב.

פ״ז ה״ב א״ל והא אינו כל שכן. בכלבו (דיני ברכת המזון) אמר ליה והיינו כלומר היא הנותנת תמן על ידי שמזכיר כו׳.

פ״ז ה״ב תני קטן וספר תורה עושין אותו סניף כו׳ באו״ז ח״א סי׳ קצ״ו ואע״פ שיש בירושלמי שראיתי כתוב בו ספר תורה וקטן עושין אותו סניפין אמר ר׳ יודן כיני מתני׳ קטן לס״ת עושין אותו סניף כו׳ תני קטן וס״ת עושין אותו סניף אמר ר׳ יודן כיני מתניתין קטן לס״ת עושין אותו סניף ויש ירושלמי שהיה כתוב בו קטן לס״ת מאימתי עושין אותו סניף ר׳ אבהו אמר אתפלגין רב הונא ורב יהודה ותרווייהון בשם שמואל חד אמר כדי כו׳ עכ״ל. וברוקח סי׳ של״ד ירושלמי א״ר יוחנן (לפנינו א״ר יודן) קטן לספר (לפנינו לספר תורה) עושין אותו סניף כו׳. ובשבלי הלקט סי׳ קנ״ג ועד כמה יהא נקרא קטן אמר ר׳ אבונא איתפלגון כו׳ ומ״ש לפנינו תני קטן וספר תורה כו׳ לא היה זה לפני בעל שבלי הלקט וכן לא היה כ״ז בלקיטות הרמב״ן ברכות ד׳ מ״ח. ובראב״ן סי׳ קפ״ד דמוקי לה בירושלמי וגם בבראשית רבה קטן לס״ת להשלים שבעה דקרית בתורה כו׳ עכ״ל ובתוס׳ ברכות מ״ח ע״א ד״ה ולית והא דאמרינן בירושלמי קטן וס״ת עושין אותו סניף אומר ר״י דגרים התם קטן לס״ת כלומר סניף לקריאת התורה קאמר כו׳ עכ״ל ונראה מזה שגם לפני בעלי התוס׳ לא היה זה בירושלמי. ובס׳

השלמה

השלמה ברכות צד 39 ירושלמי תני קטן וספר תורה עושין אותו סניף ר' אבינא איתפלגון כו'. ובתוס' הרא"ש ברכות מ"ח ע"א ד"ה לית ומה שאמר בירושלמי קטן וס"ת עושין אותו סניף היינו קטן או ס"ת כו' ויש ירושלמי שכתוב בהן קטן וס"ת עושין אותו סניף כו' עכ"ל. ובמלחמות להרמב"ן ברכות פ"ז (ד' מ' ע"ב) ובירושלמי נמי תני קטן וספר תורה עושין אותו סניף רבי אבא אמר איתפלגון כו'. ובמנהיג (צד 20) מצאתי ראיה בירושלמי קטן עושין אותו סניף לי' עד מתי עושין אותו סניף פליגי ביה תרי אמוראי כו'. ובתוס' רי"ת בברכות מ"ז ע"ב וזה לשון הירושלמי כו' תני קטן וס"ת עושין אותו סניף א"ר יודן כיני מתניתא קטן וס"ת עושין אותו סניף ויש ירושלמי קטן לס"ת עושין כו' בלמ"ד עכ"ל. ובהג"מ ה' תפלה פ"ח ה"ד יש טועים שביש מהן ט' גדולים לוקחין קטן כו' וכן בירושלמי תני קטן וספר תורה עושה סניפין וטעות הוא בידם דההוא דירושלמי מסיק התם אמר רבי יודן כיני מתניתין קטן לס"ת פי' לעלות למנין ז' כו'.

פ"ז ה"ב כיני מתניתא קטן לספר התורה כו' עי' בבראשית רבה פ' צ"א שמובא הירושלמי בשינויים ועי' בפירש"י ובמ"כ שם שהראה להירושלמי. ובסמ"ג עשין כ"ז ובירושלמי דקא תני קטן וספר תורה עושין אותו סניף הרי אמר רבי יודן שם כך היא מתניתין קטן לספר תורה עושין אותו סניף דמשמע לקריאת התורה לעלות למניין שבעה עכ"ל ובכלבו סדר ברכת המזון גרס וז"ל ובירושלמי דאמר קטן וסתם עושין סניף עכ"ל. ובב"י (טור או"ח סי' נ"ה) ויש ירושלמי שכתוב בהם קטן וס"ת עושין אותן סניף וזה משמע קצת כמנהג העולם כו' עכ"ל ועי' בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג סי' תפ"ח הוצאת רנ"ר ז"ל. ואפשר שמ"ש בבבלי ברכות מ"ז: תשעה וארון הבוונה תשעה וס"ת שאמרו בירושל' כאן וע"ש בב"י הנ"ל.

פ"ז ה"ב למי הוא מברך בהג"מ ה' תפלה פי"ב הי"ז שיהא יודע למי מברכין.

פ"ז ה"ב א"ר נסה כמה זימנין אכלית עם ר' תחליפא אבא ועם אנינייא בר סיסי חביבי ולא זמנין עלי עד שהבאתי שתי שערות. ובדפוס קושטנטינא בירושלמי כאן א"ר יסא כמה זימנין אכלית עם ר' תחליפא ועם רבי אניא בר סיסי ולא מזמנין עלי עד שהבאתי שתי שערות. ועי' בתוס' ברכות מ"ח ע"א ד"ה ולית ומיהו קאמר בירושלמי א"ר יוסי זמנין אכלית עם ר' חלפתא (לפנינו תחליפא) אבא ועם רבי חנינא (לפנינו אנינייא בר סיסי) בר סרסי חביבי ולא מזמנין עלואי עד שהבאתי שתי שערות ומשם משמע דלהצטרף לזמון לא עבדינן עובדא עד שיביא שתי שערות הא לתפלה עבדי ומתוך הירושלמי זה פר"י דאין עושין קטן כו' וזה לשון רבינו שפוסק מסקנא דמילתא אין עושין קטן סניף לעשרה לזמן ולתפלה ולשלשה עד שיביא שתי שערות כעובדא דר' יוסי ברבי חלפתא בירושלמי עכ"ל וזה מתוס' רי"ה בברכות שם. ובתוס' ערכין ד' ג' ע"ב ד"ה לאתויי פר"י אלא כדאמר ר' יוסי בירושלמי כמה זמנין אכלית עם אבא חלפתא (לפנינו ר' תחליפא אבא) ועם חביבי (לפנינו ועם אנינייא בר סיסי חביבי) ולא זמנין עלי עד שהבאתי שתי שערות עכ"ל. ובשיטה מקובצת בערכין שם ואפילו הכי לא נהגו מעולם לצרף קטן בין לשלשה ובין לעשרה בין לתפילה ובין לזימון עד שיהא בן י"ג שנה ויום אחד והכי איתא בירושלמי, תוס' אחרות עכ"ל. ובמרדכי ברכות פ"ג סי' קע"ב ועוד הוכיח ר"י מירושלמי דאין עושין קטן סניף לא לזימון של עשרה ולא לזמון של שלשה ולא לתפלה עד שיביא ב' שערות דאמר התם אר"י כמה זימני דאכלית עם אבא חלפתא ועם חביבי ולא זמני עלאי עד דאייתית שני שערות וכן השיב רב נתן בעל

הערוך

הערוך בתשובתו כו׳ עכ״ל. ובסמ״ג עשין כ״ז גרסינן בבראשית רבה ובירושלמי פרק ג׳ שאכלו אמר רבי יוסי כמה זמנין אכלית עם חלפתא אבא ועם רב תנינא בר סיסי חביבי ולא זמנין עלאי עד שהבאתי שתי שערות כו׳ עכ״ל. ובס׳ השלמה בברכות צד 39 אמר ר׳ ניסני כמה זמנין אכלית עם ר׳ תחליפא אבא ועם ר׳ חניני בר סיסי חביבי ולא זמינו עלי עד שהראתי (לפנינו שהבאתי) שתי שערות עכ״ל. ובשבלי הלקט ענין תפלה סי׳ ט׳ וגם בירושלמי אומר את״כ אמר ר׳ יוסי כמה זמנין אכלית עם חלפתא אבא ועם חביבי ולא זמינו עלי עד שהבאתי שתי שערות ובספר שבו סדר זרעים ומועד ירושלמי שהיה של רבינו תם כתוב בתחלתו אמר ר׳ יוסי כמו שכתבתיהו וכמדומה שהוא כתב [יד] החבר של ר׳ שלמה בן רבינו תם זצ״ל כו׳ עכ״ל. ובתוס׳ רי״ח בברכות מ״ז ע״ב א״ר יוסי כמה זמנין אכלית עם תחליפא אבא ועם ר׳ אבינא בר סיסי חביבי ולא זמנין עלי עד שהבאתי שתי שערות עכ״ל ובתוס׳ הרא״ש בברכות שם ובירושלמי גרסינן א״ר יוסי כמה זמנין אכלית עם תחליפא ועם בנימין בר שישי חביבי ולא זמינו עלי עד דאתיתי שתי שערות עכ״ל. ובהגהת מימוני ה׳ ברכות פרק ה׳ ה״ז ולזימון של שלשה כתב רבינו תם שמנהג העולם כי הא דירושלמי דאמר רבי יוסי כמה זמני אכלי עם חלפתא אבא ועם רבי אבונא בר קסי חביבי ולא זמנו עלי כו׳ עכ״ל ובאור זרוע ח״א סי׳ קצ״ו אמר ר׳ יוסי כמה זמנין אכלית עם ר׳ תחליפא אבא ועם ר׳ אינוינא בן חכינאי ולא זמנין עלי עד שהבאתי שתי שערות עכ״ל. ובפי׳ רבינו יונה בברכות פ״ו סי׳ קע״ז וסומכין על מה דאמרינן בירושלמי א״ר אסי זמנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דתחליפא אבא דחלפתא וקמיה ר״ח בר סיסי חביבי ולא הוו מזמנין עלאי עד דאיתינא ב׳ שערות עכ״ל. ובלקוטות הרמב״ן בברכות ד׳ מ״ח ובירושלמי כו׳ אמר ר׳ ניסא כמאן זמנין סגיאין (לפנינו ליתא סגיאין) אכלית עם ר׳ חלפתא ועם ר׳ חנינא בר סיסי חביבי כו׳ עכ״ל. ובפי׳ הרא״ש ברכות פ״ז סי׳ כ׳ ובירושלמי גרסי׳ אמר רבי יוסי כמה זמנין אכלי׳ עם ר׳ תחליפא אבא ועם ר׳ חנינא בר סיסי חביבי ולא זמינו עלי כו׳ עכ״ל. ובטור או״ח סי׳ קצ״ט וא״א ז״ל הביא ההוא דירושלמי אמר רבי יוסי כמה זמנין אכלינא עם תחליפא אבא ועם בנימין בר שישא חביבי כו׳ עכ״ל. ובבית יוסף שם אר״י זמנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דתחליפא אבא דחלפתא וקמיה רבי חנינא בר סיסי חביבי ולא הוה כו׳ עכ״ל. ובחי׳ הרשב״א ברכות מ״ח דגרסינן התם אמר ר׳ ברכיה (לפנינו א״ר נסה) כמה זמנין אכילת עם ר׳ חלפתא אבא ועם ר׳ אינייא בר סיסי חביבי ולא זמינו עלי עד שהבאתי שתי שערות עכ״ל. ובמנהיג (ד׳ כ״א ד״ב) א״ר ניסא כמה זימנין אכלית עם ר׳ תחליפא כו׳ ובאגודה (ערכין) בירושלמי איתא כמה זמנין כו׳ וכמה מנהגין אנו נוהגין ע״פ הירושל׳. ובשו״ת מהר״ם מרוטנבורג סי׳ תפ״ח (הוצאת רנ״ר ז״ל) דאמר רב יוסף זמנין סגיאין הוה קאימנא קמי דרב אבא בר חלפתא ולא זמנין עלי עד דמייתי שעריה כו׳ עכ״ל. ובראבי״ה ברכות סי׳ קכ״ח א״ר נסה אכלית כמה זמנין עם ר׳ תהליפא אבא ועם ר׳ אימא בר חכינאי ולא זמנין עלי כו׳. ובתמים דעים להראב״ד סי׳ א׳ אמר ר׳ נסא כמה זמנין אכלית עם ר׳ תחליפא אבא ועם ר׳ ענני בר סיסי חביבי ולא זמנין עלי כו׳ ובכלבו ובארחות חיים (דיני ברכת המזון) אמר רבי נסא זמנין סגיאין אכלית עם אבא ועם רבי ענני בר סיסי חביבי ולא זמינו עלי עד דאיתיתי שתי שערות עכ״ל. ובמנהגים של מהר״ם מרוטנבורג סי׳ ר״ו ומה שהביא ראיה מירושלמי דקאמר ר׳ יוסי זמנין הוה קאימנא קמי אבא חלפתא וקמי חביבי רבי

יוסי

יוסי בר זבינא ולא זמנין עלי עד שהבאתי שתי שערות כו׳ ובס׳ שלחן ארבע המיוחס להבחיי מדאמרינן בירושלמי קטן מאימתי עושין סניף ר׳ אבין אומר (לפנינו ר׳ אבינא אומר) אתפלגו כו׳ אמר ר׳ יוסי בר חלפתא כמה זמנין אכלית עם חלפתא אבא ועם ר׳ אבינא בר קיסי ולא זמנין עלי עד שהבאתי שתי שערות ועל זה הגיד רבינו תם ז״ל וכן מנהג העולם עכ״ל. וברוקח סי׳ של״ד בירושלמי דברכות ובראשית רבה דויהי מקץ אמר רב פפא (נסא) כמה פעמים אכלית עם תחליפא אבא ועם ר׳ ינאי חביבי ולא זימון עלי עד שהבאתי ב׳ שערות עכ״ל ובתשובות מהר״ם סי׳ אלף מ׳ (הוצאת מק״נ) כעובדא דר׳ יוסי בר חלפתא דירושלמי דאמר כמה זימניה אכלית עם אבא חלפתא ולא זמני׳ עלי עד שהבאתי ב׳ שערות וכן פר״ח עכ״ל. ומדברי התוס׳ בברכות וערכין ומדברי ר״ת שהובאו בשבלי הלקט, ובסמ״ג והג״מ, ובאו״ז והרא״ש שזכרתי לעיל נראה שבוונו שבעל המאמר בכאן הוא ר׳ יוסי בר חלפתא אבל לפי שיראה הקורא המבין מהשינויי גרסאות בהשמות הנזכרים כאן בירושלמי ברוב ספרי הראשונים יראה ויוכח שהגירסא ר׳ יוסי איננה מבוררת ובודאי לא לר׳ יוסי התנא הכוונה כאן כי אם לאיזה אמורא אחרון ויותר פלא על הגר״א ז״ל בביאורו לשו״ע או״ח סי׳ נ״ה שמביא הירושלמי בגי׳ אמר ר״י כמה זמנין אכלית עם תחליפא אבא ועם ר׳ חנינא בר סיסי חביבי כו׳ ולא התעורר מאומה.

פ״ז ה״ב שמואל בר שילת בעי קומי רב כו׳ באור זרוע ח״א סי׳ קצ״ו מובא המאמר בגירסא חדשה וז״ל דאמר בירושלמי שמואל בר שילת בעי קומי רב ואית דאמרי בעון קומי שמואל (לפנינו ר׳ שמואל) בר שילת תשעה פת ואחד ירק אמר לון מזמנין שמונה פת ושנים ירק אמר לון מזמנין (לפנינו מוסיף שבעה פת ושלשה ירק אמר לון מזמנין) ר׳ אבינא בעי מחצה על מחצה מהו הן (ליתא הן) א״ל מזמנין (לפנינו הסרים ג׳ מלות אחרונות) עד דאנא תמן אצרכה לי פי׳ כך השיב לו שמואל בר שילת דמחצה דגן ומחצה ירק מזמנין עד דאנא תמן אצרכה לי פי׳ רב אבינא אמר לו לאחר שהשיב לו דמזמנין עד שהיתי עדין בא״י היתי מסופק במחצה על מחצה א״ל שמואל בר שילת מי צריך לי מינך לא שאילית כלומר וכי אני מסופק כלומר פשיטא לי שכך הוא כאשר השבתיך דמחצה על מחצה מזמנין שאם היה לי ספיקא וכי לא היתי שואל ממך כו׳ עכ״ל ולפנינו הגי׳ א״ר זעירא עד דאנא תמן אצרכת לי מיצרי לי מינך לא שאלתיה. ובמתנות כהונה בבראשית רבה פ׳ צ״א בירושלמי גרס ומי צרה לי מינה לא שאלתיה וכך מצאתי נקוד ומי צרה הצדי״ק בפת״ח ופירושו לדעתי וצר ומר עלי שלא שאלתיו עכ״ל. ולמדנו מדברי המתנות כהונה שהיה לפניו הירושלמי נקוד בנקודות. וכבר היה הירושלמי מנוקד גם לפני האור זרוע. ראה באו״ז ח״א סי׳ ת״ס וכן ראיתי בירושלמי זקן שהיה כולו מנוקד למיעברה לפיסתיה כו׳ עכ״ל ועי׳ מ״ש בהערותי לירושלמי פסחים פ״ו ה״ד. שוב ראיתי בס׳ הזכרון לר׳ יוסף קמחי (הוצאת מק״נ תרמ״ח צד 8) בזה״ל ואחד מחכמי התלמוד שאלני לפי תומו מה ענין כי ראיתי בתלמוד ירושלמי תישבחות [עי׳ לעיל פ״א ה״ו] חסר וי״ו והירק תחת התי״ו עכ״ל שגם מזה נראה שהיה לפניהם תלמוד ירושלמי מנוקד. אח״ז מצאתי בירושלמי כאן בד׳ קושטנטינא הגי׳ א״ר זעירא עד דאנא תמן אצרבית למשאלתיה ומצרי לי מנך ולא שאלתיה ואולי צ״ל ומצדי לי מיני פי׳ שהיה ירא מלשאול. כמו שאמרו לעיל פ״א ה״א וצדו לון ע״ש בהערותי. ובילקוט שם: עד דאנא תמן בעי נשאלינה וצרו לי מינך דלאו שאלתינה.

פ"ז ה"ב ואית דאמרין בעין קומי ר' שמואל ב"ר שילת בבראשית רבה פ' צ"א (בהוצאה הראשונה קושטנטינא רע"ב) הגי' ואית דאמרין רב בעי קומי ר' שמואל בר שאילת. ועי' ב"ב ח' ע"ב.

פ"ז ה"ב בימי רבי שמעון בן שטח. בפי' רב נסים גאון ברכות מ"ח ע"א בימי שמעון בן שטח.

פ"ז ה"ב דחל שמעון בן שטח וערק. בדפוס מגנצא מוסיף ואזל לאלכסנדריא של מצרים. זה סותר למ"ש בירושלמי חגיגה פ"ב ה"ב שזה נאמר שם על יהודה בן טבאי ולא על שמעון בן שטח ע"ש.

פ"ז ה"ב מן מלכותא דפרס. מלכות הפרתים.

פ"ז ה"ב והוה אמר קומין מילין דחכמה. במדרש ב"ר הנ"ל מילין דאורייתא. וגי' הירושלמי עיקרית.

פ"ז ה"ב בין מלכא למלכתא בכל המקומות שציינתי לעיל ובבבלי ברכות מ"ח ע"א נאמר ששמעון בן שטח אחוה של המלכה אשת ינאי היה, ובירושלמי כאן ובנזיר אין זכר מזה.

פ"ז ה"ב א"ל למה אפליית בי בערוך ערך אפליית א"ל לא אפליית בך בירושלמי בפרק ג' שאכלו כו' פי' ענין שחוק וליעוג עכ"ל.

פ"ז ה"ב בספרא דבן סירא כתיב סלסלה ותרממך ובין נגידים תושיבך ובן הוא בירושלמי בנזיר פרק ה' ה"ג ובבראשית רבה פ' צ"א ובקהלת רבה פסוק כי בצל החכמה בצל הכסף. אבל בגמרא בבלית ברכות מ"ח ע"א כתוב דכתיב סלסלה ותרוממך תכבדך כי תחבקנה וזה קרא במשלי. ובתוס' עירובין ס"ה ע"א ד"ה בצר וכן סלסלה ותרוממך ובנדיבים תושיבך ואמרינן בירושלמי בברכות שהוא כתוב בספר בן סירא עכ"ל. ובתוס' רי"ח ברכות מ"ח ע"א ד"ה סלסלה יש ספרים דגרסי סלסלה ותרוממך וכן הוא בירושלמי וכתוב שם בספר בן סירא וכו' ופסוק יש במשלי סלסלה ותרוממך תכבדך וגו' ויש ספרים דגרסי לה הכי הכא עכ"ל. ובפי' רב נסים גאון בברכות שם מובא כל המעשה בשם הירושלמי. באיזה שינוים קטנים. והבן סירא נזכר גם בירושלמי חגיגה פ"ב ה"א רבי לעזר בשם בר סירה כו' ובנזיר שם ועוד במקומות אחרים.

פ"ז ה"ב אר"י חולקין על שמעון בן שטח. בילקוט א"ר יותנן חלוקים עליו חביריו על שמעון בן שטח.

פ"ז ה"ב דפשיטא ליה כרשב"ג תני עלה היסב כו' בפי' המיוחס לרש"י בב"ר פ' צ"א הגי' דתני רבן שמעון בן גמליאל אומר וכו' עכ"ל וכן הוא בילקוט בראשית ר' מ"ב.

פ"ז ה"ב תני עלה היסב ואכל עמהן אע"פ שלא אכל כזית דגן מזמנין. בתוספתא ברכות פ"ה הוצאת צוקערמאנדל רשב"ג אומר עלו הסיבו וטובל עמהן אע"פ שלא אכל עמהן כזית דגן הרי אלו מזמנין עליו. ובתוספתא עם האלפס הגי' עלו והסיבו אלו מזמנין עליו והגר"א ז"ל הגיה שם ע"פ נוסח גמרא בבלי. ובבבלי ברכות מ"ח ע"א רשב"ג אומר עלה והסיב עמהם אפילו לא טבל עמהם אלא בציר ולא אכל עמהם אלא גרוגרת אחת מצטרף. והרש"ס (בד' מגנצא כאן) והגר"א הגיהו הירושלמי כאן ע"פ הבבלי. ובירושלמי כאן ד' קושטנטינא הגי' תני הסב ואכל עמהן אע"פ שלא אכל כזית מזמנין עליו דברי חכמים.

פ"ז ה"ב מזמנין דברי חכמים. הגי' תמוה. ובילקוט ד' וויניציא ובבראשית רבה (בהוצאה הראשונה קושטנטינא רע"ב) וכדברי חכמים.

פ"ז

פ"ז ה"ב לעולם אין מזמנין עליו עד שיאכל כזית דגן בתוס' ברכות מ"ח ע"א ד"ה תשעה ובירושלמי קאמר ר' יוחנן לעולם אין מזמנין עד שיאכל כזית דגן כו' עכ"ל. והנה התוס' כתבו שם שמצטרף שפיר אפילו לא טעם וזה שלא כגירסתנו אין מזמנין עליו. ולפני התוס' לא היתה המלה עליו.

פ"ז ה"ב והתני שנים פת ואחד ירק כו' בקהלת רבה פ"ז פסוק טובה חכמה תני שנים שאכלו דגן ואחד שאכל חוץ מדגן מצטרף כמאן דתנינן כרשב"ג. ובתוס' ברכות מ"ח ע"א ד"ה תשעה בירושלמי תני שנים שאכלו (לפנינו ליתא מלה אחרונה) פת ואחד ירק מזמנין כו' עכ"ל ובראבי"ה ברכות סי' קכ"ט דבהדיא גרסי' בירושלמי תני שנים שאכלו כו' כרשב"ג דאמר עלה למטה והיסב עמהם וכו' ובאיר זרוע ח"א סי' קצ"ה דאמר בירושלמי תנא שנים פת ואחד ירק מזמנין מתני' כרשב"ג והוא רשב"ג דשמעתין לקמן ומוכח שמעתא דהלכתא כוותיה. ובחי' הרשב"א ברכות מ"ח ע"ב ואיתא נמי בהדיא בירושלמי דפרקין דגרסינן התם ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוחנן לעולם אין מזמנין עד שיאכל כזית דגן והא תני (והתני) שנים פת ואחת ירק מזמנין מתניתא דרשב"ג היא (ליתא היא) פירוש דאמר בברייתא דבסמוך עלה והסב עמהם אפילו לא טבל עמהם אלא בציר ולא אכל עמהם אלא גרוגרת אחת מצטרפין וס"ל דלית הלכתא כרשב"ג דרבנן פליגי עליה כו' עכ"ל ודברי הרשב"א מובאים בב"י בטור או"ח סי' קצ"ז באיזה שינוים קטנים. ובתוס' רי"ח בברכות שם מתניתין כרשב"ג פי' מילתא דרשב"ג דמייתי בסמוך. ומכל דברי הראשונים הנ"ל נראה ברור שגרסו הברייתא שנים פת ואחד ירק לעיל ואח"כ היתה לפניהם הברייתא הסב ואכל עמהן כו' ונראה שגרסו כן. והתני שנים פת ואחד ירק כו' דתני רשבג"א עלה והסב עמהם וכו' ובסמ"ג עשין כ"ז ובירושלמי שם תניא שנים פת ואחד ירק מזמנין לרשב"ג עכ"ל. ובתשב"ץ (מנהגים מהר"ם מרוטנבורג סי' ש"ז בהגהה) מיהו בתוספת רבינו יהודה פסק כי ההוא דתני בירושלמי שנים שאכלו דגן ואחד ירק מצטרפים ומיהו רבינו שמשון מקוצי אומר דאין הלכה כאותה ברייתא משום דקא מסיק עלה בירושלמי מתניתא ר' היא (לפנינו מתניתא כרשב"ג) כלומר יחידאה היא ורבנן פליגי עליה עכ"ל. ובמרדכי ברכות פ"ז סי' קע"ג וראיה מירושלמי תניא שנים שאכלו פת ואחד ירק מצטרף והשר מקוצי פסק וכן ס"י והמיימון דאין הלכה כאותה ברייתא חדא שהרי מסיק עלה מתני' כרשב"ג ורבנן פליגי עלה כו' עכ"ל. ובמנהיג (ד' ל"ט ע"א ד"ב) ירושלמי שנים שאכלו פת ואחד ירק מצטרפין לזימון עכ"ל וכן מביא הירושלמי בבאורי הגר"א ז"ל סי' קצ"ז. ובירושלמי ד' קושטנטינא הגי' והתני ב' דגן וא' ירק מזמנין מתני' כרשב"ג.

פ"ז ה"ב מתניתא כרשב"ג. בב"י שם מתניתא דרשב"ג היא ובס' בית נכות ההלכות צד 57 כגירסת הדפוס.

פ"ז ה"ג במשנה בעשרה אומר נברך לאלהינו. במנהיג (ד' ל"ט ע"א ד"ב) ירושלמי עשרה אומרין נברך לאלהינו על המזון שאכלנו עכ"ל. ובירושלמי בד' קושטנטינא בעשרה אומר נברך בעשרה והוא אומר ברכו ובמנהיג (צד 110) ירושלמי אם הם עשרה אומרים נברך אלהינו על המזון שאכלנו והן עונין ברוך הוא אלהינו על המזון שאכלנו. ובמשנה בס' מתניתא דבני מערבא בשלשה אומרין נברך בשלשה והוא אומר ברוך הוא בעשרה אומר נברך לאלהינו בעשרה והוא אומר ברוך הוא.

פ"ז ה"ג במשנה ברבוא אומר נברך לה' אלהינו אלהי ישראל אלהי בצבאו יושב הכרובים על המזון שאכלנו. בד' קושטנטינא ואמשטרדם הגי'

משונה

משונה ברבוא אומר נברך לה׳ אלהינו אלהי צבאות יושב הכרובים על המזון שאכלנו ברבוא והוא אומר ברכו כענין שהוא מברך כך הן עונים אחריו ברוך ה׳ אלהינו אלהי ישראל יושב הכרובים על המזון שאכלנו. ועי׳ במשנה בבלי שם. ובמנהיג צד 110. וכגי׳ ד׳ קושטנטינא כן הוא במשנה בס׳ מתניתא דבני מערבא באיזה שינוים קטנים.

פ״ז ה״ג אין מדקדקין בדבר בין שאמר נברך בין שאמר ברכו. לפנינו בתוספתא בכל ההוצאות וגם בבבלי ברכות נ׳ ע״א שמובאה התוספתא לא מצינו הברייתא שאין מדקדקין בדבר ורק הגירסא אין מדקדקין בקטן ועי׳ לעיל צד 165.

פ״ז ה״ג ובאיש לר׳ זעירא בגין דצות בו׳ בערוך ערך נקר והנקרנין תופשין אותו על כך פי׳ המדקדק שלא בדבר צורך ובלשון ערבי קורין אותו אלמנקאר כו׳ ירושלמי ובאיש לר׳ זעירא בגין דצוות ר׳ יעקב ברבי אחא נוקרנא עכ״ל ולפנינו נוקדנא. ובתוס׳ הרא״ש ברכות ד׳ נ׳ ע״א והנקרנין פירש״י דווקנין ובערוך פי׳ הנקרנין פי׳ מדקדקין בדבר שלא לצורך כו׳ ירושלמי ובאש לר׳ זעירא דצווה ר׳ יעקב בר אחא נוקראה עכ״ל. [ובספרי פ׳ קל״א הגי׳ בשביל החקרנים שלא יהו אומרים כו׳ וע״ש בהגהות הרב בעל מאיר עין שם] ובתוס׳ רי״ח ברכות נ׳ ע״א דצווח רבי יעקב בר אחא לר״ח בר בא נוקדנא ובירושלמי סנהדרין פ״י ה״ב מפני הנוקרנין שלא יהיו אומרין. ומזה נראה שמ״ש בספרי הנ״ל החקרנים ט״ס הוא.

פ״ז ה״ג שמואל אמר איני מוצא עצמו מן הכלל בפי׳ רב נסים גאון ברכות מ״ט ע״ב והכי אמרינן בתלמוד ארץ ישראל שמואל אמר אני (לפנינו חסרה המלה אני) איני מוציא את עצמו מן הכלל עכ״ל. וברי״ף פ״ז דברכות (ד׳ מ׳) ירושל׳ שמואל אמר אני איני מוציא עצמי מן הכלל התיבון הרי הקורא בתורה א״ר אבין מכיון דהוא אומר המבורך אף הוא אינו מוציא עצמו מן הכלל.ובחידושי הרשב״א ברכות נ׳ והקשו עליו בירושלמי הרי ברכת התורה הוא אומר ברכו כו׳ ובאו״ז ח״א סי׳ ר״ב ירושלמי אמר שמואל אל יוציא אדם עצמו מן הכלל. ושם ח״ב סי׳ מ״ו ושוב מצאתי דמקשו אותו בירושלמי שמואל אמר מוציא אני עצמי מן הכלל. ולפנינו כתוב שמואל אמר איני מוצא עצמו מן הכלל. ומזה נראה שהיה לבעל אור זרוע קובצים שונים מכתבי יד ירושלמי. בעת שכתב חלק א׳ היה לו קובץ כת״י מירושלמי כנוסח שלנו ובעת שכתב החלק ב׳ היה לו קובץ כת״י משונה מנוסחתינו. ובתוס׳ רי״ח ברכות מ״ט ע״ב ירושלמי שמואל אמר אינו מוציא עצמו מן הכלל. וכן הוא בד׳ אמשטרדם. ובתוס׳ הרא״ש ברכות שם ירושלמי אמר שמואל אין מוציא אדם עצמו מן הכלל. ובפי׳ הרא״ש ברכות פ״ז סי׳ כ״ה ירושלמי שמואל אמר אינו מוציא את עצמו מן הכלל.

פ״ז ה״ג היתיבון הרי ברכת התורה כו׳ בפי׳ רב נסים גאון בברכות שם התיבון הרי הקורא בתורה אומר ברכו (לפנינו הרי ברכת התורה הרי הוא אומר ברכו) א״ר אבון מכיון דהוא אומר (דיימר) המבורך אף הוא אינו מוציא עצמו מן הכלל והוא פירוש יפה והביב עכ״ל. ובתוס׳ ברכות מ״ט ע״ב ד״ה לעולם ופריך בירושלמי מן הקורא בתורה ומן החזן שאומר ברכו ומפרש כיון שאמר המבורך אין זה מוציא עצמו מן הכלל. ובאור זרוע ח״א סי׳ ר״ב התיבון הרי ברכת התורה הרי הוא אומר ברכו אמר רבי אבון דאמר המבורך אינו מוציא עצמו מן הכלל. ובאור זרוע ח״ב סי׳ מ״ו וכבר שאלתי בילדותי מ״ש דברכת התורה פותח ואומר ברכו את ה׳ המבורך וכן בתפילה ומוציא עצמו מן הכלל

ואלו

ואלו בברכת המזון קאמר נברך שאכלנו משלו כולל עצמו בכלל ושוב מצאתי דמקשואיתו בירושלמי כו׳ מיתיבין הרי ברכת התורה והוא אומר ברכו א״ר אבון מכיון דהוא אמר המבורך אינו מוציא עצמו מן הכלל פי׳ אבל גבי ברהמ״ז כו׳ עכ״ל וגם כאן משונה הנוסח בירושלמי באו״ז ח״ב מהנוסח באו״ז חלק א׳ כנ״ל. ובתוס׳ רי״ת בברכות שם התיבון והרי ברכת התורה הוא אומר ברכו כו׳. ובתוס׳ הרא״ש ברכות שם מתיבי הרי ברכת התורה הוא אומר ברכו כו׳. ובפי׳ הרא״ש ברכות פ״ז סי׳ כ״ה התיבין ה״ז הקורא בתורה אומר ברכו א״ר אבין מכיון דהוא אומר המבורך אינו מוציא עצמו מן הכלל. ונוסח הירושלמי בפי׳ הרא״ש משונה מנוסח הירושלמי בתוספת הרא״ש כמו שיראה המעיין. וזה גם כן שהיה להרא״ש קובצים שונים מנוסחאות הירושלמי. וכבר העירותי לעיל ספק אם התוס׳ הרא״ש הם מהרא״ש או רק מיוחסים לו בטעות. ובכלבו סי׳ ח׳ מביא קושית הירושלמי ותירוצו כאן בשם הרב ר׳ נתן ז״ל. ולא זכר שמפורש כל זה כאן. ובפרדס לרש״י סי׳ נ״ט התיבון הרי הקורא בתורה מוציא עצמו מן הכלל א״ר אבון מכיון דהוא אומר המבורך חוזר וכולל את עצמו עכ״ל.

פ״ז ה״ג ר׳ אבא בר זמינא הוה משמש כו׳ באור זרוע ח״א סי׳ ק״ם כדאיתא בירושלמי דפרקין ר׳ אבא בר זמינא הוה משמש קומי רבי (לפנינו ליתא רבי) זעירא מזג ליה כסא אמר ליה סב בריך אמר ליה הב דעתך (לפנינו והב דעתך) דאת משתא (לפנינו מישתי תורנה) דתני השמש מברך על כל כוס וכוס ואינו מברך על כל פרוסה ופרוסה א״ל כמא דאנא יהיב דעת (דעתי) מפקת יתך ידי חובתך בברכתה כך הב דעתך מפקת יתי ידי חובתי (לפנינו מפקא ידי חובתי) באמן אמר כו׳ עכ״ל וכן הוא באור זרוע ח״א סי׳ קע״ח. ובשו״ת מהר״ם מרוטנבורג הארוכות (סדילקאב תקצ״ה) סי׳ ח׳ כדאמר בירושלמי פ׳ ג׳ שאכלו רבי אבא ב״ר זימנין הוה משתמיט מקמיה דרבי זירא (עי׳ ברכות כ״ד ע״ב) מזג ליה כסא א״ל סב ברך א״ל את דעתך דאישתי אותרן דתניא השמש מברך על כוס וכוס ואינו מברך על כל פרוסה ופרוסה אלא יהיב דעתי׳ מפקי יתך ידי חובתך בברכת מן רפתך מפקא יתך ארץ כו׳ וכפי שיראה המעיין הנוסח משונה מנוסחתינו במקומות רבים אף כי נראה לעין ברור שיש שבושי הדפוס בהתשובות. ובשו״ת מהר״ם מרוטנבורג סי׳ תמ״ו (הוצאת רנ״ר ז״ל) הגי׳ משונה הרבה מגי׳ התשובות הארוכות הנ״ל. ולא יפה עשה הרב ר״מ בלאך בהוצאת התשובות מהר״ם שהגיה שם סי׳ ח׳ כל המאמר ע״פ נוסחת הירושל׳ בדפוס. ובשלטי הגבורים בגליון המרדכי פ״ו דברכות סי׳ קמ״ה כדאמרינן בירושלמי פ׳ ג׳ שאכלו רבי אבא בר זבדא (לפנינו בר זמינא) הוה משמש קומי רבי (לפנינו ליתא מלת רבי) זעירא אמר ליה סב בריך והב דעתך (לפנינו א״ל יהב דעתך וגי׳ השלטי גבורים זו גי׳ ד׳ אמשטרדם ומיושרת) למישתי אותרן דתניא (דתני) השמש מברך על כל כוס וכוס ואין מברך על כל פרוסה ופרוסה א״ל כמה דאנא יהיב דעתי מפקי יתיך ידי חובתך (לפנינו בברכתה) כן הב דעתך מפקי׳ יתי באמן.

פ״ז ה״ג הוה משמש קומי זעירא. בד׳ אמשטרדם קומי ר׳ זעירא.

פ״ז ה״ג מזג ליה כסי׳. בד׳ קושטנטינא מזג ליה כסא ויהב ליה.

פ״ז ה״ג סב בריך א״ל יהב דעתך. בבאורי הגר״א לשו״ע או״ח סי׳ קס״ז הגי׳ סב בריך והב דעתך דאת משתי חורנא. וכן הוא בד׳ אמשטרדם.

פ״ז ה״ג כן הב דעתך מפקא ידי חובתי באמן. בתשובות מהר״ם הוצאת רנ״ר הנ״ל מן (כן) דעתך מפקי ידך באמן וכצ״ל.

פ״ז

פ"ז ה"ג מתניתא אמרה כן. אולי צ"ל מתניתא לא אמרה כן.

פ"ז ה"ג אבל דברי חכמים. במלאכת שלמה במשניות ברכות פ"ז מ"ד ובירושלמי קרי ר"י לר"ע חכמים עכ"ל.

פ"ז ה"ג מנין לעדה שהיא עשרה כו' עי' במשנה ספ"ק דסנהדרין, ובבראשית רבה פ' צ"א מובא הירושלמי בשינוים.

פ"ז ה"ג מנין לעדה שהיא עשרה כו' בילקוט בראשית ר' מ"ב מובא הירושלמי בשינוים קטנים.

פ"ז ה"ג נאמר כאן תוך ונאמר להלן תוך כו' במנהיג (ד' כ"א ע"א ד"ב) דאתיא תוך תוך כתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל וכתיב הבדלו מתוך העדה הזאת ופריך בירושל' והא עדת קרח סגיאן.אינון אלא אתיא תוך תוך ויבואו בני ישראל לשבור בתוך הבאים אי מתוך את למד סגיאן אינון אלא אתיא בני בני נאמר כאן בני ישראל ונאמר להלן ויבאו בני ישראל מה להלן עשרה אף כאן עשרה עכ"ל ולפנינו הגירסא קטיע ותמוה וכמה דיו נשפכו לפרש דברי הירושל' הנפלאים וכל הרואה גירסת המנהיג יתפלא איך נשתבשו כל הנוסחאות בירושל' כאן ובמגילה פ"ד ה"ד ובסנהדרין פ"א ה"ד. ובתוס' רי"ח בברכות ד' כ"א ע"ב אבן יש בירושלמי בפ' ג' שאכלו ר' ינאי (לפנינו ר' בא ור' יסא) בשם ר' יוחנן נאמר כאן עדה ונאמר להלן עדה מה להלן עשרה אף כאן עשרה א"ר סימון נאמר כאן תוך ונאמר להלן תוך מה תוך שנאמר להלן עשרה אף תוך שנאמר כאן עשרה א"ל רב יוסף (לפנינו ר' יוסי) בר בון אי מתוך את יליף לה סגיאין אינון אלא נאמר כאן בני ישראל ונאמר להלן בני ישראל מה בני ישראל שנאמר להלן עשרה שנאמר ויבאו בני ישראל לשבור בתוך הבאים (י' מלות אחרונות ליתא לפנינו) אף בני ישראל שנאמר כאן עשרה כו' עכ"ל. ובפי' רבינו חננאל במגילה כ"ג ע"ב ומפורש בתלמוד א"י מהאי קרא בבני יעקב לשבור בר בתוך הבאים וכתיב ויבאו אחי יוסף עשרה עכ"ל וכן מובא הירושלמי בשינוים קטנים בילקוט בראשית ר' קמ"ח.

פ"ז ה"ג כי אם מתוך כו' בד' אמשטרדם אם מתוך כו'.

פ"ז ה"ג א"ר תנינא בריה דר"א במקהלת כתיב. בתוס' כתובות ד' ז' ע"ב ד"ה במקהלות ומיתו בירושלמי דריש במקהלת כתיב חסר וי"ו עכ"ל. ובאבודרהם ה' ברכות הנשואין (ד' קי"ד ע"ב) ומקשינן בירושלמי על ראיה זו של במקהלות תרי קהל משמע (לפנינו במקהלות בכל קהלה וקהלה) ומתרץ במקהלת כתיב חסר בלא וא"ו עכ"ל ומפרשי הירושלמי יגעו בפירושם כאן לחנם.

פ"ז ה"ג א"ל רב ארפוניה דנהיג כר' עקיבה. ובימי רפרם בר פפא או רב פפא (עי' בבלי ברכות מ"ט ע"א ובד"ס שם) היה המנהג כר' ישמעאל.

פ"ז ה"ג ירמיה אמר האל הגדול הגבור ולא אמר הנורא כו' בתוספת ישנים ביומא סט: ד"ה שאילמלא ומיהו אומר רבי דבירושלמי דמגילה משמע דאילמלא מוראו קאי אדניאל ואלמלא גבורתו קאי אירמיה דאמר התם ירמיה אמר אין נורא אלא בבית המקדש שנאמר נורא אלהים ממקדשיך ולא אמר נורא (לפנינו הגי' משונה) ולמה אמר גבור לו נאה להקראות גבור שרואה חורבן ביתו ושותק דניאל אמר האל הגדול והנורא אמר בניך מסורין בקולרין היכן היא גבורתו למה אמר נורא לזה נאה להקראו נורא בנוראות שעשה לנו בכבשן האש כו' עכ"ל.

פ"ז ה"ג במה הוא גידלו גדלו בשם המפורש. בבבלי יומא ס"ט ע"ב

במערבא

במערבא מתנו הבי רב גידל אמר גדול שגדלו בשם המפורש. ובפי׳ ר״ח שם במערבא מתנו גידל אמר. והבבלי כיון להירושלמי כאן. רק שלפנינו כאן לא נאמר זה בשם רבי גידל. אבל בירושלמי מגילה פ״ג ה״ז מפורש רבי גידל אמר. ובדקדוקי סופרים ביומא שם מביא מכת״י אחד שגורס בגמרא יומא שם במערבא אמרו כו׳ בלא שם רבי גידל.

פ״ז ה״ג אמר ר׳ פנחס משה התקין כו׳ במדרש תהלים מזמור י״ט אות ב׳ מובא זה והגי׳ אמר ר׳ פנחס הכהן בר חמא וע״ש בהערות ידידי הרב הגדול הר״ר שלמה באבער הי״ו.

פ״ז ה״ג ובשר ודם יש בו כח לתן קצבה כו׳ בפרדס לרש״י סי׳ נ״ט ובשר ודם יש לו רשות לתת קצבה לדברים הללו א״ר יצחק (לפנינו בן אלעזר) יודעין הנביאים כו׳ ובמדרש תהלים מזמור י״ט אות ב׳ בשינוים. ובגמרא בבלי יומא ס״ט ע״ב הגי׳ א״ר אלעזר מתוך שיודעין בהקב״ה שאמתי הוא לפיכך לא כיזבו בו. ובפי׳ ר״ח ביומא שם הגי׳ א״ר יצחק כבירושלמי כאן.

פ״ז ה״ד במשנה וכן חמשה וכן ששה נחלקין עד עשרה ועשרה אינן נחלקין עד שיהיו עשרים כן הוא בד׳ וויניציא. אבל בד׳ קושטנטינא וכן חמשה ששה נחלקין עד עשרה ועשרה אין נחלקין עד עשרים. וכן הוא בד׳ מגנצא.

פ״ז ה״ד ספק הזכיר של ר״ח ספק לא הזכיר אין מחזירין אותו בהג״מ פ״ב דברכות הי״ג ועוד ראיה מדגרסינן בירושלמי פ׳ שלשה שאכלו טעה ולא הזכיר של ר״ח בברכת המזון אין מחזירין אותו בד״א בר״ח אבל בשבתות ויו״ט בחנוכה ובפורים שאי אפשר לו בלא אכילה חוזר ומזכיר כו׳ ע״כ ראבי״ה עכ״ל הג״מ ובמרדכי פ״ב דשבת סי׳ רע״ט והכי איתא בתוכפהא ובירושלמי בפרק ג׳ שאכלו ושאין בהם מוסף כגון חנוכה ופורים כו׳ ולא אמרו אין מחזירין, ותו גרסינן התם טעה ולא הזכיר של ר״ח בברכת המזון אין מחזירין אותו כפני שאפשר לו בלא אכילה פי׳ בלא אכילה דתענוג דהיינו פת הדא דתימא בר״ח בחנוכה ובפורים אבל לא בשבת ויו״ט שא״א לו בלא אכילה חוזר ומזכיר ונראה לראבי״ה אע״ג דמסיק הבא כו׳ עד כאן אבי״ה סי׳ קצ״ב עכ״ל המרדכי ולפנינו בירושלמי ליתא כל זה ובכלבו דיני תפלה מזה בפרק שלשה שאכלו דבספק הזכיר בראשי חדשים ובחולו של מועד (ליתא ג׳ מלות אחרונות) אין מחזירין אותו עכ״ל, אח״כ מצאתי בראבי״ה ברכות סי׳ קל״ב שמובא שם בהגהות דברי ראבי״ה בה׳ מגילה וז״ל, ושוב מצאתי בתוכפהא ובירושלמי בפ׳ ג׳ שאכלו בהדיא כדברי דגרסינן התם זה הכלל (לפנינו ליתא ב׳ מלות אחרונות) ימים שיש בהם מוסף וכו׳ ושאין בהם מוסף כגון חנוכה ופורים צריך להזכיר מעין המאורע ואם לא אמר (לפנינו הזכיר) אין מחזירין אותו ותו גרסינן התם טעה ולא הזכיר של ר״ח (לפנינו ספק הזכיר של ר״ח) בברכת המזון (לפנינו ליתא ב׳ מלות אחרונות) אין מחזירין אותו מפני שאפשר לו בלא אכילה הדא תימר בר״ח אבל בשבתות וימים טובים והנוכה ופורים שאי אפשר לו בלא אכילה חוזר ומזכיר (כ״ב מלות אחרונות ליתא לפנינו) פי׳ דברים של עונג כו׳ עכ״ל. ובלקוטים מס׳ אמרכל (וויען הרכ״ד) ד׳ כ״ה וכן משמע בירושלמי בפרק שלשה שאכלו רב שילא משמיה דרב הדא אמרה בר״ה טעה אין מחזירין אבל בשבתות ויו״ט הנוכה ופורים דלא סגי דלא אבל מחזירין ומזכיר מעין המאורע עכ״ל ולפנינו ליתא כ״ז. ובבבלי ברכות מ״ט ע״ב איתא דאמר רבי שילא אמר רב טעה חוזר לראש וע״ש. וברוקח סי׳ ר״ל.

פ״ז ה״ד אשכח תני ופליג. לפי הפשט ר׳ יוחנן אמר שאין מחזירין בברכת המזון אבל הברייתא מיירי בתפלה ועי׳ לקמן.

פ"ז ה"ד כגון ר"ח וחולו של מועד צריך להזכיר מעין המאורע . בדפוס קושטנטינא צריך להזכיר מעין המאורע בעבודה . ועי' לעיל בירושלמי פ"ה ה"ג .

פ"ז ה"ד תנן בר אבא ותברייא הוו יתבין אכלין בשבתא מן דאכלין כו' באור זרוע ח"א סי' ר' וז"ל והכי אמר בירושלמי דפרקין חנן בר בא (אבא) ותברייה הוה יתבין ואכלין בשובתא (בשבתא) ומן (מן) דאכלין ומברכין (וברכין) אמר להון לא כבר ברכינן (לפנינו קם אזל ליה חזר לגבן אשכחון ברכין אמר ולא כבר ברכנו) אמר לון מברכינן והדר מברכינן דנשינן בשובתא (לפנינו מברכין והוזרין ומברכין דאשכחן מדכרא דשבתא) לא אמר כן בשם ר' הונא ר' ירמיה מטו בה בשם רב (לפנינו ר' בא בשם ר' חונא ר' ירמיה מטובה בשם רב והמלה מטובה הטעה את הסה"ד לחשוב שהיא שם עיר ולפניו בפירוש מבעל ספר חרדים לעיל פ"ד ה"ד שב' ר' חלבו מטובה היינו ר' חלבו מכונה על שם עירו דשמה טיבה היא שם כפר עד היום הזה) טעה (לפנינו שכח ובבבלי ברכות מ"ט ע"א גם כן טעה) ולא הזכיר של שבת אומר ברוך שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה, לאות ולברית בא"י מקדש השבת (לפנינו בדפוס וויניציא: אומר אשר נתן מנוחה לעמו ישראל, ובד' מגנצא אומר ברוך שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל . אבל בבבלי ברכות שם איתא כמו שהביא בעל אור זרוע מהירושלמי רק בהתתימה איתא שם ברוך מקדש השבת) טעה ולא הזכיר יו"ט כו' (המעתיקים קצרו בספר אור זרוע וכתבו כו') טעה ולא הזכיר בראש חדש אומר ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל ברוך אתה ה' מקדש ישראל וראשי חדשים (כ"ד תיבות אחרונות חסרים לפנינו בכל הדפוסים גם בדפוסים הישנים אין זכר מהם) כו' עכ"ל . והנה בבבלי ברכות שם איתא טעה ולא הזכיר של ראש חדש אומר ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון ולא ידענא אי אמר בה שמחה אי חתים בה אי לא חתים בה אי דידיה אי דרביה ופרש"י ולא ידענא רבי זירא קאמר לה לא ידענא אי אמר רב גידל לזכרון ולשמחה אי לא אמר לשמחה ואי אמרה משמיה דרב אי לא אמרה עכ"ל ובירושלמי שהיה לפני בעל אור זרוע מפורש שלא אמר לשמחה ולזכרון ומפורש התתימה, ומפורש שכל זה דברי רב המה , ומזה ראיה ברורה שמסדרי הבבלי לא ראו תמיד הירושלמי . ובאור זרוע להלן שם : פירש"י ר' זירא קאמר לה האי ולא ידענא ובירושלמי חתים בה ברוך א"י מקדש ישראל וראשי הדשים ולא קתני בה שמחה עכ"ל . ובהגהת מימוני ה' ברכות פ"ב הי"ב ודלא כהלכות גדולות שפסקו לחתום בא"י מקדש ישראל ור"ח כתלמוד ירושלמי עכ"ל והובאו דבריו בבית יוסף טור או"ח סי' קפ"ח . ובבה"ג (הוצאת מק"נ צד 50) בר"ח מברך ברוך אשר נתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון ברוך מקדש ישראל וראשי חדשים עכ"ל . וכן הוא בשלטי הגבורים בגליון המרדכי סוף פ"ז דברכות . שוב ראיתי באור זרוע ח"ב סי' תס"א אבל לא אפשיטא לן אי חתים בה אי לאו ומורי רבי' יהודה בר' יצחק פי' דחותם של ר"ח והכי איתא בירושלמי פרק ג' שאכלו טעה ולא הזכיר של ר"ח רבי אומר ברוך שנתן ר"ח לעמו ישראל בא"י מקדש ישראל ור"ח כו' עכ"ל .

פ"ז ה"ד מברכין והוזרין ומברכין דאשכחן מדכרא דשבתא . מזה יצא להרמב"ם פ"ב דברכות הי"ב אם נזכר אחר שהתחיל בברכת רביעית פוסק וחוזר לראש שהוא ברכת הזן .

פ"ז ה"ד בשהסיע דעתו וכן בשלא הסיע דעתו בפי' הרמב"ן עה"ת (דברים ב' פסוק כ"ג) וכן נהגו רבותינו לומר על היסח הדעת שהוא במקום

הסיע

הסיע הדעת ובירושלמי לעולם הסיעו במשנה והסיע עצמו מלאכול עכ"ל ובאור זרוע ח"א סי' ר' כתב והתם (בירושלמי) במסקנא מסיק כאן שהסיח דעתו וכאן שלא הסיח דעתו עכ"ל .

פ"ז ה"ה לשני בתים נצרכה כו' בפי' רבינו יונה ברכות פ"ז סי' קפ"ו כנראה שהיה לו גירסא אחרת וז"ל וכתב בה"ג ז"ל (עי' בה"ג הוצאת מק"נ צד 65 ובהערה שם) שאפילו אוכלות בב' בתים השמש מצרפן כו' ויש סיוע לסברא זו מהירושלמי דגרס התם רבי ברכיה כו' ומזמנין אלין לאילין ותו אמרינן התם בהדיא לא נצרכה אלא (לפנינו לשני בתים נצרכה) לב' בתים עכ"ל ונראה מדבריו שהמאמר לא נצרכה כו' היה לפניו אחר המאמר והן שנכנסו כו' ואולי מזה נובעת הגהת הגר"א כאן שהגיה לשני בתים צריכה (כוונתו שלשני בתים איבעיא והפך המימרות א"ר יוחנן והן שנכנסו משעה כו' לשני בתים צריכה אלין בית נשיאי כו' ועי' בבאור הגר"א באו"ח סי' קצ"ה ובשנות אליהו כאן . ובתוס' ברכות נ' ע"ב ד"ה שמש וה"ה בשני בתים ובני אדם עומדין ומשמשין מזו לזו מצטרפין והכי איתא בירושלמי עכ"ל. ובחי' הרמב"ן לפסחים ד' פ"ה ע"ב ואיתמר בירושלמי ר' יונה ר' אבא בשם ר' זעירא לשני בתים נצרכא א"ר יונה והן שנכנסו בשעה ראשונה ע"מ כן עכ"ל. ובאור זרוע ח"א סי' ר"ד הביא הירושלמי. ובשיטה מקובצת ברכות ד' נ' ע"ב גרסינן בירושלמי לא כוף דבר בית אחד אלא אפילו שני בתים (ט' מלות אחרונות ליתא לפנינו ורק כתוב: לב' בתים נצרכה) א"ר יונה (ר' יוחנן) (ונוסחת הדפוס מוקשה איך יפרש ר' יוחנן דברי ר' זעירא ?) . והם (והן) שנכנסו משעה ראשונה על דעת כן כו' עכ"ל וכן הוא בחי' הרשב"א ברכות נ. ובשו"ת הרשב"א סי' צ"ה רבי יונה ורבי אבא בר כהנא (לפנינו ור' אבא בר זימנא) בשם ר"ז לשני בתים נצרכא אמר ר' (לפנינו ר' יוחנן) והוא כו' ובמרדכי ברכות פ"ז סי' ק"פ וכן משמע בירושלמי ר' אבא בר זיטרא (בר זימנא) ור' יונה בשם ר' זעירא בב' בתים מצטרפין (לפנינו לשני בתים נצרכה) עכ"ל ובמנהיג (ד' ל"ט ע"א ד"ב) הגי' משונה וז"ל ירושלמי אם אכלן בשתי בתים ועוברין אלו את אלו מזמנין כאחת ר' ברכיה מוקים לאמורא על תרעא מציעא בי מדרשא ומזמנין אלו עם אלו עכ"ל ובתולדות אדם וחוה נתיב י"ז ח"א פר"ה דה"ה אם אוכלן בב' בתים דאם רואין אלו את אלו או השמש מצרפן דמזמנין יחד וכן כתב בה"ג וכן בירושלמי עכ"ל ובירושלמי כאן בדפוס קושטנטינא אמר רבי יוחנן והן שנכנסו מתחלה ע"מ כן. ובתוס' הרא"ש ברכות פ"ז ד' נ' ע"ב וכן משמע בירושלמי ר' יונה ור' אבא בר זמינא (זימנא) לשני בתים נצרכה א"ר יונה (לפנינו א"ר יוחנן) והוא (לפנינו והן) שנכנסו משעה ראשונה על מנת כן אילין בית נשיא (נשיאי) מה את עביד להון כבית (לפנינו בבית) אחד או כשתי (כשני) בתים (לפנינו בתים נאמר) אם היה דרכן לעבור אלו על אלו מזמנין ר' ברכיה מוקי לאמוראי (לאמוריה) אתרעא (על תרעא) מציעיא דבי מדרשא והוא מזמן על אילין ועל אילין עכ"ל וכן הוא בתוס' רי"ח ברכות ד' נ' ע"ב. ובתשובות מהר"ם (סי' אלף מ"א הוצאת מק"נ) וכן משמע בירושלמי ר' יונא ור' אבא בר זימנא בשם ר' זירא לשני בתים נתמנו (לפנינו נצרכא) א"ר יונה (לפנינו א"ר יוחנן) וכגון שנכנסו משעה ראשונה ע"מ כן אלו של בית נשיאה מה את עביד להו בבית אחד או בשני בתים אם היה דרכן לעבור אלו על אלו מזמנין ואם לאו אין מזמנין ר' ברכיה מוקי לאמור' אתרעא מציעא והיה מזמן על אלו ועל אלו עכ"ל ומ"ש והוא מזמן על אלין ואלין אולי היה זה בסעודת קידוש החודש שהיו

עושים בבתי מדרשות ובבתי כנסיות (ירושלמי פסחים פ"א ה"א) ע"ש בהערותי. ובראש ברכות פ"ז סי' ל' וכן משמע בירושלמי ר' יונה ור' אבא בר' זימנא בשם ר' זירא לשני בתים נצרכה א"ר יונה והוא שנכנסו משעה ראשונה על מנת כן והא אילין בית נשיא כה את עבדת לון כבית אחד או כשני בתים אם היו דרכן לעבור אלו לאלו מזמן ואם לאו אינו מזמן ור' ברכיה מוקי אמורא אתרעא מיצעא דבי מדרשא והוא מזמן על אילן ועל אילן עכ"ל ועי' בראבי"ה ברכות סי' קל"ד.

פ"ז ה"ה ר' ברכיה מוקי לאמוריה על תרעא מציעיא דבי מדרשא כו' בחי' הרמב"ן פסחים פ"ה ע"ב כמו שאמרו שם בירושלמי ר' ברכיה מוקי לאמורא על אתרא מציעאה בבי מדרשא והוא מזמן על אילן ועל אילן. ובבית יוסף (טור או"ח סי' קצ"ה) ר' ברכיה מוקי אמורא אתרעא מציעא דבי מדרשא והוא מזמנן על אילן ועל אילן עכ"ל ובב"ח שם וכך הוא בירושלמי כאן אצל ב' חבורות ר' ברכיה מוקי לאמורא אתרעא פי' העמידו לאמורא המברך במקום אמצעי בשער שבין ב' הבתים כדי שישמעו כולם עכ"ל.

פ"ז ה"ה נהיגין רבנן בההן כסא דקדושא. נראה שלזה כיון רי"צ אבן גיאות בה' קידוש ד' ד'; בירושלמי נהגין רבנן למימר אתא כסא דקדושא כאן עכ"ל וביצחק ירנן לא ידע מקורו.

פ"ז ה"ה דר' יונה טעם כסא ומתקן לה כו' בתוס' ברכות נ"ב ע"א ד"ה טעמו כדאיתא בירושלמי ר' יונה טעם אכסא (כסא) ומתקן ליה (לה) פי' לאחר ששתה ממנו הוסיף עליו כל שהוא מים או יין והיה מברך עליו עכ"ל. ובאור זרוע ח"א סי' ר"ח וראיה מירושלמי כו' ומסיים התם מלתא דר' יונה פליגא (לפנינו מילתא דר' יוסה, ובד' אמשטרדם יוסי, פליגא אדר' יונה) דר' יונה טעם כסא ומתקן ליה אין תימא (תימר) שהיה (שהוא) מזוג והתניא השותה משקין מזוגין שעבר עליהן הלילה דמו בראשו ואמר רבי יוחנן והוא (והן) שלנו בכלי מתכות פי' ר' יונה לא היה רגיל בשתיית היין כדאמר בירושל' דזרעים (ועיין ירושל' פסחים פ"י ה"א וש"נ) אמר רבי יונה כד הוינא שתינא כו' והיה טועם מעט מלא לוגמיו מן הכוס והיה מצניען למחרת ומתקן ליה בשהוא מוסיף עליו כשמברך כו' עכ"ל. ובראש פסחים פ"י סי' י"ד ובירושלמי משמע דכוס פגום מרבה עליו כל שהוא ומכשירו כו' דגרסינן התם רבי יונה טעם כסא ומתקנא ליה (לפנינו ומתקן לה) פי' היה שותה מכוס של קידוש או מכוס של ברכת המזון ונותן בו מעט מים ומניחו עד למחר ופריך עלה והא תניא (לפנינו והתני) השותה משקין מזוגין שעבר עליהן הלילה דמו בראשו אמר דבי יותנן והוא (לפנינו והן) שלנו בכלי מתכות כו' עכ"ל ובראש ברכות פ"ז סי' ב' מובא הירושל' בשינוים. ובתוס' רי"ה בברכות ד' נ"ב ע"א ויש מביאין ראיה מירושל' כו' נוהגין רבנן בההוא (בההן) כסא דקידושא כהרא דר' זריקא וכו' (ארבעה תיבות אחרונות ליתא לפנינו ופי' כר' זריקא בשם ריב"ח שאמר שם מודים חכמים כו' ומצאתי אח"כ מפורש בד' אמשטרדם ת"ע בהדא דר' זריקא בשם רבי יוסי בן חנינא) מלתא דר' יונה פליגא דר' יונה טעים כסא ומתקן ליה אין תימר שהוא מזוג כו' ור"ל שהיה טועם הכוס של קידוש ולמחר מוזגו כי בקידוש אין לחוש אם מברך על החי כו' וצ"ע פירוש הירושלמי עכ"ל. ובשבלי הלקט סי' ע"א דהכי איתא בירושלמי כוס פגום מוסיף עליו מים כל שהוא ומכשירו כו'. ובתשב"ץ (מנהגי מהר"ם מרוטונבורג סי' שמ"ז) כדאמרינן בירושלמי ר' פלימו (לפנינו ר' יונה ואולי צ"ל בתשב"ץ ר' פלוני) טעם כסא ומתקן ופירש רבינו יחיאל דמתקן בתוספת יין מעט שאינו פגום או מעט מים עכ"ל ובאגודה פסחים סי' פ"ד כדאמר בירושלמי רבי מנא (יונה) מתקין ליה

פי׳ היה מוסיף עליו מעט יין כו׳ ; ובטור או״ח סי׳ קפ״ב ויש נוהגין להוסיף על כוס פגום מעט יין לתקנו בכך וכן יש בירושלמי עכ״ל ועי׳ בב״י שם.

פ״ז ה״ה צריך לתופסו בימין וצריך שתהא ידו גבוה מן השולחן טפח כו׳ בערוך ערך עשר הגי׳ פי׳ בתלמוד ארץ ישראל צריך להגביהו מן השולחן טפח ונותן עיניו בו שלא יסיחו דעתו ממנו (ד׳ מלות אחרונות ליתא לפנינו) עכ״ל. ובשבלי הלקט השלם סי׳ קנ״ו מפורש בירושלמי מגביהו מן השלחן טפח כו׳ עכ״ל.

פ״ז ה״ח שלשה דברים נאמרו בכוס של ברכה כו׳ בתוס׳ ברכות נ״א ע״א ד״ה שטיפה ירושלמי בסוף פרקין אמר ר׳ אחא ג׳ דברים נאמרו בכוס של ברכה מלא עיטור ומודה ושלשתן מקרא נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה׳ שבע עטור רצון מודה ומלא כמשמעו עכ״ל. ובסמ״ג עשין כ״ז גרסינן בירושלמי בברכות א״ר אבא (לפנינו ר׳ אחא) שלשה דברים נאמר בכוס של ברכה עטור ומודה ומלא שלשתן בפסוק אחד נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה׳ שבע עטור רצון מודה מלא כמשמעו עכ״ל. ובתניא (צד 65) ובשבלי הלקט השלם סי׳ קנ״ו ירושלמי אמר רבי אחא בשם רבי יוחנן (ג׳ מלות אחרונות ליתא לפנינו) כוס של ברכה צריך שיהא מודה ועטור ומלא ושלשתן בפסוק אחד כו׳ ובפי׳ רב נסים גאון ברכות נ״א ע״א בפרקין בגמ׳ דבני מערבא אמרי אמר ר׳ אחא ג׳ דברים נאמרו בכוס של ברכה עטור ומודה ומלא כו׳ ע״ש ובכלבו דיני שאר ברכות שבסעודה מסיים ברכת ה׳ ברכת זמון י״ם יין מים עכ״ל ולפנינו ליתא.

פ״ז ה״ה את זוכה לירש העולם הזה עי׳ ברמב״ן עה״ת ברכה שם מה שהביא בשם המדרש.

פ״ז ה״ה ש״מ כוס פגום אין מברכין עליו. הירושלמי מובא בפרדס לרש״י סוף סי׳ נ״ט.

פ״ז ה״ה אי זהו כבוד יום כו׳ בתוס׳ פסחים ק״ג ע״א ד״ה דמשייר והכי איתא בירושלמי פרק שלשה שאכלו רבי יוסי בשם רבי יעקב בר׳ אדא (לפנינו אחא ור׳ אלעזר בר׳ יוסף בשם רב) איזהו כבוד יום בורא פרי הגפן עכ״ל ובב״י (טור או״ח סי׳ רע״א) ובפרק ע״פ כתבו התוס׳ דאיתא בירושלמי אהאי ברייתא אי זהו כבוד יום בפה״ג כלומר שיין לקדוש הלילה קודם ליין לקדוש היום וזה מפורש כדברי רבינו כו׳ עכ״ל ובה׳ קידוש לרי״צ אבן גיאות ד׳ א׳ ואתמר בירושלמי איזהו כבוד יום בפ״ה ואם אין לו אלא כוס אחד קדושת היום קודם לכבוד יום ולכבוד לילה כו׳ וע״ש ביצחק ירנן.

פ״ז ה״ת ר׳ בא בריה דר״ח בר בא הזכיר דיין אמת בהטוב והמטיב וקילסו אותו בה׳ אבל לרי״ץ אבן גיאות ד׳ ס״ו ובירושלמי ר׳ אבא בריה דר׳ חייא בר אבא הזכיר דיין אמת בהטוב והמטיב וקילסו עכ״ל ובבבלי ברכות מ״ו ע״ב נראה שברייתא מפורשת היא.

פ״ז ה״ה אבל מהלך עומד ומברך כו׳ בסמ״ג עשין כ״ז ובירושלמי אמר רבי אבא (לפנינו רבי בא בריה דר״ח בר אבא) אבל מהלך עומד ומברך כו׳ ואם עשה כן הרי הוא כמלאכי השרת ובגמרא שלנו סוף פ״ג שאכלו פוסק בכולן ישב ומברך עכ״ל ובילקוט המכירי ישעיה צד 53 מובא הירושלמי דילן. ובאבודרהם הלכות ברכות (ד׳ ק״ג ע״ב) ואמרי׳ בירושל׳ אבל כשהוא מהלך עומד ומברך, אבל עומד יושב ומברך, אבל יושב מיסב ומברך, אבל מיסב מתעטף ומברך עכ״ל ובראבי״ה ברכות סי׳ קל״ט ובירושל׳ גרסי׳ בסוף פרקין אבל כשהוא עומד יושב ומברך וכו׳ בדלקמן עד אבל מיסב מתעטף ומברך ואם עשה כן הרי הוא

כמלאכי

כמלאכי השרת וכו׳ ובאגודה ברכות סי׳ קפ״ח ובירושלמי סוף פרק ג׳ שאכלו אם נתעטף המברך הרי הוא כמלאכי השרת עכ״ל.

פ״ח ה״א ד״א היין תדיר וקדושה אינה תדירה. בד׳ קושטנטינא הגי׳ דבר אחר תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם ועיין בבבלי ברכות כאן.

פ״ח ה״א וקדושה אינה תדירה. בד׳ אמשטרדם לנכון. וקדושת היום אינה תדירה.

פ״ח ה״א א״ר מנא מדברי שניהם כו׳ בחי׳ הרשב״א ברכות נ״ב ע״ב הביא זה.

פ״ח ה״א לקדושת היום שתאמר כו׳ שתאמר. בד׳ קושטנטינא ליתא מלת שתאמר.

פ״ח ה״א א״ר זעירא מדברי שניהן מבדילין בלא יין כו׳ באור זרוע ה״א סי׳ תשנ״ב כדאמרינן בירושלמי בפרק אלו דברים א״ר זעירא מדברי שניהם מבדילין בלא יין ואין מבדילין (מקדשין) אלא על היין (היא) דעתיה דר׳ זעירא אמר מבדילין על השכר ואזלין מן אתר לאתר משמע קידושא (לפנינו משום קדושה) פי׳ לשמוע קידוש על היין עכ״ל ובס׳ העתים (זכר נתן צד 129) ובירושלמי א״ר זירא (לפנינו א״ר זעירא אבל בד׳ אמשטרדם ר׳ זירא) מדברי שניהן מבדילין בלא יין ואין מקדשין בלא יין (לפנינו אלא ביין ובד׳ קושטנטינא בלא יין) הוא דעתיה דר׳ זירא ור׳ זעירא (לפנינו הוא דעתיה דר׳ זעירא דר׳ זעירא אמר) אמר מבדילין על השכר ואזלינן מן אתר לאתר משמע קידושא וכתב הנגיד ולי (?) אית מרבנן דאמרי מבדילין בלא יין דקאמר היכא דשכר חמר מדינה כדבעינן למימר ואין מקדשין אלא על היין דקאמר שאין מקדשין על השכר אע״ג דאיתא חמר מדינה כו׳ עכ״ל ונראה שדעת בעל ס׳ העתים שר׳ זירא ור׳ זעירא שני אמוראים שונים כאן ועי׳ לעיל פ״א ה״ה כעין זה. ובתוס׳ פסחים ק״ו ע״ב ד״ה מקדש ובירושלמי דברכות גבי פלוגתא דב״ש וב״ה מברך על היום ואחר כך מברך על היין משמע כפר״ת דאין מקדשין על הפת דא״ר זעירא מדברי שניהם נלמד מבדילין בלא יין ואין מקדשין בלא יין עכ״ל וברא״ש פסחים פ״י סי׳ י״ז וכן משמע בירושלמי דברכות גבי פלוגתא דב״ש וב״ה כו׳ אמר רבי זירא מדברי שניהם נלמוד מבדילין בלא יין ואין מקדשין בלא יין עכ״ל ובסמ״ג עשין ל׳ ובירושלמי דפסחים וברכות משמע כן דקאמר על מחלוקת ב״ה וב״ש א״ר זעירא מדברי שניהן נלמוד מבדילין בלא יין ואין מקדשין בלא יין אמר ר׳ יוסי בר בון נהיגין תמן מקום שאין יין שליח צבור עובר לפני התיבה ואומר ברכה מעין שבע וחותם מקדש ישראל ויום השבת עכ״ל ובעטור ה׳ מצה ומרור ד׳ קל״ב דגרסי׳ בירושלמי מדברי שניהם נלמוד מבדילין בלא יין ואין מקדשין בלא יין עכ״ל ובהגהת מימוני ה׳ שבת פכ״ט ה״ט בשם רבינו תם וכן משמע בירושלמי בפסחים (פ״י ה״ב) וברכות דקאמר על מחלוקת ב״ש וב״ה אמר זעירי (לפנינו ר׳ זעירא) מדברי שניהם נלמד מבדילים בלא יין ואין מקדשין אלא על היין על דעתיה (לפנינו ליתא מלת על) דרבי זירא (זעירא) דאמר מבדילים על השכר וכו׳ עכ״ל ובארחות חיים ה׳ שבת סי׳ כ׳ דגרסינן בירושלמי מדברי שניהם נלמוד שמבדילין בלא יין ואין מקדשין בלא יין ש״מ דקדוש חמור מהבדלה עכ״ל.

פ״ח ה״א א״ר יוסי בר׳ נהיגין תמן במקום שאין יין כו׳ באו״ז ה״א סי׳ תשנ״ב א״ר יוסי בר׳ נהיגין תמן במקום שאין יין שליח צבור עובר לפני התיבה ואומר ויכלו השמים והארץ וגו׳ (חמשה תיבות אתרונות ליתא לפנינו) ואומר

ברכה

ברכה אחת מעין [שבע] מגן אבות בדברו (ג׳ מלות אחרונות ליתא לפנינו) והותם במקדש השם (לפנינו והותם במקדש ישראל ואת יום השבת ובד׳ מגנצא והותם במקדש השבת) ונראה מפורש מגירסת האו״ז שהברכה אחת מעין שבע היא ברכת מגן אבות ולפנינו בהברכה התתימה: מקדש השבת ומברך שביעי כו׳) הא למדת דוקא היכא דליכא יין הוה אומר שליח ציבור ויכלו אבל היכא דאיכא יין היה אומר קידוש על הכוס במקום ויכלו ואחר הקידוש כו׳ עכ״ל ובתוס׳ פסחים ק״ו ע״ב ד״ה ומקדש א״ר יוסי בר׳ בון (לפנינו ליתא המלה אחרונה) נהיגין תמן מקום שאין יין ש״צ יורד לפני התיבה ואומר ברכה אחת מעין שבע והותם במקדש ישראל .ויום השבת כו׳ עכ״ל ובראי״ש פסחים פ״י סי׳ י״ז ואמר רבי אסי (לפנינו יוסי) בר בון (ובדפוסים אחרים בר אבון ובערוך ערך אביי: רב בון, אבון שמו, ובערוך השלם הגירסה משובשת ראבון: אבון שמו) נהיגין תמן במקום שאין יין שליח צבור עובר לפני התיבה ואומר ברכה אחת מעין ז׳ כו׳ עכ״ל ובהגהת מימוני ה׳ שבת פכ״ט הי״ב א״ר יוסי בר׳ בון נוהגין תמן מקום שאין כי יין ש״צ יורד לפני התיבה ואומר ברכה אחת מעין שבע והותם מקדש ישראל ויום השבת עכ״ל ואח״כ ראיתי בראבי״ה ברכות סי׳ קמ״א ירושלמי א״ר זעירא מדברי שניהם מבדילים בלא יין ואין מקדשים אלא ביין היא דעתיה דר׳ זעירא אמר מבדילין על השכר ואזלין מן אתר לאתר משום קדושה א״ר יוסי ברבי נהיגין תמן במקום שאין יין ש״צ עובר לפני התיבה ואומר ויכולו השמים וכו׳ ואומר ברכה אחת מעין שבע מגן אבות בדברו וכו׳ והותם במקדש ישראל ויום השבת עכ״ל ועי׳ לעיל מ״ש בשם האור זרוע ובאגודה פסחים סי׳ פ״ז והביא ראיה מירושלמי דאמר באתרא דלית חמרא ש״צ אומר ברכה אחת מעין שבע וחותם מקדש ישראל ויום השבת עכ״ל ואעיר על מ״ש באור זרוע שם ועוד שמעתי שיש בירושלמי לשמואל למה לי לקדושי דבי כנישתא כדי לזכות את התינוקת פי׳ שירצו לשמוע ברכה ויענו אמן ויטעמו מן הברכה עכ״ל ובאור זרוע חלק ב׳ סי׳ כ׳ משום דאיתא בירוש׳ פ׳ ולמ״ד אין קידוש אלא במקום סעודה אמאי מקדשים בבית הכנכת כדי לזכות בהן התינוקת פי׳ שירוצו זה לפני זה כדי לשתות ולשמוע הקידוש כך שמעתי מפרשים כו׳ עכ״ל ולפנינו בירושל׳ אין זכר מזה וכן מ״ש בס׳ בית נכות ההלכות ה״ב צד 55 ירושלמי כל האומר ויכלו ערב שבת שני מלאכי השרת מניחין ידיהם על ראשו ואומר לו וסר עונך וחטאתך תכופר מנא לן אתיא אשר אשר לגזירה שוה כתיב אשר בפרה אדומה ג׳ פעמים וכתיב אשר בויכלו ג׳ פעמים מה פרה אדומה מכפר אף ויכלו מכפר עכ״ל ובמקום אחר מובא זה בשם מדרש.

פ״ח ה״א נהיגין תמן במקום שאין יין כו׳ בתלמוד בבלי לא נזכר המנהג הזה וגם ר׳ יוסי בר׳ בון בעל המאמר בכאן לא היה בעצמו בבבל.

פ״ח ה״א ואת יום השבת בד׳ קושטנטינא ויום השבת.

פ״ח ה״א בד׳ ווניציא ברם הבא משלשה על ידי הכוס. ובד׳ קושט׳ ברם הבא כיון שהוא משלשן על ידי הכוס.

פ״ח ה״א במוצאי שבת היך עבודה כו׳ ברי״ף פ״ח דברכות (ד׳ מ״ג) ובגמ׳ דבני מערבא מפרש וקשיא עלייהו דבית הילל במוצאי שבת היכי עבידא (עבידה) היה יושב ואוכל והחשיך במוצאי שבת ואין שם אלא אותו הכוס אם אמרת ונותנו לאחר המזון ומשלשלן כלם עליו מה נפשך בירך על היין המזון קודם בירך על המזון הנר קודם בירך על הנר הבדלה קודמת כו׳ ולפנינו הלשון

משונה

משונה כמו שיראה המעיין ובחי' תלמידי רבינו יונה ברי"ף שם והרי"ף ז"ל דחה זו הסברא בהלכותיו דבהדיא אמרינן בתוספתא לא נחלקו על בהמ"ז שבתחלה דמשמע דמזון האמור במשנתינו כו' ובירושלמי נמי גורס כן ועוד דבירושלמי אומר היה יושב ואוכל דמשמע דמיירי שכבר אכל עכ"ל ובאבודרהם (סדר מוצאי שבת ד' נ"ז ע"ב) נראה שהיה לו כאן גי' אחרת וז"ל וגרסי' בברכות בפרק אלו דברים בית הלל אומרים נר ובשמים ומזון והבדלה ואמרי' עלה בירושלמי קשיא לבית הלל היכי עבידא פי' היאך עושה שיברך ברכת המזון והבדלה על הכוס והא אמרינן בפרק ערבי פסחים אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיבדיל כו' ומתרץ היה יושב ואוכל וחשכה לו למוצאי שבת ואין לו אלא כוס אחד אמרינן יניח עד לאחר המזון ומשלשלן כלן עליו וכו' עכ"ל הרי שגרס זה לקמן על המשנה ב"ה אומרים נר ובשמים כו'.

פ"ח ה"א היה יושב ואוכל וחשכה מוצ"ש ואין שם אלא אותו הכוס בשלטי הגבורים כביב הרי"ף שם כתב הרא"ש ירושלמי וקשה לב"ה כו' ומשני היה יושב ואוכל והשכה לו למוצאי שבת ואין לו אלא כוס אחד כו' עכ"ל.

פ"ח ה"א ואין שם אלא אותו הכוס את אמר מניהו לאחר המזון ומשלשל כולם עליו בד' קושטנטינא ואין כאן אלא כוס אחד את אמר מניחו לאחר המזון ומשלשלן עליו.

פ"ח ה"א היה יושב ואוכל בשבת וחשכה מוצאי שבת ואין שם אלא אותו הכוס ברא"ש ברכות פ"ח סי' ב' ירושלמי וקשה לב"ה היכי עביד פי' היאך עושה שיברך ברכת המזון והבדלה על הכוס כו' ומשני היה יושב ואוכל וחשכה לו למ"ש ואין לו אלא כוס אחד וכן הקשה רבינו נסים גאון כו' עכ"ל ומובא בשם הרא"ש בשלטי הגבורים בגליון הרי"ף ברכות פ"ח ובתוספות רבינו יהודה ברכות ד' נ"ב ע"א הקשה רבינו נסים גאון כו' ומביא ראיה מן הירושלמי דפ' אלו דברים וקשיא על דברי ב"ה כו'.

פ"ח ה"א ושמעינה מן הדא אמר רבי יהודה ברי"ף פ"ח דברכות (ד' נ"א ע"א) ונשמעינה מן הדא דתניא אמר ר"י ובחידושי רבינו יונה שם ונשמעינה מן הדא שאינו כמו שאתה אומר הנר קודם הבדלה ושהבדלה קודם ברכת מזון דתניא אמר רבי יהודה לא נחלקו ב"ש וב"ה וכו' וב"ה אומרים בשמים ואחר כך מאור (לפנינו וב"ה אומרים מאור ואחר כך בשמים) וכן הלכה ובזה חולק הירושלמי על התלמוד שלנו דהתם פסקו הלכה לדעת ב"ה דנר תחלה עכ"ל ודברי רבינו יונה נפלאים.

פ"ח ה"א ולא על הבדלה ברי"ף ליתא מלת ולא.

פ"ח ה"א שב"ש אומרים בשמים ואח"כ נר ברי"ף בשמים ואח"כ מאור.

פ"ח ה"א וב"ה אומרים מאור ואחר כך בשמים בד' אמשטרדם נר ואחר כך בשמים.

פ"ח ה"א רבא ורב יהודה הלכה כמי שהוא אומר בשמים ואח"כ נר. ברי"ף שם ר' אבא ורב יהודה בשם רב אמרי הלכה כדברי מי שהוא אומר בשמים ואחר כך מאור.

פ"ח ה"א יו"ט שחל להיות במוצאי שבת כו' ברשב"ם פסחים ק"ג ע"א והכי נמי בברכות ירושל' יו"ט שחל להיות במוצ"ש רבי יוחנן אמר יקנ"ה רבי חנינא אמר ינה"ק ולוי אמר יהנ"ק (לפנינו ר' חנינא אמר ינהי"ק כו' לוי אמר ינה"ק) מסתברא דלוי דאמר מעין שניהם כו' עכ"ל ובתוס' שם ד"ה רבה ומיתו בירושלמי משמע בפי' הרשב"ם כו' עכ"ל ובמרדכי פסחים פ"י ורבינו יחיאל נ"ע מצא בירושלמי

דפרק

דפרק אלו דברים בפירשב"ם דקא חשיב התם הכי ר' יוחנן אמר יקנ"ה בשם ריב"ל אומר נהי"ק (לפנינו ליתא זה מפירש) ולוי אמר יהנ"ק (לפנינו ינה"ק) מסתבר דלוי דאמר מעין שניהם דיין קודם כר' יוחנן והבדלה קודם קידוש כריב"ל עכ"ל ובס' כבוד חכמים (היוצאת מק"נ תרנ"ט צד 53) ומהתלמוד ירושלמי בברכות פרק אלו דברים י"ט שחל להיות במוצאי שבת ר' יוחנן אמר יקנה"ז (לפנינו בכל ההוצאות יקנ"ה) ר' חנינא אומר ינה"ק עכ"ל ואעיר על מ"ש בתניא סי' מ"ז ובשם רבינו גרשום מצאתי שמצריך בשמים בשחל להיות יו"ט במוצ"ש ואע"ג דהגמרא שלנו אינו מצריך בשמים מיהו בירושל' אמר יו"ט שחל להיות במוצאי שבת מברך יקבנה"ז (סימן יין, קידוש, בשמים, נר, הבדלה, זמן) ובכל מקום שיש נר יש בשמים כו' עכ"ל וכן היא בשבלי הלקט סדר פסח סי' רי"ח ולפנינו בירושלמי ליתא כל זה ואולי היה כתוב זה בירוש' ברכות כאן ובדפוס מגנצא בירושלמי כאן כתוב לפני המאמר יו"ט שחל להיות במוצאי שבת מלת וכו' ונראה שמקום המאמר הנ"ל מקומו כאן.

פ"ח ה"א תנין בר בא אמר בשם רב יין קידוש נר הבדלה סוכה וזמן בד' קושט' הגי' תנין בר בא בשם רב אמר יקנהס"ז יין קידוש נר הבדלה סוכה זמן וע' מ"ש לעיל ובראב"ן (ד' פ' ע"ב ד. פראג) גירס' בירושלמי י"ט שחל להיות במ"ש חנן בר אבא בשם רב יין קדוש נר הבדלה סוכה זמן עכ"ל.

פ"ח ה"א רבי חנינא אמר ינהי"ק בד' קושטנטינא רבי חנינא אמר יין נר הבדלה קידוש ובד' אמשטרדם ינה"ק.

פ"ח ה"א ר' חנינא אמר ינתי"ק ברשב"ם פסחים ק"ע ע"ב ד"ה ושמואל ועל מילתיה דשמואל אמר לה בהדיא בברכות בירושלמי באלו דברים ר' חנינא אומר ינה"ק ואתי ר' חנינא כשמואל דא"ר חנינא (לפנינו שמואל לא אמר כהדא דרבי חנינא דאמר רבי אחא בשם רבי יהושע בן לוי) בשם שמואל משל למלך יוצא ושלטון נכנס מלוין את המלך ואח"כ מכניסין את השלטון כו' עכ"ל וזה כגי' ד' קושטנטינא ואמשטרדם בירושלמי כאן.

פ"ח ה"א שמואל לא אמר כהדא דר' חנינא בד' קושטנטינא לא גרס זה וגירס כך: ואתי רבי חנינא כשמואל. ובד' אמשטרדם שמואל אמר כהדא דרבי חנינא וכצ"ל.

פ"ח ה"א דאמר רבי אחא בשם רבי יהושע בן לוי בד' קושטנטינא דאמר רבי אחא בשם שמואל.

פ"ח ה"א לוי אמר ינה"ק. בד' קושטנטינא ואמשטרדם לוי אמר יהנ"ק.

פ"ח ה"א כד הוה אזיל לדרומה ידידי הרב הגדול הרב בנימין זאב פראפעססאר באכער מגיה (בספרו אגדות האמוראים ח"ב צד 93 בהערה ט') כד הוה אזיל לצפורי ע"ש והדין עמו.

פ"ח ה"א על דעתיה דרבי חנינא ניחא וקשי יוחנן על דרבי יוחנן אלו בשאר ימות השנה כו' בד' קושטנטינא הגי' על דעתיה דרבי חנינא ניחא ועל דרבי יוחנן קשיא אלו בשאר ימות השנה כו' ובד' אמשטרדם ת"ע הגי' שמואל אמר כהדא דרבי חנינא כו' לוי אמר יהנ"ק.

פ"ח ה"א וקשיא יוחנן על דר' יוחנן בד' אמשטרדם לנכון: וקשיא על דר"י ובד' קושטנטינא ועל דרבי יוחנן קשיא וכצ"ל.

פ"ח ה"ב במשנה מוזגין הכוס תחילה במשנה בס' מתניתא דבני מערבא ליתא המלה תחילה.

פ"ח ה"ב אין נטילת ידים אלא סמוך לברכה בשו"ת הראבי"ה סי' קנ"ד

ובפרק

ובפרק אלו דברים בירושלמי איתא נמי אחר מים אחרונים משאו ידיכם קודש וברכו עכ"ל ולפנינו לא מבואר זה.

פ"ח ה"ב לחלה ולנ"י אדם מהלך ארבעה מילי בבכף משנה פ"ה מה' בכורים הי"א הוא מביא הירושלמי בשינויים קלים.

פ"ח ה"ב מים שלפני המזון רשות כו' באשכול חלק א' כדאיתא בירוש' תני מים שלפני המזון רשות כו' רבי יעקב אומר (לפנינו רבי יעקב בר אחא) נוטל ושונה פי' ששפיכה ראשונה לטהר הידים כו' רבי שמואל (לפנינו רבי שמואל בר רב יצחק אמר בעי) בעו נוטל ושונה כו' והגירסא שלפני המזון רשות כן הוא בתוספתא ברכות פ"ה ובמדבר רבה פ' כ' אבל בבבלי חולין ק"ו הגי' מצוה.

פ"ח ה"ב מה את עבד להון כלפניהן כלאחריהן. בדפוס קושטנטינא כלפניו או כלאחריו.

פ"ח ה"ב אלא שבראשונים נוטל ומפסיק כו' בר"ש ידים פ"א משנה א' וכן בירושלמי דברכות בפרק אלו דברים אמרינן התם הני המים (מים) שלפני המזון רשות ושלאחר המזון חובה אלא שבראשונים נוטל ומפסיק ובשניים נוטל ואינו מפסיק מהו (מה הוא) נוטל ומפסיק רבי יעקב בר אחא אמר נוטל ושונה ר' שמואל בר יצחק בעי (לפנינו אמר בעי ובד' אמשטרדם ליתא המלה אמר) נוטל ושונה ואת מר (אמרת) רשות אית בעי מימר מהלך ארבעת מיל ואת מר רשות (ט' מלות אחרונות ליתא לפנינו והכוונה למ"ש בחולין קכ"ב ע"ב לגבל לתפלה ולנטילת ידים ארבעת מילין וע"ש בתוס' ד"ה לגבל ולעיל בירושלמי כאן). ואמר (אמר) ר' יעקב בר אידי על הראשונים נאכל בשר הזיר כו' משמע דמפסיק היינו דמנגב תחילה ואח"כ נוטל כו' עכ"ל ועי' בב"י טוא או"ח סי' קס"ב מ"ש בזה. ובתורת הבית להרשב"א (בית ששי שער שני) גרסינן בירושלמי דברכות פ' אלו דברים וכן בפרק שני דחלה תני המים שלפני המזון רשות ושלאחר המזון חובה אלא שבראשונה נוטל ומפסיק ובשניה נוטל ואינו מפסיק מהו נוטל ומפסיק ר' יעקב בר אחא אמר נוטל ושונה ר' שמואל בר יצחק בעי נוטל ושונה ואת אמרת רשות אית בעי מימר מהלך ארבעה מילין ואת אמרת רשות פי' הראב"ד ז"ל כו' ועי' בבדק הבית שם פירש רבי שמואל בר רב יצחק מתמיה כאן שדקדקו חכמים לומר להיות נוטל ושונה היאך אתה אומר רשות ואחרים שואלין כיון שאתה אומר כו' ובתמים דעים סי' ס"ו ופי' בירושלמי מהו להפסיק שהוא צריך ליטול ולשנות כו' ועי' בב"י סי' קס"ב וכן הוא בכלבו דיני נטילת ידים.

פ"ח ה"ב על הראשונים נאכל בשר הזיר כו' עי' רש"י יומא פ"ג ע"ב ד"ה מים ובמפרשים שם ובמדרש במדבר רבה פ' כ' ובתנחומא בלק.

פ"ח ה"ב שמואל סלק לגבי רב המא כו' בחולין ק"ז ע"א דשמואל אשכחיה לרב דקאכיל במפה א"ל עבדין כדין א"ל דעתי קצרה עלי.

פ"ח ה"ב לגבי רב המא יתיה אכל כהתם. בדפוס אמשטרדם הכא אכל בהתם.

פ"ח ה"ב ר' יוסי בר בר כהנא בד' אמשטרדם בר רב כהנא.

פ"ח ה"ב נטילת ידים לחולין אין נטילת ידים לתרומה בד' קושט' הגי' נטילת ידים לתרומה ואין נטילת ידים לחולין וכצ"ל.

פ"ח ה"ב נטילת ידים לתרומה כו' בס' המנהיג צד 36 ובירושלמי דפרק אלו דברים לתרומה עד לפרק ולחולין עד קשרי אצבעות כו' ובסמ"ג עשין כ"ז

וכן

וכן כתוב בירושלמי דברכות לחולין עד קשרי אצבעותיו כו׳ עכ״ל ובתורת הבית להרשב״א בית ששי שער ראשון והרב ר׳ משה ב״ן ז״ל כתב דבירושלמי מחמירין לחולין מתרומה דגרסינן התם בשם רב נטילת ידים לתרומה עד לפרק ולחולין עד קשרי אצבעותיו כו׳ ובחי׳ הרשב״א בחולין ד׳ ק״ו ע״א ד״ה ורב ששת ובפרושי הרמב״ן ז״ל דבירושלמי של מסכת ברכות מחמירין לחולין מתרומה דגרס התם בשם רב נטילת ידים לתרומה עד לפרק ולחולין עד קשרי אצבעותיו עכ״ל.

פ״ח ה״ב עד לפרק רבינו חננאל והרי״ף (עי׳ רבינו יונה בפ״ח דברכות וברא״ש חולין ק״ו) גרסו עד לפקק וע״ש.

פ״ח ה״ב מן דהוה אכול עם סבי. בד׳ קושטנטינא כד הוה אכיל כו׳.

פ״ח ה״ב רבי זעירי אמר אפילו בד׳ קושטנט׳ רבי זעירא אפילו כו׳.

פ״ח ה״ב רבי אבינא מפקיד כו׳ בד׳ וויניציא רבי אבינא מפקד להמריה הן דאתו משכחין מיסתהון אבל בד׳ קושטנטינא הגי׳ מתוקנת דאתון משכיחין מסתהון מיא ועי׳ בחולין ק״ו ע״ב.

פ״ח ה״ב באמצע המזון מתחילין מן הגדול כו׳ בתוספתא ברכות פ״ה הוצאת צוקערמאנדל הגי׳ סדר למזיגת הכוס כי זה צד בתוך המזון מתחילין מן הגדול ואחר המזון מתחילין מן המברך.

פ״ח ה״ג מתניתא בשלחן של שיש ושל פרקים שאינו מקבל טומאה ועי׳ במפרשים אבל בפי׳ רב נסים גאון בברכות נ״ב סע״ב ובגמרא דבני מערבא גרסינן מתניתא בשלחן של שיש או של פרקים שאינן מקבלין טומאה עכ״ל ובירושלמי דפוס קושטנטינא איתא זה על המשנה ב״ש אומרים מכבדין את הבית כו׳ וכן היה בהירושלמי לפני הפרדס לרש״י סוף סי׳ נ״ט. אולם גירסתנו הנכונה והישרה ופי׳ מה שקתני במשנה מקנח ידיו במפה ומניחה על השלחן מיירי בשלחן של שיש וכו׳ שאינו מקבל טומאה ואין לחוש שמטמא משקין במפה.

פ״ח ה״ג מה טעמון דבית שמאי שלא יטמאו משקין כו׳ בפי׳ הראב״ד לעדיות פ״ד משנה ו׳ ובגמרא דברכות דבני מערבא פרק אלו דברים גרסינן בית שמאי אומרים מקנח ידיו במפה ומניחו על השולחן וב״ה אומרים על הכסת מה טעמיה דבית שמאי שמא יטמאו משקין שבמפה (לפנינו שלא יטמאו משקין שבמפה) מן הכסת ויחזרו ויטמאו את הידים (את ידיו) מה טעמיה דבית הלל לעולם ספק משקין לידים טהור.

פ״ח ה״ג דבר אחר אין ידים לחולין וכבית שמאי יש ידים לחולין כו׳ בד׳ קושט׳ דבר אחר אין נטילת ידים לחולין מן התורה וכב״ש יש נטילת ידים לחולין.

פ״ח ה״ג דתני ר׳ שמעון בן אלעזר אומר משום רבי מאיר כו׳ עי׳ ירוש׳ בכורים פ״ב ה״א חגיגה פ״ב ה״ה.

פ״ח ה״ג ר״א בי ר׳ צדוק אומר הרי אלו כתרומה כו׳ עי׳ ירושלמי בכורים פ״ב ה״א חגיגה פ״ב ה״ה ונדה פ״א ה״א.

פ״ח ה״ג תמן תנינן הסך שמן טהור כו׳ בפי׳ הראב״ד שם תמן תנינן הסך שמן טהור ונטמא (לפנינו נטמא וירד וטבל) בית שמאי אומרים אף על פי שמנטף (מנטף) טהור ובית הלל אומרים וכו׳ מיחלפא שטתין דבית שמאי תמן אמרין טהור וברם הכא אינון אמרין טמא (י״ב מלות אחרונות ליתא לפנינו) כלומר במס׳ עדיות הן אומרים שבטל המשקה על הגוף והכא אמרי שאינו בטל על גב המפה ומתרין תמן מכוס ברם הכא בעינו הוא (שש מלות אחרונות ליתא לפנינו) פירוש שמן גופו מכוס (מאיס) הוא לפיכך בטל על גבי גופו מה שאין כן במפה עכ״ל.

פ״ח

פ"ח ה"ג בית שמאי אומרים אף על פי מנטף טהור ובית הלל אומרים טמא ואם היה שמן טמא מתחילתו ב"ש אומרים כדי סיכת אבר קטן וב"ה אומרים משקה טופח בירושלמי בד' קושטנטינא בית שמאי אומרים אפילו מנטף טהור וב"ה אומרים כדי סיכת אבר קטן ואם היה מתחילתו טמא ב"ש אומרים כדי סיכת אבר קטן וב"ה אומרים טופח ובד' אמשטרדם כדי סיכת אבר קטן ואם היה שמן טמא מתחילתו.

פ"ח ה"ג ואם היה שמן טמא מתחילתו כו' בפי' הראב"ד בעדיות שם מיחלפא שיטתין דבית הלל תמן אמרין טמא וברם (ליתא וברם) הכא אמרין טהור כלומר והכא ודאי א"א שלא יהא שם משקה טופח תמן בעינו ברם הכא (והכא) בבלוע במפה הוא כו' וע"ש בפי' הרמב"ם.

פ"ח ה"ה על מה נחלקו על המאור ועל הבשמים כו' בתוספתא פ"ו דברכות הוצאת צוקערמאנדל אמר ר' יהודה לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על ברכת המזון (לפנינו בירושלמי כאן על המזון אבל לעיל בפרקין ה"א ברכת המזון) שבתחילה ועל הבדלה שבסוף על מה נחלקו על המאור ועל הבשמים שבית שמאי אומרים. על המאור ואחר כך בשמים (לפנינו בירושלמי שבית שמאי אומרים בשמים ומאור) ובית הילל אומרים בשמים ואחר כך מאור (לפנינו בירושלמי וב"ה אומרים מאור ובשמים ועי' לעיל בפרקין ה"א שכן גרס בירוש' רבינו יונה) ובתוספתא שעם האלפס שוה לנוסח התוספתא הנ"ל ונוסחת התוס' שוה לנוסחת הבבלי ברכות נ"ב ע"א ולא להירושלמי ובריי"ף פ"ח דברכות (ר' מ"נ) ועל הא מתניתין דתנן נר ומזון ובשמים והבדלה גרסינן נמי התם (בירוש') תניא א"ר יהודה לא נחלקו ב"ש וב"ה על ברכת המזון (לפנינו על המזון) שהיא בתחלה ועל הבדלה שהיא בסוף אלמא בברכת המזון דהיא שלש ברכות עסקינן ולא בברכת המוציא כו' וכי תימא מתניתין דקתני בגמרא דילן משמיה דרבי יהודה פליגא אמתניתין דבני מערבא דהכא קתני ומזון והתם קתני וברכת המזון הכא לבית הילל בשמים ואחר כך מאור והתם מאור ואח"כ בשמים וכיון דפליגא לא גמרינן מינה לא איכפת לן בהכי דלא גמרינן אלא לגלויי דהאי מזון דקתני במתניתין ברכת המזון הוא כו' ועי' ברא"ש ברכות שם סי' ב' והנה האם יתאימו דברי הרי"ף כאן בנוגע להירושלמי עם דבריו למ"ש בסוף עירובין ואנן לא סבירא לן הכי דכיון דסוגיא דילן להתירא לא אכפת לן במאי דאסרו בגמרא דבני מערבא דעל גמרא דילן סמכינן דבתרא הוא ואינהו היו בקיאי בגמרא דבני מערבא טפי מינן כו' ?

פ"ח ה"ה על המאור ועל הבשמים באור זרוע ח"ב סי' שב"ה ואין לעשות הבדלה במוצאי שבת על נר של חנוכה דאמרינן בירושלמי דברכות פרק אלו דברים ר' אבהו בש"ר יוחנן ר' יוסי ברבי חנינא אין מברכין על הנר ולא על הבשמים של מצוה מאי מצוה אר"י בשם שמואל נר כגון נר של חנוכה במוצאי שבת אין מבדילין עליו בשמים כגון אסא דהושענא בסוכות במוצאי שבת אין מברכין עליהן דאמר רבא הדס של מצוה אסור להריח בו עכ"ל ולפנינו בירוש' אין כל רמז מזה וכן מובא זה בשם הירושלמי ברוקח סי' שנ"ו באיזה שינוים ובפסקי רקנטי סי' קל"ו באיזה שינוים וברה"ש י"ח ע"ב שאני חנוכה דאיכא מצוה וכסוכה מ"ו ע"א מצוות זקנים ובטור או"ח סי' תרפ"א ירושלמי במוצאי שבת אין מבדילין בנר של חנוכה שאין נהנין לאורו ואין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו עכ"ל שוב ראיתי בהי' ראבי"ה ברכות סי' ק"מ בשם הירושלמי ר' יוסי בר חנינא אמר אין מברכים לא על הנר ולא על הבשמים של מצוה

מאי

מאי מצוה א"ר יהודה כגון נר של חנוכה במוצאי שבת אין מבדילים פי' למ"ד אסור להשתמש לאורה ומסיים בירושלמי בשמים כגון אסא דהושענא בסוכות דמוצאי שבת אין מברכים עליו דאמר רבה אסור להריח בו וטעמא דרבה דמריחא אקצייה כדאי' בסוכה ואנן קיי"ל שאסור להשתמש לאורה עכ"ל ובאבודרהם (סדר תפלות חנוכה ד' פ"א ע"א) ואמרינן בירושלמי במוצאי שבת אין מבדילין בנר חנוכה מפני שאין נהנין לאורו ואין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו עכ"ל.

פ"ח ה"ה ב"ש אומרים כוס בימינו ושמן ערב בשמאלו כו' בתוס' פ"ו דברכות הוצאת צ"מ בית שמאי אומרים כוס יין מימינו ושמן ערב משמאלו מברך על היין (לפנינו אומר על הכוס) ואחר כך מברך (אומר) על השמן וב"ה אומרים שמן ערב בימינו וכוס יין בשמאלו מברך על השמן (לפנינו שמן ערב בימינו וכוס בשמאלו ואומר על שמן ערב) ובבבלי ברכות מ"ג ע"ב ת"ר הביאו לפניהם שמן ויין ב"ש אומרים אוחז השמן בימינו ואת היין בשמאלו מברך על השמן וחוזר ומברך על היין ב"ה אומרים אוחז את היין בימינו ואת השמן בשמאלו מברך על היין וחוזר ומברך על השמן כו' ובתוספתא עם האלפס הנוסח כגירסת הבבלי באיזה שנוים קטנים.

פ"ח ה"ה אבא בר בר הנא ורב הונא הוה יתבון כו' בשלטי הגבורים בגליון המרדכי פ"ז דברכות סי' קס"ז כדאיתא בירושלמי פ' אלו דברים רבה בר רב הונא (לפנינו אבא בר בר הנה ורב הונא) הוו יתבין ואכלין והוה קאי ר' זעירא ומשמש להון כו' עד דאמר שמואל המשמש בכהונה מעל שנאמר ואמרת אליהם אתם קדש לה' והכלים קדש מה כלים המשתמש בהם מעל אף כהן כו' ועי' הגהת מרדכי גיטין סי' תס"א ובארחות חיים ה' קריאת התורה סי' כ"ד ירושלמי המשתמש בכהונה פי' שמקבל שמוש מהכהן מעל שנאמר ואומרה להם אתם קדש והכלים קדש מה הכלים קדש אף אתם קדש מכאן שאסור להשתמש בכהן אפילו במזיגת הכוס עכ"ל. ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג סי' קט"ו (הוצאת רנ"ר ז"ל) וראיה מירושלמי דברכות אבא בר רב הונא ור' יהושע (לפנינו אבא בר בר הנא ור' הונא) הוו יתבין ואכלין והוי ר' זעירא קאי ומשמש קדמיהון על טען תרויהו בחדא ידא אמר רבא בר בר הונא ומה ידא אחרינייתא קטיעא כעס עליה אבוה אמר לא מסתייעך דהוא רבע והוא קאים ועוד דהוא כהן ואמר שמואל כו' ובילקוט עזרא ר' אלף ס"ט מביא ג"כ הירושלמי וגורס אבא ורב הונא הוו יתבין ואכלין והוה רב זעירא משמש קומיהון על וטעין משתא והמרא (ב' מלות אחרונות חסרים בכל הדפוסים) תרויהון בחדא אמר ליה רב הונא (לפנינו אבא בר בר הנא) מה ידא (ידיך) הוריתא קטיעה (קטיעין) וכעס עליה אבא (כן הגי' בילקוט סאלוניקי וויניציא שכ"ו ובד' אחרונים משובש וגם לפנינו בירושל' בטעות: אבוי). אמר ליה לא מסתייך (לפנינו מיסתך) דאת רביע והוא קאים ומשמש ועוד דהוא כהן ואמר שמואל המשתמש בכהן (בכהונה) מעל דאמר (ליתא דאמר) ר' אחא בשם ר"ש ואומרה וגו' מה כלים המשתמש. ובראבי"ה סי' ק"ב בירושל' פ' אלו דברים בענין הבדלה מייתי נמי להחיא פלוגתא ומוכח התם שאין ליטול שניהם (ההדס והיין) ביד אחת שאין זה הידור מצוה שהרי נזף בו רבה וא"ל מה ידך אחריתי קטיעא עכ"ל נראה ג"כ שגרס הראבי"ה וכעס עליה אבא או רבה.

פ"ח ה"ה עליו וטעין תרווייהון בד' אמשטרדם על וטעין הרוויהון.

פ"ח ה"ה מה ידיך הוריתא קטעין בד' אמשטרדם הוריתא טעון.

פ"ח ה"ה על דעתון דב"ש כו' בחי' הרשב"א ברכות ד' נ"ב מקשי עלה בירושלמי על דעתין דב"ש שברא פרי הגפן (לפנינו אשר ברא פרי הגפן) דב"ה כו' ע"ש וע' בראבי"ה ברכות סי' קמ"א.

פ"ח

פ"ח ה"ה רבי מנא מפקד בילקוט בראשית ר' קל"ח הגירסא ר' חנינא הוה מפקד.

פ"ח ה"ה רבי מנא מפקד לאילין בנשיאה אין בעיתון מובין מוליון כו' המאמר שנוי בירושלמי כלאים פ"ח ה"ג ובב"ר פ' פ"ב בשנוים וכנראה שלא משום כלאים אמר ר' מנא רק משום שהגדולות מזיקין.

פ"ח ה"ה רבי לוי בשם רבי בזירה. בבראשית רבה פי"א בשם רבי זעירא ובד' אמשטרדם בירושלמי כאן: בשם רבי נזירא.

פ"ח ה"ה שלשים ושש שעות כו' בילקוט בראשית ר' ט"ז מובא הירושלמי בשנוים.

פ"ח ה"ה אמר רבי לוי באותה שעה זימן הקב"ה כו' בפרדס לרש"י סי' קי"ג ובגמרא דארץ ישראל מתניתין: א"ר לוי במוצאי שבת (לפנינו באותה שעה) זימן לו (לפנינו ליתא לו) הקב"ה לאדם הראשון (לפנינו חסר ב' מלות אחרונות) ב' רעפין והקישן ויצא מהן האור ובירך עליה בורא מאורי האיש (לפנינו מוסיף הדא הוא דכתיב ולילה אור בעדני) אמר שמואל מברכין (לפנינו לפיכך מברכין) עליה במוצאי שבת שהיא תחילת ברייתו ורב הונא ורבא ור' אבהו בשם ר' יוחנן (לפנינו רב הונא בשם רבי אבהו בשם ר' יוחנן) אף במוצאי יום הכפורים מברכין עליה שכבר שבתה אורה כל אותו היום כו' עכ"ל וכן מובא הירושלמי בראבי"ה ברכות סי' קמ"א ובערוך ערך ברך א' ובילקוט בראשית ר' ט"ז ובס' השרשים לר"י סי' תר"ט מובא הירושלמי ובמנהיג צד 34 ובמנורת המאור נר ג' כלל ג' פ' ב"ג ובירושלמי פסחים פרק מקום שנהגו א"ר לוי במוצאי שבת כו' והמאמר מקומו כאן ולא בפסחים ונראה שחסר לפנינו בירושלמי פסחים פ"ד ה"ד המאמר הזה ששם מקומו על המשנה מקום שנהגו להדליק את הנר בלילי יוה"כ וכו'. והשמיטו הסופרים המעתיקים לפי שהוא שנוי כאן ובבראשית רבה פ' י"א מובא כל המאמר בשינוים עי' בבראשית רבה פ' פ"ב ששם נשנה המאמר בשינוים אחרים. ואעיר שמ"ש במדרש בראשית רבה פ"א (בהוצאה ראשונה קושט' רע"ב) מאיזה מגיה: ביום ראשון לא היה מלאך וכו' כדאיתא בברכות דארץ ישראל עכ"ל שלפנינו בירושלמי ברכות ליתא זה.

פ"ח ה"ו במשנה ועל הנר ועל הבשמים של מתים ועל הנר ועל הבשמים שלפני ע"ז כן הוא בד' וויניציא אבל בד' קושטנטינא ולא על הבשמים של נכרים ולא על הנר ולא על בשמים של מתים ולא על הנר ולא על הבשמים של ע"ז וכן הוא במשנה בס' מתניתא דבני מערבא.

פ"ח ה"ו תנא רבי יעקב כו' בד' אמשטרדם אין מברכין וכו' (כוונה להמשנה לעיל) תנא וכו'.

פ"ח ה"ו קיומינה במעשיו לפני חנותו כן הוא בד' וויניציא אבל בדפוס קושטנטינא ואמשטרדם קימוניה במעשנו לפני הנותו.

פ"ח ה"ו נר בתוך חיקו או בתוך פנס כו' בתוספתא ברכות פ"ה בשינוי נוסח. ובשיטה מקובצת ברכות נ"ג ע"ב אבל בירושלמי מצאתי היה אור טמון (לפנינו נר בתוך חיקו) בחיקו או בפנס (לפנינו בתוך פנס) או להוך אספקלריא כו' עכ"ל והירושלמי מובא בב"י טור או"ח סי' רצ"ח בשינוים קלים.

פ"ח ה"ו מברכין על השלהבת כו' בבבלי ביצה ל"ט ע"א ליתא זה. אבל ברא"ש ביצה פ"ה סי' י' ירושלמי מברכין על השלהבת ואין מברכין על הגחלת כו' וע"ש בק"נ. ודברי הרא"ש הנ"ל מובאים בב"י בטור או"ח סי' רצ"ח

ובתולדות

ובתולדות אדם וחוה נתיב י"ג ח"א ואעפ"י שאין הברכה אלא על השלהבת הגחלת מעמדת השלהבת כך פשוט ומוכח בירושלמי עכ"ל.

פ"ח ה"ו נכרי שהדליק מישראל וישראל שהדליק מנכרי ניהא וכו' בבבלי ברכות נ"ג ע"א הגי' נכונה נכרי שהדליק מישראל וישראל שהדליק מנכרי מברכין עליו נכרי מנכרי אין מברכין עליו כו' והמעין במגדל עז ה' שבת פכ"ט הכ"ד יראה שכן היה לפניו הגי' גם בהירושלמי שוב ראיתי בד' אמשטרדם שהגירסא ניהא נכרי שהדליק מישראל ישראל שהדליק מנכרי מעתה אפילו נכרי מנכרי ובצ"ל.

פ"ח ה"ו אין מברכין לא על הבשמים של לילי שבת בטבריא כו' בפי' רב נסים גאון בברכות נ"ג ע"ב כדי שיכיר בין מלוזמא של טבריא למלוזמא של צפורי הא פירשוה בתלמוד ארץ ישראל כדי שיהא יודע להבחין בין מטבע למטבע כו' עכ"ל ולפנינו מבואר זה לקמן. ומ"ש במנהיג (צד 34 ד"ב) ירושלמי פרק כיצד מברכין מאמתי מברכין על האור משיכיר בין צפורן לבשר וזהו בשיטת פרקי דר"א כו' ובאבודרהם (סדר מוצ"ש ד' נ"ה) ואמרינן בירושלמי בפרק כיצד מברכין על הנר משיכיר בין צפורן לבשר עכ"ל וליתא לפנינו לא בפרק כיצד מברכין ולא כאן. ובראבי"ה ברכות סי' קמ"א ירושלמי וירא אלהים את האור כי טוב והדר ויבדל אלהים בין האור וגו' וכמה כדי שיראה בצפורן ועל הכוס (אולי הכוס) אחד מבדיל לכולם ובתפלה כל אחד ואחד מבדיל לעצמו והיינו כב"ה וכדכתיב ברוב עם הדרת מלך וגו'. וכל זה ליתא בירושלמי שלפנינו ובערוך ערך מלוזמה וזהו שאמר עולא שיעור אותו דתנן במתניתין ירושלמי ר' חנינה (חיננא) ענתוניה. (לפנינו ליתא המלה אחרונה) כדי שיבחין בין מטבע למטבע עכ"ל ובמרדכי יומא סי' תשכ"ג ומה שאנו מסתכלים בצפרנים זה דבר שנוי בתלמוד ירושלמי ובתלמוד בבלי אין מברכין על האור עד שיאותו לאורו פירש עד שמרגיש בוהק האור של נר הבדלה ואף כי זוכרים על צפרניו של אדם הראשון כו' עכ"ל וכן מובא זה בב"י בטור או"ח סי' רצ"ה ובדרישה שם ובירושל' כתב אף כי זוכרים על צפרניו של אדם הראשון עכ"ל וזה ג"כ ליתא לפנינו.

פ"ח ה"ו הדא דאת אמר בנתונים למעלה ממיטתו כו' בשלטי הגבורים בגליון הרי"ף פ"ח דברכות ירושלמי הדא דתימא כשנתונין למעלה ממטתו של מת אבל נתונין למטה מברכין שאני אומר לכבוד חיים הם עשויין עכ"ל והירושל' מובא בטור או"ח סי' רצ"ז. אבל ברוקח סי' שמ"ב הגי' ירושל' בשמים הנתונין על המת אין מברכין לפני המת מברכין לכבוד היים עשויין עכ"ל.

פ"ח ה"ו ולא היא של גוים היא כו' בפי' רב נסים גאון בברכות נ"ב סע"ב והכי אמרינן בתלמוד ארץ ישראל של ע"ז ולא של גוים היא הפתר בע"ז של ישראל עכ"ל.

פ"ח ה"ו אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו כו' במאור פ"ה דברכות ירושלמי דרבי זעירא בריה דרבי אבהו בקסרי (מלה אחרונה ליתא לפנינו והיתה גם לפני הרי"ץ אבן גיאות בה' הבדלה ד' ט"ו והיוחסין ערך ר"ז ובב"ר פ"ג) וירא אלהים את האור כי טוב ואח"כ ויבדל אלהים בין האור ובין החושך עכ"ל וכיון לירושלמי כאן. ובסמ"ג עשין ל' גרסינן בירושלמי דברכות בשם ר' יוחנן וריש לקיש וירא אלהים כי טוב ואח"כ ויבדל אלהים הבדלה הוא (לפנינו בטעות הבדלה ודאי) ובהלכות גדולות הביא מכאן דמבדילין מדאורייתא אנורא וזה לשונם מנלן דמבדילין בנורא שנאמר וירא אלהים את האור כי טוב ואחר כך ויבדל אלהים עכ"ל הסמ"ג ולפנינו בהלכות גדולות (הוצאת מק"נ צד 47) הלשון

משונה

משונה ולמדנו מזה שכבר הסמ"ג ידע שהבה"ג השתמש בהירושלמי [ועי' לקמן פ"ט ה"ג ... שגם המרדכי העיר כזה ולעיל צד 176 שהג"מ הביא בשם הבה"ג שפסק כהירושלמי וכן במלחמת הרמב"ן פ"ג דמו"ק שכ' גם לבעל הלכות ראיתי שכתב בכלל גדול ובלפני אידיהן (לפנינו ירושלמי שבת פ"א ה"ה מוסף ובשבת) הלכה כרשב"א ודבר זה מפורש בירושלמי כו' עכ"ל וכן בב"מ כמו שהערנו למעלה בכמה מקומות]. ובפרדס סי' קי"א מדאורייתא מנלן דמברכינן על נהורא דכתיב וירא אלהים וגו' והדר ויבדל אלהים וגו'. ובבראשית רבה פ"ג מובא הירושלמי בגירסת המאיר והסמ"ג הנ"ל ובילקוט בראשית סי' ד' וירא אלהים את האור מנין שאין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו מהכא וירא אלהים את האור ויבדל עכ"ל וציין ירושלמי וביון לכאן. ובאבודרהם (סדר מו"ש ד' נ"ה ע"א) ואמרינן בירושלמי בפרק אלו דברים עלה דמתני' בין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו דריש זעירא בריה דרבי אבוה דקיסרין וירא אלהים את האור כי טוב ואחר כך ויבדל אלהים עכ"ל.

פ"ח ה"ו רב אמר יאותו כו' זה מובא מבעל הערוך ערך את ב' בשם הירושלמי כאן.

פ"ח ה"ו רב אמר מאברין ושמואל אמר מעברין כו' בבבלי עירובין נ"ג ע"א רב ושמואל חד תני מעברין וחד תניא מאברין. ובד' אמשטרדם בירושל' כאן: רב תני מאברין ושמואל תני מעברין;

פ"ח ה"ו ושמואל אמר מעברין בפי' רבינו חננאל עירובין נ"ג ע"א מובא הירושלמי בשינוים וז"ל ירושלמי ביה כו' רב תני מעברין מלשון אשה עוברה שמואל תני מאברין מוסיפין לה אבר רב תני עד שיאותו לאורו כדכתיב אך בזאת נאותה לכם שמואל תני יעותו כדכתיב לדעת לעות את יעף דבר תני רב אידיהם כדכתיב כי קרוב יום אידם שמואל אמר עידיהם כדכתיב ועידיהם המה שעתידים לבייש עובדיהן עכ"ל וכן מובא הירושלמי בילקוט המכירי ישעיה צד 147 וכן בילקוט המכירי שם צד 184 והמו"ל כתב שם לא מצאתי בברכות עכ"ל.

פ"ח ה"ו תני רבי אושעיא אפילו טרקלין כו' בב"י טור או"ח סי' רצ"ח גרסינן בירושלמי דברכות פרק אלו דברים אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו רבי אושעיא אמר אפילו טרקלין י' על י' מברכין רבי זעירא מקרב קמי בוצינא כו'.

פ"ח ה"ז אלן פועל עושה בראש חדקל כו' כן בד' ווינציא והמלה אלן אין לה מובן ובד' קושטנטינא לא גרים לה. ובאור זרוע ח"א סי' רי"א והבי מפרש טעמא דב"ה בירושלמי אלו (וכן הוא בד' אמשטרדם) פועל עושה בתוך הבור או בראש האילן שמא מטריחין עליו להזור למקומו ויברך אלא מברך במקום שנזכר כו' עכ"ל.

פ"ח ה"ז רבי חייא בשם שמואל עד שיתעכל המזון שבמעיו זה מפורש במשנה דילן. ובאו"ז ח"א סי' רי"ב אע"ג דשמואל סבר בירושלמי כר' שמעון בן לקיש אפ"ה קיי"ל כר' יוחנן עכ"ל ובבבלי ברכות ד' נ"ג ע"ב אמר רשב"ל כל זמן שהוא צמא מחמת אכילתו וזה שיטת החכמים בירושלמי כאן. ואח"כ ראיתי בד' אמשטרדם בירושלמי כאן: ר' חייא בשם שמואל כל זמן שהוא צמא מחמת אותה סעודה דבי יוחנן אמר עד שירעב. וכבר העירותי במקומות רבים למעלה שהבת"י שממנו הדפיסו הירושלמי באמשטרדם נוסחאותיו עפ"י רוב מתוקנות.

פ"ח

פ"ח ה"ח אמר רבי בא ע"י שהוא ברכה קטנה כו' באור זרוע ח"א סי' ר"ה מפרש בירושלמי אמר ר' בא ע"י שהיא ברכה קטנה אם ברך על היין קודם שיברך על המזון (ה' מלות אחרונות ליתא לפנינו) שמא ישכח וישתה ברם הכא ע"י שהוא משלשלה (משולשה) על הכוס אינו שוכח ושותה (מלה אחרונה ליתא לפנינו) פי' מתוך שהם יושבים על השלחן וכבר אכלו חיישינן שמא ישכח וישתה אבל קידוש בשבתות וימים טובים שעדיין לא אכלו ליכא למיחש שמא ישכח וישתה עכ"ל ובתוס' פסחים ד' ק"ב ד"ה יקנ"ה לא זכרו הירושלמי ועפ"י הירושלמי סרה קושיתם שם.

פ"ה ה"ח בשלא אכל עמהן כזית הכא מתניתא. בדפוס אמשטרדם היא מתניתא.

פ"ה ה"ח שמע ולא ענה יצא כו'. בילקוט המכירי תהלים מזמור קי"ג אות ז' מובא הירושלמי וז"ל תני שמע ולא ענה יצא ענה ולא שמע לא יצא רב בשם רב בר אבא בר בר חנא (לפנינו הגי' משונה) ואית דאמרי לן רבה בר בר חנא והוא שענה ראשי פרקים ר' זעירא בעי אינון ראשי פרקים הללויה הללו עבדי ה' הללו את שם ה' עכ"ל ובבבלי ברכות מ"ה ע"ב תנינא שמע ולא ענה יצא ועי' בב"נ ובד"ס שם והגרי"ב ציין סוכה ל"ח. ע"א אבל במשנה שם ליתא זה והצל"ח השיג עליו וכתב שכיוונו לאיזה תוספתא שחכמי התלמוד ראוה והרבה ברייתות הובאו בש"ס מה שאינן שנוין בתוספתא שבידינו עכ"ל ולדעתי כיוונו בבבלי לירושלמי דילן וכבר נודע שבכמה מקומות כיוונו בבבלי למה שהובא בהירושלמי.

פ"ח ה"ח בד' וויניציא דאנן חמי רבנן רברביא עבדין כן, אנון קיימין בצבורא דאלין אמרין דין ברוך הבא ואילין אמרין בשם ה' ואילין ואילין יוצאין ידי חובתן. אבל בד' קושטנטינא הגירסא מתוקנת וז"ל דאנן חמי רבנן רברביא קימין בצבורא אלין אמרין ברוך הבא ואלין אמרין בשם ה' ונפקין אלין ואלין ידי חובתם. וכן הוא בדפוס אמשטרדם.

פ"ח ה"ח עונה הוא אדם אמן כו' באו"ז ח"ב סי' קפ"ט ואמרינן בירושלמי תני רב הושעיא עונה הוא אמן אע"פ שלא אכל ואינו אומר ברוך שאכלנו אלא א"כ אכל כו'. ובאבודרהם (ה' המוציא דף ק' ד' פראג) ואמרינן בירושלמי עונין אמן אע"פ שלא אכלו ואין עונין ברוך שאכלנו אלא א"כ אכלו עכ"ל ולפנינו הגי' מעט משונה,

פ"ח ה"ח ארוכה מאריכין לו ימיו ושנותיו בטובה בב"י (טור או"ח סי' קכ"ד) וכתבו הגהות מימון בפ"א מהלכות ברכות בשם הירושלמי העונה אמן ארוכה יאריך ימיו בטובה כמה שיעורה כדי שיכול לומר אל מלך נאמן עכ"ל וח' תיבות אחרונות ליתא לפנינו ועי' תוס' שבת ד' קי"ט ע"ב ד"ה אר"ח. ואגב אעיר על מ"ש בילקוט תהלים ר' תר"פ אמר ר' אבין הלוי מכאן לבעל הקורה שנכנס בעוביה של קורה שנאמר ישגבך שם אלהי יעקב עכ"ל וע"ז מציין ירושלמי ברכות פ"ה ולפנינו בירושלמי ברכות בפ"ח ליתא וגם בכל המסכתא ליתא זה.

פ"ח ה"ח אמר רב הונא דין דיתיב למיברכיה והוא ענה ולא ידע למה הוא ענה. בערוך ערך אמן ופריק הא דתניא אין עונין אמן יתומה מפרשי בני מערבא שעל מי שחייב באותה ברכה קאמר ובענייהו אמן יצא ידי חובתו וצריך שישמע הברכה כו' עכ"ל ובאבודרהם (סדר שחרית של חול ד' ל"ד ע"ב) מביא דברי הערוך הא דתני' אין עונין אמן יתומה מפרשי רבנן דבני מערבא שעל

מי

מי שהוא חייב לענות אמן צריך שישמע הברכה ואח"כ יענה אמן כו' עכ"ל ובסמ"ג עשין כ"ז וכן לא יענה אמן יתומה פי' שאין לו אב שלא שמע הברכה ולא ידע על איזה עונה אמן כן מפרש בירושלמי עכ"ל. ובתוס' סוכה נ"ב ע"א ד"ה וכיון שהביאו הערוך ושם בתוס' ובברכות ירושלמי בסוף אלו דברים קאמר איזו היא אמן יתומה הונא א"ר (לפנינו אמר רב הונא) הן הן (לפנינו דין) החייב לומר ברכה ולא ידע מה הוא עונה כו' עכ"ל ובאור זרוע ח"א סי' קצ"ג והכי אמר לקמן בירושלמי ס"פ אלו דברים איזהו אמן יתומה אמר רב הונא דין דמחויב ברכה והוא ענה ולא ידע מה הוא ענה מיהו בירושלמי שלפני כתוב דין דיתיב מברכה ולא איתברר לי ונראה בעיני שכך היא גירסת אמת כאשר כתבתי עכ"ל האו"ז ולפנינו הגירסא דיתיב למיברכה והוא ענה כו'. ובשו"ת הראבי"ה כי' קנ"ט כדגרסינן בירושלמי סוף פרק אלו דברים איזה אמן יתומה דיתיב למיברכה והוא ענה שלא ידע על מה הוא ענה עכ"ל ועי' ירושלמי מגילה פ"א ה"ט וסוכה פרק ג' ה"י ובפי' רב נסים גאון בברכות מ"ז ע"א איתא בגמרא דבני מערבא בס"פ אלו דברים שבין בית שמאי וב"ה אי זו היא אמן יתומה ההן דהייב בברכה והוא עאני ולא ידע מה עאני עכ"ל ובערוך שם הביא בארוכה דברי ר' נסים גאון הנ"ל. וברוקח סי' ש"ל בירושלמי ברכות בפרק אלו דברים אמן יתומה רב הונא אמר ההן דמחייבי למברכיה והוא עני כו' עכ"ל ובתוס' הרא"ש ברכות מ"ו ע"ב ירושלמי סוף פרק אלו דברים אי זו היא אמן יתומה א"ר אבא דין דיתיב למיברכה ולא ידע למה הוא עונה כו' עכ"ל ובמלחמות להרמב"ן פ"ח דברכות ומה שפירשו בירושלמי עלה דהא מתני' בהן דמחייב למברכה וכו' מיניה שמעינן דכל המחויב בברכה וענה ולא שמע לא יצא כו' עכ"ל וכן הוא ברי"ף ברכות פ"ז. ובס' המנהיג (ד' י"ט ד. ברלין) דבפרק אלו דברים ירושלמי אי זו היא אמן יתומה ר' הונא אמר בהדין דמיחייב לברכה ועני ולא ידע מאי עני עכ"ל ובסמ"ג עשין כ"ז וכן לא יענה אמן יתומה פי' שאין לו אב שלא שמע הברכה ולא ידע על איזה עונה אמן כן מפרש בירושלמי בספ"ח דברכות עכ"ל ובמרדכי פ"ז דברכות סי' קס"ה אמן יתומה ירושלמי דהוא עני ולא ידע על מה עני עכ"ל.

פ"ח ה"ח נכרי שבירך את השם עונין אחריו אמן. בטור או"ח סי' רט"ו והכי איתא בירושלמי נכרי שבירך השם עונין אחריו אמן כותי אין עונין אחריו ובב"י שם ומ"ש נכרי עונין אחריו וכו' והכי איתא בירושלמי הרא"ש כתבו שם כו' עכ"ל ולפנינו בירושלמי ליתא הסיפא כותי אין עונין אחריו אמן. אבל בתוספתא ברכות פרק ה' שאליו ביון הירושלמי איתא כל זה ונראה שגם לפני הטור היה זה בהירושלמי. ובהרא"ש ברכות פ"ח סי' ה' ירושלמי כותי שבירך בשם עונין אחריו אמן לפי שאין דרך הכותי לכוין לע"ז בשהזכיר השם עכ"ל וזה טעות סופר שהגיה מאן דהוא תחת נכרי: כותי. והטעה במח"כ את הרא"ש. ובירושלמי מגילה פ"א ה"ט וסוכה פ"ג ה"י תני נכרי שברך את השם עונין אחריו אמן בשם אין עונין אחריו אמן. ובוודאי צ"ל תחת בשם: כותי. או שחסרים ב' מלות: כותי שבירך בשם כו' ובתוס' רי"ח בברכות נ"ג ע"ב אבל בירושל' תני נכרי שבירך את השם עונין אחריו אמן כו' עכ"ל וכן באגודה ה' ברכות סי' קצ"א. ובתוס' הרא"ש נ"ג ע"ב בברכות וכן תנא בירושלמי בפרקין נכרי שבירך את השם עונין אחריו אמן עכ"ל ועי' ברמב"ם ה' ברכות פ"א הי"ג ומ"ש בלחם משנה שם. שוב ראיתי בלקוטים בס' בית נכות ההלכות ח"ב צד 57 ירושל' בשלהי אלו דברים נכרי שבירך את השם עונין אחריו בשם אין עונין אחריו אמן עכ"ל

הרי

הרי שמפורש שהיה לפניו בירושלמי כאן הסיפא רק שתתת המלה בשם צ"ל כותי ועי' בשו"ת רמ"ע סי' ק"ט ומ"ש בירושלמי פרסי שברך את השם עונין אחריו אמן כו'.

פ"ח ה"ח אמר ר' תנחום אם בירכך נכרי ענה אחריו אמן כו' בפי' רבינו יונה פ"ח דברכות (ד' מ"ד) ומביא ראיה מירושלמי הגרסינן התם ר' ברכיה אני עונה אמן אתר כל המברכין משום שנאמר ברוך תהיה מכל העמים כו' עכ"ל ובס' מנהגים של מהר"ם מרוטנבורג סי' תקל"ט בירושלמי ברכך נכרי תהא עונה אחריו אמן כו' עכ"ל ועי' בבית נכות ההלכות שם.

פ"ח ה"ח נכרי אחד פגע את רבי ישמעאל וברכו כו' בתוס' חולין מ"ט ע"א ד"ה ואברכה כדאיתא בירושלמי דברכות דההוא נכרי דיהיב שלמא לרבי ישמעאל אמר לו מילתך כבר אמורה פירש איני צריך להחזיר לך שלום שברכתך כתובה מואברכה מברכיך עכ"ל ועי' בס' מנהגים של מהר"ם מרוטנבורג הנ"ל. ובבית נכות ההלכות שם.

פ"ט ה"א במשנה הוא אומר ברוך שכחו מלא עולם. כן הוא בד' ווינציא אבל בד' קושטנטינא אמר ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם. וכן בד' מגנצא ובד' אמשטרדם ת"ע.

פ"ט ה"א במשנה היא אומר ברוך עושה בראשית כן בד' וויניציא אבל בד' קושטנטינא ובד' אמשטרדם ת"ע ברוך עושה מעשה בראשית ובד' מגנצא כמו בד' וויניציא.

פ"ט ה"א במשנה ועל שמועות הרעות הוא אומר. כן בדפוס וויניציא אבל בדפוס קושטנטינא על בשורות רעות אומר. ובדפוס מגנצא כמו בוויניציא.

פ"ט ה"א במשנה הרואה את הים הגדול אומר ברוך שעשה את הים הגדול בזמן שהוא רואה לפרקים. כן תני' בד' וויניציא ובמתניתא דבני מערבא ובמשנה בבלי ברכות שם. אבל בירושלמי ד' אמשטרדם ת"ע ה"ג בזמן שהוא ראוהו לפרקים אומר ברוך עושה בראשית. וזהו גי' חדשה שאין לה זכר בספרי קדמונים.

פ"ט ה"א מהו שיברך אדם על נסי אביו ועל נסי רבו ואם היה אדם מסוים כו' ונסי שבטים מהו שיברך לפי גירסתינו כל אלו האיבעיות לא איפשיטו הכא אבל ראה באבודרהם הלכות ברכות (ד' ק"ז ע"ב) ובירושלמי משמע כגי' ראשונה דמיבעיא ליה מהו שיברך אדם על נסי אביו ורבו. אם היה מסויים כגון יואב בן צרויה והביריו ואדם שנתקדש בו שם שמים כגון דניאל וחביריו מברך, נס של שבטים מהו שיברך מאן דאמר כל השבטים (לפנינו כל שבט ושבט) איקרי קהל צריך לברך מאן דאמר כל השבטים לא איקרי קהל אין צריך לברך ש"מ דבעי לברוכי על נסי אביו ורבו ומצאנו ברב חסדא (לפנינו ברכות נ"ד ע"ב רב הנא) בגדתאה ורבנן דאודו בריך רחמנא דיהבך לן ולא יהבך לעפרא כדאתפח רבי יהודה אלמא על נסי רבו נמי מחייב לברוכי עכ"ל ובפי' רבינו אהרן הלוי על האלפס ברכות (דף קצ"ה) ירושלמי מהו שיברך אדם על נס אביו ועל נס רבו אם היה אדם מסוים כגון יואב בן צרויה וחביריו או היה מי שנתקדש ש"ש על ידו כגון דניאל והבריו מהו שיברך אדם על נס שבט כו' פי' ולא איפשיטו בירושלמי הנך בעי דנס רבו ודניאל וחבריו כו' וברא"ש פ"ט דברכות סי' א' ירושלמי מתניתא בניכא דרבים (לפנינו בניסא ישראל) אבל בניסא דיחיד אין צריך לברך (לפנינו בניסא יהידי שנעשו לו) מהו שיברך אדם על נסי אביו ורבו (לפנינו על נסי אביו ועל נסי רבו) ואם היה מסוים כגון יואב

יואב בן צרויה ותביריו ואדם שנתקדש (שנקדש) בו שם שמים כגון דניאל וחבריו מברך (לפנינו כגון חנניה מישאל ועזריה ונסי שבטים מהו שיברך) נס של שבטים מהו שיברך כו' וכן הוא בשם הירושלמי בילקוט עה"ת ר' רס"ח ובתוס' רי"ח ברכות ד' נ"ר ע"א מיהו קאמר התם (בירושלמי) שעל נס אדם מסוים כגון יואב בן צרויה וחביריו ודניאל וחנניה מישאל ועזריה שנתקדש שם שמים על ידיהם מברך עכ"ל ובאבודרהם ד' ק"ח ע"א ד' פראג ומצאתי סיוע לדברי מדאמרינן בירושלמי שאם היה אדם שנתקדש בו ש"ש כגון דניאל והבריו מברך עכ"ל ובתוס' רי"ח שם לעיל בירושלמי מדקדק מתניתין בנסים דרבים אבל בנסי יחיד אין צריך לברך מהו שיברך אדם על נסי אביו ורבו אם היה אדם מסויים כו' עכ"ל והנה לפנינו הגי' בנסי יחידי שנעשו לו אין צריך לברך והיא גירסא תמוה דאם על נסי אביו ורבו מיבעיא להו פשיטא דעל נסי יחיד א"צ לברך. אבל גי' הרא"ש הנ"ל ותוס' רי"ח בנסי יחיד אחר היינו שנעשו ליחיד אחר ובשיטה מקובצת ברכות ד' נ"ד ע"א ומלתא דפשיטא ליה למרנא ז"ל מיבעיא להו בירושלמי דהתם בעינן מהו שיברך אדם על נס אביו או רבו ולא איפשיטא כו' עוד שאלו שם על נס גדול שנתקדש שם שמים על ידו או כגון יואב בן צרויה או דניאל ותביריו מהו מברך ברואה המקום ולא איפשיטא כו' עכ"ל ובתולדות אדם וחוה נתיב י"ג חלק ב' ובירושלמי שמברך אדם על נסי אביו ורבו אם היה מסויים כגון יואב ב"צ וחבריו ואדם שנתקדש בו שם שמים כגון דניאל וחבריו מברך כל אדם על נס שלהם כך פשוט בירושלמי כו' עכ"ל ובחי' ראבי"ה ברכות סי' קמ"ו ירושלמי יחיד שנעשה לו נס א"צ לברך מהו שיברך אדם על נסי אביו ועל נסי רבו א"ר יוסי (בכל הדפוסים חסרים ג' מלות אחרונות) אם היה אדם מסוים כגון יואב בן צרויה וחבריו או שהיה אדם שנתקדש שם שמים על ידו כגון דניאל חנניה מישאל ועזריה צריך לברך עכ"ל ובטור או"ח סי' רי"ח ועל נס של רבו צריך לברך עליו דהכי איתא בירושלמי מהו שיברך אדם על נס של רבו וקאמר אם היה אדם מסויים כמו יואב בן צרויה וחבריו ואדם שנתקדש בו שם שמים כגון דניאל וחבריו צריך לברך עליו כו' ותו איתא בירושלמי על הנס של שבטים מהו שיברך למאן דאמר כל שבט ושבט אקרי קהל מברך ומאן דאמר כל השבטים אקרו קהל אינו מברך עכ"ל ובב"י שם יש לתמוה על רבינו שסתם וכתב שצריך לברך על נס של רבו כו' והירושלמי שמביא אינו אומר שיברך אלא על נסי אדם מסויים אבל אם אינו מסויים אע"פ שהוא רבו משמע שאין מברך על נסיו וגם על הירושלמי שמביא יש לתמוה דקא מיבעיא ליה רבו ומייתי מאדם מסויים כו' ומיהו נוסחת הירושלמי דידן כך היא מהו שיברך אדם על נסי אביו ורבו ואם היה אדם מסויים כגון יואב בן צרויה כו' מהו שמברך כו' אבל מצאתי בפסקי הרא"ש ר"פ הרואה הירושלמי בנוסחא אחרת וז"ל מהו שיברך כו' ולפי גירסא זו נראה דאיבעיא ליה אביו ורבו ואדם מסוים וכו' ופשט דמברך אבולהו כו' עכ"ל.

פ"ט ה"א ראה מקום כבשן האש כו' בסמ"ג עשין כ"ז הנוסח משונה וז"ל ועיקר דבר זה בירו' דפרק הרואה הרואה גוב אריות וכבשן האש מברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם (ו' מלות אחרונות ליתא לפנינו) שעשה נסים לצדיקים (לאבותינו) במקום הזה עכ"ל.

פ"ט ה"א כל ברכה שאין עמה מלכות כו' בתוס' ברכות נ"ד ע"א ד"ה הרואה ומייתי ירושלמי דפרקין ר' זעירא כו' כל ברכות שאין בה כו' עכ"ל ובפי' רב נסים גאון ברכות (י"ב ע"א) ובגמרא דבני מערבא בפרק הרואה גרסינן ר'

ר' זעירה ברבי יהודה (לפנינו ר"ז ורבי יהודה) בשם רב כל ברכה שאין עמה מלכות אינה ברכה אמר ר' תנחומא ואנא אמינא (אמר) טעמא ארוממך ה' המלך עכ"ל. ובאשכול ח"א צד 6 ותו בירושלמי רבי זעירא ורב יהודה תלמידי דרב (לפנינו ליתא ב' מלות אחרונות) אמרי בשמיה כל ברכה שאין בו (עמה) מלכות כו' עכ"ל ובראש ברכות פ"ט סי' א' והכי איתא נמי בירושלמי דפרקין רבי זירא ורב יהודה (לפנינו בשם רב) כל ברכה שאין בה מלכות כו' עכ"ל וגירסת הדפוס כאן בשם רב סותרת למ"ש בבבלי בברכות ד' מ' ע"ב בשם רב כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה. ועי' בתוס' ברכות ד' נ"ד ע"ב ד"ה פטרתו. אבל בחי' הרשב"א ברכות ד' נ"ד מביא גירסא אחרת וז"ל ובהדיא אמרו כן בירושלמי דכל ברכות אלו דמתניתין בשם ומלכות דגרסינן התם על מתני' דהכא ר' זעירא רב יהודה בשם רב כל ברכה שאין בה שם (לפנינו ליתא המלה אחרונה וגי' הרשב"א אמתית) ומלכות אינה ברכה א"ר תנחומא אנא אמרית (אמר) טעמא ארוממך אלהי המלך רב אמר צריך אתה ושמואל אמר צריך אלהינו עכ"ל ובחי' הרשב"א שם ד' מ"ט דאף ברכות האמורות בפרק הרואה כולם בשם הן וכמו שמפורש שם בירושלמי עכ"ל ובתורת האדם להרמב"ן (צד 20) ועוד גרסינן בירושלמי כו' ר' זעירא בר יהודה (לפנינו ור' יהודא) בשם רב כל ברכה שאין עמה מלכות אינו ברכה כו' ובילקוט המכירי תהלים מזמור קמ"ה אות ב' מדרש תלים ר' יהודה ור' זעירא תרויהון אמרין כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה מ"ט דכתיב ארוממך אלהי המלך עכ"ל ובירושלמי ד' קושטנטינא ר' זעירא ור' יהודה כל ברכה כו'.

פ"ט ה"א רב אומר צריך לומר אתה ושמואל אמר אינו צ"ל אתה. בתוס' רי"ח ברכות נ"ד ע"א רב אמר צריך לומר אתה ושמואל אמר אין צריך לומר אתה ובארחות חיים ה' ברכות סי' ס"ה אבא אומר צריך לומר אתה ושמואל אמר צריך לומר אלהינו ובתוס' הרא"ש ברכות נ"ד ע"א והכי איתא נמי בירושלמי כו' רבה אמר צריך לומר אתה ושמואל אמר אלהינו. ובראש ברכות שם רבה אומר צ"ל אתה שמואל אומר אלהינו מלך העולם כו' עכ"ל ובתורת האדם להרמב"ן שם רב אמר צריך לומר אתה ושמואל אמר צ"ל אלהינו עכ"ל ולפנינו ושמואל אמר אינו צ"ל אתה ובאבודרהם (ברכת המצות ד' ח' ע"ב) ואמרינן בירושלמי דברכות פרק הרואה רבי זירא ורב יהודה כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה כו' רבא אמר צריך לומר בה אתה שמואל אמר אף אלהינו עכ"ל וגי' האבודרהם חדשה ובכלבו (דין מאה ברכות) ובירושלמי כוס של ברכה צריך הזכרה ומלכות שנאמר ארוממך אלהי המלך ואברך עכ"ל ולפנינו ליתא זה.

פ"ט ה"א למרגלית דלית ליה טימי כל שמשבח בה פגמה בתוס' ברכות י"ב ע"א ד"ה אמת ואיתא בירושלמי האי מרגניתא דלית ביה טימא פירוש שאין לה שומא כל מה שמשבח מתגני לה כו' עכ"ל וכל המאמר מובא בשינוים במדרש תהלים (הוצאת הרב הגדול רש"ב) מזמור י"ט אות ב' וע"ש ובאבודרהם (סדר שחרית של שבת ד' ג' ע"ב) ואמרו בירושלמי דברכות פרק הרואה לך דומיה תהלה אלהים בציון סמא דכולה דמלתא (לפנינו ליתא דמלתא) משתוקא למרגלית דלית לה טימי כל מה דאת משבח לה את פגים לה פירוש טימי דמים עכ"ל ועי' בילקוט המכירי תהלים ק"ו אות ג' בשם מדרש תהלים.

פ"ט ה"א כל מקום שפקרו המינין בד' אמשטרדם כל מקום שפקרו.

פ"ט ה"א בסילייוס קיסר אוגוסטוס כו' כל זה מובא בבראשית רבה פ' ח' בשינוים וכן מובא הירושלמי בערוך ערך בסיליאוס, אוגוסטוס, קיסר.

פ"ט

פ"ט ה"א אומנין בניין ארכיטיקנטן בילקוט המכירי תהלים מזמור נ' אות ה' ובערוך ערך אמן א' אומנין בניין ארכיקטונים בירושלמי בראש הרואה עכ"ל והמאמר מובא בארוכה בילקוט יהושע ר' ל"א ולפנינו כאן קטיעה.

פ"ט ה"א אמר רבי יצחק קדוש בכל מיני קדושות בילקוט יהושע ר' ל"ג מובא זה בשם הירושלמי והגי' א"ר ברכיה בש"ר אבא הארמוני כו' ועי' בשמות רבה פ' כ"ט ששם מובא הירושלמי.

פ"ט ה"א דכתיב כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כו' עבודה זרה נראית קרובה ואינה אלא רחוקה משמע שפי' אלהים לשון חול ואונקלוס תרגם שם לשון קודש יעו"ש ועי' בסנהדרין ל"ח ע"ב שג"כ פי' קודש. וע"ש בנתינה לגר.

פ"ט ה"א אמר להן קרוב בכל מיני קרובות בערוך ערך קרב ב' ירושלמי בריש גמרא דפרק הרואה אשר לו אלהים קרובים אליו קרוב בכל מיני קריבות עכ"ל.

פ"ט ה"א מהארץ ועד לרקיע מהלך ה' מאות שנה ומרקיע לרקיע מהלך ת"ק שנה כו' בתוס' חגיגה י"ג ע"א ד"ה ורגלי יש מגיהין בקדושתא שיסד הקליר והחיות אשר הנה מרובעות לכסא כף רגל חמש מאות וחמש עשרה ומותקים הוי"ו כו' ומיהו בחנם מחקוהו שיסד דבריו ע"פ הירושלמי דהרואה א"ר לוי מהארץ ועד לרקיע מהלך ת"ק שנה (לפנינו מוסיף ומרקיע לרקיע מהלך ת"ק שנה כו') אמר ר' ברכיה ורבי חלבו בשם רבי בא (ר' אבא) סמוקה גדול מזה רגל אחד כמנין ישר"ה ראה כמה גבוה מעולמו כו' (לפנינו אף טלפי החיות מהלך ה' מאות שנה וחמש עשרה מנין ישר"ה) משמע כמנין שיסד ת"ק ט"ו וכן היה דרכו שבכמה מקומות היה מניח שיטת הש"ס שלנו כדי לאחוז שיטת הש"ס ירושלמי כו' עכ"ל התוס' ובשבלי הלקט ענין תפלה סי' כ"ח בתלמוד ארץ ישראל פרק הרואה ראיתי אמר ר' יהושע בן לוי (לפנינו דאמר לוי) מן הארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה אמר ר' ברכיה בשם ר' אבהו (ר' אבא) בשם אבן סומקא (לפנינו ר' אבא סמוקה) גדול מזה רגל אחד מרגלי החיות מהלך חמש מאות וחמש עשרה שנה מה טעם דכתיב ורגליהם רגל ישרה כמנין ישר"ה בא וראה כמה הקב"ה גבוה ומשם ייסד הקליר כי רוב דבריו על פי תלמוד ארץ ישראל ותולק על תלמודינו במסכת תגיגה כו' עכ"ל [וראוי להזכיר עוד מ"ש בתגיא ה' מילה סי' צ"ו כמו שיסד הקליר בשמונה עשרה של חנוכה באור הנר בברור חיל אום ברית מגנבת כו' יש לומר דהתם תני איפכא דרוב פיוטים של הקלירי על פי הירושלמי כו' עכ"ל ובשבלי הלקט ד' קפ"ט דרוב פיוטים של הקלירי על פי הירושלמי עכ"ל]. ובילקוט יחזקאל רמז של"ז א"ר לוי מן הארץ ועד לרקיע מהלך ת"ק שנה א"ר ברכיה אף טלפי החיות מהלך ת"ק שנה ועוד ט"ו מה טעם ורגליהם רגל ישרה במנין ישר"ה ראה כמה הוא גבוה מן עולמו ואדם נכנס לבית הכנסת ומתפלל אחורי העמוד ולוחש את תפלתו והקב"ה מאזין לו יש לך אלוה גדול כזה עכ"ל ושם נסמן ירושלמי והכוונה לכאן. ובספר כתב תמים (אוצר נחמד ג' צד 62) ובברכות ירושלמי מיתי האי פרק דאין דורשין מן הארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה וג' ורגלי החיות כנגד כולם רגל ישרה מנין ישרה כו' עכ"ל ובערוך ערך ישר רגל ישרה טלפי החיות מהלך תקט"ו שנה מנין ישר"ה בר"ג דפ' הרואה בירושלמי עכ"ל ומשונה מעט מנוסחתינו.

פ"ט ה"א חייבו להתיז את ראשו וקחת החרב מעל צוארו כו' במדרש

חזית

חזית פסוק צוארך כמגדל השן ובמדרש תהלים מזמור ד' (הוצאת הרב הגדול ר' שלמה באבער נ"י) מובא כל הענין וע"ש בהערות.

פ"ט ה"א ר' אמר רבי אביתר. בד' אמשטרדם ומגנצא ל"ג המלה ר'.

פ"ט ה"א רבי יודן אמר משמיה דידיה. בילקוט תלים ר' תקל"ז ר' יהודה בשם ר' ירמיה אומר. ובארחות חיים ה' ק"ש סי' י"ט ר' יודן בשם נרמיה אמר.

פ"ט ה"א בשר ודם יש לו קרוב אם היה עשיר כו' מובא בילקוט המכירי תהלים מזמור קכ"ב אות ט"ז בשינוים קלים.

פ"ט ה"א אמר לון מן דסופיינוס. בילקוט מן דפומפינוס ואולי צריך לומר דפומפיוס ובד' אמשטרדם מן דסופיינוס ופנינו.

פ"ט ה"א ר' זעירא בריה דר' אבהו רבי אבהו בש"ר אליעזר אשרי שאל יעקב וגו' כל המאמר מובא בילקוט המכירי תהלים מזמור קמ"ו אות ו' ע"ש.

פ"ט ה"א בשר ודם יש לו פטרון כו' בילקוט המכירי תהלים מזמור נ"ה אות כ"ה מביא הירושלמי בשינוים קטנים.

פ"ט ה"א יש לו פטרון כו' בילקוט שמעוני תהלים ר' תקל"ז הנכנס לבית פטרון כו' וע"ש.

פ"ט ה"א אלא בשר ודם יש לו פטרון שליט באפבריא אחת ואינו שליט באפרכיא אחרת כו' בילקוט שמעוני תהלים ר' תתפ"ה ובילקוט המכירי תהלים מזמור קמ"ו מובא הירושלמי בשינוים לטוב.

פ"ט ה"א שהיתה פורשת מים הגדול בד' אמשטרדם לים הגדול. וכן הגיה הרב רז"פ ז"ל ורוב הגהות הרב הנ"ל נמצאות בד' אמשטרדם ולפלא שהרב הנ"ל כתב בהקדמתו לברכות שדפוס אמשטרדם הנהו משובש למאד.

פ"ט ה"א מתניתא כשנעקרה מכל מקומות ארץ ישראל בתוס' ברכות נ"ד ע"א ד"ה שעקר בירושלמי מתני כשנעקרה ע"ז מכל ארץ ישראל עכ"ל ובהרא"ש ברכות פ"ט סי' ו' ירושלמי כשנעקרה ע"ז ממקומה בארץ ישראל ועי' במעדני מלך שם ונוסחתינו כנוסח התוס' וכן העתיק הירושלמי המרדכי כאן סי' ר"ט וכן כתב הד"מ (טור או"ח סי' רכ"ד) בשם המרדכי ועי' ביאור הגר"א ז"ל לאו"ח סי' רכ"ד ובסמ"ג עשין כ"ז הרואה מקום שעובדים בו ע"ז מברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שנתן ארך אפים לעוברי רצונו הרואה מקום שנעקרה ממנו ע"ז אם בא"י מברך ברוך שעקר ע"ז מארצנו ובב"י בטור או"ח סי' רכ"ד ובירושלמי מפרש דהיינו מא"י אבל אם נעקרה מִמקום אחר אומר ברוך שעקר דמית גילולים של ע"ז ממקום הזה וכתבו הרא"ש עכ"ל.

פ"ט ה"א אבל אם נעקרה ממקום אחד אומר ברוך שעקר ע"ז כו' בתוס' ברכות נ"ז ע"ב ד"ה הרואה ובירושלמי יש נעקרה ע"ז ממקום אחד ונתנה למקום אחר במקום שנתנה אומר ברוך שנתן ארך אפים לעוברי רצונו ובמקום שנעקרה אומר ברוך שעקר ע"ז מן המקום הזה עכ"ל והובא דברי התוס' בב"י בטור או"ח סי' רכ"ד ובשנוים בכסף משנה ה' ברכות פ' י' ה"ט ובתוס' הרא"ש בברכות נ"ז ע"ב ד"ה הרואה מובא הירושלמי בשינויים קטנים ובסמ"ג עשין כ"ז הרואה מקום שנעקרה ממנו ע"ז אם בארץ ישראל מברך ברוך שעקר ע"ז מארצנו ובחוצה לארץ מברך ברוך שעקר ע"ז מן המקום הזה והחלוק זה יש בירושלמי ואומר בשתיהן כשם שעקר ע"ז מן המקום הזה כן תעקור מכל המקומות והשב לב עובדיהם לעבדך עכ"ל ובתולדות אדם וחוה נתיב י"ג חלק ב' ובירו' דוקא בא"י אבל במקום אחר (אחר) אומר שעקר ע"ז מן המקום הזה עכ"ל והתוי"ט

במשנה

במשנה כאן הביא: כשנעקרה ע"ז ממקומה בא"י ועי' בתוספות חדשים שם. ומ"ש הגר"א ז"ל בבאורו לאו"ח סי' רכ"ד דבריו תמוהים. ובראבי"ה ברכות סי' קמ"ו ובירושלמי מסיים שיאמר יהי רצון מלפניך כשם שעקרת זאת כן תעקור אותה מכל המקומות כולם ותחזיר לב עובדיה לעובדך הוי אומר נמצא (לפנינו ולא נמצא) שזה (ליתא) מתפלל על עובדי ע"ז עכ"ל ועי' בתוספתא פ"ט דברכות הוצאת צוקערמאנדל.

פ"ט ה"א ותחזיר לב עובדיה לעובדך בתוספתא ברכות פ"ו ובירושלמי כאן בדפוס קושטנטינא ואמשטרדם כתוב עובדיה לעובדך מלא. ובס' חסידים סי' תתפ"ב ויכתוב אותיות מלאים כו' וטהר ליבנו לעובדך באמת ליבנו מלא לעובדך מלא עכ"ל.

פ"ט ה"א תני ר' ישמעאל בן גמליאל אומר אף בחו"ל כו' בראבי"ה שם ותני רשב"ג אומר אף בחוצה לארץ צריך לומר כן פי' להתפלל על עובדיה עכ"ל ובבבלי ברכות נ"ז ע"ב הגי' רשב"א אומר וע"ש ובדפוס מגנצא בירושל' כאן כתוב רשב"א וזה הגהת מהרש"ס על פי הבבלי.

פ"ט ה"א תני רבי יהודה אומר שלשה דברים צריך אדם לאמר בכל יום כו' במנהיג צד 7 ובירושלמי תני ר' יהודה שלש ברכות (לפנינו דברים) צריך אדם לומר בכל יום שלא עשאני עובד כוכבים שאין העובדי כוכבים כלום שנא' כל הגוים כאין נגדו שלא עשאני בור שאין בור ירא חטא שלא עשני אשה שאינה מצוה על המצות כו' עכ"ל וכן הוא בתשובות הגאונים שערי תשובה סי' שכ"ז בשם הירושלמי יע"ש. ובפרדס לרש"י סי' ה' ובגמרא דארץ ישראל גרסי' הכי תני א"ר יהודה ג' דברים צריך אדם לאמר בכל יום ברוך שלא עשני עובד כוכבים שאין העובדי כוכבים כלום שנאמר כל הגוים כאין נגדו שלא עשני בור שאין בור ירא חטא וברוך שעשאני מצוה על המצוה כו' עכ"ל ובעיטור ה' ציצית ד' ע"ז מובא הירושלמי כנוסח הדפוס והירושלמי מובא גם כן בילקוט המכירי ישעיה צד 112 ע"ש.

פ"ט ה"א העובר לפני בתי ע"ז כו' בד' קושטאנטינא הגי' הרואה בתי ע"ז אומר כו'.

פ"ט ה"א ראה אותם מזבלים לע"ז כו' ועי' בתוס' ע"ז י"ח ע"ב ד"ה שמזבלין וכן משמע בירושלמי פרק הרואה ראה מקום שמזבלין שם לע"ז אומר זובח לאלהים יתרם עכ"ל ובראבי"ה שם ירושלמי העובר לפני ע"ז אומר בית גאים יסח ה' ר' יוסי בש"ר לוי ראה אותן מזבלין לע"ז אומר זובח לאלקים יתרם עכ"ל ועי' במ"כ ריש מדרש חזית.

פ"ט ה"א הרואה את הכושי את הגיחור כו' בראבי"ה שם הרואה החיגר והסומא והקיטע ומוכה שחין, ואת הברקנים שנשתנו אחרי לידתן אומר ברוך דין האמת ואם ממעי אמן משונים אומר ברוך משנה הבריות כך פר"ת ובירו' איתא להיפוך עכ"ל ולפנינו הגי' משונה ובסמ"ק (קנ"א) הרואה את הכושים ואת המשונים בצורת פניהם אימר בא"י אלהינו מלך העולם משנה הבריות כדאיתא בירושלמי עכ"ל ובכלבו (הלכות ברכות) ויש מי שכותב הרואה את הכושיים ואת המשונים בצורת פניהם אומר ברוך משנה הבריות כדאיתא בירושלמי עכ"ל וזה משונה משלפנינו.

פ"ט ה"א הרואה אלנות נאים כו' בחי' הראבי"ה ברכות סי' קמ"ו ובירו' גרסינן נמי הרואה אלנות נאים ובני אדם נאים אומר ברוך שברא בריות נאות בעולמו ליהנות מהם בני אדם (ד' מלות אחרונות ליתא לפנינו).

פ"ט

פ"ט ה"א שבן אפילו ראה גמל כו' בתוס' ע"ז כ' ע"א ד"ה הרואה בירושל' אמר אפילו סוס נאה גמל נאה חמור נאה אומר ברוך שככה לו בעולמו עכ"ל ובסמ"ג עשין כ"ז וכן ישנו בירושלמי שם הרואה בריות טובות ומתוקנות ביותר ואילנות טובות אומר בירושלמי שם אפילו סוס נאה וחמור נאה מברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שככה לו בעולמו עכ"ל.

פ"ט ה"א אפילו ראה גמל נאה סוס נאה חמור נאה אומר ברוך שברא בריות נאות בעולמו. בב"י טור או"ח סי' רכ"ה כך הוא בירושלמי אפי' פרה נאה וחמור נאה מברך שככה לו בעולמו עכ"ל ובסמ"ק (קנא) אומר בירושלמי אפילו פרה נאה וחמור נאה מברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שככה לו בעולמו עכ"ל ובכלבו (ה' ברכות) ואומר בירושלמי אפילו פרה נאה אומר ברוך שלא חסר מעולמו כלום וגו' עכ"ל.

פ"ט ה"א כגון ההן פופסדם והביט בה שלא בטובתו. בערוך ערך פווסרוס ירושלמי בפרק הרואה בגמרא מקום שנעקרה וכי יש דרכו של רבן גמליאל להביט בנשים אלא דרך עקמומית היתה כמו אתן פווסרוס (א"ב פי' בלשון יוני מי שהולך ופתאום מביט או נשמט לאחוריו) עכ"ל.

פ"ט ה"א ברומי צווחין לתרנגולא שכוי בערוך ערך סכוי ירושלמי בפ' הרואה בגמרא מקום ברומי צווחין לתרנגולא סכוויא או מי יתן לשכוי בינה עכ"ל.

פ"ט ה"ב אין עבר ההן זיקא בכסיל כו' בערוך ערך כבב וזה הכוכב שמו זיקים דגרסינן בתלמוד ירושלמי אמר שמואל אין עבר זיקא בכסיל מחריב את העולם והאי דמיתחמי עבר ולא עבר אלא לעיל מיניה או לרע מיניה עכ"ל.

פ"ט ה"ב חכים אנא בשקקי שמיא כו' בערוך ערך שק ד' ירושלמי בפרק הרואה בגמרא על הזיקין חכים אנא שקקי דשמיא כשקקי נהרדעא קרתי עכ"ל.

פ"ט ה"ב אליהו ז"ל שאל לר' נהורא מפני מה באין זוועות כו' בכפתור ופרח (פרק י"ב ד' צ"ב ד. ברלין) מביא הירושלמי בשינוים קטנים. ובפי' הרא"ש ברכות פ"ט סי' י"ג הביא הירושלמי בשינויים ובשמות רבה פ' כ"ט הגי' שאל בלצא את רבי עקיבא וע"ש וברד"ל שם ובמדרש תהלים מזמור י"ה אות י"ב מובא ג"כ הירושלמי. ובמאור עינים (מאמר קול אלהים) ובירושלמי פרק הרואה כו' אמרו אליהו שאל את ר' נהוראי מפני מה הזועות באות א"ל מפני המעשרות שאין מוציאין אותם כתיקונן א"ל חייך כך הוא סברו של דבר (פי' כן נראה שהארץ תהפך תחת יושביה על עברם את תורת המנות הראויות ממנה) אבל זה עקרו כשהקב"ה מביט ורואה בתים רבים יושבין ובית המקדש חרב מביא אפליון (פירוש בלשון יון מעטה כלומר מלבוש קדרות) לעולמו והוא מזדעזע הוי המביט לארץ ותרעד כו' עכ"ל עם המוסגר.

פ"ט ה"ב אמר ליה בני חייך כך היא סברא דמלתא אבל כך עיקרו של דבר כו' בילקוט ואתחנן ר' תתל"ו מובא הירושלמי בנוסח אחר וז"ל אליהו ז"ל שאל את ר' נהוראי מפני מה זועות באות לעולם אמר לו כתוב אחד אומר תמיד עיני ה' אלהיך בה וכתוב אחד אומר המביט לארץ ותרעד כאן בזמן שישראל עושין בו כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום הזועות באות לעולם א"ל חייך מסתברא מילתא אלא כך הוא עיקרו של דבר בשעה שהקב"ה מביט בעולמו ורואה בתי טרטיאות ובתי קרקסיאות יושבים בטח ושאנן ושלוים ובית מקדשו חרב הוא מסתכל במפלין עולמו להחריבו כיון שישראל נכנסים שחרית לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ומייחדין שמו ואומרים שמע ישראל ה' וגו' מתקבצין כל מלאכי השרת

אצל

אצל הקב"ה ואומרים לפניו אתה הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא משנברא העולם אתה הוא בעולם הזה ואתה הוא לעולם הבא קדש את שמך על מקדישי שמך מיד נוחה דעתו של הקב"ה ואינו מחריב עולמו ומיישב דעתו בשביל ההלות ישראל ומניין שהקב"ה מזדעזע עולמו בשביל חורבן בית המקדש כו' עכ"ל. ומן כיון שישראל נכנסים שחרית עד סוף המאמר ליתא בהירושלמי שלפנינו. ובטור או"ח סי' מ"ו אתה הוא עד שלא נברא העולם ואתה הוא משנברא העולם אתה היא בעולם הזה כו' בא"י מקדש שמך ברבים ונתקנה ע"פ הירושלמי ואינה פותחת בברוך כו' עכ"ל ואפשר שגם החתימה ברוך המקדש שמך ברבים היה כתוב כאן ג"כ בהירושלמי. שוב ראיתי בחי' ראבי"ה ברכות (סי' קמ"ו) אך בירושלמי גרסינן בשעה שהקב"ה רואה בבתי תרטיאות שהן יושבות לבטח מבקש להחריב עולמו וכיון שישראל נכנסים שחרית וערבית לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ומייחדים שמו ואומרים שמע ישראל ה' וגו' מתקבצים כל מלאכי השרת אצל הקב"ה ואומרים לפניו אתה הוא עד שלא נברא העולם ואתה הוא משנברא העולם אתה הוא בעוה"ז ואתה היא לעוה"ב קדש את שמך על מקדישי שמך בא"י מקדש את שמך ברבים מיד נוחה דעתו הה"ד ואתה קדוש יושב תהלות ישראל שמיושב דעתו בשביל תהלות ישראל עכ"ל ובשו"ת ריש"ל סי' ס"ד ועוד אני אומר דברכה שלאחריה מקדש את שמך ברבים שהוא מן הירושלמי והיא נתקנה על קדושת השם כו' עכ"ל ומדברי הב"ח (בטור או"ח שם ד"ה אתה) נראה שעוד לפניו היה כל התפלה בירושלמי כאן.

פ"ט ה"ב אפילון לעולמו להחריבו עי' בשמות רבה פכ"ט שמעתיק זה ללשון כביכול הוא מקנא ושואג ועי' בערוך ערך אפיליין ב' שהביא מאמר זה מילמדנו.

פ"ט ה"ב מפני מה ברא הקב"ה שרצים ורמשים כו' בערוך ערך שקץ ירושלמי בפרק הרואה בגמ' על הזיקן אליהו ז"ל שאל לרבי נהוראי מפני מה ברא הקב"ה שקצים ורמשים בעולמו א"ל לצורך נבראו בשעה שהבריות חוטאין הקב"ה מביט בהן ואומר מה אלו שלא נבראו לצורך הריני מקיימן אלו שנבראו לצורך על אחת כמה וכמה א"ל עוד יש בהן צורך זבוב לצרעה פשפש לעלוקה נחש לחפפית שבלול לחזזית סממית לעקרב עכ"ל ולפנינו בשינוים קטנים. וכן מובא הירושלמי בשינוים בילקוט בראשית ר' ב"ו.

פ"ט ה"ב אם בטורדין דיו פעם אחת. ברוקח סי' שמ"ג תני' ברקים ורעמים אם בסודרין מברך אחת ואם במופסקין מברך על כל פעם ופעם עכ"ל ובכלבו (ה' ברכות) וכן נמי אמרי בירושלמי אי בתדירין די בפעם אחד ואי במופסקין מברך על כל פעם ופעם פירש תדירין שאין שם הפסק עכ"ל.

פ"ט ה"ב דיו פעם אחת ביום כו' ברי"ף פ"ט דברכות (ד' מ"ז ע"ב ווילנא תרכ"א) ירושלמי על הברקים ר' ירמיה ור' זעירא בשם רב חסדא (לפנינו חסדאי) דיו פעם אחת בכל יום (היום) ר' יוסי בעי (לפנינו אמר ר' יוסי) מה אנן קיימין אם בטרודין (בטורדין) דיו פעם אחת בכל יום (לפנינו ביום) ואם במפסיקין מברך על כל פעם ופעם (לפנינו מברך על כל אחת ואחת) אתא רבי אחא בר הנינא בשם ר' חסדא (לפנינו נאמר זה אח"כ והגירסא אתא אמר רבי אחא ורבי הנינא בשם רבי יוסי וגי' הרי"ף יותר נוח כי לעיל כבר נזכר ר' יוסי) ואמר אם בטרודין (בטורדין) דיו פעם אחת בכל יום ואם במפסיקין מברך על כל פעם ופעם (על כל אחת ואחת) חילה דרבי יוסי מן הדא היה יושב בחנות של בשם כל היום אינו מברך אלא פעם (לפנינו ליתא פעם) אחת אבל אם היה נכנס ויוצא נכנס ויוצא מברך על כל פעם ופעם עכ"ל ועי' בחי' רבינו

יונה

יונה שם דשם הר"ה. ובס' המנהיג ד' י' ע"א ירושלמי אם במורדין דיו לפעם אחת ביום ואם במפסיקין מברך על כל פעם ופעם וכדתניא (והכוונה להתוספתא ברכות פ"ט ולפנינו ליתא המלה וכדתניא) הכנים להנותו של בשם וישב עם כל היום כלו אינו מברך אלא אחת שהרי יכול להריח כל היום כו' עכ"ל ולפנינו הגי' משונה ובתוס' הרא"ש ברכות נ"ט ע"א ובפי' הרא"ש ברכות פ"ט סי' י"ג מביא הירושלמי בשינויים קטנים. ובטור או"ח סי' רכ"ז ובב"י שם הזכירו ג"כ הירושלמי ובאבודרהם (הלכות ברכות ד' ק"ט) וגרסינן בירושלמי על הברקים רבי ירמיה בשם רב חסדא דיו בפעם אחת בכל יום רבי יוסי בעא במה אנן קיימין אם בטורדין דיו בפעם אחת אם במופסקים מברך כל פעם ופעם פי' טורדין שלא נתפזרו העבים בינתים מופסקים שנתפזרו העבים בנתים חיליה דרבי יוסי פירוש הוכחתו של רבי יוסי מן הדא היה יושב בהנותו של בשם כל היום אינו מברך אלא פעם אחת היה נכנס ויוצא נכנס ויוצא מברך על כל פעם ופעם היה יושב בבית הכסא אם היה יכול לצאת ולברך תוך כדי דבור פי' של רעמים יצא ואם לאו לא יצא עכ"ל ובאגודה ברכות סי' ר"ג קיי"ל כר' יוסי מן הדא דתנן לעיל היה יושב כו' היה נכנס ויוצא ולא היה דעתו ליכנס מיד והסיח דעתו (ז' מלות אחרונות דברי בעל אגודה) מברך על כל פעם ופעם.

פ"ט ה"ב היה יושב בבית הכסא כו' במאור סוף ברכות ירושלמי היה יושב בבית הכסא בבית של ספוקלרין (לפנינו ספיקריא) אם יכול לצאת לדרך כו' ובאגודה ברכות שם היה יושב בבית הכסא ושמע ברקים ורעמים (ג' מלות אחרונות ליתא) אם היה כו' עכ"ל ובתוס' הרא"ש בברכות נ"ט ע"א בירושלמי היה יושב בבית הכסא או באספקולרין אם היה יכול לצאת ולברך אם (ליתא אם) תוך כדי דיבור יצא ואם לאו לא יצא ר' ירמיה בעי היה יושב במגדל עצים (לפנינו ליתא המלה עצים) מהו שיעשה כמו (כמין) מלביש ויוצא ראש חוץ לחלון ויברך כו' עכ"ל וכן הוא בפי' הרא"ש שם באיזה שינוים ובתוס' רי"ח בברכות שם ועוד מסיק התם בירושלמי היה יושב בבית הכסא או בבית סיפקוריא אם יכול לצאת ולברך כו' עכ"ל ובערוך ערך ספיקריא פרק הרואה בברכות בירושל' היה יושב בבית הכסא או בבית ספיקריא פי' בלשון רומי מערה עכ"ל ובשבלי הלקט סי' קס"ו היה יושב בבית הכסא או בבית ספקלריא כו' עכ"ל ובהגהת מימוני ה' ברכות פ"י הי"ד מיבא נ"כ הירו' ולא גרס המלות בבית ספיקריא וכן ברי"ף לא גרס וכן בב"י טור או"ח סי' רכ"ז ובר"ן פ"ק דפסחים כי' תש"א ומיהו בירושל' אמרינן במס' ברכות גבי ברקים היה יושב בביהכ"ס או בבית המרחץ (לפנינו ליתא נ' מלות אחרונות) אם יכול הוא לצאת בתוך כדי דיבור יצא ואם לאו לא יצא כו' ובחידושי מהר"ם חלאוה (פסחים ז') עאמרו בירושלמי דמס' ברכות גבי ברקים היה יושב בבית הכסא או בבית ספקלריא אם יכול הוא לצאת ולברך כו' ובראבי"ה סי' ע"ז וגרסינן בירוש' היה יושב בב"ה או בבית ספקלריא כו'.

פ"ט ה"ב היה יושב בתוך ביתו ערום מהו שיעשה ביתו כמו מלבוש ויוציא ראשו חוץ לחלון ויברך איבעיא זו לא היה בהירושלמי שלפני הרא"ש ברכות פ"ט ולפני אגודה ברכות סי' ר"ג ועוד מהראשונים

פ"ט ה"ב היה יושב במגדל ערום מגדל מהו שיעשה לו כמין מלבוש ויוציא ראשו חוץ לחלון ויברך והאבעיא לא נפשטה אבל בתילדות אדם וחוה נתיב י"ג חלק ב' היה לו גירסא חדשה וז"ל היה יושב בתוך מגדל של עצים יעשה כמו מלבוש ויוציא ראשו חוץ לחלון ויברך ואם לבו רואה הערוה אסור ע"כ בירושלמי עכ"ל ולפנינו ליתא זה.

פ"ט ה"ב מתניתא כשבאין בזעף אבל בשבאין בנחת כו' בתוס' ברכות נ"ט ע"א ד"ה על ירושלמי מתניתי' כשבאים בזעם אבל כשבאין בנחת אומר ברוך עושה בראשית עכ"ל.

פ"ט ה"ב אבל כשבאים בנחת כו' עי' ב"י טור או"ח סי' רכ"ז מ"ש בזה.

פ"ט ה"ב בשעה שהיה יוצא לעולם המאמר מובא בשינוים בקה"ר פ"א וש"נ.

פ"ט ה"ב אין לך אלא של אליהו שהיה קוסמיקון כו' בערוך ערך קוזמיקון ירושלמי בפרק הרואה בהלכה על הרוחות אין לך קיזמיקון בהן אלא של אליהו פי' אין לך גדול ושר שברוחות השלש שהיו כו' עכ"ל.

פ"ט ה"ב וכמה הוא פרק אחד לשלשים יום בתוס' ברכות נ"ד ע"א ד"ה הרואה דאמרינן בירושלמי דפרקים היינו שלשים יום עכ"ל.

פ"ט ה"ב שמעון קמטריא שאל לרבי חייא בר בא כגון דאנא חמר וסליק לירושלים בכל שנה וכו' בכפתור ופרח (פ"ו צד 18 ד. ברלין) ירושלמי פרק הרואה שמעון קמטרא שאל רבי חייא בר בא בגין דאנא חמר וסליק לירושלים בכל שעה (לפנינו בכל שנה) מהו שנקרע אמר ליה בתוך שלשים יום אין אתה צריך לקרוע לאחר שלשים יום אתה צריך לקרוע עכ"ל ובתוס' רי"ח בברכות נ"ד ע"א ד"ה הרואה ואמרינן נמי בירושלמי שמעון קמטריא שאל לר' חייא בר בא כגון אנא דאנא חמר וסליקנא לירושלים בכל שעה מהו עכ"ל ובהגהת מיימוני ה' ברכות פ"י הט"ו שאנא חמר ואנא סליק לירושלים בכל שלושים יום מהו אקרע כו' ובאבודרהם ה' ברכות ד' ק"י כגון אנא דסלקי וחמי ירושלים בכל שעה כו' ובהרא"ש מו"ק פרק ג' סי' ס"ד הביא ג"כ הירושלמי ובתוס' הרא"ש ברכות נ"ד ע"א שמעון קמטקיא שאל את ר' חייא בר אבא כגון אנא דסליק וחמי ירושלים בכל שעה ושעה מהו שאקרע א"ל אין אתה צריך לקרוע כו' עכ"ל וזהו גי' משונה. ובפי' הרא"ש ברכות פ"ט סי' א' ואמרינן נמי בירושלמי דפרקין שמעון קמטקיא שאל את ר' חייא בר אבא כגון אנא דסליק וחמי ירושלים כל שעה ושעה מהו שאקרע א"ל אין אתה צריך לקרוע וכי תעלה על דעתך שהרואה המלך בכל יום יברך עכ"ל והתשע מלות אחרונות ליתא לפנינו ובטור או"ח סי' תקס"א היה הולך ובא אם שהה ל' יום שלא ראה אותו צריך לקרוע פחות מכן א"צ לקרוע וכתב ע"ז הב"י היה הולך ובא כו' ירושלמי בפרק הרואה כתבו הרא"ש וגם הרמב"ם כתבו עכ"ל ובתורת האדם להרמב"ן צד 32 ירושלמי בפרק הרואה שמעון קמטריא שאל לר' חייא בר אבא בגין דאנא חמר וסליק לירושלים בכל שעה כו' עכ"ל. ובאגודה ברכות סי' קצ"ד והכי נמי אמרינן בגמרא הרואה חבירו לאחר שלשים יום מברך שהחיינו (ברכות נ"ח ע"ב) וכן יש בירושלמי בפרקין עכ"ל ולפנינו בירושלמי ליתא.

פ"ט ה"ב רבי חונא ושמעון קמטריא כו' לפי שנאמר לעיל שאלה בשם שמעון קמטריא מובא בדרך אגב כאן מאמר אחר בשם שמעון קמטריא וכן לעיל פ"ז ה"ו מובא מאמר מרבי זריקן הזכיר של חנוכה בארץ שאינו שייך שם, לפי שמובא שם לעיל מאמר אחר בשם רבי זריקא וכדומה לזה תמצא הרבה בירושלמי.

פ"ט ה"ב כומר היה לע"ז וכו' בפי' הרשב"ם ב"ב ק"י ע"א ד"ה ששב כך מפורש בפרק בתרא דברכות ירושלמי מתיבין ליה והכתיב עד יום גלות הארץ אמרי כיון שמת דוד עמד שלמה והחליף כל הסנקליטין והחליפו עמהן חזר לקלקולו הראשון הה"ד ונביא אחד זקן יושב בבית אל אמרין הוא הוה

וקבעי

וקבעי התם כהן לע"ז והאריך ימים אמרי ע"י שהיתה עינו צרה בע"ז שלו כיצד היה בר נש מייתי לית תור כו' כל המאמר בשינויים וכן מובא המאמר בשם הירושלמי בשינוים בילקוט שמעוני שופטים ר' ע"ג ע"ש ובמ"כ בחזית פ"ב פסוק סמכוני באשישות פתפותי ביצים ה"ג ג"כ בירושלמי דברכות פרק הרואה וכו' עכ"ל ולפנינו ליתא.

פ"ט ה"ב העמידו קומוס על תיסבריות שלו כו' בערוך ערך קמים ירו' בפרק הרואה בגמ' על הרוחות כיון שראה דוד שממון חביב עליו מינהו קומים תיסוורין שלו על בית המקדש שנאמר נגיד על האוצרות א"ב פי' בל"י ורומי נגיד כו' עכ"ל.

פ"ט ה"ב אמרין הוא הוה. בילקוט שופטים שם אמרין הוא היה שהחזיק עצמו לע"ז ואותו היום חזר בתשובה ושרתה עליו רוח הקודש הה"ד ויהי דבר ה' אל הנביא אשר השיבו עכ"ל וכ"א מלות אחרונות ליתא לפנינו ועי' בערוך ערך נביא.

פ"ט ה"ב הרואה את החמה בתקופתה עי' בתוספתא ברכות פ"ו ובבלי ברכות נ"ט ע"ב ובערוך ערך חמה.

פ"ט ה"ב אמר רבי תונה הדא דתימר בימות הגשמים כו' הירושלמי מובא בשינוים בויקרא רבא פכ"ג ובערוך ערך חמה ירושלמי אמר רב הונא הדא דאת אמר בימות הגשמים ולאחר שלשה ימים שנאמר ועתה לא ראו אור וגו' ובספר בית נכות ההלכות צד 57 המאמר משובש ועיין בשו"ת רב משלם סימן ז'.

פ"ט ה"ב הרואה את הלבנה בחדושה אומר ברוך מחדש חדשים לזה כוונו במ"ש בבבלי סנהדרין מ"ב ע"א א"ל רב אחא לרב אשי במערבא מברכי ברוך מחדש הדשים א"ל האי נשי דידן נמי ברכי כו". ע"ש.

פ"ט ה"ב עד שתראה בחצי המטה. בד' קושטנטינא ואמשטרדם הגי' עד שתראה בחצי טפח וברוקח סי' רכ"ח ירושלמי עד שיראה כחצי המטה פי' כחצי עוגה עכ"ל ובלקוטים בס' נכות ההלכות צד 58 ירושלמי עד מתי מברכין על הלבנה (לפנינו עד איכן) כל זמן (לפנינו ליתא ב' מלות אחרונות) שתראה כחצי חמוטה ר' יהושע (לפנינו ר"א ור"ח בשם רבי יוסי ובבבלי סנהדרין מ"א בשם ר' יותנן) אומר עד שתמלא את חסרונה (לפנינו שתתמלא פגימתה) ופי' חמוטה קערה עכ"ל ועי' בערוך ערך חמט א' ונותן לחמיטה ולתמתוי פי' קערה עכ"ל ובוודאי בהרוקח הנ"ל הגי' כחצי חמטה ואולי מ"ש בתוס' בבורות מ"ד ע"א ד"ה עיניו פי' בקונטרס עגולות כמו כי תרוטה בסנהדרין גבי לבנה. כיון להירוש' כאן וצ"ל בתוס' כמו כי חמוטה.

פ"ט ה"ב בתפלה רבי יוסי בר נהוריא אמר מקדש ישראל מחדש חדשים באור זרוע ה"ב סי' תנ"ז ואמר בירושלמי פרק הרואה בתפלה כיצד (מלה אחרונה ליתא לפנינו) רבי יוסי בר נהוראי אומר כי בישראל עמך בחרת מכל העמים וחוקי ר"ח להם קבעת בא"י (י"ד מלות אחרונות ליתא לפנינו) מקדש ישראל ומחדש (לפנינו מחדש) חדשים עכ"ל.

פ"ט ה"ב שמואל אמר צריך לומר והשיאנו כו' בפרדס לרש"י סי' קס"ו ואשר שאלתם נבונים עבור מהו לומר והשיאנו כו' שכן אנו נוהגים בתרי מתיבתא בארץ ישראל ונהרדעא שאומר והשיאנו בראש השנה ויום הכפורים שהלכה בהודאה (אולי צ"ל בהרואה והכוונה להירושלמי כאן) ששמואל אומר צ"ל והשיאנו גם חיזוק של ר' הושעיא דאמר והיו לאותות ולמועדים וכן הלכתא

ואין

ואין לשנות עכ"ל ובראש פ"ד דרה"ש סי' י"ד רבינו יצחק בר' יהודה הנהיג במגנצא לומר זהשיאנו בר"ה ויו"כ בשם רבינו אליעזר הגדול וכן רבינו משולם שאל את פי ראש ישיבה שבירושלים והשיבו שאומרים והשיאנו בר"ה ויו"כ והביאו ראי' מירו' דפרק הרואה עכ"ל וכיון לירושלמי דילן ובלקוטים מס' אמרכל ד' כ"ג ע"ב וגם רבינו משלם שאל ראש ישיבה שהיה בירוש' והשיבו שאומרים אותו וראיתו מירוש' פרק הרואה עכ"ל וכן הוא במרדכי רה"ש סי' תשכ"ב ונראה שהיה לרבותינו הנ"ל הגי' בירו' כאן: צ"ל ברה"ש ויוהכ"פ והשיאנו ולפנינו קאי זה רק על ראש חדש ומרה"ש ויוהכ"פ אין זכר ובראבי"ה ברכות סי' פ"ה בירושלמי גרסינן בהרואה אמר שמואל והשיאנו ה' אלהינו את ברכת מועדיך דכתיב והיו לאותות ולמועדים עכ"ל ובאור זרוע שם ר"ח בר אשי אמר מקדש ישראל וראשי חדשים ר' (לפנינו רב) אמר צריך להזכיר זמן והשיאנו ה' אלקינו את ברכת מועדיך (לפנינו הגי' משונה) תני ר' אושעיא והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים עכ"ל ולפנינו בירושלמי כאן הגי' ולימים ולשנים אבל בד' קושטנטינא ויִמים ושנים ועי' בראבי"ה ברכות סי' קמ"ו ובאבודרהם ד' ק"ט ע"ב ואמרינן בירושלמי אין מברכין על הירח עד שיתבשם עכ"ל ולפנינו ליתא.

פ"ט ה"ב ברוך מחיה המתים. בדפוס קושטנטינא ברוך אתה ה' מחיה המתים.

פ"ט ה"ב בקעה בקעה איתמלאי כו' כל המאמר מובא בשינוים בבראשית רבה פ' ל"ה ע"ש ובשוחר טוב מזמור צ"ב מובאה המעשה מרשב"י יע"ש בהערות ידידי הרב הגדול הר"ר שלמה באבער הי"ו.

פ"ט ה"ב וכי מה ראו לסמוך בשורות טובות לגשמים כו' בפי' רב נסים גאון בברכות נ"ט ע"ב גרסי' בגמרא דבני מערבא מה ראו לסמוך בשורה טובות לירידת גשמים ר"ב בר"ל על שם מים קרים על נפש עיפה ושמועה טובה וגו' ועיקרה בבראשית דר' אושעיא כו' עכ"ל ובאמת הוא בב"ר פ' נ"ז וראוי להעיר שרב נסים גאון הציג הב"ר במעלה קודם מהירושלמי וכן לעיל בברכות מ"ה ע"א אמר: ועיקרא דמילתא בבראשית דר' הושעיא וכו' עכ"ל ובמלאכת שלמה במשניות ברכות פ"ט מ"ב בירושלמי וגם בב"ר מה ראו לסמוך בשורות טובות כו' מה שמועה טובה ברוך הטוב והמטיב אף מים קרים ברוך הטוב והמטיב עכ"ל והי"ד מלות אחרונות ליתא בירושלמי.

פ"ט ה"ב וכמה גשמים ירדו ויהא אדם צריך לברך כו' בערוך ערך קרמיד בב"ר פי"ג ובירושלמי בפרק הרואה בגמרא על הגשמים וכמה גשמים ירדו ויהא אדם צריך לברך ר' חייא בשם ר' יוחנן בתחלה כדי רביעית (לפנינו רביעה) ובסוף כדי שידוחו פני הקרמיד (לפנינו כדי שיודחו פניה) וע"ש בערוך אח"ז ראיתי בירושלמי ד' קושטנטינא ולבסוף כדי שיודחו פני הקרמיד ובחי' מהר"י אבן מיגש בב"ב ד' ו' ע"א תקרת הגג שמכוסה ברעפים שקורין בלשון ערבי קראמידיה עכ"ל ועי' ירושלמי תענית פ"א ה"ג ששם מובא כל המאמר בשינוים.

פ"ט ה"ב ורב אדא ורב בימי בדפוס אמשטרדם ורב אדא בר אבימי.

פ"ט ה"ב רבי יהודה בר יחזקאל אמר אבא מברך על ירידת גשמים יתגדל כו' בבבלי ברכות נ"ט ע"ב נאמר ע"ש רב יהודה נוסח אחר בברכה זו ובבראשית רבה פי"ג מובא ירושלמי דילן בשינוים. וכן מובא בשינוים במדרש תהלים מזמור י"ח אות ט"ז ע"ש.

פ"ט

פ"ט ה"ב שאת ממנימען זו מזו. בד' אמשטרדם שאת ממניען זו מזו.

פ"ט ה"ב אמר ר' יודן ולא עוד אלא שהוא מורידן במידה שנאמר ומים תכן במדה בפי' המיוחס לרש"י בבראשית רבה פ"ד ד"ה מעשה נסים שהביא הירושלמי וז"ל וגם במסכת ברכות ירושלמי כתוב כן כל המדרש עד כי יגרע נטפי מים (לפנינו ליתא) ומוסף מהו כי יגרע נטפי מים שמונען אלו מאלו כמה דתימא ונגרע מערכך (ויקרא כ"ז) (לפנינו משובש הגי') והדר תני ר' יודן ברבי שמעון (לפנינו חסרים ב' מלות אחרונות) אומר שהוא מודדן במדה שנאמר ומים תכן במדה למדנו שטעות סופר הוא מה שכתוב בבראשית רבה סמוך לואלו מהלך כמה מילין כו' עכ"ל.

פ"ט ה"ב הכין הוה רבי סימון מברך. בדפוס קושטנטינא הוה רבי שמעון.

פ"ט ה"ב אין לך טפה יורד מלמעלה. בילקוט המכירי תהלים מזמור מ"ב אות י"ז תענית ירושלמי תני רשב"א אומר אין לך טפה שהיא יורדת שאין הארץ מעלה טפחים כנגדו כו'.

פ"ט ה"ב שורשי היטה בוקעין בארץ כו' עי' בר"ר פ' י"ג ובמתנות כהונה שם שהביא ירושלמי דילן.

פ"ט ה"ב אמר רבי זעירא תני תמן על הזול כו' בבראשית רבה פי"ג ליתא מלת תני וע"ש.

פ"ט ה"ג במשנה אומר ברוך שהגיענו לזמן הזה. כן בד' ווינציא אבל בד' קושטנטינא אומר ברוך שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה.

פ"ט ה"ג במשנה מעין הטובה במשנה במתניתא דבני מערבא מעין על הטובה ועל הטובה מעין על הרעה.

פ"ט ה"ג במשנה בד' ווניציא והזועק לשעבר, ובד' קושטנטינא והצועק לשעבר וכן במתניתא דב"מ.

פ"ט ה"ג במשנה ושמע קול צוחה. במתניתא דב"מ קול צווחות.

פ"ט ה"ג אמר ר' חייא בר בא לא סוף דבר הדשים כו' בתוס' ברכות נ"ט ע"ב ד"ה ורבי בירושלמי אמר ר' חייא בר אבא (בא) לא סוף דברים (דבר) הדישים אלא אפילו ישתקים כאלו הדשים הן רבי יעקב (לפנינו בר זבדי) בשם ר' הייא בר אבא אמר קנה אומר שהחיינו ניתן לו אומר הטוב והמטיב לביש בגדים אומר מלביש ערומים וצ"ע דבגמרא שלנו דלא אשכחן הטוב והמטיב כו' עכ"ל ובחי' הרישב"א ברכות נ"ה לא סוף דבר הרשים אלא אפילו שחקים הדשים הן לו כו' עכ"ל ובטור או"ח סי' רכ"ג ואיתא בירושלמי לאו דוקא חדשים אלא ה"ה נמי ישנים אם הם חדשים אצלו ונקט הדשים לאפוקי אם מכרן כו' ובסמ"ג עשין כ"ז ובירושלמי קאמר אפילו ישנים שהם חדשים לו מברך עליהם שהחיינו ובאבודרהם ה' ברכות ד' ק"ט ע"ב אמרינן בירושלמי אמר ר' חייא בר אבא לא סוף דבר הדישים אלא אפילו הם שחקים והם הדשים לו ר' יעקב בר זבדי משום (בשם) ר' היא בר אבא קנה אומר שהחיינו נתנו לו במתנה אומר כו' עכ"ל ובמרדכי סוכה פ"ג סי' תשע"א ירושלמי אמר ר' חמא (לפנינו ר' חייא בר בא) לא הדשים ממש (לפנינו לא סוף דבר חדשים) אלא אפילו שחקים כעין חדשים עכ"ל וברוקח סי' שמ"ב מצאתי ירושלמי אפילו שחקים וכן החדשים אומר שהחיינו עכ"ל ובפי' רי"ח ברכות ד' נ"ט ע"ב ירושלמי א"ר חייא בר בא לא סוף דבר הדשים אלא אפילו שחקים כאלו הם חדשים לו ר' יעקב בר זבדי בש"ר חייא בר אבא קנה אומר ברוך שהחיינו לזמן הזה נתן לו מתנה אומר

ברוך .

ברוך הטוב והמטיב לבש בגדים אומר ברוך מלביש ערומים כו' עכ"ל ובירוש' כאן בד' קושטנטינא אלא אפילו הן שחוקים כאל' והם חדשים לו.

פ"ט ה"ג קנה אומר ברוך שהחיינו כו' בשלטי הגבורים בגליון הרי"ף פ"ט דברכות סי' רט"ו ירושלמי קנה מברך שהחיינו נתנו לו במתנה (לפנינו ליתא מלה אחרונה והיתה גם לפני הרא"ש ברכות פ"ט סי' ט"ו) מברך הטוב והמטיב שיש בו טובה לו ולנותן (וכן הוא באגודה ברכות סי' ר"ח ה' מלות אחרונות ליתא לפנינו) לבש מברך (אומר) מלביש ערומים עכ"ל וברוקח סי' שמ"ב קנה אומר שהחיינו ניתן לו אומר הטוב והמטיב עכ"ל ובחי' הרשב"א ברכות נ"ה וכן נראה מן הירושלמי דגרסינן התם קנה אומר שהחיינו ניתן לו במתנה אומר ברוך הטוב והמטיב לבש אומר ברוך מלביש ערומים עכ"ל וכן הוא בשם הירו' בטור או"ח סי' רכ"ג ובד' קושטנטינא קנה אומר שהחיינו נתנו לו במתנה אומר ברוך הטוב והמטיב לבש אומר ברוך מלביש ערומים ובהרא"ש ברכות פ"ט סי' ט"ז ירושלמי אמר רבי חייא ברבי אבא לא סוף דבר חדשים אלא אפי' הן שחקים והן חדשים לו רבי יעקב בר זבידא משום ר' חייא בר אבא אמר קנה אומר שהחיינו ניתנו לו במתנה אומר הטוב והמטיב לבש אומר ברוך מלביש ערומים וצ"ע דבגמ' דידן לא מצינו הטוב והמטיב אלא היכא דאיכא אחרינא בהדיה כו' ועי' בהגר"א ז"ל שם. ובפסקי הלכות ריקאנטי סי' פ'.

פ"ט ה"ג העושה סוכה לעצמו אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו כו' בתוספתא ברכות פ"ז הוצאת צ"מ העושה סוכה לעצמו אומר ברוך שהגיענו לזמן הזה, נכנס לישב בה אומר ברוך אשר קבו"צ לישב בסוכה ומשברך עליה יום ראשון שוב אינו צריך לברך וכן הוא בתוספתא עם האלפס אבל לא נזכר החילוק בין עשיה לעצמו או לאחרים ובתוס' סוכה מ"ו ע"א ד"ה העושה ואיכא תנא דתני בירושלמי בפרק הרואה עשאה לעצמו מברך לעשות סוכה עשאה לאחר מברך לעשות סוכה [לשמו כן הגיה הרש"ל שם] ועי' ברש"א שם. ובתו' מנחות מ"ב ע"ב ד"ה ואילו ובפרק הרואה ירו' מצריך לברך אעשיית ציצית סוכה ותפילין ובערוך הביאה בערך צץ ג' וחולק על הש"ס שלנו עכ"ל ובערוך שם ירוש' בפרק הרואה העושה ציצית לעצמו אומר בא"י אמ"ה אקב"ו לעשות ציצית לאחר לעשות ציצית לשמו נתעטף מברך להתעטף בציצית וכן ללולב ולמזוזה וכל מצות כו' עכ"ל ובמחזור ויטרי צד 637 ושמא אירושלמי סמיך דתניא בירושלמי בפרק הרואה העושה ציצית לעצמו יאמר בא"י אמ"ה אקב"ו לעשות ציצית וכן לולב ומזוזה וכל המצוות ומייתי לה בערוך בערך צץ עכ"ל ובמנהיג צד 63 ירושלמי העושה סוכה לעצמו מברך לעשות סוכה וכן בלולב וכן בציצית ובכל המצות כך מצאתי עכ"ל ובאור זרוע ה"א סי' תקפ"ג בפרק התכלת מסקינן כל מצוה דעשייתה לאו גמר מצוה כו' אבל בירושלמי דפ"ק דסוכה העושה סוכה לעצמו מברך אשר קדשנו לעשות סוכה ובפרק לולב הגזול ירושלמי העושה לולב לעצמו אומר אשר קדשנו לעשות לולב ובירושלמי דפרק הרואה תניא נמי הכי גבי תפילין ומזוזה וציצית תלמוד ירושלמי פליג אתלמוד דידן דפרק התכלת ולא סמכינן אלא אתלמוד דידן וסברת תלמוד ירושלמי דמשום דמצוה לעשות המצוה לשמה מברך על עשייתה עכ"ל ובעיטור ה' סוכה צד 155 בירושלמי העושה סוכה לעצמו לולב לעצמו ציצית לעצמו מברך בכלהו בשעת עשייתן לעשות ולא אזלא כגמרא דילן כו' עכ"ל ובעיטור ה' ציצית ד' ע"ו דהא דגרסי' בירוש' העושה סוכה לעצמו העושה לולב לעצמו העושה תפילין לעצמו והמכסה והמוהל בבולן כו' לא אזלא אליבא דגמרא דילן כו' עכ"ל ובמרדכי ה' ציצית סכאן יש

למחוק

למתוק מה שכתוב בהלכות גדולות עושה סוכה מברך לעשות סוכה כדמשמע הבא בהדיא ועל פי הירושלמי הורו כן ואינו דפליג בהא אתלמוד דידן כו' פסק בה"ג שיש לברך לעשות ציצית בשעת עשיה ועפ"י הירושלמי פי' כן עכ"ל ועי' בה"ג (הוצאת מק"נ) צד 158 ובתרא"ש סוכה פ"ד סי' ד' ובירושלמי תניא העושה לעצמו מברך לעשות סוכה עשאה לאחר מברך על עשיית סוכה ואגמרא דידן סמכינן כו' ועי' בקרבן נתנאל שם ובמהרש"א ומהר"ם שם מובאים דברי הרא"ש הנ"ל ובטור או"ח סי' תרמ"א אע"ג דגרסינן בירושלמי העושה סוכה לעצמו מברך אקב"ו לעשות סוכה עשאה לחבירו מברך על עשיית סוכה סמכינן אגמרא דילן דקאמר שא"צ לברך על עשייתה עכ"ל ובפסקי תוס' סוכה סי' קכ"ד בירו' עשאה לעצמו מברך לעשות לאחר מברך לעשות סוכה לשמה כו' עכ"ל ובירוש' ד. קושטנטינא הגי' העושה סוכה לעצמו מברך ברוך אקב"ו לעשות סוכה ואם לאחרים אומר לעשות סוכה לשמו נכנס לישב בה אומר לישב בסוכה וכן הוא בד' ווניציאה באיזה שינוים קלים. ובכלבו (ה' ברכות) וכן הוא לשון המפרש גרסי' בירוש' העושה סוכה לעצמו לולב ציצית מברך בבלהו בשעת עשייתן לעשות כו'.

פ"ט ה"ג לאחרים לעשות לו סוכה לשמו בד' קושטנטינא לאחרים לעשות סוכה לשמו ובהמלה לשמו בברכת סוכה לולב וכו' נלאו המפרשים יש שפירשו לשם זה אשר עשה בשבילו הסוכה ואחרים פי' שנוסח הברכה לשמו לשם המצוה והגיהו תחת לשמו לשמה אולם כפי שיראה הקורא המבין שהרא"ש והטור הנ"ל גרסו כאן: עשאה לאחר מברך על עשיית סוכה ולא גרסו המלה לשמו וכן ראיתי בערוך ערך צץ הנ"ל ד' פיזרו רע"ז ששם הגירסא: לאחר לעשות ציצית וג"כ לא גרס המלה לשמו [ובעל הערוך השלם לא התעורר ע"ז והעתיק לאחר לעשות ציצית לשמו] וכן הביא הגי' מהערוך בעל מראה הפנים בירוש' כאן. וכן היתה הגי' בהערוך בתוס' סוכה מ"ו הנ"ל ולחנם הגיהו בהתוס' הרש"ל והרש"א והוסיפו המלה לשמו או לשמה ובוודאי מאיזה מגיה נוספה המלה לשמה בפסקי תוס' סוכה הנ"ל. ואח"כ ראיתי באגודה ה' סוכה סי' מ"ב שכ' אבל בירושלמי משמע לעשות סוכה והיא הדין עושה לאחרים עכ"ל.

פ"ט ה"ג העושה לולב לעצמו אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות לולב כו' ואשר החיינו. בד' אמשטרדם ואשר שהחיינו ובתוספתא ברכות שם העושה לולב לעצמו אומר ברוך שהגיענו לזמן הזה וכשהוא נוטלו אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב וצריך לברך עליו כל שבעה ובאור זרוע ח"א סי' שפ"ז ואמר בירושלמי בפרק הרואה בברכות ובפרק לולב הגזול גבי לולב כשהוא נוטלו אומר אקבו"צ על נטילת לולב ואין צריך לברך שהחיינו כו' עכ"ל ובאו"ז ח"ב סי' שט"ז וכן דעתי נוטה שאין אומר זמן בנטילת לולב אלא ביום ראשון בלבד לפי שלא מצינו עיקר ושרש לברכה זו לא בתלמוד ולא במשנה ולא בתוספתא כו' עכ"ל ולפנינו מפורש ברכה זו בירושלמי כאן. וברוקח סי' שע"א ואע"ג דבירושלמי דברכות בפרק הרואה ובתוספתא דברכות העושה סוכה ולולב אומר זמן ולעשות אין הלכה כן כו' ולפנינו בירושלמי לא נאמר זמן רק בלולב ולא בסוכה.

פ"ט ה"ג כשהוא קובעה אומר ברוך אקב"ו על מצוות מזוזה עי' בתוס' בברכות שם. ובהלכות גדולות הוצאת מק"נ צד 232 מאן דקבע מזוזה מחייב לברוכי ברוך אתה ה' אמ"ה אקב"ו לקבוע מזוזה וכן הוא בשאלתות סי' קמ"ה ובפרדס לרש"י ה' ברכות סי' נ' בהלכות גדולות אומר הבא לקבוע מזוזה מברך לקבוע ולא נהירא לי דהא בהדיא מפורש במס' ברכות ירושלמי כשהוא

קובעה

קובעה מברך על מצות מזוזה עכ"ל וברוקח סי' שס"ג בשלהי ברכות ירושלמי העושה מזוזה לעצמו על מצוות מזוזה עכ"ל ולפנינו הגי' אומר לעשות מזוזה ובכלבו ה' ברכות ובשהיא קובעה מברך לקבוע מזוזה ויש אומרים על מצוות מזוזה עכ"ל ומ"ש בהג"מ ה' מזוזה פ"ו יש אומרים כי יש בירושלמי עיר שיש בה חוזרים פטורים מן המזוזה ואריב"א כי ישתקע הדבר ולא יאמר כי ברדק בכולו ולא מצאו כו' עכ"ל וזהו מלשון הסמ"ג ה' מזוזה (קאפוסט ד' ט' ע"א) וז"ל הסמ"ג יש אומרים שיש בירושלמי עיר שיש בה חוזרים פטורין מן המזוזה ואומר רבינו יצחק ברבי אברהם נשתקע הדבר ולא נאמר כי בדק בבולן ולא מצאו עכ"ל ובארחות חיים ה' מזוזה (הוצאת מק"נ תר"ס) מובא זה בשם קדמון א"ר ומובא זה בשם הירושלמי בספרי קדמונים אחרים ולפנינו בירושלמי לא נזכר כלל מזה אח"ז ראיתי בירושלמי כאן ד' קושטנטינא העושה מזוזה לעצמו אומר לעשות מזוזה לא"ר אומר לעשות מזוזה לשמו כשהוא קובעה אומר לקבוע מזוזה. וכן הוא בד, מגנצא.

פ"ט ה"ג העושה תפילין לעצמו וכו'. המעתיקים קצרו כאן והציגו וכו' וכן הוא בכל הדפוסים. בתוספתא ברכות שם הוצאת צ"מ העושה תפילין לעצמו אומר ברוך שהגיענו לזמן הזה וכשהוא מניחן אומר אשר קדשנו במ"ו להניח תפילין. ובתוספתא עם האלפס העושה תפלין אומר ברוך שהגיענו וכשהוא מניחן אומר להניח תפילין. ובירושלמי כאן ד. וויניציא נאמר כשהיא לובש אומר על מצות תפילין ובאשכול ה' תפילין צד 86 והכי גרסינן בירוש' כשלובש תפילין מברך להניח תפלין. עכ"ל ועי' מ"ש לעיל פרק ב' ה"ג ולקמן ובד' קושטנטינא בירושלמי כאן העושה תפילין לעצמו וכו' לאחר וכו' כשהוא לובשן אומר על מצות תפילין. וכן הוא בד' מגנצא.

פ"ט ה"ג העושה ציצית לעצמו אומר וכו' לא"ר וכו' בתוספות סוכה ל"ט ע"א ד"ה עובר ובהדיא אמר בירושלמי דברכות פרק הרואה גבי ציצית העושה ציצית לעצמו אומר בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות ציצית (ולא גרסו לשמו) נתעטף בה אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית והיינו טעמא כו' עכ"ל ובאור זרוע ח"ב סי' שי"ג ובהדיא אמרינן בירושלמי בפרק הרואה גבי מצות ציצית העושה ציצית לעצמו אומר אקבו"צ לעשות ציצית נתעטף אומר אקבו"צ להתעטף בציצית כו' עכ"ל ובתא"ש סוכה פ"ג סי' ל"ג וכי האי גוונא אמרינן בירושלמי דברכות פרק הרואה העושה ציצית לעצמו אומר אקב"ו לעשות ציצית נתעטף בו אומר אקב"ו להתעטף בציצית עכ"ל וכן בתא"ש סוכה פ"ד סי' ג' ובאגודה סוכה סי' ל"ג. ובכלבו (ה' ברכות) והעושה ציצית לאחרים מברך על עשיית ציצית עכ"ל.

פ"ט ה"ג התורם והמעשר כו' עי' בתוספתא ברכות שם ובלקוטות הרמב"ן פסחים ד' ז' וז"ל מצאתי את"כ בתוספתא דקתני היה מהלך להפריש תרומה ומעשרות אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש תרומה ומעשרות ובירושלמי הביאו זאת עכ"ל ובאבודרהם (ברכת המצות ומשפטיהם ד' ז' ע"ב) דגרסי' בתוספתא דברכות היה הולך להפריש תרומות ומעשרות מברך בא"י אמ"ה אקב"ו להפריש תרומות ומעשרות כו' עכ"ל ובדפוס קושטנטינא בירושלמי כאן התורם והמעשר אומר להפריש תרומה ומעשר לאחר או' וכו' לשמו ובד' וויניציא התורם והמעשר אומר ברוך אקב"ו להפריש תרומה ומעשר, לאחר להפריש תרומה ומעשר לשמו. ובהשגות הרמב"ן על ס' המצות (שרש י"ב ד' ע"ט) ומפרש בתוספתא בפרק בתרא של ברכות ההולך להפריש

תרומה

תרומה ומעשרות אומר אקב"ו להפריש תרומה ומעשרות מאמתי מברך עליהן משעה שמפרישן עכ"ל. ועי' בבאורי הגר"א ז"ל לאו"ח סי' כ"ה שלא זכר מהירוש' כאן.

פ"ט ה"ג השוחט צריך לברך כו' באור זרוע סי' שס"ז בירושלמי השוחט צריך לברך על השחיטה ואחרי כן שוחט (ג' מלות אחרונות ליתא) עכ"ל.

פ"ט ה"ג המכסה אומר על כיסוי הדם. באור זרוע ח"א סי' שפ"ז כדאמר בירושלמי המכסה את הדם אומר אקבו"צ על מצות כיסוי הדם עכ"ל ובאור זרוע ח"א סי' ת"ד ירושלמי פרק הרואה המכסה את הדם צריך לברך על כיסוי הדם בעפר נתקלקלה השחיטה פטור מלכסות מן הדא דתנינן השוחט ונתנבלה בידו הנוחר והמעקר פטור מלכסות עכ"ל ט"ו מלות אחרונות מן בעפר ליתא לפנינו בירושלמי ועי' חולין פ"ה ע"א במשנה ושם בחולין ד' פ"ז ע"א.

פ"ט ה"ג אל חי חלקינו כו' בערוך ערך חלק ב' בפ' הרואה מקום בגמ' בנה בית בירושלמי אל חי חלקנו צורינו צוה להציל ידידות שארינו משחת ועיקרה בתוספת ברכות עכ"ל.

פ"ט ה"ג צוה להציל ידידות שארנו משחת, במנהיג ד' צ"ה (ד"ב) להציל זרע קדש ידידות שארנו משחת.

פ"ט ה"ג ברוך אתה ה' כורת הברית. ועי' בתוספתא ברכות שם ובבבלי שבת קל"ז ע"ב ובתוס' שם. ובאור זרוע ה"ב סי' ק"ז ופירש רבינו שמואל בר נטרונאי זצ"ל דהיינו טעמא כדאמר בירושלמי שהיו מתפללים על הכוס והיה אומר תשלח אסותא דחיי ורחמי מן קמי מימרא דשמיא לאכאה לרביא הדין דהוא צריך אסו ואיתסי כמו דאתסיאו מוי דמרה ע"י משה ומוי דיריחו ע"י אלישע כן יתסי רביא הדין בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן ועוד תשתלח אסותא דחיי ודרחמי מן קמי שמיא לאכאה לאמיה דרביא הדין דהיא צריכה אסו ותתסי כמה דאתסיאו כו' עד ואמרו אמן עכ"ל ובכללי המילה לר' יעקב הגוזר צד 60 מצינו ראיה בירושלמי בסוף הברכה תשלח אסותא דחיי ורחמי כו' ושם צד 87 מן הירושלמי אלהינו ואלהי אבותינו קיים את הילד הזה וכו' ושם צד 98 ובירושלמי מצינו ראיה שצריך לבקש רחמים שאומר בסוף הברכה תשלח אסוותא דחיי וגו' ושם צד 111 ובירושלמי איכא תשתלח וכו' ושם צד 113 דמצינו ראיה בירושלמי בסוף הברכה של אשר קידש ידיד מבטן תשלח אסוותא וכו' ובתרגום המיוחס ליונתן ב"ע בסוף ויחי נזכר בקצור מתפלה זו וגם התרגום לקח זה מהירושלמי ולפנינו בירושלמי ליתא כל זה [ור' שמואל בר נטרונאי הנ"ל וגיסו הראבי"ה מביאים תמיד הירושלמי בנוסחאות משונות משלפנינו, והם חיו באשכנז והיו התני הראב"ן ולפלא שכפי הנראה היה להם הירושלמי בכת"י יותר שלם מכפי שהיה לרבותינו בני דורם] ובתשובות מהר"ם אלשקר סי' י"ח מביא מתשובות הגאונים: עוד כתוב שם בירושלמי ר' שמעון בשם ר' הושעיא ורבנן האי כאן דאפיק בריה לברית יצטרך לברך ברכה עד לא יתגזר ויצטרך ליטול בריה לברך עליה כו' וגם מכל זה אין זכר בהירושלמי כאן ולא במקום אחר.

פ"ט ה"ג כורת הברית. והנה הראשונים הביאו מהברייתא בירושל' בכאן כמה מאמרים החסרים לפנינו וראיתי להעיר כאן על איזה מהם: באור זרוע ה' ערב שבת סי' י"א ואמרינן בירושלמי פרק הרואה המדליק נר בלילי יום טוב אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר לכבוד יום טוב ואינו צריך

 לומר

לומר זמן בלילי שבת אומר אשר קדשנו במצותיו וצוני להדליק נר לכבוד שבת ובפרק המביא כדי יין ירושלמי המדליק נר לילי יום טוב אימר אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של יום טוב עכ"ל. ובמרדכי פ"ב דשבת סי' רע"ג ובירושלמי דפרק הרואה גרסינן המדליק נר של שבת צריך לברך להדליק נר של שבת וכן ביום טוב של יו"ט עכ"ל. וכן הוא שם בהגהת מרדכי סי' רפ"ו ובאבודרהם (סדר מעריב של שבת ד' מ"ז ע"ב) כתב ומברכין על הדלקתה בא"י אמ"ה אקב"ו להדליק נר של שבת אבל בהדלקת נר של יו"ט לא נהגו לברך כו' ובעל משמרת המועדות כתב שצריך לברך על הנר בלילי ימים טובים כו' עכ"ל ובבה"ג (הוצאת מק"נ צד 85) ושדר רב נטרונאי ריש מתיבתא המדליק נר של שבת צריך לברך באקב"ו להדליק נר של שבת ובאגודה ה' יוהכ"פ סי' י"ז אבן רוב גאונים פסקו על פי הירושלמי לברך (על הנר) אפילו בשאר יום טוב עכ"ל. ובהגהת מימוני ה' שבת פ"ה סי' א' וכן ביום טוב נהגו להדליק נר וכן איתא בירושלמי פרק המביא כדי יין המדליק נר ביום טוב צריך לברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של יום טוב ובפרק הרואה ירושלמי גרסינן להדליק נר לכבוד יום טוב ודכוותיה בשבת אומר לכבוד שבת עכ"ל ולפנינו בפרק הרואה כאן אין זכר מכל זה. וגם בפרק המביא כדי יין לפנינו אין רמז מזה ומצאתי שמקום המאמר בפרק המביא כדי יין היה באמת בירו' לפני בעל אור זרוע בפרק המביא כדי יין סוף הלכה ו' ועי' באו"ז ח"ב סי' שס"א וז"ל ירושלמי צריך לטלטלו לנר ממקום למקום מותר לטלטלו ולהוסיף עליו שמן מותר כו' המדליק ליל יום טוב צריך לברך בא"י אקבו"צ להדליק נר של יום טוב עכ"ל. וזה קאי על מתניתין שם אין פותחין את הנר מפני שהוא עושה כלי כו' וכל המאמר שהביא האור זרוע הסר לפנינו בירושלמי ביצה בכל הדפוסים סוף ה"ד. ובהגהת מימוני ה' חמץ ומצה פ"ח ה"ו וכן הוא בפירוש בירושלמי בפרק הרואה מצה בלילי פסח כשהוא בוצע מברך המוציא הא לאוכלה מברך על אכילת מצה עכ"ל ועי' בטור או"ח סי' תע"ה מה שכתב בזה וברוקח סי' רפ"ג כתב: זה אינו בכל הירושלמי דמברך המוציא על הפרוסה עכ"ל ובאו"ז ח"ב סי' רנ"ב דאמר בירושלמי בפ' ע"פ תני איזו היא ברכת מצה מניח פרוסה ע"ג שלמה ופורס מן הפרוסה ומברך בא"י אמ"ה המוציא לחם מן הארץ וטמיש במלחא ולא אכיל עד דמברך על ההיא אימצא דהמוציא אקבו"ץ על אכילת מצה עכ"ל וליתא לפנינו. ובאור זרוע ח"א סי' רכ"ה ואמר בירושלמי בברכות פרק הרואה המפריש חלה לעצמו אומר להפריש חלה המפריש לאחר אומר להפריש חלה לשמו מאימתי מברך משעה שהוא מפריש ודלא כדברי האומר (בשאלתות דרא"ג פ' צו ובסמ"ג עשין קמ"א) שמברך להפריש תרומה כדכתיב חלה תרימו תרומה דחלה אינו אלא שם עוגה כדכתוב שתים עשרה חלות מיהו הא דקאמר בירושלמי דלאחר מברך להפריש חלה לשמו לא ידענא אי קיימא לן הכי דצריך לשמו דמאי לשמו שייך דהיכי מצינו הפרשת חלה שצריכה לשם בעלים עכ"ל וכן הוא באור זרוע ח"א [illegible] שס"ז ובפסקי רקאנטי סי' ר"ל בברכות ירושלמי המפריש חלה לעצמו אומר להפריש חלה לאחר אומר להפריש חלה לשמו ואין ריא"ז (או"ז) יוה[illegible]שה פי' לעצמו דלא מצינו הפרשת חלה צריך לשם בעליו עכ"ל ובאבודרהם (ה' ברכות ד' קט"ז ע"ב) המפריש חלה מברך בא"י אמ"ה אקב"ו להפריש חלה וכן כתבו רבינו סעדיה והרמב"ם עכ"ל ולפנינו בירושלמי כאן לא נזכר שום רמז מברכת חלה. ובאור זרוע שם וז"ל והכי קתני התם (בירוש')

טובא

טובא דהיכא דעבדינהו לאחרים שצריך לברך מהברכה בשעת מעשה לשמו
גבי סוכה כו׳ וגבי מעקה כו׳ ולפנינו בירושלמי כאן לא נזכר כלל מהברכה
גבי מעקה. ועי׳ בשאילתות סי׳ קמ״ה ובהלכות גדולות ה׳ מזוזה וכד עביד
מעקה מיחייב לברוכי ברוך אתה השם אקב״ו על המעקה. ובאור זרוע ח״ב
סי׳ ק״ז ומברך נמי שהחיינו (במילה) כמו שפסק מורי אבי העזרי על פי הירוש׳
כו׳ עכ״ל וכן הוא בשם הראבי״ה בכללי המילה לר׳ גרשם הגוזר צד 111
ובפסקי ריקאנטי ולפנינו ליתא. ובמרדכי שבת פרק י״ט סי׳ תי״ב ובירוש׳ בפרק
הרואה גרסינן העושה סוכה לעצמו מברך לעשות סוכה ושהחיינו. העושה לולב
לעצמו מברך לעשות לולב וציצית ושהחיינו וכו׳ עד המל אומר על המילה אבי
הבן אומר להכניסו כו׳ עכ״ל ולפנינו בסוכה וציצית לא נזכר מברכת שהחיינו
וברוקח סי׳ שע״א ואע״ג דבירושלמי דברכות דפרק הרואה ובתוספתא דברכות
העושה סוכה ולולב אומר זמן ולעשות אין הלכה כן כו׳ עכ״ל. ובחידושי
הרמב״ן בנדה ד׳ נ״א בשם הירוש׳ כאן כשהוא לובש אומר על מצות תפילין
וכשמניחם מברך על הנחת תפילין כו׳ ולפנינו ליתא מהברכה בעת הנחת
התפילין ועי׳ מ״ש לעיל. ובערוך ערך צץ ג׳ שהבאתי לעיל כתוב העושה ציצית
לעצמו אומר כו׳ לאתר לעשות ציצית כו׳ וכן לולב ומזוזה וכל מצות עכ״ל
נרא׳ שהיה לפני הערוך בהירושלמי כאן שבכל מצוות צריכים לומר כן
כבציצית וזה ליתא לפנינו וברוקח סי׳ שמ״ו ירושלמי בפרק הרואה כשלובשין
של ראש על מצוות תפילין על של יד להניח תפילין אימתי מניחן בשחרית לא הניח
בשחרית מניחן כל היום כלו ויש לנו לעשות כתלמוד בבלי כו׳ עכ״ל וברוקח סי׳ שס״ג
אע״פ שבירושלמי בשלהי ברכות אומר על מצות תפילין על של ראש הרי
קבלתינו כשהירושלמי חולק על תלמוד שלנו הבבלי הולכים אחר הבבלי כו׳
עכ״ל וכל זה ליתא לפנינו. וברוקח סי׳ רי״ט כדאיתא בירו׳ בפרק הרואה העושה
ציצית לעצמו אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות ציצית וכן כל המצוות
עכ״ל וזה ליתא לפנינו שכן הוא בכל המצוות. וכן מ״ש בכלבו הלכות ברכות
העושה ציצית לעצמו כו׳ והעושה ציצית לאחרים כו׳ וה״ה בשופר וסוכה ולולב
שמברך בדרך זה בשעת עשייתן עכ״ל ולפנינו בירושלמי כאן לא נזכר כלל
מברכת שופר ואולי מ״ש הראבי״ה (הובא ברא״ש רה״ש פ״ד סי׳ י׳) בשם
הירושלמי התוקע שופר צריך לברך באקב״ו לשמוע בקול שופר כו׳ היה גם כן
בירושלמי כאן וכן נוסחת ברכת חנוכה המובאה בירושלמי סוכה פ״ג ה״ד ונזכרת
בשם הירושלמי בפרדס לרש״י סי׳ מ״ב ובתניא סי׳ ל״ה ובשבלי הלקט סי׳
קפ״ה ובב״י סי׳ תרע״ו נראה שמקורה מירושלמי כאן.

פ״ט ה״ג מצות אימת מברך עליהן כו׳ בעיטור ברכת חתנים ד׳ ס״ג
ירושלמי כל הברכות כלן מברך עליהן עובר לעשייתן פי׳ ובתוס׳ סוכה ל״ט
ע״א ד״ה עובר והתם בירושלמי פליגי מצוה מאימתי מברך עליהן ר׳ יוחנן
אמר עובר לעשייתן ר״ה אמר בשעת עשייתן עכ״ל ובהג״מ ה׳ לולב פ״ז ה״ו
ולא נראה לראבי״ה מדגרסינן בירושלמי פ׳ הרואה מצוות תפילין לפנינו ליתא
מלה אחרונה) מאימתי מברכין עליהן רבי אחא (לפנינו רבי יוחנן) אומר עובר
לעשייתן רב הונא אומר בשעת עשייתן כו׳ עכ״ל ובד׳ קושטנטינא בירושל׳
כאן רב יהודה אומר עובר לעשייתן. ובעיטור ה׳ תפילין ד׳ ס״א ע״ב הגי׳
רשב״ל (לפנינו רב הונא) אומר בשעת עשייתן וברוקח סי׳ ש״נ ירושלמי בפרק
הרואה מצוות אימתי מברך עליהן ר׳ יוחנן אומר עובר לעשייתן ור׳ שמעון בן
לקיש אומר בשעת עשייתן וקיי״ל כר׳ יוחנן עכ״ל וברוקח סי׳ רי״ט מביא

גירסא

גירסא אחרת וז"ל כדאמרינן בירושלמי בפרק הרואה מצוות מאימתי מברך עליהן רבי יוחנן אמר קודם עשייתן (לפנינו הגי' עובר לעשייתן ועי' בבלי פסחים ז' ע"ב מאי עובר לשנא כו') ורב הונא אמר בשעת עשייתן כו' עכ"ל ובבאורי הגר"א ז"ל או"ח סי' ח' מביא הירוש' וגורס ר' אחא אמר עובר לעשייתן ר"ה אמר בשעת עשייתן וקיי"ל כרב אחא עכ"ל וזה כגי' הג"ם הנ"ל ובאור זרוע ח"א סי' כ"ה דהכי אמר בירושלמי כל המצוות טעונות ברכה בשעת עשייתן כו' וקיי"ל כר' יוחנן דפליג רב הונא התם בירושלמי דרב ור' יוחנן הלכה כר"י וכש"כ גבי רב הונא תלמידיה עכ"ל.

פ"ט ה"ג כל המצוות טעונות ברכה בשעת עשייתן חוץ מתקיעה וטבילה ויש אומרים קדושין בבעילה. בעיטור ברכת חתנים (ד' ס"ג) חוץ מתקיעה וטבילה ויש אומרים אף קידושין בטבילה (לפנינו בבעילה). ובעיטור ה' ציצית צד 152 מביא נוסח אחר וז"ל דאמרינן בירושלמי כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן חוץ מקדושין בבעילה עכ"ל והראשונים היה להם קובצים שונים מכתבי יד שונים לזה גרסו במקומות רבים בנוסחאות שונות. ובאור זרוע ח"א סי' כ"ה דהכי אומר בירושלמי כל המצוות טעונות ברכה בשעת עשייתן חוץ מתקיעה וטבילה ויש אומרים קרושין בבעילה משמע אבל שאר קרושין כסף או שטר צריכי ברכה בשעת עשייתן כו' עכ"ל ובמגיד משנה ה' אישות פ"ג הכ"ג וכתב הרמב"ן ז"ל כלל גדול הוא ובירושלמי בגמרא ברכות אמרו חוץ מקדושין בבעילה (לפנינו ויש אומרים קרושין בבעילה) עכ"ל. ובחי' הרמב"ן לפסחים ד' ז'. ובירושלמי ממס' ברכות אמרו חוץ מקדושין וכו' ובתניא הלכות אירוסין צד 194 ירושלמי כל הברכות כולן (לפנינו כל המצות) מברך עליהם עובר (לפנינו בשעת) עשייתן חוץ מתקיעה וטבילה וי"א אף (ליתא) קדושין דבעילה (בבעילה) עכ"ל. ובהגהת מימוני ה' אישות שם וכתב הרב פרץ מצרפת שרבינו יחיאל מפרי"ש היה נוהג ומנהיג לברך התתן לקדש את האשה ע"פ הירושלמי דברכות עכ"ל. ובר"ן פ"ק דפסחים (ד' ד' ע"א) גרסינן בירושל' חוץ מקדושין בבעילה כו' עכ"ל. ובחי' מהר"ם חלאוה בפסחים ד' ז' גרסי' עלה בירושלמי חוץ מקדושין בבעילה כו'. ובריטב"א פסחים ד' ז' ובירושלמי פרק הרואה אמר כל המצוות כולן מברך וכו' חוץ מן התקיעה וי"א אף חוץ מן הקידושין בבעילה. כו' עכ"ל ובירושלמי כאן ד. קושטנטינא ויש אומרים אף קדושין בבעילה.

פ"ט ה"ג אית לך חוריי בר' קושטנטינא אית לך חורון.

פ"ט ה"ג שחיטה אימת הוא מברך עליה באור זרוע שם ואמר בתר הכי בסמוך (בירושלמי) שחיטה מאימתי מברך עליה ר יוחנן אמר עובר לעשייתן (לפנינו עובר לשחוט) ר' יוסי בר' נהוראי (לפנינו יוסי בלא ר') אומר משישחוט למה שמא תתנבל בשחיטתה (שחיטתה) מעתה משיבקר את הסימנים (לפנינו משיבדק הסימנים) חזקת בני מעים כשר (כשרים) ר' בא בשם רבנן (לפנינו חסרים ד' מלות אחרונות) תני שחטו ואכלו (לפנינו ונטלו) זאבים (הזאבים) בני (ליתא בני) מעיה כשרים (כשירה) שחזקת מעיים כשר (לפנינו ליתא ג' מלות אחרונות) וחש לומר (וחושש) שמא ניקבו בני מעים היא מתניתא דר' יהודה בן פזי (שכתנה מלות אחרונות ליתא לפנינו) דאמר בחזקת כושר הן עכ"ל ובאור זרוע סי' שפ"ד ואמרינן בירושלמי פרק הרואה ברכת שחיטה מאימתי מברך עליה ר' יוחנן אמר עובר לעשייתה ר' יוסי בר נהוראי אומר משישחוט שמא תתנבל בשחיטתה מעתה משיבקר את הסימנין חזקת בני מעים כושר ר' בא

בשם

בשם רבנן דתמן שחטו ואכלו זאבים בני מעיה כשרה שחזקת בני מעים כושר כו' עכ"ל. ועי' באור זרוע ח"א סי' כ"ה ובהגהת אשרי ריש חולין והשוחט צריך לברך קודם השחיטה כרבי יותנן ולא חיישינן שמא תתנבל השחיטה כו' והכוונה לירושלמי כאן. ובעיטור ה' שחיטה ד' מ' ירושלמי וחש לומר שמא נקבו חזקה בני מעיים כושר עכ"ל. וברוקח סי' ש"נ ירושלמי בפרק הרואה שחיטה מאימתי מברך ר' יותנן אמר עובר לשחיטה חזקת בני מעיים כשר הם חיה ועוף מברך על כיסוי הדם בעפר (ז' מלות אחרונות ליתא לפנינו) ובירוש' ד' קושטנטינא הגי' ר' בא בשם רבנן דתמן בני מעים היא מתני' יהודה בן פזי בחזקת כושר וכן הוא בד' וויניציא אבל בד' מגנצא ליתא המלות היא מתני' יהודה בן פזי.

פ"ט ה"ג משיבדק הסימנין בכי"א מיבדוק הסימנין.

פ"ט ה"ג שחטה ונטלו הזאבים מעיה כשרה כו' המאמר שנוי בירושלמי תרומות פ"ח ה"ג ובביצה פ"ג ה"ג וזה לכאורה סותר למ"ש הים של שלמה בסוף ב"ק בחלופי מנהגים בין א"י ובבל שבא"י בודקין בי"ח טרפות ובב"ב אין בודקין אלא בריאה בלבד אולם המאמר כאן מובא בשם רבנן דתמן.

פ"ט ה"ג דבית ינאי אומר ביושבת על המשבר היא מתניתא הא קודם כן יצלי כו' בילקוט ירמיה ר' רצ"ט מביא מב"ר פ' ס"ב הגי' מתוקנת וז"ל תנינן הרי שהיתה אשתו מעוברת ואמר יהי רצון שתלד אשתי זכר הרי זו תפלת שוא דבי ר' ינאי אמרי ביושבת על המשבר היא מתניתא א"ר יהודה בן פזי אף ביושבת על המשבר יכול הוא להשתנות הדא הוא דכתיב הכיוצר הזה לא אוכל לעשות איתיבון והא כתיב ואחר ילדה בת א"ל עיקר ברייתה של דינה זכר היתה ומתפלתה של רחל שאמרה יוסף ה' לי בן אחר נעשת נקבה עכ"ל ולפנינו הגי' משובשת.

פ"ט ה"ג ביושבת על המשבר היא מתניתא כו' בהגהת מרדכי ברכות פ"ח סי' ר"ו וכן משמע בירושלמי דפרקין אמרו לו ילדה אשתך זכר מברך הטוב והמטיב הטוב משמע לדידיה והמטיב לאחריני כו' עכ"ל ובמרדכי סוף פסחים וכן משמע בירושלמי דפ' הרואה דאמרינן התם אמרו לו ילדה אשתך זכר מברך הטוב והמטיב משום דהוה מטיב לאחריני דאשתו נהנית בדבר כו' עכ"ל וכן הוא בהגהת מרדכי ברכות פ"ט סי' ר"ו ובאבודרהם ד' ק"ה ע"ב ולפנינו ליתא זה.

פ"ט ה"ג אמנו רחל מנביאות הראשונות היתה עי' מ"ש בזה בהערותי לסדר עולם רבה פרק כ"א הערה כ"ה.

פ"ט ה"ד ביציאתו אומר. בכי"א ביציאתו מהו אומר.

פ"ט ה"ד יהי רצון מלפניך כו' עי' במס' דרך ארץ רבה פרק י'.

פ"ט ה"ד בכניסתו מהו אומר כבוד לכם המכובדים משרתי קדש כו' בראבי"ה ברכות (סי' קמ"ו) נכנס לבית הכסא אומר התכבדו מכובדים קדושים משרתי עליון תנו כבוד לאלהי ישראל שמרוני שמרוני עזרוני עזרוני המתינו לי עד שאכנס ואצא שזהו דרכן של בני אדם ובירושלמי מסיים ברוך הכבוד (לפנינו ברוך האל הכבוד) כד נפיק אומר ברוך אשר יצר את האדם בחכמה עד רופא חולי כל בשר ומפליא לעשות עכ"ל וט' מלות אחרונות ליתא לפנינו וכל המאמר משונה מנוסחתינו.

פ"ט ה"ד ברוך האל הכבוד. ר"מ גראסבערג הודיעני כי בכ"י אקספארד הגי' ברוך הכבוד ועי' לעיל.

פ"ט ה"ד כשהוא יוצא אומר מודה אני לפניך כו' וכן הוא בבבלי ברכות ס"ו

ס"ו ע"א אבל בתוספתא בברכות פרק ז' (הוצאת צ"מ) יצא לשלום אומר מודה אני לפניך ה' אלהי שהוצאתני לשלום כן יהי רצון מלפניך ה' אלהי שאבא למקומי לשלום. ובב"י (טור או"ח סי' ר"ל) ובירושלמי בכניסתו אומר יה"ר (לפנינו בכניסתו מהו אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי) שתצלנו משרפת איש ומהזק החמין ומן המפולת כשהוא יוצא אומר מודה אני לפניך ה' אלהי כו'.

פ"ט סה"ד תפלת המרחיץ אינו טעונה עמידה. עי' מ"ש לעיל סוף פ"ה ה"ד בענין מ"ש הקדמונים בשם הירושלמי כל הברכות מעומד ואולי צ"ל כאן אינה טעונה עמילה.

פ"ט ה"ה במשנה ובפונדתו. במשנה במתניתא דב"מ ובאפונדתו.

פ"ט ה"ה במשנה ורקיקה מקל וחומר במתניתא דבני מערבא מוסיף: מה אם נעילה שהיא משום כבוד אסור ליכנס בה רקיקה שהיא משום בזיון דין הוא. ולפנינו ליתא זה במשנה-רק הגמ' בבלי להלן מפרש כן.

פ"ט ה"ה במשנה ויאמר לקוצרים ה' עמכם. במתניתא דבני מערבא ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברכך ה' (רות ב' פסוק ד').

פ"ט ה"ה במשנה אל תבוז כי זקנה אמך במתניתא דב"מ שם זקנך עמך ואולי ט"ס הוא.

פ"ט ה"ה כשהוא נותן דימוס הכל מקלסין אותו כו' בערוך ערך דמס ד' ובירושלמי סוף ברכות מלך בשר ודם יושב ודן כשהוא נותן דימוס כו' ובמ"ש בעל ערוך השלם שם והירושלמי מובא בויקרא רבה פ' כ"ד בשינוים.

פ"ט ה"ה אמר רבי אלעזר. בפסיקתא רבתי סי' מ"ב הגי' א"ר אליעזר ועי' בהערה לקמן.

פ"ט ה"ה הוא ובית דינו כו' עי' שמות רבה פי"ב ובמ"כ שם שרמז להירושלמי דילן. ובויקרא רבה פ' כ"ד מובא ג"כ כל הענין יע"ש.

פ"ט ה"ה עשה מאהבה ועשה מיראה עשה מאהבה כו' בתוס' סוטה כ"ב ע"ב ד"ה פרוש בירושלמי פרק הרואה עשה מאהבה עשה מיראה עשה מאהבה שאם באת לשנוא דע שאתה אוהבו ואין אוהב שונא עשה מיראה שאם באת לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא מבעט עכ"ל ובספר העיון להר"מ מקוניץ פ"ו סי' י"א בבה"מ כתב דשאל לחכמים איה מקום התנותו של הירושלמי הנ"ל ולא ענוהו. ובאור זרוע ח"א ד' ה' ע"ב ובאשכול ח"א צד 52 וברוקח (שורש אהבת השם ושורש ליראה) מובא הירושלמי בשינוים קלים.

פ"ט ה"ה באת לשנוא בפי' המשניות להרמב"ם אבות פ"א מ"ג הגי' שאם באת לשכוח וז"ל ואמרו האוהב לא ישכח דבר ממה שצוה לעשותו והירא כו' עכ"ל.

פ"ט ה"ה שבעה פרושין הן פרוש שכמי כו' בתוס' סוטה כ"ב ע"ב ד"ה פרוש שבעה פרושין הן פרוש שכמי כו' פרוש מן הנבייה כו' פרוש שכמי טוען מצותיה על כתפיה פרוש נקפי אקיף לי ואני עביד מצוה פרוש קיזאי עבד חדא חובה וחדא מצוה ומקיז חדא בחדא פרוש מן הנבייה כאי דאית לי אנא מנכה ועבד מצות פרוש אדע חובתי ואעשנה הי דא חובתי עבדית דאעביד מצות דכותה פרוש יראה כאיוב פרוש אהבה כאברהם דכתיב (ישעיה מ"א) זרע אברהם אוהבי אין לך חביב מכולם אלא פרוש אהבה כאברהם עכ"ל. והירושלמי מובא בילקוט המכירי תהלים מזמור ק"ט אות י"ז. ובאבות דר"נ פרק מ"ה נוסחא ב' ופרק ל"ז נוסחא א' (הוצאת הרב רש"ז שעכטער) בשינוים.

פ"ט

פ"ט ה"ה אר"א והפסיד אלא וכרות וגו' ובד' אמש' והפשיר וכצ"ל.

פ"ט ה"ה ר"ע הוה קיים מיתדון קומי טונוס טרופוס כו' בתוס' סוטה ל"א ע"א ד"ה גדול בירושלמי ר"ע הוה מתדין קמיה טורנוסרופוס הרשע אתא עונתא דק"ש שרי קרי וגחך א"ל סבא סבא או חרש אתה או מבעט ביסורין את א"ל תיפח רוחי' דההוא רשיעא לא חרש אנא ולא מבעט ביסורין אנא אלא כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך, רחמתיך בכל לבי רחמתיך בכל נפשי רחמתיך בכל ממוני לא הוית בדיק ליה וכיון דמטי ליה בכל נפשי ואתיא ענתיה דקרית שמע ולא איפליג עליה בגין כן אנא קרי וגחיך עכ"ל וזה סותר למ"ש בבבלי נדרים נ' ע"ב שר"ע נתעשר מן אשתו של טורנוסרופוס.

פ"ט ה"ה רחתת ענתה דק"ש. בדפוס אמשטרדם אתת ענתיה וכו'.

פ"ט ה"ה נחמיה עמסוני שימש את רבי עקיבא עשרים ושתים שנה ולמדו אתים וגמים כו' בבכורות ו' ע"ב הגי' שמעון העמסוני ובפסחים כ"ב ע"ב שמעון העמסוני וא"ל נחמיה העמסוני וש"נ, ובחגיגה י"ב ע"א נמצא להיפך שר"ע שמש את נחום איש גם זו. וכן נמצא כן במקומות רבים. ואפשר שצ"ל בירושלמי כאן ר"ע שמש את נחמיה העמסוני.

פ"ט ה"ה אמר ליה אותו ואת תורתו זה מובא בערוך ערך את א' בשם הירושלמי כאן.

פ"ט ה"ה המסך את רגליו הרי זה הופך פניו כלפי דרום בס' השלמה בברכות צד 44 ירושלמי בפרק הרואה תני המסך רגליו הופך עיניו כלפי דרום אמר ר' אסי מתניתי' מן הצופים עכ"ל ובב"י טור או"ח סי' ג' גרסינן בירושל' תני המטיל מים ה"ז הופך פניו לצפון (לפנינו כלפי צפון) המסיך את רגליו כו' וע' בביאורי הגר"א ז"ל שם.

פ"ט ה"ה אמר ר"י בי רבי בון הדא דאמר מתניתא מן הצופים ולפנים בבאורי הגר"א בש"ע או"ח סי' ג' מביא הירושלמי וגורס ר' יוסי אומר מן הצופים ולפנים יע"ש.

פ"ט ה"ה תני המסיך את רגליו לא יתן פניו למזרח כו' בב"י (טור או"ה סי' ג') וכן נראה מדגרסינן בירושלמי תני המסיך את רגליו לא יתן פניו למזרח ואחוריו למערב משמע דבמסיך את רגליו הוא דאסור כו'.

פ"ט ה"ה ר' יוסי אומר מן הצופים ולפנים. בתוספתא מגילה פרק ד' המסיך את רגליו פניו כלפי העם (צ"ל כלפי קדש, וכן הוא בהוצאת צוקערמנדל) המטיל את המים אחוריו כלפי קדש אמר רבי יוסי בד"א מן הצופין ולפנים אבל מן הצופין ולחוץ אין צריך.

פ"ט ה"ה ובלבד במקום שאין בו כותל בתוס' ברכות ס"א ע"ב ד"ה ר"ע ומפרש בירושלמי ובלבד שאין שם כותל עכ"ל ובב"י שם והכי איתה לדין זה בירושלמי דסוף ברכות ר"ע אוסר (לפנינו אומר) בכ"מ ובלבד במקום שאין בו (לפנינו שם) כותל עכ"ל.

פ"ט ה"ה אמר ר' יהושע דרומיא שלשה דברים כו' בהערותי לסע"ר פרק י"ב הערה י"ג הוכחתי ברור שזה ר' יהושע בן לוי ולא כמו שכתב הרב רז"פ ז"ל במבוא הירושלמי שזה אמורא אחר. ובערוך ערך שלש מובא ירושלמי דילן יע"ש.

פ"ט ה"ה רב אמר וקבל כתיב במדרש רות פ"ד וקבל כתיב רבן של יהודים קיבל ועי' תנחומא ויחי.

פ"ט ה"ה ומנין שהסכימו ב"ד של מעלה עמהן ת"ל וירא אליו מלאך ה'

ה׳ ויאמר אליו ה׳ עמך גבור החיל הרש״א במכות כ״ג ע״ב והיפ״מ כתבו: ויש תימא בדבר הרי מעשה דגדעון היה זמן רב קודם מעשה דבועז כו׳ ונשארו בתימא אולם כבר הוכחתי במ״א שריב״ל בעל המאמר כאן הולך לשיטתו במדרש רות ריש פ״א שאמר ויהי בימי שפוט השופטים ומי היו? דיב״ל אמר שמגר ואהוד היו וא״כ סובר שבימי עגלון היו השופטים וחולק על מאמרם אבצן זה בועז ואתי שפיר.

פ״ט ה״ה אמר ר׳ יוסי בר בק אם נתישנו דברי תורה כו׳ בפי׳ רב נסים גאון (ברכות ס״ג ע״א) פירשו טעמו בגמרא דבני מערבא ר׳ יוסי (לפנינו בר בון) אומר ואם נתישנו דברי תורה בפיך אל תבוז להם (לפנינו תבוזו עליהן) כו׳. ובילקוט משלי ר׳ תתק״ס א״ר יוסי בר חנינא (לפנינו בר בון) אם נתישנה תורה (לפנינו דברי תורה) בפיך אל תבוז עליה (לפנינו עליהן) א״ר זעירא אם נזדקנה אומתך אל תבוז עליה (לפנינו עמוד וגדרה) כשם שהיה אלקנה עושה שהיה מדריך את ישראל לעלות לרגל עכ״ל ולפנינו לפעמי רגלים.

פ״ט ה״ה שנתיאשו ידיהן מן התורה כו׳ אולי צ״ל שנתיאשו לבביהן או שנתלשו ידיהן כו׳ ובילקוט המכירי ותהלים מזמור קי״ט אות ע״ד מביא הירושלמי וגורס שנתרשלו ידיהם מן התורה חזק עמוד והחזק בה כו׳ וכן הוא בילקוט שמעוני תהלים ר׳ התע״ה.

פ״ט ה״ה בשעה דמכנשין בדר כו׳ בערוך ערך בדר בסוף ברכות ירושלמי הלל הזקן היה אומר בשעה שמכנשין בדר ובשעה שבבדרין כנש וכך היה הלל אומר אם ראית התורה חביבה על ישראל בדר ואם לאו כנש עכ״ל ועי׳ בערוך ערך פה ובתוספתא סוף ברכות נאמר זה בלה״ק.

פ״ט ה״ה כל פיטטיא בישין כו׳ בערוך ערך פט ג׳ בסוף ברכות ירוש׳ כל פטטיא בישין ופטטיא דאורייתא טבין עכ״ל.

פ״ט ה״ה כל כרביא בישין בפי׳ רבינו יונה פ״א דאבות משנה י״ז דאמרינן בגמ׳ דבני מערבא כל פטטיא בישין בר מפטטיא דאורייתא טב ויש שגורסין כל כרביא בישין בר מכרביא דאורייתא טב פי׳ כרביא הרישא לומר שכל הדברים והמחשבות שאדם משתדל בהם בעוה״ז הבל הבל ורעות רוח לבד ממחשבת התורה כו׳ ובהקדמת המאור כמו שאמרו רז״ל בענין הזה כל תרשאי טבין ותרשיא דאורייתא בישין וכל פטטיא בישין ופטטיא דאורייתא טבין עכ״ל ועי׳ בסוף מדרש שמואל ובילקוט שמעוני תהלים ר׳ תתע״ח ובמנורת המאור סי׳ ל׳ וגרסינן בגמרא דבני מערבא כל פטטיא בישין בר מפטטא דאורייתא דהוא טב וכל תרשיא טבין בר מתרשיא דאורייתא בישין ובד׳ אמשט׳ כל שתקייא טבין ושתקייא דאורייתא בישין.

פ״ט ה״ה אמר ר׳ שמעון בן לקיש במגילות חסידים מצאו כתוב יום תעזבני ימים אעזבך במנהיג (ד׳ ו׳ ד. ברלין) ופרשו בני מערבא בסוף מסכת דברכות ארשב״ל במגילת סתרים יום תעזבני ימים אעזבך לשנים שיצאו אחד מטבריא ואחד מצפורי ופגעו זה בזה בחרא אהל ולא הספיקו לפרוש זה מזה עד שהלך זה מיל וזה מיל נמצאו זה מזה רחוקים שני מילין ואשה שהיתה יושבת וממתנת לאיש כל שהוא ברעתו להנשא לה היתה ממתנת לו כיון שהפליג דעתו ממנה אף היא הלכה ונשאת לאחר עכ״ל ובילקוט עה״ת ר׳ התתע״ג בעקב ג״כ הגי׳ מגילת סתרים וברש״י עקב (י״א י״ג) וכן כתב במגילה אם תעזבני יום יומים אעזבך עכ״ל ואחד מהמגיהים שם העיר שבירושלמי הביאו משל לב׳ בני אדם שנפטרים כו׳ וכן הוא בבן סירא (כ״ה ה׳) לפי העתקת בן זאב: ואם

יום

יום תעזבה יומים אעזבך עכ"ל. וגירסת המנהיג והילקוט מגילת סתרים יותר נאות לספר בן סירא ובפי' הרשב"ם בעקב שם כך שנויה באגדת שמואל במגילת חסידים מצאו כתוב אם תעזבה יום יומים תעזבך משל כו' ולא התעורר מהירושלמי כאן.

פ"ט ה"ה תני בשם רבי מאיר אין לך אחד מישראל שאינו עושה מאה מצות בכל יום כו' בסדור רב עמרם גאון צד א' הגי' ובגמרא דארץ ישראל גרסינן הכי תניא בשם רבי מאיר אין לך אדם מישראל שאינו עושה מאה מצוות בכל יום שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך אל תקרי מה אלא מאה ודוד מלך ישראל תקנן כשהודעוהו יושבי ירושלים שמתים מישראל מאה בכל יום עמד ותקנן עכ"ל (עי' מד"ר במדבר פי"ה) ולפנינו ליתא מן שנאמר ועתה כו' עד סוף המאמר. ובבבלי מנחות מ"ג ע"ב תני היה ר"מ אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנאמר ועתה ישראל וגו' ופירש"י מה ה' אלהיך וגו' קרי ביה מאה וע"ש בתוס' ד"ה שואל ובערוך ערך מאה מביא מברכות מאה ברכות חייב אדם כו' אל תקרי מה אלא מאה ונראה שכוון הערוך להירושלמי דילן. ובתוספתא ברכות בסופו בכתב יד אחד בהוצאת צוקערמאנדל הגי' חייב אדם לברך ברכות ולא גרס מאה. ובמנהיג צד 6 ובירושלמי תני בשם ר' מאיר אין לך אדם מישראל שאינו עושה מאה ברכות בכל יום שנאמר ועתה ישראל וגו' עכ"ל ובשבלי הלקט ענין תפלה סי' א' ובירושלמי בברכות גרסינן תני ר' מאיר אומר אין לך אדם מישראל שאינו עושה מאה מצוות בכל יום קורא את שמע שחרית וערבית ומברך לפניה ולאחריה מתפלל י"ח ברכות שלש פעמים אוכל פתו בבוקר ובערב מברך לפניה ולאחריה כל פעם ששותה מברך עושה צרכיו ומברך יש לו ציצית בבגדו תפילין בזרוע (י"ג מלות אחרונות ליתא לפנינו) כו' עכ"ל ובפרדס סי' ה' ובגמרא דארץ ישראל גרסינן הכי תנא שכל אדם מישראל שאינו עושה מאה ברכות בכל יום שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך אל תקרי מה אלא מאה ודוד מלך ישראל תיקנום כו' עכ"ל ובעיטור ה' ציצית ד' ע"ז ובתניא (ענין מאה ברכות צד 10) מובא ג"כ הירושלמי בשינוים. וכן מובא הירושלמי בשינוים בילקוט המכירי על תהלים מזמור ל"ד אות ז' ע"ש.

תקונים:

לצד 3 שורה כ"ז יש להוסיף מ"ש בכללי המילה לר"ג בר' יעקב הגזור
צד 120 בספר אבי"ה מצאתי ששמע בשם רי"ת ככבים שעומדים סדורין
שלשה זה תחת זה, כך היה מפרש הא דאמרינן בירושלמי בריש מסכת
ברכות כמה ככבים יצאו ויהיה לילה וכו' אמר ר"י בר אבין ובלחוד דתתמון
תלתא כבביא כדמות חד כוכבא ולי נראה שעומדים שלשה כחצובה כו' עכ"ל.

צד 33 שורה ט' יש להוסיף מ"ש באגודה פסחים ס' פ' ובירושלמי
פריך והרי נברך משמע דיחיד מתחיל ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם הזן
ולא מתחיל ברוך משביע לרעבים עכ"ל.

צד 105 שורה כ"ז יש להוסיף מ"ש רב נסים גאון בברכות ד' ס"ג
ע"ב ת"ר כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה בגמרא דבני מערבא ובפסחים בפ'
תמיד נשחט גרסינן תמן תנינן דרש ר' אלעזר (ראב"ע) בכרם ביבנה וכי
כרם היה שם אלו ת"ח שהן (שהיו) עשויין שורות שורות ככרם עכ"ל והנה
לפנינו בירושלמי בפ' תמיד נשחט ליתא הכאמר הנ"ל אך לפני רנ"ג היה
כל ההלכה עד סופה. וצ"ל בדברי רנ"ג בגמרא דב"מ כאן ובפסחים וכו'.

צד 132 שורה ל"ה והרוקח ציין צ"ל: והרוקח והאור זרוע ציינו.

לצד 169 שורה י"ז יש להוסיף שנראה מכל הנ"ל ומדברי השכל טוב
מקץ מ"ד צד 277 שרב אחאי גאון ורבינו תנגאל ור"ת וכו' סמכו בזה
על הירושלמי כנגד הבבלי.

צד 171 שורה ל"ה יש להוסיף שבהמשנה שהיתה לפני ר' יונה
אבן גנאח (בריקמה) היתה כתובה נברך לאלהינו.

צד 177 שורה י"ט יש להוסיף ובס' השלמה (ברכות צד 40) ירושל'
לא סוף דבר בית אחד אלא אפי שני בתים א"ר ירמיה והוא שנכנסו משעה
ראשונה על מנת כן כו' עכ"ל.

צד 182 שורה כ"ד יברך על הנר הבדלה קודמת. בס' אלפי מנשה
מגיה: יברך על הנר היין קודם וכן הנכון.

